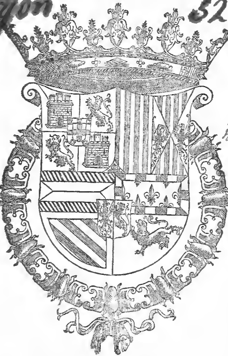
Pet. Martinez

mof.ª Jude

[illegible]

ENARRATIO IN B. IVDAE THADDAEI APOSTOLI CAnonicam, Petro Martinez Toletano à Brea, Primario Theologię Segunti authore. Ad Philippum II. Hispaniarum inuictissimum Regem.

CVM INDICIBVS COPIOSISSIMIS.

CVM PRIVILEGIO.

Segunti. Ioannes Iñiguez à Lequerica excudebat.

ANNO 1582.

ENarrationem in Beati Iudæ Thaddæi Apostoli Epistolam, authore Petro Martinez in sacra Theologia doctore dignissimo, ex mandato Regij Senatus perlegi, quæ cùm sanam & orthodoxæ fidei consonam doctrinam contineat, maximaque eruditione scateat, tutò meo iudicio poterit prælo dari, cùm non parùm emolumentum reipublicę Christianę afferat. Datis Madriti quintodecimo Kalendas Augusti, anno Domini M. D. lxxxj.

Frater Ioannes de Heredia
Prior sancti Martini.

DON PHELIPPE por la gracia de Dios, Rey de Castilla, de Leõ, de Aragõ, de las dos Sicilias, de Ierusalẽ, de Portugal, de Nauarra, de Granada, de Toledo, de Valẽcia, de Galizia đ Mallorcas, de Seuilla, de Cerdeña, đ Cordoua, de Corcega, de Murcia de, Iaẽ, de los Algarues, de Algecira, de Gibraltar, de las Islas de Canaria, de las Indias orientales, y Occidẽtales, Islas y tierra firme del mar Oceano, Archiduque de Austria, Duque de Borgoña, de Brauante, y Milã, Conde de Habspurgi, de Flandes, de Tirol, y Barcelona, señor de Vizcaya, y de Molina. &c. Por quanto por parte de vos el Doctor Pedro Martinez Theologo Canonigo en la Magistral de la sancta yglesia de la ciudad de Siguença, nos fue fecha relacion diziendo que vos auiades cõpuesto vn libro intitulado enarratio in beati Iudæ Thaddæi apostoli epistolam canonicam. Y nos supplicastes le mandassemos examinar, y hallandole catholico y prouechoso vos diessemos licencia para le poder imprimir, o como la nuestra merced fuesse. Lo qual visto por los del nuestro consejo, por quanto en el dicho libro se hizo la diligencia q̃ la pregmatica por nos agora nueuamẽte sobre ello hecha dispone fue acordado que deuiamos mandar dar esta nuestra carta en la dicha razon: y nos tuuimos lo por bien, por la qual damos licencia y facultad a qualquiera impressor destos nuestros Reynos, para que por esta vez pueda imprimir el dicho libro que de suso se haze mencion, sin que por ello cayga ni incurra en pena alguna. Y mãdamos que la tal impresion se haga por el dicho libro original que va rubricada cada plana y firmada al fin del de Alonso de Vallejo nuestro escriuano de camara, y vno de los que en el nuestro consejo residen, y despues de impreso no se pueda vender ni venda sin que primero se trayga al nuestro consejo juntamente con el original para que se vea si la dicha impression esta conforme al original, y se tasse en lo que cada volumen se vbiere de vender, so pena de caer e incurrir en las penas contenidas en la dicha pregmatica y leyes de nuestros Reynos, y no fagades ende al, sopena de la nuestra merced y de diez mil marauedis para la nuestra camara. Sola qual mãdamos aqualquier escriuano vos la notifique y de testimonio dello porq̃ nos sepamos como se cumple nuestro mandado. Dada en Madrid a siete dias del mes de Septiembre de mill y quinientos y ochenta y vn Años.

Antonius Episcopus.	El Licenciado Fuen Mayor.	Licen. Don Pedro Portocarrero.
El Lic. Don Fernando Niño de Gueuara.	El Lic. Chumacero de Soto Mayor.	El Licenciado Mardones.

Yo Alonso de Vallejo Secretario de camara de su Magestad la fize escriuir por su mandado con acuerdo de los del su consejo.

DOCTORIS FRANCISCI NVNII ab Oria, in commendationem operis carmen Elegiacum.

VLtra Sauromatas glaciali, & frigore cretum
Oceanum volitat gloria Petre tua.
Seu physeos edas preclara volumina digna
Cecropidis, magno dignoque Aristotele:
Seu sacra interpres diuûm mysteria pandas,
Seu doceas iuuenes dogmata sacra palam.
Siue rudem instituas populum bene viuere vita,
Sermone, exemplo, religione, fide.
Siue tuo eloquio facundo hæretica pellas,
Subdere seu Christo barbara monstra velis.
Gaude igitur niueo, & tyrio nimis aptus honori:
Sit satis hoc tantum te meruisse decus.
Sat meritis potuisse togam te murice tinctam
Cingere: ter geminam sat potuisse mitram.

EIVSDEM AVTHORIS IN COMMENDATIONEM operis carmen Asclepiadeum.

O Petre, ingenio qui super ęthera
Transcendis, superi & dogmata numinis
Sentis, qui altisona præditus alite
Naturæ referas diuitis abdita.
Petre Aristoteles alter, & altior:
Diuino quoniam pneumate splendidus
Sacris ex adytis candida lilia

Pandis,

Pandis, perpetuo viuida ſeculo:
Pandisq; antidotum cuius odoribus,
Cuius præſidio vipera mordica,
Atque omne effugiet reptile noxium.
Obſcuris tenebris nanque opus abditum
In lucem reuocas, fertile moribus
Prauis hæreſibus fortiter obuium,
Saltem dum ſtudijs dum ſcholijs tuis
Luſtratur. Siquidem reddis Apoſtolum
Iudam conſpicuum, nomen ob impium
Oblitum, miſerans corde piaculum
Tantum. Scilicet iſthæc ſalus omnium
Lethæo fluuio ſpreta lateſceret.
Compluti ergo decus, lux, Petre martie,
Princepsq; Heſperia ſcriptor in vltima,
Fulgentes radios incipe ſpargere,
Europæ, atque Aſiæ finibus omnibus:
Vt pulſis tenebris, mentibus hoſtium
Verax religio ſplendeat vndique:
Et te ſancta fides auſpice gentibus
Cunctis nota palam ducat ad æthera,
Omnes incolumes criminis impij.

PHILIPPO HISPANIARVM,

Neapolis, Siciliæ, Portugaliæ, nouiq; orbis regi Catholico, atq; potentissimo D. Petrus Martinez.

S. P. D.

SI MAXIMOS Principes & in summo splendore fortunæ constitutos decet Philippe regum potentissime, munuscula quantumuis parua sibi à clientibus oblata hylari fronte, & læto vultu suscipere, idem de te sperare debent omnes, qui sese totos in tuæ maiestatis clientelam & patrocinium addixerunt: quòd in te vno præter reliquas virtutes verè regias, appareat aperta quædam singularis humanitatis & clementiæ significatio. Quo nomine ausus sum libellum hunc, quem priùs ad priuatum meorum discipulorum vsum simplici orationis genere, & communi methodo conscripserã, tuæ maiestati nũcupare: vt tanti regis numine & potentia protectus tutus in vulgus prodire possit, nec vllos maleuolorum morsus perhorrescat. Accessit etiam illa causa, quòd eius argumentum tanti principis tutelam & præsidium exposcat, qui de nulla re magis vnquam anxius fuit & solicitus, quàm vt hæreticorũ insidiæ cauerentur, quas omnes hoc genus scripti proprijs depingit coloribus: ne simplices & aperti homines peruersis hæreticorum dogmatis in eos se laqueos induerent, ex quibus se ipsos in posterum expedire non possent. Nemo est, qui his miseris & calamitosis temporibus turpem & infelicem multarũ Ecclesiarum à Romana sede defectionem non audierit: nemo qui infinitas animarum strages factas fuisse non viderit: nemo etiam qui non multis experimentis intellexerit, neminem siue ille princeps sit, siue rex, siue imperator, siue potentatus, tecum potuisse in puniendis perditorum hominum sceleribus, in tuẽda religione, in fide bello paceq; propaganda conferri. Tu solus Christianæ reipubl præcipitanti manum porrexisti salutarem: tu solus iam iam labantem religionem confirmasti: tu solus fidem in plerisq; prouincijs, & regionibus extinctam, viuam in Hispaniarum regnis conseruasti: & ad bene de omni statu rerum Ecclesiasticarum sperandum quasi signum aliquod sustulisti. Quamobrem præsens opusculum ex scrinio Apostolorum deprumptum veluti tanti mali præsentissimum remedium tuæ offero maiestati: existimans Catholicæ Ecclesiæ indignos esse filios, qui sanctæ matri suę in tantas angustias adductæ opem ferre pro viribus non enitantur. Christus nãq; asserit. qui non est mecum, contra me est: & qui non colligit mecum, spargit. Nunc igitur fidei hostibus, ea præsertim parte, qua nobis tanta inferuntur damna, occurrendum est: nunc eorum nouitates cum summo ipsorum dedecore & infamia repellendæ: nunc eorum insipientia in publicum proferenda, vt cunctis ad ludibriũ & contemptum proposita resipiscat. Quod tu hactenus veræ religionis acerrimus assertor & solerti inquisitione, & Theologorum luce, & Iurisperitorum prudentia, catholicè & vigilanter præstitisti: & Deo authore atq; duce præstabis, dum vixeris. Peto igitur suppliciter à maiestate tua, vt huius Apostolicæ epistolæ clypeo armata cum capitalissimis fidei hostibus certamen instituat, vt te suum esse flagellũ, pestem, exitium, cladem, interitum experiantur: & has meas lucubrationes in illa nobilissima D. Laurentij Bibliotheca supra Vaticanam libris refertissima collocari iubeat. Sic enim mihi ad maiora edẽda, quæ parata sunt ad manus, alacriores animos facies. Deus Opt. Max. maiestatem tuã ad fidei & religionis propagationẽ diu seruet incolumem, & præter Hispaniarum, & noui orbis regna, vtrunq; Hierosolymitanum sub tuum imperium ditionemq; subiungat. Vale felix.

AD LECTOREM AVTHORIS præfatio.

Authoris mens. IN ANIMVM INDVCAS VElim christiane lector, me religionis nostræ zelo, & hæreticorum huius tempestatis improbitate vehementer commotum excogitasse per hosce dies quotidianis vel potiùs succisiuis meis prælectionibus cannonicam Beati Iudæ Apostoli epistolam auditoribus meis enarrare: cùm quòd viderem (absit iniuria verbo) expositores cunctos, iam tandem ad hanc bibliorum fermè vltimam particulam peruenientes, quasi defessos, & labore improbo tam prolixæ expositionis confectos, maiori cura ad finem properasse: inde quietem exoptantes leui quadam & suspensa manu canonicam istam à longè salutasse potius, quàm attigisse, aut exposuisse: tùm quod eius illud sit præcipuum argumentum atque potissimus scopus subintrantium hæreticorum notas commonstrare: eorum mores, vestigia, latibulaque detegere. Quæ res cùm grauissima sit, atque hoc nostro calamitoso sæculo magni momenti: & à discipulis meis (ne quid inter digitos efflueret) fuerit minus fideliter excepta, coactus sane sum eam reuisere & vtcunque emendare, & quæ obiter & tumultuariè à nobis dictata fuerant, altiori distribuere & illustrare methodo. Quod verò charissimi discipuli dum persensiscũt, clamore & continuis efflagitationibus compellere non desinunt vt in publicum hæc mea scholia proferam, importunis istis precibus conuictus tandem annui: quoniam diu reluctans renuere minimè potui: tantum est amoris erga discipulos pondus, tantique facio commoda non pauca, quæ ex hoc argumento expectari possunt: vt pro bono publico proprium detrimentum libentissimè patiar. Procul ergo reiecta pusilanimitate de repète in medium prosilire audeo, vbi si tuam benignitatem æquum iudiciũ (vt spero) expertus fuero, animos facies, vt indies maiora quæ typo proxima sunt, in lucem emittã: boni igitur consule meum istud consilium, eoque fruere in domino.

Arg. canonicæ huius atque commoditates. Nec te paruitas huius mei munusculi conturbet: quoniam canonica ista Beati Iudæ licet magnitudine canonicarum omnium minima sit, atque collocatione postrema: sentit D. Hieronymus in paucis admirabiliorem esse eloquentiam, proindeque diuiniorem

niorem sapientiam. Postremum sortitur locū, nō quòd infima sit, sed quòd reliquarum canonicarum summa sit: imo & totius sacræ scripturæ diuinum quoddam cōpendium, & cœlestis quædam digesta mappula & conscripta tabella: qua memoria facili retinere possis quæcumque sparsim in diuinis literis traduntur. Etenim fidei mysteria cuncta ita per capita acriter perstringit, vt singula quæq; haud obscurè insinuet. Mysteriū Trinitatis nō est oblitus, incarnationis dignitatem magnificè proponit, Christi maiestatem viriliter extollit, piè cōmendat, tremendamque docet. Ad hæc imaginum cultum & vsum vt euangelij summā & totius sapientiæ & diuinæ iustitiæ normam mirificè ex omni antiquitate inducit, vnde venerationem sanctorum colligit, & euangelij libertatem præscribit: denique fidem magnificans atque cōmendans hæreticos detegit, detectos relegat, relegatos confundit, confusos in æterni ignis supplicium protrudit. Fideles autē in religione Christiana perseuerare docet, fidem obseruare admonet, quam bonis cupit operibus exprimant, alijsque adiumento sint, ne infirmis quidquam desit, quo minus omni prorsus reiecto impedimento vitam æternam consequantur.

¶ Habet itaque fidelis in præsenti canonica, quid in omni vita sequi vitareq; debeat: supellex enim est Ecclesiæ catholicæ ab Spiritu sancto dictata, & per os beati Thaddæi nobis tradita, vt eam tanquam signaculum ab humeris nostris pendens, in conspectu nostro perpetuò reportemus: quoniam B. Iudas documenta huius canonicæ, ex omnibus scripturæ partibus veluti excellentissima emblemata selegit, quæ ante oculos nostros obseruarentur, & circunspicientes impiorum imposturam caueremus, eorū obcæcationem & exitium in nouissimis his & periculosissimis temporibus fugeremus, recipientes nos ad Ecclesiæ Romanæ domicilium tanquam vnicum & singulare præsidium: vbi clauum fidei firmiter & constanter teneamus: ibique hac canonica velut emunctorio illo ad septem lucernas tabernaculi, apposita, decætero peccata non existimemus promiscua esse, aut indifferentia, sed sciamus præter fidei præcepta multa nobis esse mandata, prohibitaue, quæ sub interminatione æterni supplicij obseruare tenemur. Etenim vt scriba doctus de thesauro Christi noua & vetera proferens noua omnia facere videtur: idcirco si attentius perlegeris, nihil erroris, nihil falsitatis, nil vanitatis ex aquilonari plaga & exercitu qui modo catholicam infestat Ecclesiā, quod vno ictu huius apostolicæ Epistolæ subsidio facilè retundere nō

¶ possis.

posfis. Quocirca ob methodi considerationem in tres partes eã tibi distribuit.

Distributio Epistolæ.

¶ Prima pars, instar præfactionis præludia quædam, ad diuinarum literarum expositionẽ necessaria discipulis meis obtulit; in qua multis vltro citroq; congestis tandem septem illas Tychonij regulas à D. Augustino approbatas memoriæ & splendoris gratia ad duas reuoco, quo ad apperiendas Diuinas literas expeditiores sint, quoniam ad methodum conducunt pro quauis scripturæ portione.

¶ Secunda pars dilucida & breuis est Epistolæ enarratio claritatis gratia in vndecim particulas distributæ: quoniam grauiores sententias, quibus frequentisimè featet, in tertiam partem seponimus vt in locorum collocatione Apostolicæ huius Epistolæ maiestas & amplitudo detegatur omnibusque innotescat.

¶ Tandem has autem insigniores notas, in viginti quinque locos distribuo, qui nô quasi de nihilo à me creantur, cùm ex ipsissima Epistolæ medulla emersentes & pullulas cebant non enim animi mei fuit occasionem ampliandi locos quærere, sed potiùs Canonicæ huius amplisimam & grauisimam ostendere fœcunditatem à qua multa sunt in præsenti opusculo, quorum libenter te commonerem, nisi ab hac cura tua diligentia & solertisima vigilantia non me expediret.

De tertio loco de vocatione Dei.

¶ Tertium tamen locum expendas velim, quoniam me absente typis fuit mandatus: quam ob causam tam emunctus non prodijt ac ipse cuperem: vbi cùm legis, ad iustificationis, & etiam prædestinationis executionem aliquid ex parte nostra interuenire, attendas obsecro, nos ex parte nostra quasi ex nobis non asserere, quod aliquid causæ sit: sed fatemur executionem ipsam nobis nostroque à sensu indigere, vt materia in qua fiat, adiutores enim & cooperatores sumus veritatis. Cùm autem nostrum liberum arbitrium voco materiam, caue ne existimes merè pasiuè & naturaliter se habere, sed materia dicitur quoniam non habet vim neque efficatiam nisi supernaturaliter tribuatur: perinde ac intellectus posibilis non potest intelligere nisi intellectus agẽtis irradiatione, suscepta specie, fœcundetur. Confirmat Leo eleg ãtisimis verbis, vt in nobis formam suæ bonitatis inueniat, dat, vt quod ipse operatur nos quoque operemur, ascendens, scilicet mentium nostrarum lucernam, & igne nos suæ claritatis inflamans, vt non solum ipsum, sed quicquid diligit ipse diligamus: quod in Arausicano Concilio definitum est, in hæc verba hoc etiam

Leo, Pontifex ser. de ieiun. io. mensis & collectis legitur lect. 6. Dominicæ 4. aduẽtus.

A-ausi. ca. 25. ad fin.

tiam salubriter profitemur, & credimus quod in omni opere bo no nos non incipimus & postea per Dei misericordiam adiuuamus: sed ipse nobis nullis præcedentibus bonis meritis, & fidē, & amorem sui priùs inspirat, vt ea quæ sibi sunt placita implere possimus. Vnde & nos iam cooperatores dicimur Dei iuxta prophetam Domine da pacem nobis, omnia enim opera nostra operatus est nobis, hoc S. Thomas plurimis in locis appositissimè explicat, quòd nostra sunt opera sed hæc ipsa in nobis operatur Dominus. Quo enim modo D. August. diuinam gratiam cum libero arbitrio concordat: non enim hoc ex diuinæ insufficiētia bonitatis procedit: quin potiùs ex eiusdem immensitate quæ rebus virtutem confert non solùm, vt sint sed vt operentur, sicut ego & virtus mea operamur & virtus mea in me operatur, ita ego & Dei virtus operamur & virtus Dei in me operatur, quia eget meo supposito non vt ab eo pendeat, aut vim sumat, sed tanquā medio & subiecto in quo trāseuntem suam explicet atque ponat actionem.

Isa. 26.

1.2.q. 109 art. 6. & q. 111 ar. 2. & q. 113. art. 8. 3. cont. gentes. c. 70. Aug. lib. 2. de peccatorum meritis & remissionibus ca. 18.

¶ Septimum locum, ne nouitatis alicuius authores esse videremur, circumclusimus subticentes quod olim cum grauissimis viris disputandos, omnino non displicuit, nunc autem silētio premere non valeo, sed sub correptione sanctæ Romanæ Ecclesiæ proponere cogor vt doctioribus veriora & probabiliora inueniendi ansam atque altiùs quidpiā expēdēdi ocasionē præbeam.

De septimo de vetere vulgata.

¶ Vulgatā adeò authenticā ostendimus vt ad originalia Græca aut Hebræa corrupta siue incorrupta sint prouoca e non sit necesse: ad cuius authoritatem excogitabam olim, & nunc in medium propono, duntaxat vt expendatur, & corrigatur, videlicet, vulgatam authenticam esse hoc est immunem ab omni errore, non quod duntaxat sit piè credendum, vt de reuelationibus B. Brigidæ dicitur: sed amplius adeò simplicem & synceram atque infalibilem esse, vt ab Ecclesia Catholica traditur, & viua voce sub assistentia Spiritus sancti proponitur, vt non liceat prætextū aliquem querere, quo ab ipsa appellemus, aut prouocemus nedū contemnamus, aut reijciamus.

Conclusio.

Nō quidē sermo est de vulgata materialiter & cōtractè in suo singulari indiuiduo quomodo ex manibus calcographorū pdit, qua ratiōe defficere pōt, & nō est ab errore necessariò immunis: siqui dē illi nō operātur sub assistētia Spiritus sācti. Nec adhuc sermo est de vulgata in alio extremo abstractè, & vniuersaliter secundū suam speciem & idealē formā, sicut dici solet de ideis Platonis.

Declaratio cōclusionis per trimēbrē distinctionem.

Quo etiam modo Concilium de vulgata non loquitur, quia nullus esset eius vsus, cùm non haberet cōsistentiam apud nos neque eam ostendere, neque legere valeamus. Quare oportet Conciliū intelligamus de vulgata medio modo considerata, vt scilicet, in suo singulari indiuiduo determinationem habet & sub ipso Spiritu sancto proponente continetur: pro vt vetus vulgata ipsa editio in vsu sanctorum patrum & ipsa Apostolicæ Ecclesiæ traditione confirmatur & declaratur, quia Spiritus sanctus assessor est & gubernator & dux catholicæ Ecclesiæ. Hoc persuadere videntur verba illa Concilij, vt hæc ipsa vetus & vulgata editio quæ longo tot seculorum vsu in Ecclesia ipsa probata est, vbi tot nominibus significat & demonstrat certam & singularem vulgatam quæ in vsu est non cuiuscunque sed ipsius Ecclesiæ catholicæ, cuius est iudicare de vero sensu & interpretatione sanctarum scripturarum, ad eam ergo expectauit docere vulgatam adamussim esse translatam, & suo originali respōdere, & regulam esse infallibilem atque adeò puram sinceram & ab omni errore immunem: quoniam mentem Spiritus sancti refert.

Cōclusio quę probabiliter disputanda ꝓponitur.

con. Trid. sess 4. decreto. 2. §. 1.

Ibidē. § 2

¶ Nam Ecclesia Catholica Spiritus sancti est organum, ideo veterem vulgatam editionem nobis proponit, vt regulam authēticam: quia non proponit scripturam vt in se est mortua, sed vt viua est, & proprijs suis ipsis Ecclesiæ manibus traditur: qualis est in vsu Ecclesiæ Catholicæ Romanæ, à qua legitima scriptura & eiusdem germana intelligentia petenda est.

Non est opus iam super autoritate vulgata sedem Apostolicā adire.

¶ Qua in parte patienter non fero calumniam dicentium denuò consulendam esse Apostolicam sedem: insidiæ sunt illæ veritatis, nō vides scripturæ diuinæ authoritatē hac techna eleuari? An iterum oporteret virum Apostolicum consulere, qui iam semel & iterum ab œcumenico Concilio Tridentino consultus respondit? & authenticam esse decreuit & tot seculorum vsu probatam.

¶ Id circo malè etiam apud me audiūt, qui mendū aliquod in omnibus codicibus veteris vulgatæ indiscriminatim admittūt, quoniam eo modo quo vetus vulgata vsurpatur & ecclesiæ propositione ostenditur & (vt nostri dicunt) in sensu composito repugnat tale mendum reperiri, siquidem prouidentiæ diuinæ aduersatur & Spiritus sanctus assistentiam relegat, quæ ecclesiæ scripturas proponenti, ad protectionem boni communis & ecclesiæ ædificationem non minus ordinariè assistit, quàm Pontificibus summis, vt quidpiam in negotio fidei definiant. Nam si in

in his,defectum vel minimum admittas, prosiliret scintilla quædam falsitatis, qua totus conflagaret orbis. Quis nam iudex esset si mendum graue sit aut leue? præsertim quod in re adeò seriosa, in leuibus defectum concesseris, quid certitudinis in grauibus superesset? fluctuarent sanè omnia esset necesse: ergo hæc ipsa vetus vulgata quæ longo tot seculorum vsu probata &c. Verba sunt Cōcilij quæ per tot pronomina demostratiua singularem & tractabilem vulgatam proponit: non minus quàm ecclesia ipsa Romana visibilis est & eius caput Greg. XIII. Christi Vicarius & Petri successor palpabilis est.

¶ Igitur nemo sub prætextu erroris typographorum vulgatam editionem reijciat, quòd præceperit Concilium vt quam emendatissimè imprimatur: quoniam futura respicit tempora,& vulgatam proponit probatam & examinatam tanquam regulam & mensuram ad quam ceteræ essent cudendæ: atque diligētiam præscribit, ne incuria nostra, aut aduersariorum malignitate, mendosa prodeat: sed emendatissima & illi quam proponit ecclesia per omnia conformis qua propter & si attenta humana fragilitate difficilimum sit omnem errorem euitare in biblicis codicibus,tamen vel mendum vnius per alterius legitimam lectionē corrigitur vel ab Spiritus sancti directione & illuminatione detegitur, vel sanctorum lectione & interpretatione declaratur, vnde in veritate continetur & conseruatur. Hæc dicta sufficiāt vt te lector optime in hac parte vt cupimus audiamus,tuum sequemur præclarius iudicium. Conc. Trid.ibi.§. 3.

¶ Cætera tu ipse diligentiùs obseruabis: præsertim de dolo, calliditate,notis atque hæreticorum pertinacia,quæ præterquàm aliquibus præcedentibus locis manifestantur demum in vigesimo, & vigesimo primo exactiùs ad viuum expenduntur,cum nec fraterne correptum iri,priùs quàm denuntientur ex omni lege & antiquitate ostendimus,vt inde vnitas fidelium in catholica congregatione,tam in genere,quàm in specie manifestetur, vt tandē tribulationis causis declaratis de remedio & solatio te moneamus: cùm tamen ignem inferni loco decimo tertio sine redemptione inextinguibilem esse doceamus: nam irremisibilis est, & irremediabilis illa tribulatio: & actionis modus inexcogitabilis, & à nobis incomprehensibilem ingenuè fatemur.

Quapropter circa vniuersas has meas lucubratiunculas per Deum immortalem te obtestor Christiane lector, ne in me illa cudatur faba,qua antiquus ille serpens nostros primos turbauit & pro- quid exoptet autor in Lectore.

& prostauit parentes eos sensim ab obedientia Deo debita subtrahendo & inepta interpretatione quibusdam præstigijs deludendo, nam si sapis quantumuis ille semper nostro insidietur calcaneo, nunquã te oppugnabit nec pelliciet, quo minùs recti & sani interpretis officio fungaris, cuius duo sunt præcipua munia. Vnum & precipuum est subtilis & sanæ discretionis officium, quò non solum inspicias quid dicatur, sed etiam circunspicias quibus antecedentium & consequentium circunstantijs quo ductu rerum & verborum tenore sint accipienda. Alterum animi est candor quo in ambiguis humaniorem eliges intelligentiam, nam charitas ante omnia commendanda est, charitas autẽ quæcunque dubia sunt in meliorem & tutiorem trahit intelligentiam, benignus est enim spiritus sapientię & ipse nos liberauit à labiis maledictis aborret enim ipse alienas & extortas interpretationes: durum & miserabile est humanitatis & veræ religionis iura violare velle. Talẽ equidẽ lectorem exposco, & exoro, qui multa quæ per meam ignorantiam atque oscitantiam inter manus elapsa sunt candidè corrigat: nam præterquàm res difficiles sunt, stilus meus inceptus est laconismum redolens, tamen tuo animo candido & iudicio minime seuero omnia boni consulas & prospere mihi euenient. Vale felix & in Domino benè fruere.

Sap. 1.

FRANCISCI TVRRINI GYMNASII LATINI APVD Toletanos moderatores Carmen Heroicum.

VT Gaudet postquàm flauescere vidit aristas
Agricola, & tantos vult exhausisse labores,
Et vomer, tardiq; boues, & aratra, niuesq;
Delectant, quandò fructus iam percipit illos,
Quos adeò optarat sic præstantissimus autor
Quot quot felices tulit, ingentesque labores,
Et plusquam Herculeos, putat hac ratione benignus
Egregiè impensos, postquam studiosa iuuentus
Grandæuique patres omnes, & publicus vsus.
Ingenij monumenta sui complectitur arctè,
In quæ perigrinas gentes, penitusque repostas
Gloria præpetibus nitens diffunditur alis.
Fingimus, an verum est quod dicimus? infima quãquam
Extollunt vates, quandòque & diuite vena
Ex musca faciunt elephantum, nos tamen alta
Magnaque in exigua nunc circunscribimus ora:
Nam quis apud nostros melius progressus ad artes
Et disciplinas omnes? quis fortius illis
Incubuit, ducens in somnia tempora noctis
Non intermittens horam, nec temporis vllum
Articulum, quo nos meliores redderet illa
Tantarum rerum cura miraque lucerna?
Sed quid opus facula nostra, stipulisque iuuare

Arden-

Ardentis solis radios? quid Nerea paruo
Fonticulo? & Crœsi gazas augere triente?
Plurima testantur confecta volumina passim
Herois nostri laudes, quibus ille potenter
Cornicum fingens oculos, exempla reliquit
Hispanos hos esse viros, qui surgere possint
Ad res æthereas, & sydera vertice tangant
Et modò post fœtus varios, quid Epistola Judæ
Visa est? quàm varijs nunc eruta tota tenebris
Explanata nitet? quàm formidabilis antè,
Sed nunc quàm varijs gemmis ornata nitescit
Peruiaq; ingenijs? per te doctissime Petre
Ad nos Oceanus venit fluxitq; bonorum,
Et scripturarum sacrarum vidimus ipsos
Thesauros antè obstructos, tibi fata sorores
Lanificæ molles producant, vincere possis
Vt tot monstra senex, & nos tueare legendo
Scribendoq; simul, duplici diademate clarus.

DE ASSERENDA THEOLOGORVM OMNIGENA ac varia eruditione, ad omnes docibiles Dei, id est, qui amore ac studio perfecte adipiscendi sacræ Theologiæ cognitionem flagrant, Frater Rodericus Yepensis monachus D. Hieronymi.

QVOTIES Diuinæ sapientiæ thesauros, quos D. Optim. Max. in Christo Redemptore nostro voluit esse reconditos, & ipse pro inexhausta sua bonitate per spiritum suum Ecclesiæ catholicæ reuelauit, vt ait Paulus, cum animo meo contêplor, (id verò sæpissimè facio) non possum me continere, quin in maximam admirationem ac stuporê arripiar. Huius autem admirationis ac stuporis duplex ratio est, dum altera ex parte, sacræ Theologiæ, (scientiæ inquam reuelatæ) excellentiam, ac infinitam penè amplitudinem conspicio, eius perfecta cognitio quanta requirat, quã multa complectatur. Ex altera autem parte, dum video plerosq;, atq; eos sanè, qui se totos ad capessendam & consequendam facultatem Theologiæ, aliquot annis in dialecticæ rudimentis, & philosophiæ indagatione exactis, semel addixerunt & consecrarũt. Quin etiam eos qui se eius diuinæ facultatis professores esse gloriantur, in laborando nimiùm desides esse & oscitantes, quasi rem nihili aut parui contenderent adipisci. Videas illos facilè & sine aliqua molestia ducere: aut potiùs contentos esse, si partem Theologiæ,

Coloss. 2.

1. Cor. 2.

S. Tho. 1. p. q. 1. art. 1. Et. 2. Timot. 3.

Infinita penè amplitudo Theolog.

Theologi plures nimiom osci tantes.

† quam

quam disputatricem & scholasticam dicimus,mediocriter saltem sibi comparauerint.Nam in hoc etiam Neoptolemum Ennianum imitari volunt,qui huius sententiæ fuisse perhibetur, Philosophiæ nauandam esse operam,non tamen multum esse de philosophia ingurgitãdum. Sic profectò multi ex nostris Theologis satis sibi existimant,aliquid ex scholastica disciplina comparasse,aut potiùs primoribus degustasse labijs, vt titulo & nomine perfecti Theologi quisquã eorum possit exultare. Hac vnica parte scholasticæ Theologiæ quasi cõmaniti omni alia eruditione,& diuinæ,& humanæ litteraturæ prorsus expertes, ad Sacras litteras explicandas irreligiosè ac (vt dici solet) illotis manibus præsumũt accedere,sine præuio & monstrantè semitam. Nã (vt D.Petrus testatur)omnis prophetia scripturę, propria interpretatione non fit. Illorum temeritatem nõ absq; lachrymis deplorat.D.Pater Hieronymus, (quẽ in explicandis Sacris scripturis, doctorem maximũ suę ecclesiæ Deus prouidere dignatus est:)sanctorum volumina,ac scripta varia eruditione refertissima in manus sumunt,in eorum penetralia irrumpentes sine aliqua methodo ac ratione canonum, quibus legendi, intelligendiq; sunt sacri doctores. Præterea munus prædicationis euangelicæ alacri animo sumunt,suggestum conscendunt,cũ antè, quid ea res difficillima exposcat vt rectè geri possit,non didicerint, neq; aliquid ex humana aut diuina rhetorices facultate dicendi perceperint. De quibus.D. Hieron. sacræ eruditionis pelagus immensum elegantissimè ait. *Nunc loquentibus & pronuntiantibus plenus est orbis, loquũtur quæ nesciũt, docet quæ nõ didicerunt, magistri sunt, cum discipuli nõ fuerint.* Omitto etiam plura alia quæ nostris Theologis scholasticis demandari solent,vt sunt officia confessariorũ, præla-

Neoptolemus aiebat non multũ philosophãdũ.

Ad sacras litteras nõ irreligiose accedẽdum. 2. Petr. 1.

In epistola ad Paulinum.

Cõcionatorum mu nus non absq; methodo

Super Mich. c. 5.

prælatorum atque iudicum, quibus omnino satisfieri nequit absq; notitia sacrorum canonum, absque decretis summorum ecclesiæ pontificum: nam sacra canonũ facultas, preter quàm ꝙ à Theologię principijs orta est, quędam Theologia practica nuncupatur.

Facultas Canonum à Theologia oritur

¶ Veruntamen neque hoc malum, quod sacram Theologiam cœlestem facultatem voluit angustissimã reddere, vt scilicet, cùm aliqui scholastici Theologi cętera omnia ignorẽt, & sua ignorantia (quę Lerna malorum est) contenti esse velint, simplex fuit sed vlteriùs hoc malum grassari contendit, multipliciterq; nocere alijs qui ad perfectiùs acquirendam sacrã Theologiam noctes dieſq; insudant, & lucubrare nõ cessant. Aiunt siquidẽ illi nihil amplius futuro Theologo necessum esse, quã quòd ipsi nouerunt: cęteraq; omnia, siue quæ ad intelligẽdas Sacras scripturas addiscuntur, siue quæ ad Theologiam practicam spectant, siue etiam quæ ad rectè formandas sacras conciones apparantur, potiùs officere quàm iuuare perfectum Theologũ, aut saltẽ ea superuacanea esse ac minimè necessaria: cùm tamen constet manifestissimè, ad eã ipsam partem Theologiæ scholasticæ, quam ipsi tantùm attigerunt, pernecessaria esse. Nã perspicuũ est, locos argumentorũ pro scholæ disciplina sumẽdos & petendos esse modò ex sacris biblijs legitimè explicatis, modo ex canonibus & decretis Põtificũ, modò autẽ ex historia, & rebus gestis tã apud sanctos quã apud prophanos autores. Quod elegãtissimè ꝓbat atq; persequitur R^mus. Canus eṗs Canariẽ. in suis libris de locis Theologicis. Iniquũ ergo est suã propriã ignorãtiã, quasi regulã velle statuere eorũ quę addiscere oportet ad perfectã Theologiã adipiscendam, cætera omnia reijcere, damnare. Hos iniustos rerum æstimatores B. Iudas Apost. in epistola sua canonica reꝑhẽdẽs, blasphemię crimẽ incurrere dixit, illis verbis,

Quantam ignorãtia Theologorũ quorundã, perniciem afferat.

Prauus error. Nihil amplius necessum esse scire quam ipse scias.

Ad Theologiã scholasticam plura requiruntur quam quidam opinantur.

Vnde loci argumentorum petidebeãt.

Iniquum est ignorãtiam pro regula statuere.

Hi autem quaecunq; quidem ignorant blasphemant, quaecunq; autem naturaliter, tanquam muta animalia norunt in his corrumpuntur.

Hieronymus calũniam passus ab ignorãtibus

¶Equidem ab his qui breui sua suppellectili doctrinæ contenti sunt, & studiosos, ac maiora cupientes dãnant, sæpius calumniam passus est sanctissimus, ac nusquam satis laudatus Hieronymus. Ait enim.

Præfat. in Esdram.

Porrò aliud est si clausis quod dicitur oculis mihi volunt maledicere. Et rursus alibi, *non ignoro nos patere morsibus plurimorum, qui stimulante inuidia quod consequi non valent despiciunt, legant prius & postea despiciant: ne videantur non ex iudicio sed ex odij præsumptione ignorata damnare.* Et iterum. *Optima quæq; inuidi (vt ait Plinius) malunt contemnere quàm discere.*

Præfatione super Isaiam.

Præfat. ad Paralipomen.

Ignorantia ingenuè agnoscenda.

¶Consequens igitur est vt hi & mei similes, nostrã ingenuè fateamur ignorationem, & ad perfectam & integram Theologiam consequendam, indefesso quod aiunt pede contendamus, noctes ducamus insomnes, humili oratione accedamus ad Deum, iuxta illud.

Iacob. 1.

Si quis autem vestrum indiget sapientia, postulet à Deo qui dat omnibus affluentem & non improperat.

Constanti animo exquiramus eam, nam hũc conatum diuinus spiritus à nobis exposcit. *Si quæsieris sapientiam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis illam, tunc scientiam Dei inuenies.* Et cum D. Hieronymo addiscendæ sapientiæ amore rapiamur. Ait siquidem. *Audiuimus tantùm quid nosse quid cupere debemus, vt & nos quoq; possimus dicere. Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas.* Quòd si forte illi in perniciem suam ignoratione & socordia, satis sibi contenti esse volunt: saltim ne irrideant aut contemnant verę

Prou. 2.

In epistola ad Paulinum.

Psal. 118.

Ignorantes, studiosos ne irrideant.

amatores

amatores ſapientiæ, qui nunquàm ſibi ceſſandum, aut labori parcendum eſſe putant:vt precioſiſsimum Margaritum, perfectam Theologiam ſibi valeant comparare. Quibus etiam optimè quadrat Græcanicum prouerbium. Βέλτιόν ἐςι τὸ μωμεῖσθαι, ἢ μιμεῖσθαι. ideſt, Facilius eſt irridere quàm imitari. Zeuxis quē refert Plinius.

¶Neq; vero effutire impudentiſsimè audeāt omnia quę ipſi ignorāt, ſiue linguarum peritiam, ſiue methodum & canones explicandi Sacras litteras, ſiue iuris Pontificij facultatem, minimè Theologo conducere aut eſſe neceſſaria. Nam & D. Apoſtolus Paulus, medius inter ſapientiæ ſtudioſos, & indoctos, ad pacem exhortans aſtitit dicens.

Qui non manducat, manducantem non iudicet, & qui manducat non manducantem non ſpernat. Rom. 14. Manducantem intellexit eum, qui Diuina ſapientia reficitur: non manducantem, eum qui fame & defectu ſcientiæ atq; doctrinæ quaſi ſtrangulatus perit. Manducare & non mãducare quid in ſacris litteris ſit. Mos enim ſcripturarum eſt ſapientiam & illius meditationem cibum & comeſtionem vocare. ita patet in eo loco. *Fili hominis comede & viſcera tua complebuntur volumine iſto.* Ezech. 3. Qui ergo non manducat, id eſt, qui ignorans eſt, neque acquirendæ ſapientiæ deſiderio tenetur, nō iudicet, nō damnet, non calumnietur hominē ſtudio cœleſtis ſciētiæ addictiſsimum. D. Pater Hieronymus hos ineptos diuinæ philoſophiæ & bonarum litterarum oſores acriter & cum ſtomacho repræhendit dicens.

Æmuli inerudīti fruſtra lacerant, qui malunt contemnere videri præclara, quàm diſcere. Peruerſiſsimi homines. nam cùm ſemper nouas appetant voluptates, & gulæ eorum vicina maria non ſufficiant, cur in ſolo ſtudio ſcripturarum veteri ſapore contenti ſunt? In epiſtola ad Sophronium. Et rurſus alibi. *Non dignè Græca in Latinum transfero? aut Græcos le-* In proœmio epiſtolę ad Epheſios.

ge, si eiusdem linguæ habes scientiam, aut si tantum Latinus es, noli de gratuito munere iudicare & vt vulgare prouerbium est, equi dentes inspicere donati: Quam ob rem obsecro vos Paula & Eustochium atque Marcella, ne maledicis & inuidis mea opuscula tradatis, neque detis sanctum canibus & margaritas mittatis ante porcos: Qui cùm bona imitari non queant, quod solum facere possunt inuident, & in eo, se doctos eruditosq; arbitrantur, si de illis detrahant. Quibus obsecro respondeatis, vt figant ipsi stilum, tria vt dicitur verba coniungant, sudent paululum, experiantur semetipsos & ex labore proprio discāt ignoscere laborantibus. Hactenus ille. Sed vt ab his morosis hominibus ad verè studiosos sapientię nos trāsferamus, hoc quasi pronuntiatum constantissimè illis denuntiandum esse censui. Qui sibi in acquirenda sacra Theologię facultate aut quauis alia disciplina, terminum & metas præscribit, ne plura velit addiscere astruens, Hoc mihi satis superque erit vt Theologi nomine gaudeam, neque vltrà frustra me ipsum conficiens laborando progredi conabor: certò sibi statuat, nihil prorsus eum perfecte sapere, ineptissimum & indoctissimum esse. Ad rem ergo quam intendimus accedentes, aliquot annotationes siue obseruationes pro asserenda varia Theologorum eruditione cōstituamus.

Inuidiquātum eruditos inficentur.

Pronūtiatum.

Annotatio prima, De partibus diuinæ Theologiæ.

Theologia tribus partibus constat.

PRIMVM obseruare maximè decet, hanc sacram facultatem diuinitus reuelatam, quam Theologiam nuncupamus, id est, ratiocinationem de Deo, tribus partibus

tibus integrantibus(vt sic dixerim)coalescere atq; esse compositam. Illę sunt scholastica seu disputatrix quæ tota in contentione posita est: Scripturæ sanctæ interpretatio: atque munus prædicandi verbum Dei ad populum. Quę sanè obseruatio adeò vera est & firmissima, vt alicui parti sine alijs ratio perfectę & integrę Theologię adscribi nō debeat. Scholastica enim absq; scripturę interpretatione, & munere prędicandi, pars quędā Theologię est, non perfecta Theologia. Idipsum de munere prędicādi, & de explicatione Sacræ scripturę dixerim sine Theologia scholastica. Hæc enim inuicem sibi sunt partes & membra de mēbro: mutuā sibi pręstant operam: vna absq; alia māca est & deficiens Horatius.

Alterius sic altera poscit opem res,
Et coniurat amicè.

Hāc aūt ānotationē q̄ hę tres partes diuinę Theologię vnū totū perfectè faciant, nō aliunde pro tēporis angustia cōprobare volo, quā ab eo quod factum est in ipso exordio generis humani, ac nascentis ecclesiæ. Cùm primùm enim Deus hominem condidit, sui ipsius cōtulit illi notitiā & cognitionē, quā ad eū posset accedere, amare illū, ac tandē in perpetuū sua beatitudine frui. Adam triplicem habuit Theologiam.

Neque existimādum est, hanc Dei notitiā & cognitionem homini collatam, vt eam sibi reconderet (quasi in sudario numum) sed vt industriè negotiaretur iuxta euangelicum dictatum, & vt doctor esset aliorū, ac illos Dei notitia imbueret. Luc. 19. Quæ sanè notitia seu scientia, diuina est Theologia, in qua ars explicandi diuinā voluntatem siue verbo, siue scripto, siue manus traditione, inuenitur, & ad arguēdū & disputādū facultas, vt ea tēpestate necessum esset. Et pretereà cùm doctor esset humani generis, collata est etiā ars docēdi & prędicādi ad populum sub aliquo signo publicè coactum. Itaq; vnica illa Theologia ea omnia complectebatur, quamuis nō ita distinctè ars disputādi ab explicatione

diuinę

diuinæ volũtatis,& reuelationis, seu prædicatione verbi Dei esset discreta & separata, vt modò est, quando,de ipsa scholastica sunt in publicis Academijs cathedræ institutæ, & insignes ludimagistri magnis præmijs donati, atq; id ipsum videre licet de professoribus eximijs sacrorum bibliorum.De munere etiam prædicandi plures methodi à viris eruditissimis quotidie traditur,& in maioribus ecclesijs prębendæ & dignitates locupletes eis qui à sacris cõcionibus sunt,assignãtur.

Matth. 10 Lucæ. 10. Actuũ.13. Isa. 46. Psalm. 18.

¶Et cõfirmatur secundò hæc nostra annotatio exẽplo & similitudine.Nam in Ecclesia Euangelica ipsi apostoli & discipuli Redemptoris nostri missi sunt ad enuntiandum sua prædicatione verbum salutis in vniuersum orbem,& vt infideles ac hęreticos confutarent sua disputatione & argumentis. Nã & Paulus Apost. *Confundebat Judæos, & disputabat cum Græcis*, ac vt legitime thesauros diuinarum litterarum hominibus aperirent atq; explicarent. Et illa omnia pręstabant perfectissime ijdẽ viri sancti theodidacti, (quos Isaias vocat viros doctos à Domino) per vnicam Theologiæ facultatem,quę in illis erat,tribus partibus constans, scilicet scholastica, arte explicandi sacra biblia, methodo & ratione concionandi. Quin ipsum seruatorem nostrum Iesum Dei verbum ac sapientiam hanc triplicem Theologiam,dum in humanis ageret clarissimẽ constat exercuisse. vidimus enim illum in tẽplo sedentem in medio doctorum audientem illos & interrogantem eos. Stupebant autem omnes qui eum audiebant super prudentia & respõsis eius. voluit autem clementiss.Iesus aliquando scholasticè agere, vt sua exercitatione,progymnasmata quæ habentur in scholis & palæstra litteraria magno honore prosequeretur. Vidimus etiam sæpiùs locos diuinæ scripturæ aptissimẽ explicantem conciliantem,& ad legitimẽ intelligendũ artem

Actuũ. 9. &.17.18. Per tres menses disputans. cap. 19. Ioan 6. Isai. 54. Apostoli tres partes Theologiæ habuerũt.

Christus omnem Theologiam consecrauit. Luc. 2.

Spiritus Domini super me, eò q vnxerit me, &c. Isa. 61 Explicat. Luc. 4.

artem & modum tradentem, *euntes* (inquit ad Pharisæos) *discite quid est, Misericordiã volo & non sacrificium.* & rursus. *Benè prophetauit de vobis Isaias dicens. Populus hic labijs me honorat, cor autẽ eorum longè est a me. Incrassatum est cor populi huius & auribus grauiter audierunt.* Munus autem publice prædicandi, sanctissimum ac perpetuum sibi fuit. *Videns Iesus turbas ascendit in montem & cum sedisset accesserunt ad eum discipuli eius & aperiens os suum docebat eos dicens, Beati pauperes.* & iterum, *hæc dicens clamabat, Qui habet aures audiendi audiat.*

Matth. 9. Oseæ 6.

Isai. 29. Matth. 15.

Matth. 13.

Matth. 5.

Lucæ. 8.

Missi præterea sunt Apostoli & discipuli ad regẽdum ipsam Dei ecclesiam, sacris Canonibus, & Decretis: leges ecclesiasticas & constitutiones ferebãt, quas modò in concilijs sacris, & in corpore iuris habemus, atque illa omnia præstabant per vnicam Theologiæ facultatem ijdem Theologi & canonistæ simul. Quin etiam & multo pòst tempore ad sexcẽtos & plures annos post Christum natum, dum Hispaniæ Gothorũ ditioni subdebantur, episcopi & doctores Theologi leges externas pro rei administratione ferebant, vt latè constat in cõcilio. 4. Toletano, Sisenãdo rege procurante & fauente coacto, in quo editæ sunt leges quas vulgò vocant (del foro juzgo) & ad eas ferendas satis superq; fuit illis vnica Theologiæ facultas, quæ hæc omnia facilè cõprehendit atque complectitur. nam & decisio legitima causarum, & legum sanctarum institutio, & punitio delictorum ac criminum, quæ porrò tria munia recondũt quicquid tota iuris prudentia docet ac præcipit, in sacris litteris habent firmissimum fundamentum, & inde sumi debent: quod per facile nobis esset ostendere, nisi modò consulendum nobis esset breuitati. Verun-

Apostoli Theologi & Canonistæ.

Iurisprudentia tria munera habet. Cap. qualiter & quando. 2 de accusa. q. ibi doctores precipue Felinus.

tamen illud magis ac magis explicabimus, cùm Deo dante iustum volumen de historia, necessitate, connexione harum facultatum, Theologiæ, iuris vtriusque quibus regitur Respubl. & de conciliatione, doctorum qui illas profitentur, aliquando in commune studiosorum beneficium emittemus. Satis in præsentia nobis sit ostendisse hæc cōmunia ad Theologiæ facultatem & studium legitime spectare, quanuis deinceps ob causarum & decretorum multitudinem professores Theologi & Canonistæ discreti sunt & separati post tempora Iuonis, Isidori & Gratiani qui decretorū volumina cōpilarunt. Ita ergo proculdubio intelligimus, & scholasticam Theologiam, & artem explicādi scripturam, & eam quæ docet concionari integram esse vnicam facultatem ijs partibus constātem vt sit omnibus suis numeris absoluta atque perfecta.

Theologi à Canonistis qua occasione secreti sunt

Annotatio secunda. Quantam & quàm variam rerum eruditionem expostulet sacra Theologia.

SI QVÆ à nobis huius annotationis ratio, postulare videbatur, ad plenum atque ad viuum (quod dici solet) essent resecanda & explicanda, infiniti penè operis & sudoris esset, ac integrum volumen possent complere, sed ne longis ambagibus à proposito fine remoremur lectorem, affatim sit intelligere, diuinā Theologiæ facultatē, omnigenam scientiarū cognitionem reposcere, omnesq; artes, *Quasi ancillas vocare ad arcē & admœnia ciuitatis.* Vt est verè illarum Domina, regina,

Prouer. 9.

Theologia omniū scientiarū architectonica.

gina, mater, & architectonica. Quòd pulcherrimè eruditissimeq́ue docet Clemens Alexandri. Stroma. lib. 1. Nam quemadmodum ea cœlestis disciplina innumeris fere bonis scatet, (vt verè dixerit D. Hieronymus in illa verba. Et adipe frumenti satiat te,

Pinguissimus est sermo diuinus, omnes in se habens delitias, quicquid volueris ex sermone diuino nascitur, sicut tradunt Hebræi: quoniam manna quando comedebant secundum voluntatem vniuscuiusque sic sapiebat in ore.) ita prorsùs prægrauata est & onusta multis obligationibus, plura ac innumera cognoscendi & addiscendi. In primis philosophia gentilium est exornanda. Nam sapientiam & eloquentiam Ægyptiorũ siue Ethnicorum, diui patres Hieronymus, & Augustinus appellare solent aurum & argentum, quæ accipere ab eis debemus in ministerium ac cultum Diuinæ scientiæ tanquam ab iniustis possessoribus. Nam & diuum Paulum in exemplum referunt qui in suis epistolis loca poëtarum & philosophorum adduxerit. Et Clemens Alexandrinus ait Apostolos in suis concionibus sæpiùs citasse Sybillas. Nonne aspicimus quanto auro & argento & veste suffarcinatus exierit de Ægypto Cyprianus doctor suauissimus, & martyr doctissimus? Quanto Lactantius? Quanto Victorinus, Optatus, Hilarius? Vt de viuis taceam inquit Augustinus, Quanto innumerabiles Græci? In super indiget Theologia vniuersim artibus humanis, Grammatica, Rhetorica, Dialectica, Sophistice, Arithmetica, & Geometria, Musica, & Poetice, Astronomia, Physica, & Geographia, Historia & alijs de quibus testatur in specie August. lib. de doctrina Christiana, & Hierony. sæpenumero id ipsum elegantissimè ediserit,

[Margin notes: Sapiẽt. 16. | Theologia multis est obligationibus prægrauata. | Hierony. de opt. genere interpretã. | Aug. d̃ doctri. Christian. lib. 2. cap. 4. | Theologia Encyclopædiã postulat. | Aug. li. 13 cõtra Faust. c. 15 & lib. 2 d̃ doctri. Christi. c 39. li. 3. c. 29. li. 4 cap. 3. | Clemens. papa in epis. 5. ad discipulos.]

Hierony- mus ca. 1. epistol. ad Titum, & in Daniel c. 10 & ad Paulá Vrbicam.

cuius sententia refertur in decretis dist. 37. vbi etiam aliorum doctorum ac pontificum dogmata & auctoritates recensentur. Eandem cum his patribus sententiā habuit & D. Basilius constantissime in epistola ad nepotes cui titulum indidit, Quomodo ex gentilium doctrinis proficiant. vbi ait, Dicitur enim, & Moses ille cuius est in sapientia nomen apud omnes homines maximum, Ægyptiorum disciplinis mentem exercitatus ita ad eius qui est contemplationem processisse. Similiter & in sequētibus temporibus Danielem Babylone Chaldæorum sapientiam dicunt didicisse, tunc denique diuinas attigisse doctrinas, & paulò inferiùs. (vt ego quidem ex viro graui qui maximè poetarū sensus tenebat accepi,) Omnis Homeri poesis virtutis est laus, & eius omnia adhunc finem referuntur vt nihil ab re aut parergon sit positum. Et (vt propiùs ad rem accedamus) quis facile possit enumerare qui libri sint euoluēdi ad Theologiam scholasticam perscrutādam, qui authores præcipuè habendi cæteris explosis, quam ad manum & ob oculos habendi sint in ludo litterario, ad congrediēdum cum hostibus, tum, hæreticis serio, tum catholicis ob exercitamenta quotidiana, loci argumentorum, solutiones difficultatum ex quibus absque Theseo te extricare minimè queas nisi optimè artem scholasticā & dicendi modos, & nomina propria artis percalueris. Quin etiam & iura canonica benè nosse oportet, cùm illa ad Theologiam practicam spectēt. Et ciuilia adhuc pro occasione & tempore, cum plures casus tam in foro conscientiæ quàm publico expediri nequeant absq; Cæsarei cognitione. Adhæc ad iudicum, testium, reorū, & accusatorum auriculares confessiones administrandas maximè proficuum erit viro Theologo id posse facere per cognitionem propriæ facultatis, ex quibus illa desumuntur & obeūtur munera, vnde ad idem munus

Theologia scholastica quantam rerū molem postulet.

confessa-

confessariorum operęprecium erit lustrasse manualia, & summas casuum. Annō apertò vides quāta ad Theologiam scholasticam requirantur?

Theologia scripturæ quā ta requirat.

Quid vero, obsecro per Deum immortalem necesse erit insumere laboris ac temporis in Theologia scripturæ exactè pernoscenda? In primis exercitamenta scholastica ad eius explicationē sunt accerséda. Audi Hier. *Iob exēplar patientiæ quæ non mysteria suo sermone complectitur? prosa incipitur, versu labitur, pedestri sermone finitur, omnesq; leges Dialecticæ propositione, assūptione, cōfirmatione, cōclusiōe determinat. singula in eo verba plena sunt sensibus.* in epistola ad Paulinum. Sanè addiscendæ sunt phrases loquendi sacræ paginæ, exquirendę regulæ & canones, qui à sacris Doctoribus solent diligentissimè tradi, euoluenda sunt viuida oculorum aciē commentaria doctorum. Quàm sit hoc difficile, ac quasi infiniti cuiusdam conatus, ab vno D. Hieronymo perdiscere licebit in illius sacris scrinijs & scriptis.

In Ecclesiaste. c. 10

Scripturarum (inquit) notitia, non ociosis datur aut vota facientibus, sed laborantibus, Et iterum. *Sacræ scripturæ intellectum vt haberent, multi magis profecisse leguntur per orationem, quā per studij simplicis exercitationē.* Et alibi ita ait. *Scripturā non intelligit nisi qui confortatus est à Deo.* Ideo autem commentaria sacrorum doctorum sunt euoluenda pro legitima sacrę paginæ interpretatione & canones illorum obseruandi, qm̄ noua scripturæ interpretatio semper suspecta esse debet ac omnino reijcienda. Clemens enim Alexandri. stromat. li. 7. hunc ab initio catholicę ecclesię canonem seruatū affirmat, vt ad intelligentiam sacrorum bibliorum sanctorum patrum semper consensum sequamur: si quis nouum aliquid cuderit quod ab illorum sententia dis-

In epistola ad Paulinum.

Dani. 10.

Nouitas semper suspecta.

 sentiat,

ſentiat, tanquam adulteratam monetam reijciamus. Et lib. 6. Stromat. alium eccleſiaſticum Canonem tradit vt in explicando ſcripturas is ſit ſcopus quò omnia dirigamus vt ſumma ſit concordia & concentus legis & prophetarum cum nouo teſtamento. Et quòd nouitas hæreſeon ſeminariũ ſit adſtruit Cyrillus in epiſtolis aduerſus Neſtorium, & ex ſententia Epiphanij, Synodi Nicæn. 2. act. 6. & 7. orthodoxiſmos eſt ſemper regiam viã ambulare.

Annotatio tertia. Varias tranſlationes, & linguarum peritiam valde proficuas eſſe ad partem Theologiæ quæ in explicandis Scripturis ſacris verſatur.

PLVRIVM translationum vtilitas ſatis affatimq; ex eo aſſeritur, quòd viri grauiſsimi doctrina & ſanctitate percelebres illas quaſi neceſſarias ſũmis laboribus ac vigilijs perfecerint Eccleſiæ patribus enixè poſcentibus, imò & illis ſummo Pontifice mandante & approbante. Sed inſurgũt ex hac ipſa ratione parũ docti, imò multum inepti dicentes: quòd cum tam exquiſitè id præſtitum ſit à ſanctis Doctoribus, neque vlla tráſlatio præter vulgatã, neque alterius linguę peritia, pręter Latinam poteſt proficere ad intelligentiam Sacræ ſcripturæ. Quod decreto concilij Tridentini latè conſtat, ſolam vulgatam Latinam probantis vt authẽticã. hinc clamor ingens oritur eorum, Concilio cautum eſſe vt ſola editio vulgata citetur, non relinqui locũ alijs translationibus ſeu linguis: atq; hoc veluti ſeptemplici Aiacis clypeo tecti, liberè volunt omnem eruditionem deſpicere. Non eſt in animo cum moroſis illis contendere, ſed ſimpliciter profiteri veritatem. Sanè cũ ſacro ſancto Concilio ſolam vulgatam dicimus authẽticam in decernendis rebus fidei & morum, ſed collationem,

Obiectio.

Soluitur.

& explicationem per alias translationes, vt per cōmentaria doctorū minimè reijciendam sed amplectendam potiùs & exosculandam. Et quod ad translationē. 70. interpretum attinet, hæc vtilitas tam clarè dimanat ex ea, vt intelligi posit, translationem. 70. pro scholijs & commentarijs certò debere sumi, sed ea scholia sūt quæ Apostoli & Euangelistæ pro textu sacro citent. Verūtamen ne tempus inani contentione teramus, adsit D. Hieron. hancq; controuersiam dirimat, *Scripturarum* (inquit) *intelligentia, ex varia locorum collatione accipiē da.* Et iterum. *Hebrææ linguæ ignorantia, vt à quibusdā erratur, ita à scientibus illam mysteria Sacræ scripturæ intelliguntur, & intellecta faciliùs explicantur.* Id etiam affirmat dicens. *ex ignorātia veritatis Hebraicæ multi errores exorti.* et rursus alibi. *Hebraicæ linguæ proprietatē Græcus sermo & Latinus non potest exprimere.* Itē ait. *Idioma & proprietatē Græcā sæpe Latinus sermo nō explicat.* ¶ Ratione etiam probatur. sæpenumero contingit vnicam vocem Hebream multiplex habere significatum, quod spiritus diuinus potuit simul velle exprimere. Est eīm variū, diffusū, multiplex. At verò in translatione Latina vnicū tantùm ex illis exprimitur, et ingenuè fateor atque condono, fuisse melius inter ea: perconctor modò, Num omnibus alijs non priuatur homo Latinus? ergo decebit multumque proderit et varias consulere translationes, et textum Græcè et Hebraicè attentissimè perscrutari, et quasi virga Moysi identidem saxum percutere vt educamus aquam de petra et lac de saxo durissimo. Ineptissimus sit qui tam manifestam rationem velit diffiteri. Ideo enim Dominus in titulo suæ crucis tres præcipuas linguas Latinam, Græcam, et Hebræam ostendit esse sibi cōsecratas, et suorū mysteriorū quasi custodes et cōseruatrices (lingua

Vulgata authentica nō reijcit alias vt cōmentaria.
Leo in Isa. dispu tatione de transl. c. 2
Lib. I. contra Pelegia.
Lib. 2. cōtra Rufi.

Prologo super Esdram & in Paralip.
Psalm. 114
Lib. I. contra Iouin.
Vnica vox plures habet significatus.

Tres linguas, in cruce Dominus consecrauit.

(lingua enim Hebræa sanctitate pollet, Græca facun-
Iustin. in dialog. aduersus Tripho. dia, Latina grauitate,) & varias autem translationes do
ctorum, veluti commentaria esse. De editione enim. 70.
Philo. Iudæus. interpretum D. Hieronymus sæpius asseuerat potius
esse paraphrasin quandam & commentarium, quàm
Irenæus. simplicem interpretationem.

D. Hieronymus sæpissimè. Et (vt isthæc omnia adductis exemplis illustriora
fiant,) vnum aut alterum obiter ac veluti per transennā
Aug. de ciui. lib. 18. de quauis re afferamus. In primis locus euangelicus
cap. 42. ita habet. *Apparuit Angelus confortans eū.* Suboritur
Lucæ. 24. statim scrupulus, qua ratione Angelus creatura quæ-
dam confortet Iesum dominum & conditorem vniuer
Hebr. 1. sorum per quem Deus fecit & secula. Doctores anxij
sunt vt difficultatem explicent. sed ex textu ipso & va
ria translatione facillime litem dirimamus. Græcè est.
ἐνισχύων αὐτόν. idest, ostendens ab illo sumi omnem forti
Lib. 2. to. 6. tudinem. D. Epiphanius contra hæreses, hunc locū tra
ctat diligentius adducitq; locum magni cantici Moysi,
legitq; in hunc modum, Et confortent ipsum omnes an
Deutero. 32. geli Dei: atque ita explicat, non vt dent ipsi robur An-
geli, (nō enim indigebat Angelorum cōfortatione,) sed
confortent ipsum, hoc est confitendo proprium ipsius
robur ipsi attribuant. Quàm pulchrè Epiphanius. Sed
multo rectius editio. 70. ita enim ait. *Et adorent eum
vniuersi Angeli Dei, lætamini gentes cum populo eius,*
Nota. *& roborentur in eo omnes filij Dei.* Expende verba, Ro-
borētur in eo. Ecce ex ipsa litera sublatam difficulta-
tem absque alio dispendio & commentario. Ita habe-
tur Græcè. καὶ ἐνισχυσάτωσαν αὐτῷ πάντες υἱοὶ θεοῦ.

Alius locus est Luc. 11. Erat Iesus eijciens dæmoniū
& illud erat mutum. Valde laborant doctores vt ostē-
dāt ex alio euāgelista & ex naturali philosophia seu cō
sequentia fuisse etiam cæcum & surdum, sed ex ipsa

Græca

Græca voce vtrunq; habemus ac præterea fuisse etiam stupidum & insensatum. κωφός enim est mutus, surdus, insensatus, vt sic vel maxime intelligamus vnico intui tu absq; prolixa homilia quàm stragem dæmon in ani má semel ingressus efficiat & quomodo omnes simul potétias suo charactere insigniat magnæ bestiæ de qua Ioan. nam & hominem extra mentem facit. Vnde illud *redite præuaricatores ad cor.* & rursus *nos insensati vitam illorum existimabamus insaniam.* Ioannis etiam pri mo habetur de præcursore Baptista *non erat ille lux.* & insurgit dubitatio, quare cùm hoc stet, dixisse de illo Christum *erat lucerna ardens & lucẽs.* Sed ex articulo Græco facillimè soluitur. dicit enim. ὀυκ ἦν ἐκεῖνος τὸ φῶς. nõ erat ille illa lux, scilicet, tátopere expectata, quę *erat lux vera illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum.* persimilis est locus ille. *Propheta es tu, & respondit, nõ.* vbi D. Gregorius affert dubietatem quòd Dominus appellarit prophetam & plusquam prophetam. Sed ex articulo etiam Græco ibi apposito facilè dissoluitur obiectio. ὁ προφήτης εἶ συ; καὶ ἀπεκρίθη. οὔ. idest, tu es ne ille propheta quem Messiam expectamus? nam Moses de Messia loquebatur dum ait. Ac ideo Ioannes verè respondit. Nõ sum ille propheta sed eius ante cur sor. Verum de Græca lingua hæc exempla sint satis, vi deamus alia de Hebræa.

Strages dæmonis in anima.

Apoc. 18. Isai. 46. Sapi. 5.

Obiectio soluitur.

Ioan. 1.

Anima cùm obtulerit oblationem sacrificii Domino. Hæc est simila ex flore farinæ triticeę de qua plura annotãtur ex eadem littera pro figura & explicatione sacrosanctæ Eucharistiæ. pro oblatione, sacrificio, est in Hebræo מִנְחָה minchah, idest, munus, oblatio, sacrificium, significat etiam donum & partem à Domino. descenditq; à מָן man. & מַכָּה macah, inde de sacrificio al taris dicit Ecclesia. *hæc dona, hæc munera hæc sancta sacrificia*

Leuit. 2.

Canõ missę. c. cum Marthę de celebrat. miss.

††† *crificia*

crificia illibata. neque verò vtcumq; munera offerimus sed placatiua. Genes.43. *deferte viro munera.* vbi multa notátur de Eucharistia, quòd sit sacrificium & oblatio,Donum est à Deo,munus est à nobis placatiuum, sacrificium illibatum in vtroq;. Sume igitur minchah, non quodcũq; munus sed placatiuum: sume sanctam Eucharistiam. Potest etiam esse à מָן man, quòd est donum,& כָּפָה caphah, siue, כָּפַר caphar, quod est extinguere iram, sedare,mitigare, placare,expiare. ita interpretatur D.Hieronymus. *Munus absc̄oditum extinguit iras,& donum in sinu indignationem maximā.* & alibi. *Dixit enim placabo illum muneribus.*

Prou. 21. Genes. 23

Prælati & principes quãtis pateant malis.

Vox etiam רֹאשׁ Ros per א siue per ו multiplicem habet significatum. Sumitur enim vt sit caput, princeps, Dux. 4. reg. 4. caput meum doleo. Numero. 13. mittens principes viros. Animaduertunt autem doctores speculatione & experientia prælatum & principem esse miserum & pauperem ob immensas obligationes quibus subiacet, felle & amaritudine ac veneno potari, ob importunas solicitudines & querelas in sui muneris administratione. Sed illa omnia vox Hebræa expressè cõplectitur. Significat enim fel, venenum. Genes. 32. *vua eorum vua fellis, venenum aspidum insanabile.* Significat etiam pauperem vel paupertatem, præcipuè si scribatur cum vau in medio רוש ros. Osee. 10. *Et germinabit quasi amaritudo iudicium,* & Amos. 5. *Qui vertitis in amaritudinem iudicium.* 1. Regum. 2. *Dominus pauperem facit & ditat.* hanc amaritudinem quæ admixta est dulcedini dominandi voluit experimere vulgare illud lēma siue titulus qui in stēmatis & insignibus regis Henrici circunfertur (Agrodulce) depictis malogranatis vt videre est in nostro cœnobio regali Hieronymiano ad Madritum. Imperium, & dominatus

γλυκύπικρος est, id est, dulciter amarus. Sed hęc satis superq; sint pro vocibus Græcis & Hebræis quarum cognitio vel vtilissima esse potest.

Syllabæ & elementa, significāt. Ephes. 3. In Epistola ad Paulā Vrbicā & in prolog. sup Trea.

Nec mirum tibi videatur in integra voce Hebræa tot mysteria latere: audi Hieronymū illius peritissimū, *In diuinis scripturis, singuli sermones, syllabæ, apices, pūcta plena sunt sensibus. Quòd cùm verum sit in omnibus linguis in quibus* sacra pagina descripta est, permaxime resplendet in Hebræa quam Deus sanctam voluit cōpellari. Et quoniam pergratum me facere existimo omnibus studiosis, interpretationem alphabeti Hebraici ex D. Hieron. afferam, in quo vnaquæq; littera suam habet significationem. In septem autem connexiones rem distribuit.

1. Doctrina domus plenitudo tabularum, quòd videlicet doctrina ecclesiæ, quæ domus Dei est, in librorum reperiatur plenitudine diuinorum. — ג ב א Gimel Beth Aleph ד Daleth.
2. Quæ enim alia potest esse vita sine scientia scripturarum per quam etiam ipse Christus agnoscitur qui est vita credentium. — ח ז ו ה Hheth Zain Vau He
3. Bonum principium, quia quamuis nunc sciamus vniuersa quę scripta sunt, tamen ex parte cognoscimus & ex parte prophetamus, & nunc per speculum in ænigmate videmus. Cùm autem meruerimus esse cum Christo, & similes angelis fuerimus, tunc librorum doctrina cessabit, & tunc videbimus facie ad faciem bonum principium sicuti est. — י ט Iod Teth
4. Manus intelliguntur in opere, cor & disciplina intelliguntur in sensu, quia nihil facere possumus nisi prius quæ faciēda sunt scierimus. — ל כ Lamed Caph
5. Et ipsis sempiternum adiutorium. Hoc explanatione non indiget, sed luce manifestius est ex scripturis æterna subsidia ministrari. — ס נ מ Samech nun mem
6. Fons siue oculus oris iustitiæ. secundum illud quod in. 4. numero exposuimus. — צ פ ע çade pe Ain
7. Septima connexio est, quæ & extrema, quo & in ipso quoque septenario numero sit mysticus intellectus. Vocatio capitis dentium signa. per dentes articulata vox promitur, & in his signis ad caput omnium qui est Christus peruenitur, per quē venitur ad regnum sempiternum. — ת ש ר ק Thau sin res coph

Grandis laus linguæ sacræ & scripturæ.

Oro te air D. Hieronymus, quid hoc sacrarius sacramento? quid hac voluptate iucundius? qui cibi? quæ mella sunt dulciora, quàm Dei scire prudentiam, & in abdita eius intrare, & sensum creatoris inspicere, & sermones domini Dei tui, qui ab huius mundi sapientibus deridenrur, plenos docere sapientia spiritali? Habeant sibi cæteri, si velint suas opes, gēma bibāt, serico niteāt, plausu populi delectētur, & per varias voluptates suas diuitias vincere nequeant: nostræ diuiriæ sint in lege Domini meditari die ac nocte, pulsare ianuam non patentes, tres panes Triniratis accipere, & seculi fluctus Domino præeunte calcare. Hactenus ille Diuus.

An vides (lector optime) quàm proficiant trāslationes ad Scripturam sacram, linguæ Hebrææ, Græcæ, & Latinę cognitio? quin imo ipsi apices, puncta & elementa? Hinc Dominus ait Matth. 5. amen dico vobis, iota vnū, aut vnus apex non præteribit à lege. Hęc est eruditio verè Hieronyma aut rectius Hieronymiana, idest, quæ Hieronymi lucubrationem & lucernam redolet, non quam quidam crassulus existimauit. Si igitur D. Hieronymo doctore aut patre gloriamur, illius studij nos ęmulatores præbeamus. Perfectissimum genus amoris est, si eius quem plurimū diligis similimum esse cupias, vt eleganter dixit Cicero. sed pergamus ad reliqua.

Confutatio hominis parum docti.

Amor cū imitatione.

Annotatio quarta, ei qui futurus est perfecte Theologus, quàm indefesse sit in omni parte Theologiæ laborandum, & qua ratione cum fructu id facere possit.

Desperatio imprudens.

VIDEOR mihi videre quosdam lectores, ac Theologos desides & exanimes quasi in quodam desperationis baratrum abire, dum has nostras annorariones attentè percurrunt, quæ à futuro Theologo tot tātaq;

repo-

reposcunt, qualia & quanta nullus vnquam hactenus prestitit aut verò præstare posit: de se ipsis saltē nihil tale polliceri audent, quod aliquando Theologi euade re valeant: Præsertim cum finem iam discendi & labo randi sibi præfixerint. Quibus sanè intrepidè diuinare audeo, veram esse suam ęstimationem ac desperationē in his qui terminum & metas discendi præscripserunt. Constans enim est nostrum pronuntiatum quòd ante primam annotationem quasi fundamentum iecimus & constituimus nihil eos posse proficere. Cæterùm minimè desperandum ijs qui se verè studiosos & diuinę sapientię sectatores ex animo profitentur. & hos velim ad capessendam perfectè diuinam Theologiam acriter accendere & efficacissima paręnesi cohortari. In primis oportet non demittere animum, nec magnitudine perterreri. Nā vt dici prouerbialiter solet, *labor improbus omnia vincit, & duris vrgens in rebus egestas*.

Qui finē sibi statuit discendi nihil sciet

Constanter agendum.

Ouidius.

Secundo rem peruiam & quæ ab hominibus obtineri possit exposcimus. Nam quemadmodum Rhetorum fa cilè princeps Cicero, post enumeratas infinitas penè vir tutes quibus orator exornari debet, asseruit, Finximus oratorem non qualis est, aut qualis futurus est sed qualis esse debeat vt qui maximè ad hunc oratorē accedat optimus sit orator. Ita prorsus nos finximus Theologum non qualis est, aut qualis futurus est sed qualis esse debeat vt qui maximè ad hunc Theologum accedat, optimus haberi posit Theologus.

Cicer. de perfecto oratore.

Quis sit optimus Theolog.

Tertio animaduertendum est, quòd non mirum videri debet alicui, si ad tam egregiam & cœlitus reuelatam facultatem Theologiam acquirendam, omnigenā eruditionem exposcamus, cum ad humanas quasdā artes & eas quidem non sublimiores, autores & doctores sint, qui pro illis acquirendis pręsumant asserere pernecessariam esse omnium penè scientiarum encyclopędiā

Comparatio ad requisita ad alias facultates.

Stromat. lib. 5. in fine. Vitruuius Lib. 1. ca. 1. Plinius in præfatione ad Vespasianu.

atque eruditionem. Clemens siquidem Alexandrinus omnium iudicio verè sapientissimus ex sententia Heracliti affirmat, quòd philosophus rerum multarum peritus esse debeat. Quin & Vitruuius in suo opere de fabricis & architectura dum instituit architectū, nititur ostendere ad eam artem perfectè intelligendam pernecessariam esse omnium scientiarum notitiam. Sed quid Plinius senior ad naturalem rerum indagationem expostulat non facile est explicare. Ergo ne ad diuinam facultatem Theologiam cui cæteræ omnes, vt ancillæ, suæ Reginæ ac Dominę inseruiunt non multò plura requirātur? An sacer Theologus aliquid ignorare velit? illud hemistichion, minime patitur dicens. *Cum sit qui scripti callent omne genus*. Deiectissimi animi sit in hoc asserendo, hæsitare. ¶ Sed vt exemplis illustrium Theologorum de viris admoneamur, fuerunt in hoc nostro seculo in nostra Hispania in his academijs in quibus enutriti sumus, vidimus etiam plures ex illis & de facie nouimus reuer. Petrum Guerrerum archiepiscopum Granatensem, Ayalā archiepiscopum Valētinum, &ex religionibus plurimos, Victorias, Canos, Sotos, Mancios, & Gallos, Medinas, Castros, Vegas, non omnes enumerare est in animo: illi enim plurimi sunt. Illos recensui in exemplum eorum qui meritam laudem perfectæ Theologiæ habuerunt. Ergo & cuilibet contendenti, via patet si à Deo clauem Dauid enixissimè & humili oratione deposcat, dum tamen sibi nusquam cessandum existimet. Audi verò de hac re Hieronym. *Putabant me homines finem fecisse discendi. veni rursus Hierosolymam & Bethleem: quo labore, quo precio Barrabanum nocturnum habui præceptorem?* Et alibi. *Iam canis spargebatur caput & magistrum potius quàm discipulum decebat: tum Alexandriam perrexi: audiui Didymum: in multis ei gratias ago: quod nesciui didici, quod sciebā illo docente*

Exempla illustrium Theologorum.

Ad Pammachiū & Oceanum

Ibidem.

docente non perdidi. Incredibile sane foret nisi tātus vir se testem profiteretur quàm sibi antiquum sanctumq; fuerit ab studio nunquam cessare. Ita enim ait, *Nō quo ab adolescentia, aut legere vnquam aut doctos viros, ea quæ nesciebam interrogare cessauerim, & me ipsum tantum vt plerumq; habuerim magistrum. Deniq; nuper ob hanc vel maximè causam Alexandriam perrexi vt viderem Didymū, & ab eo in scripturis omnibus quæ habebā dubia sciscitarer.* Id ipsum asseuerat ad Domnionem & Rogatianum. In proœm. ad Ephes. In præfatione ad Paralip.

Gratissimum profectò est animaduertere quanta vi verborum & sententiarum ad nunquam cessandum ex hortetur. *Cato quoque (illum dico censorium, & vestræ quōdam vrbis principē) extremas ætate Græcas litteras nec erubuit censor nec desperauit senex discere.* Refert etiam Nepotianum immensum ferè absque cessatione studium. *Cum in stratu (inquit) librum frequenter euolue rem, sæpè super pectus soporati dulcis pagina decidebat. Lectioneq; assidua, & meditatione diuturna pectus suū bibliothecam fecerat Christi.* Et de Origene hęc contestatur. *Nunquam Origenes cibū sine lectione sumpsit: nunquàm iniit somnum nisi vnus ex fratribus sacris litteris personaret, hoc diebus egisse vel noctibus, vt & lectio orationem exciperet, & oratio lectionem. Quid nos ventris animalia tale vnquam fecimus? quos si vel secunda hora legentes inuenerit oscitamus, manu faciē defricantes, continemus stomachum, & quasi post multum laborem mundialibus rursum negotijs occupamur?* Cato. Ad Demetria dé de Virginit. & in epistola ad Nepotiā. de vita cleri. Nepotianus. In epitaphio Nepotiani. Origenes. Ad Marcellam ep 18.

Id ipsum quod Origenes, Cato, Nepotianus, ipse etiam Hieronymus facere exhortabatur,

In epistola ad Eustoch. de virg.

Tenenti codicem somnus obrepat, & cadentē faciem pagina sancta suscipiat. et rursus. *vnū illud tibi nata Deo, præque omnibus vnum prædicam, & repetens, iterumq; iterumq; monebo, vt animum tuum sacræ lectionis amore occupes.* Neq; tamen vt ab studio litterario sit omnino cessandum occupationem aut excusationem quam

Ad Demetriad. de virgin.

tumuis sanctam admittit. *Præter psalmorum inquit & orationis ordinem, quod tibi hora tertia, sexta, nona, ad vesperam, media nocte, & mane semper est exercendum, statue quot horis Sanctā scripturam ediscere debeas, quāto tempore legere, non ad laborem, sed ad delectationem, & instructionem animæ.*

Studio incumbere non labori tribuendum.

Sed cùm ratione multiplici, exemplis atque doctrina perspicuè ostenderimus futuro Theologo minimè ab studio cessādum, neq; aliquo pacto à consecutione desperandum, vt desides & inertes quidam existimabant: superest demum methodū & rationem optimam excogitare, qua omnes partes Theologiæ nobis cum Dei adiutorio (vt hominibus cō cessum est) comparemus. Ego sanè in hac semper fui

Sententia autoris de perfectè acquirenda Theologia.

sententia vt post quadriēnium aut saltim triennium in sacra Theologia scholastica plenè exactum in publica academia aut priuata quadam studiosorū schola, alius integer annus qui proximè sequitur sumatur in cuius principio per sex menses tradatur methodus atque ars explicandi sacras litteras, atque perfectam œconomiam Sacræ scripturæ. per tres alios menses præcepta ad rectè formandas sacras conciones diligentissimè tradātur quæ necessaria sunt ex Rhetorices facultate accersendo. In tertia & vltima anni illius parte oporte-

Theologi docendi sacra Concilia.

bit Theologi animum imbuere, atque docere sacra Ecclesiæ concilia & summorum Pontificum decreta, sententiasque tractari, facultatē Canonum quibus regitur respublica: breuiter explicando quot sint volumina,

qua

quã ratione & ordine sint compilata, quid soleant præ ferre tituli textus & glossæ, ac veluti per transenam, (dummodò in ea exquisitione non multum immoremur aut cõsenescamus quasi ad Sireneos scopulos) volumina iuris ciuilis siue Cæsarei lustrare licebit, rationem & methodum procedendi vtcumq; intelligere, textus aliquos insigniores commẽdare memoriæ pro decisione casuum qui explicari solent à Theologis. Videmus enim commentaria & scripta doctissimorum Theologorum Dominici Soto, & Alphõsi de Castro plurium legum allegatione referta & locupletata. Quin & S. Thom. doctor angelicus omnium Theologorum ante signanus magister (absit iniuria verbo,) loca vtriusque iuris plerũq; refert atque reueretur. ¶ Sic proculdubio fiet si hæc nostra methodus obseruetur, vt Theologi ex academijs cum profectu vbere prodeant, & ad explicandas Sacras litteras, & ad concionandi exercitium paratissimi, & ad reliqua munera confessariorum, iudicum & prælatorum quæ Theologis demandari solent, satis apti. Memini cùm hæc ad quendam eorũ qui sua ignorantia, & curta supellectili scientię contenti sunt referrem mihi obiecisse, illarum rerum notitiam inflare animos iuuenum Theologorum, (vt inquit Paulus) ac cupiditatem illis ingerere illa officia ambiendi. Cui intrepidè respondimus, Multò perniciosus esse, Theologos iam iam senescences, imo Theologastros, postquã sæpius illa munera administrarunt & plures sua oscitatia grauiter læserunt, debitum sui officij in graue animarum suarum periculum ignorare. Nam (vt inquit optimè Hostiensis) periculosum est ignorantes iura promoueri in prælatos, iuxta illud. *Turpe est nobilem Patricium ignorare ius in quo versatur.* Sequamur ergo sanctorum patrum vestigia, qui perfectissimè Theologiã integram acquirere procurarunt, omnemq; suam partem

Theologus vt iure ciuili, iuuari potest aliquã do.

Obiectio ineptissima.

1. Cor. 8.

Soluitur.

Lib. 2. de Orig. iur. ff.

†††† tem

tem explicuerũt Theologi ſimul ſcholaſtici, & ſcripturæ expoſitores, & concionatores verbi Dei, & canoniſtæ. D. Hieronymus exemplum eruditiſsimi Theologi adeò percalluit iuris prudentiam, ſacra Eccleſiæ concilia & conſtitutiones, vt ex ipſius doctrina & cõmentarijs ducentos & octo textus & plures etiam deſumpti ſint ad copilationem decretorum quos enumerat fideliter Ioannes Andreas lucerna quędam iuris. Et ius etiam ciuile Hiſpanum ſententias D. Hieron. ſæpius affert. Dionyſius Areopagita iudex Athenienſis, ſuæ iuris prudentię diuinam perfectiſsimè adiunxit Theologiam. D. Ambroſius prætor Mediolanus ſapientiſsimè egit munus doctoris Theologi totius Eccleſiæ. Beatus Philogonius epiſcopus & martyr ex patrono cauſarũ factus eſt Theologus inſignis vt fieret epiſcopus. Innumeros alios poſſem recenſere, ſed hæc ſatis dicta ſint de hac quarta annotatione, vt Theologus quiſq; variam eruditionem aliarum facultatum, ſuæ Theologię adiũgere & comparare ſe poſſe intelligat. Alioquin experimento nouimus, non ſine iniuria ſacræ facultatis Theologię, confundi ſępius ac verecundari Theologos à iuriſperitis ob ignorantiam ſacrorum canonum qui ad legitimam Eccleſię gubernationem & munerum ſuorũ adminiſtrationem conducunt, turpiterq́; eos errare in rebus per vijs, quę facili aut nullo negocio à quo vis Theologo ſciri poſſet. Vidi ego etiam primarios Theologos in ſuis lectionibus & actibus ſcholarũ, neq; citare poſſe rectè, loca conciliorum aut iuris, abſque eo quòd ſuam proderent infatilem ignorantiam.

Hieron.

In ſuo Hieronymiano.

Dionyſius

Ambroſi.

Philogonius.

Annotatio quinta. In qua fit acommodatio & redditio diligens & legitima omnium quæ dicta ſunt ad Epiſtolã D. Iudæ Apoſtoli, & eius enarrationem.

QVÆ hactenus adduximus de omnigena ac varia eruditione, quam asserimus necessariam ad perfectè acquirẽda diuinã Theologiam, per facile nobis esset, penetralia sacrarum litterarũ ingredientibus, per singulos libros manifestis exemplis ostẽdere & explicare: sed illud inexhausti cuiusdam operis foret, ac integrum tractatum exposceret. Vnum breuissimũ totius veteris ac noui testamenti libellum siue opusculũ sumamus in manus, epistolam videlicet B. Iudæ Thaddæi apostoli canonicam, partem sanè minimam & quasi despectam, atq; veluti in quendã obliuionis angulũ reiectã pretermissamq; à doctoribus, & expositoribus sacræ paginæ. Nam preterquã φ breuissima est nomen Iudę in fronte appositũ, quasi refugere expositores faciebat, ne similitudine vocis in Iudam proditorem qui se laqueo suspendit forte inciderent, simulq; legentes auocarentur & exhorreretur: tãq; malum omen esse solet prauam aut odiosam nomenclaturam sortiri. Quin & diuini verbi concionatores eodem fortè timore perterriti nusquam aut verò quam rarissimè hactenus locum seu sententiam ex hac D. Apostoli Iudæ epistola canonica in suggesto proposuerunt. Cùm tamen diuinus spiritus immensas & inexplicabiles diuitias in ea voluerit esse reconditas. Ita quod egregiè pronuntiauit eruditissimus Hieronymus de septem Epistolis canonicis, in ea magis locum habere conspiciatur. Nomen Iudę quasi ingratã fecerat Epistolam.

Apostoli septem Epistolas ediderunt, breues pariter ac longas, breues in verbis, longas in sententijs. In epistola ad Paulinum. Epistola breuia & longa.

Ac proinde si ad quantitatem aut pondus respicias dixeris esse nanum quendam & pusionem, si verò spiritum viuificantẽ, intus latentem in animo obuerses, inuenies proculdubio colossum ac gigantem staturæ excelsę ac eximię proceritatis. Eleganter iam pridem asseruit Cicero, gemmas ac preciosos vniones Cicero.

non mole aut pondere æstimandas, sed qualitate & perfectione. Quinimò sapientissimè decreuit sancta synodus Tridentina, omnem diuinam scripturam & noui & veris testamenti vnum Deum habere authorē, neque integram solùm scripturam, sed cum omnibus (inquit) suis partibus. Equidem non alium potuit, quā Deum habere authorem hæc vel minima pars, epistola videlicet B. Iudæ Thaddæi, quæ haud dubiè, intra se af fatim habet atque complectitur illa omnia quæ paulò antè adstruimus tanquam necessaria ad perfectè adqui rendam diuinam Theologiam. Siue enim requiras argumenta ad scholasticam communiēdam, sunt ibi quā plurima. Siue technas hæreticorum velis detegere, ministrat tibi ingeniosissimè notas quasdam certissimas, vt procul etiam dissitos, & longè positos illos possis clarissimè dignoscere. Est enim textus huius epistolæ veluti quidam generosus equus ad pugnam paratissimus, de quo beatus Iob, *Procul odoratur bellum*. Aut sicuti nasus ille mysticus cœlestis sponsæ, qui turri Dauid quæ respicit contra Damascum similis esse perhibetur. Nam vtrobiq; odor vt moris est scripturarum solertiam acutissimam designat, aut prudentiam quæ minimè falli, vel decipi possit. Quòd si partem explicandi Sacras litteras alterum membrum Theologiæ exercere velis, inuenies profectò abundè plures locos, qui diligentiam non vulgarem expostulent, vt propriè & legitimè possint illustrari, neq; oscitanter legi debeāt. Si autem velis eam partem Theologiæ quæ in concionando ad populum versatur ostendere, planè ex hac Epistola accipere licebit accōmodatissimas sententias, quæ peccatoribus terrorem incutiant, diligentes Deum in bono confirment atque ad meliora charismata æmulandum prouocent, afflictis consolationem, errantibus correptionē præbeant. Verum & ad excitādos affectus,

Sess. 4 c. i.

Epistolæ autor Deus.

Integram iuuat Theologiam hęc epistola.

Simile.

Iob. 39.

Cant 7.

Odor in scripturis solertiam designat.

1. Cor. 12.

in auditoribus quos Greci πάθη vocant ignitos aculeos subdit. Vt verè de hac tantùm Epistola, & de magno eius fructu liberè audeas affirmare, quod D. Paulus de integra scriptura protestatus est. Omnis (inquit) *scriptura diuinitus inspirata, vtilis est ad docendum, arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus.* 2. Tim. 3.

Quis vnquam aliquando de tam breui epistola, & quasi reconditissimo loco diuinarum litterarum talia ac tam magnifica auderet sibi polliceri in vniuersalem profectum Ecclesiæ, catholicorumq; omnium? Sed quẽ admodum suscitauit Dominus Spiritum sanctum pueri iunioris cui nomen Daniel, qui innocentem Susannã iam iam interituram à morte eriperet & à calũnia vin dicaret: sic prorsus voluit, doctissimum Theologum, ac eximium in profitendo sacram Theologiam ludimagistrum suscitari, qui beatum Iudam Thaddæũ in lucẽ, quasi ex sepulchro obliuionis reuocaret. Vt qui (prout sua est immensa eruditio) cõstanti animo accedere posset ad grandes commentarios emittendos, siue in prophetas aut libros Regum, aut sacra Euangelia, qui toti Ecclesiæ plurimum vtilitatis essent allaturi: quasi humilimus Dei seruus, non *quæ sua sunt quærẽs sed quæ Iesu Christi* ad breuissimam hanc epistolam B. Iudæ explicandam accessit, non ambiens videri ab hominibus cum euanidis Pharisæis in proijciendis nũmis sonoris in gazophylacium, sed cum vidua paupere ac simplici, obolũ cum timore mittens. Nec mirum si magna illa quæ dico molliri posit, cùm toties rude donatus, inter alios doctissimos cathedram & palmam obtinuerit, ac publicè docendo in academijs Hispaniarum triginta annos vtilitati publicæ deseruierit: in liberalibus quidem artibus quinquennium, in sacra Theologia octo annos & dimidium Compluti. Nam per sexẽnium ibi,

Dan. 13.

Autoris encomiũ.

Phil. 2.

Autoris humilitas atque modestia.

Marc. 12.
Luc. 21.

primam Theologiæ habuit, Segunti verò decem & septem annos. Vt iam omnes per Hispaniam viri graues dicere posſint, ſuam eſſe meritiſsimam laudem, dicere. Quare huic tanto viro magnum premium dignitatis non confertur? Nam vt dicere ſolebat Cato ille cenſorius, multò ſatius eſt dignitatem non habere virum, dū omnes aſſerant quare illi non datur, quàm ſi dignitatē habere, dum omnes immurmurēt quare illi collata eſt dignitas. Verum tamen ab eius laudibus abſtinendum mihi eſſe duxi, ne aut autorem, (vt eſt humanæ commēdationis minimè auidus) fortè offendam. Scio eius pietatem, à nemine gratiam expectare benefactorum prærquam à Deo. In longum breuem tractatulum protēderem, ſi eius prudentiam, dexteritatem, circunſpectionem, ſinceram ac verè Theologo dignam conuerſationem, & in perferendis iniurijs atque calumnijs (quæ innumerę ſibi obiectæ ſunt patientiſsimum animum cōmendare vellem.

Cato.

Enarrationis huius laudes

Explicationem & enarrationem huius epiſtolæ ab eo eruditiſsimè concinnatā vltrò referam in qua profecto explicanda clariſsimè nobis quaſi digito cōmoſtrauit omnia illa quæ perfectam Theologiam cōſtituere in ſuperioribus diximus: & quàm variam eruditionem ſacra Theologia requirat. Ita vt quemadmodum de epiſtola aſſeuerauimus cum D. Hieron. breuē eſſe & longam, paruam & gigantē, ſic prorſùs de hoc eximio doctore dicere poſsis ſtatura eſſe humilem & paruum, ſed eruditionis altitudine grandem coloſſum & gigantem: nam & ob doctrinæ magnitudinem dicere ſolemus, barbatum & magnum Hieron. quem corpore gracili & infirmitatibus plurimis conflictato ex eius ſcriptis certo nouimus. Mirabile ſane eſt (quod ad Theologiam ſcholaſticam ſpectat) videre, quot, quàm magnæ & per difficiles quæſtiones ab eo agitantur & luciditsimè exponatur ſuper hanc epiſtolam, non pro libito, aut liberè eas

Theologiã ſcholaſticæ, per vtilis hæc enarratio

addu-

adducendo, sed propriè & legitimè, & quasi necessariò tractandæ essent, ad loci perfectam expositionem. Si verò ad Theologiam (scripturæ explicandę artem) conuertas animum, comperies de sensibus scripturæ, de clauibus, penum & emporium eruditionis ac sapientię refertiss. phrases & regulas, intelligendi sacram paginã, accõmodatissimas, atq; obiter ac quasi in exẽplũ innumeros locos difficiles sacrorum bibliorum explicatos variè ac diligentissime. Sed & ad exornandas sacras conciones quiuis bonarum litterarum studiosus benè instructam suppellectilem facile adhibito labore inueniet: nam pro fide catholica, pro vsu sacrarum imaginũ & earũ adoratione, pro Ecclesiæ Romanæ primatu & illius auctoritate, pro vitijs extirpãdis grãdi animo vt maximè catholicus, & Dei Opt. Max. fidelissimus seruus strenuè, indefessè pugnat, atq; desudat. Adhęc ex humana & diuina litteratura, ex historijs, ex cõcilijs, atq; ex iure etiã canonico ac ciuili tã multa affert, vt voces illũ hominẽ infinitę cuiusdã lectionis. Porrò cũ hęc ex ipsis indicibus qui operi huic apponũtur cõspici facilè possint, omniũ quæ dixi testẽ me profiteor occultatũ, cũ integrũ librũ euoluerim: ac præterea cũ adamata bibliotheca mea destitutus essem per aliquot mẽses in academia Segũtina, & ab eo plures libros variæ doctrinæ cõmodatò exposcerẽ, reperi illos integros ab eo fuisse per lectos, lineis ac sentẽtijs insignioribus annotatis. Vt existimares hũc doctorẽ, illũ tãtũ librũ euoluisse, aut vnicã tãtũ nouisse facultatẽ, cũ tñ oẽs ita perfectè exprimat ac doceat. Neque est quòd aliquis his encomijs quæ viuo & nostrati doctori deferuntur infensus, inuidiæ facibus excandescat, quæ viuis famam nõ patitur tribui, vt egregiè dixit Martialis.

Esse quid hoc dicam, viuis quòd fama negatur
Et sua quòd rarus, tempora lector amat?
Hi sunt inuidiæ nimirum Regule mores,
Preferat antiquos semper vt illa nouis.

Theologiam scripturæ iuuat.

Loci communes in hac epistola pro concionibus.

Autor enarrationis homo infinitę lectionis.

Lib. 5. epigrammatum.
Inuidia non patitur viuis laudes tribui.

Hæc enarratio quã sit proficua Theologis.

¶ Et vt dicendi iam finem faciam, liberè ausim affirmare, hanc epistolæ enarrationem tam proficuam esse omnibus Theologiæ sacræ candidatis, et quibus sapientiæ amor cordi est, vt is liber satis esse possit ad maximè erudiendum Theologum in perfecta hac & diuina facultate. Hæc verò quæ diximus tumultuario (vt aiunt) calamo ad vnam aut alteram lucubratiunculã enarrauimus. nam & tempus & facultas plura dicendi non suppetebat, vnde sapiens lector sensuum magis debet consequentiam expendere, quam eloqui venustatẽ. Maluimus enim nostræ æstimationis iacturã forte facere viris studiosis his annotationibus aliqua ratione non deseruire. Ex hoc nostro Hieronymianorum Musæo Seguntino, die. 3. mensis Iulij, Anno 1582.

ENARRATIO IN EPISTOLAM, B. IVDAE THADDAEI APOSTOLI, AVTORE Petro Martinez Toletano à Brea, Doctore Theologo Segunti Primariam Cathedram regente in publicis & ordinarijs ſuis lectionibus, Anno 1579.

CVM nil illuſtrius, nil excellentius, nihil denique, quod magis hominis intellectum recreet ac reficiat, excogitari poſsit, (auditores amantiſſimi) quàm in tradendis diſciplinis ſingula ſuo quæque loco collocare: Deus enim eximia vi, quę ſumma eſt eius ſapientia, cuncta ex nihilo creans de ſingulis ſigillatim purè ac nudè bona eſſe pronũtiat: at vero cùm ad vniuerſarum rerum collocationem perueniſſet non iam nudè bona, ſed valde bona demonſtrat. Quocirca & ſi animus me aliò vocabat, nempè ad enucleandam B. Iudæ Apoſtoli Epiſtolam canonicam, ordinis tamen vis, atque maieſtas tanta eſt, vt me compulerit prius vobis ad exponẽdam ſacram paginam perbreuem quandam methodum, etſi per functoriè tractare: aut ſaltem leui quadam manu vobis proponere, vt non ſolùm quæ in præſenti canonica à B. Iuda inuolutè traduntur, clariùs intelligantur, tenaciùs memoriæ hæreant, firmiùs atque di-

Scopus huius operis.

Gen. 1.

ſtinctiùs pronuntientur, ſed etiam ita hũc locum vobis proponamus, omnibusque ſuis numeris abſoluamus, vt ſit vobis tanquam exemplar quò libe riùs & ſecuriùs diuinarnm literarum explicatione aggredi poſitis. Egregius ſanè & Chriſtianus conatus, quem maximè neceſſarium eſſe duxi: cùm vt quadam ingenij facilitate præſentẽ canonicam, & tractemus, & intelligamus: tum vt viã apperiamus methodumque exhibeamus, qua exactiùs vnũquẽuis ſacræ paginæ librũ ſine obice & offenſione tractare valeatis. Hinc enim fortaſsè, ſi Deus annuerit, fiet, vt licet Theologia infinita, atq; à nobis incõprehẽſibilis eſſe videatur: finibus atq; certis legibus circũſcribatur, vnde ipſa theologia aliquã cõprehẽſionẽ nãciſcatur, faxit Deus Opt. Max. vt hic labor noſtris reſpondeat optatis.

Partitio operis.

Quocirca duo potiſsimùm ſunt à nobis in huius canonicæ Epiſtolæ collatione præſtãda: priùs continebit præludia quædam cõmunia & neceſſaria diuinas literas interpretaturo. Poſterius aggrediemur in particulari huius Epiſtolæ enarrationem, in qua non paucos locos cõmunes, & inſignes notas, ad fidei corroborationem, & hæreſum extirpationem ſubnotabimus, quæ huic calamitoſæ tempeſtati ad præſidium catholicorũ maximè conducent: hos autem locos, ne moleſta ſit & tædioſa, prolixior commentatio, à proprijs ſedibus extrahimus, atque in poſtrema parte ſeorſum reponimus, vt tertium locũ ſibi vendicent.

Itaque

Itaque in omni disciplinarum tractatione, si expeditè, & cū fructu fieri debeat, atq; luculēter procedere cupimus, necessum in primis est isagogen præmittere, siue introductionem quandam, aut præcognitionem præfigere eorum quæ explicare nitimur. Etenim si Arist. in suis Analyticis omnem doctrinam & disciplinam ex præexistenti cognitione fieri docuit, cùm Theologia nō sit quæuis doctrina, sed altissima quædam & diuina sapientia, & omnium scientiarum suprema & architectonica, indigebit profectò huiusmodi principijs: vt in eius interpretatione tutiùs discurramus: ei profectò omnes scientiæ subseruiunt, testante Sapiente. *Sapientia edificauit sibi domum, excidit columnas septem, immolauit victimas suas, miscuit vinum, proposuit mensam suam, misit ancillas suas, vt vocarent ad arcem & ad mœnia ciuitatis.* Sapientia ista Christus Dominus est, qui ex latere suo domum Ecclesiæ construxit, in qua septem sacramentorū columnas erexit, & se ipsum in holocaustum pro nobis immolauit, qui & fuit per omnes victimas veteris testamenti figuratus: quem quotidie in sacramento altaris, memoriam facientes mirabiliū suorum, incruentè sacrificamus: miscuitque vinū suum, id est, temperatum aqua sapientiæ, & humanitatis tradidit in mensa altaris in iuge refectionis conuiuium: misitque ancillas suas, id est, Apostolos & Euangelij prædicatores, qui nos inuitarent. Per ancillas etiam ad rem præsentem cum

Qua methodo progrediēdum.

Arist. 1. post. c. 1.

Prou. 9.

1.p. q. 1. ar. 5. 2. sancto Thoma intelligere possimus creaturas, quatenus vox Dei sunt & vestigium diuinitatis
Roma. 1. *Inuisibilia enim Dei*, per visibilia mũdi inquirimus
Sap. 13, & cœli gloriam Dei enarrare dicuntur. Et com-
Psal. 18. muni Doctorum consensu, per ancillas insuper, magis ad rem nostram, scientias inferiores & physicas intelligimus, quibus licet ex necessitate non indigeat Theologia, conducunt tamen ad maiorem manifestationem: quia Theologia eas vocat ad suam arcem, quatenus eis vtitur tanquam inferioribus ancillis subministrantibus, & sunt quidẽ necessariæ ex parte nostri intellectus, vt ex his quæ naturali ratione didicimus, ad ea, quæ supra rationẽ sunt, manu ducamur: opus ergo est, vt tã propter ancillas, quã propter dominã aliqua scripturarũ interpretationi necessaria præmittamus.

Ita sane propter vos me facere oportet admonente praesertim D. Paul. *Quoniam imbecilles facti*
Hebr. 5. *estis ad audiendum, etenim cùm deberetis magistri esse, propter tempus rursum indigetis vt vos doceamini quę sunt elementa exordij sermonum Dei, & facti estis quibus lacte opus est non solido cibo*, estis fateor docti mysteria fidei christianæ, vsque adeo vt alios eadẽ docere positis, tamẽ temporis iniuria multa, quae obliuioni traduntur in præsentem meditationẽ inculcare cogimur, vt quasi initio ab elementis inchoare sit necesse, non tam vt doceam, q̃ vt excitem, etiam principia velut nouitijs tyronibus proponendo.

Primùm

Primum autem accipiendum illud est Theologiam, idest, Dei cognitionem præter physicas disciplinas necessariam esse, quod S. Thomas egregiè demonstrat: nam homo conditus est ad imaginem & similitudinem Dei, cuius est capax, teste Isaia. *A seculo non audierunt, neque auribus perceperunt, oculus non vidit Deus absque te quę preparasti expectantibus te.* Qui locus etsi ad literam intelligatur de aduentu Messię, & de fide incarnati Verbi, Paulus, vt Isaiæ interpres, atque sapiens architectus superædificans supra fundamentum prophetarum, extendit ad omnia charismatum dona: vnū autem illorum est Dei cognitio reuelata. In quem sensum assumitur à nobis cum S. Tho. imo possemus extendere, vt probemus Deum non esse finē naturalem, sed supernaturalem, vt commentarijs ad S. Thomam dicebamus. Neque hi sensus sunt diuersi, sed subcontrarij, quos potius appellabimus subordinatos, hos ipsa Theologia Scholastica deducere docet, & ex latebris scripturæ industriè eruit, quæ vna ex potissimis causis est, ob quā notauimus, hæreticos, peius scholasticos abominari Doctores, quàm lupos, canes ipsos: nimirū quòd latrando gregem ouium defendant, sic isti nos cane & angue peiùs odiò habent, quod Christi Domini mandatum obseruemus, *Scrutamini,* inquit, *scripturas, nam ipse testimonum perhibent de me.* Ad quas etiam Abraham missit diuitem illum sepultum in inferno, dicens, *Habent Moysen & prophe-*

1. Pręcognitio, necessariā esse aliquam doctrinā de Deo.

1.p.q.1. art.1.

Isai. 64.

1.Cor.2.

1.p.q.12 ar.1.et.1. 2.q.5:ar. 5.et.8

Ioa. 5.

Luc. 16.

tas, audiant il'os, (& post pauca) *Si Moysen & prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.*

Vnicę theologię tractatores in tres classes distribuuntur.

Quocirca considerandum est, quod Theologiæ vnitas ista nō prohibet vt triplici ratione tractetur: etenim diuina hæc sciētia vna licet sit, tres ministrorum classes, siue doctorū ordines sibi asciscit. Primus est eorū, qui sacris literis explicandis nauāt operā (quos positiuos vulgò nuncupant) in quo numero primas tenent quatuor Doctores Ecclesiæ, et reliqui qui eorū vestigijs inhęrentes in enarrādis diuinis literis occupātur. Alter ordo est eorū, quos scholasticos appellare consueuimus, qui in scholis continua disputatione contendunt ex diuinis literis veritatem eruere, nodos tollere, difficultates componere: arguunt enim ex diuinis literis tanquam ex principijs proprijs scholasticæ disciplinæ. Tertia et vltima classis Ecclesiasticorum doctorum est, quos non incommodè Canonistas appellabimus, eo quod canones Conciliorum, decreta Pontificum compilent, et congerant, sententias doctorum colligant, atque distribuāt (facultas enim ista canonū quedā Theologia practica reputatur) quod Petrus Lombardus in quatuor libris sententiarum, Gratianus in volumine decretorum, et D. Iuo, et D. Isidorus fecerunt: quibus omnibus commune est sacras scripturas versare, et adducere ad eius rei cognitionē et manifestationem quam tradere intendunt.

Sed

Sed sciăt,hi,quos positiuos vocăt, et caueăt,ne ad scripturas tractandas sine Scholastica Theologia accedăt:nă cũ absque illa sint,veluti caput sine cerebro et mente,mirum erit (vt experientia testis est) cos in hæreses non incidere:in maximo enim versantur periculo.Scholastici autem inspiciant sine cognitione artis explicădi diuinas literas,et absq; preuio et mõstrante semitã(quod ait D.Hieronymus)esse velut corpus sine capite:inde quotidie efficiuntur vani,garruli, aridi, et nimium contentiosi,idque sine fructu.Alij,quos tertio loco Ecclesiasticos dicebamus,circumspectè considerent,sine Scholastica Theologia, et sine arte explicandi sacras literas, esse veluti caput sine manibus atque pedibus: quamobcausam admirabundi euadunt, acsi stupore arriperentur: atque ad fidem defendendam, aut ipsius veritatẽ explicandam:minimè sufficientes,atque adeo minus apti ad id, quod præcipit Paul. *Vt fideles exhortentur in doctrina sana,& eos qui contradicunt, arguant.*Quod ibidem docet munus proprium esse Episcoporum.Quamobrem ij sunt illi canonistę, quos concilium Tridentinum idoneos esse docet,vt Episcopi creentur,dum dicit. *Scientia vero preter hec huiusmodi polleat,vt muneris sibi imungendi necessitati possit satisfacere,ideoque antea in vniuersitate Studiorum magister siue doctor aut licenciatus in sacra Theologia vel iure canonico meritò sit promotus, aut publico alicuius Academię testimonio idoneus ad alios docendos*

Documẽtum pro hoc seculo piũ et prudens.

Tit. 1.

Sess. 22. de refor mã. cã. 2.

cendos

dos ostendatur. Vbi duo ponderat, vnum vt muneri iniuncto possit satisfacere, alterum vt ad docendum sit idoneus, quæ cum aliis multis D. Paulus in promouendo ad episcopatum exigebat. Porrò in distinctione doctorum Ecclesiæ cõsultò seorsum non constituimus, verbi diuini concionatores, quoniam in sacræ paginæ explicatoribus, et scholasticis, eos comprehendi manifestum est.

An sit theologia.

Sed eò, vnde digressi sumus, reuertamur. Quod hactenus probare enitebamur, est, Theologiam esse, quod non tantum rationibus iam dictis constat, sed ab ipsa rei euidentia comprobatur, et ineluctabili martyrum victoria, quorum sanguine haec veritas rubricata est, confirmatur: quod latissimè et copiosissimè inducunt Ioãnes Driedo, et reuerẽdissimus Cano Eps Canariẽsis. D. August. addit alibi totius Ecclesiæ iudicio, & succedentiũ sibi Ecclesiarũ approbatione, cõtinuaq; traditione firmari: nõ est ergo cur aduersarij inverecũdè negent, aut temerariè abijciant diuinam Theologiam. Iusta rerum consequentia sequitur, vt sciamus, quid ipsa sit Theologia, quam Ioannes Driedo, puram, stabilem et integram esse docet, pura quidem est absque vllius falsitatis commixtione, stabilis autem: quia teste Apostolorum principe, *Verbum Dei manet in eternum, hoc est autem verbum, quod euangelizatum est vobis.* Integra vero, vtpotè quæ demonstret omnia quæcunque ad salutem sunt necessaria, aut per ipsam plano quidem sermone,

Driedo, à principio de ecclesiasticis dogmatibus. Cano libris duo decim de locis. Aug. 4. libris de doctrina christiana. lib. 13 cõt. faust. c. 4. et. 5. et. lib. 28 cap. 2.

Quid sit theologia, siue Dei cognitio. Lib. 1. de scrip. c. 1

1. Pet. 1,

mone, aut simplici per articulos fidei, legis diuinę præcepta, sacramentorum institutionem, Apostolicas traditiones à Christo Domino per Apostolos ad nos vsque viua voce deriuatas, & Ecclesiæ Catholicæ, atque sanctorum patrum interpretatione. Idcircò de ipsa dubitare minime licet, disputare tamen integrum est, ad veritatem excutiendam et charitatem cõfirmandam, modo in vinculo pacis et vnitate fidei fiat, vt idem sentiamus et sapiamus omnes: quid Theologia nostra siue diuina scriptura has conditionum excellentias non habebit, cùm vnumquodque per suas causas habeat esse? Deus autẽ per quadruplex genus, causæ scopus quidem et præcipuum principium est sacrarum literarum. In primis enim subiectum est et materia, de qua Theologus agit, omnia enim quæ in diuinis scripturis tractantur, ordinem habent ad Deum manifestandum, et vt ad ipsum nos adducant, et ad diuina afficiant, etc.

Deus in quadruplici gradu causæ theologiæ dicitur esse causa.

Deus theologiæ subiectum. S.Th. 1. p.q.1.artic.7.

Idem ipse Deus finis est, vt dixit Paulus, *Finis legis est Christus ad iustitiam omni credenti. Ego sum Alpha & O. principium et finis.* Si ergo Deus ab omni imperfectione purus est, æternus atque immutabilis, sibique sufficiens, et nullius indigus, mirum non est, si diuinæ scripturæ, quòd verbũ Dei sint, ab ipso has sortiantur conditiones.

Deus theologiæ finis. rom. 10. Apoc. 1. 21. et. 22. S. Th. 1. p.q. 3.

Idem à causa efficiente habet: quoniam Deus ipse Adæ primo nostro parenti eam reuelauit, et deinde per successores, Noe, Abraham, et ne oẽs

Deus cau

sacfficies theolo-giæ et au tor. referam. Per Moysen, et ita per prophetas, maximè per Hieremiam et Ezechielem, Isaiã, et alios: patentissimus enim est adductus locus Isaię, hãc doctrinam reuelatam non potuisse in cor hominis ascendere, nisi Deo reuelante: quibus omnibus attestatur Paulus, Deum qui antiquitùs locutus est nobis in Prophetis, nouissimè locutum in filio suo, qui, vt dicit Matthæus, Aperiens os suũ docebat collegium Apostolicum: ob id ipsemet Christus gratias reddebat Patri æterno, dicens. *Confiteor tibi Pater Domine cœli et terræ, qui abscondisti hec à sapientibus et prudentibus, et reuelasti ea paruulis. Nemo enim nouit patrem nisi filius, et cui voluerit filius reuelare.* Quod D. Petrus manifesto confirmat sermone. *Non enim doctas fabulas secuti notam fecimus vobis Domini nostri Iesu Christi virtutem et præsentiam, sed speculatores facti illius magnitudinis. Accipiẽs enim à Deo patre honorem et gloriam voce delapsa ad eum huiuscemodi à magnifica gloria, Hic est filius dilectus in quo mihi complacui, ipsum audite, et hanc vocem nos audiuimus de cœlo allatam, cùm essemus cum ipso in monte sancto, et habemus firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco donec dies elucescat, et lucifer oriatur in cordibus vestris: hoc primùm intelligentes quod omnis prophetia scripturę propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines.* Etenim quia, Deo autore habemus scripturas, ipse non sunt

Genes. 2. Genes. 5. Genes. 12 Exod. 3. et. 4. Hiere. 1. Ezech. 3. Isaię. 64. Heb. 1. Math. 9. Matth. 11

2. Pet. 1. Sciolus aliquis addidit negantẽ particulã leges, indoctas fabulas, quod non est cõsonum correctioribus codicibus, nec græcis exemplaribus, nam verbo græco Sesosphimenois

sunt aut fabulæ doctæ, hoc est, ad fallendum artificiosè compositæ & mendaces, quales sunt fabulæ doctæ, idest, humanitùs inuentæ, aut artificio ad fallendum confictæ, sed à Deo reuelatæ sunt per prophetias, quę neque humana voluntate habentur, neque propria nostra interpretatione explanantur, sed in Spiritu sancto, quem acceperunt Apostoli, & per quē nobis gratiā Euāgelij ipsi diuulgarunt, quod Paulus dicit, *Non ab homine neque per hominem se accepisse.* Quamobcausam scripturæ sacræ & testamentum & instrumentum appellantur, testamentum quidem, quoniam per ipsas cōstituimur hæredes vitæ æternæ: instrumētum autem: quia ipsis iuuamur atque instituimur ad ipsius consecutionem, atque ad ipsas, sic per Spiritum sanctum traditas, atque per Ecclesiā Catholicam propositas, tanquam ad lydium lapidem fidei nostræ catholicæ documenta probanda sunt.

respon - det lati - na vox artificio cō positas, aut fictas, aut do - ctas. Sensus tamē non est prorsus dissimi - lis. Eādē ratiōe du cti legi - mus non præscien tiam, sed prǽsentiā quod ex correctio ribus co - dicibus colligi - mus, atq; puritate græci verbi, Parousiā, id est, præsentiā, aduentum, ni lautem adiē, præsciētiam. Galat. 1.

Hinc sumetur aliud genus causæ formalis, scilicet, vt sacras literas breuiùs comprehendamus, nam teste Paulo, *Omnis scriptura diuinitùs inspirata vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendū, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus.* Docet quidem iustos quę agere debeant, arguit peccatores, dirigit pœnitentes, cunctos autem erudit, vt ad iustitiā perducat: procedit enim monendo recta, promittendo alta, minando terribilia, vt D. Gregorius tremens super Ezechielē refert, in illa verba, *Statura*

Scriptu ræ sacræ, et testamentum,

quoque erat rotis, & altitudo, & horribilis aspectus. Præcipit enim bona, vt flemus, promittit alta & celestia, vt ascendamus, prohibet mala, ne cōmittamus, permittit indifferentia, ne distringamur, terret autem æterno supplicio, ne simus oscitantes, obidque super omnem mundanam sciētiam posita diuina scriptura donum Dei est, et virtus Spiritus sancti regula veritatis firma, infallibilis fidei ratio, & ad vitam æternam certissima via. Quamobrem, vt in huius canonicæ Epistolæ expositione dicemus, hæc norma & viuendi regula non in verbis solùm, neque in ipsa scripturæ superficie præcipuè consistit: neque adhuc tantūmodo in sensu quantūuis vero, sed potiùs in ipsa operatione, & operis exercitio, atque perfectione, quæ est quædam voluntatis trāsmutatio & innouatio. Sacer enim canon, qui regula nostræ vitæ est, in sapientia, bonitate, & iustitia Dei consistit, vt verificetur illud Sapientis, *Hoc quod continet omnia scientiam habet vocis*, idest, verā scripturarum mentem Deus homini indidit, vt ipsemet Sapiens exponit, *Et eduxit illum à delicto suo, et dedit illi virtutem continendi omnia.* Hæc igitur diuinarum literarum intelligentia, quę sibi in homine fidem, spem & charitatem asciscit, vox viua est: quia homo, qui conuenientiam habet cum omni creatura, & propter quē omnis creatura facta est, repletus per Spiritum sanctum hac scientia, *De thesauro suo profert noua et vetera.* Idest, vtriusque testamenti

et instrumentum vocātur.
Deus theologiæ forma.
2.Tim. 3
Ezech. 1.
Gregor. homil. 6.
Lex euāgelica viua: quia scripta in cordib9, de qua infra particula. 4. et loco. 10. latiq et luculētius.
Lege Ierem. 31.
Hæb. 8
Aug. lib. 1. de doctrina christiana. c. 39.
dequo infra, verbo, gratiā transferentes in luxuriam.
Sap. 1.
Sap. 10.
Matt. 13.

ſtamenti cõſonantiam,& harmoniam pre ſe fert, atque ſpiritum vtriuſque ſpirat, cùm diuina eloquia tantò altiùs intelligit,quantò altiùs medita tur operatur,atque intendit. Profectò animalia ambulare,eſt viros ſanctos ſacram ſcripturam intelligere atque guſtare,vt quemadmodum et ipſi ambulauerint, ambulent etiam et rotæ,et quãtum ipſi in ſacra ſcriptura profecerint, tantundẽ ſcriptura ſacra ad ipſos proficiat,procedat atque promoueatur.

Greg.homil.7.ſuper Eze. in illa verba, Cum eleuarentur animalia de terra, eleuantur ſimul et rotæ. Ruyz regula.130.

Ergo iã à principio iſto vlteriùs procedamus, habemus enim ex eo decuiſſe nos,vt mente et ratione præditos,altiore fine ſupra noſtras vires extolli et honorari,atq; ad ipſum ſuaui Dei prouidentia,quæ non deficit in neceſſarijs, dirigi atque perfici. Idcirco primùm omnium ſcripturæ oſtendunt ſummum homini bonum à Deo præparatum eſſe,vt Paulus cum Iſaia dicebat. Mox non omnibus præparatũ,ſed expectantibus Deũ, ſcilicet,diligentibus Deum,et diligẽter fide,quę per dilectionem operatur,inquirentibus ipſum, et hæc eſt maxima ſcripturarum neceſsitas et indigẽtia,vt Deum eſſe cognoſcamus,et qua via ad illum ſit perueniẽdum percipiamus: nemo enim noſtrũ affici poteſt,vt deſideret id, quod incognitum eſt,ſed bona,quæ Deus homini præparauit,non ſunt à ſeculo audita,hoc eſt, nõ humana aliqua ratione aut ſeculari ſcientia inuenta, ſed opus fuiſſe reuelatiõe diuina,vt quod intellectus

Summa primæ præcognitionis.

Iſai. 64. et.1.Cor. 2.

diuinitùs capiebat, volũtas probaret, et homo ipſe ad vitã æternã adquirendã quæ et offerebatur et promittebatur indito inſtinctu Spiritus ſancti ſe erigeret et cohortaretur. Quod commodè et tutè factum eſt per ſcripturas, vt reuelationes à Deo ſemel factæ à generatione in generationẽ perdurarent. Sit ergo prima hęc noſtra præcognitio ſcripturas diuinitùs inſpiratas, earũq; legitimam intelligentiam, ad Eccleſiæ regimẽ neceſſariam eſſe.

Ante ſecundam præcognitionẽ ſcrupulus remouetur, et docemur neceſſariam eſſe ſcripturarum interpretationem.

Secundam præcognitionem præmittamus de ſenſibus, et modis exponendi ſacras literas: illis enim, cùm omni ſtudiò atque diligentia incumbere, atque intendere debeamus, vt Chriſtum et veritatem quæ in ipſis continentur, atque latent, eruamus, atque de Dei voluntate inſtruamur: neceſſum eſt, certa aliqua exponẽdi via vti, quę nos ad hunc finem exoptatum perducat, ſed antea-quam rem aggrediamur, et vt ad ſcopum fęlicius perueniamus: de media ipſa via reuellendus ſcrupulus eſt, eorum malitia coniectus, qui calamitoſa et proceloſſa hac tempeſtate malignè contendũt, ſacras ſcripturas peruias eſſe, et claras: atque adeò conantur probare per ſeipſas ita lucere, vt non indigeant externo lumine aliunde illato. Siquidem, vt iſti dicunt, ſcripturę verbum Dei ſunt. *Qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Otioſa igitur erit et ſuperuacanea omnis noſtra explanatio, maximè cùm Sapiens nos terreat, dicens,

Prima ratio aduerſariorum Iohãn. 1.

dicēs. *Altiora te ne quæsieris, et fortiora te ne scrutatus fueris, sed quę pręcipit tibi Deus illa cogita semper, & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus.* Subdit rationem alibi, *Sicut qui mel multum comedit, sic, qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria.* Arrogantię igitur & superbiæ indicium erit si velimus scripturas exponere: vacandum igitur est à tali inuestigatione, nam & sapere oportet ad sobrietatem, secūdum mensuram fidei, sicut vnicuique Deus diuisit, vt dicit Paulus: vltra fidem ergo non est addenda scripturis noua explanatio. Maximè autem quia Deus neque deest in necessarijs, neque abūdat in superfluis, quod & Aristot. assecutus est, nam *Dei perfecta sunt opera.* Si igitur sufficienter viuentibus & non viuentibus prouissum est, sufficiētissimè Deus homini per scripturas prouidit, neque oportuit denuò emendicare interpretationes & additiones expositionum, siquidē ipsa scriptura sufficiens sibi canon est, atque norma & intelligendi & viuendi. Ad hæc Christus Dominus à principio contrarium videtur præcepisse Apostolis, dicens, *Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini, dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini: non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus patris vestri qui loquitur in vobis.* Si ergo promisit daturum se suum sanctū Spiritum, qui suggerat omnia necessaria, tanto assistente magistro, superuacanea erit quæuis alia humana nostra expositio?

Secuda. Eccles. 3.
Prou. 25.
rom. 12.
Tertia.
Arist. 2. de cęlo. tex. 34. 2 de gene. tex. 59. 3. de anima tex. 45.
Deut. 32
Quarta.
Matt. 10

His

Doctrina interpretandi scripturas asseritur necessaria pro obscuritate ipsarũ.
Libr. 7. de recta in Deum fide.

His tamen non obstantibus standum nobis est in traditione Ecclesiæ Catholicæ, quæ scripturas sacras confitetur explicatu difficiles, & opus esse regulis, & doctoribus ob multas rationes, quas F. Michael Medina latè & eleganter adducit: nempe ob pugnam & continuum dissidium fidelium cum hęreticis, ob assiduum sanctorum patrum, & indefessum laborem in euolendis & tractandis arcanis & reconditis sacrarum literarum mysterijs: vt omittam difficultatem ex varietate linguarum, ex figuris, tropis, metaphoris, quibus omnibus sacra scriptura scatet: non ergo adeò claræ & apertæ sunt scripturæ, vt ieiunè & illotis, quod aiunt, manibus sine ductu & manutentione magistrorum orthodoxorum ad sacras scripturas accedere possimus:

Iohán. 5. Primæ dilutio.

Christus Dominus scripturas scrutari iubet, scrutiniũ autem difficilem & laboriosam quandam inquisitionem significat. Licet ergo scriptura sacra lux sit, lucet tamen vt lucerna in caliginoso loco, vt dixit D. Petrus, idest, lucet in huius seculi nocte subiecta ventorum vi, idest, hæreticorũ tentationibus incursionibus, et erroribꝰ: et lucerna cũ sit, portitore ministro indiget, idest, ministro verbi Dei, qui nobis necessaria suggerat: iuxta illud Isaiæ, *Viam facite, præbete iter, declinate de semita, auferte offendicula de via populi mei*, Hoc est, planam et expeditam facite viam contẽdentibus ad regnum cælorum, idest, omnia impedimenta tollite de via, vt absque omni scandalo

2. Pet. 1.

Isai. 57. et. 62.

erroris

erroris populus Ecclesiam introeat Saluatoris. Et quamuis scriptura sacra non solum lucerna, sed Sol sit, oculi tamen nostri ad lumen tanti solis se habent, perinde ac vespertilionum ac nicticoracum oculi (vt dixit Arist.) ad lumen solis, cuius splendorem: quia illorum aciem nimis perstringit, sustinere non possunt. Quam obrem Sapiens hanc elucidationem & expositionem commendat. *Qui audit me non confundetur, & qui operantur in me, non peccabunt, qui elucidant me vitam æternam habebunt.* In hanc rem testatur Paulus Christũ dedisse. *Quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios autem Euangelistas, alios pastores & doctores ad consummationem sanctorum, & in opus ministerij in ædificationem corporis Christi.* id est, non solùm constituit in Ecclesia Apostolos tanquam fundamentum & Euangelistas qui Euangeliũ diuulgarunt, pastores & doctores, vt pascant & doceant, quibus præssunt ad ædificandam & complendam Ecclesiam Christi per suum ministerium, sed etiam dedit prophetas: prophetæ autem sunt, non hi solum qui futura prædicũt & vident, quique habent intelligentiam visionemque eorum prænuntiant, vt Daniel dixit. *Intelligentia opus est in visione.* Ideo Pharao & Baltasar non fuere prophetæ, sed extẽditur prophetia, vt hoc nomine prophetę gaudeant, hi etiam qui spiritus reuelatione nouerunt mysteria occulta intelligere, & sciunt alios illuminare. Hoc sensum legitimum esse Pauli, ip-

Arist. pro hæ. meta phy.

Eccle. 24

Ephes. 4

Locum istum ad Ephesios per alia loca ad Corinthos explicat autor tãquã clariora, quæ est regula August. 3. de doctri. christiana. c. 26. et Orig. super episto. ad Rom. c. 3

Declarare scripturas genus est prophetiæ.

Dan. c. 10.

Geñ. 41.

Dan. 5.

C semet

1.cor. 14 semet Paulus testatur, dicens. *Qui loquitur lingua semetipsum ædificat, qui autem prophetat, ecclesiam ædificat.* Vbi Paulus, teste Ambrosio, interpretes scripturarum prophetas appellat: nam sicut propheta futura prædicit, ita etiam prophetat, qui scripturã interpretatur: quia arcanum sensum & multis occultum ad ædificationem Ecclesiæ manifestat, & D. Petrus vt dudum induximus admonuit, *Quòd omnis prophetia scripturæ propria interpretatione non fit.* Ergo abditissimus scripturarum sensus, & scripturarum intelligentia prophetia indiget, idest, legitima interpretatione, vt rectè Sapiens de hoc genere prophetandi dixerit. *Cum defecerit prophetia,* (idest, intelligentia & declaratio scripturarum) *populus dissipabitur:* nulla enim maior fames populo Dei contingere potest, quàm verbi Dei, iuxta illud. *Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis.* Ideò illo loco subdit Paulus etiam cũ ęmulatione & contentione. *Volo autem vos omnes loqui linguis, magis autẽ prophetare, nam maior est qui prophetat, quàm qui loquitur linguis, nisi fortè interpretetur, vt ecclesia ędificationem accipiat.* In quo sensu sumendo prophetiam in hunc vsque diem durat, vt ibidem Paulus dicit. *Vnusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet, omnia ad ædificationem ecclesiæ fiant.* Hanc obcausam prædixerat. *Notum vobis facio, quòd nemo in Spiritu Dei loquẽs dicit anathema Iesu, & nemo potest dicere Dñs Iesus, nisi in Spiritu sancto.*

Ambro. ibid.

2.Petr. 1.

Prou. 29

Thren. 4

1.cor. 14

1.cor. 14

Et

Et subdit varias diuisiones gratiarũ ministratio-num,operationum,inter quas prophetiam & di-scretionem spirituum numerat,& interpretatio-nem sermonum:nam obscuros sermones patefa-cere nequimus , nec occulta manifestare vale-mus,nisi in Spiritu sancto,qui diuidit singulis,put vult. Claritas igitur & splendor scripturarum & manuducente & obumbrãte magistro indiget, & remouente obstaculum & ostium scripturarũ aperiente, hoc sensu propheta fuit Abrahã,& Sa-muel dictus est propheta Domini,& legis docto-res & prędicatores,sic prophetæ vsu scripturę nũ-cupari consueuere , vt Dominus ad Mosen. *Ecce Aaron frater tuus erit propheta tuus.* Quod Moses di-ctabat,Aaron referebat ad Pharaonem.Ad quod genus prophetandi alludens,sacrum Tridentinũ Concilium præcipit, neminem suæ prudẽtiæ in-nixum sacras scripturas interpretari , sed iuxtà vnanimem doctorum sacrorum sensum , & eccle-siæ Romanæ intelligentiam:quia ipsius est iudi-care de vero sensu scripturæ sacræ, & interpreta tione ipsius, eoquòd habeat ipsa Spiritum san-ctum assistentẽ perpetuò, vt indiuiduum rectorẽ & assiduum gubernatorem,ad directionem in fi-de,& moribus,& interpretationem sacrarum lite rarũ nobiscum ipse Dei Spiritus manet in æter num.Hæc autem prophetandi via est,quæ à Ca-tholicis exercetur, & obseruatur in sacris & æcu-menicis concilijs explicitè conspicitur.Hæc pro-

1. reg.3. Gen. 20. Amos.2. Ezec. 13. Hiere.25 Sopho. 3 Exo.7. Côc. Tri dent. ses. 4. §.2.

culdubio vt in radice in Pontifice Romano residet, quòd vicarius sit Christi Domini, cui placuit organum propheticum inspirare, ad dubia fidei pellenda, dicens. *Pasce oues meas.* Pastura enim
Iohan. 21 ouium hoc Spiritu illustratur & dirigitur, vt enim scripturas has sacras tãquam canonicas à reliquis prophanis separat ecclesia Romana, ita & earundem sensum legitimum, ab ecclesię Catholicę doctorum sacrorum & interpretum ecclesiasticorũ, vnanimi consensu, iuxta mentem & intelligentiã ecclesiæ Romanæ petendus & expectandus est: sic ergo arcanam Dei reuelant mentem, occulta Spiritu Dei patefaciunt: qua consideratione, cũ Paulo prophetas non malè appellabis.

Obiectionis secundæ dilutio.
Cõc. Tridẽt. ses. 4 decret. 2. §. 2.
Augu. 3. doctrina christiana. c. 28.

Quod si præstiteris non tuæ prudentiæ atque sensui innixus, sed secutus fueris ecclesiæ Catholicę intelligentiam, cuius est iudicare de vero sensu & interpretatione sanctarum scripturarum, & inhæseris vnanimi consensui doctorum sacrorũ, nulla est arrogantia scripturas declarare: & quòd sic scruteris occulta arcana Dei, crede mihi, nõ opprimèris à gloria, quinimo premiaberis: & vitã æternam habebis: sobriè enim sapis in Spiritu sancto legitimè ipsius verbum interpretando, non quidem humanitùs & rationibus prorsus naturalibus, sic enim periculosum esset, sed securè tentabis interpretari ex testimonio scripturarum, decretis conciliorum, sententijs patrum, & omniũ horum vnanimi consensu.

Ex

Ex quibus claret, quòd & si Dei perfecta sunt opera, tam in his quæ sunt secundùm naturam, quàm quæ super naturam, multa desunt ob humanam imperfectionẽ quotidie resarciẽda, reformãda & perficiẽda: & vt naturales res modo relinquamus, in quibus res est satis constans, ostendamus in his, de quibus sermo præsens est: nã sancta mater ecclesia non omnia ab initio seruauit & determinauit, vel circa fidem, vel sacramenta, vel alias consuetudines: multa enim circa fidem olim non erant determinata, quæ modo decreta sunt per Spiritum sanctum perpetuum ecclesiæ assessorem & gubernatorem, qui non permittit ecclesiã falli: licuit aliquando dubitare de hac vocula, Homousion: quatenus non erat in canonem redacta, iam verò post concilium Nicænum non licet de ea magis, quam de verbo illo transubstantiatio post concilium Tridentinum: sic multa sunt circa sacramenta & consuetudines, quæ nimis prolixus essem si referrem, præsertim cũ omnibus peruia sint: etenim non ita planè à primis illis patribus omnia exhauriri potuere, vt posteris nihil relinquerent ad consummationẽ corporis Christi exhauriendum, quæ in abysso scripturæ sacræ recondita sunt: ita placitum est diuinæ maiestati dispẽsare & puidere, vt in cũctis generationibus proficiat & crescat ecclesia alijs atque alijs illuminationibus supra priores aduenientibus, vt Sapiens dixit. *Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens,*

Tertia ædi lutio.

Concil. Nicæn.

Sess. 13. c. 4. et can. 2.

Cant. 6.

gens, pulchra vt luna, electa vt sol, terribilis vt castrorum acies ordinata. Aurora lux est proxima Soli, quę in horas singulas ampliùs clarescit, sicut ergò luna accepit lumen à sole, & pulchritudinem habet in suis mutationibus, sic ecclesia Catholica per suas ætates crescens continuò illuminatur à sole iustitiæ Christo, indies clarescit amplius: nā etsi habuit illo seculo Stephanum, Laurentium, Vincentium, posteà tamen Hieronymum, Augustinum, Ambrosium, Hilarium, &c. & alios atque alios, tandem nos infimos quidem homines, & qui cum illis non possumus cōparari, tñ & si nani, & quidā simus pygmæi respectu illorū, qui procerissimi sunt gigantes, supra ipsorum sanctorū patrum humeros assumpti, latiùs & copiosiùs dilatatur visus, nō quidem nostra virtute, sed quià illorum vestigijs inhæremus, & ab illis in altum promouemur, vt nostra opera aliquid possimus præstare ad consummationem corporis ecclesiæ: vnde & quod ipsi implicitè & in communi dixerūt, nos in ipsis, tanquàm in specula constituti, explicatiùs dicere valeamus.

Appositum simile.

Quartæ obiectionis dilutio.

Non te conturbet, quod Christus apud Matthæum dixit, nam duntaxat pręcipit, ne nostris viribus fidenter scripturarum aggrediamur interpretationem. *Dei enim sumus auditores, siue cooperatores.* Vt vnusquisque propriam accipiat remunerationem, iuxta industriàm & diligētiam qua creditum impleuerit ministerium. *Nolite ergò cogitare.*

Matt. 10. 1. Cor. 3.

significat

significat,vt non simus soliciti principaliter de nostro studio & diligentia, idest, nō defatigemini cogitando, sed postquam cogitaueritis, proijcite cogitatum vestrum in Domino, & confidite Deo, qui est præcipua vis atque virtus Euangelij, nolite ergo cogitare quibus coloribus rhetoricis aut ornatu verborum loquamini. *Nam sermo meus, & prædicatio mea*(inquit Apostolus)*non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis, vt fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei.* Nolite ergo euanescere de vobis præsumendo, ne vanus & infructuosus sit conatus, sed secundū mēsurā fidei & donationis Christi, quod D. Lucas, inquit. *Quoniam quidē multi conati sunt ordinare enarrationes*, &c, & pseudoeuāgelistæ conantur, & laborant in enarrationibus suis, sed laborē non absoluunt, neque conatū implent, quia conātur suo iudicio proprijs viribus innixi, ideò laborant & ingemiscunt sub onere: at Euangelistæ, prophetæ sine magno labore & conatu implent: quoniam Deus ipse est *qui rigat atque incrementum dat*, & suaui sua prouidentia sustinet, donec illorū labor ad optatum, & perfectum finem perueniat, & cùm Apostoli Spiritu sancto essent repleti, & haberent scripturam nō quidem tā attramēto & in chartis papiraceis delineatam, quàm in cordibus infusam per vnctionē Spiritus sancti, ipsis nō opus esset extra ipsos quærere, aut legere scripturam, tamen oportebat ipsos suam indu-

1.Cor. 2

Proh æ. in suum euang.

1.cor.1.

Act. 15. industriam adhibere, suumque laborem, vt Spiritu sancto cooperarentur, quod & fecerunt. *Conuenerunt Apostoli & seniores Iudeæ de verbo hoc, cum autem magna conquisitio fieret.* Si ergo conueniunt, si confetunt, si conquirunt ipsi Apostoli Dei, quãtò magis in nobis opus erit studio & diligentia, præsertim si cùm illis non habemus Euangelium viuum intus in corde, sed exteriùs scrutari oportet? quod in codice bibliorum scriptum & exaratum est: ita tamen, vt docet Augustinus, ne simus præcipites: nam si dicit Christus. *Nihil soliciti sitis, scit enim pater vester quibus indigeatis.* Tamẽ docet orare, vt petamus ab ipso. Sic ergo in proposito licet nihil nobis sit cogitandum, quasi soliciti & confidentes in nostris conatibus & cogitationibus, cogitandum nobis est confidendo in Deo. *Qui dat omnibus affluenter, & non improperat, postulet autem in fide nihil hæsitans.* Ipse enim dabit quantũ opus erit ad suæ petitionis effectum. Nam obscurus est & altissimus sermo diuinus, qui loquitur vt vult Deus, non autem vt vult homo, ab ipso ergo Deo scripturarum interpretationem petere debemus: modus enim ipse dicendi, quo sancta scriptura contexitur, teste Augustino: quamuis ab omnibus sit accessibilis, paucissimis tamẽ est penetrabilis: traditur ergo à Deo obscurè, ita tamen vt intelligi & explanari possint difficilia quæ in scriptura reperiuntur, si modò cùm hæreticis morem philosophorũ non sequamur, qui omnia suo iudicio admitirn

4. de doctri. christiana. c. 16.

Matt. 6.

Iacob. 1.

Iterũ de obscuritate scripturarum, quas planas et claras esse hæretici fabulantur.

Epist. 3. quæ est ad Volusianum.

admetiri & mensurare volunt:exhibilant enim & falsa statim iudicāt quę demonstrabilia non sunt, hinc & scripturas contemnunt,& Spiritui sancto contradicunt:quamobrem Spiritus Dei,dedignatur eis lucem suæ claritatis infundere. Profectò scripturarum obscuritas,necessaria est ad exercendū fideles,humiliandosq́; & quoniā diuersas parit sentētias,cū aliùs sic, aliussic intelligit,donec sic perueniatur ad sensum autoris & diuersi prodeant sensuum gradus : scripsit enim Spiritus Dñi quicquid veri nos inuenire potuerimus, aut inueniri potest:nō solū enim literalem intelligentiam expetimus, sed etiam mysteriorū significationes desideramus,quod est habere spiritū duplicem, quem Eliseus obsecrabat ab Elia,vt in ipso fieret, & secundùm illum spiritum datū,res dubias scripturarum interpretari debemus, in quibus discernendis summus habetur iudex Romanus Pontifex,qui est ambiguitatum decissor,vt olim Summus Pontifex in synagoga. His rationibus possumus aliam addere,necessariam esse scripturarum obscuritatem,vt in ecclesia Dei non sit confusio, sed distinctio inter auditores & præceptores separatio discipulorum à magistris, vt ad Ephesios scribens Paulus docet, alios debere esse doctores,alios prophetas,&c. Cōsilio igitur diuino inducta est scriptura cum obscuritate,vt non solùm naturalis ordo obseruetur inter professores & auditores, sed etiam ad discipulorum oscitantiam

Non esse inutilem scripturarū obscuritatem, per rationū capita demonstratur.

Augu.li. de ciuit. Dei.c.19 et lib.12. confes.c. 30.et.31.

4.reg.2.

Deut. 17.

Ephes.4.

D pellen-

Apo.5.6 et.8. pellendam,& ne nimia familiaritas pariat cõtemptum: signatus est liber sigillis septem, ideo veritas studiosè quæsita, suauiùs inuenitur, teste Au- Aug. de vita relig.c. 17. gustino, quia, domatur labore superbia & intellectus à fastidio reuocatur: facilè enim inuenta faciliùs vilescunt: Aug.lib. 2. de doctri. christia. c. 6. humilitatemque nostram excitat, dum scripturarum latẽtem sensum suspensi in admiratione à Domino petimus: nam scripturarum fluuius planus & altus est, in quo & agnus ambu- Greg. in prol. moral. c. 4. et lib. 20 mor. c.1. let, & elefas natet, vt eleganter dixit D. Gregorius ideoque obscurioribus exercet fortes, & paruulis humili sermone blanditur. Ob has igitur omnes, quas tumultuariè insinuauimus causas, ne- Hæreses compellũt scripturarũ obscuritatẽ explanare. cessaria est interpretatio diuinarum literarum, quibus addere possumus ad vitandas hereses hoc genus prophetandi necessarium nunc esse in ecsia sancta Dei: quoniam vt antiqui & summi obseruarunt autores, vnus & idem locus scripturarũ biuium & multiplex solet esse: vnde Catholici veritatem, hæretici autẽ lubricè falsitatem inferũt, & à quo testimonio nos fidem confirmamus, illi labefactant, veluti araneę ab eodem flore venenũ suggunt, à quo apes mel conficiunt, eodemque vento illi in naufragium, nos autem Deo duce in portum adnauigamus, hoc est, nos Christum, illi autem Antichristum eliciunt, & trochi in morem (quod est in Prouerbio,) de sententia in sententiam perpetuò conuoluuntur, vt de illis rectè di- Psal. 11. xerit Propheta, *In circuitu impij ambulant*. Adeò

instabili-

instabiliter omni vento doctrinę circumferũtur, vt subnotauit Paulus. Ephes. 4

Est vnà alia insignis causa, vnde & necessaria sit scripturarum interpretatio, quę prophetia meritò dicitur. Hæc autem sumitur ex parte nostra, & nostri amoris proprij, ex corruptione sensuũ, & ex parte spiritus mũdani, quo affecti agitamur. Quod summopere animaduertant oportet, non solùm diuinarum literarum interpretes, sed contionatores etiam. Tales enim sunt scripturæ nobis qualis est Christus, quem ipsæ scripturæ continent, quem describunt, atque demonstrant, nimirùm humiles, & externa specie infirmæ, cæterum magnarum virtutũ effectrices, ita vt per eas, quemadmodum per Christi virtutem. *Cæci videãt, claudi ambulent, mortui resurgant, pauperes euangelizẽtur, ita vt beatus sit, qui in ipsas non fuerit scandalizatus.* Christus enim Deus absconditus est, non solùm sub humanitate nostra, sed etiam vt thesaurus in agro & campo scripturarum latens, & ita Paulus. *Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cùm Christo in Deo, cùm autem Christus apparuerit vita vestra, & vos apparebitis cum ipso in gloria.* Quamobrem mirandum est, si ij qui videbant Christum in vita mortali conuersantem, purum hominem esse secundùm spiritum humanum existimarent, cùm tamen verus Deus etiam esset. Hos duos spiritus distinguit Paulus, dicens· *Nobis autem reuelauit Deus per Spiritum suum, spiritus autem omnia scruta-*

Difficile est exuere propriũ amorẽ, respũ carnis qui scriptura rũ rectã intelligẽtiã obnubilat.

Matt. 11

Matt. 13.

Col. 3.

1. Cor. 2.

Interpretatio scripturarũ, prophetia est. *tur etiam profunda Dei*: & post pauca. *Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis*, &c. Itaque vt dicit ibidem quæ sunt Dei nemo cognoscit, nisi Spiritus Dei: meritò ergo dicimus diuinarũ scripturarum tractatores, eas debere enarrare exercẽdo se eodem spiritu, quo ipsæ diuinæ literæ traditæ & conditæ sunt: eam ob causam superiùs diximus prophetare eos, qui diuinas literas interpretantur: quibusdam prophetis, Sapiens væh dicebat condolens, *Væh his qui prophetant de corde*, id est, de sola sua præsumptione atque spiritu, quomodo Saul prophetabat in medio domus suæ ab spiritu malo inuasus more arreptitiorum, vt testatur Hieronymus. Aliud est loqui de corde proprio, aliud in Spiritu sancto. Hinc est, quod Apostoli Christum Dominum de sua passione, apud Lucam loquentẽ, non intellexerũt, cùm de seipso dicebat. *Tradetur gentes, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur.* Quia spiritu humano fallacique amore proprio attendebant, hinc etiam & ipsos Apostolos atque turbas Christum dum audirẽt stupor & admiratio rapiebat, ex vna parte, quoniam spiritu humano sublimia & alta quæ Christus dicebat, attendebant, ex altera verò secundùm eundẽ spiritum infirma & ignobilia considerantes, gaudium in cõtemptum, admirationem in despectũ conuertentes, scandalum patiebantur: nimirùm quia spiritus humanus recalcitrabat cõtra Christi doctrinam:

Ezec. 13.

Dionys. ibid. 1. reg. 18.

Luc. 18.

doctrinam,quod Christus Dñs in Petro nobis explicuit:cùm Petrus apprehendens Christum cœpit increpare,quod ascenderet Hierosolymam, vt crucifigeretur,conuersus Dominus ad discipulos cœpit Petro comminari,dicens, *Vade retro me Satana,non enim sapis quæ Dei sunt,sed quæ hominum.* Matt. 18

Quãuis enim Petrus confessus fuerat priùs Christum filium Dei viui esse, non percallebat crucis mysterium, & iubetur ire retro,idest Christũ magistrum & spiritum eius sequi, & ne spiritu humano & mundano fierit Christo Satanas,idest pertinax & aduersarius. Verũ ergo est in eodẽ spiritu tractandam scripturam,quo inspirata est,non spiritu nostro humanoque sensu,qui vt in plurimum solet esse spiritus erroris & vertiginis seminarium errorum,& hæresum fermentum, quod præ oculis habuit Tridentina Synodus,cùm ad coërcẽda petulantia ingenia cohibuit,vt nemo sacras scripturas prudentiæ suæ innixus exponat,aut ad suos sensus contorqueat. Nec est vera dicere & verè interpretari quę Spiritus sanctus docuit,nisi eadem fide & intentione idipsum præstes,sed nõ ad gloriam propriam, sed Christi Domini : nam veritas ipsa ait. *Qui à semetipso loquitur, gloriam propriam quærit,qui autem quærit gloriam eius qui missit illum,hic verax est in illo.* Super quæ verba Augustinus ait,omnes ergo pertinẽtes ad corpus Christi ne inducamur in laqueos Antichristi,nõ quæramus gloriam nostram:vera etiam proferre, si

Sess. 4. decret. 2. §. 2.

Attẽdat diuinarũ scripturarum scrutator.

August. tract. 29. Iohann.

peruersa dicantur intentione, genus quoddam mēdacij est, quòd notauit Paulus ad Corinthios, 2.cor. 2. scribens. *Non sumus sicut plurimi adulterantes verbū Dei, sed ex synceritate sicut ex Deo corā Deo in Christo loquimur.* In Græco vbi adulterantes habemus verbum, Cappileuontes, quod sonat, cauponantes, seu miscentes: nam cùm verbum Dei non simpliciter propter Deum prædicent, cauponantiū more commistum cum humani spiritus impuritatibus ad quæstum alicuius lucri; aut humanæ gloriæ venditant, non attendentes quòd ex Deo, & coram Deo syncerè & purè esset annuntiandū, adulterant tamen ipsum, qui sicut adulterium cōmittit, nō habet curam de filijs, sed de voluptate: ita huiusmodi prædicatoribus cura non est, vt filios Christo generent, sed vt suum nomen apud gētes vanè dilatent. Ergò vt testatur Augustinus super Ioannem ad confutanda dogmata peruersitatis, quæ animas illaqueant, & in profundum præcipitant, expetenda scripturarum intelligentia in Spiritu sancto. Idem prosequitur Vincentius Lirinensis, qui vixit circa tempora Augustini. Si vis tamen planam tibi esse scripturam post rerum intelligentiam verborum interpretationem assiduam solertis studij speculationem & continuam lectionem, adhibe humilem orationem, & feruens pietatis exercitium, teste Iacobo. *Si quis indiget sapientia postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat postulet autem in fide nil hæsitās.*

Auguft. tract. 28. in Ioan. Vincen. Lirinen. libr. aduersus hæres. in princ. Hier. ad Paulinā. Aug. de moribus eccle. c. 1 Item de vera innocētia. c. 5. et. 37. Iacob. 1.

Hoc

Hoc dicit Apostolus, vt vtilitatem patientiæ intelligas, ego verò, vt abditos sensus scripturæ penetres, quorum vnus iste est de præstantia patientiæ.

Ex vniuersa hac priori pręcognitione habebit, Christianus lector, quale, quantumq; obsequium, & quàm humilimè pręstandum sit diuinarum literarum sacræ intelligentiæ: non solùm ob loculentas, quas adduximus rationes, sed etiam quoniam ipsius sacræ paginæ verum intellectum, si paulò attentiùs præmeditemur, reperiemus sanè ibidē perpetuum esse, & scatere miraculum. Et quidem non aliunde emanat, quàm quòd scripturæ diuinæ, quæ Spiritu sancto dictante antiquitùs conscriptæ fuere, ipso nunc atque perpetuò conseruatore diuinitùs nobis traduntur proponunturq;. Ab eodem itaq; principio, quòd Spiritus sanctus est, & originem ducunt libri canonici, atque ineffabilem continent certitudinem, & admirandam firmitatem, & supremam autoritatē: atque adeò, ad ritè & rectè transigendum fidei negotiū, præcipuum & infalibilius testimoniū proponunt: nō enim minori pietatis & fidei affectu suscipiuntur libri canonici ab orthodoxis, q̃ ea quæ à Christo dn̄o ore tenus, processerūt, vel ab Spiritu sancto dictata sunt: quoniam continua successione, atq; traditione semper ab Spiritu sancto conseruante traduntur, proponuntur, atque diuinæ scripturæ recōdita mysteria ipso Spiritu sancto dictante re- Radix prima supremæ autoritatis scripturæ diuinæ.

uelan-

uelantur,& docentur. Non eſset profectò fidelibus populis, neque ſanctæ matri eccleſiæ Romanæ ſufficienter conſultum ſi quoties de ſcriptura dubium incidat, Euangeliſta, aut alius ſcriptor canonicus requirẽdus eſſet, atq; conſulendus: nã ipſis canonicis ſcriptoribus mortuis, nõ haberemus vnde dubium ſoluere poſsemus. At optimè prouiſum eſt: quia cùm Spiritus ſanctus ſit præcipuus diuinarum ſcripturarum autor, dictator, cõſeruator, atque legitimus interpres & doctor, emortuis ſcriptoribus ſacris, ad Spiritum ſãctum recurrimus, qui nos docet omnia atque ſuggerit, ſicut Chriſtus Dñs promiſsit, & ipſe nobis per ſcri-
Iohã. 14. pturam loquitur: perinde acſi præſens eſset Euãgeliſta cũ manutẽtione Spiritus ſancti ſcriberẽt: adeſt ibi Spiritus ſanctus reuelãs myſteria, ſuggerens intelligentiam, quam nobis per interpretationem ſacrorum doctorum, & Romanæ eccleſiæ intelligentiã viſibiliter proponitur, res notatu digna, & perpetuò memoriæ commendanda: admirandum enim eſt hoc miraculum de certitudine & firmitatẽ diuini eloquij: qua ergo conſideratione ſcripturam ſacram omnium miraculorum & teſtimoniorum ſummam habere autoritatem fidelibus omnibus in confeſſo debet eſſe: cædunt enim omnia ſcripturæ ſacræ illa enim tranſeunt diuina autem ſcriptura eadem ſemper permanet, & vſque ad finem ſeculorum perſeuerat. Teſtatur hoc in primis ſtella illa quæ duxit Magos ad

præſepe

præsepe, nam vbi venit Hierosolymam, vbi erant scribæ & principes sacerdotum, & vigebat legitima scripturarum intelligentia, occultatur stella, cùm ad locum venit scripturæ, non minùs quàm lumen stellæ à lumine solis offuscatur, non lucet luna aut stella præsente sole: sic Magi ingressi Hierosolymam, quæ cathedram legis moderabatur, deseruntur ductu stellæ: quia ibi Christus ex lege eiusque testimonio erat requirendus. Visis etiam miraculis admiramur: at perlecta scriptura mirificè cœlestibus intelligentijs consolamur: quòd scripturarum energiam apprimè manifestat. Matt.2.

Rursum Christus Dominus suam diuinitatem vt probet, atque manifestet paulatim, & per suos gradus ascendendo procedit: inchoat enim à S. Iohãnis Baptistæ testimonio, qui hac ratione missus est plenus sanctitate & singularis vitæ prodigijs. *Vt testimonium perhiberet de lumine.* Mox ipse Christus proprio ore fatetur, opera quæ facit, testimonium perhibere, quòd à patre missus sit, & quòd, *Hoc est testimonium maius testimonio Iohannis.* Ne videretur ipse testimonium ab homine accipere. Ad hæc altiori gradu testimonium est vox illa patris in Transfiguratione audita. *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite.* Quod D. Petrus ponderat, quòd hanc vocem acceperit delapsam ad eum à magnifica gloria. Tandem summum & supremum testimonium diuinitatis

Christus dñs suã. Diuinitatẽ suã. bus argumẽtis probet. Iohãn.1 Lucæ.2. Iohãn.5 Matt.17 2.Pet.1

E

nitatis Christi ab ipsa scriptura sacra petendum, docet ibidẽ Apostolus princeps ex professo notans, ꝙ licet hanc vocem audierit de cœlo allatã, dum essemus cum ipso in monte sancto, subdit. *Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes: quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies elucescat*, & paucis interiectis. *Non enim voluntate humana allata aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines.* Prophetia igitur, siue scripturæ diuinæ interpretatio ab Spiritu sancto est, à quo propheta, siue interpres diuinarum literarum, videns appellatur, & firmius est testimoniũ scripturæ. *Hic est filius meus dilectus*, quàm fuerit testificatio illius vocis patris æterni. *Hic est filius meus dilectus*. Transiuit enim, atque præterijt vox illa, scriptura permanente, & ille spiritus qui in illa voce loquebatur ad horam, perpetuò inhabitat scripturam, & nobis ad aurem loquitur Christum Dominum naturalem & vnigenitum esse Dei filium. Quamobrẽ meritò Christus Dominus Pharisæos ipsius calumniatores ad

Iohan. 5. scripturas remittebat. *Scrutamini*, inquit, *scripturas quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere, & illæ sunt quæ testimonium perhibent de me, & non vultis venire ad me vt vitam habeatis.* Qua etiam de causa Abraham reprehendit diuitem illum qui in infer-

Luc. 16. no cruciabatur, arguens illum. *Si Moysen & prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit credent.* Argumentum est à maiori: nam si scrip-

turis non

turis non credunt traditis per Moysen & prophetas ab ipso Spiritu sancto, quomodo minora alia testimonia recipient? Est igitur scripturæ diuinę testimonium certum, infallibile, & summum ipsaque sacra scriptura in Spiritu sancto tradita, perpetuũ quoddam atque permanens est miraculum. Hæc de prima præcognitione dicta sufficiant.

SECVNDA PRAECOGNITIO.

SED redeat tandẽ oratio vnde digressa est, expedita enim iam via est, vt ad secundam, quam diximus, præcognitionem veniamus, nimirum de clauibus & sensibus, quos sacra scriptura cõtinet, vt ipsis explicatis securiùs & vtilius ad Epistolæ B. Iudæ enarrationem descendamus, & hanc in duas distribuimus, vt prior sit de sensibus scripturæ, posterior autem & tertia in ordine de clauibus. Nec mihi vitio vertendum est, quòd tam breuem B. Iudæ Apostoli Epistolam tot præludijs communiam, nam quamuis breuis & ieiuna videatur esse hęc Epistola, cùm nos corroboret & confirmet contra hæreticos perpetuos veritatis hostes, non absre hæc omnia præfamur atque præmittimus.

Secunda præcog- nitio plures esse sensus diuinarum literarũ.

Cur autor huic breui epistolæ, quamlõgas præ- texat præfationes.

Præsertim cùm quisque, vel mediocriter in diuinis literis versatus, probè sciat, vniuersam sacram scripturam vnum librum esse: tum quia ean-

dem veritatem dicit, tùm ad vnum Christum contendit, teste Hieronymo, & Chrysosto. eiusdem
Hier. in Isai. c. 29 Christi spiritu conscripta est: & ita vates Regius in persona Christi vnum librum appellat, *In capite*, inquit, *libri, scriptum est de me*. Quas ob causas mi-
Psal. 39. ra est sacrarum literarum concordia, vt subnotauit Augustinus, ita vt nulla ratione verbum vnum
Aug. 18. de ciuit. cap. 41. illius, ab altero dissideat, sed tota sibi cohæreat: quia vno spiritu copulata est: perinde, atque vna
Chrysost. in Marc. homil. 4 catena, qua circulus in circulũ vertitur, vt si vnum sumpseris, reliquos latè distantes, quibus copulatur, & à quibus pendet commoueas necesse est, etiã si à longè distare videantur, quare in hac parua portione totius biblici codicis & scripturæ sacræ totam scripturam vobis proponimus, in qua Christũ ipsum, qui summa est totius legis ab Antichristo distinguimus, veritatẽque suæ doctrinæ à falsitate pseudopropheratũ separamus. Accedit ad hoc, quòd hisce diebus ab scholasticis lectionibus abstinuerim, & quod videam non esse aliquẽ qui in hac nostra Vniuersitate interpretationi diuinarũ literarũ sit peculiariter præfectus, vestræ ergo publicæ cõmoditati consulens hãc viam aggredior: eadem enim cuiuis scripturæ particulæ præfatio debetur, quæ vniuersæ sacræ paginæ fóret præscribenda.

1. p. q. 1. ar. 10. Antonio Beuter. Plures esse sensus diuinarum literarum, & qui illi sint, atque quales, breuibus perstringemus, tum quia commẽtarijs nostris ad primã partẽ de ipsis

latè

latè disseruimus, tum etiam quia res est legitimè ab omnibus ferè scriptoribus nostræ tempestatis ad amussim tradita, ipsaque certissima: nam libri sacri non solū sunt in hūc finē scripti, vt res gestas narrēt, sed etiam, vt allegoria in eis quæratur, id est, vt præter literæ sensum sæpenumero mysticum & spiritualem diligenter inquiramus. Animaduertebat id D. Augustinus ex illo Pauli. *Omnia in figura contingebant illis.* Et Origenes scripturam cum verbo Dei confert, vt quemadmodum verbum Dei ex Virgine immaculata prodijt vestitum humana nostra carne, in quo aliud quidē erat quod ab omnibus videbatur: nempè humanitas, aliud autem, quòd à paucis intelligebatur, nempè diuinitas, ita in scripturis idem est, quoad literæ tenorem, quem legimus omnes, quoad mysterium autem & spiritum, nō idem ab omnibus, sed à paucis intelligitur: vt enim in Christo diuinitas carne velabatur, ita hic spiritus litera cooperitur, & tanquàm nucleus nucis cortice continetur, & tegitur, sunt ergo plures sensus in scriptura. Sed ne in re hallucinemur propter ignorantiam significationis nominis, per sensum non potentiam sensitiuam, sed mentis intelligentiam intelligimus, qua significatione sumpsit Paulus, dicens. *Quis enim cognouit sensum Domini, qui instruat eum? nos autem Christi sensum habemus.*, idest cōsilia Christi, & eius mentem optimè nouimus, nimirū ab ipsius spiritu instructi edocti & illuminati.

annotatione. 7. Syxt9 Senē. elegātissime, lib. 3. suæ bibliothecæ sāctæ. Aug. quatuor lib. de doct. chris. lib. 15. de ciuit. c. 17. Driedo. 4. libr. de dogm. Cano. libris. 12. de locis. 1. cor. 10. Orig. homil. 1. in Leuiticū

Quid nomine sensus.

In scriptura non solũ voces, sed etiam res significãt et per vtrasque loquitur Deus.

Hic autem sensus, siue intelligentia diuinarũ literarum non solùm per voces, sed etiam per res indagari debet, perinde enim Deus loquitur rebus, ac vocibus, nam queadmodũ voces & scripturæ significationem habent ab ipsa impositione, ita & res respectu Dei à primæua sua creatione, & prima institutione significant, iuxta proportionem suarum proprietatum: perinde enim omnes res creatæ ad Deum se habent, acsi essent nuda & sola nomina, quod est in diuinis literis maximè mirandum, nam Israelitici populi historia, ita in veritate processit & gesta est, acsi non significasset, neque ad significandum esset instituta, vt fuit Romanorum & Græcorum, & ita significat acsi non esset vere gesta, sed ad exemplar conficta, perinde ergò res sunt à principio ad significandum institutæ, ac si nomina essent: eis ergò tanquam signis vtitur Deus. Quod fuit conueniẽtissimũ, vt cũ per sensibilia ad intelligibilia perduceremur, tùm etiam vt aduẽtus Messiæ, à quo tota salus nostra pendet, magis memoriæ commendaretur, si tot historijs, ceremonijs & sacrificijs, & non tantùm per nudas voces annuntiaretur & significaretur. Vnde insuper planè constaret scripturas non esse humanitùs inuentas, sed à solo omnipotenti Deo, qui naturę autor & conseruator est, & condi & excogitari potuisse. Ipsi enim soli proprium est, rebus vti perinde ac vocibus, vt non tantùm verè, sed etiam infallibiliter in ordine ad

suam præscientiam significarent. Hæc enim rerũ præteritarum ad describendas res futuras tã certa & exacta accommodatio, soli Deo possibilis fuit: nam Isaias dicit. *Annuntiate quæ ventura sunt in futurum, & sciemus quia Dij estis vos.* Si ergo nuda pręcognitio & prędictio futurorum, diuinæ mentis requirit intelligẽtiam, profectò multò vrgentiori ratione id ostendet non solùm nudè prædicere, sed etiam in continua historiarum, & rerum successione, quasi in quodam depicto exemplari, aut mappa ita figurare, acsi in præsenti gererentur. Quod significauit nobis Paulus cùm dicit de duobus filiis Abrahæ, esse duo testamenta, quæ sunt per allegoriã dicta, *Dicta* autẽ, iuxta phrasim Hębraicam, idem est quòd facta, & typicè gesta, qualia erant figuræ & vmbræ futurorum. Obseruãda vtriusque testamenti cõsonantia. Isaię. 41. Paul. ad Gal. 4.

Tria igitur de his sensibus dicamus, primùm, quid ipsi sint, deinde quomodo inueniantur: demùm quomodo disponantur. Sic enim diuinarum literarum maiestas & amplitudo magis erit omnibus perspecta. Distributio eorũ, quæ de sensu agẽda sint.

Duo sunt sensus diuinarum scripturarum, vt à communioribus exordiamur, atque ab his, quæ apud omnes Catholicos vnanimi consensu recepta sunt: vnus est historicus, alter autẽ mysticus. Historicus ille est, quem rei gestæ narratio denotat, sub communi & visitata verborum significatione: modò illa significatio propria sit, quã, verba iuxta primæuam suam impositionẽ important, Quid sit historicus sensus in genere.

modò

modò metaphorica sit, quam voces transsumunt, secundũ translationem ab ipsis rebus, quas significant, vt lupus & agnus secũdũ primæuã significationem animalia quædam significant, sed metaphorica locutione transsumuntur ad significãdos homines crudeles aut mites.

Quid sit mysticus sensus generaliter Gene. 16 et. 21. Gal. 4.

Mysticus autem quid sit, vel ex ipso nomine patet, quia spiritalis est, & multò sublimior, & magis intimus, atque in ipsa medula & rerum & verborum reconditus. v. g. cùm scriptura Genesis dicit Abraham duos filios habuisse, vnum de ancilla, & alterum de libera: historia est, cùm autẽ Paulus legis interpres, duos hos liberos Abrahæ, docet per allegoriam, duo significare testamenta, vnum quidem à mõte Syna in seruitutem generans, quod vetus testamentum dicitur, per Ismaelem filium Agar significatum: alterum à mõte Syon in libertatem generans, quod nouum testamentum est, per Isaac Sarræ filium præsignatum. Ideò vtrũq; istum sensum esse de fide cõstat, & Paulus illud probat, Iudęos quotidie legere & audire vetus testamentum, iuxta literam, spiritualem intelligentiam repudiantes: quoniam, *sicut Moses ponebat velamen super faciem suam*, & inferiùs *obtusi sunt sensus eorum, vsque in hodiernum diem velamen est positum super cor eorum, cùm autẽ conuersi fuerint ad Deum, auferetur velamen.* Et alibi, idem Paulus ostendens hũc duplicem sensum, circuncisionem, & ad literam & ad spiritum exponit, dicens.

De fide est scripturam admittere sẽsum historicũ et mysticũ. 2. Cor. 2.

Non enim qui in manifesto Iudæus est, neque quæ in manifesto in carne est circuncisio, sed qui in abscondito Iudæus est, & circuncisio cordis in spiritu, non litera, cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est. Arcam Noë aquis diluuij seruatam, aquam baptismi mysticè significare docet, D. Petrus: & Christus Dominus vtrunque sensum proprio ore non semel explicuit, nam & serpentem æneũ exaltatum à Mose, spiritaliter docet significare Christum in cruce, & alibi. *Sicut Ionas fuit tribus diebus, & tribus noctibus in ventre cæti, sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.* Res ergo certissima est, quæ absque crimine hæresis negari non potest, sacras scripturas præter historicum sensum, mysticum admittere, vt iam nulla sit controuersia cum hæreticis nostri temporis, fuere enim Lutherus Caluinus, & Melanthon, qui præter literalem sensum nullum alium spiritualem aut mysticum admittebant. Inuidiosè addit Melathon, mysticum sensum doctrinam esse scholasticorũ ineruditorum & monachorum commentum, non veterum & doctissimorum autorum traditionem, & scholasticos doctores, quòd ineruditi essent, & figuras atque tropos scripturarum ignorarẽt, omni discernendi arte destitutos ad nugaces & subtiles mysticas intelligentias coactos confugere. Et hinc quasi facto gradu Caluinus Augustinum, Hyeronymum, Ambrosium, Gregorium mordẽs impiè dicit de mystico scripturæ sensu fuisse locutos:

Gen. 3.

1. Pet. 3.

Num. 21

Iohan. 3.

Ionæ. 2.

Matt. 12

Hæreticorũ audacia de sensibus scripturæ reprimitur

F cutos:

cutos: quod diuersum faciant spiritalem sensum à literali. Qua in parte, vt dictum est, planè mentiũtur, & impudenter loquũtur, & pręter loca scripturæ adducta insignis locus est Paul. ad Corinthos, vbi exitum Iudæorum ex AEgypto & maris rubri transitum, & in solitudine manna cęlitùs demissum, & nubem protegentem ab ęstu solis, & columnam ignis lucentis in nocte, aquam fluentem de petra commemorans, concludit. *Hæc autẽ omnia in figura contingebãt illis: scripta sunt autẽ ad correptionẽ nostrã.* Super quæ verba D. Irinęus, *Per typos, inquit, discebant timere Deum, & perseuerare in obsequijs eius, itaque lex & disciplina erat illis, & prophetia futurorum.* Et alibi Paulus. *Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut Neomeniæ, aut Sabbathorum, quæ sunt vmbra futurorum, corpus autem Christi.* Idest corpus Christi, per vmbram legalium figurabatur: pulchra quidẽ allusione, nam sicut vmbra terræ ecclypsatur luna, sic sol verus Christus Dominus suum lumẽ obijciebat corpulentia humanitatis, quæ vmbram suam protendebat in lunam, quæ nocti veteris testamenti pręerat: quare Christus Dominus dicetur figurari & adũbrari illis legalibus & cęremonialibus, quatenus corpus ipsum Christi per illa significetur, & illa ad Christum spectent, & illa ipsa sunt, quæ Christus in corpore suo redemptionis mysteria peregit. Nec fauet his hæreticis, quòd mysticus sensus sit ab Spiritu sancto intentus,

1. cor. 10
Lib. 4. c. 28. aduersus hæreses.
Colos. 2

tus:qa nō immediatè sicut literalis,vt in eius definitione latè dicemus. Neque tueri se possunt, quòd Euangelistæ citent vetus testamentum, & dicant,factum esse vt scriptura impleretur: quoniam non tantùm in sensu literali,sed in mystico etiam impletur scriptura, sicut non solùm ex literali sensu sumitur efficax argumētum, sed etiā in spirituali, quandiu patefactus est, diuinitusque in literis diuinis explicatus,qualis est ille, *Os non comminuetis ex eo.* Et de duobus filijs Abrahæ,& duobus testamentis apud Paulum. Quo fit, quę in Christo Domino,capiteque nostro gesta sunt, figuras esse & typos eorum,quæ agenda sunt à nobis:qui membra Christi sumus,voluit enim Christus,vt ea in se gererentur, voluit etiam, vt ad morum,& vitę nostræ instructionem gererentur, sic Paulus dicit. *Quæcunque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt.* Vnde tractum est tritum illud axioma, omnis Christi actio nostra est instructio. Iohā.19. et Exodi. 12. Galat.4. Rom. 15.

Sed antequam hos duos sensus definiamus,distinguamus,& diuidamus, vt securè adnauigare per profundū scripturarum mare posimus, duo sunt extrema summopere cauenda,ne ad illa tāquam ad duos scopulos illisi naufragium patiamur,Priùs est Iudæorum,qui secūdùm Iudaicam perfidiam omnia conuertunt in sensum carnalē, historiam ipsam secundum corticem literę exponētes:quamobrem Paulus eos sæpenumero, carnales Documē tū catholicum ob seruandū 2.Cor. 3.

nales vocat, &, *quod habent supra faciẽ velamẽ Moysi, quod litera occidit, spiritus autem est qui viuificat.*

Posterius est vitium quorundam Catholicorũ vitandum etiam, qui adeò superstitiosis, & liberis allegorijs sacras scripturas interpretantes ludũt, & luxuriantur, vt eis nimium delectati omnia ad sensus mysticos, & spiritales conuertant: nã præcepta de fide & moribus, quæ in decalogo continentur, vnico sensu literæ contenta sunt. Admonendi ergo erũt, qui munus exponẽdi sacras scripturas sibi assumũt, vt hæc vitiosa extrema fugiãt, medium prudenter, & cautè apprehendãt, vt necùm prioribus dormitanti literæ perpetuò assideant & inhæreant. nec cùm posterioribus, spreta litera, fortuitis, & ad arbitrium excogitatis allegorijs ludant, omniaque, vim literę inferendo, insulsè, & ineptè exponant, sed iuxta sensum Catholicæ ecclesiæ, & vnanimem patrum consensum omnia expendant, & moderentur: itaque vereantur semper aliquid dicere, quod patrum sensum, & Apostolicam doctrinum omni ex parte non redoleat.

Vtilitates sensus historici.

Vsus autem istorũ sensuum non paruus est: nã historicus sensus præterquàm quod verè, purè, & germanè literæ sententiam explicat, ex solo historico, qui literalis est, ad veritatem fulciendã, & falsitatem impugnandam, validum & efficax sumitur argumentum. Ea tamen limitationis declaratione, quam posteriùs tradémus, & exẽplis

scripturæ probabimus, scilicet, nisi iã sit mysticus sensus receptus & probatus: nam tunc à mystico etiam efficacite argumentabimur. Deinde basis est literalis sensus, & fundamẽtũ stabile totius spiritualis ædificij: periculum enim esset non paruũ, si spreto, aut saltem non intellecto literali sensu, ad spiritualem te conuerteres, erit enim debile ædificium, quod instabili fundamento innititur.

Idcircò sacræ scripturę nullus locus destituitur literali sensu, qui vel ex simplici, & propria, vel ex translatitia significatione, verborũ no deducatur: alioquin otiosus esset talis locus, aut prorsus fabulosus, aut saltem vanus: neque sacra scriptura vbiquè perpetuam veritatem contineret, quare si aperta necessitate cogamur, aut propter rei impossibilitatem, aut vero turpitudinem, à simplici litera ad metaphoras & tròpos recurremus, quæ est regula D. Hieronymi. Hier. super Oseã cap. 1.

Suas etiam nõ paruas vtilitates continet sensus mysticus: nam in primis ad fidei integritatẽ proponendam, & ad Euangelicæ doctrinę syncerit atem confirmandã conducit enim in carnalibus sacrificijs veteris legis, nisi mysticum sensum, & spiritalem explanationem receperimus, rationabiliores forsan infidelibus, viderentur leges Atheniensium & Lacædemoniorum, quàm Hæbræorum: habent ergo intùs aliquid altius, grandius, atque sublimius. Deinde in genealogijs, bellis, seditionibus, & reliquis, quæ ad historiã He- Vtilitas captanda ex sensu mystico.

bræorum pertinent,si,reiecta mystica intelligentia,omnia ad carnalem sensum retuleris , pauca erunt,quæ animum spiritualiter oblectent,mentẽ pascãt:si verò mysticè cum sacris doctoribus exposueris,mirùm in modum veteres illæ historiæ ad mores reformandos proderunt , iuuabuntque ad fidei augmentum,nutrimentum spei, charitatisque fomentum,inde admirandi saporis delectationem tuo gustui comparabis. Hactenus de his sensibus in commune dictum sit & vniuersim.

Quid sensus historicus ,sic literalis in particulari .

Sed quid ipsi sint specialiùs, & præsiùs dicamus,iam oportet:à definitione enim rectè omnis procedit doctrina, & priùs de historico, quoniam fundamentum est sensus mystici.Voco autem historicum,vt communi vtar vocabulo : non quia omnis sensus literalis alicuius historiæ narrationem præsupponat,sed ex eo historicum appello ,quoniam in ipsa vocum significatione fundatur,vbi historicus sumitur ab historia, non pro narratione rei gestæ,sed prout dicitur de interpretatione,seu expositione , nam omnis sensus, literalis est sensus historicus & literæ,tamen è diuerso non conuertitur,cùm non omnis sensus literæ,quem historicum Grammaticalem appellamus, sit sensus literalis,vt de metaphoris & parabolis dicemus,quæ aliud secundùm vocum historicam narrationem,aut verbalem interpretationem important,aliud autem de intentione ipsius autoris: exempla facillima sunt,& ex dicen

Quid interſit inter literalem et historicum sensum .

dis

dis nota, vt illud, quòd. *Ligna ierunt, vt vngerent super se regem*, itē q, *Carduus Libani misit ad cedrum quæ est in Libano, dicens, da filio meo filiam tuam vxorē*, insuper, *lapis quæ est in pariete clamabit.* Et similia multa sunt in vtroque testamento: vbi vides, quid his testimonijs significetur sumptis, vt dicitur, Grammaticaliter ad pedem literæ: tamen parabolicis illis similitudinibus Spiritus sanctus aliud principaliter intendit: vt in primo testimonio Iudicum, quòd mali inconsideratè sibimet malum accersunt. In secundo ex libr. Reg. quòd humilis, & obscura persona per prosperum successum exaltata, & quasi extra se facta, ita sui obliuiscatur, vt damnum sibi prouocet. In tertio demum Habacuch testimonium actorum in permanentibus monumentis reuincere condemnandos prostrandosq́ue eorum autores. Iudicū. 9 4. reg. 14 Abac. 2.

Est ergo sensus literalis sacræ scripturæ, quem voces immediatè significant principaliter ex intētione Spiritus sancti: quæ definitio exacta est, quod vel ex inde constabit: quoniam ex ipsa opiniones omnes contrariæ conuincuntur falsitatis. Definitio litera lis sensus.

Primò enim requiritur, quòd sit ex immediata intentione Spiritus sancti, contra Abulens. dicentem sufficere mediatam intentionem: nam cùm sensus spiritualis sit ex intentione Spiritus sancti, iam esset literalis, atque adeò cùm Paulus duos filios Abrahę dicit significare duo testamenta, esset sensus literalis, cùm tamen ipse dicat per allegoriam Sēsus lit. ex immediata intentione Spūs sancti. Abul. su per Mat. c. 13. q. 28

Sensus literalis est ex intentione primaria et principali Spũs sancti.
Genes. 3.
Genes. 4
Lucæ. 11
Augu. ad Horosiũ cõtra Prisciliani-stas potissimũ. c. 9. in to. 6.

goriam dici. Secũdò reijcitur vt falsa aliorum sententia, qui dicunt, ad sensum literalem non requiri, vt intẽdatur ab Spiritu sancto: malè autem probant ex illo, *Eritis sicut Dij*: item ex alio, *Maior est iniquitas mea quàm vt veniam merear*: &c, *In Belzebuth principe dæmoniorum eijcit dæmonia*. Quoniã non sunt dicta ab Spiritu sancto in persona propria, sed aliorum, in hoc autem solùm sunt scripta & reuelata, quòd sint illorum dicta & facta: qua de re legendus est D. Augustinus, non enim solùm quid dicatur: sed à quo etiam, inspiciendũ est, & qua mente vt Euangelica narratio, & vera sit, & eius veritati fidem non derogemus: dum enim ea dicta esse refertur, verum narratur, licet is qui primùm protulerit falsum dixerit: neque enim eorũ asserta sacra scriptura sunt, sed quod dixerint. Sensus ergo historicus est, quod illi dixerint, & quidem mendaciter, atque blasphemè, literalis sensus ex narratione sumptus verus est: blasphemiæ tamen & mẽdacia non sunt vera. Mox rationi cõsonum est, vt sensus scripturæ sumatur ex immediata intentione primarij autoris ipsius, sensus enim illius. *Expedit vnus homo moriatur, ne tota gens pereat.* Non ab animo sinistro Cayphę, sed à Deo, & iuxta intentionem Spiritus sancti sumẽdus est, similiter & illud. *Adhuc quadraginta dies & Niniue subuertetur.* Ab intentione Dei habet sensum literalem (quicquid Ionas ipse ex proprio animo intenderit) verissima enim erant illa verba secundũ

Iohã. 11.
Ionæ. 3.

merita

merita causæ, nisi videlicet, ad Deũ per pœnitẽtiam conuerteretur, subuertendam esse vrbem. Ostenditur autem id ratione palmaria: quoniam rationi consonum est, vt sensus literalis non ab intentione secundarij, & instrumentarij autoris, sed ab intentione ipsius primarij, proprij & principalis autoris sumatur: Deus enim est, qui per diuinas literas nobis loquitur, siue in patribus, siue in prophetis loquatur, siue cùm dicta facta vè aliorũ recenset, & ad nostram vtilitatem narrat. Ergò vera intelligentia scripturarum diuinarum à Deo, (qui est causa per seipsarum) petenda est, & non ab homine, qui est causa instrumentaria, & per accidens (vt dicunt philosophi) Ideo in definitione ponitur principaliter, id est, de intẽtione principalis autoris: verum est sępenumero & in plurimum principale, & instrumentarium autem concurrere. Et quòd sit requisita hæc intentio, vlteriùs probare debemus, vt excludamus quandam opinionem asserentium, quòd vt sit sensus literalis, neque sufficit, neque requiritur, quòd intendatur ab Spiritu sancto: nam siue intendatur, siue non sit intentus, ille erit sensus literalis, quem voces immediatè significant secũdùm propriam significationem. Qui modus dicendi profectò periculosus est: nam iam ferè omnia loca scripturæ, quæ figurata, & metaphorica locutione proponuntur, sensu literali carerent, quod quàm sit absurdum, patet ex eo, quòd iam deficeret sensus il-

Ad sensum literalẽ immediata intentio Spũs sancti, et sufficit et requiritur.

Nicolaus de Lyra in pro.ogis super biblia, maxime prolog. 3

le, qui basis est, & fundamentum reliquorum.

Obserua pro metaphoris

In illis ergo locis translatitijs, & metaphoricis sumendus est sensus literalis, non secundùm propriam vocum significationem, sed secundùm impropriam & translatitiam. Errant isti dum existimant in nominibus metaphoricè, tropicè, & figuratè sumptis manere propriam significationem: nam quamuis ibi sit propria significatio, secundū vsum & exercitium, assumenda est solùm translatitia. Intentio ergo Spiritus sancti sufficit & requiritur, siue per voces propriè, impropriè, aut translatitiè sumptas. Recta est ergo prædicta literalis sensus definitio, quòd talis sensus sumēdus sit ab immediata intentione Spiritus sancti, legatū enim & nuntium sensum habet, eamque intelligentiam, quæ Domini est mittentis, non serui missi, legitima igitur erit definitio, nimirùm quia per hoc, quò d dicimus, intendi debere ab Spiritu sancto, separamus sensum diuinarum scripturarum à sensu cuiuscunque alterius scripturæ: nam huius autor Deus est, alteriùs homo, aut angelus. Ex hoc autem quòd dicimus, principaliter ab ipso intendi, sensum Spiritus sancti distinguimus à sensu autoris mediati & instrumentarij, & non respicimus ad sensum spiritalem, qui fortasse, vt dicemus, principaliùs intenditur, quàm literalis, nō tamen immediatiùs. Per illam particulam, immediate, sensum literalem ab spirituali seiungimus: quia spiritualis sensus mediatè intenditur ab Spiritu

Eorum quæ dicta sunt de sensu literali, summa.

ritu sancto, nempè mediante sensu literali, qui est fundamentum spiritalis, licet ipse spiritalis principaliùs intendatur, vt post dicemus: quia est spiritus literæ qui altior est & sublimior, ad quem literalis ordinatur: quare & si Deus immediatè ordine executionis sensum literalem intendat, tamen ordine intentionis spiritalem principaliùs, vt sapiens architectus qui ædificium inchoatum à fundamentis, tecti superimpositione consummat. Obserua

Quò fit nullum sensum falsum, literalem esse, siquidem Spiritus sanctus falsitatem & mendaciũ immediatè non intendit: atque adeò nullus locus scripturæ erit sine sensu literali, tũ quia est basis & fundamẽtum aliorum sensuum, tùm etiam quia omnis scripturæ sacræ locus, est locutio Dei: ergo per omnem talem locutionem aliquid intendit immediatè significare: quod ad fidem vel ad mores spectet, etiam (vt dicebamus) cùm aliorũ dicta vel facta recenset, verum est ita contigisse ex illorum autem malicia, vel mendacio nos admonet, vt cautiores simus, vt Augustinus aduertit perdoctè & luculenter: cùm enim fidem nos damus euangelistæ enarranti vocem illam. *Nõnè benè dicimus nos quod Samaritanus es tu, & dæmonium habes?* Tanquam blasphemiam execramur istam Iudæorum vocẽ, ideò talis sensus literalis semper est verus, rationabilis, quia immediate à Deo intẽt⁹, videlicet, ꝙ dicta facta ve illa sint. Quare cũ me- Vsus eorum quæ dicta sũt de sensu literali. Aug. ad Horosiũ, c. 9. Iohan. 8.

 taphoricè

In metaphoris an maneat propria significatio.

thaphoricè & parabolicè loquitur, rectè dicebamus, non vsurpari voces, secundùm propriam significationē, quę sanè ipso vsu & exercitio suspenditur: quoniā verba assumuntur secundū impropriam significationem figuratam & translatitiam: siquidem secundū propriam significationem non posset locus talis excusari à falsitate vel absurditate, in ea igitur significatione propria repugnat intēdi ab Spiritu sancto, sicut non omnia quę narrantur dicta in Euangelio dicūtur, acsi vera sint vt quæ impiè & malignè à Iudæis asserta referuntur.

Christus Dñs nos docuit scripturas exponere in sensu literali.

Hoc genere interpretandi scripturas vsus fuit Christus Dominus, cùm sensum historicum, siue literalem elucidat de dato libello repudij, quem, Pharisæi dicebant datum, atque à Moyse concessum: Christus Dominus manifestat, ob duritiam ipsorum duntaxat fuisse permissum, tanquam remedium ad vitandum maius malum, vt apud Matthæum exponit.

Regula ad inueniendum sensum literalem. Aug. lib. 3. de doc. christia. cap. 30. S. Th. 1. p. q. 1. artic. 10.

Sed quæres, quonammodo securè sensum literalem inueniemus? cùm difficile sit illum attingere, maxime cùm ex parabolicis, metaphoricisque locutionibus ille sit eruendus? In hanc rem vnica potissimū vtemur regula (interim dum paulò inferiùs illas Tychonij regulas cū Augustino explicamus) quam cum S. Thoma ex omnium sacrorū doctorum mente colligimus, videlicet, ꝙ imprimis attentissimè oculos mentis nr̄æ conijciamus

tum

tum ipsam ad propriam verborum significationẽ, præterea etiã ad rerũ per verba significatarũ proprietates, tandẽ etiã intẽtionẽ Spũs sancti ex præcedentibus & sequentibus, atque adiunctis circunspiciamus: quibus cum humilitate præstitis, si insuper inhæreas sanctorũ patrum vestigijs, haud difficile erit sensum literalẽ inuenire. Quoniã ex propria vocis significatione rem significatam intelligimus, ex rei intellectæ & significatæ conditione, siue proprietate, in impropriã & metaphoricam verborum significationem deducimur: vnde in illam intelligentiam immediatè intentã ab Spiritu sancto tandem peruenimus, quæ ex impropria illa, & translatitia significatione est deducenda. Vbi circunstantijs etiam omnibus alijs consideratis, antecedentiũ, consequentiũ, & eorũ quæ adiuncta sunt illi testimonio, & à quo dicatur, quo tẽpore, quo loco, qua occasione, quo animo: sensus ipse & literalis intelligẽtia statim sese offeret. Hoc docet ipsa ratio, ipsaq; se prodit veritas: hoc doctores sacri præsertim August. Eusebius Cæsariens. docuerunt: vnde hoc sumere licebit documentum, vt quotiescunque in diuinis literis aliquod testimonium sese obtulerit, quod iuxta propriam significationem non videatur cõducere ad fidei veritatem, quam in Symbolo profitemur, confirmandam, neque corroboret spei firmitatem, quam in oratione Dominica enixè expostulamus, neque charitatis ædificationẽ iuuet,

Augu. 2. de doct. christ. de verbis ad c. 15. de rebus. c. 16.

Augu. 3. de doctr. chri. c. 2. super genesi, ad literam. c. et. li. 1. c. vlt. cont. Faus. Manich. lib. 9. c. 6. et 7.

Ruyz, regu. 90. et 1. 1ex psal. 54.

Aug. lib. de doctr. christ.

Euseb. Cæs. lib. de præpara. euãg. maxime lib. 3. c. 8.

Obseruanda regulæ summa. quæ in decalogo intenditur, aut aliquam turpitudinem, seu difficultatem, quam natura non patiatur, præseferat: talis testimonij intelligentia literalis, non ex propria verborum significatione, sed ex impropria & translatitia quærenda est, iuxta regulam, paulò ante, prudentissimè assignatam à D. Hieronymo: nam & intelligendus locus secundùm aliquē tropū, vt cum dicit Dominus. *Ego sum vitis vera, & vos palmites.* Cùm ipse neque vitis sit materialis, neque Apostoli palmites, ad impropriā, & metaphoricā significationē decurrendū nobis est, vt sensus loci illius ex proprietate vitis & palmitū sumatur. Iuxta quem modum exponemus plurima, quæ apud Iob sunt dificillima intellectu, quæ speciem alicuius mali, aut arrogantiæ, desperationis, aut blasphemiæ, & maledictionis in Deum præ se ferre videntur: à quibus tamen maximè distant: quia interpretanda sunt secundùm aliquem tropum, & figuratum modū dicēdi, vel quia ex affectu sensus, vel in persona aliena sumenda sint: nam nihil sterile, & sine sensu literali est in diuinis literis. *Omnes gemellis fœtibus & sterilis non est in eis.* Vbi prudens lector in hac inuestigatione caueat, ne incidat in illa extrema vitia, & hinc vitet Origenis errorē, quē subnotauit D. Hieronymus, & Castro contra Caietanū de productione Euæ, quē locum Origenes torsit, omnia fere ad figurales tropos & imaginarias significationes vertens. Notatur etiā quòd D. Ambrosius, illud

Habetur expresse apud Augu. lib. 3. de doctr. chri. c. 10

Iohā. 15.

Augs. ad Horosiū. c. 9. cōtr. Priscilianist. to. 6.

Canti. 4. et. 6.

Duo extrema vitia vitāda in inquirēdo sensu literali.

Hieron. epist. ad Pachma.

illud Lucæ. *Frigus erat,& calefaciebat se.* Ad literã de frigore mẽtis exponat. Hinc autem errorem alterum caueamus, eorum, qui ea quæ nõ nisi figuratè possunt dici, exponũt ad literam, vt illud. *vbi pascas in meridie.* Quòd ecclesia sit in Meridionali plaga: quod notauit D. Augustinus, & Castro cõtra Antropomorphitas, dicẽtes Deum esse corporeum ex illo. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Media igitur, tutissimaq; via incedendum, iuxta regulam iam à nobis expositam, quam quotidianus vsus vobis ampliorem efficiet.

Vbi libet cõtionatores admonere, vt modum habeant, in adducẽdis figuris, parabolis, & metaphoris: quoniã sermo ad populũ planus & perspicuus esse debet, & abstinẽdũ est à trãslatitijs verbis, figuræ siquidem adducẽdæ sunt priùs in sensu literali, vt qui fundamẽtum sit spiritualis. Moneo igitur vt magis in his Chrysostomi sequãtur insignem illam moderationem, quam D. Gregorij exuberãtiæ redundãtiam, ille enim & si in expositione diuinarum literarum frequentissimis ludat tropis, at in cõtionibus ad populum rarus est in eis: quod si illis sanctis patribus licuit aliquãdo in hac metaphorica ratione dicẽdi lõgiùs euagari, liceat illis sanè, nãque percallebãt sensum literalẽ, nobis autem literæ intelligentiã ignorãtibus nõ est semper integrum sine fundamẽto, vanos sensus spirituales, aut allegorias imaginarias cõfingere

Castro. hære. verbo. Adã. hæres. 16
Ambros. super Lucã. c. 22.
Cant. 1.
August. epist. ad Vincentiũ cõtra Donat.
Castro de hæres. verb. Deus. hæres. 2.
Genes. 1
Documẽtum pro concionatoribus.

Sect.4. de cre.2. §.2 Explicatio regulæ de sensu literali eruẽdo Liranus.

ex sola nostri ingenij petulãtia. Quod notauit & vetuit Cõcilium Tridẽtinum, quòd de liberis & solutis intelligentijs sentiendum, posteà exactiùs explicabimus. Liquidò igitur ex his, quæ diximus, cõstat, omnẽ sacræ scripturæ locũ sensum aliquem literalem habere, quicquid in multis locis Liranus asserat: quoniam scriptura omnis cõstat vocibus propriè, aut trãslatitiè sumptis, si propria significatione capiãtur, proprium secũdum illam efficiẽt sensum, eum scilicet, quem voces propria significatione designãt, si verò voces trãslatæ sint, metaphoricè vsurpatæ, efficiũt sensum, quẽ iuxta illam trãslationem designant, eum nempè, ad quem significãdum à prima & propria sua significatione trãslatæ sunt voces: omnis enim scriptura ab Spiritu sancto inspirata cõdita est ad aliquid significandum: neque enim est otiosa & superuacanea (absit impietas) cõdita ergo est ad proximè aliquid significãdum: sensus ergo ille, qui proximè, & immediatè ex vocũ significatione ab Spiritu sancto intẽta depromitur, literalis est, quo sublato, spiritalis stare nõ posset: omnis ergo scripturæ locus sensum habet literalem proprium, vocibus propriè aut impropriè acceptis, significatum. Quem sensum fortasse Liranus intẽdebat, vt passim Augustinus docet.

Liranus. Aug. lib. de doctr. christ.

Vnus et idem locus scrip

Rursus scripturæ sacræ verba nõ tantũ habent sensum literalem ex immẽsitate, & infinitate autoris, qui rebus vtitur tãquam signis & vocibus: & vo-

& vocibus: sed etiã plures loci sunt in sacra scriptura, qui plures admittãt literales sensus, hoc est, quòd per vnam eãdemque literæ cõtexturam, plures significẽt sensus literales, qui tamẽ nõ possint reduci ad vnam speciem, vel ad vnum genus, secũdum intẽtionem scribẽtis, prout per illam literalem denotãtur, quorum sensui ratio sit eadem, vt per illud nomẽ significatur. Pro qua opinione facit adductum testimonium Sapiẽtis. *Omnes gemellis fœtibus & sterilis non est inter eas*, & alibi. *Est enim in illa spiritus intelligentiæ sanctus, vnicus & multiplex.* Et S. Tho. ita tenet, quem omnes Thomistæ secũtur, & Ambrosius item Catherinus, Driedo etiam, qui omnes ex D. Augustino multis in locis sumpserũt, & patet ratione communi & generali, talem enim debemus sacram scripturã existimare à Deo cõditam, qualem vellemus à nobis prodire, sed quisque velet scripturã à se editam sterilem nõ esse aut vanam, sed potiùs solidam, atque fœcundã, & pluribus intelligentijs, atq; sententijs ornatã, ita vt omnia illa significarẽtur ex intẽtione nr̃a, quæ omnia & ipse lector intelligeret: talẽ ergo sacrã scripturã esse cõcipiamus, præsertim cũ eius autor infinitè sapiẽs sit, qui omnia possit vnico intellectu simul cõplecti, cõspiccre, atq; dicere: nõ debet ergo coarctari scriptura sacra ad vnum sensum si plures habere nõ repugnat, & illi absque coactione, & violentia adaptari possunt. Derogare enim videremur scripturarum sacrarũ

Scripturæ plures admittit sensus literales. Generaliter ostenditur.

Canti. 4. et. 6. Sap. 7. Tho. 1. p. q. 1. ar. 10 et de potẽtia. q. 4 arti. 1. in princip. quodlib. 2. arti. 4. ad vlt. Ambro. Cathe. c'aue. 1. Driedo. libr. 2. de dogm. c. 2. Augu. super gen̄. libr. 1. c. vlt. et lib. 11. de ciuit. c. 19. et. 3. de doc. chr. c. 27. 12. confess. a c. 12. ad 32.

A Echius de prima tu Petri. cap. 18. Orig. li. 4. periar. cap. 2. Greg. li. 4. super Iob. c. 3.

authoritati & dignitati: eodem enim spiritu quo conditæ sunt, intellegi desiderant: at à sacris doctoribus in sensu literali diuersimodè exponuntur & tractantur, ergo dicendum est, omnes illas sanctorum doctorum expositiones, quãdoque literales esse sensus, & à Deo, immediatè intẽtos. Quid mirùm quod scriptura diuina simplex in literis, sit multiplex in significatis? cùm in humanis videamus aliquid simile, etiam si humana arte cõponantur, & elaborentur: contingere enim potest vt vnica scriptura multa admodum significet. Vidi enim epistolam latinam, eãdem verè Hispanam, idem latinè, quod Hispanè significãtem. Vidi alteram iuxta diuersitatem punctuationum idẽ affirmantem & negantem: sunt qui mihi referant vidisse aliam tria significantem.

Attẽde.

Vnus locus plures sensus literales habere in particulari. Genes. 1.

Sed veniamus ad rem, & in particulari exempla ponamus ex plurimis sacræ scripturæ locis.

Primus sit ex Genesi. *In principio creauit Deus.* Primò significatur in verbo creasse, tanquam in principio efficiẽti, cõtra Pythagoricos & Manichęos. Secundò denotatur. *In principio*, scilicet, temporis, contra æternitatem mũdi Aristotelis. Tertiò sensus est, *In principio*, scilicet, ordinis, idest, ante cęlũ & terram nihil fecit, contra Auicennam, Platonẽ & Originem dicentes, priùs fecisse angelos ante tempora secularia.

Gen. 47.

Secundus locus ex Genesi, *Quo iurante adorauit Israel Dominum conuersus ad lectuli caput.* Qui locus

cus legitur à Paulo. *Fide Iacob moriens singulos filiorum Ioseph, benedixit & adorauit fastigium virgæ eius.* Heb. 11.
Vbi re vera est duplex sensus natus ex voce Hebræa, quæ plura significat: nam si legatur. Matæh, significat virgam vel baculum, quem sensum reddiderunt septuaginta sicut citatur à Paulo, præuidēs Iacob, quod regij generis futurus esset, is qui ex semine illius natus est, vt dicit Chrysostomus. Chry. in gene. 47
Altera lectio quam secutus est Hieronymus continetur in Genesi ex voce Hebræa, Mitah, idest, lectulus, apud vulgatam latinam editionem, vulgata autem editio in vtroque testamento, tanquā autentica approbatur à Concilio Tridentino, cōsequens ergo est, vnius loci scripturæ plures esse sensus literales: vnus est iuxta Paulum & septuaginta, quod Iacob adorauit, idest, veneratus est fastigium, idest summitatē virgæ eius, idest, sceptri regalis, quasi dicat, reueritus est Regē AEgypti, cuius locum & vicem gerebat tunc temporis Ioseph: & quamuis Iacob agnoscebat, se debere aliquid Regi, qui eum tam benignè exceperat, non dubitabat quin aliquando posteri eius essenr reg naturi & præualituri. Alter sensus est secundùm aliam lectionem, & D. Hieronymum, quod Israel adorauit Dominum conuersus ad lectuli caput, idest, sedens in superiori parte lectuli, vbi ægrotus iacebat. Tertius locus ex Psalmo. *Quid est homo quòd memor es eius: aut filius hominis quoniā visitas eum? Minuisti eum paulò minus ab angelis: gloria & hon*ore
Sess. 4. decret. 2. §. 2.
Psal. 8.

Hæbr. 2. *nore coronaſti eum.* Intelligitur de homine ſecundũ ſuã naturam, & tamẽ Paulus de Chriſto Dño exponit in ſeipſo, & Dauid generaliter de homine loquebatur: vnde non alius ſenſus videbitur, quã cùm de homine ſecundùm ſuam naturam in communi accipitur.

Pſal. 2. Quartus locus ex Pſalmo. *Filius meus es tu: ego hodie genui te.* Habet tres ſenſus literales. Primò de natiuitate temporali, vt Paulus exponit ſecũdùm q̃ eſt minoratus ab angelis. Secũdò idem Paulus de natiuitate æterna, ſecundùm quam Chriſtus omnes angelos excedit. Tertiò de reſurrectione. *Reſuſcitans Ieſum ſicut in pſalmo ſecundo ſcriptum eſt, filius meus es tu, ego hodie genui te.* Contendit enim Apoſtolus, ꝙ idẽ ipſe homo Chriſtus, qui filius hominis eſt, & dicitur, etiã ſit Deus: quãdo ad ipſum dicit pater, filius meus es tu, ego hodie genui te.

Hæbr. 2.
Hæbr. 1.
Act. 13.

Iſai. 53. Quintus locus apud Iſaiam. *vere languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit.* Ad literam per languores peccata noſtra, quæ ipſe in cruce portauit: per dolores ſupplicia quæ noſtra peccata promouere. Patet ex contextu, & ex hijs quæ ſubdit Iſaias. *Ipſe vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus propter ſcælera noſtra.* Sed Mattheus, hunc eundem locum iuxta literam de infirmitatibus & morbis corporum intelligit, cum dicit, *Omnes malè habentes curauit, vt adimpleretur quod dictum eſt per Iſaiam prophetam, dicentem. Ipſe infirmitates noſtras accepit, & ægrotationes noſtras portauit.*

Matt. 8.

Conſe-

Consequens est, vt iste locus semèl de infirmitatibus animi, iterùm de infirmitatibus corporis su matur: vtrasque ergo Christus Dominus assumpsit sanandas, & in cruce sanguine suo redimēdas:

Sextus locus ibidem apud Isaiam. *Generationē eius quis enarrabit?* qui de æterna generatione intelligitur, & etiam de temporali natiuitate Christi, & rursum de generatione spirituali, hoc est, de multitudine eorum qui futuri erant Christi generatio per fidem eius charitate viuificatam.

In primis de generatione æterna & diuina illud accipiunt, Clemens Romanus, Alexāder Alexandriæ episcopus, Theodoretus, Chrysostomus, Theophilatus ex Græcis scriptoribus ex latinis autem, Hilarius, Augustinus, Hieronymus, Fulgentius Ruspensis, Sedulius, & diuus Bernardus.

De temporali autem generatione, seu natiuitate Christi recentiores aliqui accipiūt inter eos antiquiorem reperio Bedam, qui dicit difficile esse enarrare quomodo ex Virgine natus sit Christus, quem ferè omnes & in suis enarrationibus, atque concionibus sequuntur.

De tertia autem generatione spiritali, & ijs quos Christus morte sua filios adoptionis erat generaturos reperio œcumenium, & non paucos recentiores, quos ego magis Isaię prophetæ mētē attingere arbitror, subiūgit enim. *Quia abcissus est de terra viuentium.* Velut citat D. Lucas, iuxta

Isai. 53. S. Th. 1. p. q. 29. arti. 2. Act. 8 Clemē. episto. 1. ad Iaco. fratrem domini. Alexan. epist. ad Ale. Cōstanti. de erroribꝰ Arrij, quā suæ inseruit historiæ eccles. Theod. lib. 1. c. 4 Chryso. homil. 2. in Matt. autor imperfect. hom. 1. Theop: cōment. ad Hæb: 7. Hilar: li: de synodis.

Aug. li. 5. contra Maxi. c. 14. Hieron. in tit. ad euangel. Matth. Fulg. li. cõtra obiectiões Arrianorum. Seduliuſ ad Hæb. c. 7. Bernar. ſerm. 53. ex pueris Beda. Act. c. 8. æcume. Act. c. 8. Iſaiæ. 53 Act. c. 8. Iõan. 12, Gen. 49 2. reg. 7. Hæb. 1. Iohãn. 6 Seſ. 13. c. 8. et cã 8

ſeptuaginta. *Quoniam tolletur de terra vita eius*. Et inferiùs id explicans Iſaias, ſubdit, &c. *Deus voluit cõmittere eum in infirmitate, ſi poſſuerit pro peccato animam ſuam videbit ſemen longæuum, & voluntas Dñi in manu eius dirigetur.* Quod ipſemet Chriſtus proprio ore explicuit, dicens. *Et ego ſi exaltatus fuero à terra omnia traham ad me ipſum.* Quod Iacob de eo vaticinatus fuerat, dicens. *Catulus leonis Iuda ad prædam fili mi aſcendiſti.* Vbi Chaldæa paraphraſis ait dominiũ erit ei in principio, ſed in fine magnificabitur regnum domus Iuda, quoniam de iudicio mortis filij mei animam tuam abſtuliſti. Septimus locus. *Ego ero illi in patrem, & ipſe erit mihi in filium.* Primus ſenſus literalis eſt de Salomone quoniam agitur de ædificatione templi, non per Dauid, ſed per Salomonem, de quo erat ſermo, & tamẽ Paulus de Chriſto Domino intelligit, quem probat filium naturalem eſſe Dei.

Poſtremus locus ſit Iohannis, *Niſi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius ſanguinem*, &c. Qui intelligitur de mãducatione ſpirituali in vno ſenſu: in altero de ſacramentali manducatione, vt patet ex Concilio Tridentino. Diuerſos autem eſſe ſenſus patet, quia cum ſermo eſt de ſpirituali ſumptione, verba, *Manducare, & bibere.* Sumuntur metaphoricè, cùm autem ſermo eſt de ſumptione ſacramentali verba illa ſumuntur ſecundùm propriam ſignificationem.

Qua via plu-

Ad hũc modum plures tibi poteris conciliare

locos,

eos, qui pluribus sensibus literalibus sint fœcundi, vel ex lectione sacrarum literarum colliges, vel breuiori opera ex locis annotatis ad marginem Bibliorum, vbi non pauca loca ex vno ad alterum comperies referri.

Meritò negligentiæ essem arguendus, si hinc discederem antequàm declaretur, quo gradu habenda sit prædicta sententia de pluribus sensibus literalibus eiusdē loci: nā & sunt in vno extremo qui negent, quia iam scriptura infirma & inefficax esset ad arguendum atque docendum etiam, cùm ex vno sensu ad alium diuerterit veritatis hostis.

Ex altera sunt qui dicant, adeò certam esse prædictam sententiam, vt de fide esse censeant & oppositum esse hæreticum: pro quibus faciunt octo loca adducta.

Alij non tanquam de fide definiunt, sed temerarium esse oppositū asserere, & quia plures sunt doctores ita asserentes, licebit mihi, in diuinarum literarum lectione, & interpretatione aliquādiù versatis, quid sentiam aperire.

Mihi igitur sub correctione meliùs sentientis videtur dicendum, primò: quod neutra prędictarum sententiarum est de fide: non enim habemus expressam ecclesiæ definitionem & quomodo in scripturis reperimus testimonia citata sub duobus aut pluribus sensibus literalibus, illi profectò nō sunt prorsus distincti, ita vt secūdùm genus, aut specie, aut finem, aut aliquē alium modum similē non

Tres locos pluribus sensibus literalibus fœcūdos deducere possumus.

An sit hæreticū negare plures sensus literales eiusdem loci.

Sentētia autoris media est inter extremas.

non conueniant:quod oporteret,vt essent prorsus distincti,vt absolutè plures dici possent: sed hi oẽs, qui adducti sunt, vel subordinati sunt,vel vnus ad alterum,tanquam pars ad totum ordinatur,vel tanquam totum in parte designatur & con
Gene. 1. tinetur. Patet hoc percurrenti intelligentiam dictorum locorum:nam primus locus tria illa significat consequenter,quoniam si omnia in principio sunt tanquam à causa efficienti,ergo & tempus incepit esse,quia aliquid est, atque adeò nihil ante productũ est. Vides quomodo illi sensus suboriuntur ab vno tanquam à quodam toto, cuius reliqui sunt partes & membra.

Gen. 4. Hæb. 11. Secundus,quòd adorarit Iacob Dominum ex superiori parte lecti,implicitè dictũ est, quod explicauit Paulus,& extendit,vt adoraret dominum,idest,regem AEgypti, & in fastigio virgæ Ioseph,tanquam in illius sceptro veneraretur: nã quod dicitur,ex solo hominis iusti iacentis habitu significari promptitudinem ad orandum, tropologia est:quòd per fastigium uirgæ crux Christi significatur allegoria: quòd per idem fastigiũ notetur sublimitas gloriæ,anagogia, nos autem, non hos mysticos sensus,sed literalẽ inquirimus, qui duplex est ex equiuocatione vocis,quę in Hebræo respondet *Mateh*,idest,baculum,*Mitath*,idest,lectum,& sic in vtraque significatione vertitur,in eundem tamen finem & sensum, non verò in seiunctum & distinctum omnino,nullatenusq;

conue-

conuenientem in tertio loco, siue apud Paulum, siue apud vatem regiũ naturam humanã secundũ quãdam subordinationem admirandã docet Spiritus sanctus, quoniam & in se ita honoretur, vt & in Christo glorificetur. Vterque ergo sensus docet eiusdem naturæ exaltationem. Psal. 8. Hæbr. 2.

Quartus locus, quem videtur vates Regius de Salomone secundùm historiam intelligere ad literã, de vero Salomone subordinatè explicatur à Paulo, & de resurrectione, quatenus quędam generatio est, siue vitæ confirmatio: & quamuis hic locus maiorem mihi ingerat difficultatem, certũ est, quod diximus in vna ratione adunari, vt patet. Psal. 2. Hæbr. 1. Act. 13.

Quintus locus, idẽ sonat, quod Isaias & Matthæus dicunt: nam si curabat omnes ab infirmitatibus corporis, sanabat etiam à languoribus animæ. *Dei enim perfecta sunt opera*, qui semper integram sanitatem confert, quæ communis est sentẽtia, & consensus omnium doctorum. *Mihi indignamini*, dixit Christus, *quia totum hominem sanum feci in sabbatho?* Sciebat enim quod infirmitates corporis ex infirmitatibus animæ oriebantur, tanquam ex proprio suo fonte. Isaiæ. 13 Matt. 8. Deut. 32 Augu. in Iohã. 7. Chry. in Matt. 9. Iohã. 7.

Sextus locus subordinatam habet, & apertam significationem, vt ex eo quod enarrari non potest ęternæ generationis modus, ineffabilem etiã esse generationem secundum naturam humanam colligamus: vnde & spiritalem nostram Isaiæ. 53 Act. 8.

adoptionis generationem, perpetuò admiremur.

2.reg. 7. Hæb. 1. Exod. 12 Iohã. 19. Lyranus

In septimo loco aperta est etiam subordinatio de Salomone ad mysticum Salomonem: sicut in illo, *Os non comminuetis ex eo*. Ex agno paschali ad literam, ad mysticum agnum Christum: nam vt cum Lyrano dicemus infra, vbi de sensu spiritali agẽdum erit, res quæ est figura, tripliciter potest cõsiderari, primò vt res tantùm, secũdò vt signum tantũ, tertio vtroque modo, vt vexillũ pendens, & expansum ante domum ducis, & vt res solùm & vt signum tantum, & vtroque modo cogitari potest: sic Salomon. v. g. (idem est de agno paschali) quia quæ conueniunt Salomoni secundùm se, tantum de ipso solùm sunt ad literam exponenda: vt quòd fuerit deprauatus per mulieres alienigenas, vnde idolatra effectus est, alia dicũtur de illo, vt typus erat Christi tantum, & sic solùm conuenit Christo ad literam, vt, &

Psal. 71.

Dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine, vsque ad terminos orbis terrarum, quod de Salomone, cuius imperiũ paruũ fuit, nõ potuit verificari; sed de Christo qui est *lapis abscisus*. &c: ob id in prædicto psalmo describitur monarchia Christi. Hinc est celebris illa regula D. Hierony. omnes prophetarum repromissiones, quæ excedunt mediocritatem illius temporis, ad Christi referamus aduentũ. Quæ autem de vtroque dicuntur, videlicet, de Salomone secundum se, & vt fuit figura Christi, talia impleta sunt in vtroque ad literam, sed perfectiùs

Dani. 2. Hieron. in isa. 30

de

de Christo talis est autoritas. *Ego ero illi in patrem, & ipse mihi in filium.* Quoniam Salomon amabilis fuit Deo, saltem in principio regni, fuit tamen filius Dei adoptiuus, Christus autem, naturalis, ob id Paulus vult probare consubstantialem naturã filij ad patrem, docet ergo locum hunc de Salomone, & Christo, literali & historico sensu intelligi, cùm alter alterius fuerit Typus & figura. 2. Paraly pom. 22.

In vltimo loco, manducatio sacramẽtalis propter spiritualem est, ad quam ordinatur.

Ergo licèt non tantùm temerarium sit, sed hæreticum negare hos sensus, crediderim tamẽ absque vllo fidei periculo & temeritatis nota, negari posse esse distinctos, cùm vel sint subordinati, vel vnus in altero designatus, aut quoquomodo contentus & inclusus: non enim sunt plura omnino & absolutè distincta, quia vbi vnum est propter aliud, non duo, sed vnum sunt in aliquo toto, vt per literam illius loci significantur. Patet de loco dudum à principio adducto, ex Isaia & Paulo. *Nec aures audiuit, nec oculus vidit.* &c. Plures hi sensus literales & subordinati sunt, & se explicantes, atque adinuicem sese vocantes. Resolutio circa plures sẽsus literales eiusdẽ loci, primo quo gradu. Esai. 64.

Secundò, dicendum censeo, quòd plures sensus habere ad dignitatem facit scripturæ sacræ: quia eius autor Spiritus sanctus cũ sit, plures sensus potest eàdem litera simul intendere, vt multos errores reijciat, & multas veritates manifestet, eisdemque verbis multorum mentes repleat, & Quæ vtilitas multiplicis sensus.

ſenſuũ obſcuritate & ſimplicitate, & fideles exer ceat, & fidei hoſtes diſsipet. Fateor in ſcripturis humanis eſſe poſſe, plures ſenſus tales literales, ſed hoc ꝓpter nominũ æquiuocati onẽ aut analogiã, & ſæpe cõtingit nõ de propoſito ſcriptoris, ſed ca ſu quoddã ex interpretũ accõmodatione. At in diuinis literis (vt dictũ eſt) de propoſito, & ex pri mæua inſtitutione: quoniã nihil vetat, nec ex parte ſcripturæ, quia inſtrumentũ eſt Spiritus ſancti, quia inexhauſtæ eſt ſapiẽtiæ, nec ex parte linguę quæ multiuoca eſt, & multiſona: neq; ex parte au toris, qui Spiritus ſanctus eſt, qui poteſt ſimul plu ra cõplecti & intelligere: nos autẽ limitamur ob noſtri ingenij paruitatẽ, quæ anguſtis finibus cõ cluditur, aut ſi ad plura extendimur, non tamen per modum plurium, ſed vnius.

Differentia multitudinis ſenſuum in humanis et diuinis literis.

Tertiò, ꝙ etſi plures ponamus ſenſus literales eiuſdẽ loci, non ſequitur, ſcripturã infirmã eſſe ad efficaciter arguendũ: ſiquidem omnes illi ſenſus ſummũtur nõ diſiuncti, aut diſiunctiuè, ſed copu latiuè: vnde potiùs roboratur ſcriptura, quia ex vno & altero loco, qui ſibi mutuò copulatiuè co hærent, abſque confuſione efficax ſumitur argu mentum: à copulatiua enim ad quãlibet eius par tem validum eſt argumentum inter Dialecticos.

Multiplicitas ſenſuum nõ eneruat ſcripturæ efficaciã.

Quartò tamen animaduertendum eſt, quòd ſemper, vt dixi, inter hos ſenſus literales vnius lo ci aliquis ordo eſt: nam vnum immediatiùs vide tur intendere Spiritus ſanctus, cui ſuccedit alius

Conſideranda valde ſeries plurium ſenſuũ literalium.

literalis,

literalis,quem,scilicet,non impedit literæ circũstantia,quinimò illum antecedentium, & subsequentium contextus exigere videtur. Succedit postremò sensus literalis,qui veritati non repugnat.Sensit enim scriptor libri sacri, atque cogitauit,cùm illa verba scriberet,quicquid veri potuimus inuenire nos,& quicquid nos potuimus, aut nondum possumus,tamen in eis inueniri potest, vt testatur Augustinus:hãc enim vtilitatem parit scripturæ obscuritas,quod diuersas innuat sententias,& diuersos gradus sensuum literalium manifestare cogat,non est dubiũ quin sensus verus qui à me excogitatur,vel quouis modo, vel occurrit mihi,præuisus fuerit ab Spiritu sancto, & quicquid aliud veri, hominum peritia adijci potest.

Aug. 12. cõf.c. 30. et. 31. et lib. 11. de ciu.c.19.

Obserua

Tandẽ considerandum,sanctum Thomam non affirmare vnum locum scripturæ plures habere sensus literales,sed quòd nulla ex parte est repugnantia, vt dudum dicebamus, plures habere posse, quo sensu intelligendus est D. Aug.

S. Th. 1. p.q.1.artic.10. Aug.li.3. de doctr. christ. c. 27.et. 12. conf.a. c. 20. ad finem.

Et posset quidem habere absque cõfusione, & absque hoc quòd vis,aut autoritas scripturæ pereat.Quo sensu de fide est,proprium esse soliùs sacræ scripturæ multiplices sub eadem litera posse habere sensus literales:prophanis autem scripturis per accidens competere videtur ex accommodatione lectorum, ex acumine ingenij,aut fœcũditate intellectus audientiũ, nõ autẽ ex primæua intentione autoris: at in scripturis sacris nullus

Solius sacræ scripturæ possunt esse pluressensus immediate intendi.

sensus verus elici potest & erui ex aliquo loco, quem Spiritus sanctus autor scripturæ sacræ non prȩuiderit & intenderit: nam cùm omnia compræhendat, præsciebat hūc sensum lectori occur surū & acumine, aut sua ipsius lectoris fȩcūditate accommodandum, de industria Spiritus sancti illū sensum intentū & præuissum fuisse cōstat. Multplices ergo posse esse sensus literales eiusdē loci res indubitata est, an tamen sint de facto, dictū superiùs est, quomodo plures sint, quomodo autem illi omnes sensus veluti partes sint vnius totius, in quo & sub quo comprehensi vnitatem potiùs quam multitudinem indicant, iam satis diximus.

Si sint plures sē sus literales, quomodo sit illis vtendum maxime si discepte tur cum hæretico

Quocirca animaduertendum est, quòd cùm sint plures sensus literales eiusdem loci, omnes simul amplectendi sunt, aut si vnum tantum velis amplecti, cautè facito, ita vt reliquos neque respuas neque cōtemnas, aut quauis alia ratione improbes: quoniā, vt dictum est, omnes sunt ab Spiritu sancto præuisi, & cùm sint per literam significati, proculdubio quoque erunt, & ab Spiritu sancto immediatè intenti. Quod si locus scripturæ sacræ pluribus sensibus literalibus fœcundus adducendus sit, ad reuincendum hæreticum aliquem irrisorem, calumniosum & versutum, scito quod etsi plura significet ille locus, tamen omnia illa significat minime dubiè, ambiguè, aut sub disiunctione, sed certè, determinatè, & sub copulatione,

tione, plura enim significat, vt pluribus rationibus sub vna litera connectantur & copulentur. Et si adhuc ille hæreticus calumnietur, aut tergiuersetur, vt ipsum reuincas recurre ad loca scripturæ apertiora, vbi sensus literalis, quem hæreticus refutat, apertè contineatur: mos enim scripturæ est, vt quod in vno loco obscurè dicit, in alio apertè loquatur, vt dixit Hieronymus, vel si talis locus non occurrat, vel ei hæreticus ille repugnet, disputationem & contẽtionem reuocabis ad præsidium Catholicorum, idest, ad traditionẽ ecclesiæ, quę docet & tradit sensum, quem intẽdis iuxta Conciliũ Tridentinum, enitendũ tamẽ semper est vt ex priori loco reuincatur hæreticus, ne irrideat scripturas tanquam inefficaces: recurre ergo ad sensum nostræ matris ecclesiæ, quæ cũ charissima sit Christi sponsa, amoris iure, & matrimonij communione, omnia, quæ Christus accepit à patre ad salutem nostram necessaria, nota habet, & in Christi Domini absentia, Spiritus sancti magisterium accepit, nostramque materno iure obedientiam expostulat. Parentes sanè pro infantibus (quod ritus baptismi docet) & credunt & sapiunt, ab ecclesia ergo Romana matre nostra, & fides & sapientia expectanda est, ęquidem si legis vsus & praxis cum ipsa lege crescens, verã parit intelligentiã legũ, profectò ecclesiæ catholicæ mores, cõsuetudoq; intelligẽdę doctrinæ, nobis legitimè scripturas aperiet: recurrẽdũ ergo nobis est ad

Hiero. in Isai. c. 19 lib. 5. cõmẽtariorum.

Sess. 4. decret. 1.

Obserua

Galat. 1. ad Catholicam & Apostolicam traditionem cum Paulo, ita vt etiam. *Si Angelus de cælo, oppositum euangelizauerit, anathema sit.* Hoc est, non Apostolus, nō Angelus cœlestis, sed infernalis & Satanas erit, qui se in angelum lucis transformat, hoc igitur tutissimum refugium, hæc certissima forma, vt solū illum vt genuinum & legitimum sensum adoremus, & reuereamur, quem communis ecclesiæ cōsensus & vnanimis doctorum mēs nobis tradit, & ab exordio nascentis ecclesiæ cōtinua successione docet, ceteri omnes vel discedant, vel ad hanc normam expendantur.

1. diuisio sensus literalis ex parte rei. Nūc iam vt exactior sit definitio sensus literalis ex ipsius diuisionibus, rursum sensus ipse literalis exponēdus nobis est. Diuiditur namque dupliciter: primò ex parte rei in historicum ęthiologicum (nō ethimologicum, vt dicit S. Thomas in antiquis impressionibus, iam enim in impressione Pij. V. correctus est) & analogicum: quæ diuisio sumpta est ex D. Augustino: estque ab omnibus sanctis approbata: nam tripliciter scriptura à Christo, & eius Apostolis, atq; sacris Doctoribus proponitur, atque exponitur, vno modo narrādo & docēdo quid gestum, vel nō gestum sit, exemplo est, quod Matthæus dicit ex persona Christi. *Non legistis quid fecerit Dauid, quando esurijt, & qui cum eo erant, quomodo intrauit in domum Dei, & panes propositionis comedit, quos non licebat ei edere, neque ijs qui cum eo erant, nisi solis sacerdotibus?* Sic sumitur sensus literalis,

S. Th. 1. p. q. 1. ar. 10. ad. 2. Aug. lib. de vtilit. creden-di. c. 2. et 3. Augu. opere imper. in genes. c. 2. Matt. 12. Ex. 1. regum. 21.

literalis, q̃ dicitur historicus: deinde ęthiologicus idē est q̃ solutiuus contrarietatis & auferēs obiectiōes, vt cū scriptura remouet cōtraria, & reddit causæ rationē, vt cū de libello repudij, inq̃t, Christus obijciētibus legem Moysi, q̃ Moyses benefecerit, & pro tēpore illo benè permisit libellū repudij, subdit rationē, ad duritiā cordis illorū: Christus autem alia præcipiebat: quoniam alia erāt tēpora. Similiter illud quod dicit Paulus. *Et qui mecum erant, lumen quidem viderunt, vocem autem non audierunt, eius, qui loquebatur mecum.* AEtiologicus sensus est, qui est solutiuus cōtrarietatis ad alium locum, vbi D. Lucas Pauli conuersionem referens, dicit. *Audientes quidem vocem, neminē autem videntes.* Ostēdit Paul. nō repugnare, quia nō audierūt vocē eius, qui loquebatur: quia etsi vocē audierunt vt sonū, non tñ vt distinguētes & intelligentes tāquā vocē eius, qui loquebatur, vt dicit Eucher. Matt. 19 Acto. 22 Actor. 9 Eucherius, ibidem.

Tertiò doceri potest scriptura, cùm ostenditur non aduersari sibi duo testamenta, & dicitur analogicus cùm veritas vnius scripturæ ostēditur veritati alterius consonare per additionem conuenientiæ & congruentiæ, vt illud Ioannis. *Facta sunt hæc vt scriptura, impleretur, Os non comminuetis ex eo*, & alibi dicit. *Videbunt in quem transfixerunt.* Et hic modus exponendi scripturas sacras frequētissimus est apud Doctores sanctos, cùm locū scripturæ difficilem, per clariorem exponūt: scriptura enim sacra perpetuò sibi cohæret, & spiritalis Iohā. 19 Zach. 12

K iste

iste sensus appellari solet: quoniam per res ipsas, quæ significantur per voces, innuitur, quoniam iste est sensus præcipuè intentus ab autore Deo, vt ex Burgensi & Castro iā suprà dictum est: quāuis ergo literalis sensus ille sit, nō simpliciter ex nuda litera, sed per ipsius literæ figuram & tropum.

Burg. in prolo. addit. 1. Castr. de hæres. li. 1. cap. 4.

Secunda diuisio literalis ex parte vocis.

Secunda diuisio sensus literalis, sumitur ex parte vocis, de quo etiam sanctus Thomas agit, vt vnus sit sensus literalis sumptus ex ipsa propria verborum significatione, atquè propria locutione, vt cū docetur & traditur, quid gestum vel quid non gestum sit. *vt vir erat in terra Hus, nomine Iob, & erat vir simplex & rectus ac timens Deum & recedens à malo.* Sensus literalis est quem ipse voces iuxta propriam significationem apertè significant. Alter sensus literalis est, qui ex propria & figurata locutione trahitur atquè sumitur, qui parabolicus, aut metaphoricus solet appellari: nam sumitur à vocibus cum aliqua translatione, quem efficiunt voces secundùm quod à propria significatione trāsferuntur. De qua re legēdus est D. Hieronymus, qui dicit, sacrum eloquium per metaphoram sæpè texere historiā: adit Augustinus, cauendum est se ne figuratam locutionem ad literam accipiamus: quoniam Apostolus, inquit. *Litera occidit, spiritus autem viuificat.* Ideo tropicæ & figuratæ locutiones, non sunt mendaces, quoniam secundū improptiam & translatitiam significationem vsurpantur.

S. Th. 1. p. q. 1. ar. 1. ad. 3. Iob. 1.

Hier. super Habacuh. Aug. li. vnico cō tra mēdacíu. c. 10. et li. 3. de doc. christian. per multa capita, præsertim. c. 5. 2. Cor. 3.

pantur. Ratio huius est: quoniã per figurã & tropum voces à propria significatione alienantur, vt ostendit S. Thomas exemplo brachij Dei: quod propriè non sumitur pro membro corporali quale non est in Deo, sed pro virtute & operationis vi, quamobrem parabolæ, metaphoræ, atque tropora literalis sensus non est sumẽdus ex propria significatione, secundùm sensum quem faciũt ex ipso primario verborũ sonitu, & proprio intellectu, sed secundùm illum, quem faciunt ex translatitia significatione, atq; intẽtione Spiritus sancti, vt sic absoluatur & compleatur definitio sensus literalis, vt sit ille, quem voces immediatè significãt, & proximè secundũ intentionem Spiritus sancti secundum propriam aut impropriam significatiõnem verborum. Quapropter metaphoricus, & figuratus sensus, qui in sacris literis frequentissimè reperitur: rationabilis est, & semper ab omni falsitate, & absurditate alienus, sicut semper est solidissimus, & ab omni vanitate separatus: siquidem ab autore Deo semper intenditur.

S. Th. 1. p. q. 1. ar. 10. ad. 3.

Absolui tur definitio sensus literalis.

Vnde sequitur, quòd si tropicæ & metaphoricæ atque figuratæ locutiones non repugnant secularibus & prophanis disciplinis, neque huiusmodi phrases alienæ sunt à nostro vulgari loquẽdi modo, profectò veritati sacri eloquij (cui non potest subesse falsum) nõ repugnabũt: sunt enim in omni lingua sua idiomata, & sicut apud Græcos & Hebræos, suos Græcismos & Hebraismos

Tropi, et metaphoræ non derogãt veritati, aut autoritati scripturæ.

Hieron. in psalm.

notamus, ita apud Hiſpanos & Latinos ſuos Hiſpaniſmos & Latiniſmos, vt ita dicamus, reperiemus. Legẽdi ſunt de hac re Beda, atq; D. Auguſtinus, qui in genere, & in communi de his multa dicunt, plura in ſpecie & ſigillatim perſequitur Sanctiſpagninus poſt D. Hierony. & Patricius Scotus, à quibus in præſenti ſuperſedendum eſſe duxi: quoniam apud illos exactè reperiuntur. Vnde intelligetis diuinas literas, ſingulari Dei Opt. Max. prouidentia ad captum noſtrum deſcendere, & vulgari loquendi noſtro modo ſeſe accommodare, & nobiſcũ colloqui, nec dedignatur cęleſtia illa & arcana myſteria, alioqui ineffabilia, noſtris figuris & tropis profari explicareque vt plus habeant maieſtatis, & gratiora fiant, cùm ab inuolucris reſerantur, magis & magis memoriæ hærent, & plus delectant, cùm priùs animum, vt ſenſum verum eruat, diu torſerit, videndus etiam Hilarius & Iuniolus, atq; Eucherius, Eraſmus qui de hac re nõnulla dicunt præclara, ad rem, de qua agimus, pertinentia.

Sed ne in eruendo & inueſtigando huiuſmodi ſenſu in metaphoris & parabolis plus nimio, aut ſine fructu laboremus aduertẽdum primò eſt, quòd parabola dupliciter ſumitur: uno modo vt habet notam ſimilitudinis, & tunc nihil aliud eſt, quàm duarum rerum diuerſi generis comparatio: nam parabola nomen Grecum eſt, ſignificans idẽ quod cõparatio ſiue ſimilitudo, qua duo diuerſi generis

114. et lib. 1. cõtra Iouinianũ. et 5. libr. cõment. in Eſaiã: Beda. Aug. lib. demẽda. c. 10. et libr. 3. de doc. chriſtia. c. 29 Hier. ſuper epiſ. Gal. c. 5. Spagni. libr. 1. de Iſagoge. a. c. 20. ad 29. Patricius Sco. duobus libr. de phraſi ſcripturæ. Hilar. in enarrat. pſal. Iuniolus. li. de partit. diuinæ legis. Eucher. li. de ſpiritalibus formis. Eraſ. li.

generis sibiipsi coniunguntur: vt cùm regnum cœlorum thesauro abscondito in agro: aut sagenæ missæ in mari, aut grano sinapis, aut fermento comparatur.

de ratione veræ theologiæ. to. 5. Quid et quotuplex parabola.

Secũdo modo parabola nõ habet notã similitudinis expresse, & tunc potiùs vim habet allegoriæ & ænigmatis, vt in parabola Christi de seminante, vbi nulla est expressa similitudinis cõparatio.

Hiero. in Mat. c. 4 Chryf. c. 3. in Mat. homil. 13 Matt. 13. Lucæ. 8.

In priori autem parabolarum genere, sensus literalis palàm constat: cùm ibi fiat duarum rerum diuersi generis comparatio, & voces secundùm suas significationes proprias, & res secundùm suas naturas sumantur, vt patet in dictis parabolis apud Matthæum, vbi voces, thesaurus, sagẽna, sinapis, fermentum, secundùm proprias significationes sumantur, rerum autem significatarum per voces comparatio fit cum regno cœlorum. In hoc ergo genere parabolarum voces non alienãtur à propria significatione vide regulam Augustini vt sensum parabolarum scias eruere, & modum discas ipsas exponendi, notando diligenter scopum & finem intentum: vnde literalis sensus sumendus est, vbi cõsulerẽ, finem potiùs, quã initium parabolæ attendere, vbi Christus Dñs omnes ferè parabolas breui aliquo sermone & sentẽtia cõclusit, videlicet. *Vigilate quia nescitis horam*, & alibi. *Multi sunt vocati, pauci vero electi.* &c. Lege Chrysostomum, & D. Hieronymum. In parabolis enim nõ omnia significant: quia solo vomere pros

Sensus parabolæ vn de sumẽdus.

Aug. li. 2 quæstio. euangel. c. 45.

Mat. 24. Mat. 22. Chry. in c. 3. Mat. hom. 13.

et in.c.19 hom. 65. Hier.super Mat. c.22.et super Marcũ.c.4. Aug.16. de ciuit. cap.2.

cinditur terra, sed vt id commodè fiat, cæteræ aratri partes necessariæ sunt, & soli nerui & chordæ in cithara sonũ edunt, sed cætera in vasis musicis sine sono, ad musicam coaptantur, sic sanè in parabola & prophetica historia dicũtur aliqua quæ nihil significant, sed adhærent, vt religentur illa quę significant.

Paradigmatis, et parabolę discrimẽ mat. 12.

Idem erit in paradigmate siue exẽplo, vbi est quædam parabola, hoc tãtum ab ea differens, quod in parabola rerum diuersi generis fit comparatio: in paradigmate res eiusdem generis inter se conferuntur: vt cũ Niniuitæ audita prædicatione Ionæ resipuerunt à peccatis, & Regina Sabba, sapiẽtiam Salomonis auditura, ex patria in longinquas prouincias profecta est: ita etiam nos Apostolorum prędicatione excitati peccata nostra detestemur, & Christi sapientiam audituri proprias relinquamus domus, & ad templa pergamus.

Sensus literalis parabolæ secũdo modo sumptæ.

Secundum genus parabolæ, sensum etiam habet literalem, sed quoniam voces nõ sumuntur secũdum proprias significationes, sed secundũ trãslatas, sensus literalis in his parabolis nõ est quem voces significãt iuxta suam propriam significationem & primæuam impositionem, sed quem voces innuũt allegoricè & trãslatitiè sumptæ, vt de parabola seminãtis dictum est, & de parabola de lignis vt vngerent super se regem.

Lucæ. 8. Iudic.9.

Ad quatuor capita reduci

Quo fit parabolas quocunque modo sumptas semper literalem sensum habere, siue sumantur à rebus

rebus naturalibus. *Vt fulgur exit ab Oriente, & paret vsque in Occidentem.* Siue à rebus humanis, & verè gestis, sed non ad significandum institutis, vt de Lazaro mendico & diuite auaro: vel tertio à rebus gestis, quę tantum ad significandum adhibentur, vt de ficulnea arefacta: vel postremo à rebus humanis, quæ geri solēt, vt de decem virginibus, de sagenna missa in mare. Ad quos quatuor modos reducūtur omnes parabolæ, ita vt vnum genus parabolæ semper fugiamus & reformidem', quoniam est alienum à diuinis literis, videlicet, quod parabolæ à rebus fictis & fabulosis non sumantur: adeò vera est scriptura diuina, & mendacium funditus abhorret, vt nec parabolas fingat ex fabulis, neque vnquam vtatur huiusmodi fictionibus, & fictis parabolis.

possunt omnes parabolæ.

Luc. 16. matt. 21. matt. 25.

Parabolæ scripturæ quo modo nō sint fictæ sed semper veræ

Nolo in hac parte sequi Theophilactum, qui ausus est in hūc locum euangelij dicere. *Parabola enim est hæc & non* (vt quidem dicūt) *Historia*: sed statim sibi cōtrarius est: quia ideo (inquit) nō nominatur diues ille quoniam nō erat dignus qui nominaretur, Lazarum autem nominauit: fuit ergo iste Lazarus qui à principio apud diuitem illum mendicabat.

Theophila. in Luc. 16.

Sed amplectamur Chrysostomi definitionem, quia teste Augustino nō est mēdacium quicquid fingitur, sed quando fictum nihil significat: quādo fictio nostra refertur ad aliquam significationem, potiùs est quædam figura veritatis quàm mendacium:

Chryso. homi. de patre et duobus filijs.

Aug. li. 2 quæstio. euang. 9. et. 51.

cium: ergo si parabolas aliquas euangelij cõfictas dixeris, caue ne eas appelles mendaces, & attẽde eas semper fingi ex his rebus, quæ vulgariter & communiter eueniunt, quod dixit Damascenus, parabolas fuisse rerum alicubi tamẽ existentium, aut quæ cõtingere aliquando solẽt. Caueat etiam pius synceri Christiani animus, parabolam vocare fabulam, quia iam male audit hoc nomẽ, quòd à fando rem veram significãs, mendacem & cõfictam iam significat, quocirca meritò reprehendẽdus Erasmus, qui in vita Beati Hieronymi ipsius miracula fabulas appellat, sic dicens, de miraculis, non libet quidquã attingere, iam vulgatissimis, si quis eiusmodi fabulis delectetur, &c.

Damasc. serm. de his quæ in fide obierũt.

Erasmus notatur.

In metaphoricis autem locutionibus, quarum plures sunt in Euãgelio, plurimæ autem apud prophetas, sensus literalis sumendus est, nõ secũdùm propriam vocum significationem, sed secundum trãslatitiam: nam iam alienatur à propria significatione, vt cum Paulus & Christus Dominus dicunt. *Thesaurizate vobis thesauros in cœlo.* Et secũdùm illam alienatam significationem sumendus est sensus literalis. *Nolite proijcere margaritas ante porcos:* Metaphora est, & secundùm illam figuratam translationem exponendus locus.

In metaphoris sẽsus literalis qua ratione inquirẽdus

matth. 6. 1. Tim. 6

matth. 7.

Similiter in visionibus prophetarum, vt illud. *Virgam vigilantem ego video.* Vt habet vulgata, sensus literalis est, Deum solicitum esse de visitatione plebis suæ, & ita habet alia lectio. *Baculum amigdalinum*

Ierem. 1.

linum video. Baculum, quòd careat frondibus & floribus, vt ferire possit: amigdalinum autē, quòd amigdalus, arbor sit solicita ad emittēdum flores & frondes: quia Deus pronus est ad miserendum, & poterat verti. *Virgam festinantem video.* Ideo in textu pro causa subditur. *Bene vidisti, quia vigilabo ego super verbum meū vt faciam illud.* Sicut enim amigdalus præ cæteris arboribus accelerat flores & frondes, ita & Deus accelerat verbum suum.

Quocirca aduertendum in prophetis sensum literalem, nō tantum sumi ex metaphora seu allegoria verborum, vt dictum est, sed etiam ex allegorijs rerum gestarum, vt patet de Osea assumēte vxorem fornicariam, & de catenis, quas ad collum circunductas adducebat Ieremias. &c. Allegoria rerū. Oseæ. 1. Ierem. 27. et. 28.

Similiter de visionibus & somnijs, siue illa omnia acciderent secundùm rei veritatem, aut secūdùm visionem imaginariam, non disputo modo, dabitur huic rei suus aptior locus.

Admonendus tamen in hac parte est catholicus eloquij diuini scrutator, ne ob multiplicitatē & fœcunditatem diuinarum literarum in eruēdo & distinguendo sensu literali erret, vt attendat diligentiùs, hanc multiplicitatem suboriri nonnunquam ex parte vocis, nōnunquam ex parte rerum, & nō absque ratione: quoniam, vt diximus, Deus nobis alloquitur, & per voces & per res. Multiplicitas sensus literalis vnde nascatur.

Idcirco ex parte vocis multę sunt causę multiplicitatis. Prima quod possunt propriè & translatè sumi, Difficultas multi

sumi, & vnum sensum reddunt secundum propriam, alterum secundũ trãslatam significationẽ. Secunda quod voces sumi possunt per trãslatam significationem secũdum diuersos tropos figurales. Tertia, quòd dictiones æquiuocæ sint, & plures habeãt significationes, quales multæ passim in diuinis literis occurrũt. Quarta ex diuerso pronũtiationis modo. Quinta ex diuersa distinctione per puncta & commata. Sexta ex varia lectione à sanctis patribus approbata. Septima quod eadem scriptura ad diuersas personas referatur, ad has reduces alias non paucas.

Ex parte rei propter diuersitatem ipsius: propter ignorationem proprietatis, loci, temporis, aut historiæ, aut rei alterius ignoratione persimili, quæ ex re ipsa nascitur, potiùs quàm ex verbo.

Regula. Vndecunq; ergo nascatur, vtendũ regula superiùs tradita, vt semper contextum antecedentiũ & subsequentium perpendamus, & cum scopo autoris, & cum intẽtione Spiritus sancti cõferamus, perpetuò tamen inhærentes sanctorum patrum expositioni. Non est animus asserere, quod non liceat nobis sensum aliquẽ denuo reperire & excogitare, qui non sit expresè aliquãdo dictus ab aliquo sanctorum, nam certum est nõ esse abbreuiatam manũ Domini, & posse nostra industria aliquid reperire. Neque contrarium definitũ est Concilio Tridentino, quod tantum præcipit: nũquam scripturas interpretandas cõtra eũ sensum, quem

Censura de nouo al quo sensu. Cõ. Tridẽ. ses. 4 decre. 2. §. 2.

quem tenet & tenuit sancta mater ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu & interpretatione sacrarum scripturarum, aut etiam contra vnanimẽ consensum patrum: quare nouus sensus, qui non pugnet contra sanctorum patrum sensum, licet sit fortè silẽtio ab illis omissus (dũmodo sacræ scripturæ sensui dissonus non sit, neq; quidpiã vel falsi vel absurdi contineat) cũ enim ad plenitudinẽ & excellentiã pertineat, nõ est aliquo pacto ille sensus damnandus aut improbandus: equidem non possum non improbare quod Caietanus auda- citer (vt à seueriori cẽsure nota abstineam) dixit, *Si quando occurrit nouus sensus textui consonus, quanuis à torrente Doctorum sacrorum sit alienus, æquum se prebeat lector censorem*, & post pauca, *Nullus detestetur nouum sacræ scripturæ sensum, ex hoc quod dissonet à priscis Doctoribus, non enim alligauit Dominus expositionẽ sacrarum scripturarum sensibus sanctorum patrum alioquin nobis & posteris spes tolleretur exponendi sacram scripturam, nisi transferendo de libro in quinternum.* Caieta. præfatio ne in Pẽtateu.

Non desunt qui hoc assertum post Concilium Tridentinum hæreticum esse doceant, aut hęresi proximum, ego verò quidquid sit, dicere non auderem, licere cõtra vnanimẽ sacrorum patrũ consensum exponere sacras scripturas, bene tñ ꝙ liceat nouum sensum addere, neque sacræ scripturæ repugnantem, neque alienum ab vnanimi eorum consensu: nam (vt diximus superiùs) nani pumiliones sumus, qui ab humeris gigantum, idest,

sacrorum Doctorum portamur, & in illis tanquã in specula contemplamur in particulari, quæ ipsi in generali prædixerant, & conclusiones ex principijs, quæ illi nos docuerunt, deducimus: nõ quidẽ deuiantes à perpẽdiculo ędificij, nec degenerantes ab illis principijs: sed licitum est nobis quotidie superædificare super fundamentũ prophetarum, & Apostolorum ad cõsummationem corporis Christi: nec opus est vt scriptor canonicus oẽs hos sensus intellexerit, potuit enim aliquos ignorare, vt nõ semel dictum est, at Deũ ipsum nullus illorum sensuum, quos litera fert, latêre potuit: siquidem ab eo sunt intenti. Quapropter si toleranda sit Caietani mens, oportebit verbum alienum candidè interpretari, vt non sonet cõtrarietatem, aut dissonantiam à torrẽte Doctorum, aut aliquã liberam & voluntariam nouitatem cõtra sanctorũ patrum, & ecclesiæ Catholicæ intelligentiam, sed alienũ sensum vocitet: quod nõdùm sit à Doctoribus repertus atque inuentus: sit tamen alioquin vnanimi Doctorũ Catholicorum menti nõ dissonus, &c. Hæc de sensu literali, tanquam intelligentiæ fonte dicta sufficiant: cætera ab Augustino potisimùm petenda maximè præstantissimis illis quatuor libris de doctrina christiana.

Aug. potissimũ. li. 3. c. 10. 11. 15. 16. 29.

DE

COnsequens iam est, vt iacto fundamento omnium sensuum scripturæ sacræ, nempè literali sensu abūdè exposito, de spiritali disputemus, qui longè secretior est & sublimior, neque omnibus peruius est, quòd in intima verborum medulla latere videatur. Huius se Paulus dicit. *Idoneum ministri noui testamenti, non litera quæ occidit, sed spiritu qui viuificat.* Qui sensus nō tam per verba ipsa, sed per res significari dicitur: reserato itaq; ostio literalis sensus cum Sponsa secretius Sponsi cubiculum ingrediamur, vt recondita diuinæ scripturæ sacramēta prælibemus, & fracto cortice literę nucleum intrinsecùs latentem prægustemus, & ipsius medulla pascamur, illudque velamen literæ in faciem Moysi positum rescindamus, ac interiora penetrantes inspiciamus Deum, qui iuxta Prophetam. *Vere Deus absconditus est.* Vt ergo ad consequendum hanc literæ intelligentiam & spiritū commodiùs accedamus à nomine inchoandum. Dicitur ergo spiritalis ab spiritu creato: quia comparatus ad literalem se habet, sicut spiritus ad corpus, aut quia ad reformandum spiritum concessus: vel spiritualis dicatur, ab spiritu increato: qa non nisi afflante, & reuelante sancto Dei Spiritu cognosceretur, neque in scripturis mysticos sensus latêre putaremus, nisi Christi & Apostolorum prædicatione doceremur.

De sensu spiritali ordo.

2. Cor. 3

Cant. 5.

Isai. 45.

Cur nominetur spūalis.

Spūalis sensus dignitas.

Fide igitur opus fuit ad sensum spiritualem percipiendum:

cipiendum:qui ob id mysticus dicitur, quasi arcanus abditus:typicus etiã nũcupatur,idest, adũbratus & figuratus,eo quòd in rebus ipsis, tanquam in quibusdam symbolis atque figuris arcanè significetur:atque adeò à sensibus & rebus corporeis semotus:qua via vulgus hominum aërem spiritum vocare consueuit.

Spiritualis sensus semper fulcitur aliquo literali.

Au.3. de doc. christia. c.26 Orig. in epist. ad Rom.c.3 S. Tho. quodl.7. ar.14. ad 3.et.1. p. q.1.ar.10 Beut. in fine. annotationis.7. Augu:2. de doctr. chri: per totum. Burg. prolo. super bibl. Gerson

Rursus spiritalis sensus literali intimus & cõnexus est, tãquam illius spiritus & vita,qui in literali occultè habetur: nihil enim est in diuinis literis,quod vno loco occultũ sit,quod in alio apertiùs & clariùs nõ ponatur, vt Augustinus & Origines dixere docentes, vnum locum obscurum per clariorem exponere:quibus suscribit sanctus Thomas dicẽs,nihil occultè in aliquo loco sacrę scripturæ tradi,quòd in alio manifestè non ponatur: obid vt euitetur omnis errandi occasio, quęuis spiritalis expositio debet habere fundamentum & fulcimentum in aliqua expositione literali:nã ad hoc quòd sensus mysticus sit alicuius loci, oportet quod sit literalis alterius:item quod sten datur correspondentia applicationis per rationes ex ipsa litera sumptas. Id Antonius Beuter ex Augustino colligit:& Burgen. & Gerson in eandem sententiam descendunt:alioqui si quilibet pro libito sine causa & alio fundamento vanè & ex proprij capitis coniectura diuinas literas explanaret,profectò,manifesto errãdi periculo sese exponeret,& ergo in eruendo & inueniendo spiritua-li sen-

li sensu errandi omnis occasio remoueatur, humili mente deducatur sensus ille spiritualis, qui literali sensui scripturæ inhæreat, & ab illo fulciatur. Etenim periculosæ sunt liberæ & fortuitæ & ad arbitrium libitumque excogitatæ mysticæ expositiones, quæ non possunt nō esse coactæ & insulsæ allegoriæ: quæ quoties carēt fundamēto, sensus literalis ipsam scripturam eneruant, vim eius veritati & autoritati inferunt contempta ergo historica veritate, nemo vēditet ridiculas suas cogitationes: quasi sint magna scripturæ sanctæ sacramenta: ergo in sacris literis post literæ intelligentiam, spiritualem sensum habemus propter locos superius adductos ex Paulo de duobus testamentis, Ioanne de exaltatione serpentis, Petro de arca Noe. Notandus est locus Pauli, per quem exponitur matrimonium, integumentum & symbolum esse magni mysterij: & ita Ioannes dicit librum istum quem vidit, *scriptum esse intùs & foris*, hoc est, foris quoad literam, intùs quoad intelligentiam ergo scriptores ipsi sacri discriminā tur sensum literę ab ipsa intelligentia spiritus, quę à Christo concessa fuit: in cuius morte sciso velo templi ad spiritum vsque, cuncta patefacta sunt.

in propositionib9 de sensu literali. 1 p. operū eius post lectionē sup. Marcum.

Gal. 4. Iohan. 3. 1. Petr. 3. Ephes. 5. Genes. 2. Apo. 5.

Constat igitur de nomine spiritualis sensus: itē etiam de dignitate: insuper superius demonstratum est, de fide esse, sensum spiritalem esse pręter literalem. *Omnis igitur gloria eius filiæ regis ab intus in fimbris.*

Quidcertū sit de sensu spiritali.

Psal. 44. *fimbrijs aureis circumamicta varietatibus.* Qui locus licet de ecclesia Catholica, & de anima fideli exponatur: ad rẽ præsentẽ nõ malè de scriptura diuina intelligetur. Quæ, præterquàm quod exteriùs ornata est varietate linguarum, splendore & fulgore figurarum, &c. intrinsecùs ingentem habet thesaurum reconditum & pulchritudinem inclusam, veraque eius elegantia sub litera latet, atque in spiritu ipso residet: quod & D. Dionysius innuit. Nihil igitur est in vniuersa sacra scriptura, quod ingentes non habeat diuitiarum thesauros: modò scrutatorem habeat solertem & pium, etiam cum nomina nuda recẽsentur: quod & Chrysostomus annotauit: cui subscribit Origenes docẽs, scripturam diuinam quoddã essepharmacopoliũ, vbi nil non est ad vtilitatem hominum positum: grauida ergo est scriptura & mysterijs tota scatens, si adsit diuina gratia, vt præscrutari possimus, dicamus cum Dauid. *Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua*, & cum Salomone eius filio. *Nec comparaui illi lapidem prætiosum: quoniam omne aurum in comparatione illius, arena est exigua, & tanquam lutum æstimabitur argentum in conspectu illius, super salutem & speciem dilexi illam, & præposui pro luce habere illam, nã inextinguibile est lumen illius*, &c. Qui enim effodiunt metalla non manent in superficie, sed magno labore & constantia cùm valdè profundè descenderint, auri venas & minas à terra separãt, vt tandem sui laboris fructum & consolationem acquirant.

Dionys. de cœlesti hier. c. 3. De nominum pro priorũ energia in fra in enarratione, particula. 1. lo co etiã. 1.

Chry. homi. 21. et 24. super genes.

Orig. homil. 8. in Leuit.

Psal. 118.

Sap. 7.

acquirant. Nemo ergo cùm legit nomina nuda, arbitretur, nō latêre prægrandia mysteria, vt enim dixit Gregorius, dū scriptura narrat gestum, pro dit mysterium. Idcirco hæc fuit necessitas vt in diuinis literis Deus sensum spiritalem occultaret, vt multo labore recōdita fides Mesiæ in mundum venturi, commendata quæreretur, quæsita inueniretur, inuenta autem persuasibilis fieret, quòd nō solū verbis dicta, sed prodita sit rebus, ritu viuendi atq; moribus: durè admodū vexabatur populus Israeliticus in AEgypto, vt commendabilius & memorabilius fieret liberationis beneficiū Dei: *Custodi verbum istud* (idest, rem istā) *legitimum tibi & filijs tuis vsque in æternum.* Li.3.mo. cap. 21. Exod.12

Tota huius rei difficultas pendet ex definitione sensus spiritualis, & quid ipse sit: nā hactenus non reperio finitionem quæ eius naturam complectatur atque comprehendat. Beuter solum dicit mysticum sensum esse secundùm impropriam & metaphoricam significationem sumendum, & quòd is sit principaliter intētus ab autore literæ, quatenus vocabula significant res, quæ habēt aliquam correspondentiam cum alia re. Sed hoc nō est definire, sed commentari. Definitio sensus spiritalis inquiritur. Beuter, in annota.7.

Sixtus Senensis duntaxat videtur nomē sensus spūalis exponere, posito exēplo de serpēte æneo, quòd spiritalis sensus sumendus sit à rebus significatis per voces, vt exaltatio serpentis ænei exaltationem Christi in cruce spiritualiter referret. Quē Sixtus Senens. li. 3 bibliot. statim sub initia.

modum procedendi ferè apud omnes alios reperio: qui figura & exemplo dumtaxat rem proponunt potiùsquàm definiant.

Definitio sensus spiritalis proponitur et explicatur tribus particulis. S. Th. 1. p. q. 1. artic. 10. et quodl. 7. art. 14. et 15. et. 16.

Verùm enimuero, quia in re hac adeò necessaria & frequentissima, contingunt frequentissimi defectus, & errores, si spiritualis sensus, naturã exactè nos definierimus. Nauanda opera pro nostra virili, vt eius certam definitionem excogitemus, & sit hæc: sensus spiritalis est, quem res verè gestæ per literam significatæ in seipsis de intẽtione Spiritus sancti occultãt. Hanc definitionẽ videtur S. Thomas innuere, quamuis nõ ita integrè componat, colligitur tamen ex eius dictis: quia spiritualis sensus supponit literalem, in quo fundatur; & res illæ significatæ alias significãt, & figurãt: quia res quasi suum cursum peragẽtes per spiritualem sensum pergunt ad aliquid aliud significandum: quoniam visibilia ipsa, figuræ solent esse inuisibiliũ: ideò sensus iste, qui ex figuris accipitur, spiritualis vocatur. Tamẽ quia definitiones sunt breues orationes explicandæ; ideò tria sunt consideranda in hac definitione, quibus natura sensus spiritalis comprehensa est.

Primum requisitũ ad sensũ spũalem ex parte autoris. Abulẽs. sup. Math. c. 13. q. 28.

Prima particula est quòd res significatæ dicãtur significare & figurare à primæua earum institutione: nam non sat est, quòd sensus spiritualis sit per res significatus quod existimat Abulẽsis, cum ad sensum spiritualem sufficere dicat, quòd in rebus ipsis figuretur & occultetur, quãuis non sit de inten-

intentione Spiritus sancti,sed à lectore inuentus, & ab expositore applicatus. Falsa quidem sentētia,quia sicut sensus literalis immediatè est intentus ab Spiritu sancto,ita spiritualis, qui altior est principaliùs quàm literalis est ab Spiritu sancto intētus:ob hāc rem ad sensum mysticum oportet adesse sensum literalē,vtpote in quo spiritualis occultus includatur: maximè quia literalis traditus est propter spiritualem,spiritualis ergo de intētione est Spiritus sancti,qui multò plura potest intēdere,quàm omnes lectores & expositores intelligere valeāt. Et ob id,inquit S. Thomas,quia Spiritus sanctus multiplices istos sensus ordinatè, & per modum vnius intelligit, atque intendit,scriptura sacra multiplici sensu grauida est absq; vitio æquiuocationis. S. Tho. quodl. 7. ar. 14. ad primū.

De intētione ergo Spiritus sancti est,nō vt existimabat Nicolaus de Lyra,vt sumatur sensus spiritualis ex sensu metaphorico: nam sensus metaphoricus non est spiritualis:sed literalis:quia sensus spiritualis sumitur à significatione rei significatæ per voces,nō ab impropria & translatitia significatione. v. g. *Thesaurizate, vbi nec ærugo, nec tinea demolitur*. Vbi thesaurizare sumitur metaphoricè, & sensus ille metaphoricus literalis est,vt soliciti simus de thesauro cœlesti,quia vt esset spiritualis oporteret,nō, ꝙ thesaurus immediatè significaret vitam æternam,vt hoc loco significat, sed immediatiùs significaret thesaurum materialem,qui Lyranus prolog. Bibli. Matt. 6.

Dan. 7. deinde figura esset, & typus spiritualis thesauri. Similiter in visionibus prophetarum, vt cum Daniel videbat quatuor illas bestias, leænam, vrsum pardum, & aliam terribilem & mirabilem: ad literam significat quatuor regna, & in sensu histori-
S. Tho. quodl. 7. art. 15. ad 1. et 5. co, quia res illæ non erant veræ, sed imaginariæ, vt notat S. Thomas: aliter enim significatur Christus per agnum paschalem (quia sensu spirituali)
Exo. 12. Dan. 2. Dan. 7. et. 8. quàm per lapidem, quem vidit Daniel excissum à monte (quia in sensu literali) quoniam agnus res vera erat, at abscisus lapis nō nisi imaginaria, ideò apud Danielem non dicitur quatuor animalia significant, sed sunt, quoniam est historicus sensus. *Aries quem vidisti rex Medorum est, Hircus rex Græcorum*, &c. Literalis ergo sensus est, quia res sunt imaginariæ & non veræ, & verba traslatitiè & metaphoricè sumuntur, non propriè. Hoc autem ita esse, vel ex eo est manifestum, quia vocum illarū significatio non sistit in rebus imaginarijs, quāuis proponantur vt sensibiles, sed tendunt ad intelligibiles, quas primò & per se significāt: quāobrem res ipsæ imaginariæ nō proponūtur vt res significatæ, neque propriè significantur, sed ponuntur vt signa significantia propriè & immediatè quatuor regna, aut quatuor illos reges, & hæc est significatio illarum vocū, quoniā sunt trāslatę.

Marc. 8. Et Daniel, cùm hæc videbat, habuit se, sicut cęcus ille, quem Dominus sanauit apud Diuū Marcum, qui videbat homines velut arbores ambulā-

tes,

tes, tamen ipsi reuera erant homines in figura arborum, & in seipsis videbātur, quamuis sub nota arborum: sic Daniel quatuor regna velut quatuor animalia, & duos reges in ariete, & hirco, & sub istis cōceptibus alia adumbrabat in illis cognita vt signis, non autem figurata, vt in rebus typicis. Obserua

Et non sat est res significatas veras esse, sed ex primæua sua institutione tales esse, vt bene notat Caietanus: nam parabolæ de diuite epulone, de Lazaro mēdico, de sagēna missa in mare, licet sint res gestæ, aut possibiles quę gerātur, tamē ex primæua sua institutione, dum primò cōdebantur in rerum natura, nō instituebantur ad significādum, & ideò solùm habent literalem sensum, quē scilicet, per trāslatitiam significationem intendit Spiritus sanctus, & nō habent spiritualem per res ipsas significatas. Quando iste sensus immediatè intenditur ab Spiritu sancto per translatitiam significationem: ideò non est spiritualis: quia iste spiritualis significatur mediante literali: at vt esset spiritualis non deberet acommodari particulariter accessoria aliqua & aduētitia significatione: quia hoc non excedit ingenium hominum: sed cùm per se & vniuersaliter & primæua sua institutione fit, quod iam nō est artificium hominis, & excedit humanam facultatem, estque Dei proprium. In hoc manifestatur sacrarum literarum dignitas & excellentia, cùm autor scripturæ Spiritus sanctus in enarratione historiarum veteris Marc. 8. Caiet. 1. p. q. 1. ar. 10. notab. 2.

legis, institutione cæremoniarum omnes hos sensus & præuiderit & intenderit in parabolis ergo sensus literalis sumitur, sicut supra dictum est, nō quòd per res illas parabolicè significatas aliquis sensus spiritualis intēdatur ab Spiritu sancto, sed sunt sicut libri philosophiæ naturalis, & scientia de animalibus, in cognitione herbarum, lapidum, quæ si teste Augustino ignorentur, scriptura ignorabitur, nam rerum ignorantia facit obscuras figuratas locutiones. Si hos vocares sensus spirituales, pari rerum cōsecutione dicas est necesse, omnes libros philosophiæ naturalis sensum spiritualem habere, quia possunt ad hos sensus spiritales minimè inuitè adduci, hoc est, trahi ad sensum qui ad spiritum, & ad mores pertineant, iuxta Paulum dicentem. *Inuisibilia Dei à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius virtus atque diuinitas.* Contigit tamen hoc, ex ipso naturali rerum ordine, & dependentia à suo fonte & principio, quod redolent, nō autem quòd ex ipsa sua conditione ad significandū principaliter fuerunt cōditæ, sed vt sint, quòd autem postea hominum studio & industria ad significandum accommodentur, non facit sensum istū spiritualem, quem in scripturis diuinis intelligimus, imò vero vt comedijs mores nostri significantur, & annotantur, non tamen vt inde quæras sensum spiritalem: nullus alius est intentus sensus, nisi nostros mores & consuetudinem recensere, vt

Aug. 2. de doct. chr. c. 16

Attende

Rom. 1.

re, vt lenonũ vafriciẽ, meretricum illecebras, huius indulgentia, illius seueritas ex ipsa sua institutione ad literam tropologia significãtur ista: nam ad id sunt confictæ, & vt hoc solùm significent per phantasiã confinguntur: ergo res naturales nõ sunt cõditę ad significandũ, comedię vero finguntur vt nobis significẽt iuxta nostrum placitum, quasi rerum ipsarum symbola.

Profectò sicut vox quãdiu manet imposita ad significandum semper obseruat suam significationem, ita agnus ille paschalis: & si quatenus agnus erat, non esset institutus ad significandum ex sua conditione, bene tamen quatenus paschalis erat: idest non vt agnus secundùm suam naturam, sed secundùm quòd paschalis erat, instituebatur à Deo in cæremonijs legis. Similiter virga illa Aaron spiritualiter significabat fœcunditatẽ Virginis salua virginitate, nõ qua virga erat secundùm suã naturam (sic enim priùs erat producta, & postea accommodata ad significandum) sed quatenus frõdescens & florens à sua primæua institutione instituta est ad significãdum: quatenus sine floribus & sine frõdibus posita erat *coram Domino in tabernaculo testimonij, sequenti autem die regressus inuenit germinasse virgam Aaron in domo Leui, & turgentibus gemmis eruperant flores, qui folijs dilatatis, in amigdalas deformati sunt.* Mãna similiter secũdum suam naturam Eucharistiam nõ referebat, sed prout tali modo descendebat de cœlo, & prout

Exod. 12

Num. 17

Exod. 16

prout collectum, talem gustum habebat, quod ad mēsuram Gomor vnusquisque colligeret, atq; & satiaret, & desiderio palatoque cuiuscūque respōderet. Hæc dicta sint de prima cōditione ad sensum spiritualem requisita, quòd sint res gestæ, & à primæua significatione ad significādum institutæ.

Summa primæ particulæ.

Secundū requisitū ex parte modi et formæ, siue medij Iohā. 4. Mat. 21. S. Tho: quodli. 7 ar. 16. ad 2.

Secunda particula adhuc necessariò est addēda, quòd à principio nō sunt res illæ tātum ad significandū institutæ: nam esuries & sitis Christi significarent spiritualiter vehemēs desiderium salutis nostræ: & arefactio illa ficulneæ, sterilitatem Iudaici populi spiritualiter significaret. Nō est tamen ille sensus spiritualis, teste S. Thoma, quia sicut res in comedijs gestæ nō habent sensum spiritualem, quia tantum sunt accommodatæ ad significandum, ita illa gesta Christi quę referuntur, & alia similia, quia tantum sunt dicta vel facta ad significādum, ideo significatio nō supergreditur modum sensus spiritualis. Ratio huius est, quia sicut vocum significatio nō sistit in ipsis vocibus, sed vlterius ad illud quod intendit, nempe ad res ipsas pertransit & prosilit, & ideo est sensus literalis, ita & res se habent, cùm sint dūtaxat institutę ad significandum, & præcipuè habēt officium vocis & signi: & sicut thesaurus cùm metaphoricè sumitur non significat materialem thesaurum ad literam, sed spiritualem, quia alienatur, & transfertur à propria significatione ad metaphoricam, sic

cũ dicit. *Mulier da mihi bibere*, & alibi, *Sitio*. Nõ significatur sitis materialis corporis si nõ sumãtur verba secundùm propriam significationem, sed secũdùm impropriam : & ita sensus literalis sumitur ab intẽto, & fine Christi intendentis sitim intelligibilem potiusquàm sensibilem. Similiter dicendum de maledictione illa ficulneæ, quæ potiùs intelligibilem, quàm sensibilem maledictionem ad literam significat. Ergo sensus spiritualis est, quẽ res significatæ per voces in se ipsis à primæua institutione, de intentione Spiritus sancti occultant, in his quę non sunt tantum ad significandum institutæ.

Ioh̃ã. 4. er. 19.

Summarium secundæ.

Tertia particula, qua absoluitur ratio spiritualis sensus, est, quòd sit de pertinentibus ad vitam æternam: nam de tabernaculo, & indumẽto summi sacerdotis multa erant, nõ tantum ad significãdum instituta, sed etiam ad ornandum, propter autoritatẽm & maiestatem Summi sacerdotis, & tamẽ, iuxta expositionem Iosephi, significabãtur elemẽta, planetæ, zodiacus, tamẽ non significabantur in sensu spirituali, sed persimili & proportionali: nam sensus spiritualis propriè, directè, & per se, nõ est nisi de pertinentibus ad vitam æternã, quia Deus res illas significatas adhibet ad significationẽ aliquorũ, quę ad Christũ, vel ad eius corpus mysticũ spectãt, quæ cõditio patebit amplius ex diuisione sensus spiritualis in allegoricum, anagogicum, & tropologicum : in quibus

Tertiũ requisitũ ad sẽsum spũalem ex parte termini, et finis.

Exod. 28

Ioseph. lib. 3. antiqui. c. 8

semper respicitur ordo & habitudo ad vitam ęternam, quatenus à militāti ecclesia ad triūphantem semper aspiramus.

Colligitur definitio sensus spūalis quadā regulari methodo. Definitio sensus spiritalis.

Ex quibus omnibus intelligetur accommodatam & propriam esse adductam definitionem sensus spiritualis, nempe vt ille sit sensus spiritualis, quem res verè gestæ per literam significatæ in seipsis de intentione Spiritus sancti occultant, quæ intelligenda est iuxta expositionem trium particularum requisitarum. Quas per modum regulę ad inueniendum sensum spiritualem, sic diuisoria ratione possumus in hunc modum colligere.

Nam aut voces sunt figuratæ, aut nō, si sunt figuratæ, tunc tātum habent sensum literalem, vt supra dictum est de parabolis, & de locis tribus
Iudic.9. adductis ex libro Iudicum, Regum & Habacub.
4.reg.14 Abac.2. Si autem voces sunt proprię inspiciendum est si significāt res veras, aut imaginarias, si imaginarias, vt in visionibus Prophetarū, quarū illæ sunt
Dan.2. adductæ ex Daniele, aut persimiles, & tunc tantū
7.et.8. habēt sensum literalem. Quod si significēt res verè gestas, inspiciēdum tunc est, an ex sua primęua institutione factæ sint ad significandum, necne, nam si nō à principio, sed posteà accommodatæ sunt ad significādum, vt de parabolis dictum est, tātum habent sensum literalem. Si autem institutę sunt ad significādum, & tātū ad id significādū, tunc non est nisi sensus literalis, vt de siti Christi, & maledi-

& maledictione ficulneæ dictũ fuit, atque in præceptis moralibus. Si autem nõ solum ad significãdum, vidẽda est & inquirenda res illa quæ spirituali significatur sensu per res illas verè gestas: quo ductu haud difficulter incides in sensum spiritalem.

Tria igitur requirũtur ad distinguendum, indagãdumque literalem, & spiritualem sensum. Primum ex parte vocum distinguamus, si sint propriæ an trãslatitiæ. Secũdum ex parte rei oportet videre, si assumitur ad significandum ex sua primæua institutione. v.g. *Ecce virgo cõcipiet, & pariet filium*, dicit Isaias, sensus literalis est, Virginem pariturã, sumptus ex significatiõe propria verborũ. Alibi apud eundẽ Isaiã, *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet.* Idem sensus literalis est, ex verbis trãslatitiè, sumptis. Sed in Numeris quòd *virga Aaron apparuerit turgentibus gemmis, & quod eruperant flores, qui dilatati sunt, & in amigdala deformati.* Idem partus virginalis significatur, sed in sensu spirituali: quia in sensu literali verè illa virga est florẽs, frõdes, & fructificãs. Tertium quod requiritur ex parte nostrã est cognitio, & familiaris quędam cõsuetudo & colloquium cum Spiritu sancto scripturæ autore, quę per immaculatam cõscientiam, & vitæ puritatem habentur, iuxta illud. *Iam nõ dicam vos seruos, quia seruus nescit quid faciat dominus eius, vos autẽ dixi amicos, quia omnia quæcunque audiui à patre meo nota fe-*

Triũ requisitorũ ad distinguẽdum sensũ spiritualẽ et literalem ratio redditur cũ exẽplo. Isaiæ. 7. Isa. 7. 11

Num. 17

Iohã. 15.

Sensus multiplex quomodo inquiretur licet actu, et formaliter nō sit a sanctis dictus.

Hactenus de sensu spiritali, quem præcipuè Spiritus sanctus intendit: & qui Spiritu Dei colligi debet, si quem autem alium sensum spiritualem acumine nostri intellectus & ingenij superædificauerimus, iam diximus, quod si ille fundamētum habet in litera, & scripturæ nō repugnet, nec intelligentiæ sanctæ matris ecclesiæ Romanæ, nec vnanimi cōsensui Doctorum, nō est omnino improbandus, neque nota læuitatis infamandus, siquidem nihil veri in scriptura est, quod Spiritus sanctus nō præuiderit, & intēderit. Insuper quia vnū, quod Spiritus sanctus dixit in litera, quodāmodo est multa: nam principium ꝙ magnitudine paruum est, virtute magnum est, & latè patet, sicut ex vno principio multæ deducuntur & sequūtur cōclusiones, quæ si legitimè deducantur suis principijs vnde oriūtur, nequaquam derogāt, aut repugnant.

Arist. 1. de celo. c. 5.

* Sensus spūalis non sem per con uincit.

Hæc de sensu spiritali in genere & in communi: à quo, vt supra diximus, dùm de literali ageremus, & si fidei mysteria comēdentur multùm, & vtcunque probentur, non tamen assumitur ad cōuincēdos hæreticos: quādoquidem, vt iam ex sua ratione & finitione patuit, spiritualis sensus semper sumitur ex similitudine vnius rei ad aliam: at qui, vt Aristoteles præcipit argumentum à simili claudicare solet altero saltem pede. Rursum ęnigmaticus est: non tamen subinde superuacaneus: sed ad diuisionem, & eius partes procedamus.

Arist. 2. post. c. 15 et. 2. top. cap. 4.

Iam

IAM in particulari de membris, in quæ diuiditur sensus spiritualis, agendum est, vt totum ex suis etiam partibus magis elucescat. Diuus enim Hieronymus dicit, triplex est in corde nostro descriptio,& regula scripturarum prima, vt intelligamus eas iuxta historiam(intelligit enim sensum literalem)secunda iuxta tropologiam,tertia iuxta intelligētiam spiritualem. Augustinus duo genera exponēdi scripturas videtur ponere, historicum,scilicet,& allegoricum. At Eucherius quadruplici expositione sacras illustrat scripturas,historicè,scilicet,allegoricè,tropologicè, & anagogicè:quem modum iam scholæ omnes secūntur:nam reuera nō discordat,neque à D. Hieronymo,neque à D. Augustino, quia allegoricus sensus iuxta Augustinū in tria membra secatur ab ipso,scilicet,in eū, qui retinuit nomē allegoriæ, & præteritorum figuras ad præsentia accommodat:secūdus est tropologicus,qui ad mores, & affectiones animæ pertinet.

Mysticus sensus est triplex. Hier. 12. q. ad Hedibiam: Aug. li. de vtilit. credendi ad Honoratū. ca. 3 Eucher. lib. spiritualium formula rum. Aug. li. de vera religiōe. cap. 50. De num. trium sensuum spiritualium nō est dissidium inter sacros doctores.

Tertius est anagogicus,qui nos ad incōmutabilitatē vitæ æternæ extollit:& sicut Augustinus sub allegoria anagogiam & tropologiam intelligebat,sic D. Hieronymus sub spiritali sensu, allegoriam, & anagogiā includebat:idcirco non est inter hos sacros Doctores re ipsa dissidium, sed sola voce: nam hæ tres voces, allegoria, tropologia, & anagogia, variè vsurpantur à sanctis Doctoribus.

Cur allegoria a doctoribus ſacris pro ſenſu literali ſumatur.

Primo modo ex parte vocis, ideſt, vt dicuntur de vocibus, & nõ de rebus, & ſic nihil aliud ſunt, quàm tropi, ſiue translationes quædam vocum, vel ſermonum in aliam ſignificationem à propria: quomodo ſumptæ voces iſtę, non reddunt alium ſenſum à literali illo, quem dicebamus ſumi ex impropria, & metaphorica ſignificatione: quomodo hiſce vocibus in præſenti non vtimur.

Quomodo et cur allegoria tropologia, et analogia cõfundãtur pro ſẽſu myſtico in genere.

Secundò ſumi ſolent prout dicuntur de rebus ipſis & hoc aut generaliter aut particulariter: ſi tria hæc generaliter ſumantur, nihil aliud ſonãt, quàm ſenſum myſticum, prout à literali diſtinguitur, & ſic patres præſertim antiqui indifferenter ad ſignificandum ſenſum myſticum à literali diſtinctũ & promiſcuè his vocibus vtuntur: quod videre eſt apud Baſilium, vtrunque Gregorium Nazianzenum, & Niſſenum, Originem, imo vero apud Hieronymum, & Auguſtinum, id nõ raro reperiemus. Si autem in particulari ſtrictiùs has voces contemplemur, ſumuntur diſtinctiùs in tres partes diuiſæ: quomodo apud Eucherium declaratæ ſunt, eundemque in modum iam à iuunioribus vſurpantur, Gregorio Magno, Beda, Ruperto, & Anſelmo, & à reliquis horum coætaneis, atque omnibus ſcholaſticis Doctoribus in vſu eſt.

Quo ſenſu in particulari ſumẽdo tres reddant ſenſus ſpũales.

Occaſio vñ ſacri doctores tres myſticos ſenſus miſcuerunt.

Nec mirum quòd confundantur & tam variè accipiantur hæc nomina, ſiquidem ſignificationem videntur habere affinem & propinquam, nã Allegoria, Græcè, Latinè idem eſt, quod translatio,

tio, vel inuersio, quoniã res veteris testamenti ad res noui trãsfert, & hinc est, vt hæc eadẽ vox literalẽ sensum posśit significare, quatenus per allegoriam rerum, quæ propria est sacrarum scripturarum, aliud sensu intelligimus, aliud autem historia narrari videatur. Similiter tropologia nõ sumitur sicut ab oratoribus à tropo, qui est figura, nam sic etiã translatitiam quãdam significationem importaret, & nũc hic, tunc alibi sensum literalem, aut mysticum significaret, sed sumitur à theologis, quatenus tropos, mores significat, & tropologicus sensus erit de moribus. Anagogia non sumitur quatenus Græcè significat petulantiam, & ferociam morum, sed vsurpatur apud sacros scriptores, quatenus, teste Budæo remotum abstrusum, & recessum quid significat: qua significatione est arcana, & sublimis quędam intelligentia rerũ abditissimarum: significat *Anago* verbum Græcum idem quod substolo & subleuo, aut subeo: quòd sensus anagogicus mẽtem nostram sustolat & subleuet, vt aliquid sublime mẽtem nostram subeat.

Itaque sicut Augustinus omnes tres sensus mysticos sub allegoria comprehendit, & Hieronymus sub tropologia, Origenes sub anagogia eosdem includit: quoniam respiciunt ad aliquid cõmune, quatenus in aliqua ratione generica cõueniunt: nam sicut allegoria, vt vnum per aliud notat, tres prædictos sensus comprehendit, sic anagogia,

Aug. et Hier. locis cita tis.
Orig. 4. Periarc. cap. 2.

gogia,

gogia, vt ex vno in aliud ducit: idem est de tropologia, quatenus de litera ad mores & maiora prouehit. Sunt nihilominus à nobis distinguẽdi, si in particulari & strictè sumantur, vt communiter in schola post Eucherium & sanctum Thomã vsurpamus. Primò ratione nominis, nam allegoria cum aliud verbis, aliud sensu insinuet, idem sonat, quòd in aliud locutio, quàm voces ipsę prę se ferre videantur, quæ ex gestorum narratione futurorum vmbram deliniat, & quasi demõstret, & potest dici sensus propheticus, qui pertinet ad ecclesiam militantem, ratione capitis Christi iustificantis, & etiam ratione membrorum ipsius, quibus bona omnia prouidet & infundit, vt sanctus Thomas notat, & aduertit. Tropologia idẽ est quòd sermo de moribus ad eorum emendationem tendens, qui non solum pertinet ad ecclesiã ratiõe capitis Christi, ex cuius actionibus instruimur, sed etiam ratione membrorum, quæ sunt emendanda. Anagogia idẽ videtur sonare, quòd sursum ductio, quoniam ad secretiora cœlestium & sublimium secreta producit, idem est quod sermo de sublimibus, pertinetque ad Christum, vt est caput ecclesiæ triũphantis, beatos omnes glorificans.

Eucher. vbi sup. S. Th. 1. p. q. 1. artic. 10. et quodli. 7 art. 15.

Prima sufficientia tripliciis sensus mystici sumitur ex ratiõe vocis et significationis, siue ex distinctiõe vocum.

S. Tho. prędicto quodl. et art. ad. 2.

S. Tho. ibidẽ ad tertium.

S. Tho. ibi. ad. 4

Secundo sumitur sufficientia, ex parte significationis ipsarum rerũ ex parte tẽporis.

Secũdò quia sensus spiritualis sumitur ex hoc quòd quædam res assumitur tãquam signum alterius, si ex parte temporis cõsideretur significatio, triplex est sensus mysticus iuxta triplicem tẽ-

poris

poris differentiam preteriti, præsentis, atque futuri: nã allegoria ex præteritis histori js, figuris, cerimoni jsque veteris testamẽti, notitiam subministrat spiritualem in lege noua, quæ finis est, & veritas illarum vmbrarum.

Tropologia autẽ, ea quæ in sacris scripturis dicta vel facta sunt, ad præsentes nostros mores cõponẽdos cõuertit. Anagogia autem sublimia respicit mysteria future gloriæ, & vitæ æternæ quã expectamus. Quare sicut per allegoriam vetus testamentum typus dicitur esse noui, & eius figura, sic per tropologiam assumũtur ibidem gesta, in exemplaria eorum quæ faciẽda sunt per membra Christi: per anagogiam verò, vt significant finem, quò tendimus, vt hæc ipsa sufficientia ex parte rei sumpta esse videatur. v. g. per Hierusalem, quæ secũdùm historiam & literam fuit quædam ciuitas in Iudæa, secundum allegoriam figurat ecclesiam à Deo fundatam, secundùm tropologiam ad nostros mores conuertitur, vt significet homines vita conspicuos, mente sublimes, cõtemplatione excellentes, conscientiæque tranquilitate præditos: anagogia demũ est, si intelligamus patriam illam cœlestem in summa pace degentium.

Tertiò ex ratione virtutum trium theologalium, quibus tres isti sensus deseruiunt: nam omnis sensus mysticus reducitur ad vnum ex tribus: primò ad credenda per fidem, quæ per allegori- Tertia sufficientia, ex parte. fi dei, spei, et charitatis.

eos sensus cognoscimus, qui confirmant fidem: quoties ea quæ in nouo testamento dicta sunt, in veteri testamento prædicta & figurata esse demonstramus. Per tropologiam autem diligenda cognoscimus cùm charitatem excitamus, quãdo ducente Christo & exemplo sanctorum mouemur ad bene operandum. Per anagogiam verò speranda distinguimus, cùm spes corroboratur, vt firmiter beatitudinem speremus, vnde sumptũ vulgare illud & tritissimum, *Tetrasticon*.

Litera, gesta docet, quid credas allegoria:
Morale quid agas: quò tendas anagogia,
Sicut Hierusalem populus terrena, fidelis
Constans ecclesia, mons fortis, patria summa.

Nam sicut literalis sensus conducit ad narrationem historiæ, & interpretationem veritatis, ita allegoria docet quæ per fidem sunt credenda, & quæ agenda per charitatem tropologia: anagogia autem quæ speranda sunt,

Corolariũ contra hæreticos. Vnde perperàm Melãchthõ damnat theologos scholasticos, quòd in mysticis discẽdis sensibus, his vocibus allegoria, tropologia, anagogia abusi fuerint: planè enim mentitur, quod ex dictis satis constat.

Caluini sophisma diluitur distin Nec quod Caluinus vnus ex eadem hæreticorum putrida massa calumniatur, nos ab hoc vnanimi consensu Doctorum dimouere debet, quòd allegoria

allegoria ex eo quod sit sensus figuralis & translatitius, literalis sit & non spiritualis: quoniam Augustinus docet duplicem esse allegoriam, vnam vocum, alteram rerum: de allegoria vocum literalis est sensus, vt superiùs dicebamus de visionibus Prophetarum imaginarijs, & de sensu literali sumpto ex translatitia vocum significatione.

[marg.: guẽdo duplicem allegoriam Aug. lib. 15. de Triu. t. c. 9. clarius. lib. de vera relig. cap. 50.]

Sed falluntur de allegoria rerum, quæ ab Augustino vocatur allegoria sacramenti, vt quando res gestæ in vno loco, vt in veteri testamento, proponuntur ad significandum res alterius testamẽti, vt illud. *Os non comminuetis ex eo.* adimpleretur, non fregerunt eius crura: & de duobus filijs Abrahæ, quæ sunt duo testamenta, inquit Paulus, ergo licet allegoria vocis historia sit, allegoria tamen rei mysterium est & sacramentum.

[marg.: Exod. 12 Iohã. 19. Gene. 21] [marg.: Attẽde.]

Minus debet, catholicum lectorem, conturbare, quòd quidam hęreticorum, iudaizantes nos irrideant, quasi gratis ac sine fundamento dicamus, res veteris testamenti gerenda in nouo testamento figurasse, & tamen quòd nouum testamentum non sit alteriùs figura: nam stellã quæ duxit Magos ad præsepe, cur dicũt nõ esse figurã cõuersionis gentiũ? & insuper, futurę beatitudinis, quatenus ad Christũ nos perducit, qui gloria nostra est? Respondetur quia vt ex sancti Thomæ doctrina, & reliquorum patrum habemus, quòd in aliquo sensu communiter sumendo res noui testamẽti posint aliqua futura figurare: quia status

[marg.: Alterum hæreticorũ sophisma diluitur ex distinctiõe figuræ.]

[marg.: S Th. 1. 2 q. 101. arti. 2. et q. 103. art. 3 et. q. 106. arti. 4. ad primum.]

eius medius eſt inter ſtatum veteris teſtamenti & ſtatum gloriæ. Quo ſenſu frequens phraſis eſt apud ſanctos Doctores, quam eccleſiæ vſus approbat, in officio de ſacro ſancto Euchariſtiæ ſacramento: *Fac nos Domine diuinitatis tuæ ſempiterna fruitione repleri: quam pratioſi corporis & ſanguinis tui temporalis perceptio præfigurat.*

Damaſc. lib. 4. de fide orthodoxa. cap. 14.

Sic Damaſcenus myſteria hæc ſacroſancta corporis & ſanguinis Domini, figuram dicit futurorum, quod ipſe declarat propter participatã cognitionem, quæ eſt Dei ad nos, per hæc ſacra myſteria, quæ erit multò maior in futuro per gloriã.

Documẽtũ obſeruandum.

Attendẽda ratio.

At verò ne cùm hęreticis, vel ſolo verbo, & in modo loquendi cõueniamus in particulari & propriè (maximè quando ſermo incidit, cum Iudæis adhuc Chriſtum expectantibus) meritò abſtinemus à verbo figurare, ne in aliquem prauum & hæreticum ſenſum retorqueatur. Quapropter ſtella illa potiùs dicitur ſignificare gentium conuerſionem, quàm figurare, quia conuerſio gentium non ſignificabatur vt futura, ſed inchoabatur, vt præſens in ipſis Magis, qui erant principiũ quoddam, & inchoatio illius conuerſionis: ob id Magi vocantur primitiæ gentium: quia via ſalutis iam erat reuelata: non oportebat ergo pręfigurari ſicut futura: & ſtatu nouę legis, in hac vita nullus ſtatus poteſt ſuccedere perfectior, neque erit alia lex, quæ inter legem euangelicam & vltimum finem mediet: & ideò nouum teſtamentum

dicitur

dicitur euangelium regni, & vsu communi strictissimè non dicitur figuratiuum, nè omnino futurum repræsentare videatur.

Nā profectò si fidei cultus, & pfessio exterior debet respondere interiori fidei, sequitur quòd, cùm fides veteris legis tota esset posita in expectatione vēturi Mesiæ dicatur rectè status ille figuralis typicus. Status autem fidei in noua lege est de rebus præsentibus & exhibitis, ideò passim dicimur beati propter gratiam habitā ex virtute euangelij: ergo ex parte fidei non dicitur figuratus, licet quodammodo ex parte spei figurata sint quæ speramus: sed, vt dixi, communiter & impropriè: quia etsi spes non sit de habito præmio, sed de futuro: quia tamen iam est inchoatum & exhibitum in mysterio Verbi incarnati, illud premium dicimus haberi in suo principio, aut semine, quod est gratia: gratia enim gloria est inchoata, sicut gloria gratia est consummata. Igitur si nouum testamentum dicitur aliquo modo figura futurorum apud sanctum Thomam, non vt figurare sumitur secundū frequentiorem vsum in rigore antiquo propriè & in sua specie, sed vt sumitur latè & communiter, quatenus, *Nūc videmus per speculum in enigmate* : quia status legis euangelicæ absolutè nō est dicēdus figuratiuus, quia nō cōtinet solam & nudam repræsentationem, sed solū habet præfigurare in spe futuram veritatem gloriæ, nondū aperta facie reuelatę, sed in enigmate,

Status nouæ legis, nō debet dici figuratiuus.

1. Cor. 13

vt in reuelationibus beati Iohannis Apostoli, quia status nouæ legis medius est inter statum gloriæ, & veteris testamenti, & est ea ratione imperfectus, quatenus nondum est in fine consummatus, non tamen quòd non cõtineat in se, ipsam veritatem præsentem, nec hoc meum est commẽtum, sed à Paulo notatur, dicente. *vmbram enim* Hæb. 10. *habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum*, idest, lex vetus tota erat sita in repræsentatione futurorum bonorum, noua vero iam habet ipsam veritatem, in imagine tamen inquit Paulus: quia lex noua non habet solam figuram, & nudam vmbram, sed expressè dicitur habere ipsam rerum imaginem & similitudinem: ergo licet cõmuniter posssit dici figurare, propriè autem vt apud fideles vsurpatur, non sic, sed tantum dicitur lex noua significare, & repræsentare, atq; continere.

Non est ergo quòd hæretici hos sensus mysticos hac techna mordeant, aut irrideant, nec vim euangelij clànculum eneruent, quod est gratia ipsa, eamque confert, & ob id regnũ cœlorum appellatur.

Propriũ est solius sacri eloquij fæcundũ esse sensibus mysticis. Sequitur, quòd sensus isti mystici, qui proximè eruuntur ex rebus significatis per voces sunt, quã maximè proprij solius sacræ scripturæ. Patet ratione S. Thomæ desumpta ex Augustino, quia prophanis autoribus licet possit competere, res iam conditas accõmodare, & trahere ad aliquos sensus,

sensus, non tamen à principio, vt autores ipsarum rerum: quia hoc solius Dei est, qui conditor est rerum omnium, & potuit nō solum dare esse, sed concedere etiam, vt essent symbola, & signa aliarum rerum: vtrorūq; enim Deus autor est & vocum & rerum, ac vtrisq; vim significandi contulit decentissimè quidem, vt & rebus obscuris & vocibus perspicuis nostram exerceret ignauiam & domaret superbiam. Hesiodi autem & Homeri opera, quæ à magnis etiam autoribus mysticè intelliguntur, & Metamorphosis Ouidij, quæ à quodā spiritualiter declaratur, sicut & fabulæ AEsopi, & AEgyptij literis suis hieroglyphicis per animalia & rerū aliarum figuras multa significant, à quibus didicerunt Pythagorici: quoniam homo licet nō sit naturæ conditor, arte opifex est multarum rerū: ergo nihil impedit quòd vtatur rebus, non vt sint signa in se, sed vt applicentur tanquam signa aliarum rerum, sed id non ex natura, sed accedente industria & accommodatione aduentitia: ergo autores prophani nec prœuiderūt ab initio, neque de proposito intenderunt hos sensus: at, quæ in scripturis sacris continentur, hos sensus habent ex natura ipsarum scripturarum, & ex intentione Spiritus sancti, qui sic dictauit, non solū producendo, vt essent res, sed instituendo, vt essent signa, etiam aliarum rerum, vel ad Christum, vel ad mores nostros, vel ad futuram gloriam pertinentium: longè diuersa ratio est in alijs autoribus

S.Th. 1. p.q. 1. artic. 10. et quodli. 7 art. 16. Aug. lib. 2. de doctr. chri. a princi. pio, vsq; ad. c. 16.

Abulēs. creditur autor allegorizā di Ouidium.

Lege Tertulianum. Similiter B. Theodoretū. Aug. etiā libr. 3. de doc. chr. cap. 7.

bus

bus prophanarum scripturarum vbi ratio & argumentum sumitur à simili, ad correctionem vitæ nostræ arguendo: scriptura autem sacra non à simili, sed ex proposito, non casu, sed ex intentione Spiritus sancti, non ex aduentitia accommodatione, sed ex sua primæua institutione significat.

Perpēde valde. Quid? quòd neque fabulæ, neque AEgyptiorum & Pythagoreorum hieroglyphica habēt sensum vlteriorem à literali: patet ex dictis ex eo, quod voces propriè significant, vt in parabolis, & res sunt confictæ & imaginariæ, vt in somnijs & in visionibus Prophetarum dictum est: quapropter in illis non est propriè sensus mysticus, sed solus literalis. Et quamuis homo ex arte possit componere, quòd hæc aut illa particulariter aliqua significent, tamen vniuersaliter omnia ita condere, vt significent, humanum captum excedit, & ob id solius Dei proprium est.

Macrobius li. 1. saturnalium. Ioa. Pierius. lib. sexagin-ta de hieroglyphicis.

Collectio. Colligitur ergo proprium esse sanctarū scripturarum sensibus mysticis abundare, qui proximè per res ipsas significentur, & ab ipso earum autore, qui Spiritus sanctus est, à primæua rerum institutione intendantur: quod vel ex sola infinitate & immensitate Spiritus sancti autoris ipsarū probari posset, qui non solum potest vti rebus tanquam signis & vocibus, sed simul per vnum multa potest intelligere, vt sanctus Thomas docet. Si ergo in humanis scripturis aliquid tale cōtingat, à simili fit, & à diuinarum literarum expositione mendi-

S. thom. quodl. 7. ar. 14. ad quintū.

mendicatur.& sic etiam sancti Doctores solent allegorizare vel moralizare (vt ita dicā) quæ apud prophanos reperêre, siue secundùm historicam, siue secundùm fabulosam narrationem: quod & inter alios D. Basilius de Myda & Tantalo fecit contra auaros:& ante nos etiam hac nostra tempestate concionatoribus in more positum erat, fabulas AEsopi adducere & moralizare:sed hoc raro faciendū est, & cū humilitate & correctionis submissione, propter diuinarum literarum & suggestii in concionando reuerentiam, legendus est B.Fulgentius, qui multarum fabularum allusiones accommodat & explicat,cùm allusionem facit fabularum,& qua ratione sint inuentæ excogitat:non quòd diuinas scripturas,quæ solo iudicio Spiritus sancti tractari debent, nostro iudicio alteremus,&adulteremus,& quasi blasphemè vilipendentes prophanemus.

Documē tum concionatoribus ob seruandū D. Basil: D. Ambros.libr: 6. super Luc. 10. cap. Caiet. 3. p. q. 60. ar.5.ad.1. Sot.q. 4. d. 1.q.1. ar.5.ad: 1 B.Fulgē. tribus libris de mythologia.

Prædictos omnes sensus, Spūs sanctus scripturę autor absque æquiuocatione simul vnico intuitu intelligit,quantumuis multiplces sint, atque vnico actu intendit:idcircò ipsemet Deus multa simul per vnam literam intelligere potest,siue illi sensus intendantur immediatè,& literales sint,siue mediatè & sint spirituales, atque mystici: nam allegoria in his quæ ad fidem sunt, multifariam multisque modis multiplicari potest ex diuersitate gestorum, actorum, & institutorum à Christo: similiter& in moralibus:quia diuersa

Multiplices sensus scripturæ absque æquiuocatiōe reperiuntur sub vna litera.

Lege Augusti. de doc. chr. li.2.c.16. 17.et.18.

ſunt membra Chriſti, & eorum ſtatus varius, & cùm alius ſit conuerſationis modus virginũ, alius viduarum, alius coniugatorum, diuerſi edentur ſenſus morales ex Chriſti geſtis pullulantes, iuxta diuerſitatem actionis requiſitæ in vnoquoque iſtorum modorum viuendi. Ad eundem modum dicendum de anagogia, quæ multipliciter etiam

Iohã.14. variatur: *quoniam in domo patris mei manſiones mul-*

1.Cor.15 *tæ ſunt, & alia claritas ſolis, alia claritas lunæ, alia claritas ſtellarum.* Multiplicabuntur ergo intellectus anagogici iuxta multiplicitatem graduum gloriæ

Obſerua in aureolis, & ſtolis ſanctorum. Sed hæc omnia decet attentè conſiderare, ne pro libito multiplicemus, & fingamus ſenſus myſticos: ſemper enim oportet correſpondentiam applicationis obſeruare ex litera ſumptam ob multiplices imagines rerum, per quas nobis Deus loquitur: nam ſicut vnus fons in plures diffunditur riuulos, ita ſub vna litera, qua geſtum proditur, multiplex occultatur myſterium: & abſque ſimplicitatis detrimento, aut ambiguitatis vitio ſimul geſtum docet, mores inſtituit, credenda proponit, ſupernorum bonorũ admiratione & expectatione nos allicit.

Non omnes loci ſcripturæ per quatuor ſenſus exponendi.

Admonendus tamen in hac parte lector eſt, non eſſe ei laborãdum, vt omnes ſcripturæ locos per hos quatuor ſenſus exponere, & dilatare conetur, ſiquidem multi ſunt in ſacra ſcriptura loci, qui ſolo & vnico ſenſu literali gaudent, vt ſunt textus omnes, qui præcepta moralia continent,

ea præsertim quæ specialiter ad Deum pertinēt, vt illud, *Audi Israel, Dominus Deus noster vnus est, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota fortitudine tua.* Hic non est quærēdus alius sensus præter literalē. Doctrina est August. Chrysost. qui elegātibus exēplis aratri & citharæ, docēt non in omnibus quærendam significationem præter literalem: idem docet D. Gregorius Nazianzenus sicut iudaicum est scripturas mysticè non intelligere, ita superstitiosum est nimis omnia & singula mysticè velle interpretari. Et D. Hierony. vt sui moris est, regulam de hac re multū proficuā tradit, dicens, allegoria aliud prę tendit in verbis, aliud significat in sensu, non tamen quærēda est in præceptis quæ ad vitā pertinent, aut in his quæ perspicua & manifesta sunt.

Deut. 6. Aug. 16. de ciuit. cap. 2. Chrys. legēdus. hom. 48. in. 13. c. Matt. et hom. 65. in. 19. c. et serm. de Trini tate. Gregor. Naziāz. oratione de sancto paschate Hier. in episto. ad Gal. c. 4. et in Zacha. c. 4. Hier. idē in Ionā. cap. 2. in Oseā. c. 12. Aug. cō tra Doua tist. Adria. Finus. li. 3. flagelli Iudæorū Galat. 4.

Tales etiam sunt omnes Pauli epistolæ, quæ licet tractent allegorias & anagogias veteris testamenti, tamen tractatus talis ferè semper solo literali sensu continetur, quia omnes epistolæ, quæ probant per textum scripturæ, sensum literalem important: aliàs inde non esset efficax argumentum ad probandam fidem, & reuincendos hæreticos, vt August. ꝓbat, & Adrianus Finus. Tametsi locus ille de duobus filijs Abrahæ, & duobus testamētis: post Pauli quidem interpretationem iam adduci possit in efficax argumentum, etiam contra hæreticos re ipsa euangelium reijcientes, & etū sub ipso esse profitentes: ad probādum: ergo

nouum testamẽtum ille sensus allegoricus (postquàm literis sacris canonizatus est) iam ingreditur ordinem & conditionem sensus literalis, non sic contra Iudæos qui re & professione euangelij legem totam respuunt. Itaque sicut omnis sermo de rebus cęlestibus futuræ beatitudinis (quia non est vlterior relatio & respectus) solo literali gaudet: ita sermo de moribus componendis, quẽ recta ratio naturalis præscribit, in solo sensu literali consistit: quia ex vna parte ad legem nouam pertinet, & ex altera ad vitam cœlestem ducit, & vt vno verbo dicam, sunt dictamina rectæ rationis æterna & inuariabilia. Secùs est de gestis à patribus veteris testamenti, quæ etiamsi essent scelerata, aliquid significabant, vt testatur D. Augustinus, vbi exponit qua nã ratione ad nostros mores conducant, quòd scelera patrum in scriptura declarentur: sacra autem scriptura tãquam speculi fidelis nitor, non solùm quæ pulchra, & integra sunt ad nostram ædificationem proponit, sed etiam quæ vitiosa & deformia sunt, ad nostrã vtilitatem detegit, vt qui stat videat ne cadat. Idem dicit D. Gregorius, aliquando enim res gesta in facto culpa est, in scripto autem prophetia virtutis. Vt autem quæ dixi intelligatis, non semper, scilicet, vnicuique scripturæ textui plures sensus accommodandos, patebit de præceptis. *Diliges Dominum Deum tuum*. &c. item de consilijs, *Vende omnia quæ habes, & da pauperibus*. Interpretatio-

Aug. li. 3 de doct. chr. c. 23 Aug. lib. 22. cõtra Faust. c. 65. et. 87.

Greg. 3. mor. c. 21

Matt. 19

pretationes etiam iam factæ, vt, *Semen est verbum Dei.* Et quòd duo filij sunt duo testamenta, vim habet literalis, epistolæ Pauli tales sunt, quę ferè semper vnum habent literæ sensum.

Luc. 8
Galat. 4.

Circa hæc est regula D. Thomæ desumpta ex Augustino, videlicet quando sacra scriptura loquitur secundùm literalem sensum de his, quę expectant ad facta veteris testamẽti, aut de his, quę pertinent ad Christum, exponi possunt secũdùm quatuor prædictos sensus: primò literaliter de gestis, & notatis in historiæ narratione: allegoricè referrendo ad mysticum Christi corpus: tropologicè, siue moraliter ad actus nostros: anagogicè inquantum aditus gloriæ in Christo nobis demonstratur. Et sic omnes veteris legis cæremoniæ, quæ in sacramentis, sacrificijs, & obseruantijs consistebant, literali & mystico constant sensu, vt explicat S. Thomas, idem docet de iudicialibus, idem dicendum de historijs, & bellis veteris testamenti. Deinde verò si loquatur de his, quæ pertinent ad præsentem statum ecclesiæ, in quibus potissimum respicimus ea, quæ ad Christum, vt ecclesiæ caput, expectant, allegoricè, tropologicè, & anagogicè exponi possunt: allegoricè, vt figurant corpus Christi mysticum, vt membra ipsius à Christo capite exemplum sumant viuendi: moraliter referendo ad actus nostros: anagogicè vt demonstrant viam gloriæ. Ideò in nouo testamento, Christi miracula & gesta sensu literali

Regula S. Thomæ pro sensibus eruendis secũdum diuersitatem argumentorũ ipsius scripturæ, et statũ Ecclesiæ, quæ sex vel septẽ complectitur partes.

S. Tho. quodl. 7. art. 15. ad quintũ.
Aug. lib. 2. et. 3. de doc. chr.
S. Tho. 1. 2. q. 102.
S. Th. 1. 2. q. 104.

terali constant, & in nobis significāt quid geri debeat, teste Augustino, & Paulus frequentissimè gesta Christi ad mores nostros accommodat, vt quod mane Hierosolymam reuersus, cum sponte esurijt, &c. Cùm Spiritus sanctus apparuit in specie columbæ, venti, ignis, & linguarum: quæ omnia aliquid significant. Mox autem sermo, dicit, de moribus, tunc mystico anagogiæ sensu de sperandis intelligitur, vide quæ de Christi actionibus dicit Basilius Magnus. *Omnis*, inquit, *actio, omnisque sermo seruatoris nostri Iesu Christi pietatis ac virtutis est regula.*

Aug. ser. 44. de verbis domini. de tribus mortuis visibiliter, mille aūt inuisibiliter a Christo suscitatis Basilius. lib. constitutionū exercitatoria rum. c. 1.

Ad hæc si ad literam textus loquatur de statu gloriæ, non est cur aliter exponatur, quàm literaliter, quoniam gloria, quam speramus, nō est aliorum figura, sed ab alijs figurata, talis ferè est tota Apocalypsis sancti Iohanis Apostoli.

Quando rursus secundùm literalem sensum dicitur aliquid de ecclesia, licet possit exponi moraliter, & anagogicè, allegoricè autē hoc est, figuratiuè non consueuerunt Doctores exponere, nisi fortè ea, quæ de primitiua ecclesia dicuntur ad futuram eius successionem applicentur, vt in Apocalypsi sunt nonnulla. Sed hæc nō est propriè allegoria, & figura, vt supra dicebamus de stella, quæ duxit Magos ad Christum, quoniā nō est nuda futuræ rei significatio, sed rei præsentis, & iam inchoatæ continuatio.

Valde notanda

Sed vt in summa regula generali omnia complectamur,

plectamur sensus isti mystici semper consequuntur eum sensum, qui per literam importatur, quatenus res ipsæ significatæ per illius textus verba, habēt aliquem respectum ad aliquas alias res, propter quē illę dicūtur, sensum illū mysticū ex illo met respectu innuere. Ideo secūdū modū eius sumendi sensus sunt, sicut veteris testamenti acta, Christum, ad quē dirigebantur, allegoricè notabāt: actus autem, & per vetus testamētum, & per Christum transacti fidelium mores, secundùm tropologiam reformant & componunt. Et quoniam Christus vt caput est atque sponsus, relationem perfectissimam dicit, & ad ecclesiam militantem secundū allegoriam, & ad triumphantem secundùm anagogiam, suos etiā includit in morali sensu secundùm tropologiam: suos autem voco Christi membra siue charitate coniuncta, siue fide, siue solo baptismali charactere, siue etiā eos, quorum in potentia est caput vt Caietanus supra sanctum Thomam notat.

summa regulæ ex diuersitate rerum significatarum.

S. Th.3. p.q.8.ar. 3.et ibidem Caiet.

Breui igitur hoc compendio, quisque prudentium lectorum habito literali sensu vniuscuiusq; loci scripturæ facilè poterit peruenire in eos mysticos sensus, qui illius loci fuerint proprij: & quidem aptiùs quam per moralitates Berchorij, aut figuras Bibliorum cuiusdam fratris Antonij de Rampegolis, & alia similia opuscula quorūdam, quæ potiùs intellectum inexperti lectoris confundunt, quàm illustrēt, aut expediant, quoniam assue-

Reijciuntur quorundā liberæ et fortuitæ sensum spūalium cogitationes quod cōcionatoribus maxime cōfert obseruare.

assuefacient eum ad fingēdum de capite suo somnia & illusiones, & fortuitas sine fundamēto imaginationes, quæ sacram scripturam à sua syncerita te dimoueāt, & ad suarum inuentionum ineptias detorqueant. Vnde graue damnum ecclesiæ catholicæ illatum est: quoniam non solum perit fructus ex verbo Dei sperandus: verumetiam assuefit homo, vt nulli sensui eloquij sacri constanter assentiatur, acquiescatve, sed pro diuersitate ac cōtrarietate expositionum, & hàc atque illàc incertus fluat & vagetur, inde infœlicissimè perit solida scripturarū notitia. Quod Clemens Papa vetuit, ne secundùm propriam ingenij virtutem, vel intelligētiam legatur vel doceatur sacra scriptura, in qua multa sunt, quæ trahere quisque posset ad sensum quem sponte præsumpserit: ideò non est exponenda ex apparentibus, aut extraneis, sed ex intelligentia sanctæ matris ecclesiæ Romanæ, & consensu Doctorum sacrorū, quod nouissimè Concilium Tridentinum decreuit. Rectè enim dixit Gregorius. *Intellectus sacri eloquij inter textum & mysterium tanta est libratione pēsandus, vt vtriusq; partis lāce moderata, hunc neq; nimiæ discussionis pōdus deprimat, neq; rursus torpor incuriæ vacuum relinquat. Multæ quippe eius sentētiæ tāta allegoriarū cōceptione sunt grauidæ, vt quisquis eas ad solam historiā tenère nititur earum notitia per suam incuriam priuetur. Nōnullæ verò ita præceptis exterioribus inseruiunt, vt si quis eas subtiliùs penetrare desiderat, intùs quidem nihil inueniet,*

Epist. 5. ad discipulos, et refertur. d.37. ca. Relatū.

Ses.4. decret.2. §. 2.

Gregor. libr. 21. moral. c. 1.

inueniet, sed hoc sibi etiam quid foris locuntur abscondat. Subdítque exemplum de Iacob, qui virgas decorticatas suo gregi in canalibus apposuit, vt rectè dictum sit per Salomonem. *Qui fortiter premit vbera ad eliciendum lac, exprimit butyrum, & qui vehementer emungit, elicit sanguinem.* Hoc est, ne nimiè subtiliter præmamus vbera scripturę sacrę, ne lac nutrimenti, & butyrum vnctionis perdamus, & sanguis sequatur carnalis alicuius sensus: non sunt ergo omnes scripturę textus per omnes sensus deducendi, sed interdum vno, interdum duobus, aut pluribus, prout rei oportunitas exegerit.

Gene.30

Prou.30.

Ex quibus (vt hanc partem absoluamus) eliminatur prædictus ille hæreticus Melanchthonis error, dogmatizantis istud commentum esse scholasticorum. Nam superiùs docuimus, certum & de fide esse vltra literalem esse etiam mysticum sensum: an vero mysticus distribuendus sit in allegoricum, tropologicum, & anagogicum, non perinde de fide certum, quoniam non tam apertè diuinæ scripturæ nos cogunt, neque video aut reperio ab ecclesia catholica decretā vllā traditionē, quæ de hac re extet. Neque veteres ecclesiæ patres pro constanti hanc sententiam docuerunt, sic distinguere: cùm mysticus sensus sine vllo discrimine allegoricum, aut anagogicum, aut tropologicum significet. Habemus tamē trimembrem distinctionē mystici sensus ex Augustino & Hieronymo, vt supra adduximus, & ex Paulo viden-tur

Theoria sensuum spiritualiū, licet apud antiquiores patres secundùm voces non fuerit distincta, reperitur, vt explicatur a recentioribus, ex Paulo apostolo deduci tur.

Aug. li.1

degenes. ad liter. cap. 2. et lib. imperfect. in genes. cap. 2. Hiero. q. 12. ad Hedibiã, et super Ezec. c. 1. et in Amos. c. 4. et in Isa. cap. 12. et 49. Gal. 4. 1. Cor. 10 Rom. 15.

tur deduci, qui dicit, *omnia in figura contigisse illis*, vbi insinuat allegoriam, *vt non simus concupiscentes malorum, sicut & illi concupierunt*. &c. tropologiam innuit. Cum autem dicit, *scripta ad correctionem nostram in quos fines seculorum deuenerunt*, anagogiam significat: nã vt alibi dicit. *Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus*. Quare plus quam temerarium mihi videtur iam hos tres gradus mystici sensus negare: conducunt enim, & ad illustrandas scripturas contentiones clarificandas, & conscientias ædificandas. Atque adeò cũ Apostoli & Euangelistæ scripturas citauerint, in sensu ab Spiritu sancto intento (nam temerarium & indignum est, vel cogitare, quòd scriptores sacri citauerint sacras scripturas, præter sensum ab Spiritu sancto intentum: maximè in re graui, nimirùm ad Iudæos, & gẽtes manuducendas ad fidẽ Christi, vel quod quandoq; allegoriam, quandoque tropologiam, quandoque anagogiam nobis exposuerint) certè credendũ est scriptores sacros hos sensus intellexisse, vt patet, ex solo loco Pauli dudũ citato, oppositum autem est, scripturis abuti. Palàm ergo est, quid sit sensus spiritualis, & quotuplex, & quomodo temerarium sit, tropologiam, allegoriam, & anagogiam negare, propter cõsensum omnium sacrorum Doctorũ: quomodo etiam existimem hæreticũ esse sensus hos negare: quoniam ex Paulo, vt dictum est, dedu-

cuntur

cuntur isti sensus mystici, quamuis non ita necessarium est distinctos asserere, sunt tamen seiuncti, si non re, ratione tamẽ & habitudine. Sed, ne vos morer, ad cætera pergendum: vt scilicet, clauem illam Dauid, quã habet sancta mater ecclesia ex Christi autoritate (qui fuit de genere Dauid) ad aperiendum hos sensus exprimamus.

DE CLAVIBVS SCRIPTVRAM referantibus.

ABSOLVIMVS definitiuã partem sensuũ, & quid ipsi sint, quotuplicesque pro ingenij nostri tenuitate exposuimus. Iam de dispositione ipsorum agendum, hoc est, quomodo inueniãtur, & inuenti disponantur: quæ quãuis obiter in precedentibus tacta sint, rursus oportet seorsum clariùs, distinctiùs atq; exactiùs de proposito aperire, vt sciamus quibus clauibus tractanda & aperienda sit via sacri eloquij, vt quantum à nobis fieri possit, scripturæ maiestas, & amplitudo pateat. De clauibus scripturæ.

Duo sunt clauium genera, quibus sacri Doctores ad sacram reserandam scripturam vsi sunt: vnũ veluti formale est, quod methodum exponendi scripturas proponere videtur: alterum verò materiam subministrat, & viam interpretationi scripturarũ expedire, & præparare videtur, sicut enim in claustro siue ferrea sera materiali, & clauis Duo genera clauium declarantur ex cõparatiõe ad clauẽ materialem.

est pro formali instrumẽto aperiẽdi, & insuper ad adulterinas claues frustrãdas industria fabri ferrarij interiùs & exteriùs sera defenditur munitionibus, & quibusdã quasi custodijs ferreis circũcluditur, vt securiùs re nostra familiari vtamur, & vita nostra tuta esse posit: ita in scriptura sacra aperienda, quæ est sera clausa, & sigillata ab Spiritu sancto, licèt primariò ipsius Spiritus sancti afflatu sit referanda, tamẽ ex industria sacrorum Doctorum excogitatæ sunt claues, quas habeamus tãquam methodũ, artem, & formã aperiendi scripturam: & insuper alias considerationes nobis sua diligentia pro materia tradiderunt, vt hæc expositio expeditior sit atq; liberior. De hac secunda, vt vnico verbo dicamus legendus Sixtus Senensis, qui de hoc particulari exponendi genere multa docet: & ad viginti quatuor exponendi modos extendit. Videte ipsum: quoniam nimis lõgum & operosum esset, ne dicam inutile, illa hùc transcribere: ex vocum enim literarumque cognitione, rerum peritia, sedulaque opera, & lectione sacrarum literarum, atque sanctorum patrum potissimùm pendère videtur. Huc pertinet admonitio de punctuatione, & distinctione, de lectione germana & propria textus, & alijs huiusmodi: de quibus fortasse infrà perfunctoriè tãgemus, de quibus nonnulla adducit F. Nicolaus Ramos, docẽs quæ requiruntur in diuinarum literarum tractatione.

Sixtus Senen. li. 3. bibliotec. a fol. 232.

F. Nicol. Ram. 1. p. de asser. vulg. q. 11. fol. 140.

De priori autem genere pauca etiam à nobis dicenda ſunt, ſiquidem D. Auguſtinus libris de doctrina chriſtiana hanc methodum exactiſsimè tradit, & tandem ad certa capita, id eſt, ad ſeptem regulas Tychonij Afri reducit, non vt vniuerſæ legis receſus patefiant, ſed vt multa quæ in ſcripturis clauſa ſunt aperiantur. Idem fecit Iſidorus, Policratius etiam viſus eſt addere alias ſeptem. Quas ego in præſenti recenſerem, niſi timerem me actum agere: vos videte Diuum Auguſtinum, & diſtinctè has ſeptem regulas ponentem, & exactè exemplis declarantem, exponentem, & amplificãtem, ſuperuacaneum igitur erit interpretationem illarum inducere. Dumtaxat eas in medium proferam, vt quod dicimus & ſuperædificamus, planè ab omnibus percipiatur. Prima regula eſt *de Domino & eius corpore.* Secunda *de Domini corpore bipartito.* Quam ſic corrigit Auguſt. *de Dñi corpore vero atque permiſto, aut vero atque ſimulato, ſiue de permiſta eccleſia.* Tertia *de promiſsis et lege*, quàm Auguſtinus appellat *de ſpiritu & litera.* Quarta *de ſpecie & genere.* Quàm explicat Auguſtinus *de toto & parte.* Quinta *de temporibus.* Sexta *per recapitulationem.* Septima eſt *de diabolo & eius corpore.*

Claues ſcripturæ ad ſeptẽ regulas reducit Auguſtinus, ex Tychonio. D. Aug. lib. 4. de doc. chriſtia. potiſſimũ li. 5. a cap. 30. Iſidor. li. 1. de ſũm. bono. c. 2.

Vnum tamen ſilentio non eſt prætereundum, quòd ex iſtis ſeptem regulis, prima & ſecunda, cũ quarta & ſeptima affinitatem habent, & quandam communionem ſiue cõuenientiam, vt eas ad vnũ aliquod commune reducas: nam ſicut in prima

Quatuor ex his ſeptem regulis ſũt quæ in vnũ conuenire poſſunt.

traditur modus exponendi scripturam de Christo & de eius corpore mystico, ita in septima de diabolo & de eius corpore: nam sicut Christus caput est in catholica ecclesia, ita diabolus dicitur caput in malignantium congregatione, & per vnionem capitis ad corpus, corporis mystici negotia, capiti accommodantur, & econtrà, vt cùm de vna persona fit locutio, simul congerantur & coagulentur quæ propria sunt alterius personæ
Galat. 3. coniunctæ. Dicit Paulus, *Ergo semen Abrahæ estis*: Cùm tamen non sit nisi vnicum semen Abrahæ: vt ibidem docet, quod Christus est: non dubitat Paulus pro Christo computare omnes ei addictos & cõiunctos, & eis attribuere quod soli Christo proprium est, vt trãsitus sit à capite ad corpus, & à corpore regressus ad caput: nunquam tamen recedit sermo ab vna persona, siue corpore. Simi
Isaiæ. 14 liter cùm Isaias dicit. *Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer*, &c. quod propriè de Lucifero capite malorũ dicitur, sub figura regis Babylonis, vt à membro diaboli, rege, videlicet, infideli, transeatur ad diabolum Luciferum, qui caput est malorum. Et Eze
Ezec. 18. chiel. *Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, perfectus decore, in delitijs paradisi fuisti.* Locutus fuerat
Cyrillus in Iohã. lib. 6. c. 6 de principe Tyri membro diaboli, & ad diabolũ eius caput transit: quod notauit Cyrillus.

Ad eundem modum de secunda & quarta dicendum, nã sicuti in secunda, quæ est de corpore Christi vero atque permisto, siue de permista ecclesia,

ecclesia, propter mistionem bonorum & malorum, multa permistim dicuntur, nam cùm locutio sit communis & vtriusq; bonis, scilicet & malis cõpetere videatur, tamen bonis conuenit propter malos, aut contrà: quod oportet vigilantissimè aduertere, ne lector negligentior sensum & intelligentiam scripturæ confundat. *Nigra sum sed formosa filiæ Hierusalẽ, sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis.* Nigram se dicit propter malos, formosam autem propter bonos: quia ecclesia vtrunque habet, & quòd sit fusca, sicut tabernacula Cedar, & formosa sicut pelles Salomonis, propter vnitatẽ & mistionem bonorum & malorum, intra sagenam, cui ecclesia & regnum cœlorum assimilatur. Et quandoque vnica locutione simul comprehenduntur omnes, licet non propter omnes, sed propter aliquos, vt Oseas, *Quia puer Israel, & dilexi eum, & ex AEgypto vocaui filium meum.* Vbi mali ex societate bonorũ dilecti dicuntur, & cõsequenter participes beneficiorum, quæ boni promerentur: pulchrè igitur puerum & dilectum appellat, quia vt obediẽs ad saluandũ est susceptus, vt exponit Beda.

Cant. 1.

Matt. 13

Osee. 11

Beda. ser mon. de annũtiat.

Ita quoque in quarta regula Tychonij traditur locutio de specie & genere, de parte & toto, id est, de eo, quod specialiter, & de eo quod generaliter dicitur, vt in mandatis regijs & pontificijs solemus distinguere, id quod specialiter, & id quod generaliter præceptum sit: ea enim quæ generaliter

neraliter dicuntur, ad aliquam partem, aut speciē referuntur, & ea, quæ de aliqua parte, aut specie tractantur, genus, aut totum aliquod respiciunt. Quare sicut in prima à membris ad caput, & à capite ad membra transitur: ita hic transitus fit à generali ad speciale, aut è diuerso. Quod vt vno, aut altero exemplo declaremus, præter ea, quæ adducuntur ab Augustino in quarta regula, Isaias, inquit, *Onus Babylonis, quod vidit Isaias filius Amos super montem caliginosum, leuate signum, exaltate vocem,* &c. ad Babylonem specialiter sermo est: & post pauca. *Ecce dies Domini venit crudelis, & indignationis plenus & iræ*: ad omnem orbem dirigitur sermo de iudicio finali & vniuersali. Cùm autem rursus subdit. *Ecce ego suscitabo super eos Medos.* Ab vniuersali descendit ad speciale, sermonem iterum dirigens ad Babylonem. Vigilare ergo debet lectoris intentio, ne quærat in specie, quod in genere pōt melius & certius inuenire: ergo ea, quæ specialiter alicui ciuitati, aut prouinciæ dicũtur, generaliter ad aliquod regnũ, aut orbē vniuersum applicari debēt: sicut de corpore & capite in prima & septima regula dictũ est: atque adeò hæ quatuor regulæ vnam constituent, quam possemus communi & generali vocabulo appellare de toto, & partibus: nam corpus mysticum, siue bonorum, siue malorum, & caput habet, & membra, tanquam partes, & sic comprehenduntur prima, & septima regula, corpus autem permistum in

Isai. 13.

Vna regula autoris, in qua prī ma, secũda, quarta, et septima August. conueniunt.

secunda

secunda regula, & speciale & generale in quarta, quamdam totius & partis vmbram habere videntur: & sic ad vnam regulã reduci haud inuitè possunt: quæ erit facilior ad expositionem scripturæ, si eam tãquam scopum, ad referandũ secreta scripturæ admoueamus. Et inter alia exempla sit illud, *Habitatio autem filiorum Israel, qua mãserunt in AEgypto fuit quadringentorum triginta annorum*, quod constat accipiendum etiam esse de horum parẽtibus, Abraham, Isaac, & Iacob, & computanda tempora peregrinationis eorum à die, qua eduxit Dominus Abraham de Aram terra sua. Apostolus enim commemorãs fœdus, quod pepigit tũc Dominus cum Abraham ait. *Post quadringentos triginta annos facta est lex*. Constat autem legem latam post egressum filiorum Israel de AEgypto, qua de causa septuaginta interpretes locũ Exodi per paraphrasim ita tradiderũt, *incolatus filiorum Israel, quem incoluerunt in terra AEgypti, & in terra Canaan ipsi & patres eorum anni quadringenti & triginta*. Cæterum ab ingressu Iacob in AEgyptum tempore famis, vsque ad egressum filiorum eius, ducenti quindecim anni fluxere: nam Abraham septuaginta quinq; annorũ erat, cùm exiuit de Arã, & cum Dño fœdus iniuit, centenarius autẽ genuit Isaac, Isaac autẽ sexagenarius genuit Iacob, Iacob verò cum familia ingressus est AEgyptum cùm cẽtum triginta esset annorum, quos si à promissione facta illa Abrahæ colligamus, reperiemus iuxta

Exod. 12 Galat. 3. Gene. 12 Gene. 21 Gene. 28 Gen. 47.

Apostolum fluxisse annos. 430. vsque ad legem latam efluxisse annos. 215. vsque ad ingressum Iacob cum filijs in AEgypto, & totidem ex tunc vsque ad egressum posterorum. Vides ergo quam rectè hæc intelligamus iuxta regulam hāc nostrā de capite & membris, toto & partibus.

Secunda regul. autoris, ex trib9 Tychonij coagmētata, tertia, scilicet, quinta et sexta.

Tres supersunt regulæ apud Augustinum, tertia, quæ de spiritu & litera dicitur, quinta de temporibus, sexta de recapitulatione vel anticipatione: quas operosum non erit, nec inutile memoriæ causa ad vnam reuocare. Quod vt illustriùs et breuiùs faciamus, abs re non erit memoriam repetere, eius quod suprà dictum est, videlicet scripturas sacras tales esse considerādas, qualis est Christus, ipse, quem cōtinēt, si quidem Christus Dominus, materia est, et principalius subiectum, atque finis ipsarū: proculdubiò scripturam Christo vacuam, non ineptè comparaueris vaginæ gladio vacuæ, aut spicæ sine grano, aut, quò aptiùs loquar, cadaueri, quod spiritu et vita priuatur. Ergo scripturas cōtemplari oportet, perinde ac verbū Dei, quod dum venit plenitudo temporis in nouissimis diebus carne vestitutum ex vtero Mariæ in hunc mūdū processit, corpore, scilicet, & spiritu præditū, suo enim tēpore natus est Christus, cuius membra debitum ordinem, & colligationē obseruant, vt nullum membrum in ipso indebitè collocetur, vt capite in suprema parte sito, succedat collum, deinde humeri, pectus, brachia, & cætera mēbra,

Orig. homil. 1. in Leuit.

sua

sua vnũquodque se de. Ergo sacræ scripturæ Christo respondentes & litera, & spiritu, suo tẽpore, atq; ordine explicandæ: & ita erit nostra secunda regula, quæ tres Tychonij, tertiã videlicet, quin tam & sextã comprehẽdit, & in vnam eas reduco, videlicet, *vt in scripturis exponendis attẽdatur spiritus atque litera suo tempore, atque ordine.*

Regul. 2. apud au torem.

Vt igitur ad primam partem veniamus, vt Christus carne, & anima constabat, sic scriptura enarranda secundum literam, vt spiritus non contemnatur. v. g. cùm dicitur, quòd *Abraham mane surgẽs, tollens panem & vtrem aquæ deditque Agar, & imposuit scapulæ eius, tradiditque puerum, & dimisit eam.* Teste Hieronymo per hanc historiam denotatur cura synagogæ, (cuius typus est Agar) erga illum populum (quem figurabat Ismael) vt commissa intelligatur fuisse in obseruantia legis onerosæ, & ad humeros impendentis: quæ tamen panis fuit illius populi, sustentatioque familiaris & ordinaria. Leuamen autem, ac refrigerium significatur, in eo quod subditur, *Quòd videns puteum aquæ, quem Angelus demonstrauerat, abijt & impleuit vtrem, deditque puero bibere, & fuit Deus cum eo.* In aqua, scilicet, prophetarum cœlitùs inspirata, seu profundo intellectu de expectando Messia defossa. Aliàs durum videretur, quòd tam diues paterfamiliàs, ac vir misericordiarum proiecerit filium suum cum matre destitutos auxilio: ergo congruè sic narratur historia, vt lector moueatur ad inclusum my-

Scriptura, litera, et spiritu constat: Gen. 21. Hier. ad Damasũ, de tribus quæstio. q. 2.

sterium inuestigandum. Sic in cęteris lector emūctæ naris poterit subolère mysterium intra literā latens.

Deutero nomiū. Et Deuteronomium, quintus liber Pentatheuchi, sic appellatur, idest, lex secunda, vt per ipsam notaretur, vel ex solo nomine, quòd euāgelij my-

Hier. ad Fabioli de. 42, māsionibus. Isid. lib. ethim. 8. Aug. li. 1 de mirabilibus script. c. 35. et. q. 49. 51. sterια haberet inclusa, ita tamen dicit Hieronymus esse singula pertractata, quasi noua sint omnia, vt aperta præfiguratio sit euangelij, quod etiā dixit Diuus Isidorus, & omnes etiam sancti consentiunt.

Scriptura confone de tēporibus loquitur. Ad alterū autē de tēporibus, queēadmodū illud, *vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret.* Ita scriptura sacra congruo tempore tradita, atque edita consonè de temporibus loquitur, siue per sinedochen, vt ex toto partem, aut ex parte totum, vt Lucas, quòd post dies octo, fuerit transfiguratus, Matthæus post dies sex. Similiter *quòd sicut fuit Ionas in ventre cæti tribus diebus et tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus et tribus noctibus.* Siue per alium quemuis tropum frequentissimè reperies. Numeri ad tempus reducuntur, congruè enim ponuntur, aut finiti pro infinitis. *vt non dico tibi septies, sed septuagies septies*, aut pro perpetuitate tēporis, *vt septies in die laudem dixi tibi*, vt alibi explicatur, *semper laus eius in ore meo.* Sed locus ille. *Septies in die cadit iustus.* Simpliciter sic intelligitur, propter quod sancta

Deuter. Galat. 4. Lucæ. 9. Matt. 17 Matt. 12 Matt. 18. Psal. 118. Psal. 33. Prou. 24

ecclesia

ecclesia Romana ex centum quinquaginta psalmis, septem excerpsit pœnitentiales, ad excitandos peccatores ad pœnitentiam. Conducit hæc regula de temporibus ad intellectum scripturarum per considerationem phrasis Hebraicæ, cuius peculiare est non curare minutias temporum, vel in apponendo, vel in detrahendo, vt docet Augustinus, & Hieronymus, & Numerus filiorũ Israel, qui eductus est de AEgypto sexcẽtorũ millium pugnatorum esse dicitur, cùm tamen sexcenta tria millia virorum, quingẽti quinquaginta fuerint. Hanc veritatem lectio historiarum multùm iuuat, vt videamus non esse temporum rationem scrupulosè, & ad vnguem obseruatam: patet de Christi ætate, quæ neque anno tricesimo terminata fuit, vt Africanus & Tertulianus crediderũt, neque vsque ad annum quadragesimum sextum, vt quidam male colligunt ex illo, *Quadraginta sex annis ædificatum est templum hoc*, sed completo tricesimo secundo & tertio per tres menses & decẽ dies inchoato, & tamẽ absolutè dicitur ætas Christi triginta trium annorum. Lege Augustinum, & Franciscũ Ruyz qui exactè natiuitatis, ætatis & mortis Christi tẽpus persequitur. Hac regula soluitur, quomodo numerus Apostolorũ nunc duodecim appellatur. *Thomas autem vnus ex duodecim non erat cum eis*, cùm tñ, iam Iuda in furca suspẽso, nõ essent nisi vndecim: & quandoq; vndecim, *vbi inuenerunt vndecim*, &c. etiam probabile sit per

Obserua

Augu. q. 47. super Exod. Hier. ad Galat. capit. 3. Num. 11 et Num. 1

Iohan. 2.

Augu. 2. de doctr. christia. F. Frãcis. Ruyz, regula. 116 Iohã. 20

Luc. 24.

Calistus Placentinus enar ratione euange lii.46. Calistum Lateranensem canonicum, quòd vnus ex duobus discipulis euntibus Emaùs esset Iacobus ille frater Domini: per vndecim ergo vel duodecim consecratus numerus Apostolorum significatur: non quòd habeatur respectus, quòd ille numerus tunc esset expletus, sicut intelligitur apud Mar. vl. Marcum, *Recumbentibus vndecim*, &c. Similiter si Luc. 10. apud Lucam legendum sit, designasse Dominum septuaginta, vel septuaginta duo, vel fuerint septuaginta, vel septuaginta duæ palmæ: qua de re Corneli. Iansen. c.80. cõmētariorum con cordant. Euang. multa accumulat Cornelius Iãsenius. Et ita Daniel mentionem facit de Angelis ministrantibus numero quidem certo pro incerto: ideo nihil refert, quomodo habeat vulgata, quomodo sit in Dan. 7. Græco vel Hebræo, cùm numerus ille non præscribatur tanquam certus & determinatus. Quare Gen. 15. facit illud. *Scito prægnoscens quòd peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua, & subijcient eos seruituti, & affligent quadringentis annis.* Quadringentis annis dixit sacer scriptor, pro quadringētis quin Aug. 16. ciui.c.24 que, & notauit D. Augustinus, tantum enim fluxerant viginti quinque ab egressu Abrahæ de Aram, à quo computantur. 430. vt superiùs annotatum Benedictinus an notat. ad illum locum genes. in margine bibliorū. est. Scio Ioannem Benedictinū computare annos illos. 400. à quinto anno Isaac cum Ismale, qui malè tractabat Isaac: propter quod cum matre Agar pulsus est de domo paterna, sed hoc fictum est, & prorsus citra necessitatem.

Temporum etiam permutatio est in diuinis literis

teris, vt præteritum pro futuro ad confirmandam certitudinem euentus, & sic vnum tẽpus pro alio vsurpatur, vt Augustinus prosequitur enarrans illud, *Per præceptum Domini castra collocabũt filij Israel.* Non autem fiunt istæ assumptiones & transitus de tempore ad tempus sine mysterio incluso. Vide Hieronymum, Originem, & Augustinum, & reliquos Doctores sacros, vbi congruè annotãt scriptores noui testamenti pro temporum ratione veteris instrumenti testimonia aliter citare, quàm à primis scriptoribus prodierunt, sic illud, *Accepisti dona in hominibus*, citatur à Paulo, *dedit dona hominibus*: quia cùm Paulus scripsit, iam dederat Christus quod acceperat, vt adnotauit D. Hieronymus. Quæ locorum conciliatio mihi magis arridet, quàm illa, accepisse Christum in terra in membris suis, dedisse autem in cœlo, vt Deus est, vt Augustinus dicit, quem sequuntur Sedulius, & D. Thomas: nam Paulus ex psalmo citat sententiam. Nec sat est ad propositum, quòd vtrũque verum sit, sed D. Bernardus videtur innuere, quòd accepit dona in hominibus, vt per passionẽ exaltaretur nomen eius, & ita intraret in gloriã suam, ideo accepit nostram fragilitatem, vt daret immortalitatem æternæ gloriæ. Nil moror, neque adduco Chrysostomi, Theodoreti, Theophilati, Ecumenij, & Euthemij expositionẽ, quod Christus accipiens nostram fidem, dedit suam gratiã, & dona Spiritus sancti, vera sanaque loci interpretatio,

Aug. lib. 4. quæstionum super Numer. Num. 9. Psal. 103 Hie. episto. ad vitalẽ, quæ incipit, Zenon Nauclerus. Orig. super epis. ad Rom. c. 2. & super Cãt. homil. 1. Aug. ser mone. 1. fe. 3. post Dñicam passiõis. Psal. 67. Ephe. 4. Hier. super Mat th. c. 1. Aug. 15. Trinita. c. 19. Sedul. & S. Th. super locũ Pauli. Bernar. 4. de na-

tiuit. fol. 15. & ser: 4. de ascen. f. 38. pretatio, sed nobis modo sat est cũ D. Hierony-mo annotasse, quòd pro ratione temporis, diuersimodè citantur testimonia. Ex qua annotatione conciliatur quod ex Michęa Matthæus citat: nam vt Propheta dixit, *Tu Bethlehem Ephrata paruulus es in milibus Iuda*, Euangelista refert, *Tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda*. Eadem prorsus est sententia, temporum differentiam consideranti: nam Propheta voluit significare, Bethlehem suo tempore despectã, Christi natiuitate fore nobilitandam, ideo subdit, *Ex te enim egredietur dux*, Euangelista autem post Christi natiuitatem scribens, quasi declarans prophetæ vaticinium, ait, *nequaquam minima es*: qua consideratione temporum non cogemur dicere, sacerdotes Iudæorum præ turbatione, immutasse testimonium, neque enim constat an sacerdotes retulerint testimonium, vel ipse Euangelista ad confirmandum illorum responsum dicat, *Sic enim scriptum est*.

Mich. 5. Matt. 2.

Per recapitulationẽ & anticipationem ordo scripturarum non peruertitur.

Ad vltimum de ordine, qui per anticipationẽ & recapitulationem non inuertitur, sed hoc fit, vt lector diligentiùs scrutetur mysterium: quædã enim sic dicuntur, & narrantur gesta, ac si illa cõtentione & rerum seriè accidissent, cùm tamen quędam per recapitulationem posteriùs dicta, ad priora sint reuocanda, quædam per anticipationem præoccupata, in posteriora sint referenda.

Genes. 2. v. g. *Plantauit Dominus à principio paradisum voluptatis*,

tis,&c. ita narratur, quasi paradisus cõditus sit post conditum hominem:& in paradiso sexta die constitutum:& paradisus fuerat tertia die cõditus & plantatus. Quod quãuis congruere videatur tẽpori plusquam perfecto *Plantauerat*, tamen ante gestorum recapitulationem fieri videtur, & sic ponitur ac si post hominem conderetur. Et illud, *Erat terra labij vnius, & sermonum eorundem*, recapitulatio est, quod ante distributionem gentium erat, narratur, repetiturq́; hæc narratio ad aperiendũ, quomodo ex vna lingua tot factæ sunt, atque tan differentes. Similiter, *Creauit Deus hominem ad imaginẽ & similitudinẽ suã, masculum et fœminã creauit illos*. Per anticipationem dicitur: nam Eua postea formata est ex costa Adæ. Et illud Matthæi. *Multa corpora sanctorum qui dormierant, surrexerunt*, &c. per anticipationem dicitur: nam, *Christus primogenitus est mortuorum, et primitiæ dormientium*. Cũ Matthæus & Marcus annumerant Apostolos, inter quos & Iudam Iscariòtem & addijciunt, *qui et tradidit illum*, & certum est, non ante, sed postea tradidisse: similiter cùm dicitur, quòd Maria erat *quæ vnxit pedes*, nihil prohibet interpretari, quæ postmodũm vnxit. Passim ergo manifestũ est, in historia rerũ gestarum, vbi quæ priùs gesta sunt, priùs quoque describuntur, apud prophanos etiã historiographos. Euãgelistæ autem, dum Christi historiã texerunt, sequebãtur quò ibat, & eos ducebat spiritus, & suũ quisque ordinem seruabat,

Gene. 11
Gene. 1.
Mat. 27.
Colos. 1. & Apocaly. 1. 1. Cor. 15
Matt. 10
Marc. 3.

quem præsagire sine Spiritus sancti illuminatione non poterant, vult autem Dominus etiam nos vigilantiùs attendere, verum Dei ordinem ab Spiritu sancto petamus.

Quo consilio autor limitauerit regularum numerũ. F. Frãci. Ruyz li. de regu.

Placuit etiã restringere regularum numerum, vt methodus exponendi diuinas literas, & magis perspicua sit, & faciliùs in numerato habeatur. Scio equidem latiùs potuisse protrahi, nam quidam ad ducentas, vsque triginta quatuor extendit, & quidem sine ordine: sed eas colligebat, vt se se ex lectione sanctorum offerebãt. Sed nemo est tam firmę memorię, vt possit eas complecti, vt ad intelligentiam scripturarum semper eas habeat ad manum paratas. Sufficiant ergo tibi lector septem ille Tychonij, quę duabus nostris breuiùs cõtinentur: nam harum methodo, & forma, si solertè vsus fueris, ex scripturarum & sanctorum lectione plures multò poteris tibi comparare, quæ priuatæ tuæ intelligentiæ atque proposito subseruient. Fruere hoc nostro labore, vt tanquam vigilantissimus paterfamiliàs, habeas vnam & alteram clauem, quæ aperiat aut claudat seras omnes cellularum omnium domuũ tuorum domesticorum, & peruiam tibi faciat sacræ scripturæ.

Vnam aut alteram tibi proponam, quia necessariæ sunt, & vt, instar earum, aliàs similes ex tua priuata, & scripturarũ, & sanctorum lectione colligas. Quas etiam ad duas meas regulas reducere non erit difficile: mihi crede, quare ad maiorẽ illarum

rum explicationem eassubijcio. Vna est de filio Dei ac filio hominis, quam Augustinus tradit, ad intelligendum quomodo Christus, & æqualis patri, & minor patre sit, æqualis diuinitate, minor humanitate, qua regula conciliabis multa scripturæ testimonia, quæ alioqui contrarietatem præse ferre videntur, cùm secundùm formam Dei dicatur, *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil*, secundùm formam hominis, quòd, *factus ex muliere, factus sub lege venerit*, & quòd Dominus *gloriæ sit, qui quos voluit* vocauit, iustificauit, & glorificauit, &, *nō est meum dare vobis*. ¶ Ex hac regula innumeræ autoritates declarantur, ad quam reducitur quod etiam in humana natura Christi duplex erat voluntas, vna libera, altera naturalis, secundùm liberam dicitur, *non mea, sed tua fiat voluntas*: secundùm naturalem dicitur. *Tristis est anima mea vsque ad mortem, & transeat à me calix iste*, denique, quædā in scripturis sunt, quę æqualitatē Christi cum patre significant, *ego & pater vnum sumus*, & non *rapinam arbitratus* est se esse *æqualem* Deo: quædā notant minorē esse patre in assumpta natura, *Pater maior me est*, dicitur apud Iohannē: & alibi, *pater nō iudicat quēquam, sed omne iudicium dedit filio, & potestatem dedit ei iudicium facere*, &c.

Regula de filio Dei, & de filio hominis Aug. lib. 1. de Trinita. c. 11. & 12.

Iohan. 1.

Galat. 4. Roma. 8. Mat. 20.

Amplus huius regulæ vsus.

Matt. 26

Iohā. 10.

Philip. 2 Iohā. 14 Iohā 5.

Hanc regulam idem D. Augustinus declarat, vt verborum contextum vim atque energiam vigilantiùs attendamus: conducit enim hoc maximè ad referanda diuina mysteria. v. g. cùm diuus

Declaratio prædictæ regulæ ex August.

Aug li. de Trin. c.1.&.2. Iohannis dicit. *Sicut enim pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso*: paulò
Iohan.5. ante dixerat, *Non potest à se filius facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem*: si quis verborum sono externo inhæserit, putabit sermonẽ esse de Christo secundùm humanam naturam, cùm tamen ibidem apertè intendat tollere errorem Pharisęorum contendentium contra eum, quòd se filium Dei & æqualem Deo faceret, is quisquis sit consequenter dicturus esset, q; prior *pater super aquas* ambulauerit, & alicuius alterius cæci nati *oculos luto linierit*, aut, *quatriduanum Lazarum* à mortuis suscitauerit, vt prius faceret *pater opera*, quæ videns filius ab illis, tanquã ab exemplaribus, similia transcriberet: veluti pictor discipulis tradit tabellas depictas transpingẽdas & traducẽdas, veluti ma-

Accomodatũ simile. nus aliũde easdẽ trãscribit literas, q; falsum est pręterq̃ quòd textũ ibidẽ destruit, vbi subdirur, *quæcunque enim ille fecerit, hæc & filius similiter faciet*, vt notetur quòd eadem est, & similis operatio patris & filij, par quoque & inseparabilis. Idcircò attentissimè oportet considerare particulam illam, *nisi*, quę simul est, & aduersatiua, & exceptiua: quare illud. *Nisi quod viderit patrem facientem*, subiungitur, ad distinctioné procedentis, ab eo à quo procedit: nam licet pater ab alio non procedat (filius à patre generatur, Deus de Deo, lumen de lumine, ideò filius habet à patre quòd sit) bene tñ habet in filio, quòd pater eius sit, vt ex illa, *Sicut pa-*

ter habet vitam in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso. Vnitatem & æqualitatem naturæ intelligamus: *ex illo autem, nisi quòd viderit patrem facientem*, distinctionẽ personæ: qua sicut filius est à patre, à quo procedit, ita operatio filij procedit à patre, quare sicut filius à patre est, ita quoq; operatur à patre. Vbi admirabiliter insinuatur modus procedendi filij à patre, scilicet, per modum notitiæ, *nisi quod viderit*, inquit, *patrem facientem*: ideò filius dicitur sapientia genita: quòd per intellectũ à patre procedat: quæcunque enim ille fecerit, hæc filius similiter & faciet: quoniam pater intelligens se, generat filium. Simile est illud, *Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me*, intelligitur de Christo secundùm diuinam naturam, qui non est ab homine aliquo edoctus, *neque à me ipso*, inquit Christus, *sed à patre qui me misit*: ab eo ergo habet quòd sit filius, quòd sit vita, quòd sit doctrina, &c. Obserua Iohan. 7.

Et hæc regula cum priori nostra cõmunionẽ habet, ita vt in illã reuocari possit. Aduertendũ semper est quid toti, quid parti, quid supposito, quid naturæ huic vel illi competat: non quòd duas Christi naturas Christi partes esse velim ex quibus componatur, sed sciam Christi personam non compositam ratione partium, bene tamen ratione numeri: vt S. Thom. docet, & ita quasi partes, & totum, concipiuntur modo nostro loquendi. Prima autem regula ad priorem nostrã reducitur. S. Tho. 3 p. q. 2. artic. 4.

Hactenùs de clauibus satis dictum sit: nã quod Distin-

S 3 attinet

ctio per-pūcta & literas in scriptura necessa-ria, item infra. parte.3.
Aug. li.3 de doctr. chri.a. c. 1.ad. 4.
Lucæ.23
Theophi.ibid.

attinet ad distinctionem ambiguorum, siue in pronuntiando, siue in dispungendo, diligenter persequitur D. Augustinus, & quisque ex lectione obseruatione & peritia linguarum annotare facilè poterit. Sed proponamus vnum exemplum, aut alterum, vt intelligas quantum valeat, vel vnius puncti additio vel detractio, nam illud, *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.* Theophilatus punctum ponit aduerbio, *hodie*, vt sit sensus, non ꝙ latro illo die esset in paradiso futurus, sed ac si diceret, *Recordare quòd hodie* pēdens in cruce, & in die meę ignominiæ tibi dico, polliceorque gloriam: sed ꝙ promissio ista non fuit completa nisi post quadraginta dies in die Ascensionis. Sed melius ferè ab omnibus intelligitur, vt punctus apponatur pronomini tibi, vt sensus sit, ego dico tibi, ꝙ hac ipsa die videbis gloriam meam: sic Abulensis quia beatitudo in sola Dei visione consistit, Deus autem vbique est totus præsens, vbique ergo videri potest à quocunque intellectu illustrato lumine gloriæ: cœlum autē empyreum confert ad beatitudinem secundùm congruentiam loci: quia est locus supremus & optimus: licet ergo latro non fuerit in paradiso, hoc est in cœlo empyreo, fuit illa die in paradiso, idest, in beatitudine, quæ potest haberi in terra, & tunc temporis fuit in sinu Abrahæ cum Christo, similiter illud. *Quod factum in ipso vita erat.* nam Origenes cōmā apponit ibi, *quod factū*, vt sequatur sensus integer, *in ipso vita erat. Quem*

Abulen. to. 7. super Mat. c. 25. q. 80. folio. 104. col. 2.

Iohan.
Origen.

sensum sequitur Eusebius Emissenus, Chrysostomus vero legit, *sine ipso factum est nihil, quod factum est*, ibidem pungit & finit clausulam: quem sensum quidam ex Græcis, & plurimi Latinorum secuntur, vt sequatur integra clausa, *in ipso vita erat*, vt non tantum intelligamus res à Deo esse per priorem clausulam, sed & cõseruari per posteriorem: quo sensu dicit Paulus, *portansque omnia verbo virtutis suæ purgationem peccatorum faciens*. Sanctus Thomas & Augustinus legunt, *omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil*, vbi pungunt & distingunt, vt sequatur clausula integra, *quod factum est in ipso vita erat*, vt sensus sit, ideas omnium, quæ facta sunt, ipsam esse vitam Dei. Itaque lectio triplex istius loci ita distinguatur: prima vt sit punctus post dictionem, *nihil*. comma verò post dictionem, *in ipso*, sine distinctione autem sit, *quod factum est in ipso*, vt sic legas, *sine ipso factum est nihil. quod factum est in ipso, vita erat*, quam lectionẽ Hieronymus ascribit quibusdam hæreticis inferentibus hinc Spiritum sanctum esse creaturam, nam quod factum est creatum est, & Spiritus sanctus vita est. Quam errandi occasionem secũda lectione ex Græcis, Chrysostomus, Theophilatus, Eutimius comentarijs in hunc locum excludunt, & Athanasius: ex Latinis verò Cyprianus, post dictionem, *nihil*, comma apponũt, & post, *factum est*. apponunt punctum, *sine ipso factum est nihil, quod factum est*. in recens excusis latinis Codicibus per Theobaldum.

Euseb. Emis. ho mi. de na tiuita.
Chryso. sup. iohã nem.
Heb. 1.
Aug. super iohã nem.
S. Tho. ibid. &. 1 p. q. 18. ar tic. 4.
Hieron.
Chryso. Theop. Euth. su per iohã nem.
Atanas. lib. de in

Theobaldum & Plantinum tertiam & cõtinuam reperimus lectionem, *sine ipso factum est nihil, quod factum est.* Sed tamen communis lectio est apud Latinos, & apud Græcos quosdam, *sine ipso factum est nihil. quod factum est, in ipso vita erat*, vt post dictionem, *nihil*, sit punctum, & post dictionem, *est*, sit cõma, & duæ dictiones, *in ipso*, coniungantur sequentibus, sic legunt Lactantius, Irenęus, Ambrosius, Augustinus, Hieronymus, Marcellus Papa, & multi ex recentioribus, Anselmus, & D. Thomas, ex Græcis consonant Cyrilus, vterque Alexandrinus, & Hierosolymitanus, & Chrysostomus, & Athanasius, qui prędictam sententiam ita tuentur, vt hanc non aspernentur: imò sæpè amplectuntur, duntaxat curarunt Doctores isti suo tempore lectionem excludere hæreticorum. Ad modum istũ duorum testimoniorum plura alia vigilanter expones: multùm enim refert vnum punctũ in vna aut altera parte collocare. Atque vna litera grauiter immutat scripturæ sensum: nã *nephthalin ceruus emissus* per C. scribatur pro quadrupede: scioli tamen legunt per S. pro seruo, id est, famulo: *Vt illud videam voluntatem Domini*, legunt *voluptatem*, *& illud, exultationes Dei in gutture eorum*, legunt exaltationes. Non ergo parum refert vnam literam pro altera sumere, *vt sic eum volo manere*, vel, *si eum volo manere.* Sunt huius generis multa alia, quale etiam illud tritum est. *Cum ergo sis iustus, iustè omnia disponis: ipsum quoque qui non debet puniri condemnas, &* exterum

carnatione verbi. Cyri. li. 2 de incar. verbi. Lactã. li. 4. de ver. Sap. c. 8. Iren. li. 3 aduer. hęreses. c. 8 Ambro. li. 1. exameron. cap. 4. August. trac. 1. in iohan. & libr. 5. de genes. ad literam. c. 14. & mille alijs locis. Hieron. libr. qq. Hebræi, in genes. Marcel: quadam episto: 1. quã reperies apud Epipha. li. 3. aduer. hęres. c. 72. & inter decreta

exterum æstimas à tua virtute, quem locũ D. Greg. de Christo, & patre interpretatur, ad quẽ dicit ser monẽ esse prophetæ, quasi pater per hoc cuncta iustificet, ꝙ Christũ, qui sine peccato est, pro pec catoribus damnet. Egregiè quidẽ dicitur, sed cor rupta lectione, nam germana lectio est, *eum qui nõ debet puniri condemnare, exterum æstimas à tua virtu te*, sic recentiores ferè omnes codices iuxta corre-ctiora exemplaria, & illud *& oculi eius caligauerãt: ne poterat videre lucerna Dei antequam extingueretur Sa muel autem dormiebat*, &c. quam lectionem, non de sunt qui inuertant, mutato puncto, & addita lite-ra. M. sic legunt, *ne poterat videre lucernam Dei, ante-quam extingueretur, Samuel autem dormiebat*, &c. & adeò hęc sententia inualluit, vt Plantini codices ita habeant: quia forsam correctiores non inue-nit. Lyranus annotauit errorem & legitimam le-ctionem commendat ab exemplaribus Hebræis comprobans, quibus & septuaginta interpretes consonãt, itaque illud, *lucerna Dei*, &c. sequenti bus cohæret, simile est illud psalmi, *Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum*, nam cum Sciolus legis set, *sitiuit*, arbitratus est legendum *fontem*, cùm ta-men in Græco exemplari sit dictio, *Ischiron*, quæ fortẽ significat, quæ nullã habet similitudinẽ cũ dictione *Pigi*, quæ fontẽ significar, & Plantinus an notauit octo codices antiquos legere fortem, nes cio cur trepidauerit in textu ita excudere, tamẽ ad marginem apposuit. Simile est quod Paulus dicit,

pontific. Cyril. Hieroso. Cathe-che. 11. il lumi. Cyri. A-lex. ad. 6. c. iohãn. Atan. e-pist. 1. & 2. de Spi. s. ad Sa-rapi. Chryso. homil. 2. in gene. Multum refert li-terã mu-tare. Gen. 49. Psal. 26. Psa. 149. iohan. 21. Sap. 12. Gre. li. 3 mor. c. 11 1 reg. 3. Psal. 41.

hospitalitatẽ nolite obliuisci: per hanc enim latuerunt quidem Angelis hospitio receptis, interpretes aliqui (aliàs doctissimi si Deo placet) non plenè intelligentes sententiam non *latuerunt*, sed *placuerunt*, legunt, quos etiam sequitur Plantinus, & ad marginem ponit, *latuerunt*, cauenda tamen est, audacia quę sine vllo fundamento, vel ipsam legitimam & sacram lectionem, quandoque præsumat corrigere: sensus, vtcunque legatur, apertissimus est, ex intelligentia phrasis Græcè, *Elathon tines xenisantes, Angelus*, nescientes quidam hospitio, receperunt Angelos, ita Augustinus qui dicit sermonem esse de Abrahã & Loth, qui Angelos hospitio receperunt nescientes illos Angelos esse. Primasius prorsus consentit, & Græci omnes, Chrysostomus, Theodoretus, Theophilatus, Ecumenius. Sed de his fortassè dicemus posteriùs, cũ de germana scripturæ lectione agemus, & quatenùs nostra vulgata authentica sit, & duplicem lectionem admittat: sunt enim huius generis multa quæ diligens lector, & sacræ scripturæ studiosus obseruare debet. Moneo autẽ, vt hinc vestigijs sanctorum patrum studiosè inhæreat, illinc autem cautissimè hæreticorum cauillationes, & sciolorum audaces temeritates præcaueat: nam vt suo insigni decreto cauit Iulianus, ea est natura cauillationis, vt ab euidenter veris per breuissimas mutationes disputatio, ad ea quæ euidenter falsa sunt perducatur.

Hebr. 13.

Aug. li. 1 qq. in genes. q. 41. & lib. 16. de ciuit. c. 29.

Primasius, & cæteri Græci comẽ. ad hunc locum.

Iulianus lib. 50. ff. ti. 17. leg. 65. ea est.

Insuper

Insuper hęc similiter communicat cum posteriori nostra regula, nam distinctio, pronuntiatio, dispunctio ad ordinem, fidem, & collocationem spectat.

Secunda regul. ad aliam secunda reducitur.

Habes ergò iàm omnem scripturæ locum sensum habere aliquem literalem, modo superiùs exposito, ex mente Spiritus sancti, aut asserentis, aut narrantis, &c. Qui licet primum omnium inuestigandus sit, tamen non semper est in ipso sistendum, sed vlteriùs ad spiritum his clauibus aperiendum, inuestigandumque pergere debemus: maximè in historialibus, cæremonialibus & iudicialibus veteris legis, & in Actis Apostolorum, omnibusque mysterijs, & miraculis Christi & Apostolorum. Inuestigabimus autem hanc sapientiam, securiùsque hauriemus, si vt dicit Sapiens, *eam concupiscamus, & amatores simus formæ illius*, & ipsa de se Sapientia dicit. *Cõcupiscite ergo sermones meos, & diligite illos, & habebitis disciplinã*: & post pauca, *præoccupat qui se concupiscit, & illis se prior ostendit*, Erit ergo initium inuestigationis huius disciplinæ, concupiscentia huius sapientiæ cũ humilitate spiritus: idcirco à Deo petenda est, vt docet Iacobus. *Si quis vestrum indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, et dabit ei.* Petenti enim Salomoni datur sapientia, *propter hoc optaui, et datus est mihi sensus, et inuocaui, et venit in me spiritus sapientiæ*, desiderio desideranti, atque oranti Danieli Gabriel Angelus dicit, *Ab*

Nõ semper in se su litera-li sisten-dum, & quibus vijs intel ligentia scriptura rũ inue-stigetur.

Vera sapiẽtia cõ cupiscen tia humi li à Deo petenda est.

Sap. 8.

Sap. 6.

Iacob. 1:

Sap. 7.

Dan. 9

exordio precum tuarum egressus est sermo, ego autem ve ni vt indicarē tibi, quia vir desideriorum es. Deus autē voti compotem facit, & Spiritus sanctus oranti-
Acto. 2. bus, & in vnum congregatis Apostolis descēdit.
Sap. 1. Quod desiderium vt Deus impleat cum fine bo-
Bono & simplici animo petatur. no debet honestari, vt docet Sapiens, *Sentite de Domino in bonitate, et in simplicitate cordis, quærite illum, quoniam inuenitur ab his qui non tentant illum.* Cupie-
Luc. 23. bat Herodes Christum vidêre: quia audiebat signa quæ faciebat, vidit quidem, sed suo desiderio frustratus est, quia superbè & arroganter, propter curiositatem id optabat. Ad eundem modū pluri mi frustrantur, dum scripturas sacras diligentiùs
1. Co. scrutantur, scientiam illam, quæ inflat quærentes, non charitatem quæ ædificat: ideò pax & delectatio horum fallax est: quoniam nec humiliter, nec simpliciter, neque in Domino quærunt. Quare tractantes & scripturas conferentes in errores impingunt: quia non conferunt præsidente Christo, vt contigit illis duobus discipulis proficiscen
Lucæ. 24 tibus in Emaùs: quia etiam si *fabularentur de ipso*, id est, non satis fideliter sed tepidè; de ipso tamen Christo cum affectu loquebantur, ideò Christus accedit paulatim in forma peregrini: deinde docet, vt magister, *incipiens à Moyse et omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis quæ de ipso erant*, & tandē hospes eorum habitus, cibabat eos pane vitæ & intellectus, *et aperti sunt oculi eorum:*
Acto. 8. simile contigit Eunucho illi Candacis reginæ.

Mirificè ergo conducit huiusmodi scripturarum collatio: nam, *Et mater Domini cõseruabat omnia verba hæc, conferens in corde suo*, & tacitè conferebat: sic & tu facies, vt ex inquisitione & inspectione familiaritatem nanciscaris, ex familiaritate notitiam habeas, ex notitia verò fructum in ipsa veritate consequaris: quę omnia si opere cõpleueris, scripturæ ipsæ, poterunt tibi rectè intellectæ, conceptum iam Christum parere: paucissimi hanc viam ingrediuntur, pauciores etiam sunt, qui sacrũ eloquium profundè & simpliciter intelligant, priùs enim est scripturæ veritas amanda, quàm discenda. Luc. 2.

Quibus præhabitis ad literæ huius epistolæ enarrationem descenderem, nisi me cogeret pietas ipsa, vt præinductos illos quatuor sensus in dignitate & excellentia conferrem: quod non erit abs re præsenti, vt intelligamus, quo ordine collocandi & tentãdi sint, vt referetur scripturarũ intelligentia & quanti quisque sensus faciendus sit, hęc enim sensus collatio, & ad commendationem eloquij sacri pertinêre, & multum etiam lucis, diuinis literis inferre videtur, & sanctorum dicta, quæ in hac parte varia sunt, & illustrabimus, & ad concordiam redigemus: vsum insuper clauium expeditiorem faciemus. Nam primùm omnium vt certa ab his quæ incerta sunt separemus, generaliter loquendo, quatenùs omnes sensus de intentione Spiritus sancti sunt, non videtur vnus

Quatuor sensuum scripturæ sacræ in dignitate comparatio. Aug. li. de vtilit. credend. c. 4. & 5.

Literalis certitudine excellit. altero notabiliter dignior. ¶ Sed pro diuersitate materiæ specialiùs loquendo non possumus absolutè & sine distinctione loqui: quia habēt se sicut excedens & excessum: quoniā literalis quoad nos præstantior est, etenim licet omnes habeant æqualem certitudinem & infallibilitatem, hæc certitudo & infallibilitas sensus literalis, apud nos patentior & efficacior est, quàm nobis Spiritus sanctus primò offert, & immediatè intendit, vt sub illo occultet mysteria.

Anagogicus materia præstat. Tamen si materiam consideres, anagogicus præstat: deinde allegoricus: tropologicus vero infimus est & minus nobilis: agunt enim illi de rebus præstantissimis alterius vitæ & spiritus: tropologicus verò de actibus nostris & rebus præsentis vitæ.

Allegoricus ex intentione scribentis. Aristo. 1. post. c. 2. At si finem & intentionem scribentis inspicias, spiritualis perfectior & nobilior est literali, vtpote qui propter spiritualem sit intentus: principiū enim est philosophicum: *propter quod vnumquodque tale est, & illud magis*: quam ob causam sancti comparant sensum spiritualem diuinitati, aut animæ, aut grano, aut nucleo, & medullæ: literalem autē humanitati, corpori, palleæ, testæ seu cortici fructus: absolutè ergo præstantior est spiritualis, ad quem literalis ordinatur, licet literalis primus sit & fundamentum, sine quo reliqui subsistere nequeunt.

Intellige ergo literalem & spiritualem sensum in scrip-

in ſcriptura ſe habere,ſicut in corpore noſtro viſus & ractus,quorũ ille præſtantior & ſublimior, iſte verò magis eſt neceſſarius,& alteriùs fundamentum.Ex quibus diſtinctionibus conciliabuntur varia dicta Doctorum variè ſentientium, quoniam ad diuerſa reſpiciunt : & cùm Paulus commendat tropologicum dicit.*Quæcũque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt,vt per patientiam & conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus.* Aduerte, quòd theologia noſtra, iuxta ſanctum Thomam practica & ſpeculatiua eſt:vt ſpeculatiua eſt,præſtare videntur ſenſus ſpiritualis(qui allegoricus) & literalis:quoniam ſunt valde potentes ad ędificationem fidei,præſertim literalis,qui vniuerſalior eſt,& latiùs per vniuerſam ſcripturam patet: tamen vt practica eſt,ſermo ſpiritualis,qui tropologicus dicitur,non habet infimum locum, quia format mores,& proximè ſe habet ad anagogicũ, & ad finem illum vltimum, ad quem promouet. Qua ratione,& ſi tropologicus infimus omnium ſenſuum eſſe videretur,ſuum iam habet exceſſum ſupra alios ſi non ſimpliciter, tamen ſecundùm quid,miniſtrat theologiæ : qua ratione practica eſt,& vt finis legis charitas eſt, ſuam habet dignitatem, quam ex habitudine ad alium ſenſum nanciſcitur.

Rom.15. Tropologicus præſtat ex hoc, quòd perducit ad finem.

S. Tho. 1.p. q. 1. art.4.

Iam verò quæret ſcripturæ ſacræ ſtudioſus, de vſu clauium:maximè in diſtinguendo ſenſu literali,ſi ſint notæ aliquæ certæ,vt ipſum poſsimus certò ſig-

Quibus notis ſenſus literalis digno ſcatur.

tò signare & notare: vt dum aperiuntur, & referãtur minimè fallamur in sensu literæ distinguendo à cęteris: siquidem iste sensus certior est, & magis necessarius & vniuersalior, sine quo nullus scripturę locus reperietur, qui etiam fundamentum est reliquorum sensuum, vt sine vitio super ipsum reliquos possimus superędificare, atque construere.

Prima. Varias tradunt notas Doctores sacri, ex lectione sacri eloquij deductas, tu verò paucas notas, & earum singula accipe exempla.

Vna sit, quando expressum est in aliquo sacræ
Psal. 109 scripturæ loco, vt illud Psalmi. *Dixit Dominus Domino meo: sede à dextris meis.* &c. Quod Christus Do
Matt. 22 minus de se ipso apud Matthæũ docet intelligi, & inducitur ad probandum articulum fidei, quod Christus sit Deus. Quod dixerim quoniam aliquãdo inducitur locus scripturæ secundùm allegoriã
Galat. 4. etiam ad probandum articulum fidei, vt Paulus ex duobus filijs Abrahæ duo probat testamenta,
Iohã. 20 & Iohãnis, *Os non comminuetis ex eo*, inducitur, vt
Exo. 12. ostendat figuras veteris legis de Redemptore & de Messia in Christo impletas, atque hunc Christum Deum esse, sed in his manifesta est allegoria & sensus spiritualis.

Secũda. Altera nota sit, quæ ex ipsa circunstantia & cõ
Hebr. 6. sequentia literæ deducitur, vt illud Pauli. *Impossibile enim est, eos qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum cœleste, & participes facti sunt Spiritus sancti gu-*

& gustauerunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque seculi venturi, & prolapsi sunt, rursus renouari ad pœnitentiam, rursum crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostētui habentes. Vbi impossibile pro difficili ponitur, si intelligatur de pœnitentia: quia tamen intelligitur de baptismo, ex eo quod dicit, *iterum crucifigentes Christum*, impossibile, sumitur in significatione propria & rigore, id est, impossibile est reuocari, ad pœnitentiam per baptismū, quia rebaptizari perindè esset, ac Christum iterum crucifigere. Sic Ambrosius exponit: similes alios locos coaceruare poteris ex lectione sacrorū Doctorū, maximè dum contra hæreticos agūt. Ambro. libr. 2. de pænitēt. cap. 2.

Tertia nota sit, quando in Concilio assumitur aliquis locus ad probandum aliquod fidei dogma, vt Concilium Tridentinum ex illo Pauli, *iustificati ergo ex fide pacem habeamus*, docet nos iustificari ex fide, non nuda & sola, nisi quatenùs est initium humanæ salutis, fundamentum, & radix omnis iustificationis, *sine qua impossibile est placere Deo.* Verum est quòd multoties sacra concilia testimonia adducunt, etiā ad probādum fidei dogmata, non tamen in sensu literali, sed mystico etiam, & allegorico: quia iuuant & innuunt tale dogma in sensu literali aut spirituali: coarctanda autem regula erit, quando à generali Concilio, vel à Romano Pontifice assumitur aliquis locus sacer pro integro, aut præcipuo fundamento ad definiendū dogmata fidei. Tertia. Concil. Tri. ses. 6. cap. 8. Roma. 5. Heb. 11.

V Quarta

Quarta : Quarta nota ex sacrorum Doctorum vnanimi consensu, vt est illud Iohannis, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire regnum Dei.* Non est tantum præceptum pro adultis, sed etiam intelligitur in remedium necessarium pro paruulis, quandiu non sunt rationis compotes: sic Ambrosius & Clemens: nam alius locus de Eucharistia, qui est apud Iohannem. *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Et si de adultis & paruulis, quo ad sumptionem spiritualem tamen quo ad sumptionem sacramentalem, non intelligitur de paruulis, sed tantũ de adultis, vt S. Thomas & Augustinus, & nouissimè Tridentinum definiunt.

Iohan.3. Amb. li. 2. de Abrahan. cap. 11. Clemens libr. 2. de recogni. S. Th. 3. p. q. 73. ar. 3. sup. Iohã. c. 6 lect. 7.

Quinta. Quinta nota sit, quando sensus ille nulli fidei nostræ veritati repugnat, neque à literæ narratione discordat, neque à sententia patrum disentit: tunc siue sumptus sit iuxta proprietatem vocis, siue iuxta translationem, si ad fidei nostræ ædificationem profit, literalis poterit censeri. Ad quem modum poteris tu alia signa deducere, atque colligere.

Aug. li. 3 de bapt. paruul. c. 5. & lib. 1 c. 17. & super Iohãn. tract. 26. Coc. Tridẽ. ses. 21 c. 1. &. 4: & can. 1. maxime ses. 3. c. 2. S. Th. 1. p. q. 1. ar. 10. ad. 1. Castr. de hære. li. 1

Quo fit, verùm esse, quòd cum S. Thoma iam supra diximus à solo sensu literali efficax sumi argumentum, quod hæreticos reuincat, quoniam ille fundamentalis est, & de immediata intentione Spiritus sancti, cui non obstat, quòd eiusdem loci plures posint esse literales sensus: siquidem fortasse illi non reperiuntur omnino distincti, quandoquidem

doquidem qui hactenùs inuenti sunt, conuenientiam in aliquo toto habere videntur, & subordinationem, vt per illius loci literam significantur: sed quando omnino essent distincti & separati, & per illam literam communionem aliquam non haberent, cùm non disiunctiuè, sed copulatiuè denotentur, distinctè, & sine confusione sumitur efficax argumentum, quòd nulla deceptionis fallacia, aut æquiuocationis innodetur, & impediatur. Plures igitur sensus habere potest scriptura, sine periculo fidei, sine fluctuatione spei, sine detrimẽto charitatis, absque difficultate doctrinæ: quinimo ob id fœcundior, & copiosior redditur ad arguendum.

a.c.3.ad.8 Ex literali sensu semper sumitur efficax argumentũ etiam si eiusdẽ literæ plures sint sẽsus literales.

Super istum literalem sensum plures fundãtur, & persæpè ex vno sacro sermone tot scaturiunt sensus, vt non plures riui ex vno fonte latisimo, & copiosissimo, aut varij Mãna sapores, quàm ex vna litera prodeant interpretationes: ab vno ergo autore, & sermone plures pullulant sentẽtię, propter rerũ per quas loquitur multiformes imagines & proprietates.

Cùm autem in sensu literali dicimus sumi efficax argumentum, non prorsus ab hac conditione sensum spiritualem secludimus: nam absolutè id spirituali sensui non conuenit, vt sanctus Thomas ex Augustino tradit: quia eadem res, similitudo potest esse contrariarum: ergo sine fallacia consequentis non possumus similitudinem præscri-

Quando que efficaciter arguimus ex sensu spirituali.

S. Tho. quo. 1 7.

ar.14. ad quartū. Augu.3. de doct. christia. cap. 25. Apoc.3. 1. Pet.5. Matt. 16 Lucæ. 13 bere,& limitare:nam & leo apud Iohannem,Christum,apud D.Petrum diabolum significat: & fermentum, quod Matthæus in malam partem accipit.*Attendite à fermento Pharisæorum.*,Lucas in bonam partem accipit,*Simile*, inquit, *est regnum cælorum mulieri quæ abscondit fermētum in farinæ sata tria*. Quamobrem theologia symbolica, & mystica,non est argumentatiua, & logici dicunt argumentum à simili non esse validum.nihil enim tam simile est,quod non habeat aliquam dissimilitudinem, Damasc. li.3.c. 26 Arist. li. post. ca. 15. text. 22. vt dixit D.Damascenus,& Aristoteles Platonem notauit,quòd similitudinibus,& translationibus uteretur:esset enim sentētia incerta,& equiuoca. Verùm enimuerò cùm sensus spiritualis certus est,& notus,nihilo minùs efficax argumentum deducitur ex mystico,quàm ex literali sensu:quoniam cùm ille sensus mysticus diuina autoritate deductus,& declaratus,tàm firmus est, & certus, quàm literalis: sensus ergo omnis mysticus, qui Apostolorum,vel Euangelistarum autoritate cōstat, certum reddit, & efficax argumentum, vt res fidei probemus:quoniam illa autoritate,multiplicitas,similitudinisque indifferentia determinata est,& ille sensus mysticus,qui occultus erat, iam ab illo mysterio, & arcano diuinitùs prodit in lucem,& de intētione Spiritus sancti certò dignoscitur esse. Adducta sunt superiùs exēpla,de duo Galat.4. Exo. 12. Iohā.19. bus filijs Abrahæ duo testamenta significantibus, vt legalia cessasse ostendat Paulus, *Os non comminuetis*

nuetis ex eo, quòd crura Christi non erant in cruce frangenda: & illud, *ex AEgypto vocaui filium meum*, de reditu Christi ex AEgypto, & alibi Paulus, euãgelicum Doctorẽ remunerãdum esse, *non alligabis os boui trituranti*. Rursum euangelici sacerdotij excellentiã ex cessatione Aaronici pandit, & quòd euangelicum sacerdotium per Melchisedech figuratum fuerit: ergo non à quocunque spiritali sensu, sed à recepto, & à probato per spiritum Dei validum, & efficax colligitur argumentum: quoniam huiusmodi sensus, qui alioquin allegoricus, & typicus erat, dum talis interpretatio accedit, quæ diuino fit Spiritu, literalis sensus rationem, & conditionem subit: per quem modum certitudinem habet, & vim, vt hæreticos etiam conuincat. Osea. 11 Matt. 2. 2. Cor. 9. Deut. 25 Heb. 5. & 7.

Iam ergo infallibiliter constat hunc sensum intentum esse ab Spiritu sancto, & illi sensus canonizati sunt, & ab Spiritu sancto reuelati. Secùs esset, si tantum elicerentur humani ingenij peritia: & hoc semper sancti Doctores docent, quòd sensus mysticus inefficaciter colligit: tum quia reconditus est in rebus ipsis per vocem significatis: tum etiam, quia nondum diuina autoritate aperitur, & semper latet in occulto ipsius typi (nisi cum Deus, modo iam dicto, illum sensum aperit, atq; referat) & quia similitudini innititur, quæ semper altero saltem claudicat pede. Aug. episto. 48. ad Vincentium cõtra Donatist. Hier. in Matthæ. c. 13. Dionys. in epist. ad Titũ. S. tho. locis citatis.

Tandem in hac Epistola ex omnibus his sensi-

bus, quos sacrum eloquium admittere diximus, solùm literalem inquirere, & per has claues aperire debemus (sicut de epistolis Paulinis suprà retulimus) quoniam procedit plano, & simplici sermone, vt nos in fide confirmet, hæreticorum laqueos aperiēs, eorumque mores describens: reliqui verò sensus omnes, vel plures, in alijs partibus scripturæ indagandi sunt,

SECVNDA PARS DE ENARratione Epistolæ.

Iudæ Apostoli Epistola catholica.

Qua occasione B. Iudas Thaddæus hāc canonicā scripserit.

PRAEMISSIS igitur iam his prçludijs securiùs, & expeditiùs aggrediemur B. Iudæ Thaddæi canonicç epistolæ enarrationem, quæ vltima est inter omnes canonicas, atq; breuior: cæterùm pro calamitosa hac nostra tēpestate, quæ hæresibus permultis infestatur, valde sanè accommodata: siquidem B. Iudas ad hanc epistolam scribēdam permotus est, testātibus Athanasio, & Ecumenio, vt fratres, atque Christianos omnes in vera religione confirmaret: subintroierant enim quidē hæretici audaciores quidē, quā par esset, qui peccatū non solū *Adiaphorō*, hoc est, vulgare, & indifferens, vt vertit Cicero, sed etiā Dominum Christum negare non vererentur: illorum

Atha. & Ecum. in huius episto. argumento

Cicer. li. 3. de fini

lorũ enim procacitati & impietati hac epistola B. Iudas occurrit. Quam sentinã fœtidi erroris, plurimi ex sequacibus Lutheri suscitarunt, cùm dogmatizarent, tum hominem iustificari ex sola fide, & iustificationẽ perfici sola fiducia (sic enim vulgaria essent, & indifferentia peccata, quæ tanta facilitate condonarentur, reprobatur autem error iste in Concilio Tridentino) tum etiam quòd iusti non debent pro benefactis sperare ęternam retributionem, quod est Deum negare, qui bonorum remunerator à Paulo asseritur, vt in eodem concilio difinitur.

bus. & li. 2. qq. academicarum.

Concil. Tri. ses. 6. c. 9. canone. 14 Heb. 11. Ses. 6. c. 16. cano: 26. & 27

Ob id scopus B. Iudæ est, fideles admonêre, ne consentiant hæreticis, qui eos à fide retrahere, & illorum charitatem perturbare conantur: aptissima ergo est epistola ad confutanda pseudoapostolorum pestifera, quæ iã insurrexerant, dogmata, ne ampliùs serpant, vt bene aduertit sanctus Thomas.

Ex quibus patet, cur hæc epistola canonica, seu catholica appelletur: nempe quia epistolæ Pauli nominatim ad certos populos, & personas scribũtur: at hæ septem canonicæ, vna, scilicet, Iacobi, duæ Petri, tres Iohannis, & hæc vnica Thaddæi non mittuntur ad vnum aliquem populum, ciuitatemve, sed ad vniuersos fideles: ob id canonicę, & catholicæ etiam appellari meritò consueuerũt: quoniam vniuersales sunt, & quasi regula quædã, versantur: vt omnia rectè dirigantur in communi:

Quare dicatur canonica. S. thom. hic in principio.

ni: ideò ad omnium ecclesiarum membra, diuersosque hominum ordines, & status componẽdos, ad virtutes omnes, presertim theologicas, promouendas, & ad confirmationem doctrinæ apostolicæ generaliter pertinêre vidẽtur. Neque obstat quòd diuus Iohannes secundam suam epistolam scribit. *Electæ dominæ & filijs eius*, tertiam autem, *Caio charissimo suo*, quos particulares esse personas veras, & non fictas, ex ipsis epistolis, summoque omnium consensu constat: tamen quia breues sunt istæ, & primæ canonicę Iohannis, particulæ quædam, inter illius partes connumerantur: nam cùm in prima generaliter ecclesia inclusa intelligatur, in duabus posterioribus ad specialia descendere videtur, vt eius quod dixerat exempla proponat: idcircò omnes fideles in *Electa* monet, vt benè in fide cum filijs eius conuersentur, & eorum exemplo prouocat, vt benè in fide ambulent, lætetur, & in doctrina semel tradita persistant. Vbi ista *Electa* typus esse videtur ecclesiæ, quæ magnam prolem & familiam, & ministros habebat. Similiter quæ mititur ad *Caium*, hospitalitatem eius testimonio comprobandam prosequitur: magisque ad eam incitat, dum *Diotropen* accusat, & damnat. Non est igitur friuola prima hæc ratio, quia & ab omnibus tangitur, communisque est omnibus fermè sacris scripturis. Etsi omnes epistolæ ad fideles omnes destinentur, mitti tamen ad omnes peculiare, his septem epistolis esse dicitur,

vnde commune nomen his appropiatur, & cano nicæ ab omnibus pleno ore maximoque cùm honore appellantur. Vel, si mauis, appellentur canocæ, hoc est, regulares, & authenticæ, consensu & autoritate sanctorum, & ecclesiæ comprobatę: ad differentiam earum, quas alij sub falso apostolorum nomine ediderant: solæ autem istæ in cathalogo scripturarum receptæ sunt, & autoritatẽ scripturæ diuinæ sortiuntur, eo quòd saluberrimè certissimeque regulam infallibilem, cùm fidei circa credenda, tùm morum circa agẽda contineãt. Nomen profectò condignum, & vtique venerabile, quoniam commune nomen cõueniẽtiùs his canonicis reseruatur: quia mirabiles & frequentissimas, & compẽdiosas ad modum sententias continet, vt docet Dionysius & Ecumenius, & si epistolę Pauli propter has rationes dici possent canonicæ, tamen datum est hoc nomẽ his septem epistolis peculiariter, vt commune eis nomen rribueretur, & nomẽ canonicæ est frequẽtiùs. Quãuis glossa vocat eas catholicas, & D. Augustinus Apostolicas: quia vniuersaliter ad omnes Christi fideles diriguntur: occasio autem quòd hoc nomen specialiùs istis epistolis tribuatur, ea esse videtur: quoniam hæ septem canonicæ non habẽt vnum auctorem à quo vno nomine nominentur, vt epistolæ Pauli, rursum communi nomine cano nicæ appellantur, vt alias ab Apocriphis esse intelligamus, & ob earum autoritatem excellẽtiam & dignitatem

Dion. in proh. e-pist. ca-nonic.
Ecum. an te cõmẽ. in epist. Iacobi.
Glo. pro hem. in canoni-cas.
Aug. lib. de fide & operibus cap. 14.

dignitatem nomen generis, quòd grauius sit obseruant.

Quis sit autor huius epistolæ. Conc. tri dēt. sess. 4 decret. 1. Matt. 10. & Mar. 3 Acto. 1. Hiero. in cap. 15. in Matth. Dion. & S. tho. in initio com. huius epistolæ.

De autore istius epistolæ non est quòd dubitari iam possit, post Concilium Tridentinum, quod eam esse B. Iudæ definit, quem Matthæus & Marcus Thaddæum vocant, & D. Lucas, Iudam Iacobi, & D. Hieronymus Corculum (idest, Deum tenerrimè diligentem, ac proprij cordis custodem) appellatum esse dicit: & quamuis fuerit frater Simonis Zelotes: fratrem Iacobi Alphæi, Iudas se vocat in præsenti, eo quòd Iacobus Alphæus, & inter ipsos tres præcipuus haberetur, & primus fuerit Hierosolymorum Episcopus, vt testantur Dionysius, & S. Thomas.

Gregor. præfatione in Iob

Sed quamuis Iudas Apostolus, huius epistolæ autor non fuisset, neque de autore ministeriali constasset, nihilo minor huius epistolæ autoritas esset, & historiæ veritas nullatenus labefactaretur, teste Gregorio. *Quis scripserit, valde superfluè quæritur, cùm autor ibi Spiritus sanctus fideliter credatur, ipse hæc scripsit, qui hæc scribenda dictauit, ipse scripsit, qui in hoc opere inspirator extitit, & per scribentis vocem imitandam ad nos verba transmisit*: libri ergo fides non pendet ab autore ministeriali, sed à primario, & principali, atque ex ecclesiæ catholicæ autoritate pendet, & quod illa acceperit, verùm & indubitatum esse oportet, à quocũque dictum sit autore. Quamobcausam testatur D. Chrysostomus, quosdam libros sacri eloquij habere sui autoris

Chry. homil. 1. in episto. ad Roman.

toris nomen, in quibusdam autem desiderari: neque enim Moyses libris quinque à se scriptis, nomen suum præfixit, neque Paulus in ea epistola, quam ad Hebræos scripsit, vt intelligamus nobis ad veritatis infallibile argumẽtum sufficere, quod ab ecclesia Romana tanquam catholica scriptura acceptetur. Conducit tamen autorem dignoscere ad multa: nempe, vt scopum & argumentum libri intelligamus, ad styllum & occasionem scribẽdi: quoniam ex his, & alijs idgenus circunstantijs, vera intelligentia eruenda est, atque expendẽda: non est ergo prorsus otiosum, & inutile, minysteriales, & proprios autores disquirere.

Ex quibus colliges, & huius epistolæ autoritatem, & argumentum: autoritas enim sacra est, & canonica, vt post Hieronymum catholica definiuit ecclesia: cui non obstat, quod ex libro Enoch testimonium in ea inducatur, vt in enarratione dicemus: meritò ergò vsu & antiquitate meruit in Cathalogum librorum ascribi, & inter sacras scripturas computari: & hanc ob causam Anacletus B. Clementis successor ad comprobandas res fidei ex hac epistola argumentum sumpsit, vbi nos armat contra hostes, fideiq́ue illusores, qui iuxta sua desideria in impietate ambulant. Nihil ergo habet epistola hæc, quod sit lectu inutile, vel ab Apostolicæ doctrinæ puritate alienum.

Epistolæ autoritas Cõci. tri. ses. 4. decret. 1. Hiero. in cathalo. script. ecclesiast. Anacletus in suis decretis. Loco 21. infra in particula 8.

Argumentum autem idem est, quòd Iacobi, Petri & Iohannis in præcedentibus suis canonicis

Epistolæ argumentum.

epistolis, scilicet vt in fide nos confirmet, armet, muniatq;:quatenùs hæreticorũ technas detegit, sophismatum illusiones proponit, & pessimos illorum conatus graphicè depingit.

Hoc tantùm ab illis differt, quòd D.Iacobus circa informationem fidelium in virtutibus moralibus in generali sine aliqua statuum discretione præcipuè immorari videatur:quæ D. Petrus specialiùs secundùm diuersitatem & statuum,& temporum præsiùs & particulariùs persequitur: eadẽ D.Iohannes altiùs assumit reformanda in virtutibus theologicis.Diuus autem Thaddæus directè & ex professo contra dogmata pseudoapostolorum, qui contra doctrinam Apostolicam in primitiua ecclesia insurrexerãt,ardẽti affectu atq; vehemẽter inuehitur,cõtra hos intẽdit sui stilli aciẽ, vt ecclesiasticæ vnitatis corruptores, & fidei perturbatores dispereãt: atq;adeo dirigebatur ad fideles tũc tẽporis ex omni natione,populo, atq; gẽte ad fidẽ cõuersos, quos cupit in religiõe perseuerare Christiana,ita vt eã bonis operibus exprimãt,& alijs sint adiumẽto ne quicq̃ infirmis desit.

Ex hac argumenti ratione patet iam,cur inter
Ratio col locatiõis canonicas hęc epistola vltimum sortiatur locum: vel quia posteriùs edita fuerit, vel quia minoris famæ erat,vt dicit S.Thomas:mihi autem videtur nõ casu accidisse,sed quoniã hac epistola Beatus Thaddæus, eadem ipsa quæ D. Iacobus, Petrus & Iohannes in præcedẽtibus cõtra hęreticos egerant,

rãt,ſpecialiùs proſequatur:quàm in parte illorum doctrinam particulari quadam ratione conſummare videtur:cùm pſeudoprophetas, & impaſtores graphicè pepingens eorum interitum intermi natur,quo fidelis quiſque eorũ fallacias deuitet. Vel vt dicit Hugo Cardinalis, quòd cùm intentio B.Iudæ ſit agere de confeſsione nominis Christi (quod ipſum Iudæ nomẽ ſonat) & perfectã, atque plenã cõfeſſionẽ nominis Christi perficiat,& compleat,ponitur vltimo loco, quaſi reliquas omnes canonicas abſoluẽs, & complens,vt methodus à communioribus philoſophandi obſeruetur: nam prius agitur in his ſeptẽ canonicis,de moralibus, q̃ de theologicis virtutibus,& de moralibus generatim priùs à D.Iacobo:deinde ſpeciatim à D. Petro,vt D.Iohãnes ſuper hoc naturæ fundamentũ virtutum moralium ſuperędificet virtutes theologales,vt tãdem B.Thaddæus hac ſua cõmonitoria canonica epiſtola fideles in hoc Apoſtolorũ ędificio,& fidei vnitate, atq; eccleſiæ catholicæ domicilio admoneat,tanq̃ in ſemel tradita Apoſtolica doctrina,permanere:quòd faciẽt,ſi hæreticorum impoſturas,& nouitates vigilanter caueãrint. Quod aũt ad tẽporis in quo ſcripta eſt epiſtola rationẽ attinet.Si Egeſſipo (vt Euſebius citat) credimus,Domiciani temporibus, aliquot annis poſt ſublatos Dñi Apoſtolos,cũ videret B.Thaddæus in tẽpora incidiſſe corruptiſsima,prǫuidẽſque in ſpiritu quod futurũ eſſet,ſcripſit hanc epi-

Hugo Cardina. prolo.huius epiſt.

Attende

ſtolam, quæ noſtræ tempeſtati maximè videtur accommodata, in qua ex ſecunda epiſtola Petri multa mutuauit.

Diuiſio ſiue diſtributio epiſtolæ in ſuas partes. Hieron. in catalo, librorum eccleſiaſticorũ.

Quantumuis adeò breuis ſit canonica hęc epiſtola, vt partitione egêre non videatur, tñ quia nihil eſt clarũ, niſi quod debita ordinis diſtributione illuſtratur, & quia epiſtola valdè vtilis eſt, placet, nũc in tres partes diſtribuere hanc epiſtolã, in qua B. Thaddæus in pſeudoapoſtolorum mores, ingenium, atque vitam inuehitur, ne amplius ecclęſię vnitatẽ ſcindant: pôſt in vndecim diuidam.

Prima pars ab ipſo exordio incipit cõmonere fideles ad fidei vnitatẽ, & ad conſtantẽ perſeuerãtiam in doctrina fidei, pro qua certamen in defenſionẽ ꝓpriæ ſalutis ſuſcipiendũ eſſe admonet.

Secunda pars, quæ tota inuectiua eſt, contra fidei perturbatores in primitiua eccleſia, narrando incipit. *Chariſſimi, omnem ſolicitudinem*, vbi quatuor quaſi notis exprimit ad viuum hæreticorum, & faciem, & animum, quos deinde tribus confundit exemplis.

Tertiò, mores eorum natiuis depingit coloribus, quos tandem ex propriæ doctrinæ præiudicio eliminat, atque condemnat.

Tertia & vltima pars cautionem continet, quẽ in modum hæretici ſint à nobis tractandi, ibi: *vos autem chariſſimi ſuperædificantes voſmetipſos*, &c. *vſque ad finem.*

BEATI

BEATI IVDAE
APOSTOLI EPISTOLA CANO
nica incipit, e narratore Petro Martinez, Doctore Theologo, in vndecim particulas distributa.

1 IVDAS IESV CHRISTI
2 seruus, frater autem Iacobi: § his
qui sunt in Deo Patre dilectis, &
Christo Iesu conseruatis, & voca-
tis. Misericordia vobis, & pax, &
3 charitas adimpleatur. § Charissimi, omnem so-
licitudinem faciens scribendi vobis de commu
ni vestra salute, necesse habui scribere vobis:
deprecās ¡ supercertari semel traditę sanctis fi- ¡ super-certare. a m.s.
4 dei. § Subintroierūt enim quidā homines (qui
olim præscripti sunt in hoc iudicium) impij,
Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam,
& solum Dominatorem, & Dominum nostrū
5 Iesum Christum negantes. § Commonere au-
tem vos volo, scientes semel omnia quoniam
Iesus, populum de terra AEgypti saluans, secū Nu. 14. 37.
dò eos qui non crediderunt, perdidit: Angelos
verò qui non seruauerunt suum principatum,
sed dereliquerunt suum domicilium, in iudi-
cium magni ¡ diei, vinculis ęternis sub caligine ¡ Dei
reseruauit. Sicut Sodoma & Gomorrha, & fini- Gen. 19. 24.
timę ciuitates simili modo exfornicatę, & abeū

tes

tes post carnem alteram, factę sunt exemplũ;
ignis æterni pœnã sustinentes. Similiter & hi
carnem quidem maculant, dominationem au-
tem spernunt, maiestatem blasphemãt. § Cùm 6
Zach.3.1 Michael Archangelus, cum diabolo disputans
Deut.34 6. altercaretur de Moysi corpore: non est ausus
¡ Increpet te. m f.g. iudicium inferre blasphemię, sed dixit, ¡ Impe-
ret tibi Dominus. Hi autem quæcunque quidẽ
ignorant, blasphémant: quæcunque autem na-
turaliter, tanquam muta animalia, norunt, in
¡ quia. 3. m f. r. g. his corrumpuntur. § Væ illis, ¡ qui in via Cain 7
5. m. f.g. abierunt: & errore Balaam, mercede effusi
Gen.4.8 sunt, & in contradictione Core perierunt. Hi
Num.22. 23.24. sunt in epulis suis, maculæ, conuiuantes sine ti
Nu.16.1. more, semetipsos pascentes, nubes sine aqua
32.27.3. quæ à ventis ¡ circũferuntur, arbores autumna
2. Pet.2. 17. les, infructuosæ, bis mortuæ, eradicatæ, fluctus
¡ conferũtur. r. feri maris, despumantes suas confusiones, syde
ra errantia: quibus procella tenebrarum serua
ta est in æternũ. § Prophetauit autẽ de his sep- 8
Apo.1.7 timus ab Adã, Enoch, dicẽs, Ecce venit Domi
nus in sanctis millibus suis, facere iudicium cõ
tra omnes, & arguere omnes impios, de omni-
bus operibus impietatis eorũ quibus impiè ege
runt, & de omnibus duris quæ locuti sunt con-
¡Deum. m f.q. tra ¡ eum peccatores impij. Hi sunt murmurato
Ps. 16.10 res querulosi, secundùm desyderia sua ambu-
¡ superba. 4. m f.r.g. lantes, & os eorum loquitur ¡ superbiam miran
tes personas quæstus causa. § Vos autẽ charis- 9
simi,

ſimi, memores eſtote verborum quæ prędicta 1.Ti.4.1
ſunt ab Apoſtolis Domini noſtri Ieſu Chriſti, 2.Ti.3 1.
qui dicebant vobis, quoniam; in nouiſsimo tē- 2.pet.3.3 ;in nouiſ
pore veniēt illuſores, ſecundum deſideria ſua ſimis tē-
ambulantes; in impietatibus. Hi ſunt qui ſegre poribus. m.f.
gant ſemetipſos, animales, ſpiritum non habē ;in im-
10 tes. § Vos autē chariſsimi, ſuperędificātes voſ- pietate.
metipſos ſanctiſsimę ; noſtrę fidei, in Spū ſan- m.f.q.
cto orātes, ; voſmetipſos in dilectione Dei ſer ;veſtra.8
uate, expectantes miſericordiam Domini no- m.f.b.g.
ſtri Ieſu Chriſti, in vitam æternam. Et hos qui- q. ;ipſos
dem arguite iudicatos: illos vero ſaluate, de ig- vos3.m.f.
ne rapiētes. Alijs autem miſeremini in timore:
odientes & eam quæ carnalis eſt, maculatam
11 tunicam. § Ei autem qui potens eſt vos cōſer-
uare ſine peccato, & conſtituere ante conſpe-
ctum glorię ſuæ immaculatos- in exultatione -o.
-in aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſoli -mf.
Deo Saluatori noſtro per Ieſum Chriſtum Do b.g.
minum noſtrum gloria & magnificentia, impe-
rium & poteſtas ante omne ſeculum, & nunc &
in omnia ſecula ſeculorum, Amen.

Y IVDAS

Tex. prima inscriptionis particula.

Denominibus B. Thaddæi huius epist. autoris.

Hiero. in Matthæ. c. 10.

Matt. 10. Marc. 3. Act. 1.

Ludolp. de Saxō. in vita Christi. p. 1. ad finem. c. 3.

Regist. chronic. initio sextæ ætatis mundi. f. 95.

Petr9 de Natalib. in suo catalogo sāctorum. lib. 4. c. 4. & 5.

Hiero. super matt. 27. in il-

IVDAS Iesu Christi seruus, frater autem Iacobi.

Statim initiò auctor huius epistolę proponitur Iudas, non ille Iscariotes Christi traditor, sed Iesu Christi seruus, & ad eiusdem Iscariotis differentiam etiam additur, frater Iacobi minoris, scilicet, qui & Alphæus dicebatur. Pręponit autem nomen proprium Iudæ, & tacet nomen Thaddæi: tum quia istud nomen appellatiuum est: tum etiam vel maximè, vt doceret nos arrogantiam vitare: Thaddæus enim appellabatur quasi laudans Deum, & illi impositum erat ob singularem religionem, sicut diuus Hieronymus dicit, vocatum esse Corculum, id est, Dei amantissimum, Corculum ob puritatē, & proprij cordis religiosissimū custodem, atque cultorē: ob modestiam igitur tacet nomē Thaddæi, qua appellatione à Matthæo, & Marco distinguitur à Iuda Iscariote: sed tamen vocat se Iudam Iacobi, vt à D. Luca nominatur, quo ostendit etiam eximiam humilitatem, cùm se fratrem Iacobi nūcupat, vt ab illo sua epistola magis redatur beneuola & authētica: quòd ille fuerit dictus frater Domini, non solùm quia erat similis Christo statura, figura, & sanctitate, & primus fuit Hierosolymitanus episcopus: sed etiā quia erat consobrinus Christi, filius Mariæ Cleophæ, quæ fuit soror Virginis matris, quæ nupsit Ioseph, qui fuit frater Cleophæ, & ita erant consobrini Christi, quia filij duarum sororum. Quod competebat etiam Iacobo, & Iohanni filijs Zebedæi: sed

isti

isti vlteriùs habebant affinitatem, quia Cleophas & Ioseph erant fratres, & Ioseph putabatur pater Domini. Qua de re latius Ludolphus de Saxonia, & Registrum choronicarũ, Petrus de Natalibus, D. Hieronymus, sanctus Thomas, Alphonsus à Castro, Faber Stapulensis, Eusebius & Nicephorus. Vide quid dicat Reuerendissimus Cano, nam historia huius rei non est apud omnes probata: tu diligenter expendes, vt veritatem resoluas cum diuo Hieronymo, vt eodem modo fratres Domini existimemus quomodo Ioseph pater Domini dicebatur, & putabatur. Ipse autem B. Iudas se simplicem quendam Apostolum, imo Apostolorũ minimum existimabat. Cupit autem suæ canonicæ epistolæ autoritatem conciliari, non ex hoc solum quòd Christi seruus sit, verumetiam ex alio, quòd frater Iacobi sit natura, fide, doctrina, & vita, at Iacobus, inter fratres extitit principalis, & cùm fuerit B. Iudas Christi Apostolus, & eidem Christo consobrinus, & tam propinqua consanguinitate coniunctus, vtrũque tacet, neque Christi consanguineum, neque Apostolum se nominat, vt profundissima eius humilitas omnibus magis innotescat, atque vt nos doceat iactantiã genealogiæ, & nostrorum maiorum stemmata silentio præmere, & maximarum dignitatum arrogantiam vitare: ideo hoc solo nomine gaudet, atque titulo triumphat, quòd seruus Christi sit, atque Iacobi frater. Quod vel ipsius nudũ nomen sonat:

la verba erant mulieres a longe.
S. tho. 3. p. q. 28 ar. 3. ad. 5.
Castr. de hær. verbo. Maria Virgo. ad finẽ. f. 163.
Fab. stap: de triplici connub. Annæ matris Virginis.
Eusebi. li. 3. hist. ecclesi. c. 11. ex Egesipo antiquo autore.
Niceph. fo. 55. 71. 95
Cano. 11: de locis. c. 5. f 331.
Hiero. 2. tom. disputãs cõtra Heluidium.

Iudas enim idē eſt ꝙ confeſſio vel cōfitēs, tam verbo quā facto: & ita intētio huius epiſtolę, nomini proprio autoris reſpōdet, vtpotè quæ inſignē fidei, & mirabilē cōfeſſionē cōtineat: qua & fidei obſeruatores corroborat, eiuſdē aūt fidei corruptores mirificè labefactat B. Iudas Thaddæus, qui à Matthæo Lebbæus etiā nominatur, ꝙ nomē & ſi nō ponatur in textu vulgatæ, eſt tñ ad marginem aſteriſco notatū, vt ſic legamus Iacobus Alphæi, & Lebbæus, qui cognominatus eſt Thaddæus.

Matt. 10 Lucæ. 6.

Annotatio de locis cōmunib9, qui vtiliſsime ſuper hanc epiſtolā tractantur. Sedes loci primi, de conſideratione nominū in ſacris literis.

Eratque quadrinomius Iudas, & Iudas Iacobi apud Lucam, & apud Matthæū Lebbęus, & Thaddæus: ita legit B. Hieronymus & Eraſmus, qui dicit Lebbæum Corculum interpretari a diuo Hieronymo vt dudum dicebamus. Verùm enimuerò vt luculentior & expedita magis ſit epiſtolę huius enarratio, oblatos quoſdam locos: quos omittere non potuimus, annotamus, & in finē reponimus: idcircò hæc ſit ſedes loci primi, qui eſt de cōſideratione nominū, quę in ſacris literis habētur, in vltimam ergo partem te mittimus lector optime: nam locus, qui eſt de neceſſitate operum, cū fides ſola non iuſtificet, commune eſt totius epiſtolę argumētū, ideo in fronte locorū collocatur.

Summa primæ particulę textus.

Cùm ergo B. Iudas dicit, Iudas Ieſu Chriſti ſeruus, frater autem Iacobi, quaſi quadam inſcriptione, & gratiſsimo exordio, tàm ex appoſitione ſuæ perſonæ, quam ex ipſo apoſtolatus officio, atque nomine proprio, auditorum & lectorum animos ſibi conci-

cõciliare,& deuincire videtur:ex persona quidẽ, quòd licet *I*udas appellatur,nihil habeat commu ne cũ altero *I*uda & proditore illo perditionis filio,Et ne arrogantię infamia officium suum offen deret,legationem suam honorare,atque honestare proponit.tùm quòd nõ sit reprobus ille *I*udas, sed alter qui seruus *I*esu Christi sit,qui talem se in Christi seruitutem exhibet,vt Christo viuat, illi omnia operetur, illi gloriam quærat,illi animas lucretur,illi tandem martyrio consecratus spiritũ suum in Perside reddidit: quoniã seruire Deo regnare est:tùm ꝙ sit frater *I*acobi, cuiús virtutis celebris apud omnes fama vigebat. Et vt huius epistolæ doctrina libentiùs admitteretur addit, quòd genere , & sanguine cum fratre *D*ñi esset coniunctus,& sub vno Domino non alienis moribus , & vita conuersaretur. Decorat demum, intentionemq́ue suã commendat, quòd quæcũque agit,*D*ei mandato agit,& nõ quæ sua sunt quęrit, sed quę Iesu Ghristi,cuius seruus est:inquit ergo, minimè displicet cõmuni nr̃o magistro Christo pręsẽs doctrina,nec à fratre *I*acobo dissonat, mea prædicatio,ideo sequitur. Iis qui sunt in Deo patre dilectis,& in Christo Iesu conseruatis & vocatis. Misericordia vobis,& pax & charitas adimpleatur.

Text. 2. particula salutationis.

Exposi tio textus.

*D*icit ergo B. *I*udas , dilectis, siue sanctificatis (vt habet alia lectio) qui per fidem & charitatẽ, siue in patre æterno à cæteris christianis dilecti , quòd in Christo *I*esu, & cõseruati sint in gratia, & ad fidei charismata vocati, vt tandem ad gaudia

Sedes secundi loci,de resolutiõe vulgatæ.

Et. 3. de vocatione & prædestinatione. cæleſtia perueniat:non enim à ſe habent,quod vocati ſunt,ſed à patre æterno,dicente domino. *Nemo poteſt venire ad me,niſi pater meus traxerit eum*, ergo hanc miſericordiam non ex ſe habent, ſed ex

Et, 4. de myſterio Trinitatis ex omnibus captãdo. patre vocante,per cuius viſcera vocantur, ideo, in Deo dilectis, ideſt,non infidelibus, ſed fidelibus, qui à Deo patre diliguntur,tanquam filij,qui patrem imitantur & referunt fide illa,quæ per charitatem operatur,qua ſumus perfecti filij patris ęterni,

Et.5. de imagine Trinitatis nobis impreſſa & in Deo patre dilecti dicimur, propter fidẽ & opera,aut per præſentem bonam operationẽ, aut per æternam prędeſtinationem,& cętera Dei

Iohãn.6. Lucæ. 1. bona:quibus ab infidelium erroribus conſeruamur.Aut à parte denominat totum, quemadmodum

Aug.li.3 de doctr. chr.c.31. eccleſiam vocamus ſanctam & formoſam, iuxta regulam ſecundam diui Auguſtini de permiſta eccleſia,ita fideles omnes vocat dilectos à patre,& conſeruatos à Chriſto, quòd omnes tales ſint per fidem, plurimi, aut plęriq̀ue eorum per charitatem, & ſancti ſunt, quia in vnitate ſanctæ eccleſię,& per viuam fidem Chriſti membra ſunt, explicari etiam poteſt, & niſi autoritas vulgatæ obſtaret,vt mihi quadrare magis videtur,aut ſaltẽ clarius dici,vt Chriſto Ieſu poſsit intelligi in ablatiuo cum præpoſitione,in,vt ſenſus particulę ſit: ij qui à patre dilecti ſunt,ſubinde in Chriſto ſunt ſeruati,& ad hoc vocati,& ita non cògruit ſanctificatis, ſed ꝙ qui à patre dilecti ſunt,per Chriſtũ conſeruãtur,vt tandem gloriam ad quam ex dilectione

ctione patris ordinantur, per eundem Christum Dominum nostrum, re ipsa percipiant, siquidē, *Non est aliud nomen datum sub cœlo in quo nos oporteat saluos fieri,* Act. 4.

Hac enim introductione & exordio B. Thaddæus triplici prærogatiua salutat ecclesiā fideliū. Prima, quod sit æternaliter electa, ibi dum dicit, Ijs qui sunt in Deo patre dilectis. Secunda, quod sit tēporaliter aggregata in Christo, ibi, conseruatis, in ipso enim Christo redempti sumus, & omnes verbo virtutis suæ portamur, *& per ipsum habemus accessum ad patrem.* Tertia cū subdit, vocatis, quod sit custodita finaliter, & à multis tētationibus & persecutoribus præseruata, in finē etiā & salutis portum prærordinata, ne nauicula Petri naufragium patiatur. Vt quemadmodum dicimur à patre dilecti, & habitudine ad patrem, conseruati contra persecutores, & per Christum vocati ad hāc Dei æternam gloriam, referatur ad Spiritum sanctū, vt post patebit. Quibus prerogatiuis, & fidelium priuilegijs, more B. Pauli Apostoli, & fideles salutare, & summam euangelij prenotare videtur, quā diligentissimè obseruat noster Apostolus: virtus enim Euangelij est, quòd simus à Deo electi & vocati, in Deo autem patre dilecti, in Christo autem Iesu cōseruati: eramus enim natura nostra impuri, filij quidem iræ, atque miseriæ, tamē Deus misericors nostram humilitatem nō despexit, sed respiciens infirmitatem nostram nos inopes de sterco-

Triplex prærogatiua ecclesiæ.

Roma. 5.

Quæ sit virtus euangelij, de qua in fra particula quinta, loco nono.

ſtercore peccati ſuſcitauit per filium ſuum, quem miſit in carne, vt nos lauaret, redimeretq́;, & à tyrannide dæmonis liberaret, & in ſe ipſo conſeruaret: quare nos Deo patri reconcilians, tandē ſibi in perpetuum peculium conſecrauit. Hanc ergo ſalutem nobis hac ſalutatione precatur beatus Iudas, ad quam ſumus vocati per ipſum Ieſum, in quo etiam conſeruamur à turbine perſecutionū, & vanitate errorum.

Miſericordia vobis, & pax & charitas adimpleatur ſignificat, quæ ſunt maxima bona illa, quæ fidelibus hac ſalutatione precatur, videlicet, vt talia membra ſint Chriſti, cuius miſericordiam ſentiant in peccatorum condonatione quo ad culpam: pacem, quæ conſcientiam quietet, experiantur, in perfecta inimicorum reconciliatione, quoad pœnam debitam: charitate autem fruantur per gratiam Dei in coniunctione ad ipſum: per infuſionem donorum Spiritus ſancti adimpleātur hæc, id eſt, hæc bona, quæ hic inchoantur, eximio illo perſeuerantiæ dono perficiantur, donec in futuro ſeculo conſumentur. Hanc tranquilitatem conſcientiæ exoptat nobis beatus Thaddæus, & introducit ſalutationis formam plenam, peccatorum condonationem à Deo nobis concedi cupiens, & gratuitam Spiritus ſancti aſſiſtentiam vehementer omnibus deprecans: nam non ſolum viatores hac aſsiſtentia indigemus, quia ſumus in via, & nondum in bono confirmati, aut conſummati, ſed etiam compræhen-

B. Thaddæ9 multis modis optat in nobis impleri, & multiplicari voluntatem Dei.

præhensores, qui licet sint iam securi de premio, & de eius perpetuitate, semper etiam pendent à Domino, à quo conseruantur in bono eis collato, quatenùs solus Deus à se beatus est, & gratuitò suam nobis beatitudinem communicat: cupit enim noster Apostolus, vt meditemur, nihil boni ex nobis nos habere, sed omne bonũ nostrũ à Deo ipso nobis promanare, iuxta illud Iacobi, *Omne datum optimum, & donum perfectum de sursum est, descendens à patre luminum.* Iacob. 1.

Vel adimpleatur, id est, multiplicetur, vt Græca habent *Plithyntéij*, multiplicantur quidem cum semel hic dantur, iterum cùm in patria geminata conferuntur. Multiplicantur etiam, quia hic donantur, continuanturque per perseuerantiam vsque ad vitam æternam. Multiplicantur insuper per declinationem à malo, & operationem in bono. Rursum multiplicantur, in dilectione amicorum, & reconciliatione inimicorum. Ad hæc multiplicantur, ita vt dilectio Dei, quæ hic non impletur, neque consummatur, in futuro multiplicetur, & adimpleatur, cùm iam omnis nostra imperfectio tolletur, & poterimus Deum perfectè diligere ex toto corde, ex tota anima, ex tota mẽte: *ex toto corde*, quatenùs intellectus erit sine incõsiderationis errore: *ex tota anima*, quatenùs voluntas erit absque vlla rebellione, *ex tota mente*, quatenùs memoria erit absque vlla obliuione: & homo qui ad Dei imaginem, & similitudinẽ forma-

1 Iohā. 3. tus est, Deo conformetur: *nondum enim*, inquit, diuus Iohannes, *apparuerit quid erimus, scimus, quoniā cùm apparuerit, similes ei erimus, quoniam vidibimus eum sicuti est*: tunc similes ei erimus, liberati iā varijs huius corporis corruptionibus, atque absoluti à morte perennes erimus, & plenè redempti, non tantùm secundùm animam, sed etiam secundùm corpus: consummabitur enim nostra redemptio in resurrectione corporum, sic regius vates

Psal. 35. etiā exoptat, *Extende misericordiam tuam ijs, qui cognoscunt te*: vbi corpus infirmitatis nostræ configurabitur claritati corporis Christi Domini.

Philip. 3

Doctrina particulæ præsentis etiam conducit pro prædestinatione vt loco. 3. latius.

Rectè igitur deductū est in præcedenti particula de voluntate antecedenti & consequenti: nam enixè orat Apostolus, vt Dei voluntas illa antecedens, quam per notitiam simplicis intelligētię, non dissonè, manifestamus, fiat in nobis consequens instar notitiæ visionis, quæ non tantū fit de possibili intellecta secundùm sufficientiam efficaciæ, sed etiam secundùm efficientiam sortiatur effectum, vt de facto & in actu modis omnibus prædictis multiplicetur, multiplicataq; adimpleatur: & vt in Deo est in illa sua æternitate, plenam & integram eam faciat in tempore, & nō maneat iam dumtaxat intra limitem antecedentis, sed perficiatur & fiat consequens, & bona quæ Deus nobis ex intimis præcordijs vult, & optat plenè consequamur, misericordiam, scilicet, pacem, & charitatem, in quibus nobis optat, accessionem fieri,

& miri-

& mirificè augeri. Et quoniam de patre, & filio expressè meminerat, implicitè autem de Spiritu sancto hæc tria misericordiam, scilicet, pacem & charitatem ponit, quibus apertissimè non solùm insinuet, sed explicet, vnius Dei Trinitatem personarum, à qua Trinitate omne bonum nostrum pẽdet, atque proficiscitur, misericordiam dicens, patrem ostendit, quia Paulus dicit, *Pater Domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, vt possimus & ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt.* Ergo rectè per misericordiam patrẽ, manifestat, ille enim est, à quo omnis misericordia, & omnis vera consolatio deriuatur, & expectanda est. Pacis autem nomine filium indicat, teste Paulo. *Nunc autem in Christo Iesu vos qui aliquãdo eratis longè, facti estis propè in sanguine Christi, ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraque vnum & medium parietem maceriæ soluens, inimicitias in carne sua, legem mandatorum decretis euacuans, vt duos condat in semetipsum in vnum, nouum hominem faciens pacem, vt reconciliet ambos in vno corpore Deo per crucem interficiens inimicitias in semetipso, & veniens euangelizauit pacem vobis, qui longè fuistis, & pacem ijs qui propè.* Ipse ergo Christus Iesus pax nostra est, & autor pacis nostrę ad Deũ, qui vt pacificaret vtrũque populum Gentilem & Iudaicum, in vnum congregauit, & vtriusque inimicitias cum Deo dissoluit, vt per Christum accessum habeamus ad patrẽ, per ipsumque pacem

Sacrum mysteriũ trinitatis hac inuolitur particula, vt loco. 4. habes, atque etiã in loco. 5

2. Cor. 1.

Ephes. 2.

Rom. 5. &.8. possimus euangelizare. Charitas autem Spiritus sanctus est, *quæ diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*: ipsa enim charitas pignus est vitæ æternæ, quare tria hæc misericordiam, pacē, & charitatem, in nobis augeri impleri que cupit. Est enim misericordia in Deo, non quātum ad affectum doloris & compassionis, benè tamen quantum ad effectum, quia licet in Deo non sit defectus, nec miseria, illi tamen proprium est misereri semper & parcere, adeò vt à sanctis patribus misericordia sempiterna appelletur, quandoquidem ab æterno decreuit filium suum in propitiationem pro peccatis exhibere. *Sic enim Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret*, vnde arguit Paulus, *qui pro nobis omnibus tradidit illū, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit?* ergo patri apropiatur misereri, quoniam misericordia illa infinita omnium miserias subleuat, & omnem virtutem in vsu, & possessione collocat, complet, & ad vltimum actum perducit: quoniam est puritas ipsa perfectionis & omnipotentiæ Dei, quibus de causis sanctus Thomas, misericordiam maximam esse virtutum pronuntiat, & sicut filius est à patre, ita & pax à misericordia procedit.

Misericordia est in Deo. Augu. q. 154. in Exod. Basil. su. per psal. 59. & 114 Greg. li. 20. mor. c. 22. Iohan. 3. roma. 8. S. th. 2. 2. q. 30. artic. 4.

Processio personarum diuinarum extribus attributis B. thaddæi declaratur.

Vbi miseriam alterius subleuaueris, & errata aliorum liberaliùs condonaueris, non poterit nō sequi pacis tranquilitas, conscientiæ securitas, quam pacificus cum hominibus conuictus, statim comitabitur. Christus ergo pax est, quia ponit fines

nes ecclesiæ pacem, à misericordia procedens. A misericordia autem & pace originatur charitas: sicut Spiritus sanctus à patre & filio, & sicut Spiritus sanctus nexus est vtriusque, patris, scilicet, & filij, ita charitas legis est plenitudo, vinculum perfectionis, nexus vtriusque, misericordię, scilicet, & pacis. Meritò ergo beatus Thaddæus Trinitatem ostendens, à qua est omne bonũ, hæc tria in nobis augeri, & multipliciter adimpleri cupit.

Text. 3. particula Sedes. 6. loci, de autoritate apostolica. B. Thaddæi.

Charissimi. omnem solicitudinem faciens scribendi vobis de communi vestra salute, necesse habui scribere vobis, deprecans supercertari semel traditæ sanctis fidei.

Plurimi sunt qui putent, hac particula rationẽ reddere & causam, cur scribat, atque ita intẽtam conclusionem beatum Thaddæũ præmittere, scilicet quòd necesse sit ipsum de cõmuni salute fidelium scribere. Mihi tamen videtur Apostolum nostrum adhuc in exordio versari, atque beneuolentiam captare, sicut à principio cœperat. Prima enim particula beneuolentia captabatur ex humilitate, quòd qui scribit, frater erat Iacobi, & seruus Iesu Christi, deinde attentionem ex difficultate expostulabat. Secũda particula: quoniam ad fideles in Deo patre dilectos, & in Iesu Christo conseruatos epistolam mittebat, pro publico commodo, & emolumento deprecans. Et in adiuncta particula, vbi misericordiam in nobis impleri cupit, dociles facit, dum rem breuiter proponit, & mentes eorum erigit, & ad doctrinam hanc excipen-

Sedes. 7. loci, de autoritate vulgatæ editionis tradita in Concilio Tridentino. Partes à B. thaddæo in huius epist. exordio obseruatæ.

dam ob illius emolumentum, & maximum commodum vehementer nostra commouet viscera.

In præsenti iterum, vt exordium claudat, beneuolentiam comparat ex amore, & affectu, quo nos ipsos prosequitur, cùm nos enim charissimos vocat, tam dulci & suaui nomine audito, non poterit auditorum animos ad redamandum non incēdere, nedum conciliare, cùm pastorem de ouibus tam solicitū se præbeat, ideo dicit, Charissimi, id est, charitate mihi admodum coniuncti.

Quapropter salutatis fratribus in præcedētibus particulis, eosdē iterū in pręsenti beneuolos facit: cùm sua viscera aperiendo, quæ fidelium amore flagrabant: tum causam adducendo, quæ ipsum ad scribendum impulerit, nēpè, solicitum esse de doctrina euangelica, & communi salute idcirco laborasse, & propter hæreticos insurgētes omnem curam, & diligentissimam operā adhibuisse: quoniam opus erat scribere ad illos, non solùm propter fidei obseruationem, vnde cõmunis salus omnium pendet, sed etiam propter pseudoapostolos contra quos certandum pro fide est.

Paraphrasticus sensus huius particulæ.

Obsecrat ergo eos, vt ipsum in laboribus fidei adiuuent contra illusores euangelicæ doctrinæ, in qua perseuerare nitantur, cauentes ne ab impostoribus seducantur à fide, quæ semel à Christo reuelata, & ab Apostolis tradita est, cuius traditio repetenda non est, sed vt semel tradita perpetuò obseruanda: instruit igitur exhortaturque fideles

les ad constantiam perseuerandi in doctrina, semel ab Apostolis tradita, & quod non dubitent, certamen pro euangelio contra fidei hostes suscipere: cùm causa sit communis, & salutis publicę defensio. Atque adeo ex ijs omnibus patet argumentum epistolæ B. Iudæ significantis, quòd studio salutis ipsorum hæc scribat, ne ob simplicitatem à scelestissimis, & captiosis hæreticis capiantur.

Antequam ergo singulorum verborum huius particulę vim exactiùs enarremus, aduertendum variam hic lectionem esse, quæ varium etiam sensum reddit: nam si distingamus vt post salute, sequatur colum, sensus erit, cùm desiderio summo, vehementique tenerer scribendi ad vos, de communi salute necessarium etiam duxi ad vos scribere: quoniam propter inimicos Christi necessitas me vrgebat. Si verò colum ponatur post necesse, erit: cùm studio scribendi ad vos tenerer de communi salute, non potui animi mei desiderio nō obsequi, nec me abscribēdo temperare. Sed parùm differunt isti sensus, & præstat prior lectio, quam habent vulgatæ correctiores. Varia lectio huius particulæ. vide loco. 7

Similiter verba illa, deprecans supercertari semel traditæ sanctis fidei, vel referri possunt ad B. Iudæ personam, vel ad personam eorum, ad quos scribit. Si de seipso loquatur, sensus est, obsecrans non modo, vt scribam sed vt laborem, & decertem pro fide, quę sanctis tradita est. Si secundo modo, quòd Secundo variat lectio.

illos

illos obsecrat & adhortatur, vt laborent & decertent pro fide, quæ semel tradita est sanctis, vt videas, quanti referat in diuinis literis, vel sola punctorum distinctio, vt, *volo mundare*, vbi sine puncto est vna narratio, & *mundare*, est in infinitiuo vocis actiuę, *volo, mundare*, interposito pũcto, sunt, duæ clausulæ, & *mundare*, est imperatiui vocis passiuæ, qua de re priùs à me dictum & annotatũ est: hinc est egregia illa regula diui Hieronymi in diuinis scripturis, singuli sermones, syllabæ, apices, puncta plena sunt sensibus.

Distinctio plurimi facieda ad expositionẽ sacrarũ literarum. vt supra, ad finem de clauibus. Lucæ. 5. Hier. in epist. ad Ephes. c. 5.

Et sanctus Thomas, vbi vulgata habet, semel traditæ sanctis fidei, dicit legi posse secundũ alios libros, semel traditæ sanctæ fidei. vt videas & lectionem & sensum etiam in vulgata variare. Non est tamen vacillandum: quoniam etiam salua autoritate vulgatæ post Concilium Tridentinum iam canonizatæ & approbatæ, possumus integra fide diuersas lectiones admittere, quæ à Doctoribus sacris in ecclesia tollerantur, & tales variationes non sunt ineptæ, maximè vbicunque duplex lectio, vel ab ipsa vulgata admittitur, vno verbo posito in textu, altero vero in margine per asteriscum notato, vt *Beatus qui tenebit & allidet paruulos suos ad petram*, in margine, *tuos*, vbi regulariter loquendo semper, præferenda est marginali lectioni, ea, quæ est in textu: huiusmodi autem lectio licet varia & ambigua sit: quia, vt dixi, & in codice bibliorum continetur, & quia à sacris Do

Tertio variat lectio.

Duplex lectio, quomodo tolleretur in vulgata latina æditione. Psal. 136

ctoribus recipitur, & toleratur, admittenda est, nec propterea autoritatẽ vulgatæ aliqua ex parte minuimus: quoniam lectio illa non est contraria fidei, nec sensum parit repugnantem traditionibus ecclesiasticis, neque contextui literæ vim facit, quinimo aliquem sensum vtilem superædificat, & parit. Non enim me latet aliquando, per ignorantiam minus congruentem intẽtioni autoris sacri, marginea in textũ introduci, tñ ea quę in textu sunt semper autoritatem maiorẽ habere vidẽtur, saltẽ pro tẽpore, dũmodo nec puris fontibus, nec correctioribus exẽplaribus repugnẽt, nec sensum pariãt contextui literæ dissonum, & ecclesiasticis dogmatibus aduersum: quinimo & sensum & sonum vtilem edant: tale illud est, *Ipsa conteret caput tuum:* Genes. 3. nam si pronomen legatur masculinè, *ipse*, ad Christum refertur, qui semen Virginis est, si legatur fœmeninè, *ipsa* Virginem respicit, & vtrumque verum est, nam & Virginis filius caput serpentis contriuit, & Virgo quæ illum peperit & verè genuit, subinde etiam contriuit. Certè si lapis à monte conscissus aliquem cõtereret, & mons ipse verè diceretur etiam conterere, at Christus lapis est iuxta Danielem, *De monte abscissus sine manibus.* Dani. 2. Virgo autem & eius virginalis vterus mons est, in quo, ope & afflatu Spiritus sancti, filius Dei cõceptus est, ergo vtraque lectio admitti potest, & neutra est respuenda, vtpote quæ veritatem fidei contineat, *& ipse conteret*, exemplaribus Hebræis,

Cypria. lib. 2. aduer. Iudæos. capit. 8. Hier. li. qq. Heb. in Gene.

bræis, Græcis & Chaldæis, fàltem significatione consonat, & antiquorum patrum vsu recepta fuit, vt videre est apud Cyprianum, & diuum Hieronymum.

Obser- uet pius & fidelis. lector.

Nec respuenda est lectio fœmenina, *Ipsa conteret caput tuum*, quam non fortuitò, neque ignorantia scriptorum, sed diuini Spiritus prouidentia introductam in vsum fidelium, arbitror, vt Virginis Sacratissimæ innocentia, excellentia, & puritas manifestetur, atq; celebretur. Inter quas lectiones viguit, *Ipse conteret*, ante Christi aduentũ, quoniam Christũ vẽturũ respiciebat, posteà verò legimus, *Ipsa conteret*, ratione prædicta, vt ad Virginem intendamus, quæ comminuit etiam testam serpentis. Ommitto alia multa sacræ scripturæ loca, quorum diuersas lectiones Doctores sancti admittunt, vt fidei consonas, & minimè contrarias, in quarum examinatione, vt quæ sit verior lectio, & intentio Spiritus sancti nobis elucescat, conducet multum linguarum Hebreæ & Græcè peritia ad consulendos codices originales, nemo tamen ob hoc audaciter præsumat consentientibus codicibus Latinis aliquid immutare: quia sic habeat Græca aut Hebræa lectio: sed hæc veluti per transenam dicta sint: de quibus fortasse latiùs dicendum erit nobis ostendentibus, quatenùs vulgata nostra pro authentica à Cócilio Tridentino censeatur: nunc ad huius particulæ enarrationem redeamus.

Loco, 2. & 7.

Docet

Docet enim B. Thaddæus causam & rationẽ, qua ad scribendum permotus fuerit. Causa sanè est, vt permaneant in fide ab Apostolis accepta: ratio autem vt charitatis eximium affectum ostendat, atque suam curam & solicitudinem manifestet, quam communem habet cum Paulo dicente, *Instantia mea quotidiana solicitudo omnium ecclesiarum*: nam interiùs instigatur affectu, exteriùs autem, & extrinsecùs excitatur, & angitur, vt anxiè incumbat pro salute ecclesiæ, quem Apostolus Paulus suorum laborum dicebat esse maximum: ita noster Thaddæus fraterno angitur amore, & cura, vt perfectam adhibeat diligentiam vt pro cõmuni omnium fidelium salute decertet, vitę viã docendo, mores instruendo, & de impedimentis quę vitare debemus, admonendo, quò expeditiùs fœlicitatem, ad quam conditi sumus, promêrerc & assequi valeamus. Per communem autem salutẽ, fidem intelligit, vel quia ipsa radix est, & initium nostræ iustificationis, *sine qua impossibile est placere Deo*, vt Concilium Tridentinum definit, vel quatenus per charitatem operatur: nam fides per dilectionem viuificata, atq; per eam operans ad cõmunem salutem prodest, quæ in fide & Christi dilectione sita est, quam & Apostoli tradiderunt & Prophetę prędicarunt. Necesse, inquit, habui scribere charitate compellente, vt præsentibus literis vos admoneam, vt ex parte mea officium mei Apostolatus expleam, cui hoc munus vos docendi in-

Enarratio huius pticulæ.

2. cor. 11.

Obserua Con. Tridẽt. ses. 6 cap. 5. Heb. 10. & 11. Abac. 2 Galat. 5.

iunctum est: ex parte autem vestra, charitas etiam cogit me, vt vos instruam, à peruersis hæreticorũ technis cauere, ne ab ipsis decepti, illorũ laqueis innodemini: vrget ergo interiùs charitatis feruor exteriùs autem cogunt pericula, quæ hostes fidei vobis parant, vtrumque profectò me solicitat, vt communi vestræ saluti prospiciam, & de pertinẽtibus ad salutem scribam. Non enim debetis aliã fidem quærere præter eam, quam semel accepistis: *vnus enim Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Dominus & pater omnium.*

Eph es. 4

Vnitatẽ suadet, & schisma abominatur B. Thaddæus, qua de re vide loco qui est ad epistolæ argumentum, & altero qui est ad epilogũ in prima eius parte.

Si ergo vnus Christus, vnum caput, vnũ corpus, vnitati quoq; fidei omnes studere debemus, & propterea vos deprecor & enixè obtestor, vt scissiones & schismata, ad quæ vos hæretici prouocant, summopere caueatis.

Huius ergo rei nos admonet noster apostolus, cum subdit, supercertari fidei, hoc enim est, quod ipse deprecatur, vt fidei supercertemus, Super, enim hic in compositione positum, auget, & idem est, quod pro fide valde certare, iuxta illud Ecclesiastici, *pro iustitia agonizare, pro anima tua, & vsque ad mortem certa pro iustitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos.*

Quid sit fidei supercertari primo

Eccle. 4.

Idẽ enim est pro iustitia vsque ad mortẽ pugnare, & pro anima certare, atque adeo pro fide se morti exponere: quoniã fides initium est nostræ salutis, & totũ animæ nostræ cõmune bonum inde inchoatur: ideo pro fide catholica reuelata cer

tandum

tãdum est, opera edendo legi consona: certandũ vltra, tentationibus resistendo. Vehementer etiã certandum lachrymis, ieiunijs, vigilijs, orationibus, corpus nostrum macerãdo, & à Deo peccatorum nostrorum veniam deprecando. Certandum insuper eleemosynis, miserias proximorum nostrorum subleuando, & nostra peccata redimendo.

Hanc auxesim, & gradationem certaminis ad certamen in vita spirituali superaddendi, significat nobis B. Thaddæus illa præpositione, Super, ad verbum certare apposita, vt certamini interiori, quo intellectus captiuatur in obsequium fidei, vt ab errore purificetur, addatur certamẽ, vt etiã refrenetur appetitus, ne effrenis in peccata pceps labatur: ita vt victorię de domesticis hostibus cõparatę, adiũgamus exteriùs certamen ad debellãdos Christi inimicos, & ecclesiæ illusores, vt ex his omnibus certaminibus postquã nõ solùm corde & voce, sed opere fidem professi fuerimus, plenus sequatur de hostibus triumphus, & meritò de visibilibus, & inuisibilibus inimicis (contra omnes enim nobis est colluctatio) ouanter triumphemus. Vult itaque nos supra fidem non superædificare, *lignum, fœnum, aut stipulam*, quibus significantur peccata quæ apta sunt combustioni, sed, supra bonum fidei fundamentum superędificemus, spei argentum, argento apponamus, charitatis aurum, auro superimponamus, donorum Spiritus

Rom. 10

Ephes. 6.

1. Cor. 3.

sancti lapides pretiosos, vt ita fidei ædificium paulatim crescat ab infimis operibus ad mediocria, quæ perfectissimis virtutibus tanquam margaritis, & gemmis prætiosissimis perficiantur, & illustrentur.

Quarto variat lectio huius particulę.

Non est sub silentio pretereundum, quòd in nostra vulgata legamus passiuè, supercertari, & in correctioribus exẽplaribus ad marginem ponit supercertare actiuè, & dubiũ sit, vtra vox actiua, an passiua præferẽda sit, & an sensus ex voce passiua magis sit intentus, q̃ ex voce actiua, recole obsecro, quę diximus, vt vel ex vnica huius loci collatione ad cætera loca expendẽda instruaris, in quibus duplex similiter reperitur lectio.

Sẽsus ex dictione textus præferendus sensui ex dictiõe marginis.

Planus enim sensus est, qui ex voce actiua posita ad marginem habetur, deprecatur B. Thaddęus nos supercertare, & laborare modis omnibus iam dictis, vt fides incolumis seruetur.

Quid sit fidei supercertari secundo.

Sed sensus ex voce passiua, supercertari, quæ in textu reponitur, altior multò est: deprecatur supcertari fidei, id est sufferre fidei pręscripta vsq; ad sanguinem, *Nondum*, inquit Paulus, *vsque ad sanguinẽ restitistis aduersus peccatum repugnantes*, parùm enim est orare, ieiunare, eleemosynas conferre, & cætera, quæ prædiximus, præstantissima opera exhibere, conuitia etiam perferre, facultatibus, atque gloria nominis spoliari, si conferatur cum repugnantia, & resistentia quæ peccato fieri debet (per peccatũ forsam infidelitatem principaliter intelligit

Paulus

Paulus quod grauissimum est peccatorum quòd in peruersitate morum consistat, maximè elõgat à Deo eiusque cognitione, quę principiũ omnis boni est:) cui peccato sicut Christus restitit vsque ad sanguinem, & mortis tollerantiam, ita à nobis occurrendum est. Tamen verum est nos cum peccatis resistimus conari aduersus tentationes, Christo autem Domino neque conari opus fuit, nec propriè resistere, cùm non posit ab intrinseco tẽtari, neque extrinsecam habuit tentationem circa fidem, de qua sermo est, quamuis tẽtatus sit circa religionem & proximũ, suo quidem sanguine deleuit chyrographum decreti, quod erat cõtrarium nobis, affigens illum cruci, quòd propriè nõ fuit resistere peccato, sed potiùs per sanguinem suum debellare huius mundi principẽ, & nos sanguine suo lauare à peccatis. Adhortatur ergo Paulus vt resistamus peccato vsq; ad sanguinẽ, idest, etiam fundendo sanguinem pro Christo, si opus sit quemadmodum ille effudit pro nobis, & in hoc præcipuè consistit comparatio sensus pręsentis quod resistamus, sicut illi restitit, idest, peccatum destruamus etiam fusso sanguine, & vita cõtempta, *scientes*, inquit, diuus Iacobus, *quòd probatio fidei nostræ, patiẽtiam operatur, patientia autem opus perfectum habet: tunc demum sumus perfecti & integri, & in nullo deficientes.* Vult ergo beatus Thaddæus luctam & pugnam nostram contra infidelitatem non perfici ex eo potissimùm quòd certemus bo-

2.2.q.10. arti. 3.

Colos. 2.

Iacobi. 1

nis

nis operibus,sed inde maximè absolui atque consummari,cum supercertari cœperimus,vt & perueniamus ad actualem mortis perpesſionem, & martyrium in testimoniũ Christi, & si nõ fiat obuiam: saltẽ si offeratur nõ recusemus quantumuis grauia tormenta subire,& quiduis potiùs in quibusuis bonis nostris perpeti, quàm minimã fidei læsionem,& iacturam admittamus: sic ergo vult Apostolus Iudas nos fidei supercertari,id est, pro fide etiam agonizare.

Cur lex euangelica semel tradita dicatur. S.Tho.1.2.q.106.art.4. Psal.61. Iob.33. Hieron. ibid.

Supercertari autem semel traditæ sanctis fidei, id est, fidei semel traditæ,hoc est,immutabiliter, & inuariabiliter,& vnica vice:quia vt docet sanctus Thomas lex euangelica vsque ad finem mundi durabit, ipsa est vltima,& perfectissima,vtpote quæ sit vltimo fini propinquior,& hæc est fides ab Apostolis semel tradita,*quia semel* loquitur Deus,&*secundò idipsum non repetit*,vt inquit S.Iob.vbi Hieronymus sic ait vbi semel Deus loqui significatur,stabilita,& definita eius sententia demonstratur. Deprecatur itaque vt nostris laboribus adiumento simus fidei,quæ in vniuersum tradita est sanctis, & in ea defendenda enixè,atque indefesſè elaboremus,& soliciti simus in ea publicanda & suadẽda:in vniuersum enim tradita est,nõ solũ quia vniuersis,sed quia iam non est expectanda noua doctrina fidei:qiua vniuersim, & completè tradita est,& omnis nouitas, & de vanitate, & de falsitate suspecta esse debet.

Aliqui

Aliqui legunt, tradita sanctæ fidei, quod non reprobat sanctus Thomas, cæterùm approbat lectionẽ vulgatæ, quę in omnibus ferè codicibus habetur vt sic legamus, traditæ sanctis fidei, vt quæ data sit sanctis, quia ipsa sancta fides purificat corda, & ipsa sancta fides tradita est à sanctis Apostolis, ipsa demum reuelata est à Sancto sanctorum Christo Domino, *nam vnigenitus qui est in sinu patris ipse enarrauit*, quicquid dicat Erasmus, & standum est lectioni vulgatæ æditionis, & legendum est, Sanctis, quonian fœcundior & subtilior est sensus, & maiori affectu nos inuitat B. Thaddæus, vt supercertemus fidei adlaborando sanctis, & Christo cooperãdo, vt Christi, & sanctorum coadiutores simus, vt reliqui omnes in fide proficiant.

Cur fides sanctis tradita dicatur.

Act. 13.
Ioh an. 1

Multis modis fides sancta dicitur, vt infra in exordio locorum ex argumẽto huius epistolæ.

Crediderim in hac particula, sanctis, B. Thaddęũ fide sancta, multa indicare, & sanctorum nomine fideles intelligere: nam ecclesia fidelium, ecclesia sanctorum appellatur, & Paulus iubet orare pro sanctis, idest, fidelibus, & ad Philippenses, *Omnibus sanctis*, scribit, idest, fidelibus, & tamen quosdam reprehendit, tanquam peccatores ab obseruantia legis declinantes. Quo sensu diuus Petrus omnes fideles gentem sanctam appellat, & Paulus, *Sanctificatus est vir infidelis per mulierem fidelem*, sanctificatus, idest, fidelis effectus.

Psa. 149.
Ephes. 6.
Philip. 1
1. Pet. c. 2

Durauit autem in ecclesia iste vsus à tempore Apostolorum per aliqua secula, vnde in Eliberitano Concilio dicitur, *Cereos per diem placuit in*

1 Cor. 7.
Eliberit. concil. canon. 34.

cæmiterio non incendi:inquietandi enim ſanctorum ſpiritus non ſunt. Vbi ſanctorum nomine fideles omnes intelliguntur, qui ad orandum in eccleſias conueniunt, quorũ ſpiritus inquietandus multitudine, & ardẽtium cereorum fumo, & flamma ſenſibus officientium, quo ſenſu etiam eccleſia ſancta dicitur in ſymbolo fides ſancta, & fideles ſancti.

Quid ſupercertari fidei tertiò. Sed pergamus, q̃a illuſtrior adhuc mihi videtur eſſe ſenſus perdifficilis huius diuini loci, in quo B. Thaddæus ſola diuina aſſiſtentia, qua regebatur: potuit adinuenire verbum, ſupercertari, quod in voce actiua ſenſum primum reddit, vt ſupercertemus enitendo pro vniuerſæ legis obſeruantia: & in voce paſsiua, vt legit vulgata æditio, iuxta Græcum fontem creſcit ſenſus, & non tantum conari pro fide, & laborare deprecatur, ſed etiam vt patiamur ſperni pro fide, & non tantum ſpernamus nos, ſed ſpernamus nos ſperni: ſic enim Chriſtus Dominus paſſus eſt pro nobis, vt nos redimeret, & mortem noſtram nõ niſi moriẽdo deſtrueret, in quo exemplum nobis reliquit, vt eius imitationem ſequamur: patientia enim Chriſti fidem fundauit martyrum patientiã, & mortis tollerantia fidem multiplicauit: armat enim virtus patientiæ chriſtiana pectora, non ſolùm ad omnes huius vitæ moleſtias patienter tollerandas, ſed etiam cum gaudio quærendas & ſuſcipiendas, *Omne gaudium*, inquit Iacobus, *exiſtimate fratris mei, cũ in varias tentationes incideritis*, qua conſideratione

Patiẽtia.

Iacobi.1.

Apoſtoli

Apostoli *ibant gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.* Hoc enim est perfectum illud Dauidis holocaustum cordis contriti & humiliati, ad quod Deus respicit. Sensus itaque tertius quē mihi videtur Beatus Thaddæus intēdere, est, vt nō solū laborādo pro fide, & pro ipsa patiēdo, sed etiā ꝙ supercertemur fidei, hoc est, à fide vinciri, & eius virtute captiuari, instituit enim fideles, vt in fide perseuerēt, cuius profunditatem comprehendere, & exhaurire non possunt: deprecatur ergo, vt ita Christo pareamus, & obediamus, vt intellectum nostrum de damus in obsequium fidei, & nostra consilia & rationes fidei subijciamus, nosq; fidei submittamus, nostroque ingenio spreto, atque contempto in eius dictionem vniuersi libenter veniamus, scientes, quòd, *hæc est victoria quæ vincit mundum fides nostra*, ideo fidei, in datiuo ponitur, vt dum supercertamur fidei, & ab ipsa vinciri, atque vinci gaudemus, victores, & voti compotes in Christo Iesu euadamus: hæc est fidei victoria, cuius triumphū, & energiam B. Paulus decantat, & latiùs pertractat, dum enumerāt patres, qui fidei se subijcientes laudabile testimonium consecuti sunt, & dignam sui reliquerūt memoriam, *Iuxta fidem*, inquit, *defuncti sunt omnes non acceptis repromissionibus, sed à longè eas aspicientes & salutantes*, eis, tanquam præsentibus vtebantur: *fide distenti sunt, & ludibria & verbera experti, insuper vincula & carceres, lapidati*

Acto. 5.
Psal. 50.
Victoria fidei.
2. Cor. 10
1. Iohā. 5
Heb. 11.

sunt secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt, circumierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus: in solicitudinibus errantes in montibus & speluncis, in cauernis terræ, & hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, vt non sine nobis consummarentur. Hoc testimonium fidei, quod eius est encomium & laus, à nobis exposcit in præsenti B. Thaddæus, vt sicut illi, patres in fide venturi Christi perstiterunt, sic nos fidei semel traditæ ab Apostolis supercertemur: ita vt ingenuè patiamur ab ipsa vinci, vt victores euadamus: quia fides, ipsa victoria nostra est, qua mundi tyrannidem superamus, & rectè D. Iohannes victoriam nominat, quoniam fides nō solùm est ensis aut gladius, aut aliud aliquod ex instrumentis, quibus victoria comparatur, sed ipsissima victoria appellatur, quoniam fides donum Dei est, quo de acie nostri ingenij & vi intellectus humani triumphamus, quoniam nosmetipsos captiuat, & seruituti Christi subijcit, cui seruire regna

1.Iohã.5. re est: *qui autē credit in filium Dei, testimonium Dei habet in se,* hoc est, lucem habet Dei, & stellam commonstrantem viam, & ducentem ad supernam Bethlehem, vbi Christus est, vt iam nō oporteat, aut carni, & sanguini acquiescere, aut pseudoprophetas audire, fides nos docet veritatem, instituit & præparat viam, ostēdit fœlicitatis supernæ portum, ipsa nos contra nosmetipsos fortificat, cōtra dæmones

dæmones armat, contra hæreticos munit, & gaudere facit in hoc quòd ab ipsa vincamur, quod in præsenti B. Thaddæus deprecatur, vt nos nitamur supercertari fidei, quòd est palmam victoriæ ei tribuere, eius ductum sequi, & magisterium audire, vt quod ipsa docet præcipit & dictat opere compleamus.

Et hoc est, quòd Nicolaus de Lyra dicit & exponit passiuè supercertari, idest fortiter certari à vobis. Lyra.

At scio dices, verbum, *certo*, neutrum esse, atq; adeo non habere sensum passiuũ, neque vocem, nisi cùm impersonale est. Fateor equidem, ingenuè, tamen Spiritus Domini scientiam habet vocis, & non minus per res, quàm per verba loquitur: & hinc est quòd aliquando impropriè (si ita loqui fas sit, de ipso fonte sapientiæ,) vsurpet verba: *veni inebriemur vberibus*, dicit, per vbera amores vehemẽtiùs significans, *Sicut cortex mali punici genæ tuæ*, per corticẽ fragmẽ significans, vt ruborem gennarum magis exprimat: impropiat ergo siue alterat verba, vt vult, omnium est magister & autor, sed id nunquam sine ratione facit, vt aliquam insinuet mirabilem intelligentiam, quam nos ab ipso humiliter petere & exquirere debemus. Quid? quòd iuris periti in tradendis legibus vtuntur vna dictione pro altera, aut verba impropriant, vt asserit D. Gregorius: *quia plerumque dum proprietas verborum attẽditur, sensus veritatis amittitur.* Gregor: refertur,

Nominũ & verborum quæ tenẽ habẽda ratio sit nemper ex autoris mẽte.

Prou. 7. Cant. 6.

potior

extra. de verb. sig. c. propterea. vbi gl. verb. proprietas. &.ff. de instructo, vel de instrumẽto legato. l. cũ de lanionis. § asinam. Leg. non aliter. ff. de legibus. 3.

potior est mens dicentis quàm vox, nec plus verbum quàm voluntas inspici debet: optimũ enim quandoque est *propriam verborum significationẽ non scrutari*: maximè quando constat de mente scribẽtis, *sed in primis quid testator demonstrare voluerit*, &c. vt in præsenti sicut ex alijs scripturę locis deduximus & sic manifestum est aliud sensisse legislatorem: qua ratione aduocatos videmus verba libelli impropriare, vt saluetur libellus, sic Bartholus, & Paulus & alij. Mirandum igitur non est, si autor legum, rerum, atque vocum ipse Spiritus sanctus ad tam sublimem intelligentiam impropriet verbum, Supercertari, in vocem, atque significationem trãsferendo passiuã. Quicquid ergo sit de natura huius vocis, & verbi, sensus catholicus est, qui & ex alijs scripturæ locis deducitur. Sed non est in hoc immorandum quia sine improprietate potuit Spiritus sanctus vsurpare hoc infinitiuũ passiuæ vocis deponentis verbi Græcè, *Epagonizesthæ*.

Quid sit supercertari fidei quartò.

Nisi velimus verbum, supercertari, esse impersonale, vt sensus sit, deprecor vos omnes supercertetis fidei, & ipsam adiuuetis promoueatisque: verus certè est sensus, & literæ non dissonus, quod sonat verbum Græcum deponens, *Epagonizome*, verumtamen præterquàm quòd à sensu primo vocis actiuæ parùm differt nihil habet illustre, & nostro Apostolo dignum, si cum præcedenti sensu conferatur. Quo ita beatus Thaddæus nos fidei subijcit & adigit, vt in *eam nõ solum iurasse videamur*,

Recapitulatio tertij sensus.

sed ne

sed ne vlla ratione aliud sentiamus, intelligamus, credamusve, quàm fides ipsa dictauerit, aut quàm Apostolica prædicatio seminauerit: etenim post christianæ vitæ semel receptā doctrinam Christi, & traditiones Apostolicas, nō licet nobis etiā de cęlo Angelos euāgelizātes audire: prærterq̄ quod euangelizatū est: quia Paulus, inquit, nō Angelus cœlestis, sed satanas in angelum lucis transformatus existimandus est: cupit ergo Beatus Thaddæus ita nos fidei semel traditę esse addictos, & indiuiduè inhęrentes, vt etiam si rursus idem Christi Apostoli redirent, & contrarium prædicarēt, non essent audiendi, sed tanquam pseudoapostoli reijciendi. Rogabatur Abraham à quoddam vt mitteret Lazarum, cui ille, *Habent Moysen & Prophetas, si illis non crediderint, nec mortuos resuscitatos audituri sunt.* Vbi Christus declarat, quantum velit nos fidei & scripturis assentiri, obedireque & doctrinæ Apostolicæ adhærere: *quoniam non voluntate humana allata est prophetia, sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines.* Si ergo fides, & doctrina Apostolica ab vniuersorum Domino venit ad nos, quicquid in contrarium dicant, qui se seruos, & ministros Christi iactauerint, reijciendum est, & in semel tradita fide perseuerantes, quasi dicat, iam non quęratis aliam legem aut fidem, prę ter eam, quam vnica vice integrè & perfectè accepistis, cui benefacitis attendentes, *vt lucernæ ardētis in caliginoso loco*: nam firmissimum est fidelium præsi-

Galat. 5.
2.Cor.11

Lucæ. 16

2.Petr.1.
Summa expositionis.

Text. 4. particula. præsidium contra hæreticos, & Christi inimicos, ideo sequitur.

Sedes. 8. loci, de dictiõis exclusiuæ natura. Subintroierũt enim quidã homines (qui olim præscripti sunt in hoc iudiciũ) impij, Domini nostri gratiam transferentes in luxuriam, & solum dominatorem, & Dominum nostrum Iesum Christum negantes.

Sedes. 9. loci, de dolo & fraude hęreticorũ. Beatus Thaddæus narrationem huius epistolæ proponit, & causam cur necessè sit scribere aperiens, nimirum propter deceptores hæresiarchas, opusque sit fideles admonere, ne ab eis sub specie religionis decipiantur: ob id ponit notas hæreticorum in genere, & in communi, de quibus specialiùs inferiùs, & cum diuo Petro, verbis itaque huius particulæ intentam rationem explicat, videlicet, quòd in medium prodière, quidam, ignobiles, scilicet, & ignoti, ac nõ probati Deo, & sanctis, & indigni qui nominentur, vt diues ille epulo in scriptura sacra nomine caruit, ita ignorabis qui sint isti propter iniquitatem impietatis, etiam de nomine non abs re ignorandi, & vnde sint, aut venerint, penitùs latet, nisi quòd homines sunt appellatione communi, nihil nisi humana & terrena sapientes, nimirùm homines ab humo dicti, humana sapientia tumentes, ij sunt qui subintrant, hoc est clanculum, & latenter se ingerunt, atque submittunt. Antiquus est & germanus iste hæreticorum mos, & illis quadrat, quòd callidè & astutè se insinuent, suum venenum non statim vomant, sed sub specie sanctitatis, & prætextu religionis, personati quasi fidem Iesu Christi prædicent,

Epistolæ narratio. Sedes. 10 loci, de euangelij quidditate. De notis hæreticorum infra. 7. & 8. part. 2. Pet. c. 2. Luc. 16. Subintroierũt homines.

dicent, & in Angelos lucis priùs se transfigurant, vt se Christianos simulent prædicatores, quo faci liùs fideles subuertant, cùm tamē pseudoprophetæ, & antichristiani sint, impij. qui contra Dei cultū, et proximi commodum sceleratè, & nefariè errores suos seminare contendant: Impij.

Contra quos agens B. Thaddæus iam hinc ab hac particula incipit eos depingere, & pprijs notis prodere, vt non modo eorum pessimam doctrinam refellat, sed eos à consortio fidelium reijciat, atque releget. Et principiò si legamus cùm Areta Cæsareæ Capadociæ Episcopo, proscripti, quod à diuo Petro & Iohanne suis canonicis de ijs mentio habita sit, & à diuo Paulo seductores huiusmodi venturos esse, ob id iā ante faciē Ecclesiæ proscripti, & declarati sunt, et præclaris literis publicè notati, quòd apud nōs obscœni et scelestissimi habeantur, *por encartados*, vt dici solet. Si legamus, præscripti, vult insuper ex diuinæ præsciētiæ prẹiudicio eos condēnare, vtpote qui olim, id est, ex omni æternitate, præscripti sint, et à diuina præscientia reprobi præuisi, et in hoc huius temporis iudicium præordinati, hoc est, in damnationem præsentem designati. Sic scriptum est, *Qui credit ei qui misit me, habet vitam æternam, & in iudicium non venit*, et post pauca, *Qui bona fecerunt procedent in resurrectionem vitæ, qui vero mala in resurrectionem iudicij*, idest, damnationis. Pẹna enim malorum per iudicium Dei in sacris literis manifesta

Proscripti inhoc iudiciū.

1. Tim. 4
2. Tim. 3

Præscripti.

Iohan. 5.

Eugu. in psal. 18. Hier. in psal. 17.

tur, quia prauitati, & noxæ respondet, vt notauit Eugubinus non enim minus Deus animaduertit in delinquentes, quàm iura ipsa puniant humana: duo nanque sunt iudicia Dei, vt testatur Hieronymus, in præsenti vita, prosperitas malorum, & tribulatio sanctorum, iterum duo in futura vita, remuneratio sanctorum, & peccatorum condemnatio: in hoc igitur iudicium designati sunt ab æterno, & ad hoc ingens impietatis facinus, quod descenderint, miserabiliter vltimas & ęternas dabunt pœnas. *Præscripti sunt*. Vel vt notentur, velle eos, atque contendere præscriptionem contra Christi legem inducere, & obscęna sua deliramẽta suadêre.

Vel, *præscripti*, non quòd Deus præscribat hæc negotia, & mandet, cùm oppositum velit, & præcipiat, sed dicuntur, *præscripti*, id est prænuntiati, nõ solùm quia à Deo habiti sunt reprobi, sed etiam in ipsa scriptura diuina præfigurati: præfigurauit enim sacrum eloquium tales hos futuros qui dirum Dei iudiciũ promereantur: pręuidens autem Deus, de libertate arbitrij illorum nihil abstulit, pręuidisse enim reprobum illorum sensum, nõ est tam impiã mentem istis cõtulisse, sed quòd ante ipse viderit, & sua præuidẽtia attigerit, quàm impij isti vellẽt opinari, & dogmatizare. Etenim sua venenosa decreta præscripturi: cuncta vt vno ictu quatiant, *diuinam gratiam in luxuriam transferunt*, sic Dydimus Alexandrinus docet, notari hæreticos qui prætextu

Gratiam in luxuriã transferentes. Dydim. in pręsenti epist.

prætextu prædicandi diuinam gratiam, libertatẽ euangelicam cum libertate carnis confundunt, benignitate Dei, & eius longanimitate, atque legis euangelicæ suauitate abutentes, & in effrenẽ quandam libidinem ad destruendum Euangeliũ, & prædicandi licentiam commutantes, & quòd liberalitatis, & munificientiæ diuinæ fuit, sibi indulgẽtes, in carnis oblectamenta, & desideria cõuertunt, atq; trahunt, tantò licẽtiosiùs peccantes, quantò viderint minùs seuerè ob facinora à Deo statim puniri. Cuius rei Paulus etiam nos admonet. *Vos, inquit, in libertatem vocati estis fratres, tantum ne libertatem in occasionem detis carnis*, hoc est, vt solicitè circumspiciamus, ne mansuetudine libertatis euangelicæ abutentes, serui efficiamur carnalium nostrorum desideriorum. Præcipiebat Dominus sua lege blasphemum lapidari, & vt lapidibus oppressus morte moreretur: legem talionis edidit, oculum pro oculo, dentem pro dente restitui, atque compensari: nunc diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnunt, ignorantes, quòd *benignitas Dei ad pœnitentiã adducit*, & vnde Deus, quia bonus est ad pœnitentiam nos prouocat, quia vindicare nõ vult, sed paratus est ignoscere, vt dicit Ambrosius, inde indulgentiam peccandi arripiunt. Diuus Petrus huius rei meminit, dicens. *Vos quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitiæ libertatem*, quòd sic nos geramus in vita spirituali, vt libertate spiritus gau-

Galat. 5.

Leui. 24

Roma. 2

Amb. li. de fuga seculi. c. 3.

2. Pet. 3.

dentes, non torqueamus libertatem euãgelicam; vt prætextu illius pro velamine libertatẽ malitię intẽdamus, quemadmodum ij impij, adulterato signo, faciunt, qui hoc colore temperantiam in libidinem transformant, vt suam carnis petulantiã perficiant, rebellãtes suis dominis temporalibus & spiritualibus, & suis carnalibus desiderijs nimiũ indulgentes, & quòd pro tẽpore, Dei benignitate impunè liceat perpetrare, perperã ob id dogmatizẽt, integrum omnino esse, sanctum, atque bonũ: iniquitatem, & impietatem omnem suadentes, dum negant Christum Dominum & dominatorem omnium esse, *cùm ex ipso, & per ipsum, & in ipso sint omnia, & ipsi sit gloria in secula seculorum. Amen.* Imperio siquidem eius omnia sunt, & diguntur volentibus, & nolentibus dominatur, sed dominiũ singulariter in Christianos exercet, denique vnaquęq; suo loco distributa, ꝓpria in sede collocat, vt Tertulianus interpretatur, rogat ergo, vt pro Christi fide minimè remissè decertemus, aut negligenter nos geramus, sed viribus omnibus fidei Christi incumbamus: nã vnus est Dominus Christus Iesus, qui ante omnia secula Dei Verbũ erat, & carne assumpta, vnus, & idẽ Deus est, & omniũ vnus, & idem Dominus.

Solum Dominũ & dominatorem Iesum Christũ negantes infra. Rom. 11.

Tertulianus. li. de Trinitate.

Commonere autem vos volo scientes semel omnia, quoniam Iesus populum de terra AEgypti saluans secundò eos qui non crediderunt perdidit. Angelos verò qui non seruauerunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domiciliũ, in iudicio magni diei vinculis æternis sub caligine reseruauit, sicut Sodoma & Gomorrha,

Text. 5. partic. Sedes. 11 & 12. locorũ d'ipsa Iesu ꝑ-

Gomorrha,& finitimæ ciuitates hoc modo exfornicatæ & abeuntes post carnem alteram facti sunt exemplum ignis æterni, pęnã sustinentes,similiter & hi quidem carnem maculant,dominationem autem spernunt,maiestatem autem blasphemant.

Actum est contra hæreticos iam diuina prouidentia in æternum iudicium præscriptos, contra eosdem nunc eis interminatur, multiplicia ex sacris literis congerens exempla de rigore Dei etiã in populum dilectum propter præuaricationem eius,atque in angelos propter degenerationem à sua origine,& in quinque illas ciuitates propter in signem illam,& abominabilē iniquitatem turpitudinis.Hæc omnia nunc proponit atque in memoriam præsentem reducit,vt intelligant fideles propter ingratitudinem, ob priora beneficia diuinitatis brachio puniendos.

Commonere autem vos volo, scientes semel omnia, hoc est,non scribo hanc epistolam tanquam ad ignorãtes,nam semel omnia didicistis ab Apostolis, qui ante me scripserunt,& à B.Iacobo audistis generatim,quo pacto mores vestri sint componendi, quos D. Petrus sua etiam canonica per singulos status,solertissimè distribuit: & D. Iohannes secundùm virtutes Theologales absoluit,reformauit,atque perfecit: supererat, vt vos exhortarer vt solertiùs hęreticos fugiatis, & cautiùs obseruetis: quia volunt vos inducere, vt & ipsi Christum negetis,contra hos apostatas, & quoscunque fidei defectores vos commoneo,quibus à Christi instituto resilientibus graue imminet Dei iudicium,

sona, & de nomine. Sedes.13. loci, & 14.de misericordia& iustitia dei, atque de cōditione ignis infernalis, atque æterni supplicij. Argumētum huius quintæ particulæ.

Scopus epistolæ huius explicatur hac particula, nēpe de fidei vnitate perfecta & integra.

quod quia prædictum nobis est, & benè informatos vos video circa omnia, quæ fidei sunt, & ad vestram salutem pertinent, tantum opus fuit, vt postquam semel omnia nostis, vos admoneam, vt in fide semel ab Apostolis tradita, hoc est, in eius vnitate, perstetis: vestram fructuosam attẽtionem excitare cupio, & ad actualem recordationẽ eorum, quæ habitualiter scitis, vt expergiscicentes consideretis, diligentiusque ruminetis, veluti animalia scindentia vngulã, vt Dñs præcipiebat, vbi per ruminationẽ intelligit, præceptorum diuinorum meditationem, sicut cibus in ore retinetur masticatur & deglutitur, ita fidei doctrina à memoria, tanquam ex ventre per considerationem rursus reuocatur, & meditationibus, atque contẽplationibus ruminando iterum masticatur, vnde anima sustentatur, alitur, & roboratur. Sic Paulus dicebat, *Audacius scripsi vobis fratres ex parte tanquã in memoriam vos reducens*, non instruens quasi ignorantes, sed commonefaciens de his, quæ alioqui benè perspecta erant.

Ruminare in sacris literis meditari est & considerari.
Leuit. 11
rom. 15.

Cupio equidem vos in continua meditatione esse supplicij, quo Christus affligit negãtes se: ob id ipsum neutiquã esse negãdũ, propter amplissimã & illimitatã eius potẽtiam, quam regius vates reueretur. *Quò ibo*, inquit, *à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es, si descendero in infernum ades*. Super quæ verba Chrysostomus, quò nam fugis homo? Si in terram, Domini est

Psal. 138.
Chrysost. homil. 1. de pœnitentia.

est terra, & plenitudo eius, si ad infernum, adest: si in cęlum, illic est, si in mare, illic (inquit) tenebit me dextera tua, vt tenuit Ionam Prophetam. Potenter eduxit populum de AEgypto, spoliato, de uastato, & submerso Pharaone, incredibili vi sui brachij Angelos de cęlo in infernum deturbauit, & fornicantes illas ciuitates immisso cœlitùs sulphureo igne absumpsit. Hęc commoneo, & in memoriam vestram reuoco, quoniã Sapiens, inquit, *Melius est ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij: in illa enim finis cunctorum admonetur hominum,* Eccles. 7 reuocatur enim in considerationem humanæ fragilitatis communis cõditio, & mortis necessitas: sic vos nunc viuentes cogitabitis de futuro, & aspero Dei iudicio. Postquàm ergo perfectè cũcta scitis, & benè estis semel instructi, superest, vt cõsiderãtes qualiter Deus animaduertat in eos, qui à fide semel tradita defecerunt, ea contemplatione constanter in fide perseueretis, & non defluatis ad nouitates, neque vobis tanquam sanctiora placeant recentia, & noua, sed amplectamini omnia arcana christianæ religionis, quæ per vnctionem baptismi plenè, & perfectè nostis, & noua à nouis magistris minimè requiratis: non enim noua instructione indigetis: *non necessè habetis,* inquit Iohannes, *vt aliquis doceat vos, sed vnctio eius docet vos de omnibus,* 1. Iohã. 2 Spiritus enim sanctus verax, & infallibilis est magister, & per se suosq́ue Apostolos, sanctãque ecclesiam, Doctor est christianorum, ille

ille infundit gratiam euangelicam, à qua lumen fidei germinat, charitatis impulsus prodit, spei an chora radicatur, vt nõ opus sit ad nouitates profluere, & rebus nouis inhiare. Hęc de explicatione huius particulæ generatim dicta sint, nũc verò singula prosequamur, alia autem in vndecimum locum reponimus.

Iesus Deꝰ est. Quoniam Iesus, etiã si populum suum dilectum, & filios Israel per Moysem famulũ suum de AEgyptiaca, & dura seruitute, diuinitatis suæ brachio Osee. 11. eduxerit, & liberauerit, quod prædixit Oseas, *quia puer Israel, & dilexi eum, & ex AEgypto vocaui filium meũ*, tũ puniuit ob præuaricationẽ, & quòd à fide semel accepta defecerũt, ideo commonere volo multipliciter vos perditũ iri à Deo, qui vnicus, & idem est, & veteris, & noui testamenti, & non sicut quidam scelesti, & impij asserunt, vnus Deus Error Manichæi notatur. est veteris testamenti, & ille quidem crudelis vltor: alter noui, & ille benignus, & mãsuetus, cuius tũ clementia abutantur: quando nec benignitas Dei erga Israelitas in exitu AEypti profuit, vt nõ castigarentur eorũ delicta in deserto: nec Angelos tutabatur quòd ex genere Dei essent orti, vt à Deo deficientes in infernum non detruderentur: nã licet benignus sit, & misericors Dominus, idem iustus est.

Iesus nomen proprium, Christus appellatiuum. Iesus nominatur nomine proprio, nõ Christus, quòd nomen appellatiuum sit, verificatur autem, quòd Iesus saluauerit populum, atque eduxit de AEgypto,

AEgypto, quia est nomen substantiuum, quod licet diuino verbo impositum sit ratione humanæ naturæ, tñ secundũ diuinam naturã, ac omnipotẽtiã propter vnitatẽ indiuisam hypostasis æternæ, & increatæ Deus est, æternus est, omnia faciens, omnia implens, *Antequã Abraham fieret*, inquit, *ego sum*, & Paulus, *Iesus Christus heri & hodie, & ipse in secula*: ab initio enim erat, qui modo est, eritque in secula seculorum: quamuis enim tempore Moysi Deus non fuerat homo, tamen ipsamet persona Iesu tunc, & æternaliter fuit: nomen autem Iesu in Circuncisione positum, vt priùs per Angelum prædictum fuerat. Ad commendandam ergo vnitatẽ personę Christi in vtraque natura, dicitur, ꝙ ipse Iesus tempore Moysi eduxit populum de terra AEgypti. Ideo dicitur Iesus, non ille Naue, sed ille filius æterni patris, qui non habuit initium ab ipso Virginis partu, sed ex tota æternitate Deus est patri coæternus, & consubstantialis: natus tamen de Virgine nomen ex tempore accepit, vt & Iesus vocaretur, & idem filius Dei esset.

Iohan. 8. Heb. 13.

Lucæ. 1. & Mat. 1.

Exod. 12

Luc. 1.

Et tametsi populum suum eduxerit, & filium dilectum liberauerit, nihilominus delinquentem grauiter puniuit, quod inculcat beatus Thaddęus, vt his exemplis inducti à peccatis abstineamus, *secundò* dicit vel ordinem numeri, quia postquam primò misericorditer liberauit, secundò iustè, & rigidè puniuit, vel *secundò* dicat ordinem temporis & loci: nã quos priùs liberauit ab AEgypto, po-

Quid B. Thad- dæus no bis signi- ficet, per aduerbiũ secundò.

ſteriùs puniuit in deſerto. Aliud erit ſi referatur ad ordinem pœnarũ, de quo mox dicemus, quòd puniuit primùm temporali, poſt vero, æterno ſupplicio: & poſtquam in erémo propter diffidentiã caſtigati ſunt, poſteà in infernum detruſi. Ideò Deus primò, ſaluat, ſecundò punit, ſaluat ab AEgypto, delinquentes tamẽ caſtigat in erémo: quòd verbis Moyſi non crediderunt.

Deus primò miſeretur, ſecũdò punit. Quo circa primùm agit de ſalute, quàm de pœna, quia proprium eius eſt miſereri ſemper & parcere, & miſerationes eius ſuper omnia opera eius. Deinde vero agit de pœna, & caſtigatiõe, vt dixit Iſa. *vt faciat opus ſuum alienum opus eius, vt operetur* Iſai. 28. *opus ſuum peregrinum eſt opus eius ab eo*, quia non punit ex animo, ſed vt conuertantur ſecundùm exigentiam ſcelerum, opus enim ſuum eſt miſereri, & parcere, vt canit eccleſia, opus eſt peregrinum vlciſci, & vindictam ſumere de inimicis: ideo volens pœnas ſumere, dolet, *Heu, ego conſolabor ſuper* Iſaiæ. 1. *hoſtibus meis, & vindicabor de inimicis meis*: priùs ingemiſcit, & plorat, *heu*, enim interiectio eſt do- Lucæ. 19 lentis, & plorantis, *& videns ciuitatem, fleuit ſuper illã*, quoniã erat per Romanos eã ſubuerſurus: vindictam itaque ſumere nõ eſt de præcipua Dei intentione, ſed ex noſtra prouenit malitia, ſaluat ipſe Iſraelẽ in AEgypto humiliter clamãtem, ſed rebellem, & incredulum in erémo proſternit, liberat à Pharaone, & deducit à mari rubro, ſed idolatrantes, & diffidentes proterit, & proſtrat in deſerto:

ſerto, vt nos intelligamus, & meditemur, quia non ſufficit, gratiam ſuſcepiſſe baptiſmi, ſi ſurſum in peccata prolabamur: redimit illos de AEgypto cum clamarent, & per mare rubrum tanquam per baptiſmum deduxit, poſteà verò ob incredulitatem perdidit, atque extinxit: ſic nunc regeneratos ex aqua baptiſmi, niſi in fidei euãgelicæ ſynceritate, eiusq; doctrina non permãſerint, æquiſsimè, & iuſtiſsimè puniet. Horribile dictu, quòd ex ſexcentis millibus, qui egreſsi ſunt de AEgypto, duo tãtum Caleb & Ioſue terram promiſsionis ingreſsi fuerint? vt ponderat diuus Auguſtinus, & annis quadraginta vagatur populus Dei, & errat circuẽs montem Syna, donec cõſumpta ſunt cadauera patrum in deſerto propter fornicationem, & defectionẽ parentũ, qui primò murmurauerũt propter laborẽ itineris, & recordabãtur piſciũ, quos comederant in AEgypto, *in mentem illis veniebant cucumeres & pepones, porrique, & cepæ & allia, dicentes, da nobis carnes, vt comedamus.* Secundò murmurauerunt pro timore habitantium in terra Canaam, nam exploratorum quidam redeuntes, populum terruerunt, & vociferans omnis turba fleuit nocte illa, murmurauerúntque contra Moyſen, & Aarõ: propter primam murmurationem Dominus percuſsit populum plaga magna nimis, & quamuis non exprimatur pœna, priùs locus ille dictus eſt incenſio propter ignem, quo accenſus eſt populus, poſtea ſepulchra concupiſcentiæ pluraliter,

Num. 14 Aug. ſermo. 102. de tẽpore.

Num. 11 Quando cur, & quomodo populus Iſraeliticus punitus ſit à Deo in deſerto. Num. 13. & 14.

quia multi ibi sunt sepulti. Secundū murmur casti gauit pęna quadraginta annorū, vt dicitur in Psal mo, *Quadraginta annis offensus fui generationi illi, & dixi, semper ij errant corde*, vbi vides peccatum primum aliqua pœna puniri, secundum verò grauiori, & diuturniori: & sic Dathan & Abiron descenderunt viuentes in infernum, & ob seditionem contra Moysen absorbentur à terra, & murmurās populus aduersus manna, à serpentibus percutitur. Atque adeò bifariam Deus dicitur castigare, & punire, aut ex ira, aut ex furore, quod notant sacri scriptores, *Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbauit eos*, quia Deus illis loquitur in ira quos punit, vt conuertat: illos autem in furore turbat, quos in præsenti temporaliter affligit, & in futuro æternaliter damnat. Fortasse hæc est duplex punitio, de qua beatus Thaddæus in præsenti: aliter, scilicet, iratum Deum quosdam castigasse, vt emendarentur, non vt æterno perderentur, quod scriptura dicit. *Cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis.* Irasci autem dicitur Deus, & furore corripi, quando punit, vt damnet, & in perpetuum perdat, vt ira Dei videatur intelligi in pręsenti, & furor in die iudicij, *Nunc non infert furorem suum, nec vlciscitur scelus valde.* Ab hoc ergo furore com nonet nos cauere.

Præmissa itaque misericordia, quòd eos ab AEgypto saluauerit, punit propter peccata, & duplici quidē punitione: prior fuit temporalis, posterior

[Margin notes: Psal. 94. — Num. 16 — Deus semel ex ira, iterū ex furore punit. — Psal. 2. — Deut. 32. vel Habach. 3. — Iob. 35. — Deus nō punit idē bis.]

ſterior ęterna, quia potens eſt Ieſus hic, & in futuro punire: quos per pręſentia mala non ſanat, neque corrigit, ad futura perducit: nam quamuis Naum dicat. *Non conſurget duplex tribulatio*, vt Hebræi, & ſeptuaginta transferunt, *Non vindicabit Dominus bis in id ipſum in tribulatione*: etenim iuſtus eſt, *et ſecundum menſuram delicti, erit et plagarum modus*, hoc intelligitur, quando vna tribulatio eſt pœna peccati ſufficiens, & quando tribulatus ſuā cognoſcit culpam, ac pœnitet, quòd expoſuit diuus Petrus, dicens, *Nouit Deus pios, et de tentatione eripere, iniquos verò in diem iudicij reſeruari cruciandos*, caſtigat enim, aut eripit, prout ſaluti expedit electorum: nūc ergo ex parte temporaliter corripit, tunc pleniùs infligetur ſupplicium. Naum. 1. Deut. 28 2. Petr. 2.

Angelos vero, &c. *De* pœna dæmonū agit, qui propter ſuperbiæ crimen de cœlo detruſi, & à ſuo genere, & origine degenerantes facilè vinculis deputat æternis: non enim magnum eſt, quòd Ieſus brachio ſuo extento fragiles homines torqueat, quando & Angelos natura ſublimes, virtute potentes nullo negotio ſuperat, & in perpetua tortura detinet, qui ergo populo dilecto præuaricanti non pepercit, neque degenerantes, & ſuperbientes Angeli ei reſiſtere potuerunt, tibi autem, inimicus eius cùm ſis, veniam condonabit? & tu puluis, & cinis ei repugnare, & reſiſtere contendis? Principes enim erant, & ſuum principatum grandem quidem, cœleſtem, et admirabilē amiſ- Ieſus Angelos puniuit. Angeli principes.

 ſerunt,

ferunt,nimirùm vel gratiam adoptionis , in qua creati fuerunt:vel ordinem naturalem,in quo con
Principatus Angelorũ. S. tho. 1. p. q. 63. artic. 8.& q. 108. diti,& constituti fuerant,vel quia de omnibus nouem ordinibus Angelorum aliqui ceciderunt , & ita ordinem, & chorum suum nõ seruauerũt,ideò principatus ille referendus est,vel ad ordinem in naturalibus,& illustrẽ illam primęuã originẽ , vel ad gratiã adoptionis , in qua, iuxta probabiliorẽ sententiam,conditi sunt, vel ad chorum,ad quem quisque eorum pertinebat:vel ad omnia hæc simul,à quibus degenerarunt, à generis sui nobilitate & excellentia decidentes, & sequẽtes Luci-
Isaiæ. 14 ferum, dicentem. *In cœlum conscendam , super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis, ascendam super altitudinem nubium, & similis ero Altissimo. Veruntamen ad infernum detraheris, in profundum laci*,vbi licet ad literam sermo sit de Nabuchodonosor,tamen mysticè per allegoriam consensu omnium Doctorum de Lucifero intelligitur,vt Nabuchodonosor typus sit Luciferi,qui caput est malorum

Domicilium Angelorum Dereliquerunt suum domicilium,id est, ecclesiæ vnitatem cùm se, Christo capiti bonorum opponunt, & cœlestem eius habitationem oppugnare conati sunt,ideo gratiam & fidem , in quibus nondum erant confirmati,amiserunt,sedesque regni,quas erant accepturi,si suis sedibus , propriaque sorte contenti fuissent,perdiderunt.

Hos,inquam,Angelos in iudicium magni diei

reseruat Iesus, cui secundùm naturam assumptam commissa est vltimi iudicij executio: nam secundùm naturam diuinam habet principalem autoritatem, ministerialem autem secũdum humanam: de quo Paulus dicit simul secundũm vtranque naturam, *statuit diem, in quo iudicaturus est orbem in æquitate, in viro in quo statuit, fidem præbens omnibus*, vt audiant illud tonitrum magnitudinis eius, quod terrebat sanctum Iob. Errarunt ergo Angeli habitationem tanti domicilij relinquẽtes, ventis expositi instabilitatis, flatui ventorum, procellis errorum, quia sub vmbraculo ecclesię ab his iniurijs se protegere noluerunt, reseruantur ergo in illum diem, vt acerbiùs & grauiùs puniantur. Legũt aliqui, in iudicium magni Dei, nihil refert, nam Dei dicitur esse ille dies, vtraque lectio à vulgatæ textu admittitur, & eundem sensum reddit significanter, Dei, quia dies illa magna, & amara valde, & dies Domini vocatur à Ioele, significantiùs tamen magni diei, vt dictum est, & vulgata legit, habentque correctiora exemplaria, & Græco fonti magis consonat, *Megalis iméras*, idest, magni diei, cõgruit ergo proposito prophetæ vt Dei, legamus & diei, Dei quidem quòd diuinitatẽ, & maiestatem Iesus ostendere intendat, vt superiùs solũ Deum & dominatorem appellauit, hic magnum Deum indicet Iesum. Diei verò, quia Iesus potuit semel à cœlo Angelos deturbare, eosdemque vinculis reseruare æternis, vt sera experientia terribili illo die,

Act. 17.

Iob. 26.

Duplex lectio, Dei, vel diei eundem sensum refert.

Ioel. 2.

Hæb.10. die, discant, *horrendum esse incidere in manus Dei viuentis.* Meritò enim horrere debemus, atque summè cauêre, ne in furorem diuinæ iræ incidamus, qui sub caligine damnationis horrendæ potentissimos gigantes, & superbissimos Angelos vinculis, à quibus nunquam absoluentur, & tormentis, à quibus nunquam liberabuntur, alligatos perpetuò cruciat, sine spe ad superiora conscendendi,

Psal. 68. postquam semel puteus vrserit os suum.

Verba textus extenduntur paraphrasticè. Sensus ergo, & ordo verborum est, Iesus, reseruauit sub caliginoso aëre dæmones quosdam vsque ad diem generalis iudicij, in quo eos vinculis æternis deputabit, siue vinculis æternis sit in datiuo, siue in ablatiuo, idē ferè sensus est, in ablatiuo vinculis æternis, idest, perpetua obligatione reatus deuinctos, nā *impium iniquitates suæ capiunt,*

Prou.5. *& funibus peccatorum suorum constringitur:* in datiuo autem, quòd reseruauit eòs perpetuæ reclusioni,

Matt.22. compedibusque inferni, iuxta illud, *ligatis manibus & pedibus, mittite eum in tenebras exteriores.* Eandem

2.Pet. 2. sententiam ferè dixit diuus Petrus, *Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reseruari,* idest Iesus, de cœlo eos deiecit, & inferni damnatione alligauit, & ibi quasi in custodia cruciat modò, vt nouissimo die coram omnibus plenum iudicium fiat, audiantque sententiam illā terribilem, *Discedite à me maledicti in ignem æternum,*

Mat. 25. *qui paratus est diabolo & angelis eius.* Vbi sub magni & terri-

& terribilis iudicis poteſtate conſtituentur, cui nec reſiſtere, nec aliquid occultare poterunt, ſed grauioribus reſeruat pœnis, nõ ergo erunt nobis imitandi, niſi velimus morte æterna perire.

Sicut Sodoma & Gomorrha. Deterruerat nos beatus Iudas à peccatis, exemplo ſupplicij eorum, qui Chriſti diuinitatem, & maieſtatem recuſabant, & eius ſolum dominium, atque dominationem infi ciabantur: nũc autem, in eandem rem, exemplum inducit eorum, qui euangelicam gratiam in luxuriã trãſferebant, quos tales eſſe dicit, quales exfornicãtes illæ ciuitates Sodoma & Gomorrha, quas vt præcipuas nominat, tres aliæ erãt finitimæ, eiſque propinquæ, videlicet, Adaman, Seboin, Phegor, quæ ſimili modo cum Sodomitis exfornicatę ſunt: ſimili quoque modo non ſolum ſulphure, & igne extinctæ, ſed etiam in æterni ignis exemplum factæ ſunt, hoc ergo exemplo nos commonet, ſaltẽ formidine pęnæ, hos imitandos nõ eſſe. An ex his quinque ciuitatibus vna fuerit Phegor, ex ſcriptura nõ cõſtat, crediderim nũcupãdã eſſe Segor, ad quã confugeret Loth, cui Angelus promiſſerat propter ipſum eam non ſubuerſuram, egreſſo autẽ Loth, exiſtimat Lyra, illam fuiſſe ſubuerſam, quod fortaſſe verũ eſt, ſed ſcripturę apertũ non habemus teſtimoniũ, niſi quod quinque ciuitates ſubuerſæ ſunt, vnde Pẽtapolis appellatur. *Hæc iuſtum à pereuntibus impijs liberauit fugientem deſcendente igne in Pentapolim, quibus in teſtimonium ne-*

Exemplũ tertium de Pentapolitis.

Gene. 19

Phegor an ſit de numero quinque ciutatũ.

Sap. 10.

Ee *quitiæ*

quitiæ fumigabunda constat deserta terra & incerto tempore fructus habentes arbores, & incredibilis animæ memoria stans figmentum salis. Mira sunt, quæ in illa Pentapolitarũ regione hucusque cõspiciũtur, de quibus venerabilis Beda, & Petrus Comestor, qui magister historiarum dicitur, *& illud incerto tempore fructus habentes arbores.* 70. dixerunt *imperfectis temporibus fructus ferentes arbores.* Volentes exprimere, quod Hispanè dicimus, *En horas menguadas, frutos vazios,* inde scholium Græcum antiquũ ad eum locum ita habet, fertur, in Sodomis arbores nasci, & crescere, & fructum ferre, qui extrà pulcher appareat, secato tamen illo cinerem inueniri. Quocirca aduertẽdum, statuam illam salis in quam, propter inobediẽtiam vxor Loth versa est, vsque ad nostra tempora durare, quam Iosephus se vidisse testatur: quod videtur Sapiens significare illis verbis *& incredibilis animæ, memoria stans figmentum salis,* & Iob meminit subuersionis huius terræ, dicens. *Terra de qua oriebatur panis, igni subuersa est.* Insuper rectè vsus est verbo, Exfornicatæ, id est, extra vas debitum, & materiam à natura ordinatam, *immutauerunt,* vt inquit Paulus, *feminæ similiter, & masculi naturalem vsum, in eum vsum, qui est contra naturam, & exarserunt desiderijs suis.* Quod iterum alio modo nobis significat, cùm B. Thaddæus subdit, Abeuntes post carnem alteram, id est, alterius naturę carnem requirentes, diuersam ab ea, quam ipsius naturæ autor ab initio statuerat, hoc est,

Beda. li. descriptionis Palestinæ.
Pet. Comest. c. 53. histo. in genere.
Ioseph. lib. 1. antiquit. c. 19.
Iob. 28.
Roma. 1.

est, vitium contra naturam sequentes.

Instituerat enim Deus à principio, masculum, & fœminam, vt possent esse duo in carne vna: nam ex carne mascula, & fœminea, vel in vnum coëunt, vel vna aliqua proles resultare potest, ob id non est altera, sed eadem reputatur natura, id, ad quod natura inclinat: at verò in concubitu masculorum, neque vna caro est, neque proles produci potest, idcirco altera natura appellatur, & non fiunt vna caro, & talis copula, quia contra natiuam inclinationem est, meritò contra naturam appellatur, & iure Pentapolitæ pœnam temporalis ignis sustinētes, in æterni ignis exēplum cū Pētapoli proponūtur. Sicut enim Dominus pluit super Sodomam & Gomorrham sulphur & ignem de cęlo, quo illas ciuitates absumpsit, atque ignis ardore, & sulphuris fętore, æternaque illius terræ sterilitate, & terra conuersa in mare mortuum, & amarum, typum quendam inferni nobis proposuit, sic in nos, furorem suæ iræ pluet, nisi cautiùs vixerimus: nam in supplicio Sodomorum typus quidam nobis proponitur perpetuæ damnationis, ac incendij infernalis, quæ per illam temporalem punitionem præfigurabatur, cuius rei, vt dixi vestigium, in hodiernum vsque diem, nobis propositū manet, in mortuo illo, efferuentiq́ue mari.

Ponderatur grauitas criminis nefandi.

Genes. 2.

Similiter & ij, &c. Si referatur ad hæreticos, ad literam eos cauendos esse docet, sensus est, simili modo præfatos hæreticos lascinos esse, Sodomitis persimi-

Ex prædictis tribus exēplis adhę

reticosre latis tres notæ ipsorũ colliguntur. persimiles: vnde argumentum sumitur, omnem hęresim fundari super luxuriam, *voluptatem*, vt inquit diuus Petrus, *existimates diei delitias coinquinationis, et maculæ.*

2. Petr. 2. Attende Et dominationẽ spernunt, id est, Apostolis & summis ecclesiæ prælatis obedire, & consentire contemnunt: in quo Angelis apostatãtibus, & dęmonibus conformantur, qui sub Deo esse neglexerunt, ita isti suis superioribus semper repugnant, & obsistunt.

Demum, maiestatem blasphemant, Christũ Dominũ purum hominem dicẽtes, eius diuinitatem & maiestatem negant. Vel aliter glorias maledictis insectantur: quia non tantum cæremonias vtriusque legis, sed glorias, id est, vtrunque testamentum

2. Cor. 3. negãt, sic Paulus glorias appellat. *Si enim quod euacuatur in gloria est, multò magis quod manet in gloria est*, & iterũ. *Si ministratio damnationis in gloria est, ministratio iustitiæ in gloria erit*, & ita maiestatem Christi, id est, glorias ecclesiæ, & ecclesiasticarum dignitatum insectantur.

Si autem sensus sit tropologicus, ad nos referẽdus, eos commonere, & ad recordationem reducere contendit, dicitque similiter nos damnãdos, si eisdem peccatis inuoluamur, & eandem pęnam

Enypniazo-menoi. .i. dormientes sustinebimus temporalem, quæ initium sit pęnæ æternæ in inferno sustinẽdę. Hi qui carnem maculãt, verbũ græcum, quo id dicitur, sonat somniũ, aut insomniare, nõ tã, vt notet eas impudicitias, quæ

per

per somnium accidunt, quàm vt à libidine nos retrahat, quæ momento transit, & velut per somniũ, sopita ratione, peragitur. Vel, vt legit Areta, dicit B. Iudas, insomniãtes carnem inquinant, vt nimiam obscenitatem, orationis honestate mirabiliter obtegeret, & vita impuros, & ore obscęnos mõstraret, quòd nimia illa actionis turpitudo somniorũ illusioni q̃ similis sit. Lege Epiphanium Cyprium & Yreneũ Lugdunẽsem, qui de hac inefficaci insomniatione meminerant, siue hęretici, siue nos talia egerimus, meritò sumus damnandi, & nihil dubium est, simili perditione esse torquendos.

Areta Cæsareæ episcop9 scholijs in hanc epistolã. Epiphanius in panario, contra borboritas, id est, sęnosos & obscenos. Yreneus in redargutione falsi nominis cognitiõis.

Quoniam in præcedenti quarta particula, admonuerat, hæreticos subintrare sub fallaci quadã specie euãgelistarum, & quòd vt antichristi antembulones sese transfigurabant in Angelos lucis: tribus quæ prædixerat subdolè hæreticos facere, tres correspondentes notas in præsenti particula proponit, dicit, carnem maculant, & totos sese voluptatibus dedunt, vt respõdeat ei, quod dixerat, gratiam Domini nostri trausferentes in luxuriam, dicit, dominationem spernunt, vt conueniat ei, quod dixerant, solum dominatorẽ negantes. Dicit, maiestatem blasphemãt. vt consentiat ei, quod dictum est, Dominum nostrum Iesum Christum negantes, in Christum enim maledicta coaceruant: vt intelligatur ab omni regula deficere, quando in seipsos, in proximum, & in Deũ peccant, vt sanctus Thomas notauit, & Paulus, *vt abnegantes impietatem, & secularia desideria, sobriè,*

Correspondẽtia est elegãs huius particulæ ad precedẽtem.

S.Th. 1. p. q. 72. artic. 4. Tit. 2.

iuftè & piè viuamus in hoc fæculo. Sobriè, nofmetipfos continentes: *iuftè* erga proximos cõuerfantes: *piè* in cultu Dei viuẽtes. Quod præ dixerat Michæas.
Indicabo tibi ò homo quid fit bonum, & quid Dominus
Mich. 6. *requirat à te: vtique facere iudicium, & diligere mifericordiam, & folicitè ambulare coram Deo tuo.* In quibus continetur fpecifica illa trimembris diuifio peccati, in feipfum, in proximum, & in Deum: nam ficut
S. Tho. vbi fup. Paulus & Michæas, exponente D. Thoma, afflante Spiritu fancto, docent, ordinari hominẽ & gubernari ratione naturali, & humana ad feipfum per temperantiam, & fortitudinem: habitudine ad proximum prudentia, & iuftitia: in refpectu autẽ ad Deum dirigitur fupra fuam naturam lege diuina, per fidem, fpem, & charitatem: ita ifti ex aduerfo nullum lapidem non mouent, vt omnem boni ordinem, & rationem corrumpant, feipfos maculant intemperantia, & timorẽ humanũ peruertũt, per iniuftitiã, vim proximis inferunt, os fuum etiã in cœlum ponentes, infideliter, & defperabũdè, facrilegeque per inteftinum Dei odium, maieftatẽ eius blafphemant.

Textus fexta particula. Sedes. 15 loci, de blafphemiæ & maledictionis grauitate.

Cùm Michael Archangelus cum diabolo difputans altercaretur de Moyfi corpore, non eft aufus iudicium inferre blafphemiæ, fed dixit, Imperet tibi Deus. Hi autem quæcunque quidem ignorant, blafphemant. quæcunque autem naturaliter tanquam muta animalia norunt in his corrumpuntur.

Particula ifta, quod attinet ad B. Iudæ intentionem, non eft admodùm difficilis: præcedentem enim claufierat partem, quòd illi hæretici temerariè

rariè,& sacrilegè Christi maiestatem blasphema rent:in præsenti autem proponit, illius criminis grauitatem exagerare,& amplificare, vt tanti sceleris magnitudo nos deterreat, adducens exemplũ de Angelo bono, qui tãto studio à maledicto & cõuitio sese abstinuit, ne cum hæreticis, sacrilegum os,in cęlum ponentes,nos quempiam contumelijs incessemus,& conuitijs insectemur.

Sedes.16. loci, de Moysi corpore. Sedes.17 loci, de origine idolatriæ & de veneratione sanctorum, & adoratiõe imaginum.

Etenim hoc potissimùm intendit in hac epistola Apostolus instruere nos ad dignoscendos hæreticos ex suis proprijs & natiuis notis.Inter quas vna hæc est,eaque in ore ipsorum frequẽtissima, maledictio,& conuitium in Christi fideles, quòd ab ipsis dissentiant, idcirco semper noua excogitant vocabula,irrident,& blasphemant omnia,diris,& maledictis nos nostraque omnia persequũtur,quamobrẽ in huius criminis grauitatem nolẽs Apostolus incurrere, non solùm ab eo abstinet, sed vt expẽdat, modestiùs statim ab exẽplo exorditur.

Cùm Michael Archangelus,&c.non est ausus,&c. Cõfundi sanè debemus ex circũspectione D.Michaëlis, qui tametsi contumeliosè à diabolo lacesseretur, etiã cũ illo disputans,cõtendens, atque altercãs, ausus non est ei maledicere, sed temperauit sermonem,& cum modestia citra maledictum in iudiciũ Dei remisit, atque reseruauit, dicens, Imperet tibi Deus, increpet, atque impediat tantam audaciam, noluit quicquam acerbiùs in creaturã

Dei proferre:vtramque lectionem induco,& probo,& imperet ex nostra vulgata, & increpet, vt diuus Hieronymus ad Rufinum scribens legit:similiter Hugo Eterianus increpet legit, quod & vox Græca sonat *Epitimisæ*, quare propter lectionem,& propter sententiam rectè inducitur verbũ
Zacha.3. increpet,cui consonat illud testimonium, *Increpet Dominus in te*,eodem modo legit Andreas Areta, Cæsareæ episcopus in hunc locum,isto ergo exẽplo hortatur,vt fugiamus alium impostorum morem sacrilegum,& detestabilem,eorũ qui appetitu carnis,contempto rationis vsu, in omnia, quæ de dogmatis catholicis ignorant, blasphemos sermones pessimè contexunt, & nõ deliberantes maledicè locuntur,atque more brutorum,ad sensus ęstimationem sine ratione insanientes, corrupte agunt omnia, Deum & homines autoritate pollentes,& dignitate præeminentes blasphemant, & magistratibus turpissimè maledicunt. Dicit autem beatus Thaddæus, quæcunque ignorant, hoc est, omnia, quæ fidei sunt, suo sensu apprehendere volunt,& si non assequantur, irrident, mordent, & inuerecundè negant, quod est Deum blasphemare,& inhonorare: etenim suo iudicio volunt metiri arcana fidei, vnde criminantes pijs detrahant fidelibus, quòd credant, quæ non intelligũt, acsi scriptum non esset, *Si non erediderìtis, non permanebitis*, hoc est, nõ eritis fideles, & vt habet trãs-
Isaiæ,7. latio Septuaginta, *Si non credideritis, non intelligetis*.

Peculiaris mos, & genuina hæreticorum nota est blasphemia, atque maledicentia.

Dicit

Dicit etiam, quæcunque autem naturaliter tanquam muta animalia norunt, hoc est, non continentur, nec satiantur, quòd infament, & inhonorent quicquid in fide catholica ipsos latet: sed etiam ex opposito ea, quæ ipsis videntur nota, tanta voluptatis corruptione, more bestiarum prosecuntur, vt more etiã brutorũ præcipites in sua trahãtur desideria, vt de illis rectè illud intelligi possit. *Homo cùm in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Contra quos multa Paulus, & diuus Petrus accumulant, quòd affectu merè brutali non solum corrupti trahantur, sed excæcati à malitia propria, vt dicit Sapiens, in his corrumpuntur, idest, consenescunt, & præ consuetudine computrescunt, vt dicit Ioël, *Computruerunt iumenta in stercore suo:* quoniam carnales isti homines in fœtore suæ luxuriæ vitam finiunt, & bestijs similes reddũtur, & brutorum more terrenis inhærent, *facti abominabiles*, vt dicit Oseas, *sicut ea quæ dilexerunt.* Psal. 48. Roma. 1. 2. Pet. 2. Sap. 2. Ioel. 1. Oseæ. 9.

Maiorem meo iudicio emphasim habet, quod Beatus Thaddæus dicit, & in his corrumpuntur, non solo appetitu bruti animalis, quòd nulla ratione discernit, sed adhuc ampliùs: quia totũ affectum ad hoc inclinant, nimirùm quòd belluę definitam habent concupiscentiam, quæ iuxta præscriptam & limitatam suam naturam determinatur: at verò homo naturam propriam sensus à sua conditione distrahens, & eleuans, etiam secundùm partẽ sen- Cõcupiscẽtia nostra peior quã brutorum optima ratione à priori declaratur.

ſitiuam infinita appetit,idcircò in illis,quæ bruta appetunt,homines corrumpuntur,ideſt,non ſunt paucis contenti,quemadmodum muta animãtia, ſed inſatiabiliter appetunt, delitias quærentes belluis ignotas,& multas adinuẽtiones voluptuoſè appetunt,quæ neque ſunt,neque eſſe poſſunt, ſed adeſſe æſtimantur:tam potens eſt bellua illa multorum capitum,amor proprius,quem graphicè Paulus deſcripſit,omnis enim mali origo ex immodico amore noſtri naſcitur. Rationem huius habes apud ſanctum Thomam, quòd omnis noſtra concupiſcentia etiam ſenſitiua eſt infinita:cõtrahit enim infinitatem ex participio rationis,quę non ſatiatur niſi bono infinito.Benè igitur de his Sapiens dixit, *quòd creaturæ Dei in odiũ factæ ſunt, & in tentationem animæ hominum,& in muſcipulam pedibus inſipientium*,non quidem culpa Dei, ſed eorum qui inſipienter eis vtuntur:& non quòd Deus fecerit creaturas hac ratione,& cauſa in malum hominũ,ſed quòd inde malum cõſecutũ ſit propter noſtrã inſipiẽtiam, qui ipſis tãquã Deo fruamur.

2. Tim.3

S. Th. 1. 2. q. 30. art. 4.

Sap. 14.

Senſus ergo particulæ huius apertus eſt,& planus,nempe,Apoſtolum Iudam vehemẽter inuehi contra hæreticorum familiarem, & genuinam impudentiã,eò ꝙ neque à maledicendo,neque à blaſphemando,exemplo Michaëlis Archangeli, abſtineant,qui etiam diabolo æmulo ſuo ſecum altercanti benignum & dulce dedit reſponſum, imperet tibi Deus, omnem Deo,iudicij & iuſtitię gloriam

Mens & intelligẽtia B. Iudæ aperta eſt in hac particula.

riā tribuēs. Tanto exēplo Angeli Dei, qui nec cō tradicētem diabolū maledicto affecit, nos B. Iud. inducit, vt à turpissimis conuitijs iniquissimis, & maledictis, & contumelijs abstineamus, etiam in rebus magni momenti, qualis erat illa in qua conabatur dæmon, vt in scandalum, & ruinam populi, corpus Moysi reuelaretur. Ergo maledicentiæ mentionem fecit, nō vt eos solùm castiget, sed vt nos etiam admoneat ab huiuscemodi malo linguam coërcere, impij enim temerè quidem, ac petulanter maledicta contra omnes congerunt fideles, id, quod quàm sit scelestum, vel ex solo facto Archangeli Michaëlis constare potest, qui etiam contra diaboli procacitatem tàm modestè se gessit, vt nec hominem mortuum Mosem cōuitio affici permiserit, & impij isti Deum viuētem, & omnium autorem blasphemant?

Similiter apertum est, quod in ea dicitur de blasphemia, quæ iuxta sanctum Thomam, maximum vitium est: blasphemare enim est aliquid interiùs cogitare, aut exteriùs dicere, quod deroget bonitati & maiestati Dei. Itaque est locutio quędam, siue interior, siue exterior contra Deum per modum conuitij, & contumeliæ, quare quāuis lata significatione, blasphemare sit quodcūque execrari, & maledicere, & verbis calumniam referre, aut contumeliam dicere, quomodo etiam apud Beatum Iudam in præsenti vsurpatur, tamen vsu theologorum, & in ea sua primæua significatione

Blasphemia, grauc pecca tum. S.Th. 2. 2.q.13.

 blasphe-

blaſphemia contra Deum militat, & ea, quæ Dei ſunt, vt quoties contumelioſè, & ignominioſè inhonoramus Deum, eius religioni derogamus, aut ſanctos eius infamamus. Quamobcauſam blaſphemia ad infidelitatem pertinet, & ipſam infidelitatem aggrauat, & ipſius grauitatem includit: quemadmodum in Christo non erat fides, benè tamen meritum fidei, nam perinde rebus fidei ex obedientia conſentiebat, ac ſi non haberet articulorum fidei claram & euidentem viſionem: ſimiliter blaſphemus, qui ex ſua præciſa ratione non eſt infidelis, ſiquidem nõ habet errorẽ in intellectu, tamen quia eius volũtas ita prauè eſt affecta, vt non velit ita eſſe, ſicut per intellectum iudicatur, & dolet verum eſſe, & quòd verũ dicat, ex hac parte grauitatem habet infidelitatis, ſiquidem affectus blaſphemię eſt infidelitatem ſpirare, & blaſphemus induit perſonã falſè ſentientis: ad eũdẽ modum diuus Auguſtinus dicit, blaſphemiam includere falſitatem: infidelitas ergo concomitatur blaſphemiam, nam à blaſphemia ſpiratur.

Aug. lib. vnico cõtra mendacium. cap. 19.

Text. 7. particula.

Væ illis qui in via Cain abierunt, & errore Balaam mercede effuſi ſunt, & in contradictione Chore abierunt. Hi ſunt in epulis ſuis, maculæ, conuiuantes ſine timore, ſemetipſos paſcẽtes, nubes ſine aqua, quæ à ventis circunferuntur, arbores autumnales infructuoſæ, bis mortuæ, eradicatæ, fluctus feri maris, deſpumãtes ſuas confuſiones, ſydera errantia, quibus procella tenebrarum ſeruata eſt in æternum.

Sedes. 18 loci, de notis hæreticorũ in particulari.

Et. 19. de contuma

Septima eſt iſta particula, in qua B. Iudas eleganti collatione omnium ſeculorum impoſtores inducens, impios noſtræ tempeſtatis hæreticos graphicè

graphicè in particulari describit, atque suis coloribus ad viuum ex suis primogenitoribus depingit, summariè docẽs, quòd hi reiectis euangelicis doctoribus, ipsi sibi auctoritatem vẽdicant, eosq́; ante oculos proponit conferens ipsos cũ antiqua parentum suorũ impietate Cain, Balaam, & Chore, quò ipsos minimè ignoremus, aut nescientes imitemur, sed fugiamus, quia veluti Cain præ inuidentia fraternæ charitatis furibundus contra iustum & pium Abel insurrexit, ita isti contra fideles & Christi discipulos mala doctrina per inuidiam insidiosè armantur. Vel sicuti Balaam, pessimo consilio propter lucrum temporale alios seducunt. Vel demum instar Chore appetitu indebiti primatus, se ab vnitate ecclesię separantes cõtra prælatos pertinaci insurgunt inobedientia. Quamobrem B. Iudas politè, atque acriter hos impostores scelestissimos, & perditissimos cauẽdos magis persuadet, quo, id apertissimum sacrarum literarum exẽplis facit scilicet, Cain, Balaã, Chore quorum nequitiam isti imitantur.

Neque his exemplis contentus B. Iudas, quæ possent viros probos conuincere, qui scripturas sacras audiunt: sed vt apostatas istos magis cõfundat, parabolis & similitudinibus, quas ex rebus naturalibus eruit, ante oculos ponit, afferens euidentissimos, & viuacissimos colores, quibus horum lineamenta ad viuum explicentur, & nimio feruore cum D. Petro, & D. Ioanne in suis

[Margin: tia hæreticis familiari, & pertinatiæ inseparabilitate. Sedes loci. 20. de ratione & obligatione denunciãdi hęreticos absquè præuia admonitiõe fraterna. Sũmariũ huius particulæ de distinguẽdis hæreticis iam in specia 1. pars de exemplis scripturę Gene. 4. Num. 24 Num. 16. Secunda pars de similitudinibus naturalibus]

canonicis in eos inuehitur. Atque vt magis eos, demonstret, rebus inanimatis asſimilat, & rerum inanimatarum formis figurat, comparans eos, tũ nubibus leuibus & ſterilibus, tum arboribus in fructuoſis, fluctibus ſpumantis, & furentis maris, ſyderibus errantibus, vt breuius eorum multiplex vitium depingat atque oſtẽdat: etenim impij iſti nullum non mouent lapidem, vt ſuæ ſubſeruiant & complaceant voluptati.

Hinc in inuidia, & odio, & homicidio Cain veſtigia ſecuntur, & præ inuidentia fraternæ charitatis, ſi non corporaliter, ſaltem ſpiritualiter, hoc eſt, peſtilentibus doctrinis fratres interimunt, fratrumque cædem machinantur, & doctoris nomẽ affectantes magiſtrorum officium vſurpant, cupientes bonum nomen aliorum perire, eo vſque, vt ſemen humanum deuorent, & vitam hominis inuidioſè, vt inquit Areta, propediant.

Areta in hac epiſtola.

Iſthinc auaritia arioli Balaam eligunt, & auiditate temporalis mercedis effuſi cœlum terris miſcent: & ſicut ille lucri gratia propter lucrum temporale cõtra veritatem cognitã populũ Iſraelem maledicturus venerat: ita iſti mercede temporali allecti, & veritatem, quã ipſi norunt, impugnant, & viros excellentes conuitijs laceſſere non dubitant, vnde in errore Balaam inuoluũtur, quia omne peccatum ex aliquo errore, & inconſideratione diſtricti iudicij Dei prouenit.

Illinc animas ſuas, corporaque de propoſito ſciẽ

tes

tes, & præuidentes quantum mali gerant, perdũt vſque adeo vt audeant etiam viuentes, in tartara deſcendere, cùm ſuperioribus, appetitu indebiti primatus, non ſubſint, quibus, vt Choræ Moyſi, ita iſti repugnãt, & cõtradicunt: docendi auctori tatem, indigni cùm ſint, ſibi prerripientes, vim rectoribus, & ſuperioribus inferentes, ſub mercedis deceptione effuſi, ideſt, corde euacuati, in omne facinus adducti, & prolapſi, à nullo ſcelere abſtinent, nec ſibi temperãt. Merces enim Balaam cor ruptela eſt, ille enim mercede corruptus eſt, vt populo iſraëlitico malediceret: hinc impij iſti cõtra cognitã veritatem neglecta omnium ſalute agunt, quæſtui tantum ſtudentes. His exemplis, quæ ex ſcripturis diuinis adducit, hæreticorum mores, & ingenium ante oculos proponit.

Quos multis ſimilitudinibus, e media philoſophia petitis manifeſtat, prima earũ eſt, qua nubes ſine aqua eos appellat, hoc eſt, vagos, ſteriles, vento leuio res.

Secunda arbores autumnales infructuoſas, quarum flores huius autumnalis temporis, agricolis proximum eſt argumentum eas mox emorituras, & iudicant emarceſcere: vltimam enim flammã emittunt, veluti candela, quæ iam iam extinguitur. Tertia bis mortuas ideſt, Deo & proximis. Eradicatas, hoc eſt, auulſas ex corpore Chriſti, *qui eſt via veritas, & vita*, quia iſti de libro viuentium deleti ſunt: *omnis enim plantatio quã non plantauit pater meus,* Ioan.14. Matth.15

eradicabitur, facti iam sunt deplorati homines nõ aliter quam arbores eradicatæ, quæ nullam reuiuiscendi, & reuirescendi præ se spem ferunt.

Quarta fluctus feri maris, peruenusta quidem similitudine, ferociter sæuientes, tumultus, & factiones mouentes, agitati vndis factionis ambitionis, & seditionis, quibus res nouas moliuntur, sibi nihil aliud comparant, quàm suas sordes, hoc est, in famiam, & dedecus ostentare, semper inquieti, timidi, amari, tenebrosi, fidei & catholicæ ecclesiæ stabilitatem continuò impugnantes.

Quinta sydera errantia. hoc est, in deuia, & irregularia semper abeuntes, cùm enim se doctores, & magistros à Deo illuminatos iactitent, incostantes tamen sunt, imprudentes, tortuosi, quibus in æternum procella æterna reseruatur, id est in æternũ cum Sathana puniendos Iesus tradet, & *pluet super* Psal. 10. *peccatores laqueos: ignis, & sulphur, & spiritus procellarũ pars calicis eorum*, vbi.B. Thadæus volens magnitudinem pœnarum sceleratis imminentium exagerare, procellæ meminit, alludens ad vim illam vẽ Gen. 19. ti, ignis, & sulphuris, quam Deus pluit semper Sodoma.

Iterum eiusdem particulę enarratio inchoatur. Leui properaque manu hactenus istam percurrimus particulã, vt iterũ eã expendentes exactiùs & copiosiùs enarremus, atq; ex his cõparationibus intelligamus, ea, quę his rebus natura insunt istos ex proposito, & electiõe sibimet cõparare.

Vę, multiplex in diuinis literis. Rursusque à prima particula exordientes, Væ, quam

quam consultò omissimus, quoniam cadit super vniuersalem clausulã & à principio ad finem eam compræhendit, ac si dixisset, Vę, his impostoribus sic depictis, & assimilatis, quibus procella tenebrarum seruata est in æternum. Væ istud, in diuinis literis multa indicat, aut cantum lugubrem exequiarũ apud Ieremiam, *Non plangent eum, væ frater, & væ soror, non concrepabunt ei, væ dñe, væ inclite*, subdit rationẽ, *sepultura asini sepelietur putrefactus & proiectus extra portas Hierusalẽ*, Aut tẽporalis pœnę prędictionẽ, idem Ieremias conquerens de sua sorte, *væ mihi, mater mea quare genuisti me virum rixæ, virum discordiæ in vniuersa terra*, Aut pœnæ recordationem, vt idem Ieremias, *Vę misero mihi quoniam abijt dominus dolor in dolore meo laboraui cum gemitu meo, & requiẽ non inueni*. Quandoque pœnam præsentem, *væ nobis, quis nos saluabit de manu deorum sublimium istorũ*, Aut pœnam futuram, *væ mihi quia tacui, quia vir pollutus labijs ego sum. væ væ diu, quia iuxta est dies, & appropinquat dies domini*, Aut pœnam ob transgresionem mandatorum, vt Paulus, *væ enim mihi est, si non euangelizauero*, Aut persecutionem reuelationis nostræ, *Væ vnum abijt, veniunt adhuc duo væ post hæc*.

Iere. 32. Iere. 15. Iere. 45. 1. Reg. 4. Esaiæ. 5. Ezec. 30. 1. Cor. 9. Apoc. 9.

In præsenti vero, Væ illis quibus procella tenebrarum seruata est in æternum, exitium futurum, & certam dãnationem ipsos manere dicit. Quare licet Væ interiectio sit, qua execramur, & maledicimus, hĩc non est nota maledictionis, neque enim. B. Iudas

Soluitur collisio huius literæ.

Gg male-

maledicere intēdit, ne, quod ſupra diſſuaſsit, maieſtatem ipſam blaſphemare videatur. Veruntamen maledictionem illam vltimæ damnationis, vt caueant, prænunciat, atque in memoriam reuocat, vt fugiant *à verbo illo aſpero. Diſcedite maledicti in ignem æternum qui paratus eſt diabolo, & angelis eius*: benedictionem eis exoptat, tantum abeſt, vt

Pſal. 90. Mat. 25.

eis quoquo pacto maledicat, proſequere ergo Chriſtiane lector in loco decimo nono denotis & ſignis hereticorum, pergamus.

Tex. octaua particula. Sedes loci. 21. de prophetia Enoch.

Prophetauit autē & de, his ſeptimus ab Adam, Enoch, dicēs: Ecce venit Dominus in ſanctis millibus ſuis, facere iudicium cōtra omnes, & arguere omnes impios, de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impiè egerunt, & de omnibus duris, quæ locuti ſunt contra eum peccatores impij. Hi ſunt murmuratores, quærulosi, ſecundum deſideria ſua ambulantes, & os eorum loquitur ſuperbiam, mirantes perſonas quæſtus cauſa.

Et. 22. de notis hereticorū ſpetialioribus.

Paraphraſtica enarratio iſtius particulæ.

IAM hinc hos impios rurſus condemnare aggreditur, & in præſenti particula iudicium propheticæ doctrinæ cōtra eos inducit: nam ex omni antiquitate conſtat, impios damnatum iri, reſeruarique ipſis procellam afflictionis in æternum. Probat quia Enoch (qui fuit ab Adam ordine ſeptimus) prædixit (vt pro expreſſa culpa meritum, & condigna ſemper apud Deum ſequatur pœna) venturum dominum cum exercitu copioſo ſanctorum omnium, & beatorum ſpirituum, vt iudicet hos aſperè, & durè damnet, non

solum ob impia eorum opera, sed etiam ob peruersa verba, quæ in Deum impiè blasphemantes locuti sunt. Quid iustus iudex non veniet iratus ad hos perdendũ? cùm aduersus superiores sint murmuratores, erga æquales, cum quibus versantur, quæruli, circa inferiores autem iniqui, iniusti, in se ipsos insuper carnaliter peccãtes, pauperes despicientes, ad ditiores, & potentes quæstus, & lucri gratia adulatores facti, mirantur, laudant, & prędicant: hæc generatim dicta. In particulari rursum singula expẽdũtur.

Speciatim autem singula expendamus, & enodemus. Impios vocat, & impiè agere, & impietatem amare, quoniam impios esse proprium est nomen istorum: ob id toties ab apostolo in præsenti particula repetitur, vt Oecumenius notat: quia impius non sonat vulgarem quendam peccatorẽ, sed insignem, & notabilem, scelestum contra homines, nefarium contra Deum, cùm neque homines timeat, neque Deum reuereatur, & quidẽ cõsonantissimè, nam sicut pius dicitur, qui Deum, diuinaque cuncta patriam, & parentes, & eos omnes, qui parentum loco habẽtur, debito cultu prosequitur, impius ex opposito isthæc omnia contẽnens turbat, & subuertit, vnde de Deo, patria, parentibus pessimè meretur. Inde impietas descẽdit, quæ est nefarius, & scelestus affectus erga Deum, & hoc nomine hæresis significatur, & hæretici ipsi impij sunt: sic ab apostolo, & ab apostolicis viris vocantur, inde impius à peccatore eo Impios Oecumenius hic.

differt, quod impius contra Deum, Deiq; religionem peccat, peccator autem in ijs quæ ad vitam spectant, à iustitiæ scopo recedit.

Prophe tauit Enoch. Vna ratio ob quam B. Iud. testimonium Enoch citet.

Prophetauit autẽ de his septimus ab Adã Enoch. Vaticiniũ Enoch inducit. B. Iudas, vt modestiã eius ex vna parte discãt, qui, vt impios hos nõ irritet, nõ vult nudo eius, & proprio testimonio condemnare: ex altera, vt intelligant isti, diem iudicij futurum commentum nouum non esse, aut à nobis excogitatum, sed iam eos antiquissimo, & vetustissimo præiudicio in illum, vt reprobos reseruari, & à se neque excogitatum esse, neque inuentum, quòd tam vetusta auctoritate, & antiquissimo testimonio confirmetur eius *qui ambulauit, & non apparuit, quia talit cum Deus*, & alibi *Placens, Deo factus dilectus, & viuens inter peccatores translatus est.* Insuper Sapiens. *Enoch placuit Deo, & translatus est in paradisum, vt det gentibus sapientiam.* Tanti ergo viri testimonio confirmatur, quod superiùs de diuina horum reprobatione dictum fuerat, præscriptos hos impios esse in hoc dãnationis iudiciũ, vt ei peculiare testimonium in hac parte non ad scriberetur.

Gene. 5. Sapi. 4. Eccl. 44

Septimus ab Adam Enoch. Gene. 5. & 1. Paral. 1. Ecce venit.

Septimum autem ab Adam fuisse Enoch, ex sacris literis constat, Adam, Seth, Enos, Cainã, Malaleel, Iared, Enoch, & fuit de stirpe Seth. Inducitur autem locus, & auctor adeò vetustus, & sine exceptione, vt probetur quod non erit impunè his hominibus. Nam subdit. Ecce veniet hoc est, in proxi-

proximo est dies domini, vt dominus ipse proprio ore testatus est, *scitote quia prope est in ianuis venit*: legitur in greco præteriti temporis, ad notandam infallibilem prophetiæ certitudinē. Vel huiusmodi præterita pro futuris more hebræorum quandoque ponantur: aut, quod frequens est in sacris literis, tēpus pro tempore vsurpari, de quare à nobis suprà pauca dicta sunt. Vel iam immine re, & instare dicit, vt discant isti & mortem, & finale iudicium timere, quoniam proculdubio eueniet, & prope est: nam quod remotum est, & distans propter distantiam non imaginamur futurum, ideo, vel non timemus, vel parùm timemus, vt ex Aristotele adducit S. Thomas. Quid? quod (vt dicit D. Petrus) *apud dominū mille anni sicut dies vnus, non tardat dominus promissionem suam, sicut quidam existimant, sed patienter agit propter vos nolens aliquos perire sed omnes ad pœnitentiam reuerti*, tempus ergo vindictæ non procrastinat dominus, quasi nunquam sit venturus ad iudicium, sed longanimiter differt, vt omnes ad salutem hortetur, nemo autem nisi à seipso perit, ecce veniet licet patienter, terribiliter tamen.

Mat. 24.

Arist. l. 2 Rhet. ca. 5.
S. Tho. 1. 2. q. 42 ar. 2.
2. Pet. 3.

Dominus est qui veniet potēter terribiliter, quia in furore suo sanctos adducet secum, vt commeritam de inimicis sumat uindictam: idcirco probata iam Christi maiestate, & diuinitate, Christus absolutè dicitur dominus & à Ioanne appellatur, *rex regum, & dominus dominātium*, paulò superius,

Apo. 19.

Ioan. 5. *quoniam regnauit dominus Deus noster omnipotens*, & alibi. *Neque enim pater iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio, vt omnes honorificent filium sicut honorificant patrem*, & paulo infra, *& potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est*, veraciter ergo iudicabit verbum incarnatum in natura assumpta, & certò ostendit impostores istos iudicium Dei non euasuros, & nulli dubium esse debet, Deũ dicta, facta, cogitataq; nostra esse iudicaturum. Et vt se ostendat dominum dominantium dominatoremque omnium, subdit. In sanctis millibus suis, venturum ad iudicandum: qua phrasi, & modo loquendi, licet apostolici, & sancti non excludantur, angelos tamen peculiariter ex primit scriptura, vt legimus apud Danielem de eodem iudicio exprimentem. *Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei*, & intelligitur de iudicio, quia subdit, *& iudicium sedit, & libri aperti sunt*, eodem tenore D. Ioannes, & *erat numerus eorum millia millium*. Quæ tria loca Iudæ Danielis, & Apocalypsis, vel exponit, vel clariùs ponit D. Mattheus dicens, *Cum autem venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suæ*, & Isaias. *Dominus ad iudicium veniet cum senibus populi sui, & principibus eius*, vt videas nunc principes, nunc seniores, nunc angelos vocari, & in presenti millia appellat, vnusquisq; enim angelorũ instar millium est sapiẽtia, virtute, naturæ excellentia: genus enim Dei sunt

Margin notes: In sanctis millibus suis. — Dani. 7. — Apoc. 5. — Mat. 25. — Isaiæ. 3. — Obserua

sunt. Ideo ꝙ Micheas dicit, & *tu Bethlehem ephrata paruulus es in millibus Iuda*, Matheus refert, & *tu Betlehē terra Iuda nequaquam minima es, in principibus Iuda*, hoc est, non esse minimam sed præcipuam, & dignitate maximā, in natiuitate tanti principis: paruulā autē esse dixit Micheas dignitate, & minimam numero ciuium, & qualis esset ante natiuitatem Christi, sed post eius natiuitatem Matthęus dicit nequaquā minima, immo maxima: vbi millia hebraicè, æditio septuaginta, in principes latinè transtulit, cum editione græca & sensu: ideo non dicit de millibus absolute, sed in sanctis millibus suis, & sic Deus erit & *Christus ipse omnia in omnibus omnia implens*, perficiens iudicans, & suis locis collocans: veniet quidem facere iudicium contra omnes, hoc est, ad condemnandos hos impios cum mirabili multitudine, & applausu sanctorum ad consummandam sanctorum gloriam, & perfectionem: *armabitq; creaturam ad vltionem inimicorum.* Michæ. cap. 5. Math. c. 1. 1. Cor. 15 & Ephe. 4. Sapien. 5

Arguet omnes impietatis, maledictorum, & blasphemiarum, quæ hic dura vocantur, arguet, quia in discrimen vocabit, rationabile ostendens suū iudicium: subdit rationem sententiæ latæ, & cur maledictos in ignē æternū descēdere iubeat, *quia esuriui & non dedistis mihi māducare, sitiui & non dedistis mihi potum &c. arguet autē*, vt inquit D. Ioannes *de peccato & de iustitia & de iudicio*: arguet etenim manifestando quę latebant, in medium prodet Arguet omnes. Mat. 25. Ioan. 16.

omnes conuincendo: vbi & si iudicium definitionis, sit futurum de omnibus, iudicium condemnationis, neque contra omnes erit, neque cōtra omnes arguet, penitùs, vniuersimque nemine excepto, sed contra omnes reprobos: limitatio autem hæc ad reprobos, ex ipsis verbis, atque textu colligitur: nam iudicium in præsenti epistola sumitur pro iudicio damnationis, vt superius probatū est: deinde apostolus se exponit, cùm subdit dominum arguiturū esse contra omnes, non absolutè, sed impios, qui nec pœnituerunt, neque in gratia ab hac vita discesserunt: omnes autem impios maiores, minores, æquales & cuiuscūque cōditionis statusue sint: *iudicium enim sine misericordia fiet ei, quia non fecerit misericordiam*, sacra est sententia, non recepturū esse misericordiā, eum qui

Iacob. 2. nō prętiterit, & ita glossa interlinearis, cōtra omnes, scilicet, malos, vt eos conuincat, ostendendo maligna eorum opera, quæ occultabantur.

De omnibus. De omnibus operibus impietatibus eorum in generali, quia impiè egerunt contra legē fidei summi Dei, & contra eius cultum, & gloriam, quæ sunt impietatis opera in quibus illi impij vixerunt inuerecūdè, & irreuerenter se exercuerunt.

De omnibus duris. De omnibus duris, id est, quæ locuti sunt contra Deum, hoc est, non solum de peccatis operis, & cordis, sed etiā de peccatis oris, vt apud Matthęū dicit dominus, *Dico autem vobis, quod de omni verbo*

Matt. 12. *ocioso quod locuti fuerint homines reddent rationem Deo in die*

in die iudicij, quid ergo erit de his verbis duris, quæ impij isti contra Deum locuntur? (parum refert si legas Deum siue eum, idem enim sensus est.) Dura impij isti locuntur contra Deum, sed ipsi non effugient, *à laqueo venantium, neque à verbo aspero*, in tempore illo de quo dicit dominus, *Scrutabor Hierusalem in lucernis, & visitabo super viros defixos in fæcibus suis: qui dicunt in cordibus suis, Non faciet benè dominus, non faciet malé*, occulta ergo & manifesta, omissa & cōmissa, quæ nō fecerūt, & facere tenebantur, quæ cum actu, & sine actu perpetrarunt peccata propria, & aliena, visitabuntur, & iudicabuntur.

Psal. 90.

Soph. 1.

S. Tho. 1.2. q. 6. art. 3. quę dam peccata sunt sine actu

Apertis ergo prædictis similitudinibus, ad verum istorum iudicium manifestandum, & sumendum descendit: inquit ergo. Hi sunt murmuratores & impij seductores, illi de quibus Paulus dixit, *Neq; murmuraueritis sicut quidam eorum murmurauerunt, et perierunt ab exterminatione*: istorum erant typi, quia contra Deum, contra diuina iudicia, aduersus prouidentiam, in veros Christi prædicatores, & euangelistas ecclesiasticos insurgunt criminantes: & hic est vnus, nec postremus color, quo delineantur hæretici, & eorum studia dignoscuntur: toti in hoc sunt, vt murmurantes, & perstrepentes clàm detrahant diuinę dispositioni, & prouidentiæ maledicant, & secreto murmure indignationem ostēdant, vt susurrones qui tacitè, & musitando non apertè omnia diuina, quæ hac ratione eis displi-

Primus color impiorum.

Hi sunt murmuratores.

1. Cor. 10

Num. 11. 14. 16. 22

Hh cent,

cent, reprehendunt,& carpunt, reprǽhenſores etiàm publici ſunt, quia non tantum clanculariè, ſed aperto marte ſemper vituperare ſtudent. Cũ ergo in publicum prodire non audent, non ſatis fi dentes doctrinis ſuis, aut ob earũ obſcœnitatẽ,& turpitudinẽ ex inſidijs adoriũtur, murmurãdo calumniantur, vt hinc ſua vitia & flagitia cõmendẽt.

Secũdus color. Quæruloſi.

Alter viuus iſtorum color eſt, quod quæruloſi degant,& bonam proximorum ſortem accuſent: amant enim criminari, cupiunt ſchiſmata,& factiones excitare, nihil minus amant, quàm quod quietam,& pacificam vitam: proximorum famam, & nomen minuunt, conquæruntur de fælicitate aliorum, de laboribus,& ærumnis huius ſęculi, aſſueti omnia damnare, non ferunt, quod aliquibus proſperè cedat, tanguntur, & franguntur aduerſis rebus, ſuas indigentias apud magnates exponunt, procurantes temporalia extorquere, deniq; quæcunq; ſibi contingant, quæruli ſunt.

De his quæruloſis, & murmuratoribus ſimul poteris intelligere illud Sapientis, *Cuſtodite vos à murmuratione, quæ nihil prodeſt, et à detractione parcite linguæ, quoniam ſermo obſcurus in vacuum nõ ibit*: hoc eſt, non remanebit impunitùs: & in hoc ſæculo apud homines minuetur nomen detractoris, et in futuro Deum experietur vltorem.

Sap. 1. Obſerua

Tertius. Color. Secundũ deſideria ſua ambulantes.

Addit tertium colorem, et quidem maximum, et certum, à quo iſtorum cæcitas naſcitur, et aliter, nimirum. Secundum deſideria ſua ambulantes, hoc eſt, nihil

nihil non faciunt, quod ad carnis illecebras non conuertant, in nullo carnis desideria frænant.

Hanc in genere Beatus Iudas tradit cææ impietatis causam. Paulus autem hanc radicem in suos ramos, frondes, atque fructus amarissimos quidem distribuit dicens. *Tradidit illos Deus in reprobum sensum: vt faciant ea, quæ non conueniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inuentores malorum, parētibus nō obediētes insipientes, incōpositos sine affectione, absque fœdere, sine misericordia.* &c. Denique maculati sunt omni malitia, morosa malignitate affecti, Deo, & hominibus odibiles, qui neque naturali affectione ad pietatem commouentur, fœdera, & pacta seruare non curant, nec sibi, neque alijs compati sciunt, denique effusi sunt in omne genus peccati, & de peccato in peccatum, quasi in quoddam præcipitium se dedunt. Quòd ergo murmuratores sint, & quærulosi, hanc subdit causam, nempe quod carnales sint, & sui desiderij affectatores, vt dicit Beatus Iacobus, *vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus, et illectus*: hoc quidem est peccati primum seminarium, vt idem Beatus Iacobus dicit, *vnde bella, et lites in vobis? nonne hinc ex concupiscentijs vestris, quæ militant in membris vestris?*

Roma. 1.

Iacob. 1.

Iacob. 4.

Sinunt enim isti concupiscentias regnare in suis membris, atque se eleuare, & erigere supra rationis imperium: non eamus ergo nos post concupiscentias, proprias carnis affectiones sequendo, carnaliter viuendo, nisi velimus in hoc impietatis barathrum nos præcipites dare, ne imitatores efficiamur horum pseudo prophetarum, quos flet, & deplorat Paulus dicēs, *Multi enim ambulant, quos sepé dicebam vobis (nunc autem & flens dico) inimicos crucis Christi quorum finis, interitus: quorum Deus, venter est: & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt.* Ergo nec contemnamus humilitatē & austeritatē, & nec aspernemur continentiam, neque omnia hæc parui faciamus, gulæ atque luxuriæ seruientes, sed nostra conuersatio in cælo sit, neque aliud quidpiā quæramus, nec sapiamus nisi cælestia, & Iesum & hunc quidem crucifixum.

Phili. 3.

Os eorū loquitur superbiā

Superbi sunt, tument superbia os eorum loquitur superbiam, siquidem de religione, & virtutibus perstrepunt, & sine mente crepant, atque id quidem, fucatis verbis, & ficto animo, ementitaque intentione faciunt, superbè arroganter, & iactabundè semper locuntur. Vnde habes aliam secundam causam, propter quam murmuratores sint & quærulosi, quæ superbia est: os enim suum in cœlum ponūt: promittunt se nullo timore dimissuros quę agunt, & se solos veram Dei cognitionem habere, alios contemnunt, seipsos iactitant, quia magni

magni sunt in oculis suis. Quos deplorat Isaias. Væ, inquit, *qui sapientes estis in oculis vestris, et corã vobis ipsis prudentes*, scientiam enim diuinam contemnunt, de humana gloriantur, cùm scriptum sit *Beatus homo, quem tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum*: nihil ergo mirum, quòd semper murmuratores sint, quærulosi, cùm superbi sint, idest, membra illius superbi, de quo Daniel prædixit, *Eleuabitur, et magnificabitur aduersus omnem Deum, et aduersus Deum deorum loquetur magnifica, et dirigetur, donec compleatur iracundia*: mirandum igitur nõ est, quæribundos esse, quærimonijs, & murmurationibus plenos.

Esaiæ. 5.

Psal. 93.

Dani. 11.

Vbi vulgata habet superbiam, Erasmus legit superba, sensus idem est, sed addit, in vno vetusto codice legi superbia in altero superbè, infert varietatem, arguit deprauationem, cùm apud græcos nihil variet, Dico tamẽ quòd quidquid sit apud græcos, legendum est cum nostra vulgata, superbiam, non enim iam licet tam leuiter, etiam in his minimis, de authoritate vulgatæ, sentire.

Erasmus

Planus est loci sensus, quod hi supra se, de se sentientes, alijs præire contendunt, ad alta aspirant, in adinuentione malorum superioribus sunt in obedientes.

Hęc est tertia causa propter quam impij isti omnia replent murmurationibus, & querelis, auaritia, scilicet, mirantes personas quæstus causa· nam ob lucra adulatores fiunt, & palpones sunt mirantes

Mirãtes personas quæstus gratia.

perſonas, hoc eſt, multis, & magnis titulis mendaciter, & adulanter ornantes, vt ventri inſeruiant, & quæſtui faciant ſatis: perniciosiſsimum hominum genus, quòd veritatem taceant, & ſua adulatione, obcæcent, quos in ſui amorem, & vt ſibi ſolis placeant, allicere contẽdunt, magnificè extollentes, commendantes, magnificientes, nimium honorantes: vbi notatur exceſſus honoris, qui potentibus, & diuitibus impẽditur ſine meritorum ratione, quod eſt ingens vitium acceptionis perſonarum, qua cauſa multi in prælatos eliguntur indignè, quod prædictum erat per Iſaiam, *Apprahendet enim vir fratrem ſuum domeſticum patris ſui, dicens veſtimentum*
Iſaiæ. 3. *tibi eſt, princeps eſto noſter, ruina autem hæc ſub manu tua*, hoc eſt, vnuſquiſque vellet regem conſtituere ſibi propinquum, & familiarem, non propter publicam vtilitatem, ſed propter propriam? ſed quando iſti ita dicunt, vtinam electus ſuam inopiam, & imbecillitatem intuens, indignum ſe cognoſcens, humiliter reſponderet quod Iſaias ſubdit. *Non ſum medicus, & in domo mea non eſt panis, neque veſtimentum: nolite me conſtituere principem populi*, & cum Moyſe.
Exod. 3. *Quis ſum ego, vt vadam ad Pharaonem, & educam filios Iſrael de Aegipto*, Dominus enim præcipiebat per Moyſem, *Non conſideres perſonam*
Leuit. 19 *pauperis, neque honores vultum potentis*. Et Sapiens,
Prou. 19 *multi colunt perſonam potentis, & amici ſunt dona tribuentis,*

buentis, & hac lucrandi intentione blandiuntur his diuitibus. Quod vt caueamus admonet Paulus, *ne velimus diuites fieri*, neq; existimemus quæstũ esse pietatem, si ex pietatis simulatione quæstui lucro, & vanæ gloriæ inhiantes vacemus. Contra hos pseudoprophetas, ipsi prophetæ veteris testamenti scripsere, confuunt puluilos sub omni cubitu, quorum impietatem multi odio secuntur, qui nec Dei honorem respicientes, nec animarum salutem curantes, propria commoda exquirunt, quia affectio commodi in his magis regnat, quam affectio iusti, *omnes quærunt quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi*, idest, omnes gloriæ Dei propria anteponunt commoda. Et vt in summa dicam, tantò quis ampliùs contra Deum murmurat, & quæribundus est de sua sorte, quantò minus carnis desiderijs resistit, ècõtrario verò, qui spiritualibus ascenduntur, & inflammantur, quanto diligentius suprema aspirant, & anhelant, tantò libentiùs transitoria cuncta aduersa, paupertatemque tollerant, nan vt illis quæstus est pro pietate, ita istis magnus quæstus est pietas cum sufficientia. Inspice Danielem cœlestium desideriorum virũ: considera Paulum nos ad cœlum rapientem, dum dicit, *Id enim quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate, æternum gloriæ pondus operatur in nobis, nõ contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur: Quæ enim videntur temporalia*

1. Ti. 6.

Iere. 14.
Mich. 3.
Ezec. 13.

Philip. 2

Dani. 9.

2. Cor. 4.

poralia sunt, quæ autem non videntur, æterna sunt: leuia sunt omnia temporalia, citò pertranseuntia, facilia tolleratu, si modo per fidem, ea, quæ in cælis sunt, contemplemur, & æterna illa bona pro scopo habeamus. Hac particula explicat apostolus Iudas quod supra dixerat, Errore Balaam mercede effusi sunt, & quidem apertiùs, quia dum dicit, mirãtes per sonas quæstus causa, virium adulationis ex desiderio lucri ortum habere docet.

Simile adulatorem explicans.

Etenim adulatores persimiles sunt hæderis, quæ nullũ fructũ ferẽtes, ędificijs inutiles sunt, in hũc solũ natę vsum, vt perpetuò vireant aplaudendo, suntq; imbecilles per se stare non valenres, muris hærent, deformitarem ipsorum, & rimas tegẽtes, & protegentes, araneas, viperas, & venenosa animalia, quæ sub eis ingenerantur, commodi, & vtilitatis suæ causa: eadem isti faciunt, sibi lucrum quærentes, vitia fouentes, vitiosos defendentes, inde in omne flagitium ob errorem Balaam effunduntur.

Text. 9. particula Sedes lo c1.22.qui in hac particula exactius explicatur de notis.

Vos autem charissimi, memores estote verborum, quæ prædicta sunt ab Apostolis Domini nostri Iesu Christi, qui dicebant vobis, quoniam in nouissimo tempore venient illussores secundum desideria sua ambulantes in impietatibus. Hi sunt qui segregant semetipsos, animales, spiritum non habentes.

HAC nona particula B. Iudas testimonio doctrinæ apostolicæ hos impios condemnat, & ostendit, ipsos, cauendos esse, quia apostoli societatem istorum prohibuere, & ita fraternè nos

nos admonet, vt meminerimus districti finalis iudicij, quod iam propinquiori, & clariori doctrina docet, quàm fuit illa iam posita prędicti Henoch: vt pote quæ sit apostolica, in qua enixè deprecatur B. Iudas vt vigilemus, ne vanis persuasionibus ab ea seducamur, quoniam Henoch priùs, deinde apostoli, ad cautelam futurorum, hæc prædixerunt, ne impostores isti incautos nos præoccupent: prædixerunt inquàm futuros hæresiarchas, qui secundũ sua desideria obambularẽt, se à fidei vnitate segregarẽt, velut bruta animantia sine mẽte sine ratione, absque vlla futurorũ prę sensione. Enarratis ergo exemplis, similitudinibus, parabolis, quibus corruptissimum hæreticorum morbũ & exitialem finem eorum docuit B. Iudas, nunc adducit, quæ de eisdẽ commonuerint apostoli. Vos autem charissimi, catholici, & fideles, quicquid impij illi dicãt, vel faciant, estote fortes in bello, & infracto animo in fide semel tradita perseuerate: facile nanque, in Christo domino confortati, cauebitis à corruptis istorum moribus. Memores estote verborum, quæ sancti apostoli admonuerunt, quę tenaci memoria seruate, & ante oculos habete, vt non solum corde eorum reminiscamini, sed etiã voce profiteamini, vt tandẽ opere compleatis, quæ prædicta sunt ab apostolis, Petro, scilicet, & Ioãne in suis canonicis. Notanda B. Iudæ modestia, qui sic semper loquitur, quasi ipse non esset vnus de apostolis: obseruanda quidem ad reprimendã

noſtram arrogantiam, qui induſtria, aliorumque opera, & benè dictis vti, niſi furtiuè nolumus, nec quid rectū putamus, niſi quod à nobis prodierit, quaſi aliquid rectum à nobis ſit, quaſi ex nobis.

Hæc autem implere debetis, cùm quia futura prędixerunt, tùm quia apoſtoli Domini noſtri Ieſu Chriſti ſint, hoc eſt, nuntij ipſius Chriſti, qui eſt ipſa veritas, in quo verum eſt, quicquid præcipitur: quia Ieſus veritas ipſa eſt, veruſque Deus, atq; homo verus, vnde patet B. Iud. poſt reliquos apoſtolos ſcripſiſſe. Prędixerūt autem illuminati ſpiritu ſancto. In nouiſsimo tempore venient illuſores: vēturum, ſcilicet, antichriſtum, cuius iſti ſunt præambuli pręcurſores, de quibus multa vas electio-

2. Theſ. 2. nis Paulus, & princeps apoſtolorū Petrus vēturos

1. Tim. 4 2. Tim. 3 ipſos à ſua cupiditate ſed à Deo minimè miſſos,

&. 4. Titum. 1. vt dicit Ieremias, *Non mittebā prophetas, & ipſi currebant, non loquebar ad eos, & ipſi prophetabāt*, & D. Ioā-

2. Pet. 3. Iere. 23. Ioan. 10. nes *quotquot autem venerunt, fures ſunt & latrones.* Per doctrinam enim erroris illuſores, ſimplicium deceptores, & præſtigiatores, per fictam religionem, & deliramenta illudentes, nimirum veritatis ſunt illuſores, ſicut Iudei Chriſto illuſſerunt.

1. Ioan. 2 *Filioli*, inquit Ioannes, *nouiſsima hora eſt, & ſicut audiſtis, quia Antichriſtus venit, nunc antichriſti multi facti ſunt*, guloſi enim, & luxurioſi ſunt, & per carnalia deſideria ambulantes, in peiuſque ſemper ruentes: *ibunt in ad inuentionibus ſuis.*

Pſal. 80.

Et impietatibus ſuis, nō in pietate & cultu Dei: quia ſunt

sunt homines inquit, Paulus, *se ipsos amantes, cupidi* 2.Tim.3
elati, superbi, & cætera multa, quæ dicit Paulus qui bus *ducuntur varijs desiderijs homines corrupti mente corrupti circa fidem*.

Hi sunt qui segregant semetipsos, siquidem iuxta propria vota, quę sunt impietatum affectiones à vero Dei cultu segregãt se: cultus enim Dei ipsa pietas est, quæ vt inquit Paulus, *ad omnia vtilis est*, nam modis omnibus omnem habet vtilitatem. 1.Tim.4 Hi autem impij sunt, ideo segregant se, idest, seorsum à grege dominico: à facie domini ad abdita conuenticula sese conuertunt separatim, à communione fidelium semetipsos omnesque disterminant extra fidẽ, & sacrum ecclesiæ tabernaculum abducunt ab ecclesiæ corpore diuidentes, cùm tamen, nec carnifices illi, qui Christum crucifixerũt, sint ausi Ioan.19. tunicam Christi diuidere. Ierem.7. *Erat autem tunica inconsutilis desuper contexta per totum, non scindamus eam* Matt.21. Mar.11. *dicunt, sed sortiamur de illa cuius sit*: & tamen isti ecclesiam charissimam Christi sponsam temerario Lucæ.19 ausu discindunt, semetipsos à domicilio fidelium subtrahunt, ad sua conciliabula, & latronum speluncas pelliciunt, sed cum Paulo, *consideremus inuicem in prouocationem charitatis, & bonorum operum, non deserentes collectionem nostram, sicut consuetudinis est quibusdam.* Hebr.10 Nec imitantes animales istos, qui hæc faciunt: quia animales sunt, & concupiscentias carnales, & sensualem viuendi rationem sine mente, & ratione secuntur, in quibus ea tantum spectes

quæ vix, aut dumtaxat ad vitam præsentem pertinent: nimirum spiritum non habentes sunt sine spiritu, qui est donum Dei, & sine Spiritu hominis, qui est ratio naturalis, & sine Spiritu Dei, ob id litera grandiuscula scribitur Spiritus.

Ideo hæc vltima particula causam reddit præcedentum: etenim segregant semetipsos à sorte iustorum, quia Spiritum non habent: ideo desideria sua impiè secuntur, quòd Spiritum nō habent: ideo animales sunt, quia Spiritū veritatis, quo fideles congregantur, non habent, neque habere meruerunt, vnde spirituales fierēt. Quo enim modo, anima hominis vniuersa mēbra corporis viuificat, quādiu sibi cohærēt; si separes quoduis à iūctura ceterorū, illud certè de cetero nō viuificat: sic & omnes qui ab vnitate diuiduntur, ab eis recessit spiritus vitæ, dignè igitur contentiosi, qui separant semetipsos, carnales ab apostolo vocantur, & animales, & Spiritum non habētes, vt ait D. Bernardus, alterum simile apponit Beda:

Simile vnum.

D. Bern. sermo. 1. de S. Michaele.

Eam ob causam lac defluit, quia coagulum nō habet: decidūt isti, quia coagulo charitatis nō retinentur, spiritum nouitatis habent, non sapiunt quæ Dei sunt, & immansueti sanè sunt, pertinaces indociles, in quibus vitium plærunque regnat singularitatis, quique semper se reputant alijs spirituliores, nouitates amant, vanitates inducunt, seditiones suscitant, contra quos Paulus ille, vas electionis, affectuosissimè fideles hortatur. *Siqua ergo consola*

Beda hic Obserua simile alterum.

consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis: implete gaudium meum, vt idem sapiatis, eandem charitatem habentes, vnanimes idipsum sentientes: sic spiritu viuamus, & spiritu ambulemus, & spirituali alimento, exẽplo ad ædificationem fidelium vnanimes simus, cum igitur isti animales sint, animali etiam doctrina vtuntur, quid mirũ ꝗ Spiritũ diuinum in se nõ habeãt? sapiẽtia autem desuper est, teste Iacobo, descendens à patre luminum. Philip. 2 Iacob. 3.

Obserua apostolum duas notas addere prædictis ad cognoscẽdos hos impostores. Prima est quod, se segregant à viris pijs, dissidia mouentes contra sanam doctrinam. Secunda autem, quod animales sunt, id est, in quibus Spiritus Christi locum nõ habet, sed carnis affectus.

Aliæ duæ notæ impiorum hæreticorum supponuntur superioribus.

Vos autem charissimi, superædificantes vos metipsos sanctissimæ nostræ fidei, in Spiritu sancto orantes, vos metipsos in dilectione Dei seruate, expectantes misericordiam domini nostri Iesu Christi in vitam æternam. Et hos quidem arguite iudicatos: illos vero saluate, de igne rapientes. Alijs autem misereminí in timore: odientes & eam, quæ carnalis est, maculatam tunicam.

Tex. 10. particula Sedes. 23 loci de charitatis officijs, atque partibus.

Decima ista particula parænesis quædam est morum, qua noster Thaddæus fideles morali informatione instruit, adhortãs, vt in religione Christiana, oratione, & vita, quę Christo digna sit, & nomini Christiano respõdeat, perseuerent. Commonetque ad Dei dilectionem, virtutum disciplinam, vitiorum fugam, prouocatque, vt ignorantium misereamur, obstinatos autem acriter arguamus

mus,quasi dicat, Vos autẽ charissimi,&c. iacta sunt ha ctenus nostræ fidei fundamenta super fundamẽtum illud primum,nemo aliud ponere potest præter id quod positum est,quod est Christus Iesus: hoc iactum est in vobis,vosque piè recepistis, cõgregati in vnitatem fidei,segregati estis ab ecclesia malignantium, iam carissimi superædificãtes vos metipsos, & in hoc ædificio spirituali tãquam lapides viuos ad consummationem corporis Christi: supponentes,non solum nuda fide & mortua,sed proficientes in fide viua per pietatis exercitia vos superaddite, & superimponite per opera charitatis, ita pietatem sectemini superextruentes vos, hoc est, in spiritusancto instaurantes vt crescatis in templum Dei,iuxta Spiritussancti doctrinam in quo habitet Christus Iesus,& fideles cæteros stabiliatis, & cõfirmetis, vt crescat ędificiũ Christi, & super fundamentum præceptorum superponatis consiliorum obseruantiam:quia negligẽti præceptorum religionem,vana sunt consilia. Hoc princeps apostolorũ deprecatur,& vas electio-
1.Pet. 2. Ephes.2. nis Paulus prædicat, *super ædificati super fundamentum apostolorum & prophetarum, ipso summo angulari lapide:Christo Iesu in quo omnis ædificatio constructa, crescit in templum sanctũ in domino,in quo & vos coædificamini in habitaculum Dei in Spiritusancto*, quod B.Iudas admonet, vt super ędificemus nos sanctissimæ nostræ fidei .Non enim poterit fides nõ esse sanctissima, quæ sanctissimo fundamento innititur Christo

sto Iesu qui testis q uidẽ oculatus est, vt dicit Ioã- Ioan. 1.
nes, *ipse qui est in sinu patris enarrauit*, vt negotiũ san-
ctæ nostræ fidei ritè, rectè securèque transigatur:
ipse enim est fons totius sanctitatis, vnde fides ha
bet, vt à falsitate purget, & ab erroris contagio
purificet, carnalitatis sceno liberet, in spiritu sancto
orantes, attendite quod si per hoc tam purum fun-
damentum vos vestris viribus, peculiarique ora
tione non potestis conseruare, vt super ædifice-
tis, vt ipsum comparetis, addite peculiaribus
his vestris operibus per communes congregatio-
nes vestras orationem in spiritu sancto, misericor
diam expectantes domini nostri Iesu Christi, qui
mẽtem vestram eleuabit ad patrẽ misericordiarũ
qui dabit spiritum suum, quo spirituales efficiami
ni, non quòd vos id prestetis solis vestris mæritis,
sed Christi fauore, vestra tamen operatione. *Dei
enim sumus adiutores, & cooperatores*, orare autem 1. Cor. 3.
debemus perendo salubria, æterna, & minimè ca 3. Cã. 10
duca: atq; mundana, in mundo nulla stabilitas, &
firmitas nobis est, ideo in spiritu sancto diuinum
auxilium implorare debemus, *qui adiuuat infirmita* Rom. 8.
*tem nostram, nam quid oremus sicut oportet nescimus
sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabi
libus*: ipse enim inspirat, vt oremus, & facit, vt de
nobis minimè prȩsumentes in Deo omnẽ spẽ no-
stram collocemus: nam talis orario nos protegit,
& ædificio spirituali tectum misericordiæ super-
imponit, quæ in extremum diem æternæ vitæ-

vobis dispẽsatur, & reseruatur, ergo vos in dilectione Dei seruate, Charitatem enim, & dilectionem vestram erga Deum, oratio conseruat: per
1.Cor. 13 ipsam in primis Deũ honorate, mutuã exercete dilectionem, vt per charitatis vinculum vnum efficiamini in Christo Iesu, & non sitis sicut ęs sonans, aut cymbalum tinniens, quasi aërem verberantes: non enim potestis alios commodius seruare, quàm si priùs vosmetipsos diligenti cura, & cu
Deut. 4. stodia seruaueritis. Ita dominus per Moysem admonet. *Custodi te metipsum, & animam tuam solicitè*, implendo diuina præcepta, opera charitatis exercendo, & hæc sit vestra sapientia & intellectus coram populis, vt audientes, & videntes glorificent Deum, quòd stetis expectantes misericordiam domini nostri Iesu Christi in vitam æternam. Tanto enim posito fundamẽto, infracto animo, cunctos ad expectandam diuinam bonitatem, & peccatorum perfectã condonationem excitabitis, & promouebitis.

Vbi B. Thaddæus nos hortatur ad perseuerantiã, argumento sumpto ab vtili, ex proposita retributione, & spe misericordiæ, quę fouere nos debet, vt duremus in aduersis, quę ad tẽpus sunt, magna enim ex eis præmia nos manẽt, quæ proculdubio copiosè reportabimus, expectantes semper finẽ omnibus propositum, quòd per Dei misericordiam vitam æternam consequemur: fidamus Chri
Isaię.30. sto, eiq; seruiamus in conscientia bona, & fide non ficta. *In silentio, & spe erit fortitudo vestra*, dicit Isaias,

Isaias, hoc est, quieti, & sine vana solicitudine, optimo tamē animo vitā ęternā pro scopo operatio num nostrarū habeamus: sustineamus ergo dñm, quia ipse indesinēter nos vsq; ad finē cōseruabit.

Per misericordiā non intelligit gloriam, quo ad essentiā, quia ipsa præmiū est, q datur ex merito, & ex iustitia, sed potiùs gratiam, quæ omnino gratis, & sine merito datur, & vita æterna est, misericordia, quo ad ipsam gratiam, quæ est radix meriti: *non enim condignæ sunt passiones huius temporis ad futurā gloriam quæ reuelabitur in nobis.* Hos quidem arguite iudicatos, hoc est, ad charitatem aspicientes, eius partes non negligatis, neque charitatis officia contemnatis: charitatis enim hoc est ingeniū, vt cupiat omnes seruare, & vicem, statumque miserabilium, & perditissimorum hominum doleat: vnum ergo charitatis officium est hos arguere, quos in tantum scelus demersos videritis, vt de eis nullam spem habeatis, sed iam iudicatos, vt insanabiles, & pertinaces imperiosè illorum audaciam, & temeritatem reprimatis, vt si ipsi ad pœnitentiam redire recusauerint, saltem alios ad suæ turpitudinis imitationē non alliciant. Ergo postquam vos semel in fide fundatos, & radicatos conspexeritis, spe, & dilectione optimè confirmatos, hoc sit vestrum exercitium, vt vnam hāc charitatis partem præstetis, prodite in medium, & arguite hos obstinatos, improbè in faciem eis resistentes: sic enim, si ipsi non conuertantur, saltem

Misericordia quid hic significet

Rom. 8.

Iob. 3. alios non inficient:nam *qui non credit, iam iudicatus est*:arguite ergo manifestantes eorum impietatē, eos conuincentes,& postquam iudicaueritis, arguite manifestando,increpando,alios que informando:ad curationē istā expectare debetis & in hunc finem arguendi,vt ex igne illos eripiatis, & saluetis.Illos vero saluate de igne rapientes. Si qui tamen sunt ignorantes infirmi,officium alterum charitatis erit;hos saluare,& à supplicio ęterni ignis liberare hortādo,orādo informādo:scriptū enim est. *Erue eos qui ducuntur ad mortem,qui trahuntur ad inte*
Prou.24 *ritum liberare ne cesses*, non sat est si pietatis officia circa deploratos viros exercueritis, eos euitādo, nisi etiam omnem dederitis operam, & diligēter euigilaueritis,vt Christo lucrifaciatis, quos adhuc curabiles,& sanabiles cognoscitis:nam si resipuerint,à peccato liberabitis , atque de iudicio Dei eripietis:de igne quidem rapientes, hoc est, terroribus,& uarijs incēdijs,propter delicta cœlitùs in exemplum,emissis in pentapolin, ergo si proposueritis saluabitis ipsos,si resipuerint,de furore li-
Iacob. 5. bidinis eripietis,*fratres mei, si quis ex vobis errauerit à veritate* (in quit,Iacobus,) *& conuerterit quis eum sciret debe , quoniam qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte*. Vrgete ergo,& compellite illos intrare, si non amore, saltem timore tremendi iudicij Dei.Viri enim maxima auctoritate,& religione prædití sic nos docuere,dum ipsi dolebant,& flebant miseras vices homi-

hominum:sic Ieremias in suis Threnis excidium Hierosolymitanum fleuit, Samuel Saulis lapsum, & ruinam lugebat. Obserua cautionem quam ad dit circa pertinaces tractandos, & incorrigibiles aliter quàm eos qui frontem non perfricuerint, neque omnem deposuerint pudorem: qua enim via arguendi, redarguendi, iudicandi, aut fugien di sint, superius à nobis dictum est, & breuiter col ligit B. Iudas in præsenti. Alijs autem miseremini, nam quidam arguendi, quidam saluandi, quorundam miserendum est, quos enim non poterimus conuertere, charitatis erit opus, condolere, & misereri, quod ea sint imbecillitate, & humana fragilitate afflicti, vt suos sequendo affectus pereant: quoniam à peioribus inficiuntur pessimo sodalitio, & consortio: dociles tamen suopte genio erant, & qui facile ad charitatem traherentur: deploranda fragilitas, quam, dùm consideramus, misereri debemus, & illos à pessimis separare, quoniã malorum persecutio eos vrget, & stringit: si præsserit aduersitas, consolandi sunt, si inopia cogit ad turpia, leuanda necessitas. Hæc autem omnia charitatis officia exercere oportet, in timore Dei, non quidem illo seruili, sed filiali, pio, & casto, quo reueremur Deum, & nos intimè, & legitimè inspiciẽtes, nostramque fragilitatem consideraets: nam qui alium cuiusuis erroris castigat, oportet se circunspiciat, ne forte plus iusto seuerus existat, vel pius: multum enim debet esse de se securus, qui

Ierem. 1. Reg. 15

Par. 5. & 7.

alium corripit: qui arguit ergo obstinatos, qui erudit ignorantes, qui eripit fragiles, qui miseretur proximi, circunspectè id faciat metuens, atque prospiciens, ne simili peccato innodetur. In timore nihil de se præsumens, aut in se confidens, itaque *qui se existimat stare*, inquit Paulus *videat ne cadat*, &
1.Co.10. alibi, *fratres & si præocupatus fuerit homo in aliquo deli*
Galat. 6. *cto, vos qui spiritales estis huius modi instruite in spiritu lenitatis cōsiderans te ipsum ne tu tenteris.* Soliciti ergo simus de salute proximorum, ita tamen, vt consideremus nos metipsos, qui etiam in deteriora labi possumus, cauentes ergo ne fortè ipsorum admissio, aut reprehensio negligentior sit, atq; subinde calamitatis vobis causa sit: ita vt qui iā estis stabiliti, in eandem impietatis ipsorum confusionem sensim dilabamini, cùm vitium enim lubricum sit, ad imitationem cuique facilè obrepit: præstemus ergo ista circūspectè, & diligenti cautione ad misericordiam, qua proximos prosequi debemus, cuius rei modum proponit, nimirum, odientes & eam quæ carnalis est maculatam tunicam ne modum corripiendi excedamus, ne odio iniquo per
Psal. 24. sonas ipsas prosequamur, accedat odium, nō qua-
&.138. lecumque, sed perfectum, quo culpam abominemur, & separemus naturam à peccato. Eleganti metaphora tunicam maculatam dicit, exubias veteris Adæ, concupiscentias, & opera carnis, non ergo hominem ipsum sed fermentum nequitiæ odisse debemus. Per tunicam ergo culpam intel-

ligit

ligit,ideſt,veterem illam carnis vetuſtatem, & corruptionem,vel corpus ipſum concupiſcentijs maculatum,vt aggrauat,& contaminat animam, vt pote quæ ex contactu carnis ſordem deteſtandam contraxerit, hoc enim odio habere debemus,ut immaculatum reddamus: nam corpus noſtrũ non proſequimur odio,etiãſi qua macula maculatum ſit.Ob id hoc dicit per illam periphraſim & circunlocutionem, odiẽtes & eam,quæ carnalis eſt,maculatam tunicam, quæ figurabatur per tunicam illam Ioſeph,non vt polymita,ſic enim Chriſtũ,& eius virtutes referebat,ſed vt in ſanguine hædi tincta fuit,per ſanguinem enim, & maculam ſanguinis, peccatum intelligimus. Huic tunicæ maculatæ opponitur in alio extremo veſtis illa nuptialis, de qua dominus in parabola euangelica,quæ eſt fides viua,quam qui habet,verè induit dominum noſtrum Ieſum Chriſtum,& verè integreque eſt diligendus, & ſecundum ſe, & ſecundum tunicam.

Gen. 37.

Mat. 22.

Summa particulę

Itaque clauſulæ ſenſus eſt,vt fratres, & proximos perfecto vinculo charitatis diligamus,vitium declinantes,& abhorrentes, debita tamen ratione perſonæ,alios manſuetudine trahamus ad Chriſtũ,alios minis deterreamus à peccato,ita vt oderimus ipſos affectus,non homines, & non ſolum affectus peſsimos,ſed quicquid veſtis eſt, & malitiæ cooperimentum, & conuerſationem ipſam prauam,qua ſe peccator operit, odio habere debemus,

bemus,& inhoneſta omnia, carnis que turpia ope ra,& veſtemà carne contaminatam,& quæ à carne forditata eſt. Odio enim habetur corpus quod caſtigatur, mortificatur, refrænatur, *ne peccatum regnet in noſtro mortali corpore,* caſtigandum ergo corpus, & *in ſeruitutem redigendum:* alioquin corpus ſuũ *nemo odio habet,* quia quã natura bonũ eſt, cõſeruãdũ quidẽ eſt& ſuſtẽtandũ, nõ tamẽ nutriendum & fouendum molliter, vt inquit Sapiens *qui delicatè nutrit ſeruum, ſentiet ipſum contumacem* natura eſt bonum quoddam, & ſecundum redundantiam particeps beatitudinis in futura vita, & in præſenti, inſtrumentum eſt ad eam comparandam.

Roma: 6. 1. Cor. 9. Eph. 5. Prou. 29

S. Tho. 2. 2. q. 26. artic. 5.

Tex. 11. & vltima particula Sedes loci. 24. quo Chriſti maieſtas per ſuas partes legitimè proponitur, & in epilogũ colligitur. Sedes loci vltimi de vnitate per Chriſtũ conſum

Ei autem, qui potẽs eſt, vos conſeruare ſine peccato, & conſtituere ante conſpectũ gloriæ ſuæ immaculatos in exultatione, in aduentu domini noſtri Ieſu Chriſti, ſoli Deo ſaluatori noſtro, per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum gloria, & magnificentia, imperium, & poteſtas ante omnia ſecula, & nunc, & in omnia ſecula ſeculorum. Amen.

HAC vltima particula noſter apoſtolus votis, & impræcationibus iubilans concludit, atque obſignat ſuam iſtam canonicam epiſtolam multa nobis precans, & gratias Deo optimo max. referens, quod ille ſolus poſsit nos ſine macula ſeruare, atque à præſentis vitæ ærumnis liberos in gloriam perducere, vt ſecuri, & omni gaudio pleni, ipſi venienti ad iudicium compareamus, cui gloria

ria est,& honor per omnia secula.

Aperta sunt omnia huius epilogi verba, cæterum grauia,& plena omni charitate, quare, & si ferè nullæ sunt difficultates,sunt tamen singula verba expēdenda, & explicanda. mata qui etiam in vniuersa hac epistola canonica intēditur.

Nec interim est silentio prætereundum, quosdā nimium grecizantes aliquot varietates annotasse in vulgata,quę græco exēplari non respondēt: si mihi crederent,starent editioni vulgatæ,& eius auctoritatem in græca exemplatia nec prouocarent,nec resoluerent:licet examinare,& expende re cum maiori reuerentia integrum sit: sed de his sat supra dictum est, nos veteri vulgatæ inhereamus. Erasmus & Ioannes Ganeiẏ hic 3. partic.

Itaque Beatus Iudas, extremam suæ epistolæ manum appositurus, magna quidem iubilatione ad patrem æternum se conuertit, Ei autem qui potens est, commonefaciens nos,vt per omnia gratias ei aga mus,quia potens est dominus, *omnipotens nomen eius*,potentia enim patri appropriatur, vt supradi ctum est : nūc autem eos nos existimemus esse, quibus tanquam ex nobis nihil virium,& potesta tis tribuendum sit,sed soli Deo,qui potest omnia *omnes enim nos peccauimus,& egemus gloria Dei, & quasi folia vniuersi cecidimus*, solus ergo Deus *nos cō seruare sine peccato*,potest non solum mortali, sed etiā veniali,atq; ab omni eorū reatu purgare:sine eius ope & gratia *nō sumus sufficiētes cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est*, Deut. 15 Part. 2. Rom. 3 Isaię. 64 2 Cor. 3.

Tanta enim virtus eius est, vt nos possit, & cõstituere ante cõspectum gloriæ suæ immaculatos, facereque irrepræhensibiles per Christum, qui digni constituamur, quique & apparere, & consistere coram suo conspectu valeamus, & eius gloria, & præsentia, & adoranda, tremendaque maiestate, in consortio, & societate angelorum, perfruamur, qui ipsius iucunda visione gaudent, & lætantur, *angeli enim eorum in cælis semper vident faciem patris qui in cælis est*, & nos quoque *satiabimur cùm apparuerit gloria eius*; & nos metipsos videamus, & circũspiciamus, mirabiles omni modo immaculatos effectos per eũ, qui solꝰ potẽs est anima, & corpore viuos reddere, & stola immortalitatis induere, & replere omni gaudio, & pace, cùm in die iudicij ad nos collatos cum agnis, & ouibus à dextris suis pronũtiet, *Venite benedicti patris mei possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi*. Tantum abest, vt in horrendo, & tremẽdo illo iudicio formidemus vt in exultatione in aduęntu domini nostri Iesu Christi futuri simus cum gaudio, & lætitia, quia reddet nobis coronam iustitiæ iustus iudex, & præmium fideliter certantibus in perseuerantia, & fide viua expectatũ: & si de viatoribus dixit Dauid. *Euntes ibãt & flebant mittentes semina sua*, de hoc statu iam exeuntibus subdit, *venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos*, satis quidem consonè, & acommodatè, quia si in præsenti mortali vita paulò ante dicebat apostolus in timore degendum, nunc

Matt. 18 Psal. 16. Matt. 25. Psal. 125.

nunc autem animat, & corroborat, & iubet bono animo esse, quia in futuro erimus cū exultatione, *in tempore enim nouissimo*, inquit D. Petrus, *exultabitis, modicum nunc si oportet contristari in varijs tentationibus*: & venerabilis Beda, quantò in præsenti de nostris actibus magis trepidi fuerimus, tantò ampliùs in futuro de precepta mercede letabimur in dño, à quo solo omne bonū descēdit, & mēdicatò accipimus Soli Deo saluatori nostro per Iesum Christum dominum nostrum, soli patri non excluso filio nec spiritu sancto, vt superiùs dictum est de natura dictionis exclusiuę: pater enim nos creauit, ipse nos saluauit mittendo filium in redemptionem nostram, ipse enim saluator est omnium, maximè fidelium, sed per Iesum Christum dominū, idest, verum Deum, & hominem, *qui factus est nobis sapientia à Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio*: per ipsum enim cætera bona proueniunt, vt non audeamus nobis ipsis adulari, quasi aliquid simus, aut valeamus, sed si gloriandum nobis sit, in domino gloriemur. B. Thaddæus hanc clausulam pro coronide suæ epistolæ annectit: vt quod à principio intendit, amplius manifestet, nempè Christi maiestatem, qui non tantùm consubstantialis est, coæqualis, coæternus patri, sed per omnia ei respondens, per quem ante omne seculum pater regnauit, regnat in pręsenti, regnaturus que est in æternum, *qui Dei virtus est, & Dei sapientia*, Christus enim operatur quoad actionem imma-

1. Pet. 1.
Beda hic
4. Parti.
1. Cor. 1.
2. Cor. 10
1. Cor. 1.

nentem ſempiternè,non ex aliquo temporis initio,ſed ex omni æternitate (ſecludo actionem
Heb. 13. tranſeuntem) *nam Ieſus Chriſtus heri & hodie ipſe, et in ſecula*,verbum quidem in natura aſſumpta mediat;vt honor,& gloria Deo tribuantur, & Deus per Chriſtum tot bona nobis conferat, & per ipſum reſpondemus, Deum ipſum glorificantes. Gloria.& magnificentia imperium,& poteſtas ante omnia ſecula & nunc & in omnia ſecula ſeculorum amen. Quia omne bonũ in Chr̃o peragitur,& cõſummatur,& gloriã, magnificẽtiã, imperiũ, atq; poteſtatẽ Dei cõfitemur,quæ ſunt tituli,ſiue epitheta Deo propria:de quibus cecinit Moyſes.*Iſte Deus meus,et glorificabo*
Exod. 15 *eum: dextera tua domine magnificata eſt et in multitudine gloriæ tuæ depoſuiſti aduerſarios noſtros: quis ſimilis tui in fortibus domine? quis ſimilis tui? magnificus in ſanctitate, terribilis, atque laudabilis.* Gloria, quæ famæ & nominis claritas dicitur, Deo propria eſt, qui ſuapte natura ſublimis eſt, atque glorioſus:magnificentia autem,magna quædam eſt, & præclara efficentia, quia magnarum rerum

Deus natura ſua glorioſus.&c.

Deu. 33. eſt operatrix, *magnificentia eius diſcurrunt nubes,*
Iſaiæ. 45. imperiũ eſt dominatio omnium rerum, *quia curua*
Rom. 14. *bunt omnia genu,& iurabit omnis lingua in domino dicet,meæ ſunt iuſtitiæ, meum eſt imperium,* poteſtas autoritas quædam eſt omnipotentiæ, cui nihil va-
Rom. 9. let reſiſtere *voluntati eius quis reſiſtet? quia regnum*
Dan. 2. *eius in æternum non diſsipabitur, neque alteri tradetur, et confundentur omnes qui repugnant ei,* hæc ſunt

sunt quæ Deo patri conuenire scimus, sed per Christum dominum, ipso docente illustrantur, Christo adiutore perficiuntur, quia Deus magnificè, gloriosè, atque potenter fecit nobis misericordiam per Christum, qui quantum est ex parte virtutis suæ, Deum ipsum glorificauit, magnificauit in suis operationibus, auxit, & sanxit imperiū quoad regimen, potestatem declarauit in malorum coërtione, & in resistentia vitiorum.

Pater æternus per Christum clarificatus.

Quæ si ad morum nostrorum informationem cōuertamus, idē est, ac si diceret, si gloriam puræ, & defeccatæ conscientiæ habetis, si magnifica, & egregia opera facitis, si motibus carnis, & dæmonibus, calcato & contempto mundo, imperatis, si uitijs potenter resistitis, si flagella patienter sustinetis, totum id Deo tribuite, à quo totum quod est bonū accepistis per Christum dominum nostrū. Vnde Deus qui, teste Sapiente, *maior est omni laude*, à nobis potest magnificari, in nobis potest cresscere, sicut Virgo virginū dicebat *magnificat anima mea dominum*, maximus Deus in se, & magnificus omniūq; potens: tamē & in nobis quotidie cresscere potest, & maior esse, cùm exaltatur per fidei synceritatē, coroboratur per spei firmitatē & robur: perficitur & cōsumatur, cū p charitatis ardorē nos inflamat, & in anima nr̄a ipsissima Dei imago, his viuis adhibitis coloribus, absoluitur. Si in aīa peccatorū, teste Paulo, crucifigitur, occiditur, profectò in anima iusti plantabitur, viuificabitur

Deus per nos in Christo glorificandus

Eccl. 43.

Luc. 1.

Heb. 6.

bitur, resurget sic ergo magnificatur & in nobis Deus per Christum dominũ exaltatur vt iam hinc ex hoc seculo incipiamus vocari, & esse beati, quòd mundo corde sitis semina atque pignora nostræ perpetuæ gloriæ, & fœlicitatis habeamus in semine, & spe, quæ in futuro perficientur, & consummabuntur, quando cum ipso conregnabimus in secula seculorum. Ipse enim est, in quo pa-
Eph. 1. ter *nos benedixit in omni benedictione spirituali, in cœlestibus in Christo: sicut elegitq; nos in ipso ante mũdi cõstitutionẽ, vt essemus sancti, et immaculati, & ipsi:* & in ipso sita est nostra fœlicitas, *hæc est vita æterna*
Ioan. 17. *vt cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Iesum Christum,* quam ipse nobis post mundi consummationem, secundum vtramque partem, mẽtis, scilicet, & corporis conferet, eaque fruemur cum ipso regnantes in secula seculorum.

Huic sit laus, & gratiarum actio in sempiternum. *Amen.*

Quæ particula confirmatio est, & omnium prædictorum obsignatio quædam, quia beatitudo secura est, et immutabilis eademq; ipsius
Isaiæ. 5. Dei æternitate mensuratur: *Non est deficiens, nec laborans in ea, non dormitabit, neque dormiet, nec soluetur cingulum renum eius, nec rumpetur corri-*
Prou. 1. *gia calciamenti eius, sed abundantia perfruetur timo-*
Isaiæ. 32 *re malorum sublato. Et erit opus iustitiæ, pax et cultus iustitiæ silentium, et securitas vsque in sempiternum* Amen.

Si:

SI quæ desiderãtur lector optime, aut ex insignioribus, quos subijcimus, locis petenda, aut tua opera, & exactiori, & maiori industria, piè & benignè suplenda sunt, iuxta annotationes eruditissimas à sapientissimo, & religiosissimo fratre Roderico Yepes Hieronymiano in præfatione prefixas.

ENARRATIONIS
FINIS.

TERTIA ET VLTIMA HVIVS ENARRATIONIS PARS DE LOCIS, QVOS HAEC BEATI IVDAE CANONICA EPISTOla nobis tratandos offert, quos silentio hac calamitosa tempestate premere turpe & indecorum nobis foret.

(.?.)

Boni consulas precamur, lector optime, si lucis & distinctionis gratia, locos hos & insigniores notas ab enarratione nostra (vbi suis proprijs sedibus perlecti à nobis fuerant) consultò et traximus, vt illa et breuior esset, et luculentior, vnde minùs te grauaret detineretque. Non enim posset non turbare cursum expositionis aut, saltem te suspendere: quia sensus et mens Apostoli retardaretur: facilé tibi erit, vtrumque, aut alterum, pro libito complecti, respuere vè.

Inter hos autem locos, vnum statim, reliquis omnibus, pręfiximus, nempè de fidei necessitate et sanctitate: quoniam si D. August. credimus, hoc est argumentum, et scopus huius epistolæ, immo verò reliquarum canonicarum, in quibus fidei vnitas, et operum necessitas asseritur.

August. de fide & operibus. c. 14

LOCVS VNVS COMMVNIS TOTI HVIC epistolæ de fidei sanctitate, ex eiusdem scopo collectus, peculiariter autē desumitur ex illis verbis tertiæ particulæ Supercertari semel traditę sanctis fidei, *et ex nona particula,* Hi sunt qui segregant semetipsos *et ex particula decima,* Superædificantes vos metipsos sanctissimæ nostræ fidei.

HAC

HANC INSIGNEM NOTAM in numero locorum non constituo, quoniã potiùs est argumentũ huius epistolæ, & eius præcipuus scopus, et primaria B. Iudæ intẽtio. Sensus iste D. Augustini est dicentis. *Iustificari hominem per fidem sine operibus, opinio fuerat exorta temporibus Apostolorum ideo apostolicæ epistolæ, Petri, Iacobi, Ioha. & Iudæ, contra eam maximè dirigunt intentionem, vt vehementer astruat, fidem sine operibus nihil prodesse*, idem Augustinus docet AEtianos ab AEtio Eunomianos ab Eunomio autores fuisse huius hæresis.

Locus ex argumento & scopo huius epistolæ desumptus

Augustinus de fide & operibus. ca. 54.

Aug. lib. de hæresibus. ca. 54.

Grauissima est pestis huius hæresis, quæ vniuersam fidem catholicam labefactat, & in vniuersa opera pia iniquè grasatur: quæ, prohdolor, fucitante Luthero cum magna hominũ clade inualescit et veluti cancer indies magis serpit, & dilatatur: à sensualitate enim delusi nequã, & otiosi isti nebulones, *quorum Deus venter est*, hoc sectantur placitum omnium malorum sentinam, quæ dispu tatio, ob diuturnam vtrinque pugnantium luctã, nimium est implexa atque inuoluta.

Disputationis in volupte, status est manifestus.

Philip. 3

Cùm tamen status causæ valde sit perspicuus, affirmant illi bonorum operum osores, solam fidẽ sufficere ad salutẽ, hoc est, cum sola apræhensione per intellectum absque vllo opere, neque in executione, neque in affectu ipsius intentionis: atque adeo dicunt, solam fidem, tanquam sufficientem dispositionem, sat esse ad recipienda

ſacramenta. Audaciter inferunt, nullam ſacramentorum eſſe neceſsitatem, nulla bonorum operum indigentia, nulla mandatorum obſeruantia opus eſſe, nullum eſſe peccatum præter infidilitatem:

Obiectiones aduerſariorum. Idque probant multis ſcripturę teſtimonijs, quibus impij homines ad deſtructionem operum iuſtitiæ arguunt inquit apoſtolus *arbitramur iuſtificari hominem per fidem ſine operibus legis* & iterum, *gratis enim eſtis ſaluati per fidem & hoc non ex vobis, Dei enim donum eſt*, Ad hæc: *credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam*, & ex propheta, *iuſtus autē in fide ſua viuet*, quod Paulus non ſemel inducit, atq; comprobat. Hinc, & ex alijs id genus teſtimonijs confectum putant, ſola fidei apræhenſione perin tellectum, ſalutem nobis comparari, abſque aliquo charitatis, et boni alicuius affectus concurſu. Quod etiam ſibi perſuadent ex hoc quod B. Iudas in tertia particula deprecatur ſuper certari nos ſemel tradditæ ſanctis fidei, ſancta vocatur fides igitur eſt, quæ ſola abſoluit, et complere poteſt noſtrā iuſtificationem: ſiquidem ſancta eſt ideo ſanctificationis cauſa et ratio.

Roma. 3. Epheſ. 2. Abach. 2 Roma. 1. Heb. 10.

Concluſio catholica. Verumtamen ſancta et Apoſtolica Romana Eccleſia ſemper expræſsit, tenuit, et docuit ſolam fidem non ſufficere, ſed neceſſaria eſſe opera. Qua de re longā diſputationem inducerem, niſi a viris pijs et catholicis diligēter pertractata eſſet, poſt D. Auguſtinum, Hieronym. Alfonſo à Caſtro, Ihoā. Roſenſ. Guido Carmelita Andrea à Vega.

Anguſt. de fide & de operibus. c. 14 & lib. de hæres. c. 54. Hierony. in Paulum.

F.D.Soto, vt alios minoris notę omittamus vnanimiter afferétes, nos iustificari nō sola fidei apręhęsione per intellectum, sed per actum credendi, sperandi, & diligēdi, & detestandi peccatū, præueniente aflatu diuinæ misericordiæ: quia in ipsa receptione gratiæ, fides per actum dilectionis operatur: hic sensus est Pauli. *Nā in Christo Iesu neque circuncisio aliquid valet, neque præputium: sed fides quæ per charitatem operatur.* Castro d hæresi.li. 7. verbo fides, hęresi. 2. Rosens. arti. 1. & 12. Galat. 5. Guido Carmelita de hęresi. c. 6. linea. 30.

Iam securis ad radicem arboris posita est, ob hāc enim doctrinam. B. Iud. hanc suam epistolam edidit vt intelligamus in puncto iustificationis, alia etiam esse opera necessaria, in affectu saltem. Est sanè iustificatio nostra motio quædam Dei qua à Deo ad iustitiam mouemur, tamen in nobis fidei motus est prior, & radicalis in ordine supernaturali, quo eidem gratiæ recipiendæ præparamur, & disponimur, actus, inquam, fidei ingenerātis actū spei, & confidentiæ: & deinde charitatis actum, cum detestatione peccatorum, & proposito cauēdi in futurum. Vega li. 8. in ca. 8 Concil. Triden: sessione. 6 Soto libris de natura & gratia. 1. 2. quæ. 113. ar. 4.

In scripturis sacris res est apertissima alias virtutes theologicas preter fidē, ad iustificationē: exigi: nā baptismo redditur accepta salus per apostolū *secundum suā misericordiā saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti. ect.* Rursum charitati quia *charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctū &c.* Quo sensu exponitur à D. Aug. docente fidē non fine dilectione Catholica Conclusio probatur AdTit. 3 AdRo. 5

August. de spiritu & litera.c. 32. operari nostram iustificationẽ, vt D. Iohann. manifestat, *qui habet mãdata mea & seruat ea, ille est qui diligit me, qui autẽ diligit me, diligetur à patre meo,* &
Ioan.14 Paulus multis affirmat, opera quãtũuis egregia,
1.adCor. 13. etiam fidei & spei, sine charitate nihil esse, & nihil
2.Pet.1. valere, atque prodesse: quo modo. D. Petrus docet per Christũ *maxima & preciosa nobis promissa donauit, vt per hęc efficiamini diuinę cõsortes naturę,* quod ipse, paucis interiectis, explicat, *satagite fratres, vt per bona opera certam vestram vocationẽ & electionẽ faciatis,* quinimo si quid dubij apud D. Paul. esset
2.Pet.3. (teste D. Petro sapiẽtissimè & altissimè, locutus est, *charissimus,* in quit, *frater noster Paul. secundũ datã sibi sapiẽtiã scripsit vobis, sicut in oĩbus episto. in quibus sunt quedã difficilia intellectu quę indocti, & instabiles deprauãt, sicut et cæteras scripturas ad suã ipsorũ perditionem,*) et vbi se D. Paulus non explicuisset D. Petrus. Iacobus, & Ioh. & Iudas explicuerũt ex professo intentionẽ suã dirigẽtes, vt præter fidẽ nudam operum necessitatem ostenderent.

Arist. Quid? quod vbi in diuinis litteris doctrina ista nõ exprimeretur natura ipsa illã manifestat, quę nihil fecit inutile, vanũ, & otiosum, sed vnũ quodq; propter suã operationẽ, nihil sine vsu condidit, neq; nouit abundare in superfluis, neq; deficere in necessaris: hoc princeps philosophorun ad naturæ ęnconomium frequentissimè et passim inculcat. Cùm ergo fides naturæ nõ aduersetur, sed eã perficiat potiùs, illustret, atque dirigat, fit, vt fides opera

opera nõ respuat. Sicut ergo ratio fidei subseruit, atque ancillatur, ita fides rationẽ illustriorem, & magis perspicuã relinquit: atque efficit, mutua ergo & vicaria luce se perfundunt & iuuãt, plurima sane naturæ secreta, quæ philosophis erant inaccessa, nobis explanat, & pandit.

Ad hęc ex logica ipsos inuadamus, sola fides iustificat, propositio est exclusiua duas habens exponentes, vna est, ꝙ fides iustificat, altera quod sine operibus iustificat, quę quidem si sane intelligantur, doctrinæ ecclesiæ catholicæ Romanæ non dissonãt. Prior propositio est, fides iustificat quæ facit hunc sensum, quod extra fidem, *sine qua impossible est placere Deo*, non est salus: quia vt dicemus, ipsa est ostium, & radix salutis nostræ. Heb. 11.

Posterior exponens est, quod opera non iustificant, intellige opera aliena à fide, non sunt necessaria, hoc est, non sunt mæritoria quoniã nõ possunt placere Deo. Sed impij isti homines impiè omnia torquẽt, omnibus vim inferũt, & cum veritate ipsa inimicantur; ab eorum loquẽdi modo & more, & nos abstinere, & cauere debemus.

Efficacissimè hos impostores Diuus Iacobus. confundit, *si fides nõ habeat opera, mortua est in semetipsa. Sed dicit aliquis, tu fidem habes, ego opera habeo ostende mihi fidem tuam sine operibus, & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam*, pulchrum quidẽ argumẽtum ad reuincendos hæreticos efficacissimum & Iacob. 2.

potentissimum sumptum à natura fidei, cuius genius est, vt operetur non minus, quàm natura ignis est, vt ardeat, & luceat: bona ergo opera fructus sunt, & signa fidei, & fides salutaris est, vnde cognitionē continet, & fiduciam addit cū amoris affectu in Deū cognitū. Idcirco subdit Apostolus quod Abraham etiam ex operibus iustificatus est *qui contra spē in spē credidit Deo, et per multas tribulationes probatus Dei amicus effectus est, Rahab meretrix nō ne ex operibus iustificata est? etc.* studiosa enim voluntas & opera, quibus benignissimè Israeliticos nūcios excepit, iustificarunt illam.

Roma. 4 Iudith. 8 Iacob 2.

Sed ne in re aperta redundemus, & testibus vtamur non necessarijs, hāc enim esse fidei Christianæ innatam proprietatem omnibus in manifesto est, vt non solum nos credere faciat, sed etiam stimulando ad charitatis opera prouocet. Fides enim non solum est speculatiua sed etiam practica, idcirco à Sancto Doctore non collocatur in intellectu speculatiuo sine dependentia ab intellectu practico, vnde connexionem habet ad volūtatem *qui credit in filium Dei habet testimonium dei in se*, testimonium quippè non solum lucens, & illuminans, sed insuper prouocans, & propendens, vt iuxta fidei præscriptum operemur, ergo suapte natura non est sterilis, vt probat D. Augustin. quoniam ad operandum solicitat, certissima igitur res est fidem sine charitate non iustificare *per misericordiā*, inquit, *Sapiens, et fidem purgātur peccata.* *etsi*

2.2.q. 4. artic. 2.

1. Ioan 5

August. præfat. in psal. 31.

Galat. 5.

Prou. 15

et si fides est substantia rerum sperandarum, per modũ habitus, at charitas ipsa est quæ fundat, & confirmat radices subministrando fidei vim, & ipsam per modum actionis, & formæ agentis viuificando: nã sicut fides fortitudo est charitatis, ita charitas fidei vices rependit, quòd fidei robur sit. Ita Paulus docet, *Christum habitare per fidem in cordibus nostris in charitate radicati, et fundati*, non est ergo otiosa neque sterilis fides, neque sola iustificat, sed charitati cõnexa bonorum operum feracissima est, in cuius potestate radicaliter continẽtur, & executioni demandantur, vti affectu operationis concipiuntur. Hebr. 11. Ephes. 3.

Potissimũ huius quæstionis pondus ex solutione pẽdet argumentorũ, quibus miseri isti excęcãtur percipere non valentes sensum Paul. ad Roman. scribentis, non iustificari quempiã ex operibus legis, cuius, cæremonias illas, veteres excludit *quia nihil ad perfectum adduxit lex*, cõdemnat ergo iactãtiam Iudęorum qui ex legis Mosaicæ obseruantia sibi iustitiam arrogabant. Dilutio obiectionum aduersariorum. Roma. 3. Hebr. 7.

Alienum ergo est à D. Pauli doctrina, vt velit à iustificatione charitatis operationem & concursum seiungere. Quid? quod Paul. eo loco omnia opera excludit, quę extra fidem fiunt: sine fide ergo nulla opera solida sunt, & grata Deo, & ad iustitiam sufficientia. Quare opera quę præcedunt fidẽ, etiamsi legis naturę, sint iustificare nequeũt: de quibus latissimo sermone D. Augustinus dis- Augus. de sp. i. & lit. a. c. 25 ad. 34. &. libr. 83. qq. q. 76.

Auguſt. de grat. & liber. arbi.c.8. de præ-deſt.ſan. cap.7. 2.Cor.5. Galat.6. 3. Epheſ. 2

ſerit ſola tamen fides oſtium & initium eſt vnde, aſlante Deo omnis bona noſtra operatio incipit, quod Diuus Paulus nobis indicauit, dum ab ipſo *in Christo noua creatura*, nō ſemel appellamur & Diuus Iacobus *quod ſumus initium aliquod creaturæ eius*, initium ergo iuſtificationis, quod ex fide eſt, per opera conſumatur, in fide igitur iuſtificatio inchoatur, charitate tamen abſoluitur, de quare multa D. Auguſt. Si quando ſancti patres dicunt, ſolā fidē iuſtificare, nō intendūt ope ra excludere, ſed cupiūt nos intima mēte percipere, quòd ſine fide Deo placere nō poſſumus, ideo ꝙ non gloriemur ex operibus noſtris, quia non *ſumus ſufficiētes cogitare aliquid à nobis quaſi ex nobis ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt*, locus ergo Paul. adductus ꝓ nobis facit, & veritatē catholicā cōfirmat.

2.Corin.

Gen. 15. &.22. Iacob.2.

Nec glorientur, ex altero loco de Abraham, quem Diuus Iacobus tam aperto ſermone explicat, vt vel ex eo ſolo, hæreſim iſtam confundat non enim iuſtificatus fuit Abraham ſola credulitate, & aſſenſu manente in intellectu, non ibi ſiſtit actus credendi ſed vlterius progreditur ad offerendum filium ſuum Iſaac: iuſtificatur tamen ex fide qua credidit: quia niſi ex fide opus illud pro cederet, iuſtum non eſſet, nam neque ſpe præmij duceretur, neq; ex dilectione Dei procederet.

Habac.2

Neque eſt quòd nos obtundant iactādo locum Habacuc toties à Paul. adductum & approbatū, fateor ingenuè eandem eſſe mentem prophetæ & apo-

& apostoli: quare tunc propheta intendebat, ne essent increduli in expectatione vẽturi quòd moram faceret, nam infidelis, & incredulus non salua bitur, *qui incredulus est*, inquit Isaias, *infideliter agit*, Isai.21.
cum ergo subdit Habacuc, *iustus in sua fide viuet*, de vita gratiæ intelligit, quæ merito fidei per charita tem operantis habetur: nam fides ista erat non sola apræhẽsio, sed etiã studiosa expectatio vẽturi. Hunc locum dum refert Paulus simul explicat, vt licet Deus ad tempus differat suum aduentum, & Roma. 1
permittat impios prosperari: tamen ipse veniet, & non tardabit, & tempore congruo, atque instituto, iustam faciet vindictam. Ex quibus subinfert patienter expectandas esse diuinas repromissiones, quæ ex fide in fidem reuelantur: quia quæ in lege veteri promissa sunt, omnia vsque ad vnum Iota in euangelio adimpleta sunt. Excitat ergo mentem nostram, vt in fide permaneamus, quia sicut Deus stetit suis omnibus promisis in antiqua lege, sic quoq; apparebunt cũcta quę promi sa nobis sunt in euãgelio, vt ex obseruatione huius fidei viuamus: quia fides nõ tantũ basis est, & fũdamẽtũ virtutũ, sed etiam nullus erit iustus nisi opera sua referat ad vltimũ finẽ qui est supernatu ralis fœlicitas.

In eundẽ sensum idẽ testimoniũ iterũ citat Paul. Heb.10.
vt inter prospera, & aduersa cõsidẽter, & perseue rãter ambulemus: *Fidelis enim*, inquit *est*, *qui repromisit*, *et cõsideremus inuicẽ in prouocationẽ charitatis*, *et*

bonum operum, & vt benè nobis ad conseruandum patientiam magnos animos faciat subdit, *adhuc enim modicum aliquantulumque qui venturus est, veniet, et non tardabit, iustus autem meus ex fide viuit*, & vt magis explicet subdit, *quod si subtraxerit se nō placebit animæ meæ*. Cōnexa sunt ista testimonia, & intelligentia eadem, de tollerando, & patienter expectando domino, vt promissiones reportemus: vestigijs ergo patrum solicitè, & vigilanter inhęreamus, & neque latum culmum ab eis diuertamus, nam hæretici, qui nouitatibus student, multis erroribus conuoluuntur. Itaque fides eisdem operibus quæ dictat, cooperatur, alioquin Paul. non diceret *credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, et inquirentibus se remunerator sit*, nam vltra fidē expectationē exigit, & progressum ad inquirēdū Deū, eorū operū iustū remuneratorem. Ob id aliud asserimus, nempe, fidem exigi ad iustitiam vt partē, & primū fundamētū iustificationis, aliud autē negamus, ipsam solam sufficere ad salutē, & integrum opus esse iustitiæ. Etenim si vel solum ipsum nomen attendamus, ideo fides sic nominatur: quia fit quod dicitur: hic est fidei genius, & innata proprietas, vt iusti ex fide viuant, hoc est, iuxta præceptum fidei degant, nō quod in sola fide vita consistant.

Hebr. 11

Nec suas ineptias testimonio B. Iudę tueri nitantur: quia etsi fidem sanctam appellet, & quod ipsa multis ex dictis modis sanctificet, non tamen iustifican-

B. Iud.

stificando sine charitate: nam ipsa sola nusquã nostræ salutis opus cõficiet sine charitate benè tamẽ est initium & exordium totius sanctitatis.

Veruntamen sancta mærito appellatur fides nostra: quia fideles donum sanctitatis in ipsa accipiunt, *fides enim donum Dei est*, per quã domum sanctitatis ingrediuntur fideles, & sanctæ Christi cõgregationi asotiãtur, & Christo D. ecclesiæ capiti incorporamur, vos (inquit Paul.) *estis corpus, Christi & membra de membro*, huius enim corporis, Christus caput est, cuius nos membra sumus, nihil ergo mirum, quod fides sancta dicatur, per quam Christo coniungimur, & sub eius vexillo, eiusque insignijs affecti, & ornati militamus, sancta ergo meritò nũcupabitur fides, etiamsi informis sit, sicut vasa dicuntur sancta, vestimenta sancta, & tẽplum sanctum, *laudate dominum in sanctis eius*, hoc sanè ad literam intelligendum est in sanctis domibus, in locis dedicatis ad diuinas laudes peragẽdas. Sãctũ enim, significãt sublime, impollutũ segregatum idcirco in parabola de decem virginibus, virgines etiam fatuę, propter fidei veritatem, licèt fatuæ essent propter mala opera, virgines tamẽ erãt, propter fidei, & doctrinæ veritatẽ, & sanctitatem: sanctificantur ergo fideles, per fidem, qua ab infidelibus segregantur, & Sancto sanctorum Christo D. incorporati, sub eius vexillo degunt, & militant vsque adeo, vt Paulus dicat, *sanctificatus est enim vir infidelis, per mulierem fidelem, & san-*

Sancti nomẽ clatura late patet.
Ephes. 2
1. Co. 12.
Psa. 149
Matt. 25.
1. Cor. 7

& sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem, alioquin filij, vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt.

Fides scutū vtile. Vides quàm apertè Paulus sanctos appellet propter fidem, quod vsque adeo verum est, vt Propheta clamitet inquirendo vnum, qui apud Deū, intercedat, & toti populo præsidio sit, *nunquid non patet vnus omnium nostrum?* cùm tamen Abraham

Malac. 2 Gen. 18. cum Deo contenderet, vt parceret illis habitantibus Sodomæ, propter decē dūtaxat. Discrimen autē est, quia Malachias vnū desiderat inter fideles Israëlitas, & mediatorē vnum quærit, qui ratione fidei sufficere videtur, cùm tamen Abraham nō sit ausus descendere ad pauciores quā decē: quoniā qui in Sodomis degebant, erant infideles: magni igitur momēti, atque pretij sanctitas fidei est: neruus enim est à capite Christo descendens, qui per modū vinculi membra ligat, & cōnectit, sanctificando, siue separando ab infidelitate, ad obsequia diuina dedicando.

Hoc nobis significauit Concil. Trident. dum exponit quo modo dicamur per fidem iustificari,

Sess. 6. c. 8 Fides iustificandi initiū. *quia fides est humanæ salutis initium, fundamentum, & radix omnis iustificationis*, quam doctrinā perpetuò catholica tenuit, & expressit ecclesia: quoniā fides ostium est, per quod ingredimur ad iustitiam, & causa prima, quæ virtute sua continet omnes effectus, atque adeo optimò iure eos sibi vendicat.

Nec illæ tres fidei prærrogatiuæ vanæ sunt, aut tituli sine re, otiosè, & superuacaneè multipli-

cati,

cati, & ad fallendum excogitati, siquidem fidei, vt causæ primæ originali, & fundamentali, omnis iustificationis, atque sanctificationis principium, & salutis augmentum adscribitur, & ad ipsam, spiritualis ædificij soliditas reducitur, non quod ipsa fides sola compleat, absoluat, & perficiat, sed quia per fidem ipsa participatio diuinę naturæ inchoatur, & sine ipsa nulla est impetratio, atque oratio, *quo modo inuocabunt in quem non crediderũt?* ostium est iustitiæ, sydus præfulgentissimum salutis, in stella quæ magos duxit ad præsepe, significatum. Rom. 10

Fundamentum ergo est, quia continet, & cui initur & in quo assurgit, & crescit, atq; sustentatur spiritalis ædificatio, ab ea pendent omnia nostræ militiæ exercitamenta, *fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus*, hoc fundamentum fides Christi est, cuius *oppositum etiam si angelus de cœlo euangelizet anathema erit.*

Fides iustifican-di funda mẽtum. 1.Cor.3.

Galat. 1.

Est ergo euangelij fundamentum, & religionis christianæ initium, radix etiã est, & dicitur: quia ab ea, vt à prima radice, pulullant, florent, & fructificant omnia quatenus, *sine ipsa impossibile est placere Deo*, præuia semper præcurrit fides & primum iacit fundamentum, hospitium animæ nostræ Deo consecrans. &c: Cuius rei gratia demones tantopere, eam odio habent, vt ad bellũ cõtra ipsam impiè gerendũ se prouocẽt dicentes

Fides radix iustificandi. Hebr.11.

Psal. 136 mutuò, *exinanite exinanite vsque ad fundamentũ in ea,* Hanc ob causã fides toties in scriptura inducitur causa salutis, vt omnibus inotesceret, nemini pate re posse ostium regni, nisi per fidẽ Christi dñi, qui

Iohan. 6 *dixit, hoc est opus Dei, vt credatis in eum, quem misit ille,* quia fides primum obsequium est, & prima fundamẽtalis substantia spiritalis ædificij, quæ rationem naturalem supra se eleuat, & ei scopum vitæ æternæ permonstrat: & ita fides exordium est iustitiæ, non tota machina, & opus iustificationis, quę tribus virtutibus theologicis cõsumatur, fide, spe, & charitate: vbi & si fides natura spem, & spes natura charitatem antecedat, tamen simul tempore in iustificatione concurrunt, & conueniunt, sic quoque secundum naturæ ordinem istę virtutes, in suis actibus coniunctæ, conueniunt ad animam sanctificandam, & iustificandam.

Fides multiplex vsq; distribuitur p quatuor genera causarũ. Quoniam in quadruplici genere causæ fides ipsa animam nostram munit, & corroborat, nobilitat, atque perficit: in primis, intellectus ipse, qui materia est, in vero firmatur, atque proinde tãto dono ornatus corroboratur in naturalibus, & ad supernaturalia, & eleuatur, & ducitur.

In ordine vero causæ formalis prægrandem suscipit excellentiam, præclara enim dominatio est, & insignis titulus, quod per fidem, fideles, & nominemur, & simus.

Ad conditionem causæ finalis pertinet, quod ipsa fides scopum hominum ostendat, vitam æter nam

nã esse, ad quam nõ aliter, quàm per obedientiã, & obseruantiam mandatorum, atque per dilectionem *Dei*, & proximi peruenire valemus.

Etenim si ad vitam æternam nuda fides nos haud perducit, at tamen dictat qua veniẽdum sit, atq; exposcit charitatis officia, stimulatq; ad operum executionẽ, rectè igitur sancta dicitur fides, siquidem tot sanctitatis habet munia.

Fides opera exposcit.

Iustificatio attributa fidei, reliquas virtutes nõ excludit

Neque quòd fides dicatur sancta, aut iustificare, aut quod ex ipsa iustus viuat, sequitur quod secludatur spes, aut charitas, nam & aliquando dicitur dilectionem, causam esse iustificationis, vt ibi, *remissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum,* aliquando etiam tribuitur misericordiæ, & fidei vt supra diximus, *Per misericordiam & fidem purgantur peccata*, ita quoque iustificatio, spei tribuitur, sicut ait Apostolus, *spe salui facti sumus*, sed nõ propterea alias virtutes ad iustificationẽ requisitas, exclusas esse, intelligendum est: nam quod in vno loco scripturæ asseritur requiri, nõ excludit, quod in alio loco legis diuinæ expressè, expositum sit, hoc enim esset scripturã sibi ipsi repugnare, quod minimè dicendum est. Hanc eandem veritatem secundum rationem naturalem Constantinus, & Constantius imperatores decreuerunt, vt doctissimus Nabarrus Alpizueta optimè admonet: quare si in alijs locis eiusdem diuinæ scripturæ spem & charitatem ad iustificationem dicit requiri, non ideò secluditur fides: quando ergo sola

Lucæ. 7. Prou. 15 Rom. 8.

His solis ca. de reuocãdis donatio. iuncta glos.

Nabar. addictio. ad repetionẽ. c, quando de cons. di. 1. nu. 396.

Nn 3 fides

fides dicitur iustificare, fateamur est necesse, concurrentibus allijs quæ secundum legem, & eius veram intelligentiam exiguntur. Ne ergo sibi faueant, & mentiantur hæretici, quòd Apostolus in præsenti sanctam fidem asserat, quod ipsa sola iustificat, nunquam enim Beatus Thaddeus omnem iustitiam fidei acceptam refert, sed originem, & initium: siquidem iam hoc in alijs scripturæ diuinæ locis expræssum esse comperimus, & ab ecclesia catholica perpetuò tradditum atque vnanimi consensu, & sacrorum doctorum intelligentia obseruatur.

Perfecta fidei sanctitas opera exigit.

Cum ergo fides sancta à Beato Iuda appellatur, ad modū expositū intelligēdum ob eas, enim, causas de communi salute scribere se dicit, & fidem communem salutem vocat: quoniam in ea commune nostrum bonum situm est. Sed vltra hos modos dictos sancta fides dicitur: quòd sit bonis operibus ornata: quemadmodum Propheta loquitur. *Sanctificate ieiunium, vocate cœtum congregate populum*, sanctificare ieiunium præcipir, hoc est, non solum à cibis abstinendum esse, sed etiam ciborum abstinentiæ apponendum studium bonæ voluntatis, exercitium orationis addendum, obseruantia mandatorum tenenda, sacramentorum vsus frequentandus: verba sunt Diui Gregorij, *ieiunium sanctificare, est ad iunctis alijs operibus dignam carnis abstinentiam Deo ostendere*, pari ergo rerum cōsequētia sancta fides santificari per bona

Ioelis. 2. Gregor. in pasto. c. 20. & hom. 16. in Matt.

bona opera dicitur,& bonis istis,& pijs operibus ornatur, & consumatur,si actu ipso credēdi Deo &hominibus,nrā fidē ex operib9 manifestā feceri mus. Fides ergo sancta his modis dicitur:nā cùm iustificat,charitatem nullatenus excludit,sed potius admittit:propterea,*vos accipite armaturam Dei, in omnibus sumentes scutum fidei, in quo positis omnia tela nequissimi ignea extinguere*. Meritò igitur tot nominibus,&modis fides sctā dicitur,quia nobis sanctitatē ostēdit,& ostiū & principiū est sanctitatis, & diuinæ sapientiæ thesaurus. Etenim per verbū Dei,fides nascitur, vera scripturarum intelligētia seminatur, spes floret, charitas fructificat, & primum est nuptiale illud vestimentum,quo ornari incipimus ad nuptias, pcharitatem cōsumādas: vt non immeritò Diuus Augustinus,has fidei prerogatiuas animo reuoluens in illa egregia proruperit verba, *nulla quippè sunt maiores diuitiæ,nulli thesauri, nulli honores, nulla mundi huius maior substantia, quàm est fides catholica, quæ peccatores omnes saluat, cæcos illuminat, infirmos curat, Chatecumenos babtizat, fideles iustificat,pœnitentes reparat,iustos augmentat, martyres coronat, virgines, viduas, & coniugales casto pudore conseruat,clericos ordinat, sacerdotes consecrat, regnis cælestibus preparat,in æterna hæreditate cū angelis sanctis cōmunicat*,mira sententia,quā licet Aug.de fide formata per charitatē intelligat, tamen à fide etiā informi vt à radice&cōmuni fundamēto proueniūt:securiùs iā descendemus ad

Ephes.6. Epilog9 siue dictorum summa.

August. de verbis apostoli sermo.1.

peculiares notas locorum expendendas. Modo interim pro eorũ intelligẽtia ad Chrũ cũ Apostolis humilimè preces fundamus dicentes, *Domine adauge nobis fidem*, perfice tuum istud & tantum, & tam maximum illustra donum, conforta fragilitatem nostram, vt tan ardua præcepta, & supernaturalia documenta ad implere valeamus. Nam tu ipse testatus est, *opus hoc esse Dei, vt credamus in eum qui misit te*, adauge ergo fidem: quoniam incessanter iniurianti ignoscere, scandala deuitare, delinquẽtem corripere, & id genus pietatis opera, non nisi à magna fide procedunt, qua quis firmiter credit diuinã prouidẽtiam, vt terreatur supplicio, & prę mio aliciatur æterno: specialissimè augmentum fidei petunt Apostoli, propter eius quas adduximus prærogatiuas iustificationis: & vitæ fundamẽtum eius quoque actus difficilis est, nempe in omnibus intellectum captiuare eius obsequio: quãobrem Christus Dominus testatus est, *si potes credere, omnia sunt possibilia credenti*, magna igitur vis, & energia fidei est. Petebant proinde augeri fidem nõ solum extensione obiecti, vt ipsi tãquam prælati plura, & explicatiùs cognoscerent, quàm rudis plebs, sed etiam intesione maiori intellectus qui fidei libenter subijci, atque subesse eligat. Fidei ista auctio absoluitur per dona intellectus, & sapientię: vbi iam rationes credẽdorũ asequimur, atq; dulci prelibatione degustamus, & experimẽtaliter sapimus, & ei quod credimus, cõplacemus.

Luc. 7. Fidei argumẽtũ necessarium. Iob. 6. Marc. 9.

LOCVS. I.

LOCVS PRIMVS EX PRIMA particula. De nominum ratione & consonantia, ex illis verbis Iudas Iesu Christi seruus frater autem Iacobi.

EX NOMINVM Beati Iudę propositione, habet fidelis lector occasionem corrigendi carnalem Iudæorum errorem, qui literę adeò inherēt, vt nihil intra ipsam laterè arbitrētur, contra quos Paulus inuehitur, *quòd velamen Moysi semper habeant supra corda sua positum*: & quoniam ad viscera, & spiritum literæ penetrare nequeunt, per literam ipsam occiduntur. Certè si sacra ipsa scriptura Christo vacua esset, nihil magis dignum haberet, quàm vagina sine gladio habet, aut cadauer vita & spiritu priuatum: oportet igitur attentiùs latentem in litera spiritum inspiciamus, nisi velimus cum illusoribus fidei offendi superfluitate genealogiarum, quæ in Genesi, & maximè in libris Paralipomenon numerantur.

Spiritus etiam in nominibus attendēdus cōtra carnales Iudeos, literæ perpetuos sectatores. 2.Cor. 3.

Gen. 5. &.1. Palip. à ca. 1.ad.12.

In tam operosa enim enumeratione nominū ducum, & bellatorum, nihil inconuenienter, aut frustrà positum, aut quouis modo non vt oporteat dictū existimabit is, qui fideliter, & piè cogitarit, spiritum sanctum auctorem esse, ex eisque veritatem historiarum manifestare velit, & duces principes illius populi, tribuumque capita in medium proferre. Deinde illa nominum enumeratione non

Fructus expectādi ex nominibus genealogiarum.

solùm tribuũ duodecim nomina recenſentur, ſed etiã, quia genealogia Chriſti dñi inquiritur, vt ex illa, enumeratione. D. Matthæus Chriſtum redem ptorem noſtrum ex tribu Iuda, filiumq́ue Dauid, & Abraham, omnibus, maximè tamẽ hebræis, pro bet, atque manifeſtet. Quid? quòd quando Chri- ſtum in ſua perſona iſta nomina non reſpicerent, ſuperflua non deberent cenſeri, non enim poſſunt recondita, & arcana myſteria corporis myſtici nõ continere, quæ, Deo dictante, & inſpirante reuela ta ſunt. Sicut enim ſub deſpecta terra conduntur theſauri, & viles conchæ prætioſas margaritas ab ſcondunt, ita nomina ducum, & capita tribuũ non paruam afferunt doctrinam, & vtilitatem, immo præclarum fructum percipiemus, ſi nucleum, & medullam eruamus ex illis vel ſolis nominibus, & illorum hominum & rerum ſignificatarum pro- prietate, more, actionibus, geſtis, atque bellis, in- terna animę nr̃ę prælia, demonũ inſidias, atq; la queos, & domeſticas diſſenſiones ad animorum noſtrorum reformationem depræhendemus, diſ- cemus q́ue, quomodo domus animæ noſtræ ex- pugnetur ſeruetur q́; ab hoſtibus. Non eſt locus aperiẽdi omnia, ſed ſatis eſt dare occaſionem ſa- pienti, vt de genealogijs veteris teſtamenti, & nu dis nominibus, tãquàm argumentoſa apis multos ſelectiſsimos flores percurrat, vt dulciſsimum, & ſuauiſsimum mel ſpiritui conficiat. Exemplar tibi propoſuit. D. Anſelmus in enarratione genea logiæ

Anſelm. commẽ- tarijs in primum ca. Mat.

logiæ Christi, vbi ex parentum nominibus multa depromit recondita mysteria, & mirificè amplificat ex tribus capitibus: primum est, historia rei, secundum, moralitas virtutum, tertium allegoria mysterij, quæ certè apud ipsum habentur illustri quadam oratione explanata. Ad eundem modum poteris ipse cætera percurrere, quod etiam insinuat, & aduertit D. Bonauentura. D. Bonauen. ad finem ca. 3 sup Luc.

Quid? quod & ipsa dæmonum, & idolorum nomina multū significare vidētur, quod manifestabimus faciliùs vno exemplo posito, quod ad concionādum atque ad mores reformandos plurimū confert. Scribitur enim in libris regum, *Et. vna quæ que gens fabricata est Deum suum: posueruntque eos in phanis excelsis, quæ fecerant Samaritæ, gens & gens in vrbibus suis, in quibus habitabat, Viri enim Babilonij fecerunt Socothbenot: viri autem Cuthei fecerunt Nergel: & viri de Emath fecerunt Asima. Porro Heuæi fecerunt Nebahaz & Tharthac. Hi autem qui erant de Sepharuaim, comburebant filios suos igni Adramelech & Anamelech dijs Sepharuaim, et nihilominus colebant dominum.* Ex quo si te emendare vellis, aut alios corrigere & docere, intelligas oportet, in hoc loco nō modo spūm Dei velle planè & simpliciter ostēdere, præuaricatores nos esse atq; peccare, eo ꝙ cōtēpto Deo ad idola cōuertamur, sed vlteriùs vult etiā ante oculos ꝓponere, quē in modū id faciamus si vim verborū penetremus: *viuus est enim sermo Dei et efficax, penetrabilior omni gladio ancipiti*

Nomina idolorū nec vacua sunt nec ociose posita in scriptura sacra.

4. Re. 17

Heb. 4.

 et per-

& pertingens vsque ad diuisionem animi, atque spiritus compagum quoque ac medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis. Ergo his tam absurdis idolorum nominibus spiritus Dei ad abominationem, idolorum prouocat, & ipsorum nominũ significatione, nostri cordis cogitationes discernit, iudicat & accutissimè dissecat: nam cùm simus multi fidelium, qui dominum colere, & profiteri
Luc. 18. videamur, & Christum præire, quasi ipsum nostro tumore honorantes: tamen re vera si opera nostra excutiamus, & nos reperiemus idolorum cultores, vel *Socoth benot*, quòd inter alia, auscultationes significat, quòd semper inhiamus insidijs, auscultationibus, fabulis, mẽdacijs, & susuratorũ, & bilinguium detractionibus &c. *Nergel*, verò multiuoca dictio cùm sit, vna significatione idem denotat quod pedester, vt intelligamus, nos nobis metipsis nostro labore damnum comparare, & nostro sudore, atque detrimẽto tormentum emere, denique nobismetipsis imprudẽter malum accessere. Alij adoramus *Asima*, quod idem est, quod delictum, & ignis maris, propter superbiam, quæ delictum maximum est: suscitat enim maximum incendium contra omnes virtutes, vti naphtha, idest, ignis quidem Babilonicus, & inextinguibilis suscitatur, qui omne bonum animæ ferè funditùs absumat, & veluti ignis, qui dicitur, sacer artus edat, & viscera cosummat, ardet enim inextinguibiliter in humilitate quadam hypocritica.

Nabahaz, & Tharthac inter alia importat geminans visionem concatenati, tyranis appetitus sensitiui importatur à quo geminãtur cogitationes, quæ turbant nos in corda nostra ascẽdentes, ibidemque tyrannidem exercentes &c. *Adramelech Anamelech.* Afflictionem, & paupertatem importat, vt notetur auarorum miseria, & afflictio spiritus. Luc. 24.

Hæc enim sunt idola, quæ nostras orationes frustraneas faciunt, & in efficaces reddunt, quoniam non oramus vti Christus, *qui, dimissa turba, ascendit in montem solus orare, vespere autem facto, solus erat, ibi*, nos autem nec dimittimus turbam affectuum, nec claudimus cubiculum, vt soli simus cum Deo loquentes, *nec pernoctamus in oratione Dei*, quia diffidẽter, & minimè perseueranter oramus, vt impetremus enim (vt dicit Sapiens) oportet orare perseueranter, *qui diligit Deum, exorabit, pro peccatis, & in oratione dierũ, exaudietur*, hoc est, in oratione assidua, & continua. Mat. 14. Lucæ. 6. Eccl. 4. Chisost. hom. 24 in Gen.

Hæc dixerim vt nomina propria qualiacunque sint etiam si sola recenseantur, non contemnas, vt admonet D. Chrisostomus: nam vel impositione, vel significatione, vel interpraetatione ingentem intra se diuitiarum thesaurum occultant. Exponit Origines pulchro exẽplo medici, & pharmacopolę Chrũs enim medicus est, diuina scriptura pharmacopolium, Spiritus sanctus est pharmacopola pharmaca conficiens: quis enim, erit tam vecors qui asseuerare audeat in diuina scriptura aliquid Ex quibuscunque nominibus scripturę sacræ vsus aliquis inuestigandus. Origin. hom. 8. in leuiti.

 otiosè,

otiosè,& sine hominum vtilitate appositum esse, nomina tantùm licet sint, profutura tamen medicamenta intra se composita adducunt: nihil ergo est superuacuum in sacris literis: quod iterum docet Chrisostomus. Etenim cùm metalla non sint nisi terra quædam, & aurum terra etiam sit, & naturæ communione & similitudine non depræhendantur, ita vt distingui possint, tamen auramẽtis, & instrumentis, aut igne purgãt, vt sciant quid verè terra, quid ve aurum sint: sic tu proba, & disce, quod *eloquia Dei pura, argentum igne exploratum probatũ terræ, purgatum septuplum*, Si ergo teste Hieronymo singuli sermones, syllabæ, apices, & puncta, in diuinis scripturis plena sunt mysterijs, quid cẽsendũ erit de nominibus, quæ non fortuita impositione, sed prouidentia Dei excogitata sunt. Reuoluant insani rebaptizantes, & Anabaptistę nostri temporis, librum Geneseos, libros Regũ. Paralipomenon, & in summa vniuersam sacram scripturam, & inuenient (nisi mente prorsus careant,) quemadmodum penè omnia humana nomina mystica sunt, & prophetico quodam spiritu, & occulta quadam Dei dispositione à veteribus patribus ab ipsa statim natiuitate filijs eorum imposita fuisse, vt vel ex sola nominum appellatione futuros filiorum euentus, antequàm euenirent prænotarent, Eua, quasi mater omniũ viuentium, vocata est. Abraham, pater multarum gẽtium, Iacob, supplantator dictus, vt etiam ipse Esau,

Chrisost. hom. 2. in Esai.

Psal. 11.

Hieron. Eph. 3

Hęc doctrina de nominũ consideratione, & veneratione rebaptizantes & anabaptistas condemnat.

Esau,dixit,*iustè vocatum est nomen eius Iacob supplantauit enim me altera vice*. Iob quod futurus esset in exemplum patientię,& ad instructionem tollerantiæ in aduersis,occulta Dei prouidentia,& secreto quodam calamitatum ac dolorum suorum præsagio Iob, idest, dolentis, & vlulantis nomen sortitur,idem sanè sonat Iob quod dolens, gemens,vlulans,& seipsum affligens.

Gen.27.

Liber Iob non est fabula confi-cta sed vera historia.

Quod si isti rebaptizãtes nostræ tempestatis aduertissent, deponerent omnem conficti nominis suspicionem,nec auderent affirmare imperitissimi isti Anabaptistæ,librum Iob comędiam esse, aut tragicomœdiam,aut confictam aliquam fabulam,cùm verissima sit scriptura,& sanctissima historia à catholica ecclesia in canonem relata:nam si in comœdijs Pindarus,Terentius,& alij comici,& tragici nomina imponunt ab argumẽto operis, & personas inducunt,quæ vel ex sola nominis significatione,id,quod agitur,repræsentẽt,accidit à posteriori,& ex accommodatione quadam & non est res verè gesta. At in diuinis literis res sunt verè gestæ,& à principio,ex ipsa creatione, spiritu diuino antequàm res ipsæ euenirent, vel ex sola nominum impositione diuinitùs prædicebantur,& per spiritũ ipsorũ nominũ prænũtiabantur. Quãobrẽ ne fortuitò accidisse putemus, sed diuina prouidẽtia, *Deus adduxit omnia ad Adã vt videret quid vocaret ea,omne enim quod vocauit Adã animę viuẽtis ipsum est nomẽ eius.Apellauitq; Adã, nominibus*

Gen.2.

suis cuncta animantia, & vniuersa volatilia cœli & omnes bestias terræ, Etenim collocauerat ipsum in paradiso, non vt ociosus degeret, sed vt operaretur & custodiret illum. Volebat pariter mente, non esse ociosum, sed ocuparetur in perscrutandis rerum naturis, vt hac rerum cõtemplatione Deum magis coleret, reuereretur q; . Adhæc, vt sapiẽtiã Adeę ingenitam, & à sua creatione diuinitùs infusam, nominibus manifestaret.

Rursum vt omnibus innotesceret, ipsum Adam non esse rerum creatorem, & autorem, sed œconomum orbis, in hoc conditum, vt præesset om-
Psal. 48. nibus. In super adduxit Deus omnia vt Adam conspiceret esse omnibus longè superiorem, ne vellet, se inferiorẽ facere, nec pateretur iumentis cõparari & fieri similis illis. Voluit itaq; *Deus*, Adæ, collato rerum omnium dominio, vsum quoque & possessionem addere, vt creatis rebus, omnibus modis, ad *Dei* optimi maximi gloriam vteretur. Tritum enim est in diuinis literis, vt nomina impo-
Dani. 1. nere, sit possessionis vsum capere, sic præpositus Eunnuchorum apud Danielem trium puerorũ antiqua nomina hebrea mutauit & in noua nomina Chaldaica transtulit, vt ex nominum mutatione in alteram dictionem, & imperium transferri denotaretur, atque per nominum impositionem eorum dominus, & seruitus cognosceretur, quoniã pro libito vocabat eos.

Neque hoc sanè dumtaxat in propietatibus naturalibus

ralibus fecisse Adã legimus, sed etiã in super naturalibus: quãdo immiso sopore & indito spiritu diuino expergefactus *Adam dixit, Hoc nũc os ex ossibus meis, & caro de carne mea hęc vocabitur virago, quo niam de viro assumpta est,* quod teste Paulo diuinarum literarum interprete, *sacramentum hoc quidem magnũ est ego dico in Christo & ecclesia,* nomina ergo à proprietatibus rerum imponuntur, & ipsarum substantias indicant, & multa prædicunt futura, non minus quàm prodant præsentia. Genes.2 Ephes.5.

Quam ob causam tam frequens est in diuinis literis & nominum impositio, atque mutatio, vtrunq; magni fit, & summoperè comẽdatur in magnorum sacramentorum symbola. Præter ea quæ adduximus exẽpla, Eua priùs nominata fuit virago: quia de viro sumpta, postea Eua, id est, vita quia mater erat futura cunctorum viuentium. Genes.2

Abrã vocabatur priùs, postea addita litera Abraham dicitur mutato per Deum nomine, vt multarum gentium pater significaretur, & Sara in Sarram, & Iacob ille luctator in Israelem, id est, vidẽtem: sic Moses Nausem filium, Naue Iesum siue Iosue vocauit, & Pharao Ioseph, saluatorem mundi lingua Egyptiaca *Zaphanat Paneah,* & Christus dominus Petrum Simonem vocat Cepham. Gen 17. Gen.28. Num.13. Matt.16 Ioan .1.

Et Apostolus vocatur Paulus, qui persequens ecclesiam dicebatur Saulus: tantum absunt nomina & eorum impositio à fabulis, vt rebus ipsis, non Acto.13.

solùm naturalibus conueniant, sed etiã arcana & diuina sacramenta nobis pandãt atq; proponant. Nomina igitur multiplici de causa imposita sunt in sacris literis, & rursus quę imposita sunt mutantur, & alterantur. Vna, eaque præcipua est, vt futurum euentum denotarent, vt de Abraham, Iacob, & Iob, dictum est. Et filij Zebeddæi vocati sunt Boanerges, quod est filij tonitrui, quod vnus eorum altissimè intonuerit vocẽ illã. *In principio erat verbũ &c.* alter nostros Hispanos conuertit: ideò tanquàm tonitru erant magna voce prędicaturi euãgeliũ Christi, altera causa sumitur à tribu, & cognatione, sicut teste Hieron. Saulus à Saule, quia ambo fuerũt à tribu Beniamin. Ioan. Bap. Zachar à cognatis, & Iudas Iscariotes à tribu Issacar, vel à vico, vt Symon Cananæus à Cano vico.

Nomina in diuinis literis non sunt casu & sine ratione posita.

Marc. 3. D. Hier. epist. ad Philom. & in. 10. ca. Mat. Hieron. in psalm. 108. & Matt. 10 Hieron. proœ: in Malach. Matth. 1. Ibidẽ legatur Theophilatus & S. Th. 3. p. q. 37 artic. 2.

Tertia ex virtutũ vocabulo, vt Abdias, idest seruus dñi, Zacharias memor dñi, Abel vapor Siriacè, hebraicè vanitas, quod cito tanquàm vapor euanuerit, & è medio sublatus fuerit.

Quarta causa est operatio & effectus, vt IESVS saluator, quia saluaturus erat mundũ, sic exposuit Angelus apud Matth. *ipse enim saluũ faciet populũ suũ à peccatis eorũ*, nomina ergo quæ imponuntur aliquibus diuinitùs, semper significant gratuitũ aliq donũ, quę autem non sunt diuinitùs, sed humanitùs imposita, si in diuinis literis reperiãtur, occulta Dei prouidentia mysticam habẽt intelligentiã. Et hæ causæ omnes videntur conuenire in nomine nostri

Causæ prædictę in nomine B. Iudæ reperiuntur.

ne nostri Apostoli Iudæ:idē enim est Iudas quod confitens, ꝙ ipse rei euentus probauit, Iudas etiā quòd esset de tribu Iuda, virtutemq́; confessionis maximè manifestauit,& ipse huius epistolæ scopus hanc confessionem potissimū ostendit, cùm fideles omnes ad fidei cōfessionem perducere nititur, ideo Thaddęus ab eximia religione laudandi Deum. In ipsis ergo nominibus& genealogijs, magna latent mysteria, quæ longum esset per singula probare, sed semper oculus conijciēdus est, vt hunc spiritum eruas, vt resecatis corticibus appareat nucleus,&sublatis velis,&cortinis literæ, verus Salomon Christus in campo scripturarum latens omnibus sit conspicuus.

Cur aliqua nomina maneant in nostra vulgata qualia sunt in originali fonte.

Sed postquā semel cœpi de nominibus scripturæ sacrę loqui, vitio mihi verti posset, si hinc discederē, priusquā rationē aperirē cur in nouo testamēto,&vulgata nostra ęditione, nomina aliqua permaneāt, quæ religiosissimè veneramur, & ob hāc rationem non sine magno mysterio duplicantur, vt est illud, *Abba Pater*,&illud *Epheta quod est adaperire*: fortasse vna causa est hactenus tradita, ꝙ in litera nō sistamus sed ad mysticam pergamus intelligentiā. Deinde in traslatione, dimissa sunt quædā verba hebraica, vt notetur energia qua dn̄s ea pronuntiauit, vnde sibi adsciscunt, peculiarem aliquam venerationem vltra eam, quæ sacræ scripturæ debetur: ita adducit Hieronymus, ex Origene: nequit enim lingua peregrina

Antoniꝰ Beuter annotat. 6. vnde incipit dē nouo testamēto agere.

Hieron. epist. ad Marcellam quæ incipit Nuper.

rectè exprimi, ideo relinquuntur in origine sua verbi gratia, *Emmanuel*, nõ est vna dictio, sed duę, *Emmanu*, & *el*, quod interpretatur nobiscum Deus nam &, *nu*, in hac voce, affixum est pronomen, & inseparabile hæbręis, ut indicet verbi diuini cum natura humana coniunctionem, quæ est maxima vnionũ, eaque inseparabilis: nam quod semel assumpsit nunquam dimisit. Vbi est etiam propter duas voces, latens energia vnionis diuinitatis cũ humanitate in vna persona per combinationem duarum dictionum in vnum nomen. Sic etiam ad inuestigãda mysteria relinquitur Osanna, nã solẽne erat populo sic acclamare regi suo in die exaltationis suę, qui de semine fuisset Dauidis, pro bono omine salutem sperandi à venturo Messia: cuius typum, ac genus in ea ipsa acclamatione attestabantur, quam expectabant complendam in vero Messia, vnde eo ipso rege exaltato populo suo multa bona euentura auspicabantur. Et illud, vocaueris Cephas, quod interpretatur, Petrus, vt eminentia primatus Petri denotetur, vt Ioannes Echius dicit. Et apud Paulum, *sit anathema maranatha*: de quo videndus est Hieronymus, quia significat, dominus venit, quod erat in prouerbio apud Hebræos expectantes Messiæ aduentũ, apud Paulum autem sonat execrationem contra repudiantes Christum, ac si dicat, qui eius aduentum expectant, execrentur in aduentu Christi. Sunt enim apud Hebræos omnes literæ numerales, sicut & apud

Orig. libris contra Celsũ & in Exegeticis.

Mat. 21.

Echius lib. 1. de primatu Petri ca. 22. & 23.

1. Co. 16.

Hieron. epist. ad Marcellam prosequitur Ant. Bruter annot 6. ex cabalistarũ regulis.

apud græcos, & conficiebant Iudæi ex numeris significatis per literas *Maranatha*, nomina Iesu & Mariæ, quæ quadraginta diebus in suis Synagogis in religione maxima pronuntiabant, nesciebant tamen ipsi mysterium quod eo ritu includebant, & præsagiebant. Ob id in euangelijs assumitur, *quod est interpretatum*, vel, *hoc est*, quæ non sunt appositiones, quæ inducant falsitatem in textu, sed potius sunt elucidationes eius, quia non sunt de alieno, & extraneo, sed genuino sensu illustrādo, & declarando. De qua re multa scitu dignissima in Concilio Ferrariensi, vbi græci de latinis cōquerebantur, propter particulam illam. *Filioque procedit*, in symbolo romano, quæ non habebatur in Constantinopolitano, nam dixerunt, quod nō erat admixtio, neque appositio, quæ damnabilis est, ac prohibita per D. Ioannem, sed erat declaratio, quæ poterat ab ecclesia fieri. Plurima in hunc modum poteris lector optime, tua diligentia ex meditatione sacrarum literarum colligere: nos autem ad nostrum redeamus institutum.

Ecclesia interpres quam appositionem possit addere scripturæ diuinæ.

Vide acta Concilij Ferrariensis sub Eug. 4.

Apo. vlt.

LOCVS SECVNDVS EX SEcunda particula, ex varia lectione illorum verborum, *dilectis & Iesu Christo conseruatis & vocatis*, de resolutione, siue reductione vulgatę in fontes originales gręcos & hebręos.

Erasm. in præfe ti fortasse peperit oua quęfouit lutherus

Vulgata editio exponi potest p gręcos fontes & hebræos nō tamē firmitas eius ex illis iam pendet.. Concil. Trid. ses sio. 4. de cret. 2. §. 1.

NE ENARRATIONEM particulę secundę suspenderemus, se orsum considerandum est, si auctoritas nostrę vulgatę resoluenda sit, aut demùm reducenda in exēplaria Hæbræa, aut Græca, an potius sistendū in nostra vulgata. Ad hanc quæstionē nos prouocat Erasmus qui hoc loco legit, *sanctificatis*, asserés græca habere *igiasmenois*, at textus Veronensis habet *ipapimenois* idest, *dilectis*, & scholia similiter exponunt, *& Iesu Christo conseruatis*, idest, per Iesum Christum, vt datiuus gręcus iungatur cū *en*, idest in, ita vt *Iesu Christo* pro ablatiuo ponatur, non in datiuo. Curiosè val de nimis: cęterū ad sensum quantū referat in præsenti postea dicam. Interest tamen, multum hanc Erasmi licentiā reprimere, atque cohibere, qui tā liberè vult semper de nostrę vulgatę versione pręiudicare, & accepta virga censere: nam quamuis iam post decretum concilij Tridentini id decernētis tā authetica nobis nō esset (de qua re postea nostrā sententiā dicemus, si sese vrgētior occasio obtulerit) nō est cur nos semper tā diligēti, & præcisa cura prouocet ad exēplaria græca vel hebręa: maxi

maximè si fontes illi iam sint turbati, & exéplaria illa variăt: ideo potius ex latinis, antiquaq; vulgata interpretatione, græcos & hebræos fontes quã e cŏtra, corrigere ðbem9, quę suspicio mea nŏ est, exéplaria illa non esse munda & prorsus pura, sed multorũ sanctorũ opinio: in primis D. Ambr. qui hac ratione dignatus nŏ est græca cŏsulere quamuis græcã linguã percalleret, immo indignabũdus egrè fert, ꝙ latinis lex præscribatur, vt ex fontibus venenatis, & exéplaribus, qui à se inuicẽ distăt, sacrarũ scripturarũ intelligentiã mẽdicemus. Certè nrę tẽp estatis hæretici ab Eras. sumpserunt morẽ hunc, vt immortales lites cũ catholicis suscitarẽt, atq; studio cŏtentionis suos errores vomere, & seminare possẽt, & hoc fermẽto veritatẽ scripturarũ adulterarent, & eneruarent: cognouerunt hanc pestẽ Orig. Tertul. Basil. & Iustinus martyr, Eusebius, Driedo. Simplicitati ergo latinæ & vulgatæ æditionis magis credẽdũ est, quã curiosę subtilitati græcorũ, ad quã isti nos prouocăt, non tam animo veritatẽ inuestigandi quã vt occasionẽ inueniant veritatem calũniandi. Neq; magni refert, ꝙ fontes illi de industria fuerint vitiati, aut oscitanti indiligentia, si vtrouis modo contigerit, pari ratione scripturę veritas, si non perit, tamẽ læditur. Etsi apud D. Hiero. Aug. & priscos illos patres in more positũ fuit, latinos codices per græcos, & hebræos corrigere, nŏ est ꝙ hac sanctorum patrum consuetudine se se isti tueantur, & refugium quę-

Ambro. in epist. ad Rom. c. 2. & 5. Orig. in fine comẽt. epi. ad Rom. Tertul. l. 5. aduersus Marcionem vtrũque dicit, multa de ferere epist. paulin. apud græcos. Basil. lib. 2. contra Eunom. Iustinus dialogus cŏtra Triphon. Euseb. li. 4. ecclef. hist. c. 18 Driedo. lib. 2. de eccl. scriptu. c. 3. Si originalia sũt vitiata parũ referr casũ aut dedita opera vitium acciderit.

rant:quoniam tunc temporis, non erant exemplaria illa deprauata, & venenata, quæ modo habemus turbata, & dissidentia. Insuper Hieronymus autoritate Damasi papæ potuit facere ad hęreticorũ peruicaciã magis obtũdẽdã, vt ea via magis quoque vulgata editio approbaretur & perficeretur. Rursum ea tempestate vulgata editio non erat perinde authentica, ac nunc habetur, & à Cõcilio Tridentino proponitur, longo tot sæculorũ vsu per Ecclesiam Romanam continua lectione, & meditatione à temporibus Hieronymi & Damasi probata: atque ad sensum Spiritus sancti perfectè redacta. Sicut ergo dicunt Iurisperiti distingamus tempora, & concordabimus iura: ita dicamus nos distingamus rationes & Ambrosij atque Hieronymi concordabimus sententias: rebus enim variatis, consilia quoque mutanda sunt. Lege Cano & Lindanum, & Leonem Salmanticensem, qui totus in hoc est, vt suis quasi coloribus depingat hæreticos, & adulterantes, & obscurantes scripturas. Lege Concilium Hispalense, & sextam synodum constantinopolitanam, & Concilium Nicenum. Agit de hac re Iacobus de Valẽtia, notans conciliabulum illud Babylonicum, ꝙ inierũt Iudęi ad turbãdas scripturas. Quamuis nõ desit Sanderus, vir pius & eruditus hac nostra tẽpestate, qui probet nullum Concilium tale potuisse cõgregari. Ergo volunt isti, ad hebraicas, et græcas literas recurramus, vt disputationes de fide inuti-

Canõ li. 2. de locis, ca. 4. Lindan. libel. de optimo genere interpretãdi scripturas. Leo Salmant. in Isaiam pag. 684 & 964. Concil. Hispal. canon. 13 Sexta synodo Cõstãtino. act. 10. & 18. Concil. Nicen. act. 6. Iac. Bal. 2. psal. Nicolaꝰ Sanderꝰ

inutiles sint,& inefficaces.Idcircò ne quis me, vt linguarum ignarum, eis inuidere existimet, aut christianæ religionis vtilitati detrahere,si sic arceo fideles ab studio tam vtili, oportet is quisquis sit, consideret, illas linguas ad interpretationem scripturarum non parum conducere,qua in parte hebraizantes & græcizantes laudo,& eis inuideo in Christo,eorũ operam commendo moderatam,si ad interpretationem id faciant, quam mirum in modum iuuat vocum multiplex significatio,& significationis proprietas,iuxta regulam superiùs traditam:non tamen vt vulgatam indè emendandam,& corrigendam putes.Et vt in summa dicamus,latinam vulgatã exponere & illustrare per originalia, verbis omnibus atque linguis consideratis,& ad inuicem vigilantissimè collatis integrum est,non tamen licet resoluere veritatem vulgatæ ad illa exemplaria,quoniam ista vulgata traditur ab Spiritu sancto, & ab ecclesia catholica proponitur tanquàm authentica, hoc est, tanquàm suo originali vero,& non deprauato cõsentiens. Et tandem ad rem nostram regredientes,dicamus,integrum esse Erasmo,sic verba ponderare,& examinare ex fontibus,&primeuis originalibus,ita tamen vt temperet licentiam, & libertatem,vt vulgatæ editionis veritatem in fontes illos non satis emendatos resoluat.Nõ me potui temperare quin ante tempus,in malignitatem horum,quodam quasi prejudicio,animaduertere

Recursus ad exemplaria cõducit ad interpretationẽ vulgatæ nõ ad auctoritatis eius resolutionẽ.

Qq animus

Loco. 7. animus enim eſt fuſiùs & abſolutiùs, infra, proprio loco dicere de hac re: interim ad textũ enarrandum regrediamur.

LOCVS TERTIVS EX EAdem ſecunda particula de æterna noſtra vocatione, ex verbo, in Chriſto Ieſu conſeruatis & vocatis.

QVAMVIS animus non eſt amplíſſimum argumentum prædeſtinationis & reprobationis tractare, tamen occaſio ſe ſe offert, vt noſtrum Thaddæum cum Apoſtolo Paulo minimè diſſnetire oſtẽdamus, & viam aperiamus grauiſſimæ illi difficultati vt minus nos torqueat.

Vocatio differenter apud Paulum & Sanct. Thad. Roma. 8.

Gloſſa enim hic videtur immutare verba, quæ ſic ordinat, *vocat, conſeruat, & diligit*, cuius contrariũ eſt in textu. Similiter Paulus, vocare, videtur anteponere, cùm dicit, *quos prædeſtinauit, hos & vocauit, quos vocauit, hos & iuſtificauit, quos iuſtificauit hos & glorificauit*. Nulla eſt diſſenſio, nã Paulus vocare cũ prędeſtinatione coniungit, quę vt ſe tenet ex parte intentionis & finis, prędedit quidẽ: Beatus autẽ Iudas vocare conuertit, & cõiungit cum glorificare, ꝙ eſt vltimum in executione, vt huius ſecundæ particulę ſenſus ſit, ꝙ apoſtolus precetur ſalutem dilectis, & ijs, qui per prædeſtinationẽ

viua

viua fide vnum funtcũ Deo patre, in qua fide per Chriſtũ cõſeruantur, vt in ea perſeuerent vſq; ad gloriã, ad quã vocantur per Chrũ Ieſum cuius mẽbra ſunt, nõ ſolùm per conformitatẽ naturę in quã tũ homo eſt, ſed etiã in quantũ Deus, qui motũ, & vitã effectiuè infundit, meritoriè autẽ qua homo eſt, vt docet S.Thom. Maior ſe offert ſcrupulus, cur Apoſtolus hãc epiſtolã ſcribat ad fideles, ſegregando eos ab infidelibus, quando ex aduerſo Paulus abſolutè & ſimpliciter dicere videatur quòd *vult omnes homines ſaluos fieri & ad agnitionẽ veritatis venire*: præſertim cùm volũtas Dei nequeat impediri, dicente eodem Paulo, *voluntati eius quis reſiſtet?* aliàs daremus cauſam priorẽ Deo, ſi Dei actio impediri poſſet: at Deus cauſa prima, & vniuerſaliſsima eſt, & omnino independens, atq; efficaciſsima, ſic D.Hilarius in illa verba, *Omnia quæcunq; voluit dominus fecit in cœlo, & in terra, & in mari & omnibus abyſſi*, ſolis Deo cõuenit facere, quę velit, ſola perfecta virtus in nullo impeditur quominus ꝙ velit, liberè faciat: quia ei ex quo cuncta ſunt, nihil difficultatis occurrit. Locus iſte nõ par uã cõtinet difficultatẽ, quæ nõ pendet ſolùm ex iſta verborum pugna, & eorum apparenti contradictione, ſed ex eo potiſsimùm quod in hac parte, vt re grauiſsimi momenti hæremus omnes, in qua ſalutis noſtræ ſumma agitur. Vt nodũ igitur ſoluamus breuiùs atq; dilucidiꝰ, ſuperſedẽdũ nobis eſt, & abſtinendũ a veritate expoſitionum,

S. Tho. 3.p.q. 8. art. 6.

1.Thim. 2.

Hic locꝰ B. Thaddæi cũ altero Pauli conciliatur.

Roma. 9.

Hilarius in Pſal. 134.

quam ex Auguſtino,&S.Thoma,etiam poſſemus inducere:tu illos cõſule,non enim vno modo exponũt:nec vacat in præſenti referre, nedùm examinare. Exponam tamen cũ Damaſceno, quem vnanimi cõſenſu ſcholaſtici omnes ſecũtur, dùm de prædeſtinatione determinant, licet non vno modo intelligãt:idẽ tenent Magiſter Ambroſius Oecumenius,Theophilatus, illum locum Pauli interpretantes, Chriyſoſtomus etiam exponens ſimilẽ locum Iohãnis. *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominẽ venientem in hunc mundum*, Hieronymus præterea in illa Ezechiẽlis verba, *Non eſt volũtatis meæ mors peccatorum*, ſic ait, *vbicunque videtur ſeuera ſententia, non homines, ſed peccata damnat.* Anſelmus reliquis omnibus eſt annumerandus.

Veniamus ergo ad Damaſceni diſtinctionem, que tot auctorum grauitate, & totius ſcholæ auctoritate corroborata, recepta atque approbata iam eſt, vt voluntas dicatur in Deo præcedens, quæ eſt acceptatio in Deo exiſtens, conſequens autem voluntas, ſit permiſsio ex noſtra cauſa exiſtens : non quod per antecedentem voluntatem Deus omnibus non prouideat ſufficientia auxilia & media, quæ ſatis ſint ad ſalutem conſequendã, aut quod non velit, vtamur illis, eaque applicemus ad vſum, nam nihil,& inutile, vt habet regula iuris, equiparantur: otioſa enim voluntas eſſet illa antecedẽs, & ſuperuacanea, ſi ſe ipſam deſtrueret, quandoquidem quod ex vna parte vult, alia ex parte

Aug. in Enchiri. à ca.100. ad.103.et de ſpiritu & litera.ca. 33.
S. Tho. ſup Pau. 1.Tim.2 lect.1.
Damaſc. li.2.c.25.
Magiſter in.1. d.46.
Ambro. Occumenius.
Theophil. ſup 1.Tim.2.
Chriſoſ. homil.5. ſup. Ioã.
Hieron. in Ez.18
Anſelm. in locum Pauli. 1.Tim. 2
Diſtinctio. voluntatis, in antecedentẽ & conſequentem ex Dam. ſumpſit ſchola theolog.

ex parte renuit.

Maximè, quòd, *volo*, sumitur pro opto & cupio, nō solum apud rhetores & latinę linguæ peritos, vt volo tibi omnia ex sententia venire, sed etiam in diuinis literis, *volumus Iesum videre*, idest, cupimus & illud, *Pater quos dedisti mihi, volo : vt vbi sum ego, & illi sint mecum*, idest, cupio, opto : sic in prædicto testimonio Paulus, *vult omnes homines saluos fieri*, idest, cupit, & optat: in quam expositionē tādèm Augustinus relabitur, & descendit.

Quid enim prodesset infirmo, si medicus optima traderet præcepta, & præscriberet pharmaca, & sufficientia, & efficatia ad salutem, si nolet pharmacopola medicamēta conficere, nec permitteret iam confecta pharmaca applicari? relinquitur igitur pro re indubitata, quod cùm Deus velit omnes homines saluos fieri, ita optat, & cupit nostrā salutem, vt acceptatio eius in ipso Deo existat, vt ad consummatam perueniamus perfectionē. Ad quam etiam præstat præsidia non modo naturalia, sed & gratuita sufficienter cuique sub ministrat, & illi fini congruentia media præstat. Omnibus denique Deus prouidet benefaciens, & erudiens.

Quare voluntas consequens est secundum operū nostrorum qualitatem & exigentiam. Non enim Deus misericors tantum prædicatur, sed & iustus dominus: quocirca non creauit homines, ad puniendum eos, sed ad saluandum, vbi ergo nostra

Volo idem est quod opto siue cupio & ideo volūtate antecedenti Deus vult omnes homines saluos fieri, indiscriminatim idque volūtate antecedenti, quod exemplis explicatur. Ioan. 12. Ioan. 17. Aug. lib. de correp. & gratia ca. 14. & li. contra aduersa. legis & proph. c. 14. & cōtra artic. sibi falso impositos art. 2. Primum exemplū de medico.

Secundũ exemplũ de patre & tertiũ de legislatore. ipsorum culpa à nostra perfectione decidimus, ipse vt æquus iudex infligit pœnam. Sicut parẽtes non generant filios, vt eos hæreditate spolient, sed vt paternorum bonorũ participes sint & successores: quando enim filius in patrem fuerit cõtumax, vt rebellem & insolentem, iustè quidem, sed præter animi sui institutum, exhæreditabit. Sic legislatores in condendis legibus, & reges in cõseruandis rebus publicis, sanciunt decreta, vt incolumes omnes seruentur, transgressores tamẽ puniantur.

Simile d agricola. Arist. 3. Ethi. c. 1. Volũtas antecedens in Deo formaliter est, vnus & idem actus cũ voluntate consequenti. S. Tho. 1. p. q. 19 arti. 6. ad 1. & 2. de verit. q. 23. art. 2. & 1. dist. 46. q. 1. art. 1.

Non aliter maximus Deus, & optimus pater, & legislator prouidentissimus, nobis omnibus vitam largitur, vt gloriæ suæ faciat hæredes, quod si eius monita negligimus & præcepta trãsgredimur, vt steriles & infœcũdas arbores, veluti prudẽs agricola, abscindit & eradicat.

Consona est hec philosophandi ratio Aristoteli, qui in proijciente merces in mare tempestate coacto, duplicem hanc notauit voluntatem, vnam qua nolet proijcere, si possibile esset, quæ est veluti antecedens de conseruandis rebus, alteram qua proijcit, vt ipse incolumis euadat, quæ est consequens.

Ad hunc modum philosophaberis in præsenti, nisi quod in Deo voluntas antecedẽs, & consequẽs, vnicus actus est, formaliter in ipso existens, quod S. Thom. docuit, nisi quod in iudice, mercatore, legislatore, agricola, geminantur illi actus, & distin-

ſtingũtur realiter, qui in Deo ſola ratione & cogitatione ſeparantur: vult ergo omnes homines ſaluos fieri, ſalua cõditione, & proprietate liberi arbitrij. Profectò cùm Deus velit omnes homines ſaluari, omnes quidem ſine diſcrimine quantùmuis reprobi ſaluari poſſunt, ſi vellent, nec reprobos Deus deſtituit præſidijs neceſſarijs ad ſalutem: at ſaluari non poſſent (etiam in ſenſu diuiſo, vt ſcholaſtici dicunt) ſi illis deficeret voluntas antecedens, quam dicimus in Deo formaliter eſſe & actum poſitiuum dicere. Non ſecus ac loquimur de viſione Dei, ſentiendum eſt de voluntate beneplaciti: viſio enim Dei notitia quædam eſt, in ipſo formaliter exiſtens quæ diuiditur in notitiam ſimplicis intelligentiæ, vt terminatur ad obiectum immediatum, quod Deus ipſe eſt in ſe, notitia autem viſionis, vt tranſit in obiectum mediatum, hoc eſt, vt videt creaturas actu in ipſa æternitate exiſtentes.

Sicut ea dem nõ titia in Deo eſt, viſiõis & ſimplicis intelligẽtiæ, ita eadem voluntas beneplaciti eſt antecedens & conſequens ſolo connotath. reſpectu differũt.

Vtraque notitia, & ſimplicis intelligentiæ, & viſionis, re, vnica eſt, modo tamen & ratione differt, notitia viſionis intelligitur connotare obiecta, quæ reſpicit & ſupra quæ tranſit.

Sic pari rerum conſecutione, voluntas beneplaciti in Deo exiſtens, vnica cùm ſit, antecedens dicitur, ea ratione qua benè vult omnibus, & præſidia neceſſaria & ſufficientia prouidet, cupiens vt ad finem vltimum perducantur: eadem autem dicitur conſequens qua ratione

connotat transitum quendam ad rem, cuius existentiam de facto importat & inuoluit, vt antecedens voluntas quasi de possibili sit, consequens autē de facto, de quo diximus in verbo adimpleatur. Interim nemo existimet, me omnes homines prędestinatos asserere, cùm Paulus tam aperto sermone doceat, *quod Deus volēs ostendere iram, & notam facere potentiam suam sustinuit in multa patientia, vasa iræ apta in interitum, vt ostenderet diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriam.* Et noster apostolus in præsenti, dilectos, (ad quos scribit) ab infidelibus odio habitis separat, & ita communi consensu omnes ferè & sacri & scholastici doctores sentiunt, atque fideliter recipiunt. Tamen misericors dominus omnibus absque discrimine, & exceptione vlla, propria & liberali sua voluntate, sufficientia ad salutem remedia confert.

Profectò si aliquid de necessarijs ad salutem ex parte Dei cuipiam deesset, quod ex parte nostra desideraretur, cùm illud ad salutem consequendum necessarium sit, sine quo saluari nos impossibile foret, vtique nobis imputari non posset, quod vitam æternam non consequeremur, ad quam solis nostris viribus nō possumus peruenire. Palam hoc est neminē saluari posse, si Deus opt. & max. aliquid de necessarijs, & ad iustitiam requisitis illi subtraheret. Etenim eius bonitatem dedecet: de qua Sapiēs docet, *in bonitate & simplicitate sentiēdū* procul-

Partic. 2 Licet Deus velit omnes saluos fieri, nō est asserēdū oēs vniuersaliter homines prædestinatos esse. Roma. 9 Part. 2. Deus nemini quicquā subtrahit de necessarijs & sufficientibus ad salutem. Volūtas beneplaciti diuisum est, illius diuisionis voluntatis in antecedentem & cōsequentē vt ad calcē. 2. par. Sap. 1.

Proculdubio, voluntate sua antecedenti & beneplaciti, sufficienter de requisitis omnibus, nobis prouidet, ita vt nulla ratione de illo cōqueri possimus, aut nostra damna in illum retorquere, sed nostræ negligentiæ, & oscitantiæ adscribendum, qui libertate nostri arbitrij abutētes, Deo excitāti assentiri, aut vocāti respōdere nolumus: nā licet gratia Dei nos præueniat, libera tamen voluntate respondemus. Vtriusq; nos admonet scriptura, nam cū per Ieremiam dicitur, *Conuerte nos dñe, & conuertemur*, præuenienter Dei gratiam confitemur: cùm autem dicitur per Zachariam, *Conuertimini ad me, & ego couertar ad vos*, libertatis nostræ admonemur, qua nos possumus disponere & præparare, ad iustificationis gratiam obtinendam, & executionem prædestinationis complendam. Homines enim vniuersi, Deum sibi vellent habere propitiū, & cum regio vate deprecantur, *conuertere domine, & eripe animam meam, & conuertere domine vsquequo? & deprecabilis esto super seruos tuos.* Dñs tamē in scripturis frequentissimè respondet, & peccata nostra id impedire obijcit, atq; per Zachariam admonet, vt conuertamur ipsi ad Deum: quia ad id, viribus sumus imbecilles, & cū Ieremia exposcimus diuinam gratiam excitantem, ex quibus cognoscemus, Deum paratum esse, ad subueniendum, si eius inspirationibus consenserimus & cooperemus gratiæ excitanti, eodem Ieremia dicente, *si conuerteris conuertam te*, vnde per Iohānem

In nobis situm est voluntatem beneplaciti quā dicimus antecedentem, facere voluntatē beneplacitō sequentē quavia libertate arbitrij prędditi simus.

Concili. Tri. ses. 6. ca. 5. & canon. 4 & 5.

Thren. 5

Zacha. 1.

Psalm. 6.

Psal. 89.

Apoc. 3. *pœnitentiam age ecce sto ad ostium & pulso.*
Etenim liberum nostrum arbitrium, non est velut inanime quoddam, quod nihil omnino agere possit ita vt merè passiuè se habeat: nec per Adæ peccatum amissum, aut extintum est. Situm igitur est in nostra potestate respondere Deo excitanti, parique ratione, nostræ libertatis erit, de antecedente voluntate, consequentem facere, non simpliciter, sed ea ratione qua voluntatis & libertatis nostræ est, respondere Deo vocanti, aut contradicere & renuere. Quod non est aliquam prædestinationis causam ex parte nostra ponere, quinimo nec reprobationis: cùm totũ hoc negotium Paulus in diuinam voluntatem resoluat, quæ vt ostendat diuitias gloriæ suæ, quædam vasa in interitũ, quædam verò in gloriam præparat, & quod (vt figulus) potestatem habet vasa in honorem, & vasa in contumeliam facere. Tota huius negotij causa tàm formalis, quàm efficiens & finalis, Dei bonitas est: solùm ponimus ex nostra parte, voluntatis libertatem, quasi materiam & causam sine qua nõ complebitur neq; exercebitur prædestinatio, iuxta Isaiam. *Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autẽ non contradico*, hoc est, propono ꝙ Deus præcipit, & minimè refugio Cuius rei nos admonet princeps apostolorum, *Satagite*, inquit, *fratres, vt per bona opera certam vestram vocationem, & electionem faciatis*: non intelligit solum de præsenti vocatione fidei, vt Titelmanus putat, sed etiam de vocatione

Attende valdè.

Rom. 9.

Isai. cap.

2. Pet. 1.

Titelm. ibidem.

catione prædestinationis,vt S.Thomas rectè cē- S. Tho. 1.p.q.23. articu.8.
ſet:bene enim operando,prædeſtinationis effe-
ctus certitudinaliter,inquit, impletur. Ita Paulus, Paul. ad philip. 2
cùm metu et timore veſtram ſalutem operamini: Deus eſt enim qui operatur in vobis,et velle,et perficere pro bona voluntate,vbi plane oſtendit Apoſtolus, quod operamur nos adſalutem noſtram:admonet autē, id nos cum reuerentia conari, quia Deus eſt qui illam principaliter operatur,& mouendo voluntatem noſtram vt velimus, & cauſando ipſam iuſtitiam, nobis conſentiētibus,quod eſt perficere pro bona voluntate.

Iſtum eſſe genuinum huius loci D. Petri ſenſum, ex ipſa conſequentia literæ apertè deducitur: inuehebatur D.Petrus in quorundā cœcam inſaniā dicentium, ſi reprobus ſum, nihil mihi proderunt meæ iuſtitiæ, ſi electus,non eſt opus vt probitati ſtudeam:admonet ergo ad vocationem noſtram cautè reſpiciēdum, ne pertinaciter hac cœcitate innodemur,*ſed magis*,inquit:quę particula eſt correptionis,ideſt,non debemus eſſe ſoliciti de vocatione,cuius Deus ſufficientem curam habet, cuius nunquam obliuiſcitur:ſed potius demus operam, & adnitamur, quod ex noſtra parte eſt præſtare:noſtra intereſt,nēpe,vt per bona opera electionem noſtram cōfirmemus: quia licet Dei vouoluntas non ſit infirma,tamen ſine bonis noſtris operibus non cōfirmatur: immò illis perficitur & conſumatur, hoc eſt, completur ipſo opere. Attente cōſidera.

Prouidet ergo Deus cunctis hominibus de omnibus necessarijs ad salutem, si ipsi velint & per ipsos non steterit, & si ei operanti cooperari non renuerint neque obicem posuerint.

Nec prædestinatio nec reprobatio causã habet ex parte nostra.

Quod tamen per se nõ habet causam in nobis, sed totum pendet ex diuina volũtate, tanquam à propria & prima causa fontali, & originali. Primus enim est luminis fons, quemadmodum sol, non tamen naturaliter agens, sed pro libera sua voluntate: Pater est pijssimus, qui neminem filiorũ generat vt exhæredet, sed licet citra iniuriã à suo conspectu proijcere posset, tamen vt optimus medicus, vult omnes homines sanare: non propter suã vtilitatem, quia bonorum nostrorum nõ eget, sed eximia suę bonitatis plenitudine, omnibus hominibus consulit, & vniuersis, de cunctis necessarijs ad salutem prouidet, atque omnibus salutem optat, & affectat.

Volũtas antecedens in Deo nõ est illa imperfecta volũtas, quæ velcitas dicitur in nobis.

Verum est, vsum illorum in nostrum commodum nobis committere, per illam voluntatem antecedentem, quæ non dicit imperfectionẽ, sed discretionem rerum, & insignem quandam prouidentiam, qua rebus omnibus iuxta conditionem propriæ naturæ prospicit: naturalium enim curam in integrum suscipit, & quasi primum generans, ea non relinquit neque destituit, donec in proprio loco naturali collocentur: homines autem, quia liberi sunt, curat etiam, & promouet, salua tamẽ sua natura, si ipsi velint & per ipsos non steterit: *quos*

ob id

ob id, testante Sapiēte, *ab initio constituit, et reliquit in manu consilij sui, adiecit mādata et præcepta sua. Si volueris mandata seruare, conseruabunt te, et in perpetuum fidē placitam facere: apposuit tibi aquam: et ignem, ad quod volueris porrige manum tuam. Ante hominem vita et mors, bonū et malum, quod placuerit ei, dabitur illi:* ecce enim expressè videmus liberum humanæ voluntatis arbitrium, & quod nō ad vnum aliquod, pecorum more, determinauerit: ita tamē vt rectè præmiserit, *non dixeris per Deum abest, quæ enim odit ne feceris, non dicas, ille me implanauit, nō enim necessarij sunt ei homines impij*: nam vt dicit Augustinus, propter Deū nō recedimus à lege, per Deū nō stat, sed per nos: si non fecerimus quæ iubet, nobis nō illi imputandum est. Omnes vocat operarios per Matthęum, & nulli ex ritè & rectè laborantibus, denarium negat. Talenta omnibus distribuit, & superlucrantes in gaudium suum admittit: seruum autē illum duntaxat reiecit, qui receptum talentū vnicum, non posuit ad mensam, & numularijs ad vsurā & lucrum: Similiter de nobis ipsis censeri debemus, ad nostrā enim doctrinam illa traduntur, nobis sanè vitio vertetur, si in vinea domini operari recusauerimus, aut talentis nobis donatis lucrifacere, culpa enim nostra, non Dei optim. maxim. damnabimur.

Quapropter, rem omnem à principio resumētes, colligimus propositi scrupuli dilutionem, vt rectè noster Apostolus, cū Paulo fideles ab infidelibus

Eccle. 15

Eccl. ibi.

August. de grat. & libe. arbi. c. 2.

Matt. 20

Fructus & consolatio ex parabolis & euāgelijs captatur.

Matt. 25

Recapitulatio dilutionis ad propositum scrupulū cum D. Petro cōsentiens.

ſeparet, & inter fideles, prædeſtinatos à reprobis ſe iungat, quos admonet in Chriſto cùm D. Petro iam electos ſatagere, per ipſum conſeruari in legũ obſeruãtia, ita vt certam faciant electionem ſuã, quo ad perueniant ad gloriã, ad quam conditi ſũt, Atque adeo ſi Paulus ad Timot. loquitur de volũtate beneplaciti, quam vocamus antecedentem: noſter apoſtolus Thaddęus de voluntate illa bene placiti, ſermonẽ facit, quam cõſequentem appellamus, quã cupit impleri, vt conſequenter in textu dicitur. Vnde Dei voluntatẽ impedimus, quoties diuinis beneficijs, & excitanti gratiæ contradicimus, & ipſius effectibus impedimẽta apponimus dum obduramur, nec reſipiſcimus: impedire ergo cõmunius eſt, & latius patet, quàm reſiſtere, quia reſiſtere propriè eſt reſpectu eius qui infert vim, & Deus nemini vim infert: purius ergo & ſimplicius vocabulũ eſt impedire, quam reſiſtere. Dei voluntati reſiſteremus, tum ſeipſi vim inferremus, tũ etiam ſi contrarium eius quod vult ipſe faceremus, & aliter operaremur quã ipſe præcipit: pro prius eſt igitur impedire quã reſiſtere: cũ hęc ipſa eius ſit voluntas, omnibus proſpicere iuxta proprietatem ſuæ naturæ: *attingit enim à fine vſque ad finem fortiter & diſponit omnia ſuauiter*, nullam vim infert, neque res ipſas quas condidit, deſtruit, neq; inclinationes, quas ſemel indidit, remouet, ſed ſuos motus agere ſinit, & pro modo ſuæ naturæ permittit operari: & hæc eſt vis maxima ſingulariſque

Conciliatio beatorum apoſtolorũ Pauli & Thaddęi Part. 2.

Diferentia eſt inter nomina: quia quædam cum imperfectione, quædam abſque ipſa, rem eandem ſignificãt, infra loco. 4.

Volũtas Dei efficax eſt, quod cui nos non reſiſtimꝰ cum tamen impediamꝰ

Sapiẽ. 8.

ris que efficacia diuinæ voluntatis. Quapropter voluntas illa antecedens, beneplaciti dicitur, quia sufficiens est ad saluandum homines, & de se efficax: qui vt definit. Damascenus quædam accepta tio est, in ipso existens, qua vult, teste Paulo, omnes homines saluos fieri. Tamen quandiu non est voluntas bene placiti, quæ est consequens, illa efficatia voluntatis, non sortitur efficientiam propter nostram voluntatem non respondentem: quoniam voluntas hæc, veluti pendens videtur, ex conditione nostrorum actionum, quatenus ipsas expectat. Rectè igitur dicit, noster Thadæus His qui sunt in Deo patre dilectis, & Christo Iesu conseruatis & vocatis. Vt designet fideles, quibus hanc suam epistolam destinat, sanctificatos per fidem, & segregatos ab infidelibus ad quos hec epistola non mittitur.

Damascenus. li. 2. de fid. orth. ca. 29.

Paul. 1. Timn. 2.

Voluntatem bene placiti diuidi in antecedentem & consequentem explicatur.

(.?.)

LOCVS QVARTVS EX EADEM SECUNDA PARTICULA

LOCVS QVARTVS EX EAdem secunda particula de Trinitatis mysterio, ibi, *Misericordia vobis & pax, & charitas adimpleatur.*

Mysteriũ Trinitatis quatenus ex creaturis indagatur.

VIDEBIMVR fortasse, in expositione secundę particulę, contra fidẽ agere, eius que dignitati, & auctoritati derogare, eòquòd sic ratione naturali velimus ipsam ostendere: fides enim nostra supra naturam est, quam neque Plato, neque Mercurius Trismegistus, neq; Aristoteles, neque vllus vnquàm philosophorum dignoscere potuit, quam obcausam Christus D. Petro dixit, *Beatus est Simõ Barjona quia caro & sanguis non reuelauit tibi sed pater meus*, & vt Paulus, & Isaias testantur, *in cor hominis non ascendit*, & alibi iuxta æditionem. 70. *Nisi credideritis non intelligetis*. Nihilo enim magis, vestigium creaturarum in cognitionem trinitatis diuinę, nos perducet, quàm consideratio picturæ, & statuæ, in notitiam coloris aut pulchritudinis artificis: quoniam non manifestat nisi artem, quæ est ratio faciendi. Ita & ratio naturalis, mõstrabit quidem ex creaturis, vestigiũ vnitatis essentiæ & potentiæ Dei, quæ non vt distincta, sed in ratione vnius, ad productionẽ creaturæ conueniunt: vnde emanauit commune axioma, *opera trinitatis adextra esse indiuisa.*

Aug. de ciuit. dei Iustinus martyr. S. Tho. 1. p. q. 32 art. 1. de hac re, & fusissime Agusti. Eugubinus. li. 1. 2. 3. & de inceps. de peren ni philosophia ex omni antiquitate. Matt. 16. Isaiæ. 54 1 Cor. 2. Isaiæ. 7.

Præterea quãuis ex creaturis ostendi vlla ratione posset

possent Trinitas diuina, tamen per hæc tria, Misericordia, pax, & charitas fieri nō potest: siquidem quodlibet horum trium commune est Trinitati, & nulli personæ proprium, sed communia sunt attributa: tres enim diuinæ personæ, vna sunt Misericordia, vna pax, vna charitas.

Diluetur tamen facilè hæc obiectio, si distinguamus, vt oportet, ne in re hac perdifficili, labamur in hæresim: quia vt dixit Magister, *nullibi periculosiùs erratur, nec laboriosiùs aliquid quæritur nec fructuosiùs inuenitur. Ex verbis enim malè ordinatis incurritur, hæresis*, vt nata inde contentionis pertinacia, apostatare faciat à fide. Idcirco notandum, inter vocabula trinitatis quædam esse essētialia, qualia sunt communia toti Trinitati, Deus, bonitas, iustitia: quædam autē notionalia, quæ notiones sunt personarum & propria illis, vt Pater, generans, ingenitus soli Patri: Verbum, genitus, soli Filio, Spiritus sanctus, soli tertię personæ: Similiter ad significandam processionem, quædam sunt communia, vt processio, productio, emanatio, origō, cōmunicatio: quædam propria, vt generatio, natiuitas, conceptio, parturitio, partus, intellectio, quæ sunt propria processionis Filij: processioni autem Spiritus sancti vnum tantum habemus nomen proprium, quod est spiratio.

Mag. 1. dist. 2. Hieron. in libr. de Symbolo.

Multiplicibus nominibus de Trinitate diuina loquimur.

Nominū quædam purè & ingenuè, quædam impurè & veluti rusticè significāt.

Inter quæ nomina, alia sumūtur propriè, alia metaphoricè, quod hac regula breuiter illustramus ex dictis apud S. Thomam, vt nomina creaturarū,

S. Tho. 1. p. q. 3. art. 2. & q. 13. ar. 3

Ss quæ

quę in vltima sua differentia nullam includūt imperfectionem, propriè conueniunt Deo. Inter cō munia vocabula, sapientia, prudentia, ars, virtus, prouidentia: inter propria & notionalia, pater, filius, processio, productio, communicatio, datio, acceptio, hæc non includunt imperfectionem in sua vltima ratione formali, ideo propriè sumūtur: at vero lapis, leo, & similia, quia secundum vltimam differentiam dicunt imperfectionem, Deo non competunt nisi metaphoricè, & figuratè. Ita inter propria, & notionalia, partus, & parturitio metaphoricè transferuntur ad Trinitatem, quia partus, & parturitio difficultatem sonant in processione: in diuinis autē nulla est difficultas, nullus labor, sed summa iucunditas: partus dicit eiectionem, & fœditatem, diuini autem verbi productio purissima est, atq; syncera: & ne simus molesti, sic dicendum de reliquis nominibus, quibus diuina balbutimus.

Quid sit nomina cōmunia Trinitat. alicui p-sonæ attribui & appropriari. Rursum nomina, quæ cōmunia sunt, appropriantur personis, nonq; illis fiāt propria, sed q sacri doctores cōsueuerunt illa accōmodare, & adaptare ad manifestandū id, q propriū est personarū, colligēdo illud q cōmune est tribus cum aliquo proprio personæ, & hęc manifestatio personarū per essentialia attributa appropriatio nominatur, seu attributio, quę per aliquā habitudinē fit, quę ex creaturis sumitur siue similitudinis, siue dissimilitudinis, vt docet S. Tho. Quod nō tātū fuit cōueniens,

S. Tho. 1. p. q. 39. ar. 7, & 8

niēs,sed maximè necessariū:siquidem, vt à principio dicebamus,Trinitas est indemōstrabilis ratione naturali:congruū est, vt notificetur & manifestetur,ex creaturis per similitudinē vestigij: ꝙ aliter fieri nō potest, quā essentialia & cōmunia secundū nostrū modū intelligendi ad personas applicādo attribuēdo,& quoddā modo appropriādo,vt ad cognitionē Dei secundū modū, quē ex creaturis assumimus,manuducamur,& promoueamur:ꝙ secundum quatuor vias à sanctis patribus obseruatas docet S.Tho.posse fieri: vnā tamē ex illis in præsenti docet B.Thad,*per misericordiā,pacē et charitatē*,hoc ipsū Sapiēs, ꝙ *à magnitudine speciei,et creaturę,cognoscibiliter poterit creator horū videri*,exponente Paulo, *inuisibilia Dei à creatura mundi per ea, quę facta sunt intellecta cōspiciūtur, sempiterna quoq; eius virtus atque diuinitas*,dicit Chrys.Deus ante omniū oculos creaturam in medio proposuit, vt ex ipsa creatorē coniiciamus: vidisti magnitudinē inde cū admiratione potentiā cōditoris cōsidera: pulchritudinē vidisti, obstupesce sapientiā& gloriā Dei,quā ipsi etiā cœli enarrāt:ex analogia enim creaturę creatorem indagamus.Quapropter cùm quatuor sint in creatura,nempè quòd sit, deinde quod vna sit,tertiò quod virtutem habeat & potētiā ad operandum,demùm secundū effectus productos:sic recōditum illud Trinitatis mysterium quādo ratiōe ex viribus naturalibus desumpta demōstrare non possimus, quoniam abditissimum

S. Tho. 1.p.q.39. ar.8.

Sap. 13.

Roma.1.

Chrisof. homil.9. ad populū Antionus.

est,& sola fide accipimus & retinemus : nihil tamen vetat ex his,quę apud creaturas videmus,declarare,& iuxta nostri ingenij tenuitatem vtcumque manifestare . Nã cum ex diuinis literis Patri adaptetur potẽtia,Filio sapientia,Spiritui sancto bonitas,exemplo excitamur ad intelligendas inuestigandasq; illas proprietates & rationes, quę Patri,Filio, & Spiritui sancto seorsum accommodantur & attribuuntur : hoc autem non facimus pro libito, vt Petrus Abaylardus dogmatizauit, qui hęreticè affirmabat,appropriata, quæ personis attribuuntur,illis esse propria, ita vt potentia solius Patris,esset sapiẽtia solius Filij,bonitas solius Spiritus sancti, de qua re legendus est D.Bernardus.

Bernar. epist. 190

Appropriata diuinarum personarum non sunt illis propria.

Sed sumpta occasione ex diuinis literis,& sanctorum vestigijs inhærendo,per quorum doctrinam,& nostræ rationis discursum, ducemur in aliquam diuinæ triadis cognitionem:vt quòd Pater à se sit principium sine principio:quòd Filius à patre sit,ipsius que verbũ, atq; adeo sapientia:quod Spiritus sanctus ab vtroque sit per voluntatẽ,ideo bonitas.Per hæc igitur,quæ alioqui communiter omnibus nota sunt,sillogizamus,vt ptopria personarum,quodam modo adumbremus.

Hilarius libr.2.de Trinit. Aug.li.6 de Trin. c.10. sub initio.

Ex prima via, & consideratione creaturæ , quòd sit ens.D.Hilarius,quem secutus est Augustinus, attribuit tria,æternitatem apropriatam Patri,speciem Filio:vsum Spiritui sancto.

Ex se-

Ex ſecundæ viæ conſideratione, qua creatura eſt vna, tria acommodat Auguſtinus, vnitatem Patri, æqualitatem Filio, connexionem Spiritui ſancto. Ex tertiæ viæ conſideratione, qua virtus eſt ad operādum, ex diuinis literis tria communia appropriamus, potentiam Patri, ſapientiam Filio, bonitatem Spiritui ſancto. Vide loca apud reuerendiſſimū Bartholomeum Torres epiſcopū Canarien. Ex quartæ autem viæ conſideratione habitudine nēpe ad effectus, attribuimus cum Paulo, vt *ex ipſo, & per ipſum, et in ipſo ſint omnia* : *ex ipſo* ſcilicet Patre, quia *ex*, licet implurimū cauſam materialem notet, in præſenti dicit circunſtantiā cauſæ efficientis : per ipſum, ſcilicet, Filium, quoniā *per*, dicit circunſtantiam formæ, quia Filius eſt ſapientia, & ars, per quam Pater operatur : *in ipſo* ſcilicet, Spiritu ſancto, quia *in*, dicit circunſtantiā cauſæ finalis continentis.

Sāctiquatnor vijs in dagarunt appropriata: Aug. lib. 1. de doctr. Chriſtia. c. 5. Torres de Trin. q 39. art. 8. 1. p. cōment. Rom. 11. &. 1. Co. 8. Tertuli. l. de Tri.

Vide cætera apud Sanctum Thomam, & Magiſtrum: nos ad rem noſtram deſcendamus. Quemadmodum Paulus, *ex ipſo, per ipſum, & in ipſo* eſſe omnia dicit, & doctores ſancti colligunt Trinitatem modo iam dicto, quoniā imperio Patris omnia ex ipſo ſunt, & Verbo eius digeſta ſunt, vt per ipſum ſint, & in Spiritu ſancto liberationem corruptionis expectant, quia in ipſo ſunt: ita in propoſito, Beatus Thaddæus, Trinitatem nobis inſinuat per tria illa, *Miſericordiam, pacem, & charitatem* cū ante nr̄os oculos proponit potentiā Patris, vt

S. Tho. 1. p. q. 39. art. 8. Mag. 1. d 31. & 34. Qua cōſideratione Beat. Thaddæus tria hæc attribuat & acommodet.

fontem misericordiæ ad omnem nostram suble-
uandam miseriam, ex quo omnia bona sunt. Con-
Colo. 1. siderat etiam filij sapientiam per pacem: *per ipsum enim reconciliauit omnia pacificans per sanguinem crucis eius siue quæ in terris, siue quæ in cœlis sunt*: conciliauit enim angelos, & homines, quos priùs offensa à Deo dessociauerat. Per bonitatis charitatẽ, Spiritũ sanctũ intelligit, in cuius bonitate omnia sunt, & continentur: Deus enim sua bonitate cuncta conseruat, gubernat, & ad optatum finem perducit, conuenienter quidem suæ inclinationi, per quam iuxta propriȩ naturȩ congruentiam omnia, sed maximè hominem, ad suum finem promouet, atque perducit: ad ipsum enim hominem dirigit B. Thaddæus illa tria, misericordiam, pacem, & charitatẽ, in ipsoque homine cupit illa tria adimpleri, multiplicariq́ue ab ipso eodemque homine (quòd conditus sit ad imaginem, & similitudinẽ Dei) non iam Trinitatis vestigium (vt in reliquis creaturis) sed expræsiùs hominem ad Trinitatis, imaginẽ conditum esse conspiciamus, exoptat, nã licet homo, non sit imago æqualis patris, & perfecta, perinde ac diuinum verbum est, est tamen ad imaginem conditus semper in motu existens, & via ad continuam & maiorem perfectionem quã apostolus Thaddæus cupit impleri pro modulo vię, vt tandem in fine & patria sistat & impleatur.

LOCVS QVINTVS EX EAdem ſecunda particula: De imagine Trinitatis in nobis: qui ex eiſdem verbis ſumitur, ſcilicet, miſericordia vobis & pax & charitas adimpleatur.

PRAESTABAT nobis hac parte B. Thaddęus apoſtolus magnam quādam occaſionem interpretādi, quid in nobis illud ſit, in quo imago & ſimilitudo Trinit. conſiſtat ac cōſpiciatur. Quā libentiſsimè arriperē, niſi prolixior eſſe timerē: quia tamen perdifficilis res eſt: & quando nō datur locus pro dignitate aperiēdi: ſat ſuperq; mihi fuerit, ſi viā ſapientibus monſtrauero, vt ipſi exactiùs interprętentur & exponant, candidè, ſyncerè que intelligant doctores ſanctos, qui frequētiſsimè in hac re ſunt: alioquin dificulter intelligent Sanctum Thomam, Bernardum, Auguſtinum, & cæteros de hac imagine Trinitatis, quæ in nobis eſt, verba facientes. Spero autem noſtram huius quæſtionis reſolutionem, & ad doctrinam ſanctorum bene intelligendam magno vſui futurā, & quod per eādem, ſancti ipſi conciliabuntur, & ſacra ſcriptura illuſtrabitur.

Non enim eſt parua controuerſia, quomodo cōparare debeamus Trinitatē increatam ad creatā Trinitatē animæ noſtræ, quæ imago illius eſt: nā Bernar-

Imago Trinitatis vnde & quatenus ex nobis ſumēda ſit. S. Tho. 1. p. q. 27 ar. 4. & q. 79. art. 6. 67. & 93. Bern. li. de interiori domo. Aug. lib. 3. ſuper Geneſ. ad literā. ca. 19. & lib. 12. c. 6. & lib. 15. de tri. capit. 23. & lib. 12 c. 4. 5. 6. & 24. & lib. 9. ca. 4. 5. 6. & li. 14. c. 2 4. 7. 8. 11

Bernardus comparat ad potentias, memoriã, intellectum, voluntatem: Augustinus ad actiones, quia sunt duę actiones, scilicet, intelligere, & velle, & similiter duo producta, verbum, scilicet, & amor. Tamen vt liberior, & vniuersalior sit comparatio, & imago exactior, neque ad solas tres potẽtias, neque ad solas duas actiones, siue duo producta attendendum est: sed admiscendæ sunt potentiæ cum actionibus, ita vt potentias ipsas sumamus prout in supposito, vt hæc sit analogia, & collatio, vt sicut in nobis se habet suppositum intelligens, specie intelligibili informatum (quod à doctoribus & sacris, & scholasticis, maximè à D. Augustino, memoria fœcunda appellatur) ita Pater æternns in Trinitate ineffabili penes se, & à se iam sapiens, & intelligens. Deinde quemadmodum in nobis intellectus iam fœcundus, dicit verbum, parit atque exprimit suum conceptum: ita in diuinis verbum dicitur, & exprimitur à Patre per intellectum: vt tandem sicut in nobis intellectus, per verbũ iam illustratus, ratio est amã di ipsi voluntati, vt producat amorem, (itaque in nobis suppositum intelligens per intellectum ex præsso iam verbo, facit voluntatem esse in actu primo promptam ad volendum,) sic Spiritus sanctus in diuinis à patre, filioque procedat.

Quæ sint cõueniẽtia inter Trinitatẽ increatam & creatam quæ in nobis ponitur.

Iuxta quam consideratione, rectè sumitur ex nobis imago ad indagandam, & declarandã increatam Trinitatem: quoniam habent multas conuenientias,

nientias. Prima eſt, ex parte diſtinctionis, quia ſicut tres ſunt perſonæ realiter diſtinctæ, ita tria ſunt in nobis realiter diſtincta: fœcunditas, ſcilicet, intellectus per ſpeciem impręſſam quæ realiter diſtinguitur ab illuſtratione expræſſa, per verbum, & ab inclinatione voluntatis, per amorem.

Secũda cõuenientia in proceſsione eſt: quod ſicut à patre procedit filius, & ſimiliter Spiritus ſanctus, qui manẽt in ipſo principio & patre: quia non producuntur extrà per operationem tranſeuntem, ſed manent intrà per operationem immanentem: ita verbum, & amor in nobis procedunt originaliter à fœcunditate intellectus, per ſpeciem, & manẽt in ipſo principio productiuo.

Tertia cõuenientia ex modo proceſsionis ſumitur, quia ex his tribus, ſecundum quod verbum eſt, procedit à primo, tertium, ſcilicet, amor procedit à primo, & ſecũdo, ſpecie, ſcilicet, & verbo ita in diuinis. Vnde Concilium Toletanum dicit, per comparatiuam ſimilitudinem: ſumi Trinitatẽ à memoria, intelligentia & voluntate: & in alio Concilio Toletano docemur: has conuenientias ſecundum comparationem humanæ mentis ſumi: vt quoquo modo ad contuendum illud diuinæ Trinitatis ineffabile ſacramẽtum humana infirmitas excitetur: ſecundum hanc igitur analogiam, & humanæ mentis intelligentiam, Trinitatis myſterium ex homine, qui ad imaginem Dei

Concili. Toletan. 16. in cõfeſ. fidei

Concil. Tole. 15. cap. 1.

Tt condi-

conditus est, sumimus.

Disimilitudo est in imagine Trinitatis ad ipsam Trinitatem.

Licet multas habeat dissimilitudines: nihil enim tam simile est, quod non in pluribus distet, maximè cum humana diuinis comparantur: nam differũt, quia in diuinis tria illa subsistũt substãtialiter in eadẽ natura: in nobis accidẽtia sunt naturaliter & essentialiter distincta. Deinde in nobis tertiũ, scilicet, amor, à secũdo immediate, à verbo, videlicet: à primo autẽ, nempe, ab specie mediate procedit: in diuinis verò Spiritus sanctus à primo, & secundo immediate procedit, quia ab vtroque tanquam ab vno principio. Tertiò differunt, quia noster intellectus per speciẽ est velut in habitu, & in potentia, quoniam non intelligit sine verbo, neque amat sinè amore: in diuinis autem, vt nihil est potẽtiale, pater per se ipsum intelligit & amat in actu. Prætereo multa alia discrimina, quæ non minus per viam dissimilitudinis conducerent ad Trinitatem explicandam, quàm prædictæ conuenientiæ per similitudinem conferant.

Collectio hu 9 particulę secundę. Castro d heresib. verb. Imago, heres. 2.

Ergo hæc Trinitatis imago non est corpori impræssa, vt hæretici quidam dixerunt, sed animę ipsi, nam hoc ipso Deus formans hominem, à brutis eũ separauit, quòd ad eius similitudinẽ eundẽ produxerit: vt homini cum Deo similitudo sit, & affinitas, & animus noster diuinum quoddam sit simulachrũ, ea ergo parte similis est Deo, qua est rationalis, & veræ pietatis capax, iustitiæ studiosus: ideo tanquam propriam prolem sibi similem amauit

amauit. Licet sit similitudo valde imperfectè Deum repræsentans,& multùm à suo archetypo distans:nam si ad literam textus reddendus esset, sonat, *faciamus hominem in vmbra nostra*, & quãuis homo vmbra Dei sit,similitudoque illius, cuius est vmbra,imperfecta tamen, & longè ab eo distans. Mirum est,quantum pro nobis faciat,vt accedamus ad naturam ipsius, ipsiusque consortes,teste D.Petro,efficiamur,vt discamus ex hoc locoTrinitatis imaginem nobis impressam venerari:discamus etiam piè suspicere tam liberalem parentem,& tanquam dominum habere, qui nobis omnibus totis viribus subministrauit, & proprijs inseruiuit vtilitatibus,quos non dedignatur tam largè alere,tam benignè suspicere, *qui etiam factus est nobis sapientia,iustitia,& sanctificatio,& redemptio,quemadmodum scriptum est,Qui gloriatur, in domino glorietur.*Si ergo per illum omnia accepimus, non debemus in alio gloriari quàm in ipso, per quem vocati sumus: vt ista imago, quę in nobis est,Trinitatis capax, Misericordia, pace & charitate Dei adimpleatur, per quæ sacræ Triadis in diuisa vnitas,nobis repreſentatur.

Obserua vnde Deus tãtopere nos diligat, & nos ipsi reclamare teneamur.

Genes.1.

2.Pet.1.

1.Cor.1.

(∴)

LOCVS SEXTVS EX TERtia particula, de apostolorum æqualitate: non obstante D. Petri principatu ex illo verbo, deprecans.

B. Thaddæus parē habuit legatio- nē cū cæteris apostolis.

EX ILLO verbo, deprecans, S. Thomas, & alij in præsenti inferunt, Beatum Thaddæum non sumpsisse communem & generalem legationem: nam rogare inferioris est. Quod mihi placere non potuit, ex eo, quod apostoli omnes æqualis fuere potestatis creati immediatè à Christo, omnibus ex æquo absque discrimine dicit: *Quodcunque solueritis. &c.* similiter sine discrimine ad omnes loquitur, *sicut misit me pater, & ego mitto vos, hæc cùm dixisset, insufflauit, & dicit eis, Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remittuntur eis*: nam licet Petrus fuerit princeps Apostolorum, & caput collegij, (vt ex Mattheo constat, vbi Petro promissæ sunt claues regni cœlorū ante passionem: & similiter ex Iohanne, *pasce oues meas*, vbi datæ sunt claues post Christi resurrectionem,) & ab ipso, tanquam à capite ordinario, omnis potestas ecclesiastica deriuanda esset in cæteros apostolos, (vt optimè Cardinalis Turrecremata docet,) tamen non contulit Petrus, vt ipse Turrecremata existimat, sed quia Petrus erat caput vicarium & secundarium, à Christo, qui primarium erat caput, præuentus est, & ipse Christus

Ioan. 20.

Matt. 16

Ioan. 21.

Turrecr. li. 2. sum mæ à ca: 29.

stus omnibus ex æquo contulit: quod Petrus esset collaturus, vt rectè, & subtiliter Caietanus docet: quare quod à Petro, vt monarcha, via ordinaria proueniret, factum est per Christi priuilegiũ, cui placuit Petrum præuenire, faciendo ipsos sacerdotes in cœna, *Hoc facite in meam commemorationem*, conferendo potestatem supra corpus Christi verum: confessores, citatis verbis, fecit post resurrectionem, conferendo potestatem supra corpus Christi mysticum, ad executionem confirmationis die Pentecostes: sicut in his Petrus à Christo præoccupatur, ita etiam præuenitur in collatione Apostolatus, & gubernationis: non enim derogat Petri auctoritati, & primatui, quod Christus quadam anticipatione conferat, quod Petrus via ordinaria esset collaturus. Fuere ergo omnes Apostoli æquales in Apostolatu, quãuis omnes Petrum vt principẽ recognoscerent: qui erat caput Apostolorum, vt esset vnitas in Apostolico collegio.

Caietan. opuscul. de prima tu Petri & de autorit. Papæ & Conc. c. 3. 4. & 5. Lucæ. 22 Ioan. 20 Actor. 2.

Differentia tamen in hoc stat, quod Petri potestas, quia ordinaria erat, durat, durabitque perpetuò vsque ad consummationem sæculi in eius successore: aliorum verò Apostolorum auctoritas apostolica in vniuersum orbem temporaria erat, & cum ipsis spirauit, Petrus siquidem Christi vicarius est, alij legati dicuntur: vt testatur Paulus, *posuit in nobis verbum reconciliationis, pro Christo ergo legatione fungimur tanquam Deo exhortante per nos*, au-

Differẽtia inter Principẽ Apostolorũ Petrũ & reliquos Apostolos. 2. Cor. 5.

thoritatem ergo habebant Apostoli prædicandi euangelium in vniuerso orbe. Alia differētia est quod authoritas regiminis Petri erat velut præceptiua: aliorum verò Apostolorum velut executiua: ex delegatione enim prædicabant: ideo Petrus dicitur vicarius Christi: reliqui Apostoli vicarij operis appellantur ab ecclesia in præfatione ipsorum Apostolorum, *vt iisdem rectoribus gubernetur, quos operis tui vicarios contulisti praeesse pastores*: ideò ad Petrum expectabat alios cōpellere præcipere, prouincias distribuere, & tanquam oues sibi subditas gubernare, & thesaurum ecclesiæ poterat limitare, ne dispensarent nisi ex sua commisione, quia soli Petro cōmissum est ouile ecclesiæ, cum dicitur, *pasce oues meas*: reliquis

Ioan. 21.

autem legatio committitur: & Petrus erat superintendens in totam ecclesiam, plenè enim receperat clauium potestatem, in reliquis autem, partiales & inadæquati actus clauium erant: nam in Petro erant velut in capite, & in suo toto: in reliquis autem Apostolis vt in membris, & ministris suo capiti cooperantibus. De qua re legendus est Caietanus, qui latius, & exactiùs singula expendit.

Caietan. opusc. de authorit. appostol. & Conc. cap. 3. 4.

Cur verbo deprecatorio vtatur B. Thadd.

Quare, vt ad institutum reddeamus, nō deprecatur B. Thaddæus, quòd auctoritatem non habeat prædicandi in vniuersum orbem: hæc enim erat sua legatio, & huius operis erat vicarius, & hanc iure exequitur, quam non intelligemus à principe Apo

pe Apostolorum Petro fuisse impeditam aut coartactam: alioquin ecclesia Romana nō benè epistolam istam inter canonicas & catholicas retulisset: cùm igitur apostolica sit hæc epistola, & ad vniuersalem ecclesiam dirigatur, proculdubio B. Thaddæus generali sua functione & legatione vtebatur. Vsus tamen est verbo rogandi, nō quòd putandum sit, nostrum Apostolum authoritatem non habere, sed vt doceat nos tumórem omnem deponere, & piè, & humiliter verbum Dei annūtiare, non quasi dominantes in clerum, & authoritatem exercentes, sed vt benignè, & humiliter in Domino obsecrantes. Fugit etiam imperādi verbum, & deprecatorium assumit, vt libertatem suscipiendi fidem nō tollat, sed nos admoneat quod fides liberè suscipienda est, ad quàm nemo cogendus inuitèue trahendus: quod egregiè Sanctus Thomas nos docuit: defendere tamen fidem licet, & pro ea pugnare: quin & D. Paulus Apostolus hac loquendi phrasi per obsecrationem frequentissimè vtitur, vt videre est in eius epistolis: *fratres obsecro vos per misericordiam Dei*, &c. id ipsum & D. Petrus.

1. Pet. cap. 5.

S. Tho. 22. q. 10. art. 10. Rom. 12. 2. Cor. 5. Galat. 4. Ephes. 4 1. Thess. 4. 1. Pet. 2. & 5.

LOCVS SEPTIMVS EX tertia particula de auctoritate vulgatæ ęditionis ex varia lectione & interpretatione verbi Supercertari, quam diuersitatem etiam in alijs particulis annotauimus,

MVLTAS & difficiles quæstiones à multis pro rei magnitudine diffusè agitatas locus iste inuoluit. Verumtamen ne interpretis methodum excedere videar, breuiùs absoluere conabor, nihil omittens quod dictu necessarium visum fuerit. Quod Deo duce præstaturum me spero: dum Oecumenici Tridentini Concilij mēti, & animo, toto conatu, & mente pariter ad hereo. Mens autem Tridentini Concilij, citra dubiū, ea fuit: excitatos quotidie tumultus hæreticorum de reijciendis & admittendis traslationibus, sedare & remouere: eorum maximè, qui quotidie nouas emittunt versiones, & in vulgatam nostrā castigationes (vt ipsi dicunt) & recognitiones edunt, nunc ad Græca, iterum ad Hebræa exemplaria nos prouocantes: veritatem scripturarum sæpè ex fontibus turbatis expendentes, atque diiudicantes. Qua vna re quod cupiunt est, scripturas sacras è medio tollere, sua somnia & cōmenta inducere. Ob eam causam adijciunt scholia, marginales annotationes, capitum summaria, glossemata, indices. &c.

Necessitas vrgēs Concil. Trident. vt determinaret de vulgata.

Per

Per quæ nisi Dei Optimi Maximi prouidentia, sancti officij solicitudo, & indefessa vigilia adfuisset, actum iam esset apud nos, de scripturarũ sacrarum veritate. Et nisi sanctum cōcilium è multis ęditionibus vnam authenticam probasset, ad quam catholici, tanquàm ad certam scripturam sacram, cuncta dubia expenderent, nullus fuisset disputandi finis, immortalis essent lites, & quidē sine fructu. Nam contradicentiũ pertinacia traheret, vt vnus ad Græcam prouocaret linguã, alius ab Hebræa pręsidium peteret, alius autem ad sua somnia, & de suo capite conficta, tanquam ad sacrũ asylum cōfugeret, inde perpetua duraret cōtentio, si hoc, aut illo modo legēdum, aut vertēdum foret. Hoc dissidium decreto Triden. Cōci. prorsus pacatũ est, & mitigatum, maximè si Beati Thaddæi depræcationem omnes exaudiamus, nempè vt fidei catholicæ, supercei tari, discamus, hoc est, vt minimè nosmetipsos audiamus, sed ꝓprio abnegato iudicio, vnanimi sãctorũ patrũ cōsensui, & catholicæ ecclesiæ iudicio nos submittamus, *Cuius vbera vino sunt meliora*, id est, dum fidē ei adhibemus, lac per secretissimas vias deductũ securè, & suauiter suggimus, & fucum labijs obedientiæ elicimus: qui multò certior est rubentibus vinis, quæ bibimus, hoc est, scientijs, quæ à nostro iudicio naturali perspicuè conspiciuntur. Prodijt itaque Tridentinum decretum binum pro vulgatæ authoritate. Prius, posito traditionũ

Sanctum officium inquisitionis diuinæ prouidentiæ pro incorruptione sacrarum scripturarũ subministrat.

Iudas in sua hac epist. canoni.

Cant. 1.

Pro vulgata decretum duplex Trident. Concil.

apostolicarum præsidio, & numeratis omnibus libris sacris, quos recipit sancta Mater ecclesia Romana, concludit, *Si quis autem libros ipsos integros cū omnibus suis partibus, prout in ecclesia catholica legi consueuerunt, & in veteri vulgata Latina æditione habētur, pro sacris, & canonicis non susceperit, & traditiones prædictas sciens, & prudens contempserit, anathema sit.*

Decre. I. sess. 4.

Quo decreto cupit sancta synodus, vt omnes intelligant, quos libros recipiat, tanquā sacram scripturam; & qui sint libri, qui traditione Apostolica, Spiritu sancto dictante, ad nos vsque peruenerunt, & pro canonicis habentur: & quibus testimonijs in confirmandis dogmatibus fidei, & instaurandis fideliū moribus vtendum sit. Præterea intendit, ac sub anathemate præcipit, quod ipsos integros recipiamus cum omnibus suis partibus.

Prius decretum quid cōtineat.

Quod dicit propter vltimum caput Marci, cuius posteriorem partem, *surgens autem Iesus manè, prima Sabbati, &c.* tēporibus D. Hier. Greci codices penè omnes, & multi ex Latinis nō habebāt: quēadmodū ipse testatur ad Hebdibiā, sed & Euthi. tēporibus, nōdum eā partē fuisse receptam, vt certā sacram scripturam ex eius cōmentarijs ad eum locū apertè cōstat. Similiter etiā Oratio Azariæ, Hymnus trium puerorum, & Historia Susannæ, ac Belis ex Daniele in Hebræo (teste Hieron.) nō habentur: & tamen in vulgata nostra continentur & partes sunt libri Danielis, quas vt legitimam, & authenticā scripturam sacram oportet suscipere.

Marci. vltimo. Hier. q. 3 ad Hebdibiam. Euthim. ad c. vltimū Marci. Dan. 3. 13. & 14. Hier. ad eadē capita.

Insuper

Inſuper hiſtoria adulteræ apud Iohannem, nõ eſt in plurimis codicibus Græcis: & Euthimius eam illegitimam dixit, adiungens propter hoc ante eũ nullum fuiſſe eam partem interpretatum. Illuſtre etiam illud teſtimonium Trinitatis, *Tres ſunt, qui teſtimonium dant in cœlo, &c.* in paucis Græcis codicibus inuenitur: vnde Oecumenius explicãs Iohãnis epiſtolas, illud non attingit, imo neque Beda, inter latinos non infimus, ſacrarum literarum interpres. Adijciunt aliqui deeſſe in Græcis codicibus apud Lucam teſtimonium de Angelo, qui in horto Chriſto apparuit confortans eum. Sed ego illud in recẽtioribus inuenio, & ab antiquis interpretibus Theophilato, Euthimio, & alijs indubitanter receptum, & vt legitimam ſcripturam cum reliquis eiuſdem Euangelij partibus explicatum.

Iohan. 8 Euth: ad eũ locũ.

1. Iohã. 5

Luc. 22

Poſterius verò decretum de lectione ſacrarum literarum determinat, & inter Latinas editio[illegible] veterem vulgatam præfert omnibus aliis [illegible] qua vtendũ nobis ſit in lectionibus, diſputationibus, cõtionibus, atq; etiã expoſitionibus, ita quod illa pro authentica in ſe habeatur, & nemo eam reijcere quouis pretextu audeat, vel præſumat, vel prouocando ad exẽplaria, Græca, & Hebræa, vel remittẽdo ad alias tranſlationes.

Concil. Tri. ſeſſi. 4. decr. 2

Hęc ſunt decreta, quæ obſeruare tenemur in quorum examine tantum intendimus addiſcentes in via veritatis collocare, ſapientioribus

Non est differendum de corruptione Bibliorum nec de corruptionis initio.

verò occasionem offerre, rem hãc exactiùs definiendi. Multis itaque resectis, nostram sententiã inducemus, quam iudicio sacrosanctę Romanæ Ecclesiæ, subiectam in primis per certa capita distribuemus.

Iust. Dialog. cum Tryphone. Orig. in per epist. ad Rom. Eufeb. li. 5. Histo. eccl. c. 8. Tert. li. 5 aduersus Marcio. Ireneus Hier. super epi. ad Philē. Isidor. li. 1. Chro. Nicola. Ramos. 1 par. assertionis vulgatæ. Leo Sal. super Esaiam.

Primùm reijcimus disputationem, si Græci, aut Hebræi codices corrupti sint ante natum Christum Dominum, vel post, & an corrupti fuerint de industria, aut casu: quia licet altercationes istę forent curiosæ, & minimè inutiles, prolixę essent & nostro proposito nõ sunt necessarię: legat qui voluerit Iustinum Martyrem, Origenem, Eusebium Cæssariensem, Tertulianum, Iræneum, Hieronymum, Isidorum Hispalensem: & ex recẽsioribus, Fratrem Nicolaum Ramos, Leonem Salmanticensem, Figuerolam Valentinum, & Antonium Beuter, qui meminit de Zophrim, idest, viris numerantibus, qui per puncta scripturam im[illegible] & de Talmuth duplici, Hierosolymitano scilicet, & Babylonico, sat nobis fuerit lectionem scripturarum iuxta vulgatam æditionem certam esse post Concilium Tridentin[illegible] reuerẽdissimus Cano latè & eleganter docet.

Non disceptãdũ

Rursum verò neque à me modo disputandum est de interpræte huius vulgatæ. Quisquis is fuerit non ero anxius nam non est in animo definire, an hæc vulgata sit illa prima Latina ex Græco traducta, incerto authore ex illa quam Lucianus Martyr edidit, aut secunda Diui Hieronymi ex He-

bræis

bræis & Græcis exemplaribus: aut quod mihi probabilius est, tertia sit ex his duabus mista, opera Hier. ex præcepto D. Dam. summi ecclesię Pōtificis, quæ cōmuni vocabulo iā vulgata appellatur, quāquā temporibus Hier. illa prima solū hoc nomine gauderet. Lege, si placuerit, Sistū Senē. Augustinum Eugubinum, Ihoannem Picum Mirandulanum, Sanctespagninum, & Paulum Episcopum Foresempronienscm.

Tum etiam nihil mea in præsentiarum intererit examinare, quo spiritu interpræs latinus vulgatā æditionem transtulerit: quoniam meo proposito nō conducit, de hac re videri poterunt Sistus Senensis, & frater Nicolaus Ramos. Hoc fidelibus satis esse debet, quod quamuis non fuerit Propheta, neque adhuc Spiritu sancto imbutus, ad transferendum descenderit, Ecclesia Romana Spiritū sanctum habet Magistrum, & Doctorem, & perpetuum gubernatorem & conseruatorem: quo inspirante edidit prædicta decręta, quibus vulgatam approbauit, vt authēticam, atque adeo vt suo originali incorrupto omni ex parte correspondētem. Approbauit autem Latinam vulgatam, vt authenticam, nihil de Græcis, & Hebræis exemplaribus definiens: nisi quod vltimum iudicium sisti debet ad vulgatam, *ita vt nemo* (inquit) *illam reijcere quouis prætextu audeat, vel præsumat.* Quare titulus crucis Græcè, Latinè, Hebraicè scriptus fuit

de interprete vulgatæ.
Figuero la. c. 3. li. contra Iudæos.
Anton. Beuter annot. 9.
Cano. li. 2. de locis c. 13. conclusio. 3.
Nec disputandū de autoritate interpretis.
Sistus lib. 8. Bibliot. fo. 1066. ad obie. 8 & 1061.
Aug. Eugu. anno. in Pentateucū.
Mirand. in suis cōclsioni.
Sanctes Pag. epi. ad Clem. 7. quam præfecit suæ translationi.
Pau. ep.

Ram. 1. p. assert. vulgatæ. f. 4. 26. 35. 39. 72. 75. 76. 106. & 2. p. f. 67.
Can. li. 2. de lo. c. 25. Ap. 9. Dem. Græ. Hebr. & Lat. nominat.

Hieron. in epitaph. Nepotia. vt ab omni natione,& lingua legeretur & intelligeretur. Vnde ait D.Hier.nunc paſsionē Chriſti, & reſurrectionē eius, cūctarū gētium & voces & linguę ſonāt. Taceo de Hebræis,& Gręcis & latinis,quas nationes ſuę crucis titulo dñs dedicauit. Et Synagoga antiquitùs per omnē gentē peregrinabatur,vt lucē veritatis deportaret,vt modo Ecclesia,quę à Mōte Syō prodijt,inde profecta per Gręciā,Germaniā,Galliā,& Hiſpaniā ad Indos occidentales migrare videtur,vt prædicato Euāgelio invniuerſo orbe,finis hui9 ſęculi ſequatur: ita poſtquā veritas ſcripturarū penes Hebręos & Gręcos fuit,nunc viget penes Latinos,in ea nēpè editione,quā eccleſia Romana approbauit vt authēticā.Nā fidei veritas,& ſcripturę ſacrę ſoliditas,& certitudo cū ipſius fidei rectitudine cōnexa,ſemper catholicā eccleſiā cōmittantur. At cōſtat Hebręos repulſam paſſos eſſe:Gręcos,vel ob innatā leuitatē,vel cōtentionis ſtudio ab eccleſię corpore maiori ex parte diſceſſiſſe : conſequēs ergo fit,ſcripturę veritatē incorruptā apud eccleſiā latinā remanere,& cōſeruari in latina editione vulgata,quā,inter reliquas, ipſa eccleſia,vt authēticā,approbauit. Vt iā non oporteat vulgatā hanc latinā ęditionē per Gręca,aut Hebręa exēplaria emendare: quod D.Hier.& D.Aug. fecerunt,quoties videbāt latinos codices ab illis exēplaribus variare. Magis enim ſtandū eſt vulgatę latinę quā Hebreę aut Grecę lectioni: & illi perinde

Incorrupta eſt vulgata ędítio.

D. Aug. lib.11.cōtra Fauſtum.c.2 &.li. 2.dē doctrin. Chr. c.8 26.&.27.

inde stãdũ, atq; ipsi originali incorrupto, cui consonat. In quo iure optimo consentiunt F. Dñicus Soto, Reuerendissimus Cano, religiosissimus & sapiẽtissimus F. Antonius de Corduba, F. Nicol. Ramos vir diligẽtissimus, Vuilhelmus Lindanus, & Xistus Senensis non minus docti & diligentes. Postremò reijciẽda etiã à me erit cõtrouersia cũ viris catholicis qui ante Cõc. Trid. viguère, quos decretũ concilij nõ vrget, nec cõprehendit. Nõ dũ enim erat vetus vulgata editio, vt authẽtica approbata: quos si licuisset ecclesiæ determinationẽ videre nõ dubiũ, quin sententiã in meliorẽ mutassent. Itaq; non curabimus, quid Driedo dicat, quid Ambr. Catherin. quid F. Franc. Titelma. aut Ant. Beuter Valent. in re quã postea aliter sacrũ definierit conciliũ. ¶Vt rẽ autẽ iã absoluamus, operę prętiũ erit certa ab his quę inter catholicos cõtrouertuntur, separare. Certũ est inter catholicos omnes libros sacros, qui in priori illo decreto cõcilij enumerãtur, cũ omnibus suis partibus, prout in vulgata ędítione cõtinentur, sub pena anathematis recipiẽdos esse. Certũ etiã est recipiẽdã esse vulgatã, ita vt illa sola in vsu ecclesiastico tãquã authẽtica retinẽda sit: & illa reiecta nõ liceat aliã amplecti: nõ recipit autẽ (vt superius declaratũ est,) quisquis, puocat ad exẽplaria, Hebr. aut Grec. & vulgatę autoritatẽ cõtẽnẽs de exẽplariũ lectione solũmodo curã habet neq; ad

D. Sot. 4 d. 43 q. 2 ar. 4. & in prolo. epist. ad Roman. Cano. li. 2. de locis. c. 13.

Non suscipitur pręsens controuersia cũ catholicis qui conciliũ Triden. precessere.

Antoni. Cor. li. 1. qq q. 17. §. 5 & li. 4. q. 1. prop. 5. Ramos in assert vul. p. 1. & 2. Lind. li. de opt. gen. interpret. Sixt l. 8. Bibliot. adfinem. Driedo. li. 2. de sacris scriptu. cap. 1.

Catheri. li. de clauibus clauer. f. 44 Titelm. apol. pro veteri interp. Beut. in suis annot. præcipue. 8. & 9. Autor propriã sentẽ. vt dicat certa separat à cõtrouersis. Concili. Tri. ses. 4. decre. 2.

vulgatam sistit tanquam ad sacram authenticam scripturam, hæc duo satis ex superioribus cōstāt, vt & hæreticos ex illis non leuiter vrgere possimus, sed adhuc ampliùs certa aduersus illos manifestemus. Nā si vulgata authentica nō esset, sed quouis modo deuiaret à sensu Spiritus sancti, quē per prophetas, Apostolos & Euangelistas semel reuelauit: sequeretur, quòd ecclesia Latina, quæ per mille centum, & plures annos, hac ęditione vsa est, non habuerit veram & certam scripturam, sed commenta Latini interpretis aliena à mente Spiritus sancti. Quod concedere perfricatissimę frontis erit, & declaratur amplius vis istius rationis. Nam & Pontifices Romani, Petri Apostoli legitimi successores (velint nolint Hæretici) & sacra etiam concilia in ecclesia Latina celebrata per supradicta sęcula, ad Hereticos reuincendos & fidei dogmata definienda, vsi sunt vulgata hac ęditione. Similiter & Doctores sancti in controuersijs, & scriptis aduersus eosdem fidei aduersarios. Si autem vulgata non esset authentica scriptura sacra, sed falsum aliquid, aut dubium cōtineret, aut alienum à sensu Spiritus sancti, facilè ecclesia lapsa esset in errorem, conclusionem colligēs, ac definiens haud dissimilē principijs, Quod neq; Hæreticus concedet: si concedat, facile ex Christi promissis demens conuincetur. Adhæc, negare non potest Hæreticus, ad Dei prouidentiam attinere, quod prouideret suæ ecclesiæ de

Luculēta ratio.

regula

regula ita certa, vt ei non possit subesse falsum, ad quam fideles sistant, tãquam ad oraculum & eloquia ipsius Dei, & suam fidem probent & confirment. At Hebræa & Græca exemplaria in aliquibus vitiata sunt, vt probatissimi authores tradũt, quos su[illegible]à commemorauimus. Fateri itaque opportet Latinam aliquam æditionem habuisse ecclesiam, quæ authentica esset scriptura, ac suo incorrupto originali conformis. Hanc autem esse vulgatam, longo sæculorum vsu comprobatũ est, illa ergo legitima & authentica habenda est, ad quam sistere opportet, vt quæ nihil habeat falsi, nihil dubij, nihil quod non sit de mente Spiritus sancti: sed Hæreticos modo relinquamus

Controuersia inter catholicos est, an vsqueadeo hæc vulgata æditio latina legitima sit, & authentica, vt neque in minimis deficiat à mente Spiritus sancti, neque falsi aliquid contineat in re quãtumuis leui: an solùm in præcipuis, quę ad fidem, & mores pertinent, authentica probetur decreto Tridentini Concilij, ita vt nullum habeat perniciosum errorem. Andreas à Vega pro vulgata respondens Caluino, Hæreticis alijs errandi præstat occasionem, & ipsis Hæreticis ansam, vt adhuc vulgatam contemnant. Affirmat vulgatam, in hoc esse authenticam, quòd non cõtineat perniciosum errorem, siue in ijs quæ ad fidem, siue in his quæ ad mores pertinent, neque voluisse Cõcilium eam adorare, tanquam è cœlo delapsam,

Controuersia catholicorũ circa vulgatã.

Autoritas quãte nus extẽdi debeat inter catholicos.

Sentẽtia Andræ à Vega. li. 15. in Cõcil. Trid. cap. 9.

addit, quod interpręs illius, quisquis fuerit, nō approbatur vt Propheta, neque hactenus meruisse nos quemquam, qui eodem in omnibus spiritu sacras literas à propria, & natiua lingua in alienam transfuderit: sed propter honorem veritatis sacrũ Concilium vulgatam hanc probasse, tanquã nullo fœdatam errore, ex quo perniciosum aliquod dogma in fide aut in moribus colligi posset. Hæc est Andręæ à Vega sententia de authoritate vulgatæ, & de mente Concilij: quam se accepisse dicit à Marcello Cerbino, Sanctę Crucis in Hierusalem Presbytero Cardinali, qui in illa sessione præfuit. Quem dicit non semel sibi viua voce ita testatũ fuisse. Hanc ab aliquibus Theologis nostræ ætatis amplexari video sententiam: quam nũquam probare potui, ipsam etiam à fidelibus relegatam toto animo desidero, veluti quæ latenter euertit vulgatæ authoritatem & fidelitatem.

Sentẽtia authoris de authoritate vulgatæ. Authẽticũ multipliciter dicitur.

Nostra itaque sententia hæc est, vulgatam nostrã editionem ita esse legitimã, & authenticam, vt neque in minimis aliquid habeat falsi, aut alienũ à mente Spiritus sancti: sed prorsus cõueniat suis originalibus incorruptis, ita vt pro illis habenda sit. Et quoniam huius controuersiæ difficultas pendet ex nomine *authenticum* quo vtitur Sancta Synodus in præfato decreto, animaduertere oportet idem valere Græcè, ac si Latinè diceremus authoratum, quod authoritatem habet: quo modo in iure dicimus instrumentum publicum authenticum,

ticum, quòd suo originali probatur, conformari, & signo scribæ, & testium numero sufficienti, cū data mensis, & anni, & cæteris de iure requisitis subscriptū est: vt authēticum hoc modo sit, quod ipsius authoris est, & ab eomet habet authoritatem, & non aliunde, vt docet Couarruuias, & Guillelmus Budæus, quod habet certum authorē & inde certam, & indubitatam authoritatem, atque fidem nempè qualis ipsiusmet authoris sit.

Couar. in pract. qq. c. 19. Bud. in cōment. linguæ. Græcę.

Secundo modo authenticū etiam dicitur priuatū instrumentum, si authoratum sit ab aliquo scriba publico, vt ex multis iuris decretis constat. Quomodo & Cicero vsus est nomine, authenticum, quasi fidem certam, & authorem etiam certum habeat. Tertio in iure dicitur authenticum, quod est confirmatū ab Imperatore, vel per tituli inscriptionem, vel per indubitatam assertionem: quia sic maximè ratum esse voluit. Sic legem vocamus authenticam, decretum authenticum, quòd Imperatoris authoritate confirmatum est, & sancitū: & similiter, quæ multorum authoritate & vsu comprobatū est, ad quē modū consuetudinē confirmatam possumus appellare authenticam: tale est authēticorum volumē, in corpore iuris. Ex his authoritas vulgatæ facilè colligitur, non solum quantum ad ea, quæ Andræas à Vega vocat principalia, sed quantum ad omnia, etiam minima. Nā cū Cōciliū in Spiritu sancto legitimè cōgregatū, eodē ass.stēte, ex professo determinet

Cap. 1. iūcta glos. dē fide instru &c. c. 2. ibid. in glos. fin. vbi Abbas, & Felinus in cap. post cessionē de probationibꝰ: Cicc. ep. ad Atticū. 189. l. 9. & epi. 200. l. 10

editionem vulgatam esse authenticam, negari nõ potest, quin propriè assumat nomen hoc authenticũ, subindeq; manifestè colligitur, quòd quãuis vulgata non sit ipsum originale, est tamen originali respondens, vt pro eo habenda sit, certam & indubitatam fidem habẽs. Quamuis transsumptũ sit instrumentum: sic enim authentica dicetur secundo modo ex dictis, tametsi negetur authentica primo modo: quia non est ipsum originale. Ad hæc etiam authentica dicetur tertio modo: quia summi imperatoris decreto confirmata est: dum tot sæculorum vsu in ecclesia cõprobata est, quæ spiritum habet sponsi sui, à quo gubernatur: & nouissimè Tridenti manifesto decreto authentica declarata est, à Sancta Synodo asistente eodem Spiritu sancto. Præterea redarguitur Andreas à Vega ex verbis ipsius Concilij in primo decreto, *Siquis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in ecclesia catholica legi consueuerunt, &c.* Quamuis enim Concilium principaliter intẽderit probare eas partes sacrorum librorum, quos suprà expræssimus, vniuersale tamẽ decretum edidit, vt omnia compræhendat. Non ergo erit admittenda distinctio de præcipuis, & minus præcipuis: sed citra vllã distinctionem affirmãdum, vulgatam in omnibus esse authenticam, nihil falsum, nihil alienum à mente Spiritus sancti continere: vt vulgatum iurisperitorum dogma seruetur. Vbi lex non distinguit, neque nos distinguere debe-

Qua ratione vulgata dicitur authẽtica.

Concil. Tri. sess. 4. decr. 1

Lex non disting. ff. de receptis arbitr.

debemus, neque vanum putandum est, quòd Cõcilium non solum ait, *libros ipsos integros*, sed addit, *cum omnibus suis partibus*. Vbi hoc videtur intendisse, quod affirmamus, & confirmari adhuc potest ratio hæc ex Concilij decreto desumpta. Nam ad cohibenda petulantia ingenia voluit nobis præfigere terminum, ad quem sisteremus, in controuersijs ex libris sacris definiendis. Ad hoc verò authẽticam definiuit vulgatã, & nõ contemnẽdam, aut reijciendam, anathemate imposito inobedientibus. Quod si Hæreticis, & Sciolis, qui Catholicorum nomine censentur, hæc licentia indulgeatur, vt in aliquibus vulgatam reijciant, aut contemnant: peribit profectò magna ex parte, quod Sãcta Synodus sanctissimè procurauit, & in Spiritu sctõ suo decreto sanciuit: passim enim illi, authoritate sacrarum literarum iuxta vulgatam conuicti, dicerẽt rem esse parui momenti, nõ inde fidẽ pendere, non mores: atque in his solùm vulgatã authoritatem habere. Rursus etiam nostrã sentẽtiam confirmamus: nam æditio vulgata proponitur à Sancta Synodo, tanquam regula, qua vtendum sit in publicis lectionibus, disputationibus, contionibus, & expositionibus. Regula autem, iuxta Aristotelem, debet esse certa, & manifesta, vt nihil dubij admittat: fallit ergo distinctio illa de præcipuis, & minus præcipuis: & in vniuersum authentica habenda est æditio vulgata: non enim esset certa regula, dum alius affirmaret, hoc esse

Concil. Tri. sess. 4. decr. 2

Arist. li. 10. Metaphisicæ.

præcipuũ, alius esse minus præcipuum, quod planè cõtingeret, si hęc distinctio admitteretur. Neque contemnenda erit ratio sumpta ex gestis Inquisitorum in iudicijs de Hæreticis, & Theologorum Doctorum in sententijs ferendis de aliqua assertione posita, vtrique enim ex vulgata ęditione sententiam ferunt, nulla admissa distinctione de præcipuis, aut minus præcipuis. Tandem optimum argumentum pro vulgata, ex ipsius authoris assertione sic colligo. Fatetur Andræas à Vega nostram vulgatam omnimodam authoritatẽ habere in his, quę ad fidem, aut mores pertinent. Huic ego assertioni adiungo, nullum esse verbũ in sacris literis, quod ad fidem, aut mores nõ pertineat, dicente Apostolo, *quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt*, vnde magnus ille Basilius dixit, intollerandam prorsus atque grauem blasphemiam esse, vel verbũ asserere in scriptura ociosum. Aut ergo vulgata in omnibus prorsus authoritatem inconcussam & minimè deficiẽtẽ habet, quod ille tacitè negat, aut non habet in his, quæ ad fidem, & mores pertinent, quod ipse affirmat. Sed vim huius rationis ampliùs exẽplo manifestemus, legimus in libro Tobiæ, *Profectus est autem Tobias & canis sequutus est, eum*, sanè si quid aliud est in sacris literis, ꝙ minus pręcipuum, minimũ, aut leue, dici possit, hoc maximè, quod *canis sequutus est Thobiã*, at certũ est hoc ad fidẽ attinere, ergo quæcũq; alia in sacris literis traduntur, siue

Argum. ad homi nem Andream à Vega.

Paul. ad Rom. 15.

Basi. ho. 10. exameron.

Tob. 6.

siue de creatore,siue de creaturis,vt omnis Theo lo.schola cum D.Tho.sentit.Vana ergo est distin ctio Andreæ à Vega: nihil que est in sacris literis tam minimum, aut leue,in quo vulgata deficiat à mente Spiritus sancti, sed in omnibus authentica probatur,inconcussę veritatis, & ad sensum Spûs sancti,quo inspirãte, & asistẽte ab antiquo probata est vsu ecclesiæ,& tandẽ Tridenti,decreto cõprobata vrgẽtissimo,ita vt nõ liceat illud tẽperare,quód nihil aliud est quã tacitè infirmare. Neque quidquã obstat authoritas illius dñi Cardinalis à quo Andreas à Vega, se accepisse dicit declarationẽ decreti Tridentini.Si enim vel ipse Põt.Max.errare potest,vt priuata persona nõ defi niens vt Pontifex,quid mirum,quod legatus domi consultus,vt priuata persona non rectè declarauerit decretũ Concilij?præsertim cùm non esset Theologus.Aliter forsam respondisset præsidens in Cõcilio,vel patres nõ consensissent.Sen sit Iohannes huius nominis vigesimus secundus Pontifex animas iustorum ante resumpta corpora nõ frui diuina visione,& cùm definire id ipsum vellet, & cardinales,ac alios Theologos in consistorio monuisset,vt quisq; liberè sentẽtiã diceret,morte præuentus est,quẽadmodũ testatur Bened.Põt.vndecimus,qui cũ reliquis Card. aderat tũc in cõsistor o:nil mirũ, ꝙ legatus errauerit in declaratione præfati decreti. Hęc pro cõfirmanda vulgatę authoritate,&infringẽda distinctione

D.Tho. 2.2. q. 1. art. 1.

Bened. inextra- uag. Benedictus Deus.

& ſententia Andræ à Vega dicta ſint, citra authoris iniuriam, cuius ſanam, piam, & catholicam in omnibus mentem fuiſſe, certum mihi habeo, ſed veritatis amor non permiſit ſentẽtiam ipſam nõ repræhendere, quæ fidei detrimẽtum afferre poteſt: & iam forſam attulit aliquibus.

Cano. li. 2. de loc. cap. 15. Lindan. li. 2. de op timo genere interpretãdi. ca. 12. & li. 3. c. 1. 10. 11. 12.

Neque probo, quod Cano, & Lindanus dixerunt in vulgata editione loca eſſe aliqua non ſatis ſignificanter, neque ſat benè conuerſa. Non damno ſententiam quaſi fidei contrariam: ſed repræhendo conſilium, quoniam nulla compulſi neceſsitate id admittunt, imo & docent, vnde Heretici, & Scioli carpere & cõtẽnere vulgatã, & nouas moliri verſiones audeãt. Sed videamus quibus moti teſtimonijs id affirmarunt: in pſalmo trigeſsimo

Pſal. 33.

tertio dicitur *immittet Angelus Dñi incircuitu timen tiũ eũ: & eripiet eos.* Hoc loco, dicunt illi non eſt expræſſa vis Græcę vocis, quæ ſignificat caſtrametari, vt ſenſus ſit, quod Dñs caſtra ſua collocat circùm timentes eum, vt illis opem ferat, dùm illis

Matt. 18 Pſal. 109

concedit Angelorum cuſtodiã: quia vt dicit Matthæus *Angeli eorum in cælis ſemper vident faciem patris.* Et illud, *tecum principium in die virtutis tuæ*, dicunt obſcurè & non ſatis ſignificanter conuerſum: cum in Græco ſit principatus, aut imperium pro eo quod Latinus interpręs dixit, principium.

Prouer: vltim.

Item illud Prouerb. *Mulierem fortem quis inueniet?* dicunt meliùs vertiſſet Mulierem induſtriam, & rei familiaris ſtudioſam, huiuſmodi ſunt cœtera,

quæ

quæ adducunt: &quis non videat vanum istorum laborem, & inconstantiam in vindicanda vulgatæ autoritate, dum propter hæc, & alia similia leuissima eidem detrahũt, quam defendendã susceperũt. Quid enim refert quod latinus interpres, *immittet*, dixerit, aut *Castrametabitur*, cùm idem sit sensus? vtraque enim vox fauere significat, protegere, atque eripere: immo significantiùs positum est *immittet*. Immittũt enim se Angeli ad nostrã protectionẽ, idest, inserunt, atq; intromittunt se, ad modum subornantium: hòc etiam significat verbum, *immittere*. Non enim tantum modo palam se immittunt castrametando; quasi ab extrinseco protegendo, sed etiam, clam quasi nos, omniaque alia in nostrum fauorem subornando, & etiam intrinsecùs fauendo, trahẽdoque. In alio similiter loco psalmi idem est sensus, si dicas, *principiũ*, vel *principatus*, aut *Imperium*, immo verò, qui in vulgata significatur, aptior est ad fidei dogma cõfirmandum, siquidem in voce, *principium*, significatur diuinitas Christi, & eius natiuitas æterna, & quod sit principium de principio, & fons totius esse creaturarum. Tandem in prouerbijs meliùs positum est, *fortem*, nam vox hæc etiam significat industriam, & solicitam, & tam dicitur de corpore, quam de anima. Desiderat enim Sapiẽs mulierem fortem idest, constantem, validis animi viribus prædita m, & quæ infracto sit pectore, tam in prospera quàm in aduersa fortuna.

Psal. 33.

Psal. 109

Prouer. vlt. m.

Corollarium continens sententiã Authoris.

Colligere ergo licet ex dictis, vulgatam ad eum sensum authenticam esse, ꝙ in omnibus, siue præcipuis, siue minùs præcipuis, fidelis est, & vera, & satis significans sensum, & continens mentem Spiritus sancti: ac subinde omni eã veneratione suscipiendam esse, ac si Spiritu sancto inspirante interpres illam edidisset. Quid enim refert, an hoc ita sit: cùm constet eam, vt authẽticam approbatã ab ecclesia, eodẽ Spiritu sancto inspirante: atque ita authenticam, ac si esset ipsum originale. Hoc enim Sancta synodus voluit, cum dixit, *vt nemo illã reijcere quouis prætextu audeat, vel præsumat.* Sed referam integrum decretum, quod in curia typographi superiùs fuit prætermissum, vnde & cõstabũt, quæ diximus, & sequentes obiectionũ solutiones luculentiores apparebunt.

Concili. Trident. ses. 4. decr. 2. §. 1

Insuper eadem Sacrosancta Synodus, considerans, nõ parum vtilitatis accedere posse Ecclesiæ Dei, si ex multis latinis editionibus, quæ circunferũtur, sacrorum librorum, quænam pro authentica habenda sit, innotescat: statuit, & declarat, vt, hæc ipsa vetus, & vulgata editio, quæ, longo tot sæculorum vsu, in ecclesia ipsa probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus, aut expositionibus, pro authentica habeatur, & quod eam nemo reijcere, quouis prætextu, audeat, vel præsumat.

Trãsitio ad soluẽdas obiectiones contrariorum.

Iã ergo huius vtilissimi necessarissimiq; decreti, exactiorem subijciamus explanationem: contrariorum enim dilutiones, aduersariorumque solutiones, veritatis sunt confirmationes.

Hæc

Hęc ergo nostra sentẽtia amplius manifestabitur si oblatrantium aduersus eãdem vulgatam translationem obiectiones examinauerimus.

Obijciunt enim primò: quod ecclesia in concilijs legitimè congregatis nihil definit, tanquam de fide tenendum, nisi priùs de ea re diligenter inquirat, quod in vulgatæ approbatione, dicunt illi nõ est obseruatum. Nam ad hoc opportuisset non tãtum in singulis libris, & sententijs, sed in singulis etiam dictionibus, & punctis, vigilatissimè insudasse: & quod viri linguarum peritissimi, varia exẽplaria multò tẽpore in singulis conferrent: vt omnibus rectè pẽsatis maturũ iudicium proferrent. Obiectio de examinatione bibliorum.

Sed errant profectò isti, cùm hoc factum esse negant, non considerantes, quod ipsa sancta Synodus in eodem decreto, hanc calumniam reijcit, præmittens. *Quæ longum tot sæculorum vsu in ipsa ecclesia probata est.* Quid? quod ecclesię lumina Doctores sanctissimi, & doctissimi hanc curam ab antiquo habuerunt. D. Hier. & suo labore, & industria, & hęrẽs vestigijs eorũ, qui pręcesserunt, diligentissimè hoc præstitit a diebus Hieron. reliqui omnes latini Doctores ecclesiastici in hoc ipsum insudarunt, vt fidelissimè in suo idiomate sacram scripturam conseruarent, nempè vulgatam hanc ęditionem. Hoc curauit postmodum vniuersitas Louaniensis. Hoc maiori cum vtilitate ecclesiæ, atq; omniũ gentiũ laude præstitit illustrissimus ille Cardinalis, Complut. academię cõditor Dilutio. 1. obiectio.

& D.D.meus Frater Franciscus Ximenius,qui veluti Princeps magnus,magna cura, atque magnis expensis,castigatissimum,& emēdatissimum nobis curauit sacrorum Bibliorum codicem, multis vndequaquè accersitis viris doctissimis,&codicibus varijs,& antiquissimis,vndique cōquisitis. Preterea ineptissimū commentum est,& impudētia maxima,asserere,quod ecclesia debitam diligentiam non adhibuerit,in hoc statuendo decreto pro authoritate vulgatę,ne erraret:nam quemadmodum de fide est, ecclesiam Catholicam nō posse errare in rebus fidei & moribus decernendis,ita de fide est ecclesiam, & Beatissimum Romanum Pontificem,debitam & necessariam diligentiam adhibiturum ne possit errare. Alioqui non fuisset efficax & exaudita oratio Christi dum ait:*Ego rogaui pro te Petre,ne deficiat fides tua.*

Lucę.22 Quod si Christus polliceretur Petro, ego rogaui pro te ne deficiat charitas tua, planum est , quod adhibēda essent à D. Petro media necessaria ad conseruandam charitatem, & quod Deus illi adhoc suum præstaret auxiliū.Rursus si Deus polliceatur hoc anno agricolas accepturos vberē frumēti copiā, ꝓculdubio illud intelligi oporterę, si agri excolantur & seminentur : ita prorsus cum Christus fidem Petri non defecturam promisit, ex consequenti,eum debitam diligentiam appositurum promisit . Et nihil nobis profectò certū esset de fide,siquis pro libito dicere posset eccle-

siam

ſiam in decernendo, debitam diligentiam non adhibuiſſe: quod eſt execrandum & pernicioſiſsimum mendacium.

Obijciunt ſecundò, quod Sancta Synodus, non appoſuit anathema in præfato decreto, quo vulgatam authenticam declarauit: ex quo inferunt, quòd noluit illud quaſi certum ſtatuere: ſed cæteris æditionibus, quæ circunferebantur vulgatam anteponere, quod non ſatis eſt, vt illi in omnibus fidem habeamus.

Obiectio. 2. quod nō difiniatur ſub anathemate.

Falluntur ſanè iſti, quoniam non animaduertunt: quod in priori decreto, anathema poſſuit Sancta Synodus aduerſus eum, qui libros ibidem recenſitos integros cum omnibus ſuis partibus: prout in vulgata continentur, pro ſacris, & canonicis nō ſuſceperit: quo ſanè anathemate præmiſſo, non fuit neceſſe in altero decreto anathema iterari: nam qui vulgatam reijcit, aut cōtemnit in aliqua ſui parte, non recipit libros ſacros integros, prout in vulgata habentur. Neq; verò anathema vnicū ſignum eſt ad dignoſcendum decreta fidei in ſacris Concilijs: ſatis eſt enim verbum, *ſtatuit*, quo Sancta Synodus in eodem poſteriori decreto vtitur: idem enim eſt dicere, *Sacroſancta Synodus, ſtatuit, & declarat*: ac ſi dixiſſet: *viſum eſt Spiritui ſancto, & nobis*. Vtrobique enim ſignificatur voluiſſe Patres certum aliquid ſtatuere.

Dilutio. 2. obiectionis.

Obſerua Acto. 15

Decretū Trid. de vulgata non tātū intelligē dū comparatiuè.

Falluntur quoque aduerſarij circa intelligentiā eiuſdem decreti, dum dicunt comparatiuè tantū

ad alias ęditiones latinas approbasse concilium antiquã vulgatã,& non absolutè. Quãuis enim facta cõparatione hanc præfert:non hic sistit, sed absolutè etiam statuit,& declarat vulgatam hanc authenticam esse:ad quã nẽpè standum sit,vt quę nihil habeat falsum,aut alienum à mente Spiritus sancti,aut deuium à suis incorruptis originalibus: vt supra declaratum est.Neq; enim lis catholicorum cum Heræticis,quã sancta Synodus dirimere voluit,solùm erat,decõparatione æditionum: sed an Latinæ vulgatæ standũ esset, sine appellatione ad exẽplaria Græca aut Hebræa.Et ad hãc litem dirimendam definiuit vulgatam esse authẽticam,nullo prætextu contemnendam,aut reijciẽdã.Certum sibi habuerunt Patres de diuina prouidentia,& quidem meritò, in ecclesia latina Latino sermone haberi certam, & indubitatam scripturã sacrã:vt autẽ in omnibus constaret quę nam esset authẽtica ęditio, decretum illud ediderunt, quo declararunt,hãc esse vulgatã,tot sæculorum spatio ecclesię vsu receptam & probatam.

Obiec. 3. de notitia eru tilitate linguarũ

Sed iam hinc aduersarij tertiò obijciunt, quod si id concilium voluit definire,inutile prorsus, imo noxium erit ad sacrarum literarum intelligentiã studium Hebreæ,& Græce linguæ,cuius contrarium attestatur diligentia multorum antiquorum patrum,& recentiorum ecclesię Doctorum in his linguis adiscendis, vt meliùs sensum Spiritus sancti ex sacris literis eruerent.

Huic

Huic nos obiectioni respōdemus, huiusmodi studium in his, qui superbè sapiūt, neq; volunt aquiescere sermonibus veritatis, quòd vulgata nullo prætextu est reijcienda, aut contēnenda, noxium quidem esse, occasione accepta, non data. Cæterùm illud idē cū humilitate cōiunctū iuuat quam multū advberiorē sacrarū literarū intellectū. Sępè enim vox Hebręa multas habet significationes ab Spiritu sancto intentas, quas vna vox Latina non potuit exprimere. Sępè etiā vox Latina ad diuersos sensus potest trahi: ex originali autē Hebræo, aut Gręco constat, qui illorum sit legitimus, & ab Spiritusancto intentus. Sępe etiā ex intelligentia proprietatum vnius cuiusq; idiomatis originalis, facilior est aditus ad testimonia sacra intelligenda. Sæpè etiā iuuat illarum linguarum cognitio ad dignoscendos lapsus scriptorum, & typographorum. Nā iudiciū hoc potissimū sumendū est, ex collatione aliorum codicū vulgatę, qui fideliores in ecclesia habētur, pręsertim si sint manuscripti, & multę antiquitatis: & adhuc magis ex interpretatione sanctorū, ex quibus antiquus ecclesiæ vsus manifestatur: nō est ergo inutilis linguarū peritia ad hoc ipsū faciliùs iudicandū, & certiùs, atq; copiosiùs exponēdū, vbi in ipsis Latinis codicibꝰ vulgatę ęditionis, multa reperitur lectionū diuersitas. Quod ideo dico, quia vbi Latini codices cōsentiūt, nō d̄bet vulgata deseri ob talē prętextum, quamquam Hebręi & Gręci codices varient: Diluctio 3. obiectionis.

Obiectio. 4. de typogr. incuria. Hieron. præf. in Pentat. & ad Ruffinũ, & in qq. Heb. Aug. l. 2. de doctr. c. 8. & li. 11. cõtra Faust. c. 2. Leo. Sal. par. 312. 601. 704 759. 809. 804. & 911.

Obijciunt quartò nullam posse dari ęditioné quę saltem Typographorum incuria, aut scriptorum non habeat aliquod mendum: ex quo inferunt, licere iudicium facere de vulgata, & illam, si opus sit, emendare, quod (dicunt isti) Diuus Hieronymus, & Diuus Augustinus fecerunt consulentes, vt semper præponamus scripturas eas, quæ à pluribus, & à grauioribus recipiuntur. Confirmat hanc rationem: nam & Complutensis ęditio, in qua viri doctissimi insudarunt, vt quàm fidelissimè imprimeretur, multa continet menda librariorum adeò vt neque illi fidendum sit, vt notauit Leo Salmanticensis, in suis commentarijs ad Esaiam.

Variç opiniones insinuantur.

Circa obiectionem hanc diluendam, non omnes consentiunt, qui vulgatam defendendam suscipiunt: alij Complutensem ęditionem dicunt fidelissimam in qua nullum sit mendum, alij Louaniẽsem, alij contrà fatentur in omnibus indiscrimina tim reperiri posse aliquod mendum: alij melius, in vno, aut alio loco quemcumque codicem mẽdosum reperiri, ita tamen, quod illius germana lectio vulgata ex alijs codicibus dignosci facilè possit. Sed vt obiectionis fallaciam detegamus oportebit primò illam retorquere in suos authores

Dilutio 4. obiectionis.

quos ego rogare soleo: sit ne aliquis codex scriptus, aut typis excussus, Hebræus, aut Græcus, in quo non reperiatur aliquod mendum, quod scriptoris, aut typographi vitio irrepserit, & cùm illũ

nunquam, dare potuerint, facilè conuincuntur calumniatores esse, non defenſſores vulgatæ. Cui ſanè nihil detrahit, in hoc aut in illo codice mendũ reperiri, quod, ex alijs depræhenditur, nõ prodiſſe ab interprete, ſed ab ſcriptore, aut typographo: ſicut neq; quicquam detrahit veritati ipſius ſacri eloquij, quod nullus ſit codex Hebræus, aut Græcus, in quo non ſit aliquod mendum, dum conſtat nõ prodiſſe ab ſcriptore ſacro, ſed à Typographo, aut amanuenſi ſcriptore. Fallit ergo apertiſsimè argumentum, quod ex lapſu ſcriptoris, aut Typographi calumniam infert ipſi vulgatæ ęditioni. Nam adhibita diligentia in aliorum codicum collatione, & in expoſitionibus Doctorum eccleſię, facilè dignoſcitur, quę ſit germana lectio vulgatę. Et adhuc faciliùs, ſi inſuper originalia etiam expẽdantur correctiſsima, quibus haud dubiè conſonabit.

Errant autem quamplurimùm, qui concedunt aliquem eſſe locum mendoſum in omnibus codicibus vulgatę. Dum enim hoc admittunt nullam ſibi reliquunt viam, qua ipſam vulgatam defendãt, quomodo enim conſtabit, non ab interprete, ſed ab ſcriptore, aut Typographo, mẽdum illum prodijſſe, quod in omnibus codicibus indiſcriminatim reperitur? immo qua ratione probabile, aut veroſimile aduerſarijs fidei demonſtrabitur? quomodo ergo ſtabit Sanctæ ſynodi decretum, quo authenticam definiuit vulgatam, prout in eccleſia Obſerua

legi consueuit, si in omnibus codicibus indiscriminatim locus aliquis mendosus admittitur? Sed videamus, vltrò ne id cōcedāt, aut coacti. legimus
Dan.7. apud Danielem, *millia millium ministrabant ei, & decies millia centena millia, assistebant ei.* Dicunt isti, qui admittunt, immo affirmant locum aliquē mendosum reperiri in vniuersis codicibus vulgatæ indiscriminatim, hunc talem esse: legendumque iuxta exemplariorum veritatem: *millia millium ministrabant ei: & decies millia decem millia assistebant ei* debuissent tamen isti: animaduertere, quòd Propheta nunquàm voluit definitum hunc numerum
Dionys. cæl. hier. c.14. Gregor. Nissen. l. de creat. hominū ca.18. Cyrilus cathe.15 Theod. ad ca. 7. Daniel. Maxim. schol. ad Diony. Iren. l.2. aduer. hæres. ca. 6. Hieron. c. 7. Daniel. Iob.25

Angelorum nobis significare, sed per maiores hos numeros insinuare vtique voluit, tantam esse Angelorum multitudinem, vt nostris numeris nō possint comprahendi. Quod multi ex antiquis patribus annotarunt. Dionysius Areopagita, Gregorius Nyssenus, Cyrilus Hierosolymitanus, Theodoretus, Maximus, & ex latinis Irænæus, & Hieronymus, vt cœteros nunc omittam. Quod cum tam frequens sit apud Doctores sanctos, Theologi nomine censendus non esset, qui propter locū istum affirmaret, aliquem esse locum mendosum in omnibus codicibus vulgatæ. Nam & in exemplaribus Hebræo & Græco, & in vulgata latina difiniti numeri pro indifinitis positi, innumerabilem cœlestium spirituum multitudinem significant: iuxta illud Iob, *nunquid est numerus militum eius?* sed de hac re sat sint dicta.

Obij-

Objiciunt vltimò aduersarij, interpretem vulgatæ in multis locis non attigisse sensum Spiritus sancti, nam in Genes. vertit: *Plantauerat autē Dominus Deus Paradisum voluptatis à principiò*. Vbi in Hæbræo est vox *Chedem*, quæ quamuis temporis, & loci principiū significet, in præsentiarū tamē nō ad principium temporis, sed ad principium loci videtur referenda, vt sit sensus, *ad orientem*, vt vertūt septuaginta, in quo videtur interpres vulgatæ defecisse, referens ad principium temporis, vnde quasi dubius de verò sensu, postmodum eandem vocem refert ad principium loci. *Eggresusque Cain à facie Domini, habitauit profugus in terra ad orientalem plagam Eden.* Sed isti calumniandi studio obcęcati interpretem accusant vbi debuissent laudare. Vox Hebræa vtramque habet significationem, vtraque facit ad exprimendum sensum Spiritus sancti, interpres ergo fidelissimè, & consultissimè vertit à *principio*, vt ad principium temporis, & ad principium loci possit referri. Quod & Græci fecerunt, Aquila, Symmachus, & Theodociō in suis versionibus: vt verbum transsumptum suo originali omnino responderet.

Obie. 5. quod interpres non sit assecutus mentem Spiritus sancti. Gen. 2.

Gen. 4.

Dilutio obiect. 5.

Est locus secundus quem aduersarij obijciunt in eodem libro, *ipsa conteret caput tuū*, vbi dicunt illi, fore vertendum, *ipsum*, vt referret semē mulieris, id est Christum, vt in Hebræo fonte, & paraphrasi Chaldea, & apud septuaginta interpretes: sic enim meliùs ex hoc loco cōfirmaretur

Gene. 3.

fides incarnationis diuini verbi, & fructus paſſionis, per quam peccatum ablatum eſt, & deuicta demonis tyrannis. Sed iſtiusmodi obiectio facilè diluitur: nam & in aliquibus codicibus vulgatæ legimus, *ipſe*, & Hieronymum ita in vulgata reliquiſſe ſicut repererat in antiqua latina ęditione, facilè colligitur ex ipſius annotatione ad eum locũ.

Hie. lib. qq. Heb: in Gene. Deinde ſiue interpres, *ipſa*, verterit, ſiue eccleſia appoſuerit pro, *ipſe*, nihil derogat vulgatæ: nam & ſeptuaginta genus mutarũt, & *ipſe*, pro *ipſum* poſuerunt nihil facientes iſtiuſmodi generum differentias, modo ſenſum ſeruarent & eccleſia, inſpirante Spiritu ſancto, aliquando verba alterat, nec minorem vim habet verbum ab eccleſia poſitum, aut ſenſus ſignificatus, quàm verbum poſitum ab ipſo ſacro ſcriptore, aut ſenſus, qui ex illo nobis inoteſcit, pro qua re facit egregium Bernardi teſtimonium.

Bernar. ſerm. 3. de vigil. Natalis domini. *Cum ergo ipſa in diuinis ſcripturis verba, vel alterat, vel alternat, fortior eſt illa compoſitio, quàm poſitio prima verborum, & fortaſſis tantò fortior quantò diſtat inter figuram, & veritatem, inter lucem, & vmbram, dominam, & ancillam.*

Concil. Trident. ſeſ. 4. de cr. 2. §. 2. Quod confirmat Sancta Tridentina Synodus dicens, non eſſe contorquendam ſacram ſcripturam contra eum ſenſum, quem tenuit & tenet ſancta mater eccleſia: *cuius eſt iudicare de vero ſenſu, & interpretatione ſacrarum literarum.*

Quid? quod ad fidei dogma confirmandum, de incarnatione verbi, non minus facit locus, dum legimus,

mus *ipſa conteret caput tuum*. His enim verbis verè Deipara verè Deigenitrix Maria ſignificatur, cuius vterus mons eſt, à quo iuxta Danielem abſciſſus eſt lapis ſine manibus, qui vtique contriuit caput ſerpentis: ac ſubinde verè ipſa virgo ſignificatur eiuſdem ſerpentis, id eſt Diaboli, caput contriuiſſe. Siue ergo interpres, *ipſa*, poſuerit, in huius loci tranſlatione, ſiue eccleſia mutauerit in *ipſa*: nullus eſt locus calumniæ. Sancto enim Spiritu inſpirante: in virginis gloriam, & fidei ſimul confirmationem poſitum eſt, *ipſa*. Nec nouum hoc eſt, ſanctus quippè Auguſtinus ad mulierem refert, ſimiliter & Chriſoſtomus, quàmquàm hic nomine mulieris myſticè intelligit eccleſiam: & quod magis miror, Ioſephus Iudæus, enarrans hiſtoriam eandē de maledictione ſerpentis, ita ait. *Præcepit vt mulier eius capiti plagas inferret*. Ecce ab inimicis fidei, eijſdem inuitis, habet fides adiumētum, & eccleſiæ authoritas in hac parte corroboratur. Valeant ergo, valeant, qui vulgatam propter ea repræhendunt, propter quæ vtique debuiſſent commendare, non reijcimus lectionem antiquam, *ipſe conteret caput tuum*, qua vſi ſunt Cyprianus, & Hieronym. ſed admitendam, ac recipiendam etiam affirmamus, nūc frequētior lectio eſt, *ipſa conteret caput tuum*: cùm vtraque faciat ad fidei confirmationem & altera alteri maximè conſentiat: vtraque à doctoribus recipiatur, neutra diſideat à præcedētibus, aut ſequentibus in eodem contextu.

Danie. 2

Augu. li. 2. Gene. cōt. Mani. c. 18. Chryſo. homil. inimitias ponam: Ioſeph. li. 1. anti. c. 1.

Cypr. li. 2. adver. iudęos. c. 8. Hier. li. qq. Heb. in Gen.

Est tertius locus, quem illi obijciunt, apud psalmistam, *Lętetur cor meum, vt timeat nomen tuum*, quem dicunt illi non consentire originali fonti Hebręo, & quod rectè Hieronymus vertit, *vnitum fac cor meum*. Sed certè vox Hebræa vtramque significationem admittit, vt adnotauit Lyranus: & melius exprimit sensum Spiritus sancti vox illa, *lætetur*, quoniam lætitia effectus est amoris, vt Sanctus Thomas ostēdit: & vnit & mutuam facit inhęsionem, etiam vsque ad ecstasin: vnio ergo perfecta amoris est effectus, quæ prodit in lætitiam.

Psal. 85.

S. Thō. 1.2.q.28

Psal. 131

Est quartus locus ex eodem Psalmista, *viduam eius benedices benedicam*. Vbi dicūt illi malè versam Hebræam vocem *Cedaph*, *viduam*: cùm significet venationem, victum viaticum: sed sanè vulgata optimè respondet menti Spiritus sancti quia benedictionem viduis præstamus, cum victum, & viaticum præbemus. Tunc Deus victum nostrum benedicit, cùm viduas, id est, desolatas, ac pauperes illius participes facimus. Quod si istiusmodi lectio non fuisset de mente Spiritus sancti qui optimè nouit, quæ esset ecclesiæ magis proficua, non permisisset eam tot sæculis esse in vsu fidelium.

Pro hoc loco & alijs similibus exactiùs explicandis, optimè facit regula illa nostra siue clauis prima exponendi diuinas literas, *de toto & partibus*. Quando omnia, quæ aliquam, vel causę & effectus, vel aliam quampiam analogiæ, conuenien, tiæ

Suprà vbi de clauibus.

tiæ, affinitatis, cognationis habitudinem habent, in illo vno colligantur, vti in quopiam toto sub quo contineri, comprę hendi, & simul per idem nomen significari valent. Exemplo sit quod Paulus dicit, *eum qui non nouerat peccatum pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso*, vbi peccatum secundò positum pro hostia vsurpatur: eo quòd hostia ad expiandum peccatũ instituta est. 2.Cor.5.
Quod Esai. latissimo sermone docet ostendens, *quod ipse tulit peccata & dolores nostros*, quia se se obtulit pro eis. Sensus iste est Damasceni, August. Chrisostomi, Theophilati. Oecumenij Ambrosij super Paulum, ita vt peccatum priori loco in propria significatione, & posteriori in translatitia sumatur. Qua consideratione sacerdotes per prophetã dicuntur, *peccata populi comedere*, eo quod teste S.Thom. ex legis consuetudine & decreto, sacerdotes comedebant oblationes. Esai. 53. Oseæ.4. 3.p.q.15. ar.1.ad.4
Hac etiam via ille alius locus Pauli explanatur, *quod Christus sit pro nobis factus maledictum*, ideſt subijt pro peccato mortem, quæ erat maledictio ob peccatum illata in peccati supplicium: quam mortem sine reatu culpæ Christus subijt. Rationem reddit August. sicut lingua & manus vocantur quęcunq; lingua percipiuntur, aut manu executioni mandantur: Moses non semel virtutem Dei qua eduxit de Egypto manum vocat, *eduxi vos in manu forti*, & Dauid, *extolite manus vestras in sancta*, nõ nudam eleuationẽ manuum, aut mẽtis per Galat. 3. Aug.l.4 contra Fau.c. 3.4. Exo. 13. 14.& 15. Psal.133.

 orationẽ

orationẽ, ſed adhuc etiam per piam operũ executionẽ. Sic quia peccatũ fuit cauſa mortis Chr̃i, & ipſa Christi mors, ob prædictam habitudinem affinitatis, & effectus, peccatum nuncupatur: ideo
Galat. 3. Chriſtus ſignificatur per illud Pau. *maledictus omnis qui pẽdet in ligno.*

Hiero. Pſal. 131 Ad rem ergo præſentem regrediamur: D. Hiero. Græca potius vocabula quam Hebræa attendens, alluſione quadam vocabuli dicit introductum, vt quod ſeptuaginta interprætes *Cigar* latinè, prædam poſitum eſſe *xigar*, Latinè viduam, vt ex vicinitate litterarum, & pronuntiationis, vt unum pro altero legeretur: maximè ob ſequentem pauperũ commemorationem, quæ eodem gradu cum viduis conumeratur. Sed quia hæc euaſio potiùſquàm ſolutio videtur, altiùs eſt locus iſte expendẽdus, ex prædicta noſtra regula quod fiet facilius ſi vim Hebræorum vocabulorum ex ipſis Hebræorum fontibus expenderimus.

Sud venari ſignificat & cùm venatorum proprium ſit inſidiari, inde prædictum vocabulum *Sud*, per methaphoricam tranſlationem, & prædictam habitudinem, vt venari, inſidiari, atq; vaſtare, & deſolare ſignificet: venatores enim, vt venentur & inſidiantur, & deſolant cuncta, modo prædam capiant. Verbum *Sedah*, prædam ſignificat: vnde ob captionem prædæ ad alimentum, & anonã & viaticum tranſfertur. Quo fit vt *Halmanah*, latinè viduam propter deſtitutionem ſignificet quod verè ſit

sit suo viro orbata & destituta.

Confecta igitur iam res est: potuit enim Deus illa multa vnico simplici verbo dicere: tum per propriam, tum per impropriam significationem: præsertim vbi omnia illa sub aliquo vno vti quodam toto, cōueniunt. Etenim venari, insidiari, vastare, prædari, non ita disentiūt, vt non cōueniant: quare per trāslationem verè significatur vidua, & desolata. Præterea victum & annonam poterit significare: nam quæ verè vidua est venatur auxiliū atque adeò vt egena & mendica semper insidiatur, hoc est meditatur vnde sibi alimentum, & benedictionis proueniat afluentia.

Sensus est Glosæ interlinearis ibidem sic dicentis, *lugi benedictione benedicam non præsumentes: quia edent pauperes saturabuntur. Superbi saturati sunt, in se nec saturabuntur, sed humiles, qui tantò plus manducant, quantò plus esuriunt, & inanes sunt à sæculo: plenus fastidio egenus ergo & pauper est, & mendicat.* Spiritu itaque mendicat verè vidua, quia eodem gradu cum pauperibus & egenis cōnumeratur: hinc præ solicitudine insidiatur, id est, de sua salute solicita est, qua via non poterit nō cōsequi benedictionem, & copiosam misericordiam à Domino. Insuper D. August. hunc sensum prosequitur, & amplectitur, & Pauli testimonium accumulat, *quæ verè vidua est & desolata: speret in Deū, & instet obsecrationibus et orationibus nocte et die. Nā quę in delitijs est: viuens mortua est*, nam verè vidua quia desolatā

De Authore Glosæ. Beuter annot. 2. ex Abulē. quod fit. Iohā. Blensensis.

August. in Psal. 131. 1. Thi. 5.

se cognoscit, & omni auxilio, ex se ipsa orbatam, non aliunde auxilium sperat quam à Domino vero, & Christus dixit, *beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam quoniam ipsi saturabuntur.*
Matth.5

Greg.16 Moral. cap.22. Quapropter rectè D. Greg. sicut hactenus animas fidelium in sensu spirituali intelleximus, ita ipse per allegoriā eandem methaphorā ad ecclesiam repræsentandam extendit. Quę pro contemplatione sui viri Christi tam ignominiosè occisi orbatam proprio viro se sentit: quòd vir eius pro eius amore, & redemptione, tam acerbam pertulerit mortem: vnde longè & peregrè profectus in cœli penetralibus resideat, & ab eius oculis secretemur: quasi in longinquum peruenerit regnum, inde tamen reuersurus, vt rationem sumat omnium operationum & cogitationum. Huiusmodi viduā desolatam dum venerit benedicens benedicet, hoc est eam benedictione replebit, & humiles, & pauperes saturabit panibus supercœlestibus, & faciet abundare annona & cibarijs.
Matt.21 Lucę.19.

Nihil refert cibū, alimentum', viaticum, annonā transferas: tot enim nominibus eximia saturitas denotatur, & viduitatis integra & summa cōsolatio insinuatur: omne venationis lucrum in annonæ redundantiam Christus Dominus conuertit. Sēsus ergo noster, & sanctorum patrum idem est, & per continuam metaphorę ampliationem mirificè crescit. Fœlices ergo animæ, quæ se verè viduas sentiunt, & non ex se sapiunt, nec confidunt

in suis

suis viribus, sed solũ à Domino auxiliũ expectãt: ad maiorem autẽ explanationem illius sensus quẽ legimus subditur, *& pauperes eius saturabo panibus*, pauperes veri sunt, qui minimè de seprę sumunt sed in domino confidunt.

Estote ergo filij & discipuli amantissimi, & verè pauperes, egeni, atque medici, membra istius verę viduæ ecclesiæ catholicę, cuius auxiliũ non est nisi à Deo, cuius desolatio à solo ipso reparatur, atque reficitur: nã huiusmodi homines solet Deus bonis omnibus vsq; ad saturitatem replere, diuites autem dimittit inanes. Tres ergo versiones teste Lyrano in hunc locum: viduam, victum, venatorem, licet verbis multum distare videantur, re tamen ipsa connexæ sunt, vt satis diffusè dictum est: ad rem nostram quam versamur regrediamur. Lyran.

Est quintus locus, quem obijciunt, in Canticis, *Meliora sunt vbera tua vino*, vbi dicunt iuxta vocem Hebræam fore vertendum, *meliores sunt amores tui vino.*

Sextus locus est huic similis in prouerbijs. *-eni, inebriemur vberibus*, vbi, dicunt, foret v-tendum *inebriemur amoribus*. Sed hæc -iectio facilè reijcitur: nam vox Hebræa- -x vbera, & amores significat magisque o-urat, vt ecclesia sponsa ad Christum spon-n dicat, *Meliora sunt vbera tua vino*. Sugimu-nim illius vbera, cùm de plenitudine, ei- nos omnes accipimus, vt dixit Cantic. 1 Prou. 7.

Iho.1.c. Iohannes,& in Prouerbijs significantiùs positum est,*vberibus*,quia vbera magis significant coniunctionem, quàm amores.

Septimus locus est apud Paulum, *Gratias autem Deo*, *&c.* vbi in originali est numerus singularis: 1.Cor.15 &.2.chorint.2. sed vana est obiectio, dũ idẽ est sensus:forsan autem interpres, Deo ita prouidente,*gratias* dixit, vt à gentibus distingueremur , illi enim cùm plures Deos collerent,gratiam in singulari numero reddebãt pro Deorum diuersitate,vt videre est apud Terentium,nos verò,qui solius veri Dei cultores sumus,vni illi,& soli Deo omnes gratiarum actiones integrè persoluimus.

Quo cõsilio scriptoris canonici testimonia ex veteri testamẽto aliquãtulũ in mutata citaue rint. Attẽde. Matth.2 Mich.5. His similia,aut debiliora sunt , quæ aduersarij ad eneruandam vulgatę authoritatem objiciũt,quæ propterea omitto,illud animaduertens, quòd ipsi Apostoli & euangelistæ multoties citarunt testimonia veteris testamenti,sensum quidem obseruãtes,verba autem mutantes:quòd si id liceat,citanti non licebit fido interpreti? Exemplum est apud Mattheum,*Tu Bethleem terra iuda nequaquam minima es in principibus Iuda*, quibus verbis citat Michæ vaticinium,qui dixerat,*Tu Bethleẽ ephrata paruulus es in millibus Iuda*,vide quantum verba discrepẽt,quod Propheta dixit *Bethleẽ Ephrata* Euãgelista,*Bethleem terra Iuda*. quod Propheta,*Paruulus es*, Euangelista *nequaquam minima es*,quod Propheta,*in millibus Iuda*.Euangelista *in principibus Iuda*, & tamẽ idem prorsus est sensus, magis denuò explica-

explicatus per Euangelistam, *Betlheem*, olim dicta fuit Ephrata, postmodum Bethleem Iudæ, ad differentiam alterius Bethleem, quæ fuit in Galilea: & cùm Propheta prospiceret eam suo tempore despectam, & paruulam inter millia Iuda, postmodum vero ex Christi natiuitate nobilitandam, ait *Paruulus es*: & subiungit, *ex te mihi egredietur* &c: Euangelista verò post Christi natiuitatem scribēs, quasi declarans Prophetæ vaticinium, ait *Nequaquam minima es in principibus Iuda* quasi dicat, iam nō minima inter millia Iuda, sed nobilis inter principes ciuitates Iuda: vide si placeat Ambrosium Catherinum hæc duo loca conciliantem. Accipe interim aliud exemplum, quod de Christo ait Regius vates. *Accepisti dona in hominibus*, q ad hūc modū, citat Apostolus ad Ephesios scribēs *dedit dona hominibus*. Quia tunc iā Christus dederat, quod acceperat, vt inquit Hieronymus. Accipe tertium exēplum. Matthæus dictum refert per Prophetas de Christo, *quoniam Nazaræus vocabitur*, & quamuis vox hæc, *Nazaræus*, nō reperiatur in Prophetis: Spiritus Dei, qui per os Euangelistæ locutus est, nihil de hoc curauit, nempè, quia idem sensus erat in Prophetis. Nazaræus sanctus interpretatur, & per Daniele dictū est, *inungatur sanctus sanctorum*. Nazaræus item floridus interpretatur, & in Canticis dicitur, *Ego flos campi*: Apud Esaiam, & *flos de radice eius ascendet*, Nazareth, item germen significat, & dictū est per Hieremiam de Christo, *suscitabo*

Ambro. Cather. li. de clauib. clau. 1. fo. 50.
Psal. 67.
Eph. 4.
Hier. cō ment. ad c. 2. Mat.
Mat. 2. c.
Dan. 9.
Cant. 1.
Esai. 11.

tabo Dauid germen iuſtum. Non ergo refert, vbi Nazaræus dictus ſit, per hanc eandem vocem, modo idem ſenſus ſit, in Prophetis per voces alias quaſcumq́; expreſſus. Multò ergo minus refert, quod translatio vulgata latina non ſemper verbo ad verbum in referendis teſtimonijs conformet ſuis originalibus, ſed ſatis eſt, quod ſenſus idē ſit. Omitto multa alia exempla, breuitati ſtudens, videndus *Diuus* Auguſtinus de conſenſu euangeliſtarū, vbi animaduertit, pro intelligentia ſacrarum literarum, ſcriptores noui teſtamēti, neque ordinem rei in referendis hiſtorijs ſeruare, neque eijſdem vocibus aſtringi in referendis teſtimonijs: cùm tamen ſint velut calamus Spiritus ſancti, vt dixit regius vates, videndi etiam *Diuus* Hieronymus, & Euthimius, qui id ipſum diligenter annotarunt. Pro nunc ſat ſint dicta. ¶Habemus ergo ex dictis vulgatam ęditionem omni veneratione ſuſcipiēdam eſſe, ac ſi Spiritu ſancto inſpirante interpres illam edidiſſet, nulloq́ue prætextu reijciendam aut contemnendam. Cùm eccleſia, eodem ſpiritu inſpirante, eam probauerit, vt authenticam, ſuis nempè originalibus incorruptis ſenſu prorſus cōſentientem, tametſi verbis aliquando diſcrepet. Quo fit ad eādem vulgatam, cuncta dubia expēdenda eſſe: tanquam ad certam ſacram ſcripturam magiſque ei ſtandum, quàm Hebræis, aut Græcis codicibus, ſi quando ſenſu ab eis ita diſcrepet, vt conſentire nō poſsit. Nihil enim habet falſi, nihil quod

Hierem. 23.
Auguſt. lib. 2. de conſenſu euāg. c. 12.
Pſal. 44.
Hier. ſuper. c. 7. Eſa. Math. 1.
Amos. 5
Epheſ. 5.
Geneſ. 2
Euthim. ſup Mat. 3. ex Eſaiæ. 9. & Matt. 4.
¶Epilo. huius loci de authoritate vulgatæ.
¶Quędā quæ non ſūt prorſus incerta, ſed viris doctis ad cōmēdationē vulgatæ conducere videntur, cōſultò expū-

ꝙ non ſit de mēte Spirius ſancti, neq; in pręcipuis, neque in minimis, vt quidam ſubdolè diſtingunt. Neque contemnimus exemplariorum authoritatem, aut Hebrææ & Grææ linguæ ſtudium pro ſacrarum literarum intelligentia: quin potiùs maximè laudamus & impenſè commendamus incorrupta exemplaria omni veneratione ſuſcipimus, vt ſacratiſsima eloquia Dei, quibus affirmamus cōſentire prorſus vulgatā: cui ſubinde linguarū ſtudiū cum humilitate coniunctū, multā conciliat claritatē & authoritatē. Neq; ſolū fidelis hæc vulgata ędítio ex collatione ad incorrupta exemplaria cōprobatur, ſed & per ſe ſatis ſignificās ſenſum Spiritus ſancti, vt nulla ex parte reijci, aut cōtēni poſsit ſine manifeſta calūnia Ei honor qui nobis tā incorruptā, tam fidelem, tamque ſignificantem ipſius mentem tradidit, & conſeruat ęditionē eloquia ſua continentem, *Soli Deo Saluatori noſtro per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum gloria, & magnificentia, imperium, & poteſtas ante omne ſæculum, & nunc & in omnia ſæcula ſæculorum Amen.*

ximus, hincque extraximus atque in præfatiōes trāſtulimus vt ſolerti lectori āſam & occaſionē præſtent, exactiùs expēdēdi vide vt inde, Deo duce verità tē perſequaris. Thadæi perorat.

(?.)

OCTAVVS LOCVS EX QVARta particula. De dictione exclusiua in personis diuinis, ex illis verbis solum dominatorem, & Dominum nostrum Iesum Christum negantes.

Octauus locus de vsu dictionis exclusiuæ in materia Trinitatis.

PLVRES locos nobis notat, & subministrat hęc particula quarta, & vt à nouissimis incipiamus Christū solū dominatorem & dominum vocat, seruata regula Magistri & S. Thomę atque omnium catholicorum, quòd non excludat patrem, & Spiritum sanctum, sicut cùm scriptura dicit, solus pater bonus, aliæ personæ non excluduntur à bonitate.

Mag. 1. d. 21. S. Tho. 1. p. q. 31. arti. 3. & 4.

Vtuntur hac regula omnes sancti dum interpretātur scripturas, vt Arrij, & Sabellij errorem extirpent, & tueantur, in eadem numero natura diuina personarum Trinitatē: ne nos fideles plures Deos cum Arrio ponamus, aut Deum solitarium in personis cum Sabellio credamus. Legendus est. D. Augustinus: nam dictiones exclusiuæ dum faciūt exclusionem, & exclusiuè sumuntur, (quod syncathegorimaticè appellāt Scholastici) per ordinē prædicati ad subiectum, non excludunt alias personas Trinitatis, propter vnitatem eiusdē naturæ diuinę in tribus personis. Sic D. Iohannes. *vt cognoscant te solum verum Deum*, dictio, *solum*, non excludit Spiritum sanctum, quòd eiusdem naturæ sit cum patre, similiter cùm Diuus Matthæus dicit. *Nemo*

Aug. li. 6. de Trinita. ca. 7 &: 9.

Iohā. 17

Mat. 12.

Nemo nouit filium nisi pater, non reijcitur filius, quòd eiusdem naturæ etiam sit. Ob id doctores, dum explicant dictionem illam exponibilem exclusiuam, & alias id genus, secundam exponentem accommodant, non per aliud substantiuè, vt separetur natura: sed per alium adiectiuè, vt intelligatur excludi persona, sic in proposito Beatus Iudas, Iesum Christum solum dominatorem, & Dominum appellat, non separando alias personas, quæ in eadem numero natura communicant: Pater consimiliter, & Spiritus sanctus sunt etiam dominator, & Dominus, immo pater, & filius, & Spiritus sanctus, vnus dominator, & vnus dominus sunt, sicut vnus creator, vnus Deus propter vnitatem, & numeralem identitatem naturæ diuinæ in tribus personis. Quare dictio illa, *solus*, excludit aliud, & diuersũ, in natura nõ aliũ, aut alterũ in persona: cùm ergo pater & Spũs sanctus nõ sint aliud, aut diuersum à filio, quãuis vnusquisque illorũ sit alter, seu alius, dictio exclusiua *solus* non seiũgit nec separat personas numero distinctas, quòd secundùm naturã idem numero sint. Quãcumque enim (in sancta, & indiuidua Trinitate) personarum nominaueris, solus Deus est, solus dominator, & Dominus est, inquẽ sensum ecclesia catholica in hymno angelico de Christo dicit, *Tu solus sanctus, tu solus dominus tu solus altissimus Iesu Christe*, vbi diuina natura indistincta non separatur, sed personæ eiusdem naturæ distinctæ, quales sunt diuinæ inter se se ad- Matt. 12.

Modus loquēdi per exclusionē cōmunis est huma nis & diuinis.

Isaiæ. 21

inuicem distinctè in communione eiusdem indiuisæ, atque indiuiduæ naturæ. Sed ij, verè impij sunt, vt dicit B. Iudas, & Christum negant: de quibus Isaias dixit. *Qui incredulus est infideliter agit, & qui depopulator est, vastat.*

Et ne obijciant nobis, & irrideant hęc, tanquā papistarum (vt ipsi impij subsannantes dicunt) somnia & figmenta: mētis deprecor deponant ferocitatē, & meminerint hunc modum loquendi, quē in diuinis docemur, obseruare nos vsu quotidiano in rebus humanis, atque illum cum lacte à maternis vberibus suxisse & à parētibus didicisse. Quādocunq; enim dictio exclusiua adiungitur alicui termino, non excludit, nisi illa, quæ videntur in eadem ratione conuenire. v.g. cùm dicis, *sola lingua loquitur*, à loquutione excludimus omnes alias hominis partes: cū audis, *solus Petrus percussit*, intelligis, natura docente, excludi alios homines, nō equum quem agitabat, nō ensem, pedem aut manum: quæ sunt percussionis instrumenta: *solus Petrus scribit*, non exploditur calamus aut manus, sed aliud suppositum separatur.

Miror profectò horum ferociam, mentisq; demētiā, ꝙ dicentes, solus Petrus currit, non secludant hominem, animal, aut rationale, quoniā ista sunt de intellectu Petri: & cùm dicimus solus pater nouit filium, velint Spiritum sanctum excludi à filij cognitione, cùm tres personę vnū sint in essentia, & vnicā, & eandē indiuiduā naturā in sua ratione inclu-

includāt. Sed valeant isti, aut potius pereant, qui de suo capite & cerebro non solum contra vnanimem sensum doctorum sacras scripturas, sed etiam contra rationem ipsam, exponere cupiunt.

Quid? quod sanctus apostolus Tha. hereticos hac in parte mordet atque reprehendit, Christi diuinitatem clarè confitēdo, quam isti inficiabātur, atque dum Christum solum dominum, & dominatorem appellat, hoc ideo est, quia idē cum Patre & Spiritu sancto est. Hac mente canit ecclesia, illud quod ex Malachia sumit. *Ecce aduenit dominator dominus, et regnum in manu eius, potestas et imperium*, & Daniel ait, *Aspiciebam in visione noctis, et ecce cum nubibus cœli quasi filius hominis veniebat, et vsque ad antiquum dierum peruenit, et in conspectu eius obtulerunt eū et dedit ei potestatem, honorem et regnum, et omnes populi tribus et linguæ ipsi seruient, et potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur, et regnum eius regnum æternū quod nō corrūpetur.* Ex quibus verbis non solū habes Christi diuinitatem, sed humanitatem etiam, & vnitatē personæ Christi in duabus naturis: personalem: insuper distinctionē patris, & filij: ꝙ regius vates suo Psalmo canit. *Et permanebit cū sole ante lunā et dominabitur à mari vsque ad mare, et adorabūt eum omnes reges, et omnes gentes seruient ei Sit nomen eius benedictum in sæcula, et benedictum nomen maiestatis in æternum*: quomodo inquit. Fulgentius, & ab hominibus, & ab angelis adoratur

Christus verus dominus & Deus æternus in duabus naturis subsistēs. Introitu Epipha. ex Malach. 3. Dan. 7.

Psal. 72.

Fulg. resp ōn. 10. cōtra Arrianos.

Christus Domin9 dominator supra. Chrlstus? quomodo illi seruitutem, quæ Deo tantum debetur, audemus exhibere, si illi vna natura cum patre non esset? Dominus & dominator dicitur, vt non solum intelligamus dominari potestate, sed actu: & vt dominus sit in gratuitis, dominator in naturalibus, & dominus ab æterno per dominium, dominator ex tempore per operationem transeuntem: quod dixit alludens ad illud, *pater meus vsque modo operatur, & ego operor*; (Ioa 5.) nō enim à patre separatur virtute neque actione. De Christi Domini diuinitate asserenda Reuerēdissimus Canariensis legatur, qui acriter & piè contra Erasmū ex Augustino, Chrisost. Theophilato, Hieronymo, inuehitur, quòd ei placuerit Arrium defendere,

Barthol. Torres ī Trini. q. 27. art. 1. 2. disputationis parte cō tra Eras.

(.?.)

LOCVS. IX

NONVS LOCVS EX QVARTA particula, de notis Hæreticorum in genere ex verbis illis subinitroierunt enim quidam homines (qui olim præscripti sunt in hoc iudicium) impij.

Octauus locus de dolosa hæreticorum malignitate in genere & in cōmuni.

SED VT AD principium quartæ particulæ reddeamus, subintroierūt inquit B. Thaddæus, vt hoc verbo morem hæreticorum nobis ante oculos statim vniuersim proponat: q̄ subdolè se subdāt, & frauduleter se se supponāt, & insinuent, vt nos incautos præoccupent, quoniam sensim subrepunt. Nam si horum princeps Sathanas, testāte Paulo, *in angelum lucis se trāsfigurat*, mirandum non est, vt idem Apostolus inquit, *magnū non erit si eius ministri transfigurentur, velut ministri iustitię, quorū finis erit secundum opera ipsorum*, sanè huiusmodi pseudoapostoli illius, & operarij subdoli, transfigurant se in Apostolos Christi, & ministros iustitiæ se simulant: nam cùm diffidant, aperto certamine nos superare posse, sumptis demonis armis, signisque fictis, atque mentitis, amicorumque vocibus vsurpatis: se pro amicis nobis exhibent, vt nos supplantent, & perimant. 2.Cor.11

Hoc idem precauere in presentia docet B. Thaddæus, & ipsius demonis, & Sathanæ simulatas, & fuco amicitię palliatas the cnas detegit: *nā serpēs callidior cunctis animantibus terræ*, nos in nostris primis parentibus superauit, nos etiā in nobis metipsis adoritur, & calcaneo ecclesiæ catholicæ acrius Gene. 3.

 insidia-

insidiatur. ¶In summa eius ministri nil agere videntur, quod religionem meram, & Christi purã gloriam spirare videatur. *Attendite,* inquit Christus *à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecùs autem sunt lupi rapaces*, vbi blandimenta illorum, teste Hilario, & mansuetudinis simulationem fructu operationis expendi oportet. Diuus Ambrosius lupis dicit comparari, quia noctu vlulant, & fremunt, vt magis ouibus insidientur: semper enim perfidis vox amica est, & studiosa, operatio autem inimica, & nebulosis explicationibus obfuscata. Atque vt semel dicamus, quia licet dificilè sit hæreticos distinguere & dignoscere, est tamen vtile admodum atq; valde necessarium, faciliùs tamen ex notis catholicorum hæreticos explorabimus, *quoniam rectum*, vt dixit Aristoteles, *iudex est sui et obliqui.*

Matth. 7
Hilar. in Matth.
Amb. super Luc. 8. cap.
Arist. l. 1. de ani. tex. 85.

Artic. de fide ecclesiæ: quia ianua est omniũ artic. solus notis & signis distinguitur, & ad sensum ostenditur.

Inter articulos fidei vnus solus est, qui notis declaretur & exponatur, nempe articulus de ecclesia credenda & sequẽda: credimus enim ecclesiã nõ sic nudè, vt dicitur in Nicæna Synodo, sed his notis declarata, quòd sit vna, sancta, catholica, & apostolica. Hę sunt quatuor precipuę notę, quibus ecclesia Christi ab ecclesia malignãtium distinguitur.

Oseæ. 1.
Prima nota ecclesiæ vnitas.

In primis vna est, quòd unum habeat caput primarium, Christum, scilicet, & vnum caput vicariũ, Petrum, & eiusdẽ Petri successores, ipsiusmet Christi in sede Romana vicarios, vna (inquam) vnitate ouilis

ouilis, vnitate paſtoris, vnitate fidei, vnitate baptiſmi & ſacramentorum, vnitate ſpiritus viuificantis & gubernantis eccleſiam: *ſoliciti ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis vnus dominus, vna fides, vnum baptiſma, vnus Deus* & *pater omnium.* Vna etiã eſt eccleſia, vnitate vltimi finis, vt Paulus alibi ex analogia corporis docet, quicumque igitur vnitatem eccleſiæ ſoluunt, & omnis ſpiritus, qui ſoluit Ieſum, *ex Deo non eſt, et hic eſt Antichriſtus,* vt dicit Iohannes. Hæc eſt ergo coticula, ſiue index ad quem probare potes quẽlibet ſpiritum, an ex Deo ſit. Inſpice ſiquis ſoluat Chriſtum Ieſum, & eius eccleſiam, & probaſti, quoniam Ieſus mirifico nexu cum omnibus ſuis membris coniunctus eſt, *vt ſit ipſe Deus omnia in omnibus*, quodammodoque omnia per hanc vnitatem ſit. Hanc vnitatem ſoluit Donatus, deteſtatur Iohãnes Hus, reſcindit Lutherus & hæretici omnes: quia ſe ab vna hac viſibili eccleſia, ſemouent, vt eius obedientiam & mandatorum obſeruantiam effringant, qui nullibi determinatè volunt eccleſiam Chriſti eſſe. Qua de re multa optimè dicit Cardinalis Turrecremata.

Iohã. 10 & 20. Epheſ. 4 Rom. 12. & 1. Co. 12. 1. Ioa. 4. 1. Cor. 15

Turrecrem. l. 1 de ſum. eccl. cã. 6. & deinceps.

Secunda nota eccleſiæ ſãctitas.

Altera nota eſt quod ſit Sancta ſanctitate operationum iuxta illud Iacobi. *Tu dicis quod fidem habes et ego opera habeo, oſtende mihi fidem tuam ſine operibus, et ego oſtendam tibi ex operibus fidem meam:* quaſi dicat, iactanti fidem fides illa iuſtitiã nõ conferet, ſalꝰ nõ habebitur, niſi ꝑ opera ſancta

Iacob. 2.

quæ nos ordinant ad Deum : & ad proximorum vtilitatem fides ipsa formetur, *vt piè iustè & sobriè*
Titu.2. *viuamus*, vt dicit Paulus, *sobriè*, nos respicit, vt cùm iudicij rigore in nos animaduertamus: *iustè* vt cũ misericordia etiam diligatur iustitia: *piè*, vt solicitè atque cum cura ambulemus tanquàm coram sapientissimo & omnipotenti parenti. Sed vide
Mich.6. Micheam prophetam addere operationis excellẽtiàm quandam, eximiamque perfectionem supra ea, quę Paul. dixerat. Vnde obiter, animaduertes Prophetam, ipsum Apostolum anteuertisse, & anteuolasse, & multis perfectionis gradibus hac parte superasse, excessisseq́; ipsum audi sic dicentẽ, *Indicabo tibi homo quid sit bonum & quid dominus requirat à te, vtique facere iudicium, & diligere misericordiam, & solicitum ambulare coram Deo tuo.* Nec sentio extra ecclesiã esse, qui fidẽ habeãt, et nõ cõiunctã sanctis operationibus: ꝙ plusquã falsum est: assero autem, ꝙ in sola ecclesia est sanctitas fidei, & vera sanctificatio, quã baptismus prestat. Etenim per solum Christum in fonte baptismali est sanctificatio, vnde in ecclesia sua solum est sanctitas quia ab ipso sunt charismatum dona: quod elegãter Augu
Psal. 85. stinus docet in illa verba. *Custodi animam meam quoniam sanctus sum.* Ad hæc sola ecclesia catholica habet legitimum sacrificium & legitimum sacramẽ-
Loco vnico in Epist. huius arg. torum vsum. Rursum sancta ab institutis, fine, & medio, quæ omnia sancta sunt. Insuper, vt suprà dicebamus, sanctam ab ipsis hominibus sanctis: quoniam

niam omni tempore in ecclesia Dei sancti sunt & iusti. Tandem quia extra ecclesiam nullus est sanctus, aut saltē sine ordine ad ecclesiā sanctus non est: ideo specialiter dicitur ecclesia sanctorū congregatio, & fidelium congregatio qui fidem habent coniunctam sanctis operationibus, qui ita sunt in domo Dei, vt templū Spiritus sancti sint: in hoc articulo fidei non de hac solū parte cōgregationis iustorum sermo est, cùm in symbolo dicitur, *credo vnam sanctam catholicam ecclesiam*, sed de vniuersali, licet ab hac parte, scilicet, ecclesia sanctorum, vniuersaliter denominatur congregatio fidelium sancta. Si plura desideras de hac catholicæ ecclesiæ sanctitate, lege apud Turrecrematam, iuxta quem sancta est, quia Spiritu sancto mundificata, & mundata, & sanctitate doctrinæ, sanctitate fidei, & sacramentorum, & alijs multis modis, & quia ad exemplar est triumphantis iuxta illud Iohannis, *vidi ciuitatem sanctam Hierusalem descendētem de cœlo &c.* vide etiam quę superiùs, loco illo omnibus nostris locis prępositio, dicta sūt. Tertia nota est, quod sit catholica, idem enim est, quod vniuersalis quo ad tempus, quòd semper fuerit vt Vincentius Lirinensis, & Tertulianus docēt: quo ad loca: vbiq; locorum, quo ad personas, quo ad gentes, quo ad conditiones & status, quo ad vniuersalitatem doctrinæ, quia nullum potest ei subesse falsum: hoc enim est verè & propriè catholicum, quod præscriptam habet vniuersalem cō-

Cap. firmiter.

Turrec. l. 1. ca. 9. in summa ecclesiæ.

Apoc. 21

Vincent Lirin. cōtra hære. de nouitate fugienda.

Tertia nota ecclesiæ catholica.

Tert. li. de præscriptionibus hæreticorū.

Turrec. lib. 1. summ. c. 13 & 14. uersionem. De qua re eleganter Cardinalis Turre cremata, & réuerendissimus Cano: *omni creaturæ*, iubet Dominus prædicari euangelium, & *ubique prædicauerunt Apostoli*, & in *omnem terram exiuit sonus eorum*, semper idem dicentes, ratione hominũ, ratione loci, ratione temporis, ratione doctrinæ, prudenter seruatis.

Cano. li. 4. de locis. c. vlt. Marc. vltim. Rom. 10. Psal. 18.

Quarta nota eccl. Apost. Ex quibus patet quarta nota, quod sit Apostolica, quam explicant Cano, & Turrecremata: apostolatum enim ecclesiæ catholicæ reducere possumus ad tria membra. Primum, ex parte capitis ad consensionem, & consonantiam, quæ est inter istam ecclesiam Romanam, & illam quæ fuit tempore Apostolorum in doctrina fidei & morum.

Cano. li. 4. de locis. ca. 4. concl. 2. Turrec. li. 1. sum. ca. 18. & deinceps

Secundum in membris consideratur, in continua successione prælatorum à tempore Apostolorũ, quod sola ecclesia Romana habet: qua in re præscripsit contra hæreticos, quorum congregationes quotidie euanescunt, & nouæ pullulãt, vt statim dispereant.

Tertium est in doctrina, hoc est, quædam subiectio & pia religio perpetuò obseruata ad ecclesiam Romanam tanquàm ad caput, quæ à tempore Apostolorum profluxit, vt Paulus non semel dicit cum Apostolos primitias ecclesię vocat, & super Petrum fundamentum & principem Apostolorum ædificatam: apostolica ergo est, quia missa (idem enim est Apostolus quod missus) desuper enim missa est ex alto, quam

Roman. 8. & 2. Thess. 2 Ephes 4 Matt. 16. Iohã. 21. Apoc. 21

vidit

vidit Iohannes de cœlo descendentem.
Hanc notam addiderunt patres in Niceno Concilio, vt obseruarent ecclesiam Romanam catholicam esse, quòd caput habeat Romanum Pōtificem, qui Apostolicus dicitur: quia Petro succedit cum eadem potestate & authoritate, quam ille habuit ad regendum ecclesiam: hoc ergo sonat esse Apostolicam, quod per tria illa capita commodè explicuimus, quæ viris pijs summopere sunt obseruanda.

Est etiã alia insignis nota ꝙ sancta Ecclesia, Romana etiam sit: adeò vt temerarium existimemus (quia sine ratione) & schismaticum (quia scissuræ inductiuum) idem quod periculosissimum (quia hæresi proximum) asserere, quod ecclesiam Romanam esse, non sit vna ex ecclesiæ nōtis, cùm ecclesia sit certa, & determinata, & singularis, quam rexit Diuus Petrus, cui vsque in hodiernum diem ad Gregorium XIII. omnes Petri successores insident, & ipsa in Concilio Tridentino definitur, omnium ecclesiarum mater & magistra: Cano, & Alanus, Copus & Lizetius atque Turrecremata multa in hanc rem conferunt: apud quos, Iræneí, Tertuliani, Cypriani, & Hieronymi testimonia reperies non pauca.

Quinta nota ecclesiæ Romana sit. Con. Tr. ses. 7. cã. 3. Cano. l. 6. de locis. c. 7. Alanus dial. 1. c. 20 à fol. 123. ad 140 Lizetius l. 4. aduersus pseudo euãg. c. 1 Turrec. li. 1. sum eccl. c. 18 & 19.

Sedes ergo Romana prima est & Apostolica illaque catholica appellanda, quæ vt in Concilio Chalcedonẽsi repetitur, primatum tenet, & in omnibus & per omnia prima est.

Concil. Chalced. ses. 16.

Quid interſit inter.4.primas notas &vltimã duplici via Prior quia iſta eſt materialis.

Etenim ſicut Gregorius.XIII.indubitatus eſt Pōtifex Romanus,& Petri ſucceſſor, atque Chriſti vicarius,ita ſedes apoſtolica ibi eſt, vbi caput eccleſiæ reſidet. Si tamen in Concilio Niceno vox Romana,non ponitur, non ideo eſt,quod non ſit eccleſiæ catholicæ nota, ſed quod illę quatuor ad rationem &formam eccleſiæ pertinere videãtur: at eſſe Romanam non tàm eſſentiam quàm ipſam indiuidui exiſtentiam concernit,& notæ quæ in ſymbolo ponuntur,ſigna ſunt ſpeciei:quia eccleſia omnino inuariabiliter vna eſt,ſancta,catholica &apoſtolica,extra ſymbolũ habemus quòd,romana ſit, quod accidens eſt indiuidui ad exiſtentiã pertinens : & includitur in articulo, quod viſibilis ſit & palpabilis,quia vocem eius debemus audire& ſequi,vt in cathechiſmo Pij.V.docemur & inſtruimur.

Pius.V. in catechiſ. art. de eccl. à fol.108

Poſterior quia includitur in alia.

Inn.epi. ad Patriarch. cõſtatinop.

Sed iam altiùs rimanti legitima ratio accommodatior fortaſſe eſſe videbitur,ſcilicet,eſſe apoſtolicam idē eſſe prorſus quod romanam eſſe , nimirum cui apoſtolicus vir, Petri ſucceſſor prę eſt.Inſuper vt notauit Innocentius.III.vniuerſalis eccleſia bifariam dicitur: primo modo, quæ vniuerſis conſtat eccleſijs quomodo romana non eſt vniuerſalis,ſed pars vniuerſalis eccleſię:ſecundo modo,quæ ſub ſe continet vniuerſas eccleſias & ſic romana vniuerſalis dicitur. Cũ ergo in ſymbolo, ſermo eſt de vniuerſali eccleſia primò modo,quã græci catholicam appellant,vtibidem idem Innocentius.

centius.III. adnotauit, ideo non additur romana quamuis iure optimo poſſet addi, cuius caput eſt romanus Pōtifex:ſed id nō fuit neceſſarium:quoniam ſignificatur & continetur in ea nota, quod ſit apoſtolica vt dicebamus:hanc ob cauſam non facimus mentionem eius, vt notæ quæ debeat in ſymbolo neceſſario poni. De his notis multa elegantiſsimè ex omni antiquitate colligit Michael epiſcopus Merſpurgenſis. Michaē. cōtione. 7.&.8.in ſymbolū apoſtol.

Ab his ergo eccleſiæ catholicæ proprietatibus & prærogatiuis (vt ad rem ipſam reddeamus) non fuerit difficilè iudicium ſumere, vt hæreticos dignoſcere poſsimus, qui, quocumque modo, ab his diſcrepent, illuſſores ſunt & maligni, qui ad ſimpliciū deceptionem, Chriſtum ſimulāt ſe habere caput: acephali tamen ſunt, & Chriſtum ſoluunt, & eccleſiam ſcindunt: à primo enim vſque ad vltimum à publico fugiunt & in angulis locuntur. Cuius nos admonuit Chriſtus dominus per Matthæum, *ſi enim dixerint vobis, Ecce in deſerto eſt, nolite exire, ecce in penetrabilibus, nolite credere*: nam Chriſtus dominus palam mundo & nō in occulto loquebatur vt ipſe dicit: non ergo exeamus eccleſiam ad audiendos hos ſermones clancularios & ſubdolos, *quia iſti non intrant per oſtium, ſed aliunde vt fures & latrones*: ideo dubiè & lubricè locūtur, ne facilè in ſermone capiantur: quod in more omnium hæreticorum poſitum eſt, & ioculatorum & mimorum more ſe ſe inferunt, iurantes, ſe nihil facturos falla

Notæ eccleſiæ ſignant antitheſim hæreticos notant & ſignant in cōmuni.

Matt. 24

Iohā. 18.

Iohā. 10

ciã siue dolo (vellẽ quidẽ verbis parcerẽt, & factis abundarẽt) sunt tamẽ vt vir, qui nocẽs, amico suo deprehẽsus cũ fuerit dicit, *ludẽs feci.* Subinducunt suas hęreses vomẽtes sub persona tertia, quasi alij eas dixerint, erubescẽtes cõtra ecclesię fidẽ, suas, perseipsos, prodire nouitates, vt D. Aug. dixit, cui Hier. & Hilar. astipulãtur, affirmãtes hęreticos linguis suis dolosè agere, pietatẽ loqui, impietatẽ tamẽ celãt, Chrũ locuntur, Antichrũ occultãt, lucẽ præferunt, vt celẽt tenebras, & per lucẽ ad tenebras ducunt vt Hier. alibi etiã sępe dixit *sub persona Christi Antichristum prædicant, imaginem tantum habẽtes, & vmbram virtutum, non ipsam veritatem.*

Prou. 26. Aug. ep. ad. Marcel. ca. 3. Hier. 4. cõm. Is. Hil. li. 6. de Trin. in princ. Hieron. Dialogo cõtra Luciferian. Et Amos capi. 3. & Esa. c. 5. & alibi sæpe.

Itaque, sicut ex illis quinque notis fideles in ecclesia permanentes cognocis, à contrarijs, hæreticos palio nominis Christi opertos subintrantes, distingues, quæ res est tantò ecclesiæ magis necessaria, quantò sub nomine Christiano suas hæreses spargunt, & venenata dogmata venditant, vnitatem romanæ ecclesię scindunt, eius sanctitatẽ odio habẽt, nouitates amãt, apostolorũ doctrinã subsanãt.

Notæ hęreticorũ particularis, tres intrisecę & tres extrinsecæ.

Hos ergo impios subintrantes distingues, ab intrinseco enim habent tres notas. Prima omniũ & radix hæresum est amor immodicus sui, quem Græci appellãt Philautiã, de quo Paulus & sancti multa dicunt, quæ elegãtissimè refert Castro. Altera est inueterata, & affectuosa consuetudo in lectione prophana gentiliũ. Tertia parẽs & origo hæresum est zelus nimius & indiscretus omnia

Castro lib. 1. cõtra hęres. cap. 11.

inno-

innouandi & reformãdi, vt idem Castro deducit, & vsq; ad nostra tempora refert exempla. Præter has intrinsecas causas quæ in ipsis hæreticis permanent, aliæ tres sunt extrinsecæ: Vna est, prælatorum indiligentia & socordia, vnde est illud euangelicũ: *cũ dormirẽt homines*, i. cũ negligẽter agerent prælati, *diabolus superseminauit zizania*: cui negligentia respondet ignauia subditorũ & rebellio ouiũ. Secunda est negligentia et defectus prędicationis verbi Dei: cui in vulgo respõdet cœcitas, ignorãtię. Demũ vltima causa est, sacrarũ literarũ in linguã vulgarẽ translatio: de quibus Castro.

Castro ibid. c. 12

Vigilent prælati. Matt. 7.

Castro ibid. c. 13

Sed dices, nõ id agit B. Thaddæus vt causas hęresum doceat, sed vt hęreticos ostẽdat & prodat? ita sanè est, sed cùm vnius cuiusq; rei cognitio, testãte Arist. per resolutionẽ in suas causas exploretur, hęreticos faciliùs dignoscemus, dum causas à quibus oriũtur, manifestauerimus: res præsertim cũ sit valde vtilis, sed admodũ difficilis. Hęretici nusquã eũdẽ modũ obseruãt, suus cuiq; mos, mille eorũ species, & rerũ discolor vsus: *de quibus Iob in desertis habitãt torrentiũ et in cauernis terræ, vel super glareã*, quia cũ publicè nõ audeãt prędicare, quoniã sapiẽtiores timent, clãculo & latẽter se ingeruntin vestimẽtis ouiũ: modũ tamẽ cognoscendi tradit dñs ex conditione operis, *à fructibus*, inquit, *eorũ cognoscetis eos*, potissimũ ergo signũ ex Vincẽt Lyrin. est amor nouitatis, quę de se suspecta est, vt *Paul. depositũ custodi, deuitãs prophanas vocũ nouitates*,

Soluitur obiectio, cur d cau sis hære-sum agatur.

Arist. 1. Post. c. 2

Ad cognoscẽdos hæreticos tria notanda signa.

Iob. 30.

Vincẽt. Lyrin. vbi supra.

Nouitas temeraria.

1. Ti. 6.

Obseruā Ch.istia nē. *& oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes circa fidē exciderunt.* Nam, vt rectè Alfonsus à Castro ex diuinis literis deducit, qui aliquid
Castro vbi supra cap. 14. nouum prædicat, vel debet sine contraditione ex diuinis literis irrefragabiliter deducere, vel miraculis confirmare quod Moyses primū fecit apud
Effrenis libertas. Pharaonem, deinde Christus apud phariseos.

Altera coniectura est, nimia libertas in pronuntiando: nam ex temeritate superbia nascitur superbiam sequitur pertinatia, vt recantare pa-
Arrogās impaciētia. linodiam nolit, eius ꝙ semel temerè dixit. Demū hæreticos conijciemus ex impacientia, nam si corrigas, & fraternè ab errore reuoces, statim impacientia efferuescentes irascuntur & conuitijs & contumelijs cunctos lacessunt.

Deniqué quę dicit in hac particula resoluit Apostolus Iudas insequēti, illis verbis. Similiter & hi car
Titum. 2 Mych. 6 nem maculant, dominationem autem spernūt, maiestatem autem blasphemant. Et ad tria capita omnia hæc reducit: nā tres ordines, quibus homo solet & debet guberna ri, corrumpunt hæretici, & quicumque à fide defi cere incipiunt, de quibus tangemus in fine sequē tis particulæ quintæ.

Applicā tur dicta de notis ecclesiæ interpr æ tationi huius ca nonicæ. Has insinuat notas B. Thaddæus, quæ cùm vitia sint vaga & indefinita, non possumus meliori methodo comprehendere, quàm per eas notas, & ecclesiæ prærogatiuas, per quas fideles in vno Christi ouili continentur, & Spiritu sancto, gubernantur. Etenim sicut ecclesia est vna, sāca, catholica, apósto-

apostolica, ita isti acephali sine capite, schismatici ab vnitate ecclesiæ diuisi: non sancti, sed impij, & in iudicium damnationis præscripti: non catholici, quoniam priuatas habent contiones, peregrinas & inconstantes doctrinas, clandestinos sermones in vno aut altero angulo, natione aut gente, heri aut, nudius tertius ceperũt, cras in nihilum euanescent: non apostolici viri, qui apostolicam doctrinam persequuntur, & in quibus spiritus veritatis non est.

Denique non sunt fideles, qui Papam summum nostrum Pontificem, romanum episcopum, Christi Vicarium & Petri Apostoli successorẽ in apostolica sede cane peiùs & angue oderunt: vsqueadeo vt nos conuitij & contumeliæ loco papistas vocent. Hi sunt qui subintrãt latenter & in semel tradita fide non persistũt, nouam fidei doctrinam, inuulgant sub prætextu, quòd cùm salus omnium pẽdeat ex scripturarũ intelligẽtia, quod ipsa scriptura ab omnibus sit tractanda: & sicut interpætatio scripturæ ad populum sit, debeat quoque fieri translatio in vulgarem linguam. Scriptu- sacra nõ est transferenda in verna culã linguam. Castro.l. 1.de hæres.ca.13. tertia cau sa extrin seca hæresum.

Ex qua radice prodierunt Valdenses, & pauperes de Lugduno, & Begardi, tandem Lutherus: contra quod dogma Castro eruditè admòdum atque eleganter inuehitur: obsecro ipsum attentiùs perlegas propter doctrinam Erasmi ab ipso taxatam.

Descendit quidẽ Spiritus sanctus, & varijs linguis loque- De linguis in descẽsione Spiritus sãcti.

loquebantur Apoſtoli, non ſine cauſa, ſub ſilentio Diuus Lucas præterit hiſpanam ſiue Romanenſem, corruptè Romanã appellatam: cum quibuſdam alijs, non quod in ipſis non deſcenderit Spiritus ſanctus, aut ipſã apoſtoli nõ fuerint edocti: quia per ipſam linguam hiſpanam, interpretãdum erat hiſpanis euangelium, non tamen in noſtrãm hiſpanam linguã transferendum: odit enim Sathanas ſtabilem ſacrarum literarum veritatem, ideo ſi fieri poſſet, vellet vniuerſum Bibliorũ codicem peſſum iri, & à memoria hominum perire.

Enititur ſubinde vt in depræſas & vulgares linguas vertatur, vt fiant omnibus notæ & vulgares, & ob familiaritatem cõtemptui habeantur: vnde & hominum arte magis, quàm diuino ſpiritu, excogitatæ eſſe videantur, & rurſum ob ſibi inuicem diſcrepantes verſiones, & obſcuras clauſulas secũdum apparentẽ cõtraditionem ſubinde veritate vacare credantur.

Diſcrimẽ inter tranſlationẽ & interpretationẽ

Longo ſanè interuallo diſtant translatio & interpretatio, quoniam translatio verborum & literæ contextui inhæret, vt verbum vnius linguę verbum alterius fideliter ſubſtituat: interpretatio autem latiùs multò ſe extendit, nam verborum ambiguitates & ethimologias, rerumque obſcuras imagines enucleat, confert, & loca comparat, vt reconditum ſenſum pandat.

Translatio itaque ſola verba examinat, ſenſum referens grammaticalem, interpretatio verò rerũ intel-

ligentiam excutit: illa aures delectat, hæc animum erudit: illa corpus literæ tractat, hæc spiritum viuificantem refert: illa sensus mouet, hæc fidē excitat, nutrit & auget: illa datur ab arte, hæc ab spū doctrinæ cœlestis. Propterea trāslatio per eruditū grāmaticū fit, at interpretatio nō nisi per eruditū, & in fide sanū theologū. Quamobrē interpretationes sacræ scripturę in omni lingua & sermone ab æquissimis fidei censoribus tolerātur & probantur: nō sic deversionibus vernaculis, in quibus verbum verbo redditur, & nihil explanatur. Non enim caret mysterio quod in tropheo crucis, titulus tantum tribus linguis fuerit scriptus, quod ex Diuo Hieronymo nobis supra dictum est, quarum Hebræa in sanctitate, Græca in facundia Latina in grauitate pollet. Nec mysterio etiam vacat, quod ex linguis omnium nationum, quæ sub cœlo erant, duabus, scilicet, suprà septuaginta, quæ celebri paschæ tempore Hierosolymā conuenerant, tres istas, Hebræam, Græcam, Latinā tantummodo præelectas fuisse ad triumphalem Christi titulum exaltandum, diuulgandúmque: probabili coniectura mihi persuadeo, non quòd linguæ omnes aptæ non sint, sed has tres inter cæteras fore dignas, quibus efferatur Christi gloria, vt his commendetur sacri eloquij thesaurus propter ipsarum puritatem, & vocis altitudinem, & maiestatem quam præseferunt.

Tres linguæ quibus scriptus est titulus crucis in descensione Spiritus sancti ad prædicationem euág. frequentiores & magis in vsu fuerūt apud apostolos. Hier. in epitaph. Nepotiani.

Apoc.9. trilinguc nomen Demonis.

Ddd 2 Qua

Quā de causa demon Antichristi caput tribus linguis nobis significatur de pessimis loquēs inquit, *& habebant super se regem angelum abyssi cui nomē Hebraicè Abaddon, Græcè autem Appollion, & latinè habens nomen exterminans.* Istę linguæ sunt vniuersales, ad quas cæteræ reducuntur, & vna per aliam interpretatur, vt exterminans, perdens, interficiens dicatur. Istę ergo tres linguę debitam habent maiestatem & authoritatem, nam lingua vulgaris depressa est, atque sterilis, & psalmi in maternum sermonem, versi tantum abest vt spiritum excitent, aut gustum afferāt rerum diuinarum, vt é conuerso refrigerent & fermè mortificent. Moyses populum suum voluit ab aspectu eorum, qui interiori tabernaculo sunt, arceri, & quod solus summus sacerdos ingrederetur sancta sanctorum, & omnia vasa velaminibus tegamentis operiebat, nimirum intelligens tandiù sacra venerari & á vulgo admirari, quandiù occultata sequestrabantur.

Apoc. 3.

Exod.

Maligna & callida hæret. obiectio optimè diluitur.

Sed aiunt isti, liberis & hæredibus non est prohibenda paterni testamenti lectio? Dicimus illis, quid profuerit testamenti opulenti testatoris lactantem paruulum legere, aut in manibus pueri, qui ad huc sub tutoribus est, constituere, qui adhuc vocem hæredis, substitutionis, fidei commissæ, & cobdicilij, legati & cœteras testamentarias voces ignorat? quid pfuerit isti literalis illa lectio aut recitatio testamenti? sic vulgo adhuc paruulo qui lacte & non solido cibo alitur, nuda sacrarum litera-

literarum traditio nihil proderit, potius erit impe dimento & nocebit.

Verbum enim multo tempore antiquiùs est scriptura, & in eo scripturas pręstare dicebamus, quòd verbum, anima & intelligentia ipsius scripturæ sit, vt testatur Apostolus, *fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei*, scriptura enim sacra, in quācumq; vertatur linguam, difficilis est, & obscura omnibus periculosa autem & mortifera imperitis, nisi verus & viuificus sensus ab aliquo doctore elucidetur. Quando ergo sancti frequenti lectione scripturas sibi faciunt familiares, non quidem ipsi, vt nu dam scripturam lectitant, sed bene explanatam re sonant, & sic itellectam, eam ruminant. Clamat op tima rerum magistra experientia, populum rudē & imperitum his translationibus minime effectū meliorem, quinimo deteriorem, non enim confestim compertum habet, quid sibi velit lex, gratia, libertas, adoptio, fides, regnū cœlorum, caro, spiritus, & infinita nominum rerumque silua: si ergo te stamētū ciuile est, rebus crassis popularibusque cō fectum, ætate minoribus non legitur absque perito harum rerum interprete: quare volunt isti Christi nouum testamentum, altissimis rebus diuinisq; mysterijs refertum, passim tradi idiotis & simplici bus vix percipientibus, quid sonet vox testamentum, quid euangelium? *Si terrena*, inquit dominus, *dixi vobis non creditis, quomodo si dixero cœlestia credetis?* vulgares ergo qui terrena adhuc non agnoscunt

Verbum antiquiꝰ est scripturis, quod pro loco sex to conducit.

Rom. 10

Iohan. 3.

Hier. in epist. ad Paulinū, & in proemio in Ezechie. Quid no uū testa. & euang.

cunt, spiritualia sine duce aut interprete non assequētur. Hanc audaciam & temeritatem acriùs repræhendit D. Hieronymus in eis qui sacram scripturam mysteriorum Dei labyrinthum sinè præuio & mostrante semitam, ingredi præsumunt. Neque enim testamentum nouū præcipuè & principaliter litera est exterior quatuor euangelistarum, verba gestaque Christum referentium: qua litera hæc filios adoptionis, aut hæredes minimè nos facit: sed nouum testamentum primò & perse noua est promissio Christi morte confirmata, estque principaliter noua gratia credentium in Christum, digito Dei in cordibus hominum scripta. De qua hîc B. Iudas dicit, quod gratiā in luxuriā transferūt idest, euāgelij libertatē mutāt in libertatē carnis. Quidquid ergo Paulus & cœteri canonici scriptores, & sacri Doctores de vtilitate & necessitate sacræ scripturæ intonuere, non de litera, ad vulgi aut hæreticorum sensum, sed ad verā & viuificātem mentem interpretata intelligunt. Vt enim magnes ferrū ab imo loco sursùm eleuat: sic interior & viua scripturæ intelligentia, spiritum quēque corpori graui infirmoque alligatum erigit ad eorum, quæ sunt supra sensuum intuitum & effectum: & vt anima corpus nostrum viuificat, ciet, & agitat, sic sensus & legitima intelligentia scripturę iuxta vnanimē ecclesiæ & sanctorū consensū scripturā continet, regit, animat, atq; digerit: de qua re adeò vtili et necessaria exactiùs iā dicam9.

Ad spūm scripturę resoluūtur cūcta dubia vt in sexto loco.

X. LOCVS

DECIMVS LOCVS EX QVARta particula. De ſubſtantia euangelijque natura, ex illis verbis, impij, gratiam in luxuriam transferentes.

CLAVSVLA, qua præcedentem locum concluſimus, clamat, et alterum petit, quomodo Beatus Thaddæus euangelium, et eius libertatem gratiam appellet, cùm euãgelium ſcriptũ ſit, et ſcriptura ipſius in vulgata noſtra ęditione approbetur, idq; tractare compellunt articuli Vuirtembergenſes, qui inter multa alia negabant euangelium etiam eſſe gratiam, idq; multis inductis argumentis planum facere nitebantur.

Locus decimus de euangel. quidditate & natura

Quibus rationibus Vuirtẽbergẽſ. in vno ex articulis, quos cõc. Tri. obtulerũt euãg. gratiã eſſe negarent.

In primis negare euangeliũ eſſe ſcriptum, eſt ſenſibus ipſis contradicere, quoniã videmus ipſum in ſcripturis contineri, et multa præcepta diuinæ legis in ſe includere: et in Cõcil. Trid. hęc ſcriptura Euangeliſtarũ approbatur à D. Matth. Marc. Luc. et Ioh. cõſcripta, atq; canonica ſimul et authẽtica. Deinde aſſeuerare, Euangeliũ gratiã eſſe, ꝗ ſit in ipſo ſpiritus, libertas et indulgentia, eſt ipſis ſcriptis euãgelijs aduerſari in quibus ſeueriora et duriora pręcepta inueniuntur (niſi aptè explicẽtur et cõponãtur, ꝗ et D. Chryſ. et D. Hie. dexterrimè fecerũt) quàm fuerint in veteri teſtamẽto tradita: ita dñs, *Dico enim vobis quia niſi abũdauerit iuſtitia veſtra pluſquã ſcribarũ et phariſeorum, nõ intrabitis in regnum* Matth. 5

Ibidem. *cælorum*, iterum. *Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mæchatus est in corde suo.* Rursum, *audistis quia dictum est, oculū pro oculo, dentem pro dente, ego autem dico vobis non resistere malo, sed siquis te percusserit in dexteram maxillam tuam, prebe & illi alteram*, Et infra, *Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros benefacite ijs qui oderūt vos.*

Matt. 19 Et alibi idem Matthæus refert quod discipuli, audita explanatione Christi domini de lege repudij, dixerunt. *Si ita est causa hominis cum vxore non expedit nubere.* Ergo cùm hæc sint grauissima & durissima, si corticē tantum & externum verborum sonum attendamus, non est cur euangelium pleno ore appellemus gratiæ & libertatis indulgētiam. Mòx si euangelium diceretur regni & gratię quod nos viuificet & saluet, videremur, ipsum Paulum negare qui ad Hebræos cathalogum sanctorum patrum recenset, qui in veteri lege saluati sunt.

Heb. 11. Adhæc, si euangelium scriptura non esset, malè Paulus euangelium sub legis nomine compræhēRom. 7. disset, dum dicit, *Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem video autem &c.*

Aug. cōtra Adimantium Manich. discipulum. c. 3. Greg. super Eze. hom. 6. Præterea euangelium non est nisi veteris legis explicatio, & quæ ibi sub figuris & inuolucris adumbrata sunt in euangelio clarè & apertè continentur: quod & Augustinus & Gregorius dixisse & probasse videntur, *nulla* (inquit Augustinus, *in euāgelica & apostolica doctrina reperiuntur, quamuis ardua, & diuina præcepta & promissa, que illis etiam libris veteribus*

ribus desint. Et Gregorius exponens, *Rota in medio rotæ* est: quia testamẽto veteri testamentũ nouũ in est, *prophetia ergo testamẽti noui testamentũ vetus est, & expositio veteris testamẽti testamentum nouum est.* Alias idgenus multas accumulant rationes, quæ ad prædictas reducuntur: obid ab earum recitatione supersedebo, vt huius rei ex sacra pagina veritatẽ deducã, molestissimus enim iste scrupulus remouendus nũc est, quoniam & hæreticos torquet, & eius solutio Christianismi excellentiam, & euangelicæ legis sublimitatem ante oculos nostrôs ponit.

Pondus & grauitas huius loci.

S. Tho. 1. 2. q. 106. ar. 1.

Fũdamẽtũ præcipuũ pro gratia euangelica digno scẽda, & est prima ratio ex Sanct. Thoma.

Rẽ hanc ante omnes catholicos & sacros Doctores S. Thom. distinctiùs & exactiùs nobis explicuit asserens legem euangelicam esse quidem scriptam secundariò & quasi de per accidens, principaliter autem per se & primariò ipsam esse gratiam infusam & à Deo inditam.

Arist. li. 10. Ethi. c. 7 & 8.

Aug. Eu gub. li. 9. de perẽni philosoph a cap. 19.

S. Tho. 1. 2. q. 63. artic. 3. & q. 68.

Lex distingui tur.

Vtrumq; autem deducere videtur ex illo Aristotelis testimonio: vnumquodque id esse, quod pręcipuè & melius in ipso est, at in lege euangelica potissimũ est virtus euãgelij, quæ est ipsa gratia Christi, quæ per Spiritum sanctum diffunditur in corda nostra, quam examen copiosum omnium virtutum moralium infusarum atque donorum Spiritus sancti comitatur: ab ipsa enim gratia diffunduntur in omnes animę potentias, vt alibi S. Thomas docet: per hanc enim gratiam constituitur lex euangelica, id est, actus quidam rationis

practicæ præcipiens quid absolutè & omni euentu sit faciendum, quid ve cauendum: quia licet gratia habitus sit in essentia animæ consistens, inde per fidem dictamen practicum influit in intellectum, quo dirigitur & illuminatur in faciendis & cauendis, ab ipsa eademque gratia in voluntatē deriuatur charitas, qua ipsa volūtatis facultas propenditur & inclinatur ad aliquid faciendum vel
Roma.7 fugiendum. Sic enim Paulus pessimam membrorum inclinationem vocauit legem. *Inuenio aliam le-*
Roma.7. *gem in membris*, & cū conqueritur, *quis me liberabit de corpore mortis huius*, respōdet sibi de alia lege mētis, per quā cōdelectatur legi Dei, dicens, *Gratia Dei per Iesum Christum Dnm nostrum.* Sed priori modo lex gratia illustrat & dirigit intellectum: posteriori autem modo volūtatem corroborat ad agēdum, opem atque vim confert, & ob id Paulus vo-
Roma.3. cat euangelium legem fidei dicens, *vbi est gloriatio tua? exclusa est, per quam legem? factorum? non, sed per legem fidei, arbitramur enim hominem iustificari per*
Roma.8. *fidem sine operibus legis*, & alibi, *Nil ergo nunc damnationis est ijs, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant: lex enim spiritu vitæ, in Christo Iesu liberauit me à lege peccati & mortis*, gloriationem Iudeorum non excludi per legem factorum, sed per legem fidei, non est, quod vulgaris habet expositio eorum qui parū rem considerant, sed in sono verborū sistunt, legem veterē excludi per nouā & in ea impleri: quia licet sit verus sensus & tex-

tui

tui minimè repugnans, altiorem tamen intelligentiam meditatus est Paulus, vt *exclusa*, idem sit quod manifestata, vt dicit Sanctus Thomas. S. Tho. Roma. 3. lect. 4.
Adhuc altiùs cum Diuo Augustino, *exclusa est*, idest, eminet, excludere, in vna significatione idem est, quod cælare, & in rudi materia figuram inducere: exclusores enim solemus appellare, qui in rudi aliqua massa cæræ aut alterius materiæ formam exprimunt, iuxta illud Psalmi, *vt excludantur ij qui probati sunt argento*, Dicit ergo B. Paulus, iudæis gloriationem non esse in lege factorũ, quoniã illa erat rudis & informis massa, quę cęlata est, & inducta forma per legem fidei formata atq; expressa, ob id magis in nouo quàm in veteri testamento gloriandum est, vt excludere, idem sit q̃ liberare, vt iudei non præsumant, nec se extollãt contra gẽtes, cùm Iudęorum etiã gloria & iactatio in euangelio Christi sit: ad Christum enim, veluti pedagogus lex vetus eos ducebat. Nil itaque dãnationis est in renatis in Christo Iesu, per quem liberati sunt à peccato, in eo ergo est gloriandum in quo nostra omnium gloriatio manifestatur atque perficitur. Aug lib. de spirit. & liter. cap. 10. & 13. Psal. 67.

Hęc est mens Pauli cùm duos illos filios Abrahę per allegoriam interpretatur esse duo testamenta, quorum vnum in monte Syna in seruitutem generat, hoc fecit seruire iudeos & Synagogam exercuit seruituti subiectam: alterum in monte Syon quæ nouam facit ecclesiam, & Galat. 4.

liberam, noſque in libertate generat filios Abrahæ non per Agar, ſed per Sarram, vt tandem Paulus exultans colligat: *itaque fratres non ſumus ancillæ filij, ſed liberæ, qua libertate Chriſtus nos liberauit.* Sed vt cum S. Thoma abſoluamus rectè dicimus, euangelium, hoc eſt gratiam ipſam, ſequi examen omnium virtutum infuſarum, vt Chriſtus dominus regno cælorum euangelium rectè aſsimilet, & grano ſinapis, quod ſeminatum minus eſt omnibus, *ſeminibus, cùm natum fuerit maius omnibus oleribus, ita vt volucres cæli veniant, & habitent in ramis eius*, mirabiles habet virtutes ſinapis, quæ euangelicæ gratię quadrant, (quas conſultò pretereo, ne plus iuſtò diuagemur,) ab ea tamen gratia vt radice omnes virtutes infuſſæ tam morales quàm Theologæ diffunduntur per potentias, ita vt ad iuſtam arboris magnitudinem creuiſſe videatur, & omnes potentias habitent ibi gaudentes virtutes nidificent in fructum bonorum operum edẽtes, ſed de his aliàs opportuniùs.

Matt. 13. Secundo idem oſtẽditur ex B. Auguſtino. libr. de ſpiritu & liter. tomo. 3. A principio vſque ad c. 29. excluſiue ex Paulo. A ca. 29. ad finem vſque ex veteri teſtamẽto. Scopus omnium epiſtola. B. Pauli.

Augu. inter ſacros Doctores magis ex profeſſo eleganti us & latiùs, quàm vllus alius veritatem hãc pertractat, atque libro vno integro ad vnguẽ perſequitur cuius ſummam ad duo reuocabimus capita. Vnum quo ex Paulinis epiſtolis, Alterum quo ex veteri teſtamento rem hanc vigilantiſsimè exponit.

Vt prius caput ſiue argumentum breuiùs & faciliùs proſequamur: præmittendum eſt omnibus

Paulinis epistolis communė esse argumentum, trium potissimè nos admonere. Primum est propter Adæ preuaricationem sic nos gratia Dei destitutos esse, vt nullis nostris viribus eam possimus recuperare.

Subinde nostram recõciliationem cum Deo absque meritis nostris pręcedentibus fieri non posse, nec per legem, aut legis opera, sed per mediatoris nostri Dei fidem atque gratiam.

Demùm adhortatur stimulatque nos, vt tanti beneficij memores nosmetipsos rectè ad normam fidei excolamus vt suscepta semel tanta hæc euangelica gratia, in nobis vacua non sit, & minimè ociosa reperiatur.

Quæ omnia pręterquàm quòd communia sunt atque perpetua omnibus Paulinis epistolis, illi, quę ad Romanos scribitur, proprium est, vbi maiori cura molitur, indigentiam gratiæ ad superandas carnis, & huius vitę molestias manifestare. Et hãc dicit Augustinus esse huius epistolæ quęstionem, an Iudeis euangelij gratia ob operum merita venerit, & similiter omnibus gentibus iustificatio cõtigerit ex proprijs viribus, an vero nullis pręcedẽtibus meritis, obuenerit. Vt Paulus intendat hanc conclusionem docere gratiam ideo euangelium vocari, non quasi debitum sit ex iustitia, sed quod in ipso Christo, & per ipsum gratuitò omnibus donetur.

Aug. de Spiritu & litera. ca. 7.

Quo stabilito fundamento sic primam rationem ex Au-

Ratio ex Augu. à c. 3. ad. 18 inclusiuè

ex Aguſtino breuiter necto. Cùm lex vetus data fuerit, vt infirmitas noſtri liberi arbitrij patefieret, quæ ſine gratia Dei expelli non poterat, *lex ſubintrauit*, inquit Paulus, *vt abundaret delictum, vbi autem abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia, vt ſicut regnauit peccatum in mortem, ita gratia regnet per iuſtitiam in vitam æternã*. Abundauit quidem delictum per legem, quæ qua ratione peccatum oſtendebat, & manifeſtabat, ipſumque non remittebat, occidere dicebatur, & in ea, & abundare, & regnare peccatum: ideo, inquit, *gratia*, hoc eſt, euangelium donatum eſt, ne deeſſet ſpiritus viuificans. Hoc autem ideo accidiſſe dicit Apoſtolus, quoniam licet *illa lex quidem ſancta, & mandatum ſanctum, iuſtum & bonum*, fœditatem & infirmitatem noſtram oſtenderet, vires tamen ad implẽdum non conferebat, ideo *reprebatio fit præcedentis mandati, propter infirmitatem eius & inutilitatem, nihil enim ad perfectum adduxit lex, introductio enim melioris ſpei per quam approximamus ad Deum*. Hac enim occaſione lex oſtendebat infirmitatem, vt ſanantem gratiam euangelij quæramus: & ob id dicitur, *pedagogus noſter in Chriſto, vt ex fide iuſtificemur, vbi autem venit fides, non ſumus ſub pedagogo*, cuſtodiebat enim illa lex comprimens, donec per Chriſtum veniret, iuſtitia, gratia, atque libertas.

Roma. 5. Hebr. 7. Gal. 4.

Vtraque lex & vetus & noua ex miſericordia Dei proceſſit.

Vtrumque autem de miſericordia Dei profluit, & quod priùs lege peccatum dignoſceretur, & quodammodo regnaret: ſiquidem ſine lege eſſe non

Roma. 3. 5. 7.

non possset peccati imputatio. Et quòd nobis ipsis, semèl iam de superbia, egestate, & inopia per legem conuictis, abundantior secuta est misericordia, vt lege fidei, spiritus donaretur viuificans, qui sine distinctione omnes sanaret, *datum autem est euangelium in salutem omni credenti, Iudæo primùm & Græco: iustitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidem, sicut scriptum est, iustus ex fide viuit*: gratia enim est liberans à seruitute & iugo legis, nos que à seruitute in libertatem asserit. Quis cognouit diuitias bonitatis Dei? qui nos ex creaturis excitat ad sui cognitionem, qui lumen vultus sui signauit super nos, & mentibus nostris legem naturalem indidit atque impresit, *vt ostendamus opus legis scriptum in cordibus nostris*, & naturaliter ea quæ legis sunt faciamus. At quia hæc impresio natiuæ inclinationis ad bonum exilis & imbecillis erat, & si nudam vim naturæ consideremus minimè sufficiens, vt nos ad finem, ad quem conditi sumus, proueheret, atque efferret (altior enim est fœlicitas nostra, & ipsam naturam longè supergrediens & superans) data subinde est lex fidei, & mentibus per infusionem impressa, quæ cùm sit exacta atque perfecta, potens est omnem infirmitatem sanare, imbecillitatem pellere, vires corroborare: vsqueadeò, vt & ipsam Dei imaginem ad quā conditi sumus, peccatis offuscatam, ad pristinū, & feliciorē etiā statum reducat. Sic Chrus dñs, *ego veni vt gratiā habeant et abundātius habeāt*. Ita vt per euāgelium

Roma. 1.

Psalm. 4

Prestantia euāg. collatis legibus eminet.

Iohā. 10.

gelium non solùm sit cognitio peccati, quemadmodum per legem veterem, nec solum sit remota adũbrata et rudis quędã rationis impręsio, qualis per legẽ naturalẽ in cordibus nostris inchoatur, sed sit lex fidei & gratiæ cōsummata atque perfecta, vt quod, lex vetus minando & imperitando, & lex naturalis indita si non inchoando, inclinando tamẽ lex euangelica: quia primariò gratia est, quæ mentibus, Dei infusione imprimitur, faciat innouando hominem, & spiritum gratiæ infundendo, per quam cum Paulo quisque nostrum possit dicere, *condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem*, nam à lege peccati, quæ est in mem-
Rom. 7. bris, me liberauit, *gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum de cuius plenitudine omnes accepimus*, in-
Ioan. 1. quit, Iohãnes, *gratiam pro gratia, quia lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta*, nã
Allusio vtriusque legis pro lege veteri, quæ gratis donata fuit per Mosen, data est lex noua per Iesum Christum dominum, quæ verè gratia est.

Pulchra & eleganti allusione discrimen vtriusque legis nobis constituit, quòd illius legislator Moyses, istius Christus, illa lex data & scripta in tabulis lapideis, hæc verò gratia & veritas cordibus hominum impræssa: illa vetus lex sola litera erat occidens, euangelium autem nõ est sola nuda & exterior præceptorum positio, sed principaliter est, ipsa gratia, veritas, & iustitia, quam legales illę iustificationes adumbrabant, gratia itaque dicitur

teste

teste Augustino, quia indulgentia est peccatorū, veritas autem, quia ablata vmbrarum obseruatione quod promissum erat, ex Dei fide presentaretur, ideò facta est gratia euangelica per Iesum Christum, vt per eius spiritum charitas infundatur in corda nostra, per quam quod lex præcipit implere valeamus.

Aug. lib. 22. cōtra Faust. Manich. c. 6. & li. 2. contra aduersarium legis & prophetarū. cap. 3:

Rectè ergo regius vates legem Dei sicut montes exultantes appellat, nam lex vetus in monte Syna, lex noua in monte Syon lata est, *iustitia tua sicut montes Dei*, sed de lege euangelica Augustinus intelligit illud, *virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Syon, dominare in medio inimicorum tuorum: de Syon enim exibit lex, & verbum domini de Hierusalem*, vt euangelium virgam virtutis appellemus, quam paulo ante ex Apostolo, *virtutē esse ad salutē omni credenti*, dicebamus, nam euāgelium sceptrum est, potentiæ virtutis Dei, de qua gloriabatur Paulus ad Corinthios scribēs, quòd commendatitijs epistolis ad ipsos non egeret, subdit rationem, *quia epistola nostra vos estis, scripta in cordibus nostris*, quæ licet in cordibus scripta sit, *scitur & legitur ab omnibus hominibus*, quando intuitu vestræ perfectæ conuersionis, atque christianæ conuersationis, cunctis fidelibus constat, vos benè in Christi fide instructos nedùm ad eam fidem legitimè cōuersos, ad quos priùs dixerat. *In Christo Iesu per euangelium vos genui*, idest, per gratiam, quæ semen est incorruptibile, hoc enim est quod scitur & legitur ab

Vtraque lex mōs dicitur & in mōte reuelatur. Psal. 113 Psal. 35. Psal. 109 Aug. li. 17. de ci uit. c. 17. & lib. 18 cap. 54. Isaiæ. 2. & Act. 2. Rom. 1. 2. Cor. 3.

1. Cor. 4.

ab omnibus, qui optimum consuetudinis vestræ conuictum intuentur: *manifestati, quoniam epistola estis Christi ministrata à nobis & scripta, non attramento sed Spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus*, hoc est, dum manifestamini, q vos Christi epistola sitis, in qua, per nostrū ministerium, non atramento, sed spiritu Dei viui, ipse Christus descriptus sit, non in tabulis lapideis quemadmodum in monte Syna lex vetus scripta fuit, sed tabulis carnalibus, quæ sunt vestra corda mollia, & apta ad inscriptionē Spiritus sancti suscipiendam ex monte Syon. Corda docilia & mollia vocat carnalia, quòd habeant affectum implēdi, & iuxta illud, *Vniuersos filios doctos à Domino*, quod Iohannes citat. *Et erunt omnes docibiles Dei*. Gloriatur ergo Paulus in domino, quòd ex hac parte sua legatio fūctioni & muneri Moysi præferenda sit, quòd ipse sit minister noui testamenti, non litera, sed spirtu: quia euangelium primariò non in litera sed in spiritu consistit. Ideo hæretici non habent euangelium Dei, vt inquit Hieronymus, quia non habent Spiritum sanctum, sine quo humanum esset euāgelium, quod docetur. *Nec putemus*, inquit, *in verbis scripturarum esse euangelium, sed in sensu, non in superficie, sed in medulla, non in sermonum foliis, sed in radice rationis*.

2. Cor. 3.

Isaiæ. 54
Iohan. 6

Hier. in li. 1. epistolæ ad Galat.

Secunda ratio Augusti. ca. 29. inclusiue vsque ad finē libri.

Collegimus, & sub compendio insinuauimus primam rationem Augustini ex nouo testamēto, alteram subijciamus ex veteri testamento, vbi illud

lud quod Ezechiel innominato nouo testamento prædixerat, *Effundam super vos aquam mundam*, &c. *& dabo vobis cor nouum spiritum nouum ponam in medio vestri, & auferam cor lapideum de carne vestra, et dabo vobis cor carneum, et spiritum meum ponam in medio vestri.* Comprobemus etiam comme moratione proprij nominis ipsius euangelij, quod licet frequentissimè prenũtietur, in veteri tamen sub nomine noui testamenti rarissimè, aut nunquàm, nisi apud Ieremiam, *Ecce dies veniet dicit dominus, et feriam domui Israel et domui Iudæ fœdus nouum, non secundum pactum, quod pepigi cum patribus vestris*, &c. *Sed hoc erit pactum, dabo legem meam in visceribus eorum, et in corda eorum scribam eam ect.*

Ezec. 36.

Nota.

Iere. 31.

Testimonium est patentissimum, si quod aliud, ex quo benè arguit Paulus, *consummabo super domum Israel et super domum Iuda testamentum nouũ*, vbi *consummabo*, nihil aliud est quàm implebo, nam legem non reprehendit aut soluit, sed implet, (quod dominus per Mattheum testatus est) & inducto ad literam integro testimonio, vt Christi sacerdotium excellentius quàm leuiticum ostendat, atque illud iam antiquatum esse. Dicit nouum testamentum & legem euangelicam scribi in cordibus, vt iam opus non sit, *vt vnusquisque dicat ad fratrem suum cognosce dominum*. Ex se ergo cognoscet, nec opus erit sermonibus ad persuadendũ, vt credāt in Chrũ, inquit Oecumenius

Hebr. 8.

Matt. 5.

Vis euãgelij veluti pullulans & scaturiẽs est.

Oecumenius in epist. ad Hebr.

ſed quilibet erit edoctus à domino quoniam Chri-
1.Iohā.5 ſtus legem in cordibus ſcripſit, vt rectè D. Iohannes dixerit. *Qui credit in filium Dei habet teſtimoniū Dei in ſe*, hoc eſt, per fidem viuam adhæret Deo, & teſtimonium Dei habet in ſe, & exercitio operum, inclinatione que charitatis, quiſq; dn̄m cognoſcit. Iterum idem Paulus, vt probet nouum teſtamētū
Hebr.10 tātò magis veteri præſtare quantò imago excellentior eſt vmbra, idem teſtimonium Ieremiæ inducit, quia lex illa vmbra erat, at vero euangelium ipſa imago rei, ſiquidem principaliter eſt ipſa gratia & veritas ſpiritu Dei cordibus impreſſa: quam ob cauſam data eſt lex, vt gratia quæreretur, gratia autem data, vt lex impleatur: non enim vitio legis non implebatur, ſed fragilitate & imbecillita-
Roma.8. te carnis, quæ infirmabatur, vt inquit Paulus, & quia dùm oſtendebat carnis infirmitatem, gratiam ſanantem non conferebat, neque veterē hominem ſua vetuſtate exuebat. Renouatur autem per gratiam: quæ in mente immortali intrinſecùs ſcribitur, & non forinſecùs, ſicut illa lex quæ in tabulis lapideis, aut membranis corruptibilibus exarabatur: & ideo ad Hebræos dicitur mandatum illud reprobari propter infirmitatem & inutilitatem: euangelium autem appellat legem melioris ſpei, propter ſpiritum gratiæ.

Imago Dei in nobis euangelio pficitur.

Creati enim ſumus ad imaginem & ſimilitudinem Dei, prçuaricatione tamen Adæ illam imaginem obfuſcauimus & fœdauimus: Chriſtus tamen dominus

minus eã factam quidem à principio & sculptam primis & leuibus coloribus, venit in mundum eam reformare, viuis que coloribus depingere, & quam semel creauerat imaginem perficere: nõ enim qui ab extrinseco, *plantat aut rigat aliquid est*, inquit Paul. sed *qui intrinsecùs incremẽtũ dat*, Deus ipse enim est, qui interiùs potest, & vitam, & vigorem dare. 1.Cor.3.

Profectò, *gentes naturaliter quæ legis sunt faciunt, & ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis*, vbi Paulus, testãte Augustino, & Petro Lombardo ibidẽ, fidẽ esse necessariã dicit quoniam nuda naturalis cognitio, in qua philosophi euanuerũt, nõ sat est, sed si gentes saluantur, eo fit quia sic custodiunt legem naturæ, vt legem fidei per opera ostendant scriptam in cordibus. Recapitulatio ex dictis August. Roma.2 August. Magist. sententia rum.

Quod si lex naturalis indita esset, quid erit existimãdum de Euangelio, ꝙ virtus est Christi, & virga virtutis eius, eiusque gratia, qua in nouam creaturam renouati Deo reconciliamur. Sanè si legis naturalis impresio facit, quod ad obseruãda precepta naturalia nostris cordibus indita inclinemur: efficaciùs multò ipsa gratia Christi efficiet, quoniam virtus est Dei, & digito eius scripta, qui est ipse Spiritus sanctus, qui in euangelio digitus Dei dicitur, & quinquaginta ã resurrectione diebus completis descendit in Apostolos, in mõte Syõ, congregatos, quos hac lege vnxit, sacrauit, & signauit, implendo eos gratia Dei, diffundendo Attente considera. Luc. 11. Act. 2.

charitatem in corda eorum.

Obseruatur dicatur mandatū nouum. Ob id teste Augustino præceptum charitatis dicitur mandatum nouum, non quòd non esset in lege veteri, sed quòd ibi, in illius legis statu non innouabat hominem, sicut hoc tempore ex conditione virtutis euangelicæ renouat & recreat: quia re ipsa gratia habetur: ideò lex vetus dicebatur auditorē facere, lex fidei factorē, & lex illa scripta erat digito Dei, sed in tabulis lapideis: at euangelium in cordibus. Sanè docebat Iesus in monte, *aperiens os suum*, scribebat autem beatitudines octo & regni Dei meritoria quædam iura, quæ in cordibus ipsis seminabat: *nam regnum Dei intra nos est.*

Matt. 5.

Luc. 17.

Aug. de verb. Aposto. serm. 6. Hanc concordiam legum, quòd scriptę sint, & distantiā earū, q̄ diuersè admodum scribantur, prosequitur idem Augustinus alibi. Et mirabile est, quod in veteri testamento non legamus regnum cœlorum cùm tamen statim, ac intonuit preparatio euangelij per Iohannem Baptistam, & ipsius euangelij prædicatio per Christum dominum, prima vox sit, *appropinquat regnum cœlorum*, & in processu prædicationis sæpissimè regnum cœlorum, id est euangelium, comparat rebus, vnde virtus eius, & hæc veritas declaratur, qua de re consulendi euangelistarum expositores, hactenus ex Augustino ratio desumpta sit.

Matt. 3. 4. & 13.

Tertiò idem ostenditur. Ex eisdem fundamentis & illustribus testimonijs arguit etiam Diuus Isidorus plura vtriusque testa-

testamenti colligens discrimina. Hoc inter legem & euangelium interest, inquit, *quod in lege litera, in euangelio gratia : illa habuit vmbram, ista veritatem* : & nonnullis interpositis, *in lege quippé res gestæ pro figura in significationem futurorum enuntiantur, in gratia verò euangelicæ veritatis, quæ enuntiata fuerunt, explentur*. Vbi exponit illud, quod apud Ezechielem dicitur, *Dedi eis præcepta non bona, & iudicia in quibus non viuent, et pollui eos muneribus suis*, non quod propheta tria genera præceptorum veteris legis reprobaret, quorum meminit, vbi dùm moralia appellat *præcepta*, iudicialia *iudicia*, cæremonalia intelligit per *munera*, cùm illa præcepta essent à Deo & bonæ vitæ, & Paulus de illis dicat, *lex quidèm sancta, et mandatum sanctum, iustum et bonum*, sed dicuntur præcepta non bona, non in se, sed euangelio comparata, idest, comparatione meliorum non bona, vt dicit etiam Gregorius, *non bona*, idest, non perfecta, quia non sanabant: non *bona* absolutè, sed comparatiuè ad euangelium.

ex Isid. Isid. li. 2. de differentijs. cap. 31.

Ezec. 20 Præcepta legis veteris quomodo non bona.

Roma. 7. S. Tho. 1. 2. q. 98 art. 1. Greg. li. 28. Moral. c. 27.

Vel intelligatur cùm Diuo Clemente, non de præceptis primò per Moysen traditis ante adorationem vituli, quæ in ipso decalogo legis, continentur, quæ bona vtique sunt, sed de illis alijs quæ postmodum per eũdem Moysen fuere superaddita, quibus populus quibusdam quasi vinculis continebatur, in obseruantia legis, ne in idolatriam laberetur. Hoc admodum eleganter

Duplicia præcepta veteris legis. Clemens li. 1 constit. apostol. c. 7. & li. 6. c. 22. & 23.

Theod. in Ez.20 Burg. in scrutinio lib.1.d.8 cap.9: Abul. su per Deu ter.f.100 col. 2. su p Ruth. f.105.co. 2. & in defenso rio. foli. 24.25. Guillel. parisien. lib. de fide & legibus. Galatin. in l.de ar canis catholicę fi dei.ca.4. Act. 5. Cas.colla tione.23. capit. 4. Lucæ. 18 Matt. 7. 2.Cor.3. Sedu.ib. ¶Quarto idē ex cōc. Colon. declaratur. Primo in tract. de iustific.

etiam dicit Theodoretus, remedium erat & medicina peccati, vt & in Dei cognitionem adducti ipsum detestarentur, arrogantiæ præsumptionem deponerent, tot ergo erant præcepta quot dies anni, dicit Burgensis Abullensis sexcenta tredecim, Guillelmus parisiēsis dicit, multò plura esse, idem dicit Galatinus. Ideo Christus dominus noui testamenti author priora pręcepta confirmauit posteriora abrrogauit, & posteriora ista præcepta superaddita fuere dura, & iugum insuaue, de quo dicit Petrus, *quod nec nos nec patres nostri portare potuimus.*

Hinc satis fiet hæreticis cum Cassiano, phrasim esse scripturæ, bonos etiam homines intuitu diuinæ bonitatis bonos esse negare, *nemo bonus*, vt dicitur, *nisi solus Deus*, & Apostoli qui meritò boni esse dicebantur, eos dominus malos dicit, *si vos cùm sitis mali nostis bona dare filijs vestris &c.* & in proposito Apostolus in eadem comparatione dicit, *nam nec glorificatum est, quod claruit in hac parte propter excellentem gloriam*, vbi Sedulius inquit in comparatione euangelicæ gloriæ, vmbra dicitur gloria legis, sicut orto sole obtunditur lunæ lumen, cùm tamen suo tēpore magnum habeat fulgorem. Vnus ergo est Deus vtriusque testamenti author, ideōq; iustus, sanctus, & bonus.

Eandem explicant, & ex professo semel & iterum tractant hanc sententiam patres in Concilio Coloniensi exponentes verbum *iustificari*, quod non

dicit

dicit nudam remissionem peccatorum, sed etiam gratiæ infusionem, quæ est quoddam intùs regenerari, & innouari, repurgari, iustumq; effici, hoc est, iustitia indui: quoniã nemo iustificatur, nisi voluntate commutata, ita vt ex mala fiat bona & ex serua reddatur libera. Hac intrinseca differentia docuere patres sancti, in illo Concilio congregati, iustitiam diuinam ab humana differre, & iustitiam fidei à iustitia legis, & nouum testamentum à veteri, hoc est, euangelium à lege, & legẽ libertatis à lege seruitutis: quoniã inquiunt, euangeliũ non est nuda litera, sed spiritus, non est nuda doctrina, sed ipsa exhibitio iustitiæ spiritualis, quã homo à Deo ipso iustificatur. Etenim lex literæ doctrinam significat, quę non viuit in corde, lex autem euangelica lex spiritus est, quę in corde viuit: & vt caro in sacris literis veterẽ hominem significat, ita litera vetustatem illius repræsentat: lex vero spiritus euãgelium est, quia pręcipuè est infusio gratiæ per quam peccata remittuntur: ob id à Paulo euangelium dicitur, *virtus Dei in salutem omni credenti.* Roma. 1.

Testamẽtum cur nouum aut vetus nũcupetur:

Inde cum Augustino & Origene declarant patres in suprà dicto Concilio Coloniensi, vetus & nouum testamentum, non sic appellari precissè, sola habitudine ad tempus, quòd illud priùs, istud posteriùs fuerit: sed illud vetus & hoc nouum rectè nuncupatur, propter nouitatem spiritus, quæ hominem renouat & sanat à vitio vetustatis: quia

Aug. lib. de spiritu & litera capit. 20. Orig. homil. 9. in num. ca. 16 & 17. & homi. 6 in Leuit. ca. 8.

 nouum

nouum testamentum nō est doctrina propriè foris scripta aut pronuntiata, sed potiùs interna & viua, quæ per Spiritum sanctum scribitur in cordibus, qua Deus hominem ad bonum propendit, menti fidem suadet, & per fidem dilectione viuificantem, voluntatem immutat, vt ita nouum testamentum non appelletur à tempore, quòd posteriùs sit, sed ab effectu, quia innouat hominem & viuificat, perficit atque consummat. Concludunt ibi, si quæras quid propriè sit euangeliū, dicitur, quòd sit propriè, non sola illa scriptura mortua, quam nobis Apostoli, memoriæ causa, reliquerunt, sed est viua illa doctrina, quæ animam internè adeò immutat, vt ipsam vsque ad consortium diuinæ naturæ prouehat. Vel vt Augustinus alibi, nouum, quia in eo regnum cœlorum expressè promititur & datur, de quo nō erat expressa mētio in veteri lege, sed vmbratilis.

Aug. lib. 18. de ciuit. c. 11. Secūdò idē Con. Colo. in prohoe. ad expli cationē decalogi

Iterùm eadem fermè repetuntur inter decalogum explicandum. & addunt Patres illi Coloniæ congregati, euangelium etiam suam habere historiam & literam, quæ scriptura continetur, vnde à lege veteri non habet differentiam: quia sic acceptum etiam litera euuangelij occidit, sicut litera legis, si vlteriùs ad ipsam formam euangelij, quæ est gratia, non progrediamur.

Litera etiā euangelij occidere dicitur.

Aug. lib. de spiritu & litera. c. 14. & 17. Rom. 4. 5. 7.

Idem probat Augustinus ex Paulo, sufficienter deducens, literæ vetustatem, si desit nouitas spiritus, reos potiùs facere ipsa cognitione peccati,

quàm

quàm liberare à peccato: scriptum est, *qui apponit scientiam apponit & dolorem*, non quòd ipsa lex malum sit, sed quia mandatum bonum habet in litera demonstrante, non in adiuuante spiritu. 2.Cor. 3. Eccles. 1.

Ideo Paulus de nouo testamento intelligit dicens, *idoneos nos fecit ministros noui testamenti, non literæ sed spiritu, litera enim occidit, spiritus viuificat*, euangelium autem gratia est, quæ auditu percipitur, fide aprehenditur, charitate per Spiritum sanctum in corda fidelium diffunditur, hec igitur gratia propriè noua lex est, atque nouum testamentum & euangelium, hominem intrinsecùs innouans & immutans. 2.Cor.3.

Vbi vides iuxta Colonienses patres euangelium gratiam esse propriè, non literam neque vocem aut sermonem. Scriptura euãge. si sit propriè aut impropriè euã gelium.

Idem dicit Frater Petrus à Soto religiosissimè hoc pertractans, *quod noua lex propriè est gratia indita cordibus, scriptura verò ad hæc pertinẽs, siue prædicatio non propriè lex noua, sed ad eã pertinens scriptura dicẽda est*, & nõ ꝓpriè noua lex, sed eius exterior explicatio. F.Petrus Soto in assertionibus.

Quemadmodum vasculum quo includitur granum frumenti, non est triticum, ita scriptura, qua clauditur spiritus nostri euangelij, non est propriè euangelium. Quę si vidisset quidam neothericus, non ferret tam grauem censuram contra patres in Concilio illo, & contra Fratrem Petrum de Soto, vt temerarium sit asserere, quod euangeliũ Iohannis scriptum, si nudam & solam scripturam Vuittẽbergens. capit. de euang. F.Barth. Medina. 1. 2. q. 106. arti. 1. ad quo dam tertiũ arg.

contempleris non est propriè euangelium, aut ꝙ est impropriè euangelium. Fateor tamen ingenuè
S. Tho. 1.2.q.106 artic.1. cautiùs loqui S. Thomam, & per verba magis sana & modesta, vt litera ipsa scripta, non sit principaliter & primariò euangeliũ, sed secũdariò & secũdũ quid ad euangeliũ pertinẽs, litera enim ipsa externa euangelij, fimbria est vestimẽti Iesu Christi domini nostri, quæ potens est salutem afferre, vt Hæmorroissa dixit. *Si tetigero tãtum fimbriam vestimenti eius salua ero*,

Documẽtum obseruandũ in cõtionibus. Admonerem tamen, quod inter concionandum ad populum, non vteremur illis verbis, vt scripturam euangelij, non propriè aut impropriè euangelium dicamus, sed secundariò & minus principaliter: multò verò saniùs erit, neutrum in cõcionibus ad populum proponere. Sed parũ refert, quæstio est de nomine, de re non est differentia, integrum est nobis cum illis patribus saltem in scholis sic loqui. Plura apud illos in illo cõcilio reperies: exactissimè persequũtur loca Pauli, Hieremiæ, & Augustini, quæ supra inducta sunt. Veruntamen
Bonum simile. est quod in rigore logico sicut homo quia ex corpore & anima constat, nec solum corpus nec sola anima sit, sed ex vtroque compositum, sic euangelium cum ex scriptura & spiritu gratiæ constet, nõ alterum horum sed vtrumq; est simul, principaliter tamen est gratia, prò qua vt logicorũ more loquar, supponit, conotando habitudinem ad scripturam.

Etenim lex nauralis, quòd nobis à natura cõcreata sit, ad bonum propendit, ſolicitat, atque ſtimulat: & tamẽ nõ faciet idẽ lex euangelica? quę ſuprà naturam indita altiùs euehit corda, mentem innouat, voluntatem tranquillat, dùm non tantũ bona oſtendit, ſed legi Dei facit per inditam gratiam condelectari, vires ſuppeditando, vt quod oſtenditur, & pręcipitur, ſuauiter impleatur: ergo euangelium duo continet, vnum, annuntiationem remiſsionis peccatorum, & inde alterum, charitatẽ ſcilicet, indiuiduam viuæ fidei comitem, vt mandata effectu impleantur. Eſt itaque euangelica lex principaliter gratia ipſa infuſa, hoc eſt, lex indita viſceribus & cordibus hominum: nempè charitas Spiritus ſancti, mouens interiùs hominem, vt opere compleat, quod ſcriptura docet intellectum: nam ſi ſecludamus gratiam ſanantem & mouentẽ ad operandum, non aliter quàm lex vetus dicitur occidens & miniſtratio damnationis, lex quoque ipſa, noua ſcriptura, ſiue doctrina, ſi cum viuificãte ſpiritu coniuncta non fuerit, non minus occidit & inflat, quàm veteris teſtamẽti litera. Ille ſermo Iohannis, *Niſi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius ſanguinem*, durus putabatur, quia grãmaticaliter & carnaliter intelligebatur: ideò dñs ad illos dicit, verba quæ loquor vobis, ſpiritus & vita ſunt, ob hanc rationem *propter inutilitatem reprobatio fuit prioris mandati*, vt dicit Paulus, quia erat litera tantum intellectum illuſtrans, nõ tamen vir-

Lex euã gelica, & naturalis indita ſed differenti modo.

Litera euangelij quatenus occidat. Aug. l. 83 qq. q. 53. & li. 6. cõfeſ. ca. 4. & li. 3. de doctrina Chriſtia. cap. 5.

Iohã. 6.

Hebr. 7.

tutem tribuebat ad operandum: euangelium verò appellat legem melioris ſpei: quia eſt gratia, per quam approximamus ad Deum & ſperamus potiùs bona æterna, quàm temporalia. Vnde tam frequenter ab euangeliſtis appellatur regnum Dei: non ergo in verbis principaliter conſiſtit euangelium, aut ſcripturis exterioribus, inquit, Auguſtinus, ſed in perfectione voluntatis: quoniam, *regnum Dei intra vos* eſt.

Aug. li. 1 de doctr. chriſtia. capit. 39.
Luc. 17.

Cicero pro Milone.

Vnde quod Cicero de lege naturali dixit quod *ipſa non ſcripta ſed nata lex eſt, quam non didicimus, accepimus, legimus: verùm ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſsimus, ad quam non docti ſed facti non inſtituti ſed imbuti ſumus*: haud immeritò paulùlũ, verbis immutatis, nos de ipſo euangelio aſſeueranter affirmare poſumus: vt non tam ſcripta ſit lex, quàm innata, hoc eſt indita, quam non pro virili noſtra didicimus, nec ratione naturali aſſequimur, exprimimus, aut legimus, ſed potiùs ex Dei donatione venit, &ab eius miſeratione hauſimus, vt eam corde, voce, & opere exprimamus. Ad Euangelium non tam per doctrinam venimus alicuius ex ſcholæ magiſtris, ſed ab ipſo Spiritu ſancto inſtituti, & imbuti, non enim aliter in cor hominis aſcendere potuiſſet,

Eſai. 64.
¶ Quirto idẽ autor probat.

Sed quid iã potẽtiſsimã omnium rationum detineat? quam miror, Auguſtinum, qui tàm acuratè & diligenter rem hanc pertractauit, non propoſuiſſe magniq́ue feciſſe, videlicet, legem veterem

in

in monte Syna Moysi tradiram, digito Dei in tabulis lapideis scriptam: ideò lex ista scripta appellatur, tradita quę est tonitruis, fulgoribus cum clāgore & terrore bucinæ, idcirco lex terroris & seruitutis dicitur: at lex euangelica solenniter est promulgata in monte Syon, die Pentecostes, sine scriptura, sine voce, descendente Spiritu Dei in Apostolos, *qui repleti sunt omnes Spiritu sancto & cœperunt loqui magnalia Dei*: ergo lex noua vnctio est Spiritus sancti, & non in exteriore scriptura aut voce consistit principaliter, sed in ipsa gratiæ infusione, & ideò lex gratiæ dicitur: immo gratia ipsa. Exod. 19 20. Act. 2.

Etenim quanquam propter duritiam iudeorum factus fuerit sonus de cœlo tanquàm aduenietis spiritus vehementis, vt adnotauit Chrysostomus, tamen sine verbo, sine scriptura, sed ipsa diffusione Spiritus sancti, *repleuit*, inquit, *totam domum, vbi erāt sedentes, & apparuerunt illis dispertitæ linguæ tanquā ignis, seditque supra singulos eorum*, ergo euangelium est infusio gratiæ principaliter & non aliqua nuda scriptura. Proinde lex illa vetus, lex factorum dicebatur, & scripta: quia illa facta cæremoniarum, & iudiciorum scribi poterant, at euangelium dicitur lex fidei, quæ in corde scribitur & præcipuè inferitur: idcircò lex vetus extrinsecùs apponitur, vt terreantur iniusti, lex autem noua intùs posita est, vt homines iustificentur. Chryso. commētarijs in Act. c. 2. Lex cur factorum aut fidei dicatur.

Christus legislator & legũ reformator.

Qua profectò in re voluit Christus dominus se legislatorem manifestare potẽtissimum, & suauissimum totius mundi, qualis non fuit ab initio orbis, nec erit in futurum: quòd dulciter illabatur hominum cordibus suam gratiam infundendo, & sine violentia efficacissimè persuadendo & promulgando, non exteriori scriptura sed molli quadam & dulci oratione ad ipsum cor loquendo. Sic Christus dominus, cùm non solum esset redemptor, & legum omnium reformator, sed vniuersalis insuper esset doctor, etiam ab instãti suæ conceptionis est, laureatus posteà die transfigurationis à patre æterno declaratus officium, hoc exercuit

Matt. 17.
Matt. 5.

apud Mattheum, *cùm aperiens os suum docebat apostolos dicens, beati pauperes spiritu beati mittes &c.* quoniam in corde scribetur beatitudines, non in membranis: idcircò noluit vnigenitus filius Dei, manu propria euangelia conscribere, vt modo alias non contemnendas rationes omittam.

Expressum Dei verbũ in ecclesia antiquius est ipsa scriptura
Theoph. commentarijs super quatuor euãgelia.
Euf. libr. 3. hist. ecclef. c. 9.
Concili. Tri. sess. 4. decr. 1

Rursum initio nascentis ecclesiæ lex erat euangelica, multo tamen tempore fuit sine scriptura, vt Theophilatus & Eusebius dicunt: nam D. Mattheus primus fuit, qui scripsit euangelium anno octauo post passionẽ Christi, illo ergo medio tẽpore non habuisset ecclesia euangelium siquidẽ non habuit scripturam. Quid? quod neque modo omnia quæ ad fidem & euangelium spectant scripta sunt, vt nouissimè in Concilio Tridentino definitur, multa ore tenus traditione constare: &

Diuus

D. Iohannes dixit, *sunt autem & alia multa, quæ fecit Iesus, quæ si scribantur per singula, neque ipsum arbitror mundum capere posse*, insuper, *multa quidem signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc, hæc autem scripta sunt vt credatis.* Iohā. 21. Iohā. 20.

Vbi D. Iohannes insinuat rationem propter quā scripta sunt, nimirum ob memoriam, & quod pertineat scriptura ad fidem tradendam & annuntiandam, non quod euangeliū fidei principaliter scriptura sit, quæ ducat nos in regnum Dei, sed quia opportuit fideles scriptis & verbis instrui, ideò secundariò & minus principaliter scriptura dicitur, nam & animę nostrę salus, ipsi gratiæ Dei, & euāgelio, quòd in tabulis cordis sua immensa bonitate impressit, referenda est. Euang. cur scriptum sit.

Hinc confunditur vnus error hæreticorum nostri temporis asserentium, Christum dominum datum nobis esse redemptorem & doctorē, & quod euangelium est nostra redemptio per Christum facta, & bonum nuntium huius redemptionis, & nihil esse præceptum in euangelio, pręter fidem, & quod euangelium sit nuda & absoluta promissio vitæ æternæ. Sed hic error dānatus est in Cōcilio Tridentino: & Isaias de aduentu Messiæ inquit, *Dominus enim iudex noster dominus legifer noster dominus rex noster, ipse saluabit nos*, & alibi, *& præparabitur in misericordia solium & sedebit super eum in veritate, in tabernaculo Dauid iudicans &c.* Idem apud Mattheum, dùm ecclesiam ædificat, authoritatē Christus legislator. Concil. Tri. sess. 6. can. 19. 20. 21. Isaiæ. 33 Isaiæ. 16 Matt. 16. 18. 5. 15. 19. 28.

Hhh tradit

tradit iudicandi de peccatis, abrogat vel saltem corrigit & implet legem veterem: & promulgat
Iohã. 3. 14.15. Mat. vl. Lucæ.13. legẽ de necessitate baptismi: sunt & alia quæ omittimus scripturæ testimonia, sed nõ id agimus modò: hęc obiter per transennam diximus, vt probemus, Christum nouum esse legislatorem, & quod
Qualis sit Christi legislatio. 1.Pet. 2. ab eo sit noua lex, nouumque regnum politicum nouus què populus, noua gubernatio, nõ vt cũq; exterior, sed interiori quadam transmutatione & innouatione vt D. Petrus dixit, *Vos autem genus electum regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis*: quod testimonium de omnibus intelligitur, ꝙ simus genus electum à Deo, & regale sacerdotiũ non vt leuiticum, sed per Spiritus sancti vnctionẽ, gens sancta, quę à Chr̃o edocta est: & populus acquisitionis, hoc est, sanguine Christi vnctus, redẽptus, atq; acquisitus: loquitur ergo D. Petrus, teste
Ambro. libr. 4. d sacram. cap. 1. Ambrosio, de vnctione hac spirituali, qua Christo incorporamur & vnimur: populus ergo peculiaris magno pretio emptus & conquisitus, & ad Dei gloriam comparatus.

Cur Chr̃s propriã non edidit scripturam. Hinc habes rationem vnam, eamque potissimam, cur ipse Dei filius noluerit propria manu scribere, quod quidem facilè potuit, sed certè nõ decuit diuinam Christi maiestatem, cuia interera magis legem in mentibus scribere, quod ipsius solius proprium est, quàm in membranis papiraceis, aut tabulis lapideis, vt inde legislatoris excelentiam intelligas, & comẽdes, qui legẽ dat quidem scriptã

sed

ſed in intimis mẽtis viſceribus: ob id Paul. miniſtrationẽ ſpiritus eã vocabat, *non atramẽto ſed ſpiritu Dei viui nõ in tabulis lapideis ſed in tabulis cordis*, cordibus dicit infuſam, & in ipſius cordis atque mentis penetralibus: pluris ergo faciẽda eſt ſcriptura & legislatio Christi, quàm euãgeliſtarum, & prophetarum, ſuorumque amanuenſium, qui externam nobis exhibent ſcripturam, internè tamen miniſtratam in ſpiritu Dei viui. 2. Cor. 3.

Scripſit etiam ipſe Chriſtus, vt Auguſtinus dixit, quandò membra eius & miniſtri amanuenſes literis exarabãt, quod, dictãte capite, cognouerunt, quicquid enim de ſuis factis & dictis nos legere voluit, hoc ſcribendum illis tãquam ſuis manibus imperauit, ipſe tamẽ primus præcipuuſque legiſlator ſuo digito in cordibus ſcribebat ea, vngebat ſua gratia, inclinabat ad vitam æternam, tranſformabat, & innouabat ad deſideriũ, & guſtum cœleſtium bonorum, quæ ab ipſo perenni, & ſalutari fonte promanarunt. Aug. lib. de conſenſu euãgeliſtarũ

Confunditur etiam alter error eorum, qui hac noſtra tẽpeſtate dicunt, nihil credẽdum eſſe niſi quod ſcriptum eſt: ij enim á tentatore Chriſti domini didicerunt, vt continuò iactitent, *ſcriptum eſt, ſcriptum eſt*: ſed iſti ex patre diabolo ſunt & in veritate non ſtant: ſed nos ex eodem loco cũ Chriſto dicamus, *Nõ in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei*. Et ita decretũ eſt in Cõci. Trid. & Paulus admonet, *ſtate & tenete traditiones*, Traditiones & euãgeliũ ante ſcriptură ſunt. Matt. 4. Iohã. 8. Matt. 4. Concil. Trid. ſeſſio. 4.

quas dedicistis &c.& de eucharistia loquẽs, *Cætera dũ venero disponã.* De his traditionibus Illustris. Marti. Ayala. Reuerend. atq; sapientissimus Martyr Roffensis, atq; Alfo. de Cast. & ferè omnes iuniores, qui contra Lutherum scribunt.

Ex dictis potest colligi definitio euanglij cum Origene, vt euangelium sit, *oratio continens boni præsentiam cuicumque credenti:* melius Sanctus Thomas, euangelium est, *lex indita homini per superadditũ gratiæ donum, non solum indicans, quid sit faciendũ, sed etiã adiuuans ad implendum:* vnde meritò Iohãnes Driedo hęc Epitheta euangelio, vt ipsum ab scripta lege separet, tribuit, vt sit bonæ rei nuntium, à Christo manifestatum, in scripturis legis & prophetarum velatum. Vnde non iniuria dicitur euãgeliũ pacis, euangelium regni cœlorum, euangelium salutis æternæ, euãgelium gloriæ Dei, euangeliũ gratię & misericordię, euangelium magni gaudij. Quæ omnia habemus apud Apostolum breuiùs & exactiùs diffinitionem colligentem, & comprehendentem.

Ait ergo, *euangeliũ virtus Dei est in salutem omni credenti,* aliud ergo euãgelium est, alia scriptura euãgelij, quamuis euangelium interdùm sermo ipse euangelicus, siue scriptura euangelij designetur, nuncupetur, veneretur, & colatur, tamen euãgelizare, teste Augustino, aliquàndo sumitur, pro eo quod est ad compagem corporis Christi accedere.

2. Thes. 2
1. Cor. 11.
Ayal. opuscul. dẽ traditio.
Rofẽ. in prologo art. cõtra Luth. veritate. 9.
Castr. li. 1. de hæref. ca. 5.
2. 2. q. 1. art. 10.
Definitio euãg.
Ori. pręfatio. in euangel. Iohan.
S. Tho. 1. 2. q. 106. art. 1. ad. 2.
Iohan. Dried. l. 2. de fac. scrip. c. 3 versus finẽ. f. 60.
Roma. 1.
Proprietas & cõditiones euang.
Aug. de fide & operibus cap. 9.

Obid

Ob id, caue ne fallaris, vt ipsam euãgelij scripturã contemnas, quam in magna veneratione habendam cẽseo, quam Nice, Cõcilium præcipit, salutatione venerationeq; honorare, & ei adorationẽ exhibere, *quemadmodũ imaginibus & typo venerãdæ & viuificantis crucis & sanctis euangeliis*, referunt S. Thomas & Sigisbertus. D. Barnabã, qui fuit vnus ex septuaginta discipulis, socius Pauli in apostolatu, imposita litera euangelij infirmos sanasse: & Abulens. euangelia sanctè posse & absq; superstitione ferri à collo pendentia, si decenter & debito fine fiat: nã vt patet ex prædictis Epithetis, euãgeliũ magna in se continet, & efficacissimẽ est virtutis, & sermo Christi omni veneratione dignus, per quem noua & perfecta gratia nobis per Christum confertur, & per ipsum omnis gratia consumatur, nam gratia quæ ab origine mundi cepit à Deo donari, non est suam perfectionem consecuta, donec Christus euangelium suum promulgauit: nulla enim lex præterquam euangelica ad perfectum perducebat, quod manifestat Paulus fidei magnifica referens hęc omnia in catalogo illo sanctorum patrum, ante diluuium, ante legem, & sub lege, declarans omnes sanctos à iusto Abel, non esse sine fide seruatos, *& hi omnes*, inquit, *testimonio fidei probati non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidente vt non sine nobis consumarentur*, nemo ergo consequebatur vitæ æternæ repromissionem sine nobis, hoc est, sine Christo qui

Ipsa euãgelij scriptura nõ est contẽnẽda magnam habet vim, & digna est quæ adoretur

Conc. Nicẽ. 2. se. 7

S. Tho. lect. 1. su per ca. 1. ad Rom.

Sigisbertus. in chronic.

Abulen. 6. tom. su per Mat. c. 23. fol. 114. q. 38.

Omnis gratia p euangelicam perficitur.

Hebr. 7.

Hebr. 11.

vt ipse dixit, *venit vt vitam habeant & abundantiùs habeant.* Deo pro nobis prospiciente secundum suã prouidentiam pro nouæ legis,(hoc est gratiæ) cõsumatione,& ita nos re,& nomine perfectè Christiani appellamur, nam Christianismus licet re antiquissimus sit,nomine tamen absolutè & perfectè absq; vlla limitatione & conditione cum euãgelio auditur ab omnibusque profertur.

Iohã.10.

Sed vt hanc rem iam absoluamus, & quo quisque facilè quæ dicta sunt percipiat, verum est quod abundè probauimus:nempè,ipsam gratiã & charitatẽ infusam legẽ esse euãgelicam, aduertatq;, quòd,vt principiò dixi, lex vno modo sumitur pro actu rationis practicæ præcipiente quid sit faciẽdũ cauendũue, & sic est dictamẽ rationis dirigẽs intellectũ:alio autẽ modo lex dicitur inclinatio siue propensio,qua appetitus fertur ad prosequendum vel fugiendum:qua acceptione Paulus legẽ concupiscentiam membrorum appellat : quo etiã modo accepta lex efficaciùs ad operandum cõcurrit,quia procedit ex innata inclinatione:sic etiam lex naturalis est inclinatio quædam naturæ quæ semper in bonum & honestum propendit, & sua aptè natura inclinat,quod latè prosequitur præclarũ Dominicanorũ lumen Frater Franciscus de Victoria.In hac autem acceptione,euangelium dicitur gratia, nã sicut lex naturalis mẽtibus nostris indita est,atque à natiuitate impressa,ita ipsa gratia,quæ lex vitæ & spiritus est,per Christũ nobis infun-

Lex dupliciter accipitur

Róma.7 Psalm.4

F.Franc: de Vict. relectione de homicidio.

Libertas euangelica optimè dedu citur.

infunditur:sed lex naturæ imprimitur secūdum lumen naturale, & ad finem naturalem dumtaxat, immediatè perducit:lex autē gratiæ secundum lumē supernaturale datur, & ad finem supernaturalem directè & perfectè se extendit vltra vires naturę:vt quę nouimus faciēda,amemus,diligamus, suauiter & dulciter prosequamur,ideò lex vitæ & spiritus est: quia vitam & spiritum suppeditat, vt pleamus, quę præcepta sunt.

Vnde rectè Paulus, ex hoc quod dixerat euangelium gratiam esse & legem spiritus:vt inde ostenderet euāgelij iugum suaue, concludit, *Cùm autem conuersi fuerint ad Deum auferetur velamen, dominus autem spiritus est, vbi autem spiritus domini ibi libertas,* quasi dicat,conuerti oportet ad Deum in spiritu, vt per spiritū legi Dei cōdelectemur, vbi enim spiritus Dei est, iā inhabitat Deus, per quē efficimur liberi a legis seruitute, &in euāgelij traducimur libertatē. ¶ Tria enim mala cōtraxeramus ex peccato primi parentis: Primum erat ignorantia rerū agendarum & fugiendarū in intellectu. Secundum erat infirmitas voluntatis ad prosequendum ex repugnantia partis sensitiuę suborta. Tertium est, in ipsa anima inimicitia cum Deo. Hec autē tria mala remouet, & sanat lex euangelica: cùm primùm pellit ignorātiam intellectus, fidem infundendo: mòx infirmitatem sensitiuæ partis sanat voluntati charitatem imprimendo: quæ cùm sit vis quædā supercelestis, & propensio ad bonū, volunta-

Euang. à tribus malis nos liberatque lex vetus ostendebat.

2. Cor. 3.

Obserua de eadem libertate per euangel. quòd ex euāgelica lege oriatur & quibus donis ab soluatur in tribus animæ partibus scilicet, quo ad essentiā & intellectū eius atque voluntatē

tem ipsam corroborat, afficitque vt ad bonũ spõtè atque ex amore procedat: tertium verò expellit per gratiam ipsi animæ infusam, quæ est participatio quædam diuinæ naturæ, per quã Deo accepti, & grati reddimur. Nõ est mihi animus modò de distinctione gratię ad charitatẽ disceptare, alia quęstio est, solum id agimus, quod gratia ipsa formaliter dissoluit inimicitiam, fides verò, dum illuminat intellectum, cœcitatem eius tollit, charitas verò, dum ponit amoris affectũ, pondus quoddam, est ad bonum trahens.

1. Tim. 1

Aug. pręfatio. in psal. 31.

Matt. 22

Natura euãg. ex collatione ad legẽ veterẽ exactissimè appe ritur.

Idcircò per fidem dicitur lex doctrinæ illustrantis intellectum per charitatem, lex propensionis, quòd infirmitatem voluntatis sanet, per gratiam autem dicitur lex amicitiæ, qua nos Deo reconciliat, & inimitias dissoluit, & quia hæc omnia à gratia profluunt, & charitate perficiuntur & consumãtur, rectè Paulus dixit, *finis præcepti charitas*, finis quidem non consumens quemadmodum cibus dicitur per calorem naturalem consumptus, & finitus, sed consumans & perficiens, quemadmodum tunica dicitur finita: & eadem ratione dicitur, quę plenitudo legis ad ipsam implendam iuuat & corroborat, vt alibi idem Augustinus docet, encomia referens charitatis, *ab ipsa enim pendet tota lex & prophetę*, interiùs enim illustratur & innouatur natura, gratia, fide illuminatur, charitate corroboratur: vt quod lex illa, inquit Augustinus, imperabat illuminando, euangelica impetret iuuando, lex vetus

August. tom. 9. serm. de laud. charitat.

tus illustrabat intellectum, lex gratiæ corroborat appetitũ, lex vetus in lapidibus scripta ad corda hominum transferebatur: lex noua principaliter indita est cordi: vnde ad bona opera inclinamur, vt ea opere compleamus: hanc inclinationem facit charitas infusa, quia est ipsa inclinatio. Lex vetus fine operibus reperitur, quia in tabulis scribitur, lex noua efficacior est, quoniam ad operandũ stimulat, solicitat, propẽdit, & trahit: prima dictat ex fide, ex metu & coactione: secunda allicit per charitatem ex amore voluntatis: non enim inquit Paulus,, *accepistis spiritum seruitutis, iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus Abba Pater*, rectè ergo in euangelio, in quo est spiritus domini, est vera libertas amoris, non timoris & coactionis, libertas non solum intelligendi, sed faciendi, libertas, quæ non solum illustret intellectum, sed firmet appetitum: libertas, quia est ad prosequendum bonum efficacior: qua soluimur à vinculis sensualitatis, liberamur à captiuitate legis, sanamur ab infirmitate carnis: quoniã gratia recepta, & infusa charitate, nõ solũ imprimitur inclinatio ad bonum, sed impulsus ad suauiter agendum: vbi ergo est spiritus domini ibi libertas euangelica: quia soluimur á peccato, eximimur à seruitute, redimimur à captiuitate, & in euangelij libertatẽ ascribimur, efficimurque prõpti ad contemplandum, proni ad diligendum, expediti ad operandum, quæ Dei sunt.

Matt. 22

Natura euãg. ex collatione ad legem vetere m exactissimè apperitur.

Rom. 8.

Ex natione conditione euãg. libertas Christiana & spiritus colligitur.

Iusto quaratio ne nõ sit posita lex.

Hoc Paulus inspiciebat dùm dixit *quod iusto non est lex posita*, non quòd non teneatur ad legem & ad legis præcepta, sed quia spontè & ex amore operetur, quę legis sunt, vt exponit Ambrosius, non terrore penæ reuocatur à culpa, sed honestatis regula vt ipsemet Paulus exponit, *quòd si spiritu ducimini non estis sub lege*, non enim est propter iustos posita lex, neq; aduersus ipsos, siquidem ex amore sibimetipsis sunt lex, & supra legem facti sine vllo penè timore quæ legis sunt voluntariè peragunt: quia vt inquit Iacobus, *perspiciunt in legem perfectę libertatis*, quod est opere legem complere, dũ interiùs ei secundum interiorem hominẽ cõdelectantur: in lege quidem sunt iusti (inquit Augustinus) sed non sub lege, lex & gratia distinguntur quia, *quòd lex iubet, gratia iuuare nouit, & illa iustitia facit auditorem, ista verò factorem: & ibi vetus homo formidinis coarctatur angustijs, hic nouus homo spaciatur latitudine charitatis*. Ergo sub gratia positi viuificãtur spiritu & fide viua, quæ per dilectionem operatur, & Paulus docet, euangeliũ in libertate nos generare, sicut vetus testamentũ in seruitute: itaq; inquit, *fratres non sumus ancillæ filij sed liberæ, qua libertate Christus nos liberauit*, id est, quod dñs clamãs enixè à nobis postulabat dicẽs, *si quis sitit veniat ad me & bibat. Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de vẽtre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autẽ dixit de spiritu quẽ accepturi erant credẽtes in eũ*, spũs enim iste erat virtꝰ euangelij: vis libertatis, exẽptio seruitutis, quibus gau-

Ambro: libr. 3. officiorum cap. 5.
Gal. 5.
Iacob. 1.
Roma. 7.
Aug. ps. 1. vers. 1
Aug. li. 2 cõtra aduer. leg. & prophe. c. 7.
Galat. 4.
Iohan. 7

gaudemus in hoc fœlicissimo statu euangelico.
¶Nec nos ab hac veritate dimoueri debẽt friuolę Vuirtenbergensium rationes, quæ hereticum dogma continent, dùm euangelium supra scriptam ipsam legem non efferunt. Non enim negamus, euangelium scriptum esse, sed id quidẽ fatemur secundariò factum esse in subsidium memoriæ, & ꝙ oportuit, homines sensibilibus signis, vocibus scilicet, & scripturis ærudiri: nam vt Chrysost. benè inquit, librorum vice, gratia Spiritus sancti vti deberemus, sed quia illam excussimus, literæ sunt inuentæ: scribũtur ergo vt credamus per occasionem nostræ fragilitatis, quæ ad vsum huius gratię scripturis, & vocibus, debuit disponi atque informari, euangelium ergo gratia ipsa est, scriptura autem, & annunciatio, ad gratiam pertinere dicũtur, vti ipsius vas instrumentarium.

¶Diluũtur hæreticorum obiectiones à principio positę.

Chrysos. prolog. super Matth.

Insuper in euangelio nihil durũ est, & graue, aut seuerum, quod ipsa gratia & vnctione Spiritus sancti, non fiat dulce & suaue: facilè enim persuadentur cuncta, atque agũtur, cùm omnia per gratiam implentur, quæ efficaciter mouet, inclinat, atque iuuat, vt præcepta omnia facilimè obseruẽtur, plenitudo enim legis charitas est vt ex Aug. explicabamus: & rectè Paulus dixit, *nolite conformari huic sæculo sed reformamini in nouitate sensus vestri, vt probetis, quæ sit voluntas Dei bona & beneplacens & perfecta*, prohibet ergo euãgeliũ, ne cõcupiscamus, iubet, vt renoue mur mẽte, vt expoliemur à vetustate

Euãg. ingum quo modo suaue.

Aug. ser mon. de laudibus charitat.

Rom. 10.

Aug. de perfect. iust. contra Cælestiū resp. 11. Summa dictorū. concupiscentiæ, & induamur nouitate dilectionis, sed vt hæc faciamus, vires præstat, vt dicit Augustinus, si enim vitam nostram secundùm euangelium instituerimus, ipso opere experiemur atq; experientia probabimus, quàm sit bona beneplacens & accepta nostra voluntas, quæ à Deo trahitur ad faciendum bonum, spiritus enim viuificat, per quem à seruitute legis liberamur, & eius intellectui per iustitiā copulamur. Cùm ergo spiritus accesserit literis, incipit impleri quod per euangelium præcipitur, siquidem spiritus impetrat spiritum largiorem, & charitatem diffundit, quæ legem implet: plenam iā gratiā habemus in Christo, quæ non solum tria illa quæ diximus naturæ mala repellat, intellectus, scilicet, cœcitatē,

Matt. 11 appetitus rebellionem, mentis inimicitiam: sed quæ sauciam nostram naturā integrè sanet, vnde & ipsi regno cœlorum vim inferre valeat.

Patres veteris testamenti grati deo fuere & saluari potuerūt. Hebr. 7. Hebr. 9. Hebr. 11 Aug. lib. 83. qq. q. 63. Nec sumus tam stolidi, vt patres veteris testamēti gratos Deo fuisse negemus, sed imperfectā gratiam habuisse confitemur cum Paulo, *neminē enim ad perfectū perduxit lex*, quia lex illa nō potuit quēpiā perfectè iustificare, vt dicit idē Paulus, *nō possunt iuxta conscientiam perfectum facere seruientem*, hoc est, non poterant perfectè iustificare nec saluare. Qui ergo saluati sunt ex veteri testamento, *non acceperunt repromissionem, & sine nobis non sunt consummati*, vt dicit Paulus, imperfectam, & latētem habuerunt gratiam, per quam suo tempore nobiscū

per

per Christum saluarentur, vt docet Augustinus, non ergo saluabantur adiuuante litera, sed gratia saluatoris in fide venturi. Itaq; nō negamus Abel. Noe, Abraham, ad supernam Hierusalē pertinere sed asserimus gratiam habuisse Christi, tamē nō ex vi legis, sed per fidem mediatoris vt idem Augustinus docet: & Paulus notat cùm dicit, *signum accepit circuncisionis, signaculum iustitiæ fidei*, idest, q̄ circuncisio non ex se, sed per fidem iustificabat per modum causæ finalis in fide venturi, nō autē per modum causæ efficientis, & per ipsam presentiam gratiæ euangelicæ, quæ pretio exhibito passionis Christi conferebatur: quod notauit idem Paulus dicens, *qui iustificat circuncisionē ex fide, præputium per fidem*. Ob id in sinu Abrahæ detinebantur, nec faciem Dei videre poterant: vti præfigura tum fuit in reconciliatione Absalon cū patre suo Dauid, qui dixit, *reuertatur in domum suam & faciem meam non videat*.

Aug. l. 1. de pecc. meritis & remissi cap. 11.

Aug. cōduas epistolas pe lag. lib. 3. cap. 4.

Rom. 4.

Vtriusque legis differentia in modo cōcurrendi ad gratiam.

Roma. 3.

2. Re. 14.

At verò Paulus euangelium legem appellat. Primùm non legem illam factorum, quæ litera est occidens, sed legem fidei, quæ spiritus est viuificās: ideò illa atramento, inquit, Paulus, hæc autē spiritu in cordibus scribitur. Et secūdò si litera veteris illius testamēti occidere dicitur, est, quia non ita perfectè excedit terrena, vt euangelium, quod viuificat, promittendo & dando æterna: quia est intelligētia interior, & impulsus per tactum internumq; sensum rerum spiritualium & sublimium.

Quibus modis litera dicatur occidere.

2. Cor. 3.

Vel tertiò litera occidit ad ſenſum grammaticalē accepta cuius ſpiritus, qui vita eſt literæ, viuificat & ſanat.

Senſus grammaticalis cōmendatur. Simile. Nec credas Spiritum ſanctum per ſenſum grammaticalem occaſionem errandi nobis præſtitiſſe, ſed potiùs docuiſſe, vt ab infimo gradu literæ ſenſim accedamus ad faſtigium ſpiritus, & culmē intelligentiæ: quemadmodum ab ima & rudi radice florentiſsima conſurgit arbor, & domus ſuper rude & incultum fundamētum per architectum ędificatur: ita grāmaticalis ſenſus ſemper eſt baſis maioris & ſublimioris, quod ex dictis patet, & cuiuis vel mediocriter docto intellectu facilimum eſt: ſenſus enim grāmaticales ſunt veluti claui ad iungendum trabes, & aquę ductus ad conferendā aquam, (Simile.) ſic verba vt propriè ſignificant quandoque impropriam & tranſlatitiam fundant ſignificationem, vt inde ſenſus ille literalis, qui ab Spiritu ſancto intenditur, ſumatur: non ergo vitio literæ hæc occiſio accidit, ſed quia ęgris oculis, & qui fidei collyrio vncti non ſunt aſpicitur: nimirum qui ęmulationem legis habeant, vt inquit Paulus, (Rom. 10) *ſed non ſecundum ſcientiam ignorantes enim iuſtitiam Dei, & ſuam quærentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti*, tales ſunt hæretici qui de primis rerum ſignificatis triumphant apud laicos & ruſticos & indoctos homines, proprium autem ſenſum & veram intelligentiam contemnunt.

Sicut enim magiſtratus eſt lex loquēs & viua, lex autem

autem magistratus mutus & mortuus : sic sensus scripturæ non est semper ille, quem voces prima sua significatione reddunt, sed alius vti superiùs, dudùm dictum est, in modis quibus litera dicatur occidere, & his & alijs quæ suprà dicta sunt patet, de quibus Augustinus præclarè differit.

Compatur lex & magistratus.

Prima parte vbi de sensibus scripturæ.

Quod autem opponunt impij isti legem nouam veteri respondere : fatemur cum Diuo Gregorio, & cum Diuo Agustino in veteri testamento nouum latere & in nouo vetus patet : et in vtroque iusti et iniusti reperiuntur, carnales et spirituales: et in vtroque vnctio erat Spiritus sancti, et infusio charitatis, licet differenti modo, vt ex dictis patet. Et quod Augustinus dixit, nulla esse in euangelijs aut Apostolorum literis quæ non reperiātur in veteri lege, retractauit quidem non vt omninò falsam, sed vt minùs modestam, modestiùs enim diceretur, penè nulla, ex illa tamē lege veteri Paulus doctrinæ euangelicæ excellentiam deduxit.

Aug. de spiritu & liter. ca. 16.17.30. Greg. homil. 6. su per Eze. Aug. sup Num. 33 & in psa. 105. & de vtil. creden. c. 3. Aug. l. 1. retractationum. capit. 22. Hebr. 8. &. 10.

Quinimo sic intelligunt ferè omnes visionēm illam Ezechielis, *et similitudo super capita animaliū firmamenti quasi aspectus crystalli horribilis est*: vt Christus sit præsidens, et assistens in regimine ecclesiæ, vt ex illa visione magnam suam potestatem expendas : vt meritò non Synagoga, nec lex illa mosayca, sed solùm status iste euangelicus, & ipse ecclesia, regnum cœlorum dicatur: quoniam in ea presidet Christus, in ea habet

Ezec. 1. Regnum coelorū solum legitur de euangelico statu.

Psal. 83. suum thronum, sedem, & cœlum suum crystallinũ lapides &c. animalia etiam euangelistarũ, & apostolorum atque fidelium cum quibus est, & perseueranter perseuerat in Eucharistia, (quæ est sacramẽtorũ summũ,) vsque ad sæculi cõsumationẽ in ædificationem corporis Christi. Vnica sanè est militans cum triumphante ecclesia, in qua Christus regnat: hæc enim militat & nõ sine stipendio, sed illa victoriæ recipit coronam æternam sicut scriptum est: *Beati qui habitant in domo tua domine in sæcula sæculorum laudabunt te.*

Epilog9 per recapitulationẽ totius loci. 10. de euãg. natura. Credimus ergo cum catholica ecclesia, nouam legem à Christo datam, nouumque testamẽtum ab ipso conditum, legem esse spiritus, & vitæ à lege veteri distinctam, & testamentum æternum sanguine suo consecratum aliud esse à veteri illo testamẽto in seruitutẽ generãte, cuius euãgelij vis atq; virtus ipsa gratia est, quę nouũ populũ innouat & cęlesti politia in libertatem euangelicã generat: non enim euangelium contrarium est veteri testamento, sed in illo inclusum figuratum, nũc verò manifestè reuelatur, quia vim habet, vt hominem nouum faciat, & ad perfectam deducat

Rom. 14. iustificationẽ. Ideò Paulus euangeliũ extollit dicens, *non est enim regnũ Dei esca & potus, sed iustitia & pax & gaudium in Spiritu sancto,* quia est perfecta vitę

Lucæ. 17 iustitia, & internũ gaudiũ, sic enim dixit B. Lucas, *ecce enim regnũ Dei intra nos est,* quia in pręsenti nos pręparat, vt ad ęternum regnum perducat.

Hæc

Hæc veruntamē retuli, vt hęreticorum, & malignantium ora diuinis obstruantur eloquijs:& vt veritas de natura,& ratione euangelij,qu Christianismi excellentiam præsefert omnibus patefiat, & cognoscamus,nos non ancillæ sed liberę filios esse. Cuius rei nos Bea. Iudas in pręsenti admonet hortaturq; vt parati simus quasi ad singulare certamen,contra impostores quosdam, qui furtim & clanculum ingressi sunt,qui non solùm negāt dominum Iesum, sed etiam veritatem & lucem ipsam euangelicam obscurare nituntur, vertentes ipsam fidei gratiam in occasionem lasciuiæ. *Vos autē charissimi in libertatē vocati estis fratres,tantū, ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem spiritus seruite inuicem.* Cauete ergo ne hac libertate abutamini & sub eius prætextu vestrorum carnalium desideriorum serui efficiamini, ambulate ergo quasi liberi, *& non quasi velamen habentes malitiæ libertatē*, sic vos in omnibus gerite, vt qui estis à Christo, vera spiritualiq; libertate donati,& sub simulatione & prætextu libertatis euāgelicæ, carnis petulantiam minimè perficiatis, quemadmodum faciunt ij, qui abnegata Christi maiestate sub titulo libertatis christianę, à magistratuū obediētia se subducūt,& libertatem euāgelicā in velamē & inanem suæ malitiæ excusationem afferunt, *reddentes quæ sunt Cæsaris Deo, & quæ sunt Dei Cæsari.* Magna quippe & impietas & peruersa fuit infidelitas Nicolaitarum, qui sub simulatione charitatis,

Quorsū tot de euangelio dicta sūt

Gal. 5.

1. Pet. 2.

Matt. 22

Kkk vxores

vxores faciebant communes, & gratia euangelij abutebantur ad turpitudinem, & peccandi licẽtiam, putantes, ob remissionem, & indulgentiam peccatorum, euangelicam gratiam fuisse ita annũtiatam, vt omnia sibi licerent: propter quod audaciùs & impudentiùs peccabant, recidẽtes in seruitutem, à qua per Christum redempti erant.

Euang. simpliciter est visibile sicut ecclesia catholica absolutè dicitur visibilis.

Ne opponas ecclesiam visibilem esse, eius magisteriũ visibile quoq; & supra palpabile fundamẽtũ Christi vicariũ fundari, tractabilemque esse ecclesiæ catholicæ gubernationẽ, quomodo ergo dicitur euãgelicam legẽ gratiã esse, cùm ipsa gratia in se sit inuisibilis? Aduertas obsecro, ingenuè me fateri ecclesiã visibilẽ esse, quamuis spiritus, qui interiùs membrorum compagem, & nexum consolidat, & subministrat, inuisibilis sit, sicuti homo visibilis simpliciter dicitur, quamuis anima, quę est potissimum quod in homine est, inuisibilis sit, & virtus sacramentorum inuisibilis: simpliciter tamen sacramenta visibilia signa sunt: quia ex visibili & inuisibili, quod coagmentatur & resultat, simpliciter est visibile: vnumquodque enim recipitur admodum recipiẽtis. Sic in proposito lex fidei & gratia ipsa infusa, quę precipuè euãgeliũ est, in abditissimis habitat animæ penetralibus: tamẽ quia ad eã fidei integritatẽ, quã Christus exigit, ꝑtestatio ipsa exterior per susceptionẽ sacramẽtorũ tempore opportuno, atq; mandatorũ obseruãtia, quę visibilia sunt, etiã requiritur, etiã visibilis dicitur, &

citur, & ita Paulus licet Corinthios appellaret epistolam suam scriptam in corde, addit tamen, *quæ scitur et legitur ab omnibus hominibus, manifestati, quoniam epistola estis Christi*, dum manifestatur gratia euãgelij per exhibitionem externæ & studiosæ conuersationis, vnde visibile simpliciter dicitur euangelium. Visibilem esse Dei ecclesiam non mathematicam, & inuisibilẽ, vt hæretici nouatores cõfingebant, suprà clarè etsi breuiter latis ostendimus, quòd id argumentum eruditissimè persecutus est Nicolaus Sanderus Anglus, integritate fidei, et iniuriarum pro Christo perpessione clarus, quem de facie cum animi alacritate nouimus.

2.Cor. 3. Loco precedenti vbi deno tis eccle. Sãderus de visibi li monarchia Christi iustũ ędi dit volu men.

(.?.)

VNDECIMVS LOCVS EX quinta patticula. De ipsa Iesus diuina persona ex illis verbis, Iesus populum de terra AEgypti saluans, secundò eos qui non crediderunt perdidit.

PRAECLARVM hunc articulū de Iesus persona siue de incarnato verbo expēdamus, vt idquod intùs inuoluit intelligi clarius posit. Oportet ergo scire: nos confiteri debere secūdā in deitate personā Iesum Christum verū Deū & hominem, proprio nomine vocatum quidem Iesum, hoc est saluatorem populi sui, & appellatiuo Christum, idest, vnctum Spiritu sancto, *plenum omni gratia & veritate, in quo corporaliter inhabitat omnis plenitudo diuinitatis*, & hoc est credendum de Iesu Christo. Quem debemus etiam fateri vnicum dominum nostrum à Patre ab æterno genitum, ei secundum diuinitatem, & æqualem, & consubstātialem, qui dominus & caput omnium credentiū est, quos ipse ex seruitute Sathanę vltrò liberauit, & à iugo damnationis liberalissimè redemit, à matre in tempore genitus, eique secundum humanitatem consubstantialem, vt in concilijs definitur.

Iesus per sonā dicit indua bus naturis subsistentem. Iohā. 1. Collos. 1

Concil. Ephes.& synod.5. generali & alijs.

Prima pars de nomine Iesu.

Duo tractanda.

De Iesu ergo disputationem duplicem offert particula ista, vna est, de nomine potiùsquā de re, de qua libentissimè in præsenti, longiùs pertractassem nisi timerē videri extrà chorū saltare, & nisi alibi, & opportuniùs fuisset vis nominis huius, quā diligentissimè

ligentiſsimè à nobis examinata: ideò placet ſub compendio ac perfunctoriè ex illis celebriora inſinuare. Id ſanè commodiùs præſtabimus ſi præmiſſerimus, qua potiſsimùm de cauſa, nomina excogitata adinuentaque fuerint, vt loco rerum ſubſtituantur, & vices illarum gerant: etenim nomen quaſi notamen quoddam rei eſſe dicitur. Mòx cōceptus mētis apud abſentes, & præſentes pādunt, noſtraſque cogitationes renunciāt, vtriuſque author eſt Ariſt. Similiter ad rerū cognitionē conducunt, cognitio verò earundem parit diſtinctionē: quandò nomina quò exactiora ſunt, naturis & rerūm proprietatibus magis reſpondent & conſonant: qua de re plura à nobis ſuperiùs dicta ſunt.

Cur nomina ſint

Ariſt. 1. Elench. c. 1. 1. Periher. c. 1

Locó. 1. de nomi nū ratiōe

Sanctiſsimum, atque mirificum nomē *Ieſus* idem ſignificat, quod ſaluator, nomē enim & expoſitionem D. Matthæus ex angelica annunciatione refert, *vocabis nomen eius Ieſum, ipſe enim ſaluum faciet populum à peccatis eorum.*

Matt. 1.

Deo opti. Maxim. placuit ſpecialiſsimé appellari duobus nominibus (Omitto prudens plura nomina quibus deus cōpellabatur olim, & decem illa celebriora quæ refert & explicat D. Hieronymus, de duobus ſpecialiſsimis agendum eſt.) Vno antiquitùs in veteri teſtamento, quod erat ineffabile illud Tetragrammàton, quod quatuor literis quibus ſcribebatur, nec legi, neque proferri poterat. I.H.V.H. idcircò pūcta & vocales ſupponebātur, & pronūtiabātur ſcribebāturq;, IEHOVAH,

Duo nomina dei

Gregor. Nazian. oratione 4. de theologia.

Hieron. in epiſt. ad Marcel. tom. 3. cuius initiū nonageſsimū pſal.

Ioahan. Reuclin. lib. 3. de verb. mirifi. c. 14.

solenne erat Hæbreis ex literis & earum apicibus philosophari, quemadmodũ Egyptijs ex Hierogl. Altero autem in nouo testamẽto *Iesus*, quod Esai. prædixerat, *& vocabitur tibi nomẽ nouũ quod os domini, nominabit*, quod angelo, vt diximus, annuntiante declaratum est.

Francis. Somnius l.3. de demostrat. religion. ex verbo Dei tracta. 2. c. 3 Esai. 62. Matt. 1. Nominis Iesu & Tetragr. cõueniẽtiæ. Exod. 3:

Ambo ista duo nomina & in voce & in significatione, conueniunt & valdè propinqua & affinia sunt, siquidem vetus & antiquum nomen Dei, esse diuinum & naturam Dei importabat, & repręsentabat, *ego sum qui sum & sic dices filijs Israel, qui est misit me ad vos*, vbi dùm ait, *Dominus misit me ad vos* nomẽ ineffabile cõscriptũ reperitur quatuor pręditis literis. Nomen autẽ nouũ *Iesus*, hypostasim significat in duabus naturis diuina & humana subsistẽtẽ: & quia natura & persona in diuinis omni modo sunt idem, non poterunt nomina ista non esse multùm etiam cognata ex parte significati.

Similiter in ipsa voce, & scriptura, nomen *Iesus* cõforme est antiquo Tetragãmatou, vtrumq; enim est quatuor literarum & IOD, & VAV, quæ sunt prima & tertia nominis Tetragrãmatõ, sunt in nomine *Iesu*, sed in pronuntiatione in vtroq; nomine additur. E. quę in rigore deberet esse. I. sed ponitur. E. ne tam difficilis sit pronuntiatio. Aliæ duę consonantes nominis Tetragrammatou. H. &. H. in nomine *Iesus*: quamuis aliquando maneant vt cum dicimus IEHO SVAH mutantur in S. & S. tũ quia apud Latinos nõ proferuntur literę illę guttu rales

rales & aspiratiões perinde ac apud Hebręos: tùm quia litera. H. in lingua Hebręa trahitur à verbo EHIEH. siue, HAIA, aut etiã HAVA, verba substantiua, quæ significant essẽtiam & esse, quã significationem non retinet in latino, & vulgato sermone. H. Loco igitur illarũ ponitur duplex S. quę litera apud nos profertur. ESSE: quare latini in nomine *Iesus*, eandem retinent significationem quã Hebræi in nomine Tetragrammàton. Et fortassè hæc potuit esse vna de causis ob quam vbi in Hebræo habetur *Ero qui ero* in vulgata nostra *Esse qui est*, nimirum alludens quod illud nomen Tetragrãmàton mutandum erat in nomen *Iesus*, & quod illud vetus testamentum promittebat de futuro & expectabat per. H. idest aspirationem, & per desiderij expectationem, verbi futuri temporis nobis significabatur, id ipsum testamentum nouum exhibet de præsenti, & vt ibi *Ero* sumitur pro nomine diuino, nusquàm alibi in diuinis literis ponitur pro illo nomine.

Vnde vero mihi simile sit in Hebræo legi *Ero qui ero*, quia futura erat Verbi incarnatio: at modò quia incarnatio Verbi pręsens est, iã nõ legitur *Ero qui ero*, sed legitur *qui est*, quia *ego ipse qui loquebar ecce adsum*. Erat enim nomen *Iesus*, absconditum in nomine Tetragrammàton, vt non malè de hac re intelligere possemus illud Esaiæ, *& semita iudiciorum tuorum domine sustinuimus te, nomen tuum & memoriale tuum in desiderio* Esai. 52. Esai. 26.

 animæ

animæ, sermo est Isaiæ in persona illius populi, nō ficto sed vero corde optantis, vt nomen dñi apud omnes explicaretur, & verè celebraretur, ac si diceret, substinuimus terribile ac ineffabile nomen Tetragrammáton nobis non omnino notum nec exploratū, quod patiēter ferimus in expectatione dulcissimi nominis *Iesus*, quod est compendium admirabileque argumentum, quod breui summa & recapitulatione nomen Tetragrammàton com
Loco. 7. prehendit, vniuersamque Dei opti. Max. mentem complectitur. Persimilis locus est quem suprà in-
Micheas cap. 5. Mat. c. 2 duximus & quem maximè expendit. D. Hier. Hebraicè Euangelicè & Christianè peritissimus ex Michea *Et tu Bethleem ephrata paruulus es in millibus Iuda*, ait. *Sic enim scriptum est per prophetā, & Mattheus tu Bethleē terra Iuda nequaquam minima es, &c.* nam quę tempore Michęæ ante incarnationē verbi paruula erat, modo post Christum Iesum ibi natum nequaquam minima est, sed omniū maxima. Vnde conijcere possumus, qua de causa Dominus
Gen. 17. nomina Abræ & Sarai, mutauerit in Abraham & Sarah, nimirum litera. H. addita ex nomine ineffabili Tetragrammàton desumpta, vt scilicet, vnio Verbi incarnati prædiceretur, & Abraham Pater multarum gentium describeretur, Sarah, princeps gentium futura constitueretur, vna eademque litera. H. ex nomine ineffabili transumpta, & nominibus illis communicata.

Quibus intimauit Deus & notificauit Abrahæ ꝙ ex sua

ex sua familia carnem esset assumpturus,& in signũ fœderis,testimoniũ propria sui nominis litera firmat atque confirmat: ob hãc rẽ non sat illi fuit circuncisionis signũ in testimoniũ fœderis instituere,atque præcipere,sed etiam spiritum sui nominis communicauit,vt hac nota prædiceretur ꝙ posteà D.Matth.scripsit, *liber generationis Iesu Christi filij Dauid filij Abrahã*, ꝙ & Paul. interpretatur *nusquàm angelos aprehendit sed semen Abrahæ*. Ex quibus exponere possemus locum apud Ieremiam. A. A. A. *domine Deus nescio loqui*, qua de causa in plurimis vulgatę æditionibus, etiã apud D.Hiero. legitur. *Ah. Ah. Ah.* non sanè existimat Illustrissimus Silicęus,reducendo oĩa ad figuras mathematicas,quibus hoc miraculũ concludere vult, & cõprehendere, allusiones illæ sunt & similitudines, quæ tamen non probant,neque authoritatem habent:veritas mihi plana videtur, eadem esse cum superiori, videlicet,vt incarnatio Verbi denotaretur per additionem literæ.H. Atque hac de causa in nomine altissimo, IEOVAH, litera.H.duplicatur,vt indicet nobis in diuino Verbo duplicem naturam diuinam & humanam.

Hebr. 2.

Ierem. 1.

Silicæus li.de nomine Iesu.cap.4

Differũt tamen duo ista nomina, ex parte significati:quia illud antiquius IEHOVAH,naturã respiciebat,istud verò *Iesus* personam, & quidẽ incarnatam: vnde illud ineffabile dicebatur, istud verò nouum nomen proferibile est.Immò verò quotidiè Deus per hoc nomen *Iesus*, ampliùs exprimitur

mitur, clariùs pronũtiatur & suauiùs apræhenditur, quia pluribus modis eius auxilium manifestatur: nam vt dixit propheta, *post hæc, in terris visus est & cum hominibus conuersatus est*, & se palpabilem & tangibilem præstitit, & nos in Apostolis complexatus est.

Baruc. 3 Luc. 24. Iohã. 20

Saluabat quidem antiquitùs sed efficiendo salutem, at nunc saluabit redimendo, merendo & propria passione satisfaciendo. Intolerabile enim est quod Siliceus dixit & non satis consonè ad fidẽ, quod nos secundum diuinitatem, & non secundũ humanitatẽ saluauit, verba illius sunt, *saluare, idest gratiam et gloriam dare, ad Iesum pertinet secundum diuinitatem et non secundum humanitatem*, eadem persona *Iesus* nos saluat in vtraque natura, differenti tñ modo & authoritate, vt catholici exponunt. Quinimo nomen dulcissimum *Iesus*, quod Deo conuenit, vt incarnato, maximã habet excellentiæ vim, *nã non est alíud nomen datum sub cœlo in quo nos oporteat saluos fieri*, atque adeò si Deus Optim. Maxim. in antiquo illo nomine IEHOVAH, omnipotentẽ, seuerum, iustũ, Deum absconditum et ultionis se se declarabat: at artẽ inuenit, modumq́ue excogitauit, quo se Deũ declararet, atquè ex infirmitate se se nõ minùs omnipotentẽ manifestaret, *cantate Deo & psalmũ dicite nomini eius iter facite ei qui ascendit super occasum dñs nomen illi*, ergo mortales peruia facite corda ei, qui ascẽdit super occasum, hoc est, qui ex descensione humili incarnationis

Silic. lib. de nomine Iesus c. 5. f. 47. colu. 1

Acto. 4.

Psal. 67.

ascendit gloriosus, atque ex hominis casu tantam nominis excellentiã sibi peperit, vt non malè cùm Sapiẽte imprecari possimus, *vt fruatur lætitia ex labore suo quo laborauit ipse sub sole numero dierũ vitæ suæ*, obid ex propheta superiùs referebamus, factũ esse principatũ eius super humerũ eius, dedisseq; dona hominibus, à quibus vice versa receperat: sic fanè opportebat intrare in gloriã suã, & regnum suum propria virtute, nouoq; comparare titulo. Eccl. 5. Esai. 9. Eph. 4. Psal 67. Luc. 24.

Quid miraris? sic annuntiabat angelus virgini quod *Dominus ei daturus esset sedem David patris vt regnaret in domo* Iacob, Iacob enim & Dauid luctu & tollerantia mirabiliter nomen & dignitatem; auxerunt, vt meritò typus essent *Iesu, cuius principatus factus est super humerum eius & vocabitur nomen eius admirabilis consiliarius, Deus fortis, pater futuri sæculi, pacis &c.* Quod interpretatur Paulus, cùm dicit, propter obedientiam eximiam exaltandum super omne nomen: & D. Bernard. *certè cœlitùs annuntiatur humilitas quia hæc quasi propria virtus exhibenda sit maiestati*, proclamante Paulo, *quia virtus ex infirmitate perficitur.* Lucæ. 1. Esai. 9. Phil. 2. Bernar. serm. 4. de natali domini. 2. Co. 12.

Quo fit nomen mirificum *Iesus* adorabile esse, nam significat totam maiestatem Dei, integrè & totaliter diuinam omnipotentiam manifestat: & credentes in *Iesum*, vtrosque articulos & diuinitatis & humanitatis confitemur & cum Apostolo *aspicimus in authorem fidei & consummatorem Iesum*, semel loquutus est Deus, *duo hæc audiui quia* Heb. 12.

Psal. 61. *potestas Dei est & tibi domine misericordia*, semèl dixit omnia verbo suo, in Verbo autem incarnato duo hæc audiui & potestatem diuinitatis, & misericordiam humanitatis, terribilitatem nominis Tetragrammàton, & suauitatem dulcissimi nominis *Iesu*: cur ergo non adorabimus tantum & tan sanctum nomen, quod & lectum & auditum, & pronuntiatum diuino debet excipi honore, ob id Pius Summus Pontifex iubet caput inclinare, & genua curuare, & Greg. Pontifex id determinauit summam reuerentiam sanctissimo nomini *Iesu* debere nos exibere & quod flectamus genua cordis nostri, quod vel capitis inclinatione testemur, & in Conci. Niceno sanctis Euangelijs honorariam adorationem præstari præcipitur, at sanctissimum nomen *Iesu* euangelij summa est, & virtus totius sacræ scripturæ scopus et compendium.

Pius. 5. in ceremoniali de oratione. & in cathecismo in exposit. 2. præcepti decalogi.

Greg. 10 de immunitate ecclesiarũ. c. decet. lib. 6.

Qua de re pulchra & lectu digna historia est, quod D. Bernardinus Franciscanus per disputationem Iohan. Capistrani etiam, Franciscani iubente Pontifice, à carcere liberatur, non vacat modò historiam referre. Admirabile igitur & summoperè venerabile est, sanctissimum nomen *Iesus* quibus cõsiderationibus, *ibant apostoli gaudentes quòd digni habiti essent qui, contumeliam pro nomine Iesus paterentur.* Dignissimum nomẽ quod quotidiè inuocetur nã *omne*, inquit Paulus, *quodcumq; facitis in verbo aut in opere omnia in nomine domini nostri Iesu Christi facite gratias agentes Deo et patri per ipsum.* Sanctissimum

Nice. syn. 2. ses. 7

In Chro. B. Frãc. 3. p li. 1. c. 45 46. & li. 2. c. 9. & 11.

Acto. 5.

Collos. 3

enim

enim nomen est vsqueadeò, vt Apostolus nos admonet dicens, *nemo potest dicere dominus* Iesus *nisi in spiritu sancto*, quod Tertulianus prosequitur, *prophetas in ecclesia constituit, magistros erudit, linguas dirigit, virtutes et sanitates facit, opera mirabilia patrat, denique omnia charismatum dona componit atque digerit.* Quas ob considerationes, atque ob innumeras alias excellentias quas nec linguæ angelorũ ennarrare valerent, constat, Sedem Apostolicam largas indulgentias contulisse dicentibus, *benedictum sit dulce nomen domini* Iesu *Christi, et sanctissimæ virginis Mariæ matris eius*, & quotidiè recipimus grana rosaria seu, calculos benedictos, aut coronas in quibus amplissimas remissiones peccatorum Summi Pontifices indulserunt ore pronuntiantibus aut corde saltim cùm non vacat ore referre. Quare improbabile non videtur quod Abul. dixit Sanctissimum nomen *Iesus*, honorabilius & venerabilius esse, quàm nomen *Deus* quod & vsus ipse fidelium, et piorum maximè confirmat: et Apostolus Paulus *à Domino vas electionis eligitur*, vt portet nomẽ eius per vniuersam terrã, quamobrẽ ab ore eius nunquàm cadebat, vsque dùm moriens iam decolatus, caput eius tres saltus dedit, et tot fontes, Dei gratia, prodière quia ter Hebraicè exclamauit nomen *Iesus*. Ita etiam in suis epistolis tertiò quoque verbo nomen *Iesus* reperies non tantùm, vsque ad ducẽtas quadraginta vices, vt Ambro. Espiere Tharuesino placuit, sed etiam

1.Cor.12

Tert. de Trinita.

Facicu. temporũ

Abul. su per Exo. c.20. q.7 tom.1.

Acto. 9.

Ambro. Espiera serm. 4. part.3.

ad quadringenties sexagies vt in propria tabella & schemate Deo dante post indices alios ad calcem constituemus.

Tam dulce Paulo fuit hoc nomen, tantáque in eo proferendo suauitatem persensit & consolationẽ deprehendebat, vt hoc vnum tantum publicè se scire fateretur & miris præconijs euulgaret, se

1.Cor.2. *predicare & scire solum Iesum Christum et hunc crucifixum*: id ipsum moriens cum anima ipsa exhalauit: ter lingua Hæbraica personuit: cæteri autem apostoli quod reliquum erat mundi, gloria huius sanctissimi nominis repleuerunt, docentes oratione omnia petere posse, atque in nomine *Iesu* consequi: quia veritas ita promi-

Iohã.16. sit proprio ore *si quid petieritis patrem in nomine meo dabit vobis.* Cœtera quæ desunt, vel suplenda sunt ex his quæ suprà de nominibus diximus vel tua

Suprà lo co.1. de nominũ ratione. industria optimè lector perficienda, nunc autem hæc dicta sufficiant vt ad rem, & quæstionem de re accedamus.

Secunda pars huius loci de persona Iesus in se.

DE ipsa Christi persona sermo est, idcircò locus præsens cogit aliquid dicere de incarnatione Verbi, alteram eamque præcipuam finire disceptationem, vt sciamus, qua nam ratione duæ illæ naturæ diuina & humana, secundum vnitatẽ vnius hipostasis Verbi copulentur, & Verbum qua via, quo vè modo posit vniri cum humanitate

tate & eius dependentiam terminare: vsqueadeò vt I*esus* persona nec heri nec nudiustertius sed in sæcula sæculorum fuerit, vnde diffiniuit Beatus Thaddæus sic, quod ipse Iesus saluauerit populum suum de Ægypto, & peccantes angelos in infernum detruserit, Hebr.13

Quęrunt omnes an incarnatio ista sit per aliquam actuationem in aliquo genere causæ, an per solam & præcisam relationis, & dependentiæ terminationem, an potiùs per ipsius esse diuini cōmunicationem, & qua via modo vè.

Difficultas ardua, quæ hic oritur est, quod cum Verbum, & ipsius esse existentiæ, aut ipsa existentia Verbi ad humanitatem assumptam, nec se habeat sicut actus ad potentiam, neque sicut potentia ad actū: cùm vtrouis modo se habeat velut causa formalis, aut sicut causa erit materialis, quę duo causarum genera, cùm dicāt imperfectionē, Deo competere non posse schola Theologorum pro indubitato habet, superestque sustentari posse humanitatem à verbo in genere causæ efficiētis, aut finalis: non enim sunt plura quàm quatuor genera causarum.

Vnde iterū difficilius nasceretur dubium, quod nō esset intrinseca & hypostatica illa vnio, quoniā efficiēs & finis causę sunt extrinsecę, & sola materia, & forma sunt principia intrinseca: efficiens autem & finis extrinseca esse docuit Aristot. et ratio ipsa naturalis manifestat. Rursùm causalitas efficientis et finis cōmunis est toti Trini. neq; in harū causarū Vnica eaque āplissima difficultas in quā resolui tur totū incarnationis argument.

actione ſeparari poſſunt diuinæ perſonæ,de ambabus enim intelligitur illud axioma, opera Trinitatis ad extra ſunt indiuiſa. Palàm ergo eſt ineffabile eſſe hoc myſterium,et admirabile,quòd totum in fidem ipſam ſit re ferendum, per quam ni-
Eſai. 7. ſi credatur non intelligetur : ſic enim dixit Iſaias iuxta Sepuaginta, *Niſi credideritis non intelligetis.*

Inprimis,vt de re abſtruſiſsima cõſtet,ſupponitur S.Thom.ſententia de vnica Chriſti exiſtentia, et ea increata:quá myſterium ineffabile incarnationis,et omnia quę de ipſo in ſcholis et ſugeſtis cõmuniùs et probabiliùs profitemur, cõmodiùs et faciliùs ſaluantur,et cum diuinis literis et dictis ſanctorum componuntur exactiùs,vt in commentatione,et prælectionibus ad S.Tho.latiſsimè diximus, eam non ſolum probabilem ſententiã phi-
Concili. Tol. 12. in cõfeſſio.fidei. Concili. Tol. 15. c.1.3.4.5 loſophię & rationi naturali conſonam,ſed etiã fidei multum conformem vt vnitatem perſonæ ſaluemus,meriti infinitatem, vnionis ſubſtantialitatem,et naturarum diſtinctionem cum in diuiſibilitate ſubſiſtentiæ.

Concili. Conſtãt. 2.5. gen. actione 1.cap.4. 6.7.8. S. Tho. 3.p.q. 2. art. 4. in c.&ad 2. Certum ergo eſt ibi non eſſe compoſitionẽ, quia non ſe habent vt actus et potentia : quamuis aliquo modo perſona Verbi dicatur compoſita, ratione numeri,quatenus duæ naturæ in vna ſubſiſtunt perſona: ex Concilijs habemus et ſanctis Patribus,et vt SanctusThomas docet abſolutè tamẽ ſimplicifsimam huius perſonæ indiuiſibilitatem et actualitatem minimè lædit.

Deinde

Deindè etiam certum debet esse, quod Verbum terminat humanitatis depẽdentiam, & suplet ipsius subsistentiam, propriam Verbi personalitatẽ, vt scholasticé dicamus, communicando.

Quod non fit sola terminatione dependentię, per nudam & præcissam relationem, vt asserit Scotus, sic enim humanitas ad Verbum extrinsecùs adiaceret, & non conuenirent in vnitatem vnius simplicissimæ personæ.

Eadem ratione dicendum est de causa finali, quæ etiam dicit habitudinem extrinsecam, & nõ vnionem tam intimam, qualis est hypostatica.

De causa verò efficienti præterquàm quod extrinsecùs etiã aduenit: hùc accedit etiam ꝙ actio trãsiens sit. Pręterea autem opera Trinit. ad extra sunt indiuiuisa, solum tamẽ Verbum est incarnatum, non Pater, non Spiritus sanctus: fide tamen teneamus, videlicet, *Iesum* personã vnicam & simplicissimam dicere in duabus naturis subsistentẽ.

An verò id contigerit, nõ sola relatione, & terminatione dependentiæ abstrahendo ab omni genere causæ, sed etiam communicatione existẽtiæ per modum causæ efficientis sustentando & dando esse indagandum superest.

Quomodo autem id fiat, ex Magistro & S.Thom. disces: nam, vt verum ingenuè fatear, ego nõ planè & euidenter compræhẽdo, nec aliter assequor quã fides in enigmate me docet: nec me pœniter, aut pudet sic ingenuè fateri, cùm tamẽ huic diffi-

Dion. 2. c. de Di. nomin. Isid. li. 7. ethimol. Dam. l. 3 ca. 3. 4. 7 8. Leo. 1. epist. 11. cõt. Eut.

Mag. in 3 sent. S. Tho. 3 p. à prin.

cultati minimè cedam: gaudeo equidem atque glorior, quòd misericordia Dei fide teneo, quod me sancta ecclesia Romana docet: vndè paratus sum omnibus rationem reddere de fide, & hæreticis pro mea virili os obstruere. Ipsorum ergo argumenta vt soluantur satis sufficienter, ex his paucis quæ dicimus, præstari poterit.

1. Pet. 3.

Nec putes me rem minutatim præsiusque velle tractare, potiùs cum scholasticis, quàm expositoribus diuinarum literarum, quandò res ista præcipuū continet fidei & religionis christianæ mysterium, & si commune & tritum, dificillè tamen, quod vtcumque resoluisse non erit omninò iniucundum, aut insuaue, qui nimò necessarium, vt os aduersariorum obmutescat, eorumque obiectiones diluamus, animus itaque meus est, varias huius argumenti difficultates ad primam radicē resecare, expendendo modum, quo hęc fiat & constet ineffabilis vnio.

Summa de mysterio incarnationis.

In primis vniuntur duæ naturæ in Christo, ita vt naturales proprietates (ꝙ impius Eutychetes dogmatizabat) nō confundantur, sed obseruent quæ diuinitatis propria, & quę humanitatis. Iesus enim æternus Deus, & temporalis homo, vnicus proprius & naturalis est filius Dei: hoc ex fide catholica constantissimum, & indubitatum est.

Deindè hac vnione licet facta sit hominis persona in tēpore: tamen simpliciter non est facta persona illa, quæ ęterna est: quia Verbum caro factum

ctum est, non tamen Deus factus. Quod ita dicē-dum esse ex eo patet: quia etsi in Christo domino non sit re ipsa nisi vnica persona & indiuisa, tamē illa est ratione duplex, ob duas naturas in quibus subsistit: quare licet non sit persona illa facta, qua diuina est, facta tamen est subsistens in humana natura: ideò facta vt humana sicut Deus dicitur factus homo.

Tùm Deus factus est homo seclusa inhærentia, & informatione, quòd imperfectionem causæ formalis inuoluant, sed dependentia habitudinis relatiuæ, ita vt non duo, sed vnum sit existens, idéq; subsistēs, atque terminans respectum, & dependētiam inexistentis, vt persona diuina Verbi per suā subsistentiam, & existentiam, vt est illius personæ, terminet naturæ humanæ dependentiam.

Idcircò Verbum diuinum esse hominem, est, ipsum Verbum in humana natura subsistere, hoc est, humanam naturam Verbo esse subsistēdi rationē: non quidem omninò & simpliciter, sed in tali natura: quia in Christo domino simpliciter vnica tātū est persona, & vnica hypostasis dūtaxat, & vnica sola subsistētia re ipsa: verū est vnicā illā subsistentiā rationem duplicem habere subsistendi propter duas naturas in quibus subsistit. S. Tho. 3. p. q. 2. artic. 6.

Ad hęc ꝙ vrget est, qualis sit illa coniūctio & certū est esse substantialē: nā nō solū humana natura substātia est, sed etiā substātiale esse dat, nēpe esse hominē, & id quidē citra mutationē: quēadmodū

Mmm 2 membra

Philip.2 membra non mutantur, cùm vestiuntur, ideò Paulus vestimẽto comparat dicens. *Habitu inuentus vt homo*: ita natura humana accessit Verbo diuino in communionem diuini Verbi, secundùm eandem eiusdem suppositi subsistentiam: manẽt enim natura diuina & humana distinctè inconfusè & impermistè communicantes in eadem existentia secũdum idem esse existentiæ, cũ S. Tho. Ob id neq́ue est inhęrentia, aut aliud genus informationis, quia Deus nec materialem, nec formalẽ causam suplere potest: neq́; nuda externa adiacẽtia, qualis est vestimentorũ: quia sola esset extrinseca denominatio sed est hypostatica vnio: quia vnum existens in supposito vnico & diuino verbo, quod suum esse suppositi gratuitò communicauit naturæ humanæ, quæ ita verbo copulatur, vt in illo, & ex illo, in esse hypostatico secundum eãdem subsistẽtiam subsistat, non vt instrumentum separatũ sed coniunctum, non in efficiendo tantùm, sed in essendo: quãdoquidem natura humana assumitur, & trahitur ad idem esse diuinum participandum. Neque habemus exemplum, quod plenè simile sit: rectè enim dixit Damascenus, nihil est tàm simile, quod aliquo modo non sit dissimile: & Augustinus, si hoc mysterium haberet exemplum, non esset singulare, si simile, non esset admirabile: ob id enim ineffabile dicitur, & omni menti etiam angelicę ignotum: teste Dionysio: nã & Ieremias dixit, *quod creauit dominus nouũ super terram, fœmina circun-*

S. Tho. 3.p.q.17 art.2.

Quaten9 sancti exẽplis rerum creatarũ utãtur ad myst. incarnationis ex singulis partibus sit explicãdum.

S. Tho. 3.p.q. 2. art.6.

Dam.l.3 cap.26.

Aug.ep. ad Volu.

Dionys.

circundauit virum. Tamen ex varijs exemplis naturalibus seorsim quidpiam singulare & speciale significatur, vt ex omnibus articulis hãc credibilẽ videas Paulus per habitum & indumentum, immutabilitatem in incarnatione notat.

Damascenus per simile instrumentũ, efficaciã & virtutem ad diuinitùs operandũ, quòd sit instrumentum non solùm motione, sed supposito, principali cum agente coniunctum.

Scotus vnione accidentis ad subiectum duas naturas integrè & inconfusè vniri in vno eodemque supposito.

Durandus in ramo inserto ad truncum singulariter secundum apparentiã naturas diuersæ speciei in eadem hypostasi, sicut ramos diuersę naturæ in eadem radice: vbi sicut eadẽ arbor diuersos ostẽdit & fert fructus, ita eadem persona Verbi distinctas facultates potentiarum, & diuersas operationes hominis & Dei habeat, & infinitum meritũ.

Sanctus Thomas vnione corporis ad animam cũ Diuis Athanasio, Cyrillo, Leone, Bernardo, Damasceno, & Augustino explicat, quod in isto mysterio difficillimum est, scilicet, vnionem esse substantialem, quod benè tibi Caietanus explicat. Opportet tamẽ intelligas semper seclusis imperfectionibus, & sumendo ex singulis exemplis illud similitudinis, secundum quod peculiariter fit acõmodatio collationis, nã ad ea in quibus dissimilia sunt transferre vitium erit, aut malignitatis, aut

Iere. 31. Philip. 2. Damasc. li. 3. c. 25. Scotus in 3. d. 1. q. 1. Durand. in. 3. dist. q. 1. S. Tho. 4. con. gen. c. 41. Athana. in symb. Cyrillus epist. ad Monac. Aegypt. Leo pri. in epist. 2. ad Flauianum. Nota has duas epi. receptas esse in. 6. syn. gen. Bernar. li. de con solati. ad Eugeniũ Damasc. li. 3. c. 5. Aug. ep. ad Volusia. & lib. cont. Felician. Cai. 3. p. q. 2. arti. 6.

ignorantię. Facta est ergo ineffabilis ista vnio per communionem naturarum in vna hypostasi, & vnico esse existentię, illius ad quod vnitur humanitas per terminationem dependentiæ: communio enim & vnitas est in substantia existẽtia atque persona Verbi diuini: terminatio autem est personæ diuinæ ad naturã humanam, quã Verbũ sustentat, & sibi vnit, sine causatione actuãdi per inhęrentiã & informationẽ. Ad quã rẽ optimũ exẽplũ habemus de puncto rectilinei anguli, qui duas lineas terminat, atque cõiungit in cõmuni vtriusque lineæ puncto. Quia manifestiùs loqui nõ possumus, hæc credamus, & vt vlteriùs alacres pergamus, & procedamus sine offensione hæreticorum garrientium, & triumphantiũ contendentiumq; aut non esse hanc vnionem posibilẽ, cum Deus non posit genus causæ formalis supplere: aut q̃ vnio sit solum accidentalis. Quibus (vt obmutescant) ex ipso lumine naturali ostendemus id, quod secùndum fidem asserimus, nil omninò inuoluere imposibile, aut rationi repugnans. In more omnium impiorum positum est, vt suprà latiùs dictũ quod quæcumque quidem ignorant blasphemant, cuncta suo volunt sensu complecti, nesciunt intellectum, obsequio fidei captiuare, q̃ si facere semel didicissent, desinerẽt certè amplius fidei arcana criminari: ꝓcedamus ergo per principia, si nõ euidẽtia, certa, saltem à probatioribus magistris recepta.

Author propter Hæreti. altiùs expendit.

Sexta partic. 2: Co. 10 Capr. 3. d. 5. Caiet. 3. p. q. 4. artic. 2.

¶ Principiò esse existẽtiæ persone, siue hypostasi

adhæ

adhæret,siue extrinsicè iuxta Capreolum,vel concomitāter secundū Caieta: nā ab ea sumitur differentia intrinsecè constitutiua personæ,quæ est sententiaS.Th.aut saltē grauiorum Thomistarum. Deinde probabilius multò,philosophiæq; cōformius est, & fidei catholicę magis consonat, ꝙ in Christo domino non sit nisi vnicum esse existentiæ: nā ens ab esse ditur:cùm ergo Christus dominus sit vnus & non duo, vnicum proindè erit esse,& non duo: cui sententię synodus sexta generalis cōsonat. Adhæc, existere naturę & hypostasi licet conueniat,non tamen ex æquo: quia, vt more scholastico loquamur, naturæ competit, vt quo suppósito, vt quod, quod est dicere, primariò & formaliter existere suppositum, naturā autē secundariò & mediatè, quatenùs principium est suppositi:esse enim totius est,vt nos ex Aristotele libris de anima diximus. ¶ Tùm etiā summo consensu Patres catholici dicunt, vnionē istam substātialē,& secūdū hypostasim esse: ꝙ neutiquā verū esset,nisi humanitas sine propria existentia adueniret de nouo,eiq; vniretur secundū ipsam hypostasim Verbi: aliàs neq; esset vnio in eadē persona, neq; cōmunio ꝓprietatū nec mutua naturarū in concreto prædicatio. ¶ Adueniunt sanè partes toti, cui vniūtur, secundū esse totius, siue sint integrales, vt manus & pes, siue essentiales, vt materia & forma, siue formales, vt animatum & corporeū: quæ omnes partes vniuntur secundum idem esse

S. Tho. 3.p.q.17.

Act. 11.

lib.2. ca. 1.q.de animæ finitione not.3. 3.p. q. 2. artic.6.

eiusdē suppositi, sic humanitas trahitur ad ipsum met diuini Verbi increatum.

Rursùm quāuis natura humana indiuidua pręintel ligatur assumptioni, eodē istantis momento assumitur ad existentiam Verbi diuini: vnde sicut Ver-
Syno. 6. Gener. Act. 11. bū diuinum, absolutè & simpliciter constituitur in esse personæ per naturam diuinam, ita per naturā humanam cōstituitur in esse tali, nempe, hominis quatenus naturæ humanę cōmunicatur existentia increata Verbi, non quidem per compositionem ex esse & essentia ita vt mediet aliqua causalitas causę formalis, sed per solam terminationē humanæ dependentiæ.

Quibus addamus, vt natura humana existat existentia increata ipsius Verbi impertinens est quod ab illa existētia per informationem in genere causæ formalis actuetur partes enim (quæ cumq; illæ sint) vt dudùm diximus nō adferunt nouū esse, sed trahūtur vt existant ipso met esse totius: totū enim vt libr. de Anim. diximus, prius est quā suę partes, & persona respectu naturę totius rationē induit: quare sicut humana natura assumitur ad alienā personam, ita quoque trahitur ad alienam existentiā, ad quam terminatur, & in qua subsistit & sustentatur.

lib. 2. c. 1. not. 3. in q. de ani. finition.

Ex quibus omnibus palam iam est quod intendimus nēpè quod cum esse existentiæ immediatius conueniat hypostasi quàm naturæ quod cum existētia sit formaliter in supposito tanquā accidens propriū

proprium vel commune in subiecto, vel quod verius est tãquàm differentia constituens, q̃ sat erit suppositũ formaliter existere, vt ipsa natura, quę ad ipsum suppositum terminatur, dicatur existere sine informatione, & aliquo concursu causæ formalis. Sat enim est, q̃ natura conueniat ad existentiam personæ, & eius actualitatem, atque in diuisionem vnius, & eiusdem personæ.

Sicuti de manibus & pedibus dictum est, quæ vniũtur, in vnico esse vnius personæ, & tamẽ mutuò non se informant: albedo & dulcedo in lacte etiam vniuntur in eodem numero subiecto, & tamen inter se impertinenter se habẽt, præterquàm quod concurrunt in eodem subiecto.

Quamobrem cùm Verbum formaliter existat suâ propria & increata existentia, illa sola naturę humanæ dependentiam terminare sufficiet, absque hoc quod esse increatum Verbi naturam humanã formaliter actuet & informet: siquidem illud esse diuini Verbi secundum suam subsistentiam indiuisa terminat vtramque naturam: esse enim primò & per se personę est, si naturæ accommodatur per hypostasim ipsam fit, ergo sine actuatione & informatione causæ formalis, aut materialis, exercetur hoc mysterium, & sine mistione actus & potentię. Præter ea quæ induximus exempla, cõducit illud quod Sanctus Thom. dicit de beatis quorum intellectui ipsamet essentia diuina vnitur vice speciei, citra inhærentiam tamen: quia ad rationem 1.p.q.12 arti.2.ad 3.

Nnn speciei

ſpecici ſat eſt obiectum præſentari intellectui & ei intimè vniri. Aliæ autem actuationes inhærentiæ & informationis in genere cauſæ formalis ſunt accidentariæ & extra rationem ſpeciei.
Propinquiùs ad rẽ ſe ſe habet ſimile de compoſitione ex eſſe & eſſentia, & plurimùm confert ad præſens myſterium, vbi eſſe diuinum Verbi cum eſſentia & natura humana concurrit in vnitatem eiuſdem perſonæ: niſi quod in rebus creatis, ob earum imperfectionem, reperitur informatio, potentialitas, & cauſatio cauſæ formalis & materialis, quæ abſunt in hoc ineffabili myſterio ob naturæ diuinæ altitudinem, & vnionis excellentiam. Etenim omnia purè & ſimpliciter ita geruntur, vt omnem imperfectionem & potentialitatem atque informationem ſuſpendere debeamus: quoniam iſta accidentaria ſunt & ſolùm reperiuntur ratione imperfectionis ipſius creatæ exiſtentiæ, & ratione naturæ, quæ impurè vnitur: hæc autem abſunt in præſenti incarnationis ſacramento, nam ſi eſſe in rebus creatis actuat & informat, hoc per accidẽs facit ipſarũ rerum creatarum imperfectio: at in hoc myſterio remouetur imperfectio quia accidentaria eſt: & natura humana exiſtit: quia eius ſuppoſitum exiſtit, etiamſi ipſa tali exiſtentia non informetur relegatur omnis & formalis & materialis cauſæ cauſatio, ſed puriùs fit vnio ſola terminatione & ſuſtentatione naturæ humanæ permanente, quod

ad hãc

ad hanc rem abundè sufficit, sicut enim ad hoc quod persona Verbi subsistat in natura humana nō exigitur quod idemptitatē suppleat, quę est in rebus creatis, sed sat est, naturam humanam sustē tari & terminari: ita in proposito, ad hoc quod sit substantialis vnio, non est necessariò requisita informatio, sed quod trahatur ad idem esse & subsistere Verbi. Obseruā

Proinde non concedimus naturam humanam in Christo esse suspensam & non in actu, quatenus humana natura non est suspēsa, & indifferens, sed ad actum reducta, & magis perfecta quàm si esset in propria personalitate. Nihil mororsic actua tam dicas, dummodò omnem mutationem, imperfectionem, potentialitatem, informationem, longè abesse credas: quoniam formalis & materialis causatio imperfectionem dicit, quod in libris de anima à priori patefecimus. Tractat. de immort. fo. 550.

Sic ergo esse actuatam & perfectam humanitatem fatemur per terminationem istam & sustentationem siue communicationem existentiæ, non tamen in genere causæ formalis, nisi forsan reductiuè, qua ratione non est confitendum, manere in potentia, sed longè excellentiùs perfe ctam, quàm si informatione hoc mysteriū peragi posset, & sic concedendum est humanitatem Christi actu existere sed non per propriam creatam sed alienam increatam existentiā quæ ipsius Verbi diuini est.

Itaque fateor humanitatem Christi esse actuatam & perfectam, qua ratione est determinata ad personalitatem, & existentiam Verbi, nō tamen causatione formali: nam, vt eleganter S. Tho. etsi de intrinseca constitutione personę sit existentia nō tamē per aliquod genus inhęrentię aut formationis, sed in ratione termini, non secùs, ac de puncto rectilinei anguli dudùm dicebamus, existit ergo natura humana per actū explicatū per suā hypostasim: quomodo in explicatione definitionis animæ diximus: quòd ipsa sit actus corporis physici, perinde ac lumē actus diaphani. Non sanè est ibi materialis causa: quia abest potentialitas, nec est ibi formalis: quando illa existentia Verbi non potest perfici aut nouam perfectionē nancisci, ꝗ necessariò fatēdum esset, cùm omnis forma in cōiunctione ad suam potentiam perficiatur, vt lib. de anima, etiam de nostra rationali, verificari ostendimus. Fateor quidem hoc mirabile esse, nō tamē ita vt intelligibile non sit, quòd rationi nō repugnet, quam fides perficit, eleuatq; potiùs, quā destruat: siquidem persona Verbi est persona hominis etiamsi Verbum & humana natura distingātur realiter: ita existētia Verbi est existētia humanæ naturæ, per hoc quod absq; informatione formalis causę determinat in ratione termini: quia hoc solum ad essentiam & constitutionem personę intrinsicè competit, reliqua per accidens & impertinenter concurrunt, & ob id separari possunt, vbi

3. p. q. 19 arti. 1. ad 4. 4 contra gēt. c. 41 2. de ani. c. 1. in q. definit. animæ. tract. lib. &. 3. de immort. vbi de statu animæ separatæ. fol. 550. c. 2.

vbi nulla adest impfectio, vt in prēsēti mysterio credimus & cōfitemur, vbi remanēt ea, quæ sunt per se cōstitutiua personē pfectissimæ, non quē in hypostasi imperfecta cōueniunt, vbi actuatur perficitur humana natura per existentiam Verbi, per hoc solùm quod ipsam ad suam personalitatē & vnitatem existentiæ determinat, contrahendo ad existere increatum, nō qua Dei est, sic omnes tres personē essēnt incarnatæ, sed qua Verbi diuini est. Ex quibus ora impiorum hæreticorū obstruere & confundere posumus, etsi fidem catholicam eis ostēdere non valeamus, tamen poterimus facilè eorum argumenta solubilia esse manifestare & splēdore veritatis fallacias prodere, recesserūt impij, nos pergamus.

(.?.)

DVODECIMVS LOCVS EX quinta particula de Iustitia & de misericordia, Dei insinuatus ibi Iesus populum, de AEgypto saluans, secundò eos qui non crediderunt perdidit.

De misericordia & iustitia Dei.

OFFEREBAT etiam hæc particula, & căpŭ aperiebat, vt de iustitia & misericordia Dei differerem, & quo modo misericordia maxima sit omnium virtutum, & in Deo reperiatur, charitate etiam sit præstantior: quoniam exigit ex parte habentis infinitatem: misericordia enim est veluti splĕdor & actus charitatis: nã ad intra misericordia est, velut actus charitatis in diuinis, quia est puritas perferfectionis & omnipotĕtiæ: ad extra verò non est sine respectu ad miseriam omnĕ, quam releuare potest.

Quã ratione motus author quasdam quæstiones insinuet quasdam verò prætereat.

Author cõmetar. & prælection. in S. Tho. 2.2.q. 30 art.4.

Sed de hoc, cõmentarijs, nondùm typo mădatis, ad S. Tho. vobis dictum est, neque enim animus est singulas tractandi quęstiones occasiones persequi, sic enim in immensum cresceret lectio, atq; extra chorum, & rem præsentem saltaremus : sat fuerit occasionem præstitisse sapientioribus & diligentioribus, vt exquirant. Eos dumtaxat locos subnotamus, quos sine ennarrationis offensione silĕtio pręterire nŏ possum9: de iustitia uerò mœriti non agimus in præsenti, sed de punitiua pro qua repręsentanda sat erit quod sequenti loco dicitur.

LOCVS XIII.

DECIMVS TERTIVS LOCVS

ex quinta particula, de iustitia Dei & supplicio in gehenna, & qualis sit ignis ille ibi angelos, qui non seruauerunt suum principatum, sed dereliquerũt suũ domiciliũ, vt in iudicium magni diei vinculis ęternis sub caligine reseruauit, &c. facti sunt exemplum ignis æterni penam sustinentes.

LOCVS igitur in præsenti pertractãdus est de igne inferni in quo diuina iustitia, & seueritas manifestatur, & executioni sine redẽptione mãdatur. Hęc meminit. B. Thadd. in hac particula, dùm dicit, Vinculis æternis, iterum, exemplum ignis æterni, & infra, Illos saluate de igne rapientes, de quo duo dubia pro virili breuiùs resoluam. Vnum an ille ignis verus sit & corporeus, an verò spiritualis & methaphoricus. Alterum cur dicat, quod Iesus Angelos vinculis æternis sub caligine reseruauit. & infra, similiter & ij qui carnem maculant.

Controuersia huius loci de iustitia & supplicio infernalis ignis.

An ignis inferni verus sit & elementaris, qualis vè.

De prima dubitatione non est cur multis agamus, nec temerè tãquàm de fide determinemus, quod scriptura sacra, & catholica, tãta certitudine, nec proponit, nec definit ecclesia, penes quã verus est sẽsus, & vera intelligẽtia scripturarũ, quę nec indubitatè & certissimè explicat: ergo vbi sacri doctores nõ ita planè resoluũt, nec nos tãtæ authorita-

Ignis inferni est corporeus, vnoster elementaris

Dam. li. 4. in fine Gregor. li. 4. dia. capit. 29. Agu. li. 12. super Gen. ad liter. & li. 12. de Ciuit. c. 10. & li. 21. ca. 10. Hier. super Isai. cap. 26. 29. 66. Rup. 1. p. super. Ezech. 3. Cyrill. homil. 5. Gre. vbi supra

tis sumus, vt certò definire possimus tanquam decretum fidei. Sancti patres Damascenus, Gregorius magnus, similiter & Augustinus variè & lubricé loquuntur, vt nescias, an ignis in proprio sumatur sensu, an in metaphorico, pro terrore iudicij, grauitate sententiæ diuinæ, vindicta Dei, punitione vt Hieronymus, Rupertus, & Cyrillus, aliquandò vsurpant. Sed ne rem hanc insolutam relinquamus, dicam sententiam probabiliorem, & scripturis sacris re vera magis cõsonam, in quam omnes ferè sancti patres veniunt, nempè, ignem inferni verum & elementarem esse ignem, corporeũ quidem, & quo ad naturam eiusdem speciei, hoc insinuare videtur sacra ipsa scriptura.

Deinde quo ad conditiones & proprietates magna admittit discrimina: æternus enim est, & inextinguibilis: quia diuinę irę instrumentum: non lucet neq; splendet: quia sulphureus est, & piceus. Conditiones istæ sumuntur ex parte materiæ secundum exigentiam diuinę iustitiæ: hanc sententiam, quo ad vtramq; partem, iudicat certam D. Gregorius, cui multa diuinus spiritus reuelauit.

Regula vna pro expositiõe scripturarũ.

Nec rationes aduersariorum efficaciter oppositũ colligunt, immo verò regula exponendi diuinas literas probat, illum ignem eiusdem naturæ esse cùm nostro elementari: quoties enim aliquod nomẽ propriè sumptum, nec rationi naturali, neque fidei reddit sensum contrariũ, sed potiùs ędificat ad charitatem, vnde nullum sequitur inconueniens,

ueniēs tūc, tale propriè sumēdū est: at nulla ratio naturalis destruitur, ex eo ꝙ ignis corporeus po natur: nā & in cētro perpetuò esse, & cessante mo tu cœli agere, & nō lucere sicut cætera quæ dudū dicebātur, fieri possunt à Deo, in cuius obediētia sunt oīa, & fides nō destruitur, quinimò stabilitur, atq; charitas cōfirmatur: nā cōformior est ista sen tētia ipsi scripturæ, quæ per Isai. dicit. *Quis poterit habitare de vobis cū igne deuorante, aut quis habitabit ex vobis cū ardoribus sempiternis?* & alibi. *Mittet eos in ca minum ignis, & discedite à me maledicti in ignē æternū:* & in pręsenti epistola B. Thaddęus non semel ignem vocat. Et parabola Christi domini de diuite epulone apertè id ipsum indicat. Isaiæ 33. Matt. 13. Matt. 25 Luc. 16.

Regula enim altera est, tractātibus sacras scripturas probatissima, de frequentibus repetitionibus vnius vocis in scriptura sacra, quòd inducant sensum proprium. Nil enim tàm frequenter repetitū videbis in vtroque testamento, maximè cùm ad id consensus cōmunis omnium fidelium accedit flamam esse ignis exurentis. Regula altera.

Ad hæc in Concilio Florētino, controuersum est de igne purgatorij, an animę ab illo paterentur, quod si nō esset certum ignem inferni verùm esse & non metaphoricum, non de illo solùm dubitaretur. Controuersia ergo illa de igne purgatorij certitudinem de vero igne inferni facit: non enim esset cur magis de purgatorij igne, quàm inferni sciscitaretur, nec esset magis consensus de igne

inferni quàm de igne purgatorij.

De quo Greci dubitauerũt incerti an esset ignis, siue obscuritas, siue turbo, siue id genus aliud. Res ego certa est, verum esse inferni ignem: nec multùm, nec à multis dubitari apud antiquos, ideò temerarium iudico cõtraire: iudicio tamen catholicæ ecclesiæ Romanæ omnia submitto.

Igniscorporeus quomodoagatin spiritus incorporeos.

Totum ergo huius quęstionis pondus est, quomodo corporeus cùm sit iste ignis agere possit in spiritus dæmonum, & animarũ separatarũ? quia videtur quod natura inferior non agat in superiorẽ, neq; spiritus capax est actionis corporalis: siquidem agens prestantius debet esse patiente, vt Arist. sentit.

Arist. 3. de anim. tex. 19. F. D. Soto in. 4. d. 50. q. vni. ar. 2 F. Isido. disp. 1. d hac re. Aubulẽ. tom. 7. in Ma. c. 25 q. 444. & 495. & 506. Magis. 4 d. 44.

Ista est Theologorũ quotidiana crux: hic omnes vexantur, mille adferunt modos, quos F. D. Soto. & F. Isidorus de Isolanis ex Abulensi, atque Magistro sententiarum referunt.

Cruciat ignis inferni. Psal. 48.

Simpliciter enim asserendum est cruciari in inferno, non tamen cremari, ita quod consumãtur, sed semper durant in ardenti igne, cui data virtus est, ad inflãmandum nõ autem ad consumendum: idcircò non resoluuntur corpora post diem iudicij, sed vt dicitur in psalmis, *sicut oues in inferno positi sunt, mors depasceteos*, hoc est, sine consumptione de pœna in pœnam ducentur: depascuntur enim more boum qui dùm pascuntur herbas non erradicant, nec radicitùs eas euellunt.

verè cruciat.

Mòx etiam affirmandum, verè cruciari spiritus & non

non secundùm solam imaginationem, quia sic tolleremus realitatem, & veritatem pœnarum & cruciatuum, nam deciperentur, dùm existimant cruciari & torqueri: subtilissimi autem illi spiritus, perspicacissimi cùm sint, in re tam graui nō fallentur, neque Deus deceptionem illam immittet: sic enim neq; essent verè cruciati, sed deceptiones, fallaciæ & falsę imaginationes: *trepidauerūt enim timore, vbi non erat timor*, quod intelligitur de viatoribus, vt Pilatus Christum adiudicauit cruci, vano timore Cęsaris, qui non erat timendus, quia postquā Christi corpus occidisset, nō habebat potestatē mittēdi in gehennā: ibi autem verus timor est, & vera pœna & verus dolor ex ardore visibili. Psalm 13. Lucæ 12

Credendum itaq; est, pœnam illam infernalē esse per veram ignis actionem, & non per nudam phātasticam imaginationem: nam cum substantia spiritualis certa sit, quod ab igne lædi non potest, imaginatio ignis non generabit in ea terrorem nec passionem, nisi aliud occurrat, quàm ipsius animæ natura, nempè corpus, aut corporeum aliquid, quod ab igne sit passibile.

Verè etiam affliguntur, quia in gehenna, in igne tanquam in ergastulo detinentur vinculis, vt inquit hic Beatus Thaddæus: vbi tanquam in carcere cōcluduntur perpetuò, libertate etiā priuātur, & vsu intellectus & voluntatis (quæ est finis omnis appetitus non solùm rationalis, sed & sensitiui) carent. Affliguntur ergo, cùm non Vera afflictio in inferno.

faciunt quæ volunt & cupiunt, & impediuntur à proprio motu: quatenus spiritus ibi vniũtur & alligantur, vt motor & mobile, locatum & locus: resultat inde magna afflictio spiritum, qui dedignãtur corporalibus subijci, & ęgrè ferunt, quod ab inferiori natura pesundentur & conculcentur.

Tamen licet ista incarceratio, aliqua afflictio sit, quod ibi quasi compedibus & manicis detineantur, tamen si non esset nisi incarceratio nuda, profectò nec esset tã grauis nec tam acerba, ac re vera est, & per scripturas nobis significatur: nec esset cur detentio per ignẽ fieret, si ignis ille nõ haberet aliquam actionem propriam, cremando, cruciando, inflamando: nam incarceratio & detentio non est immediatè actio ignis, sed ex apprehensione: torqueret ergo apprehẽsio, & detentio, non ignis qua ignis est, sed qua ratione detinens, quare aër solus, aut aqua, aut locus ille caliginosus id præstare posset.

Necessum ergo est ignem agere in spiritus, non tantum per modum detinentis, sed etiam per modum influentis. Quod censet Henrricus, & ob id spiritibus, dicit, infundi habitum aliquẽ, quo sint capaces illius actionis corporalis, quæ sententia difficultatem præsentem non euacuat: quia si anima separata à corpore, quòd spiritus sit, nõ est capax actionis corporalis, quia recipitur ad modum recipientis & secundùm conditionem subiecti ergo non poterit qualitas corporea esse in anima,

Henrri. quodli. 8. q. 34.

Arist. 2. de celo. text. 59.

ma, qua reddatur apta, vt patiatur ab igne corporeo:quia ſi ſit ſpiritualis, non efficiet quod intẽditur:ſi corporea, non recipietur ab ſpiritu, & quã dò noſtra anima eam reciperet, angelici ſpiritus eius non ſunt capaces, ergo non relinquitur modus, quo ignis agat influendo in ſpiritus damnatos, nam agens & patiens, vt dixit Ariſtoteles, debent in materia communicare. Ariſt.li. 7. Phyſ. &li.2.de generat.

Quo circa dicitur, quod quemadmodum ſacramenta operantur gratiam in animam, ita ignis calorem aut ardorem. Sed hoc, locum nõ habet: cũ quia baptiſmus.v.g. corpus tangit & cor abluit, quia tangendo corpus, tãgit ipſum eſſe animæ (in homine enim totum eſſe exiſtentiæ ab anima deriuatur, & corpori communicatur) quod ſeparatum attingere non poſſet: nam nullam preuiam ſuam operationem poſſet aqua baptiſmi exercere circa animam ſeparatam, iuxta doctrinam S. Thom. S.Tho.1 p.q.45. art.5. quam tamen exercere poteſt circa animam coniũctam corpori: tùm quia tangit ipſum exiſtere hominis, quod idẽ eſt, ꝙ ipſius eſſe animę, cui gratia ineſt: tamen calor & ignis inferni non poteſt magis in anima immediatè recepi, quàm ſcientia formaliter in lapide, aut albedo in angelo.

Idcircò dici ſolet, quod ignis, qua corporeus eſt, neutiquàm poteſt agere in animam ſeparatam, bene tamẽ vt inſtrumentũ eſt, diuinæ iuſtitiæ, ideſt, non ſecundùm ſe, benè tamẽ ſecundũ ordinẽ & vim principalis agentis, quod cùm Deus ſit, qui

 ſpiri-

ſpiritalis eſt, poterit in ſpiritum agere ſecundùm ordinem diuinæ iuſtitiæ. Sic enim actio non eſt materialiter inſpicienda ſecũdum dignitatem animę, & vim ignis, ſed formaliter ſecudũ ſuũ demœritum, ob quod vindicandum & debito ſupplicio afficiendum, ignis in inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ aſſumitur: ratio ergo ſumi debet ex parte diuinæ iuſtitiæ, mouentis vt mẽtem noſtrã quietet, & ex parte fidei non diſſonet.

Ex collectione dictorũin-ueſtigatur vera, autprobabilior reſolutio. Et verum eſt, quod hactenùs dictum eſt, ſcilicet, ignem illum tartareum agere, quatenus indiſſolubiliter alligatur in carcere diuinę iuſtitiæ: qui trepidare facit ſpiritus illos immittendo terrorem, & horrorem: quod non eſt contra ordinem naturę, ſicut nec naturam inuerrit, quòd ſpiritus afligẽtur & incarcerentur, quòd enim vinculis detineãtur, triſtitia nimia affliguntur, non ſecùs ac ſi corpora haberent vnita, quæ inflammarentur & concremarentur.

Greg. & Aug. vbi ſupra: Lucæ. 16 Sed ampliùs eſt, quod ille ignis agit torquendo, quod ſancti Patres explicant, ſcilicet D. Greg. & Aug. Apertus eſt locus Lucę *Pater Abraham miſerere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremũ digiti ſui in aquam vt refrigeret linguam meã, quia crucior in hac flamma.* Cruciabatur ergo, & incendiũ experiebatur & inflãma erat: acriùs igitur torquebatur ab igne, quã per modũ detẽtionis, per cõpedes aut neruũ in ergaſtulo: dolor ergò eſt maior & triſtitia, videlicet, pecculiariter qua cruciãtur ab igne, vt ignis

ignis diuinę iustitiæ instrumẽtũ est:ergò licet mirè, verè tamẽ affligũtur,&exurũtur spirtus ab illo igne visibili, àquo ardor&dolor inuisibilis cõtrahitur:nõ aliter quàm imago,quę,nõ qua corporea est & sensibilis,sed qua est opus quoddã artis in artificis mente existentis,vim habet mouẽdi cõspicientes, vt varios sensus percipiant, vel tristitię, vel hilaritatis, ea enim dexteritate aliquando imagines depictæ sunt,vt quoquò te vertas, vel placidè,vel toruè oculos ipsæ defigant: sic inquit D. Gregorius,& ad eundem modum,*ex igne visibili ardor & dolor inuisibilis trahitur, vt per ignem corporeum mens etiam incorporea per flammam corpoream, crucietur:* non ergo solùm videndo, sed re ipsa patiendo incendium.

Optimũ simile.

Gre. vbi suprà. 4. Dialog. cap. 29.

Constat ergo ignem inferni corporeum esse,&nõ agere secũdum solam apparentiam, sed in rei veritate:nec tamẽ modo detinẽtis:nõ enim sic esset grauis pœna:quis non malet esse in carcere quàm preter incarcerationẽ in ignẽ torqueri?cùm ergo pœna inferni maxima sit earũ, quas in mũdo excogitare possumus,agit ignis ille influendo,etiã secundum aliquam veram, & propriã actionem ignis,modo tamẽ nobis incognito mirabiliter mediante calore spiritus illi exuruntur torrentur, & affligũtur:nonquanima suscipiat aliquã qualitatẽ, vt sit pasibilis: eadem sanè esset difficultas:& eadem est ratio,neque ex eo quod vires sensitiuas habeat in radice & virtute,cùm quia easdẽ ipsas

Recapitulatio& resolutio de actione ignis inferni.

formaliter non habet:tùm quod angelus,qui neq; informa,neq; invirtute ſenſitiuas partes habet,ab illo igne nō pateretur,niſi per ſolā exiſtimationē: Quapropter ignis agit, quo ignis eſt, & affligit quo calidus eſt,niſi velimus à communiori catholicorum ſenſu diſcordare,& nouam aliam mentē inſerere.

Profectò ſi ſacramenta, cum ſigna ſint ſenſibilia, quia aſſumuntur à Deo,ipſo vſu inſtrumenta ſunt iuſtificationis,& gratiam conferunt, vt Conciliū Tridentinum poſt Florētinū determinauit:quamuis hoc præſtēt per aliquam præuiam operationē, quā circa corpus exercent,tamen opus eſt,vt eleuentur,& ſurſum ſuprà ſuam naturam extollātur: vt intelligatur modus,quo illa actio vſque ad animam etiam penetret,& tà admirabilem & ſublimem effectum producat : quare eundem modum, quo ſacramenta fiunt inſtrumenta miſericordiæ diuinæ, igni, vt inſtrumento diuinæ iuſtitiæ,non denegabimus.

Seſio. 7 com.6. Cōc. Florentin.in vnione Armen. Obſerua

Etſi dicas quod ſacramenta aliqualē habent operationem,non tamen ignis. Redarguam, ſi Deus ſacramenta ita potuit eleuare, vt per tam leuem tenuem & remotam operationem,gratiam ipſi animæ influant,cur ipſemet nō poterit igni corporeo ſupernaturalem vim imprimere,vt inſtrumentum ſit diuinæ iuſtitiæ ? quo anima ipſa patiatur experiaturque transfundere intentionem primi agentis & iudicis ſeuerè caſtigantis?Itaque quanuis lateat

uis lateat explicatio realis, tamē est alteratio, inflammatio, calefactio: & oppositum damnatum iamdudùm est in quodam articulo Parisiensi cōdemnante dicentes, quod animaliter tantùm & vitali existimatione, & nō naturaliter spiritus ibi torqueātur: aliàs minueretur pœna inferni, & non esset maior, quàm dici excogitari vè potest: cesante itaque motu cœli erit alteratio illa: quia totus ille status supernaturaliter est explicādus: quòd sit alterius mundi, & ordinis, quàm iste status rerū naturalium, quas nùnc conspicimus: faxit diuina misericordia vt illum nunquàm experiamur, quia vt dicit Augustinus, *miris tamen veris etiam si inexcogitabilibus inennarrabilibusq; modis affligantur dānati*, ab igne vt instrumēto diuinę iustitiæ, vti sacramēta sunt instrumenta diuinæ misericordiæ atqueadeò aliqualem exercet operationē. Aut fortassè sat, erit ꝙ ignis ille Dei intentione producat, suā operationē in rerum natura, *vt ex ardore illo visibili intrinsecùs ardeāt spiritus illi*. Vel quod cum illi spiritus vniātur corpori, vt locatū loco, & quidē adequato quo diffiniātur, cur intentione non vnientur igni, vt eximiam patiātur tristitiā? ꝙ enim corpori dolor est, idem spiritui afflictio esse videtur etsi testāte D. Greg. á corpore quo viuificatur patitur cur illi spiritus à corpore ꝙ mortificat nō punietur? Credo ergo (nec vana fides) cruciatus esse maximos indicibiles & inexcogitabiles: licet ratio naturalis nōdū sufficientē nobis modū offerat

D. Aug. 21. de ciuit. c. 10.

Greg. 4. Dialog. cap. 29.

vt vel hinc immenſitas & acerbitas tormentorũ illorum ſignificetur: vt vel hac etiam ſola meditatione exterriti paueamus,&tandem reſipiſcentes à peccatis reſurgamus:terribilis eſt ardor ſpirituũ eorumque inflamatio valde pertimeſcẽda: captiuandus ergo eſt intellectus in obſequium fidei, vt locum illum horribilem pertimeſcamus horreamuſque.

An ignis ille ſit præparatus hominibus.

Ignis æternus diabolo & nõhominibus dicitur paratus. Matt. 25

DE altera dubitatione breuiùs & certiùs nr̃am dicemus ſententiam.Videtur enim B. Thad. cùm dicit, angelos quòd non ſeruauerint ſuum principatum,ſed dereliquerint domicilium,per iudicium magni Dei vinculis æternis ſub caligine reſeruari, referre quod Matth. clarioribus verbis dixit, *diſcedite à me maledicti in ignẽ æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius*, vt ignis ille æternus deputatus ſit angelis, non hominibus,& angelos reſeruatos eſſe æternis illis vinculis,non homines,cùm tamen homines reprobi mittantur in eum ignem,qui paratus eſt diabolo & angelis eius,& conijciantur in illa æterna vincula,quæ reſeruata ſunt diabolo & angelis eius. Ita cõſonant textus vtriuſq; apoſtoli Thaddæi, & Matthæi,ita vnanimi cõſenſu doctores ſacri interpretantur locum Matthęi B.Anſelmus, qui præparatus eſt diabolo & angelis eius,non hominibus à conſtitutione mundi, Theophilatus,*ſupplicia*, inquit,*non fuerũt propter nos,ſed propter diabolum,ego au*

Anſel.in capit. 25. Matt. Theop. ibidem.

tem

tem metipsum supplicio facio obnoxium: ignis ergo diabolo paratus non nobis, sed in illum ignem nos conijcimus. Iohannis Fero palàm asserit, ignem æternum non hominibus sed diabolo præparari. Euthimius regnum quidem inquit, hominibus paratum est, *possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi,* sed ignis dęmonibus *paratus est*, sed insipientissimi homines, relictis quæ regno digna sunt, pręferunt ea, quæ ignem promerentur. Ideò sententiæ sensus est, si elegistis ignem, state igitur in igne cū diabolo & angelis eius: vnde sententia acrior erit reprobis, & audita in maiorem eos desperationē adducet: quòd in eum ignem se coniecerint, qui non ipsis, sed diabolō fuerit pręparatus, quòd capiātur vinculis ęternis, in quę non ipsi, sed diaboli & angeli eius reseruati erāt. In hunc sensum cōcordi animo ómnes doctores & sacri & scholastici cōueniūt. Quod prędixerat Isaias, *Pręparata est enim ab heri thopheh à rege præparata profunda & dilatata, nutrimenta eius ignis & ligna multa, flatus dñi sicut turris sulphuris succēdens eam,* pulchris quidē, & grauibus metaphoris docet gehennā pro rege & principe huius mundi diabolo pręparatā esse, nimisç; profundā dilatā, *thopheh,* teste Hierony. locus est in valle filij Ennon in suburbanis Hierosolymæ, vbi parentes filias & filios igni exustos deuouebant, & immolabant dæmonio Moloch: per istum autem locum ad literam sumptum allegoricè infernus significatur. Nisi velis *thopheh*

Iohā. Fero, recognitus per F. Mich. Medina ibidem.
Euthim: ibidem.
Isaię. 30.
Thopheh quid significet.
Hier. super Isai. 7. & 30.

metaphoricè & translatitiè sumi;quia tùnc ad literam significabitur gehenna: vtrouis modo accipias sub rege Sennacherib & loco *thopheth*, diabolus princeps huius sæculi & infernus significantur.Quare sicut D.Mattheus dicit,regnum preparatum esse hominibus à cõstitutione mundi,ignem autem non præparari à cõstitutione mundi, significans benedictionem à Deo esse præordinatam,maledictionem verò à peccatis nostris acceptam:ita Isaias gehennam præparatã dicit ab heri, non ex tota æternitate sicut regnũ,quòd Deus pronior sit ad miserendum quàm ad puniendum, nam à se misericordias largiter impertitur, castigat autem temporaliter occasione accepta ex peccatis.Oseas dicit,*Perditio tua ex te Israel, tantummodo in me auxilium tuum*,quia salus à Deo est, perditio ex nobis, ideò priùs tulit sententiam benedictionis respiciens ad bonos,posteà verò iussit malos abire in cõsortium diaboli,&angelorum eius, vt maledictionem acceptam referant proprijs delictis,quibus malé viuendo participes se dæmonis fecerunt.Et sicut homines extra regnum erant creati,ideò regnum dicitur eis præparari, de angelis autem bonis propriè non dicitur,quod regnum eis preparetur,quòd in regno, hoc est in cœlo empyreo,quod est locus regni,& creati sint,& ibi boni in gratia Dei cõfirmati sint, & sic hoc sensu propriè nunquàm fuere extra regnum: ita èdiuerso angelis malis dicitur præparatus ignis gehennę,

Benedictio prior quam maledictio.

Oseæ. 13

henne,quoniam statim in illum coniecti sunt, vt videatur illis locus adaptatus esse.
Sed ante quã huius rei causam reddam,operę prę tium fuerit admonere,nec per Thaddęum hic,nec per Matthęum illic nominari angelos proprio nomine:siquidem angelus nomen est officij & ministerij,vt Paul.Dauid atque Daniel asserunt,vocãtes eos spiritus& ministratorios spiritus: angelus enim idem est,quod nuntius aut missus,orator siue legatus:& sic per communia nomina de eis loquntur:rara enim sunt propria: & per choros & ordines significantur: & quod hic pluraliter dixit Beatus Thaddæus, angelos vinculis æternis reseruari singulariter & pluraliter retulit Mattheus *diabolo & angelis eius*: nam diabolus Hæbraicè aut Syriacè idem est quod deorsum cadens iuxta illud Lucæ. *Videbam Satanam sicut fulgur de cœlo cadentem*: grecè autem criminatorem,& non tam calumniatorem,quàm insigniter malum significat:vndè sumitur adiectiuum diabolicus a.um. pro re per excessum nessima:quia ille diabolus, cui præparatus est ignis,erat princeps cæterorum angelorum & habebat illum principatum & reliquit illud domicilium.Hæc meminit & retulit hic B. Thaddæus,eiusdem mentionem facit Isaias. *Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer, qui mane oriebaris, corruisti in terram qui vulnerabas gentes*,eminebat super omnes tanquam princeps & dux in sapientia & naturali potestate præstans: iste, sicut tunc fuit excel-

Angelos pernomina cõmunia potiùs quã per propria nominari. Heb.1. Psal.103 Dani.7.

Apoc.9.

Lucæ.10

Isaiæ.14

lentissima creaturarũ,ita & nũc princeps huius sęculi dicitur,rex dęmonum,cui omnes dęmones tã quã subiecti & subditi ministrant & obediunt:sub eius enim principatu sunt,iuxta illud, *In Belzebub principe dæmoniorũ eijcit dæmonia* & B.Iohann. *Draco pugnabat & angeli eius*,id est,qui erant suę factionis &opinionis,quòd discipuli vnius magistri,contra discipulos alterius doctoris soliti sunt facere: ideò cũ suo duce vinculis reseruãtur æternis, & ęternus ignis illis paratus est,quòd suũ principatũ non seruauerunt, & domicilium reliquerunt.

Lucæ.11 Apoc.12

Quibus rationibus ignis æternus diabolo, & nõ homini dicatur præparatus,

Sed iã ad id,ꝙ cõtrouertimus,regrediamur,vt intelligamus,cur diabolo& angelis eius gehẽna ignis pręparata sit,& non hominibus reprobis, qui in caminum ignis iudicio magni Dei detrudendi sunt? sicut enim præparatus est angelis diaboli: quia illum sunt secuti,ad eundem modum homini bus præparatus,qui ęterno igni adiudicãtur,quia diabolum & angelos eius imitantur.

Dicitur tamen dęmonibus, & nõ hominibus pręparatus,vt intelligat quisque,gehennã ignis carcerem esse,& torturam cõsultò á Deo prouissam: quia ad iustitiam eius pertinet pro cõsummatione sui regni, vt nemo putet,ignem illum nouiter creatũ,aut casu inuentum,quem summo studio & ex proposito, à principio Deus excogitauit.Mentio tamen fit de diabolo & angelis eius,non de hominibus,non quòd nullo modo hominibus præparetur:sed in modo præparationis est differentia:

tia:nam quod primariò diabolo præparatur, secundariò eius sequacibus,vt in maiorem reprobo rum miseriam & infœlicitatem cedat, dum intellexerint,non solùm quem locum sint possessuri,et quorum societatem sint habituri,illorum,scilicet, quibus caminus ignis præparatus est : sed etiam audiant ab ore iudicis, asperum illud verbum *à verbo aspero* iustos liberabit. Psala.90

Ite in ignem æternum præparatum diabolo, pro illo erat præparatus : sed *discedite à me*, & *ite* in caminum ignis præparatum quidem diabolo, cui vos vestra culpa associamini : tunc autem infœlicitatem suam & miseriam ampliùs deplorabunt reprobi:quòd in ignem eis nō præparatum,à semetipsis cōiecti,inciderint,atque vinculis principaliter eis non deputatis illaqueentur, & deputentur gehennę, quæ eis secundariò et quasi ex accidenti, propriò vitio contigerit, quæ dæmonibus à principio deputata et primariò præparata erat,hominibus autem pœnitentiæ salus. Deus au thor ma li poenæ

Præparari autem dicitur, quia malum poenæ à Deo ipso ordinatur et efficitur : est enim opus iustitiæ : dixit Amos, *fierit malum in ciuitate quod dominus non fecit?* nō de delictis loquitur, sed de pla gis atque poenis, quæ diuinitùs propter delicta inferuntur:sicut ipse pestillentias et famem, sic gehennam in supplicium fecit, sic etiam Chrysostomus, Gregorius, Tertulianus, explicant istū locum, et alterum Isaiæ. *Ego dominus & non alter* Amos.3. Chry.in cap.6. Matt.ho mil.23. Greg.l.3. mor.c.6. Tert. ad uersus Marcio. libr.2. Esaię.45

formans lucē & creans tenebras, faciens pacem & creās malum, communiſque eſt eccleſiæ catholicæ & omnium doctorum ſenſus: hoc igitur ſupplicium præordinauit Deus principaliter dęmonibus, qui ſtatim ac cōditi fuere, quaſi ſine mora defecerūt, & adiudicati ſunt vinculis æternis: coætanea igitur uidetur & contemporanea illis poena inferni, quibus igitur deputari & reſeruari videtur: aliter hominibus ille locus ab initio primò deputatus eſt, quia multò poſt quaſi per quandam accumulationem & aggregationem illùc in cōſortium dęmonum deuenerunt, vt magis inconſolabiliter affligantur homines, qui locum talem atque ingens ſupplicium promeruere.

Accerbitas ſentētiæ finacōtra homines.

Hoc in prædicta ſententia increpauit dominus dicens. *Ite in ignem æternum*, improperans quod nō illis, ſed dæmonibus fuerat præparatus, vt maior ſit luctus, & maior triſtitia: diabolo igitur & angelis eius dicitur præparatus, quia omnes ſimul dæmones in inferno deputati ſunt, ſimulac infernus cōditus eſt: hominibus autem quia non mox, ac creati fuere, peccauerunt, ſed in paradiſo per aliquam moram ante peccatum cohabitauerunt, neque enim eiecti atque expulſi illicò in infernum mittuntur, ſed miſericorditer conceditur tempus poenitentiæ & indulgentiæ, & per varia tempora ſingulatim quiſque ſeorſūm & per ſe ad gehennā in conſortium dæmonis aggregatur. Denique vt peccato angelorum irremediabili & irreparabili

Differētia inter nos & angelos

in ex-

inextinguibilis,& sine fine pœna responderet,ignis æternus præparatur:hominibus autem, qui non irreparabiliter peccant,non deputatur per se primò ille locus,sed priùs benignissimè concedi tur locus pœnitentiæ:qui angelis denegatus esse dicitur:quod Paulus commendat *nusquā enim angelus apprehendit,sed semen Abrahæ apprehendit*:neque enim legitur,vt dicit Bernardus, Verbum angelus factum est,sed Verbum caro factum est: quare sicut hominibus, & non angelis Christus factus est *iustitia sanctificatio,& redemptio*, ad eundem penè modum,infernus factus & præordinatus est diabolo & angelis eius,qui postquā semel peccauerūt,inde secundū legē extrahi,aut redimi, nulla via ordinariaque ratione possunt : homines autem per Christū liberati sunt,vt dixit regius vates *Et eduxit eos de tenebris & vmbra mortis. & vincula eorum disrupit:contriuit portas æreas,& vectes ferreos confregit, Confiteantur domino misericordiæ eius & mirabilia eius filijs hominum*, sentiant & experiantur angeli diaboli seueram Dei iustitiam, annuntiemus nos & prędicemus Dei erga nos misericordias,& mirabilia propter nos ipsos facta *Misit Verbum suū & sanauit nos & de omnibus interitionibus eripuit nos.* Licet ergo omnibus reprobis angelis siue hominibus præordinata sit gehenna,cum magna tamē discriminis nota:nam illis primò,statim,omnibus simul,& ex iustitia:nobis autem secūdariò,& quasi ex accidenti,temporis posito interuallo, & in

Hebr. 2.

1.Cor. 1.

Psal.106

Obserua

Psal.106

Summa dictorū notanda.

remedium apposito Christo & redẽptore nostro & misericordiarum fonte: locus igitur cõceditur pœnitẽtiæ indulgẽtiæ & misericordiæ non illis, licet natura præexcellentibus, sed nobis, nisi incuria nostra velimus cum illis viuere, atque illis tan insigne beneficium respuendo adnumerari.

Apostoli Matt. & Thaddæus cõsonant.

Huius rei Christus nos admonet, cùm per Matth. illum locum preparatum diabolo dicit, & hic per Thaddæum reseruatum esse diabolo, vt ingentes Dei misericordias non negligamus, & atrocitas supplicij nos deterreat, quę non tamen erit reprobis communis cum diabolo, & angelis eius, sed eo acerbior & acrior multò, quòd ipse Christus dñs in remedium hominibus datus sit, qui suã nobis gratiã condonauit, & benignè atque piè locũ & tempus ad pœnitendum concesit.

Ignis inferni æternus, locus æternus, suppliciũ quoque æternum.

Non est sub silentio prætereundum, quod Diuus Thaddęus in hac particula bis de æternitate illius pœnæ mentionem fecerit semel, cùm dicitur, *vinculis æternis sub caligine reseruauit*, iterùm dicens, *exemplum ignis æterni poenam sustinentes.* similiter Matth. semel *ignem æternum* vocat, deinde, *supplicum æternum*, vt cesset vana quorundã misericordia, quos refert Augustinus, existimantium, & damnatos quandoque à cruciãtibus liberandos, & sanctis angelis associandos, aut varijs modis, quibus recenset, supplicium illud terminandum: quos redarguit D. Mattheus, cùm non solùm dicit ignẽ illum esse æternum, sed supplicium quoque æter-

Aug. lib. 21. de ciuit. à ca. 17. ad finem.

num

num futurum: damnati sanè ituri sunt in suppliciū æternum, sicut isti in vitam æternam. Et Diuus Thaddæus non solum dicit ignem esse æternum, sed vincula quoque æterna esse, contra dogmatizantes, aut infernum non esse, aut eius pœnam terminari: de qua re Armeni & Origenistæ notati sunt, vt habes apud Alfons: à Castro, & ore Christi condemnantur apud Marcum, qui vna clausula & cōtextu non semel, & bis, sed ter etiam de gehēna & igne inextinguibili verba facit, dicens, *Et si scandalizauerit te manus tua, abscinde illam: bonum est tibi debilem introire in vitam, quàm duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Quod si oculus tuus scandalizat te, eijce eum: bonum est tibi luscum introire in regnum Dei, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.*

Alfōsus à Castro Verb. īfernus hæres. 1. & 2. & Verb. Beatitu: hæres. 6. Marci. 9

Sed ne quispiam iniquus rerum existimator de seueriori Dei iustitia conqueratur: quòd Deus peccatum leue & temporale pœna eterna puniat: aduertat, & consideret is quisquis sit, quòd leges humanæ quandoque vita mulctant, quæ est æterna pœna, & in exilium & seruitutem mittunt perpetuam, & de societate viuentium in sempiternum separant: non est igitur quod de supplicio secundæ mortis negent in ciuitate illa immortali, vt inquit Augustinus, quod de prima morte in ciuitate mortali ferunt patienter: ex comparatione le-

Momentaneo peccato iustè pœna æterna respōdet.

Aug. lib. 21. de ci. uit. c. 11.

Aug. ibi. cap. 12. Arist. li. 5. Ethic. Notaalia rationē æternitatis pœnarum. Greg. li. 4. dialo. ca. 44.

gum ducitur hęc ratio. Alteram verò idem Augustinus ex obiecto considerat, quòd peccatum contra bonum æternum sit, à quo auertitur quicunq; mortaliter delinquit: ad hanc enim rationem allusit philosophus, quòd peccatum sit contra Deum infinitum, atque ob id infinitam quoque pœnam meretur: infligitur siquidem pœna secundum dignitatem eius in quem peccatur. Ad hæc ex modo eligēdi, vt Gregorius ille magnus notauit: quia homo quantùm est in se in ęternum eligit peccatū & sine fine, æquissimus ergo iudex Deus, qui corda hominū potiùs quàm facta expēdit, videt peccatores cupiētes in peccato semper viuere: quoniam dùm viuunt, nunquàm desinunt peccare, & qui in peccato finem suum statuerunt, in peccati pœna & supplicio sine fine viuant: alium enim Deum sibi statuerunt à Deo vero distinctū, quod Paulus reprehēdit, vocans eos *inimicos crucis Christi, quorum finis interitus est, quorum Deus venter est & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt.* Quid ergo mirum est, si horū finalis retributio sit mortis æternæ damnatio? qui omnia ad ventrem referunt, & eo viuunt affectu, vt velint in suo peccato, vt fine vltimo, sine fine permanere? Demùm ab effectu siue à posteriori id poterit explicari, quia iā tempus viæ & merendi euanuit, & sunt in loco tēpore & statu, vbi nō est locus merito, neque gratiæ recuperandæ, culpa autem sine gratia nunquā remittitur: sic Sapiens docet, *si ceciderit lignum ad austrum,*

Philip. 3.

Eccl. 11.

austrum, aut ad aquilonē illic manebit. Itaque si gratia post mortem non potest acquiri, manebit vtique culpa, culpa autem manente manere quoque debet & supplicij poena: iustum ergo est perpetuò puniri, legitimum atque æquum. Vsq; adeò hoc verum est, vt probabilior circunferatur D. Thomę sententia, veniali in inferno perpetuā poenā sensus respōdere ex accidēti, scilicet, ratione adiuncti mortalis, & ratione illius status in quo nulla est redemptio. S. Tho. 2. d. 42. q. 1. art. 5 ad. 7. in. 4. d. 45. q. 1. art. 3 ad. 6. de malo. q. 5. art. 2. ad. 8. q. 7 ar. 10. ad 8.

Particulam igitur sextam vt iam tandem absoluamus obsecratur B. Iudas, vt instar bonorū in præmium, in semel tradita fide tam diligenter perstemus, vt nulla ratione ab ea recedamus: quoniam desertori cum malis & reprobis cedet in exitium. Idcirco hortatur ad ea opera, quæ fidem viuam exprimant, ne dum Christum verbis confitemur, factis negemus, nec contenti simus, nos palam profiteri Christianos, gloriantes quod Christi sanguine fuerimus redempti, & euangelica libertate donati: sed ad hæc addamus etiam, vt dignā Christo vitam viuamus, & veram nostram fidem per dilectionem operantem, viuis quoque operibus aperiamus, omnibus auxilio simus, Christi et sanctorum vestigia sequamur, et eos quorum exempla hic refert, cautiùs fugiamus, ne cum illis abeamus in præceps. Summa & literæ huius quintæ particulę & loci huius. 13

His atque alijs mirificè noster Apostolus fideliū gratiam captat, et beneuolentiam venatur, quod

non velit, nos docere, quę ab alijs apostolis semel dedicimus, sed dũtaxat in domino obsecrari obtestariq;, vt fidem in actualem meditationem referamus, & tanquàm exemplar ob oculos, veluti manus digitos, & nomina propria retineamus: in primis ruminando & conferendo insignem illam ingratitudinem, eorum, qui post liberationem ab AEgypto de Deo & fido eius ministro Mose, non tamẽ sine debita punitione, murmurauerũt. Mox exemplo angelorum commonefacit pseudodoctores argumento à maiori, iudicio Dei puniendos; exagerandoque supplicium, quod Iesus etiã de angelis statim sumpsit, quo maiorem incutiat terrorem: siquidem angelis non profuit, consortes esse diuinitatis, principatum grãdem tenuisse, celesteque illud domicilium incoluisse, vt exẽplò ac peccauerunt, in momento, in ictu oculi in caliginosum inferni locum non deturbarentur, reseruarenturque in diem iudicij, seueriùs adhùc

Matt. 8. castigandi. De qua re apud Matthęum reprobi angeli clamabant dicentes, *Quid nobis & tibi Iesu fili Dei, venisti huc ante tempus torquere nos.* Alieno in capite periculum faciamus: quia, ponderante Chrysostomo, dæmones etiam ipsi iudicium timẽt, futurum cruciatum dicunt, iudicium & examen fatẽtur, supplicium futurum intelligunt.

Chriso. in.6.cap. Iohann. ho. 44.

Ad eundem modum tertiò manifestat puniendos qui beneficijs diuinis abutuntur, & Dei beneficia in luxuriam, & in modicum voluptatum vsum trãsferunt

ferunt:quo puniti sunt pẽtapolitæ illi,id est,quinque ciuitatum incolæ,super quos pluit dominus sulphur ignis, vt eis fieret in sensibilem gehennæ effigiem:Sodomorum enim incendium & deuastatio illa exemplar ignis æterni præseferebat gehennæ nomine, si fidem habeas,& sapis, non irrideas, sed incendij Sodomorum recordatus totis artubus intimisque visceribus contremisce.

DECIMVS QVARTVS LOCVS ex sexta particula. De blasphemiæ et maledictionis grauitate ibi, non est ausus iudicium inferre blasphemiæ.

De blasphemiæ grauitate per quã Apostolus Tha. maledictionis iniquitatem insinuat, estque vna denotis hæreticorum.

Blasphæmiæ nomine B. Iud. maledictionem intelligit: Maledictionis enormitas vnde trahitur.

ETSI blasphemus in opinione heresim non habeat, tamen ipso vsu exequitur, atque exercet, et perinde, atque idola colit, actũque facit infidelium, et opus infidelis operatur. Vnde ex obiecto suo grauissimum est peccatũ: quòd fidei cõfessioni ita opponatur, vt bonitati diuinæ quid excellentiæ detrahat, eiusque existimationẽ diminuat, eiusq; nomini nocumentum inducitq; quantum ex se est.

Quocirca quia huius loci oportunitas & præsentis epistolæ argumentum postulare videtur, de blasphemia dicere, non erit abs re, paucisq; quod sentio de mente apostoli Iudę inducere. Qui mea sententia per iudicium blasphemiæ, quod execratur, maledictionem etiam mihi insinuare videtur, cõsiderans enim hominem, siue angelum ad imaginem Dei factum, inde grauitatem maledictionis exagerat, & amplificat: quòd in iudicium blasphemiæ incidat, quatenus & in legem, & in Dei imaginẽ impingat. Nõ enim dubium quin siquis maledictum profferret in imaginem Dei in tabella aliqua depictam, blasphemus cẽseretur propter habitudinem imaginis Dei ad suum prototypum: sic

ſic quoq́ue blaſphemus erit, qui aduerſus proximum, ad imaginẽ Dei conditum maledictũ protulerit: quod & Auguſtinus notaſſe videtur in illa verba, *pro eo vt me diligerent detrahebant mihi*, plus enim nocent Chriſto in membris eius detrahẽtes, quàm qui eius carnem mox reſurrecturam perimebant. Aug. Pſ. 108.

Grauitas huius ſcœleris ex hac parte cognoſcitur quòd blaſphemis, & maledicẽtibus applicari poſſit cũ Auguſtino, quod, inquit Diu. Paulus, blaſphemantes, *Rurſus ſint crucifigentes filium Dei in ſemetipſis*, quia blaſphemantes, non minus peccant quàm Chriſtum crucifigentes: quinimò in hoc deteriores ſunt iudæis, ꝙ putent, Chriſtum nõ ſatis contumelijs affectũ, & ſupra cõtumelias iudæorũ addant, quia ſi illi contumelioſi fuere in Chriſtum in ſtatu mortalitatis & infirmitatis, iſti autem cõtumelijs, blaſphemijs inſectantur Chriſtum dominum immortalem quidem, & ad huc in cœlis in ſua gloria regnantem: iudęi enim ignorantia excuſabãtur aliqua, ſicut inquit Paulus, *ſi cognouiſſent nũquàm dñm gloriæ crucifixiſſent*, at impij iſti ſcientes Deũ eſſe blaſphemè & dignitati, & honori Dei affectu maligno detrahunt, & Chriſtum gloriæ dominum in cœlis regnantem conuitioſè impetunt. Heb. 6. Aug. ſuper Mat. 12. 1. Cor. 2.

Sicut enim Deus mirabilis, & benedictus eſt in ſanctis ſuis: ita quoq́ue in ſuis fidelibus maledicitur, quoniam non poteſt blaſphemari homo quin

animā, quę in ipso est, etiā maledicatur: quod dixit Sapiens admonuitque dicens, *dum maledicit impius*
Eccl. 21. *diabolum maledicit ipse animam suam*. Qua ratione huius criminis enormis grauitas ex præsenti epistola deprehenditur, cùm nec diabolo maledicere integrum sit, & sensus apostoli Iudæ percipitur cur maledictis diabolum Michael archangelus non insectetur, nempe quòd vnde signaculum sit imagini & similitudinis Dei, inde ex relatione ad Deum maledictio agrauetur, & in blasphemiā sensim decidat, cùm propria authoritate fit: nam Paulus nō sine iussu, & impulsu Spiritus sancti, tradi-
1.Cor. 5. dit Satanę. Qua cōsideratione permotus B. Iacobus, quāuis non sit vsus eodem nomine blasphemiæ, tamen hinc vult á nobis expendi quám graue crimen sit maledictio aduersus proximū dicēs
Iacob. 3. *in ipsa lingua benedicimus Deum & patrem & in ipsa maledicimus homines, qui ad imaginem & similitudinē Dei facti sunt*, & rursum eadem ratione deprecatur vt maledictis abstineamus cùm iubet ne detra-
Iacob. 4 hamus, *nolite detrahere &c. qui detrahit fratri, aut iudicat fratrē detrahit legi, atque iudicat legē*, nō approbat quidē, sed damnat, vilipenditq;, contendens detractorem bis peccare, semel in proximum quem lædit, iterum in legem quam per contemptum iudicat, se ab ea eximendo, & eius authorem despiciendo non secús ac si ipsi in faciem conspueret.
Hier. ad Tit. 3. Quod expendens D. Hierony. iuxta illud Pauli, *neminem blasphemare*, ait præcipere Paulū & subditos

ditos admonere, vt neminem blasphement, hoc est, neque hominem neque angelum.

Prohibebat insuper dominus, *non assumas nomẽ domini Dei tui in vanum*, quantò magis vitandum est ne tantum nomen blasphememus? timendũ enim est, ne in nobis cudatur grauis illa pœna, vt qui blaphemauerit, extra castra eductus, lapidibus oppręssus obruatur, vt moriatur. Quòd pueri regis Asiriorum nomẽ domini blasphemauerũt, & domino exprobauerunt, factũ est, vt angelus domini percusserit in castris Asiriorum cẽtum octoginta quinque millia, & ipse Senacherib rex Asiriorum etiàm, adorãs Idola in templo à proprijs filijs percussus interijt. Dolet dominus de eo crimine in persona vatis regij, *quoniam quem tu percusisti persecuti sunt & super dolorem vulnerum meorum addiderunt*, siquidem supra vulnera crucis, addiderunt blasphemias, & redditur pro bono malum, quærẽtes plurimas indignationis occasiones, quibus stomachum moueant, & grauiùs ferãt blasphemiæ contumeliam, quàm verbera & vulnera: quamobrẽ peccatum hoc irremissibile dicitur à domino. Holofernes Nabucodonosor quòd Deum se terræ esse, & præter ipsum alium non esse Deũ prædicaret à Iudith capite truncatur. Petrus apostolorum princeps eijsdem ferè verbis, eodemque argumento quo Iudas vtitur dicens: *sectas non metuũt introducere blasphemantes vbi angeli fortitudine et virtute cum sint maiores nõ portant aduersum se execrabile iu*

Exod. 20 Leu. 24 4 Re. 19 Psal. 68. Matt. 12 Marc. 13 Iudith. 5 & 13. 2. Pet. 2.

dicium, varij tormentorum gradus manent hos impostores, angelis malis nequaquàm absimiles, qui bus, vti blasphemãtes, & impudenter Deum ignorantes in superbia fuerunt: sic erunt & in pœnis cõsortes: si enim nec angeli mali impunè manserunt nec blasphemi isti æternum Dei iudiciũ euadent?

Trifariã consumatur blasphemia. S. Tho. 2.2.q.13. ar.1.ad.3 Castro Verb. Deus Heres.2. 4.8. Iohañ.8. Matt.11. Iob.22. Psal. 93.

Et sanè blasphemiã, teste Augustino & D. Thom. secũdùm vnum ex tribus modis, aut quidem affirmatiuè Deo attribuimus, quod Dei nõ est, Antropormophitæ corporeum Deum esse dicebãt, Iudæi Christum Samaritanũ & demoniũ habere affirmabant, atque vini potatorem clamabant.

Mox alij negatiuè, detrahunt Deo multa quæ illi propria sunt, vt quod ignorãs sit, vt Ignoitę, quod non habeat potentiam, aut prouidentiam nõ habere neque rerum curam: *quid enim*, inquiũt, *nouit Deus: et quasi per caliginem iudicat, nubes latibulũ eius nec nostra considerat, et circa cardines cœli perambulat* vt Iob in persona istorum dicit.

Quibus respondet Dauid, *intelligite insipientes in populo et stulti aliquando sapite qui plantauit aurem nõ audit aut qui finxit oculum non considerat?*

Postremum modum vocare possumus vsurpatiuũ quoties cultum soli Deo debitum creaturis acommodamus: vt idola colentes, aut homines deos faciẽtes, aut fidem & spem in creaturis collocãtes, quod faciunt Astrologi, Sortilegi, superstitiosi, incantatores, maledicuntur enim à domino qui cõ-

Hier.17. fidunt in homine, *et ponunt carnem brachium suum.*

Quo

Quo fit blasphematores grauiter decipi existimã tes se iurare dùm blasphemant, existimatio enim ista blasphemiæ ramus quidam est. Quando quidem iuramentum blasphemiæ contrarium est: nam in iuramento quoties dominus nominatur tribus illis committibus apud Hieremiam expressis, *in veritate et in iudicio et in iustitia*, Deus benedicitur atque laudatur: in blasphemia autẽ diabolus ipse honoratur & colitur. Et sicut in iuramẽto Deus in confirmationẽ, & testimoniũ veritatis adducitur, ita in blasphemia diabolo ipsi virtutem & bonitatem appropriamus. Atque adeò mendacem, & malum esse negamus: quod nefàs est asserere, *quoniam ille homicida erat ab initio, et in veritate non stetit: quia non est veritas in eo.* Vtinam vacaret inceptum de blasphemia sermonem longiùs protrahere, & de vitio maledictionis in proximũ exactiùs tractare quod B. Iudas radicitùs euellere exemplo archangeli Michaëlis enititur. Vix enim rusticum reperies non modo adultum, sed nec recéns natum qui hac labe non sit infectus, & non sit eius hæc cantilena prima, immò pestis quæ in vulgus fidele serpit & sæuit: quid de mulierculis dicam, quę aduersus maritos & filios linguas suas exacuunt sicut serpentes, & hoc venenum aspidũ infernale sub lingua eorum, vt prorrũpat, semper scatet. Magna quippè negligẽtia est in lingua nostra coërcẽda, *modicũ quidem membrum est et magna exaltat, ecce quantus ignis quam magnam siluã incendit*

Blasphemia à iuramento differt.

Hiere. 4

Iohan. 8

Iacob. 3.

& lingua est ignis, vniuersitas iniquitatis, mundus iniustitiæ lingua constituitur, in membris nostris, quæ maculat totum corpus & inflãmat rotã natiuitatis nostræ inflãmatam à gehenna. Vim & malum linguęq; vacuũ his verbis declarauit B. Iacobus. Quod elegãtissimè prosequuntur omnes sacri Doctores sed inter eos breuiùs & efficaciùs D. Bernar. qui linguam mendacium, dolosam maledicã, nũc viperam vocat, quę lethale venenũ fundat, & flatu suo inficiat, nũc lanceam suo mucrone latus dñi fodientem: nunc sagitam proximum sagitantem: deniq; multa mala refert non solum de graui sermone, sed etiã de leuitate sermonis & linguæ: *quia*, inquit, *licet leuiter volet, grauiter tamẽ vulnerat: leuiter transit, sed grauiter vrit: leuiter penetrat animum, sed non leuiter exit: profertur leuiter, sed non leuiter reuocatur: facilè volat, atque ideo facilè violat charitatẽ.* Multa alia dicit, quę apud ipsum vos videre poteritis, ne nos in verborum sugillatione nimij esse videamur: hoc aduerte quę nisi à verbo iniquo, & doloso caueris, sensim ad blasphemandum protraheris, *in multis offendimus omnes sed si quis verbo non offendit hic perfectus est vir,* potens enim est fręno circunducere totũ corpus, omnes sumus imbecilles, & ad peccandum procliues, sed ille poterit videri perfectus vir, qui etiam linguã ad peccandum aptissimã refrẽnare potest: tantæ enim artis est res, q; tã difficilis lingua nõ offendere, vt B. Iacobus audeat pronuntiare, illum qui lingua non offendit perfectum esse: quòd illi

Bernard. in quodã serm. inter eos qui sunt de diuersis nu. 17. fol. 89.

A maledicto & mẽdatio etiam leui abstinendum.

Iacob. 3.

contingat ita linguam suam domitam, & frenatã habere, q̃ omnium difficillimum est: proinde poterit quæ sunt faciliora. Probat id B. Iacob. experientia fœrociũ equorum qui modico fræno pro arbitrio sessorum circunducuntur. Et validissimas naues videmus modico gubernaculo dirigi: frenemus ergo linguã nostrã ne cursum vitę nostræ ininflãmet, inflãmata ipsa à gehenna pessimè concupiscentię, & demonio gehenę inhabitatore. Concessit nobis dñs linguã, vt ipsum benedicamus, & pro beneficio incarnationis debitas gratias referamus, nõ vt linguas circũferamus sicut canes maceli sanguinolentas, *mors enim et vita in manibus lingua* dicebat Salomõ, ob id Dauid, rex pater eius, addit, *pone dñe custodiã ori meo et ostiũ circũstãtiæ labijs meis*: ne vbi vniuersa creatura te laudat, & authorẽ recognoscit, nos cùm Chan, patris nostri Christi veri Noe, verenda denudemus, aut irridentes nudata esse ostẽdamus, ne simus illius similes in peccato, quod vt dicit Sapiens, *horripilationem capitis facit*, nam blasphemus ex loquella sua, atque lingua de familia diaboli esse dignoscitur: Petro enim dictum est, *verè tu ex illis es, nam & loquella tua manifestum te facit*, sicut enim à theutonica lingua theuthonicus, à gallica gallus esse perpenditur: ita ex blasphemia filij diaboli dignoscuntur, & ad blasphemum dicere possumus verè tu de inferno es: nam & loquella tua manifestum te facit: & sicut omnes benedicentes Deum

Prou. 18
Ps. 140.
Gen. c. 9
Eccl. 27.
Matt. 26

ſignum Dei viui adferre videntur, ita maledicentes ſignum diaboli oſtendunt:maximè illi, qui ex habitu potiuſquàm ex iracundia commoti,aut aliquo trāſeunti furore arripiūtur;quia *characterem beſtiæ habere videntur blaſphemi ergo in actum mittunt lapidem, qui ſuper caput eius cadet*, quamobrem rectè admonet B.Iudas nec diabolo eſſe propria authoritate maledicendum, cùm etiam diabolus creatura Dei ſit,& ſubſtantia ſua bonus,cui optare malum,peccatum eſt:ideò Archangelus etiam altercans cum diabolo maledicere noluit, ſed modeſto ſermone cohërcuit : quanto magis à maledictione in proximum abſtinendum: vt poteque in blaſphemiam recidat:modeſtè ergo ſine contumelia,citra conuitium cum proximo loquendum, & ea quæ fidei ſunt reuerenter ſuſcipienda & amplectenda ſunt fideliter . Faxit Deus Optimus & Maximus,vt linguam noſtram in eo officio,& munere,ad quod per ipſum cōdita eſt,contineamus, ne ordinem Dei peruertamus , vt ex ore noſtro vnde lux Dei promanare debet,proximi iniuria oriatur,& fama hominis,qui imago Dei eſt iniurioſè lædatur,& blaſphemè obſcuretur.

Apo.16. Eccl.27.

Non excidat à memoria veſtra obſecro verbum illud B.Iacobi linguam maledicam à gehenna inflammari,nam vt dicit Sanctus Thomas credibile eſſe damnatos poſt finalem reſurrectionē etiam vocaliter blaſphematuros, & diuinam bonitatem deteſtaturos eſſe.Profectò ita credibile eſt in beatis vo-

2.2.q.13. in calce. cor.art.4

tis vo-

tis vocalem etiam conuersationē, resumptis corporibus, futuram: quæ non erit mediocris illius status consolatio ad delectationem pertinens: cuius rei rationem reddit Augustinus, *siue ingrediatur pascha inueniat in diuinitate, siue egrediatur pascha in humanitate saluatoris.* Pater ergo misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui author est omnis benedictionis, linguam nostram ita contineat in hac via & militia, vt eam, nostraque omnia ad ipsum in patria perpetuè laudandum dirigat atque perducat. Iohā. 10 Aug. de spiritu& anima capit. 9.

(.?.)

Sff LOCVS.XV.

DECIMVS QVINTVS LOCVS ex sexta particula De eo quod supra corpus Moysis esset altercatio ibi cùm Michael archangelus disputans altercaretur de Moysis corpore

Pro veritate disputationis inter Michaelem Archangelum & diabolũ sola authoritas B. Iudæ sine alia scriptura sufficit.

Eras. hac epistola.

Hieron. Commẽtarijs in epist. ad Titum.

Isidorus Clarius.

Rupert. de operibus Spiritus sancti lib. 4. ca. 16.

QVOD in sexta particula plurimos malè habet & torquet, est, quæ disputatio sit ista, & cur dubium esset de corpore Moysis, altercatione dignũ? & quod quale ve sit istud corpus? nã Erasmus, (vt adducere contendit ex B. Hieronymo) existimat B. Iudam hunc locum citare ex apocriphis Hebræorum: quoniam non continetur nec reperitur in sacra scriptura: sed exẽplum istud sumptũ est ex libro, cui titulus erat Enoch, & qui apud ipsũ erat apocriphus, ob id hęc epistola per multũ tẽpus hac suspitione non caruit: videbatur enim apostolo parùm dignum esse, atque Apostolicam authoritatem dedecere, vt ex apocriphis libris exemplum doctrinæ sumeret: in eadem sentẽtia videtur esse Isidorus Clarius, de quo idẽ quod de Erasmo hac in parte sentire poteris: & Rupertus quamuis laudet quod breuiter multa & dilucidè cõtineat, tamen dicit quod incerta habet testimonia ex apocriphis desumpta.

Vnde sumpsit hoc testi

Quicquid tamen de hac re sit, & quomodo scriptoribus sacris, non solùm ex apocriphis, sed etiam ex proprijs & profanis libris integrum esse testimonia inducere, dicemus inferiùs, quod notat Ru-

pertus,

pertus. Nunc autem vndecunque sumptus sit iste locus, siue ex sacris libris, siue ex apocriphis, siue profanis incertum est, vnde apostolus Iudas acceperit hanc disceptationem: certum tamen fidelibus esse debet, & pro indubitato haberi, rem claram & veram esse: & huius testimonij non aliã quę ramus authoritatem quàm B. Iudæ: receptissima enim est epistola ista, & apostolica, catholica & canonica & Spiritu sancto inspirante tradita, & per ecclesiam catholicam Tridenti nouissimè cōgregatam, inter canonicas & authenticas scriptu ras relata. Contigit ergo aliquando & viguit disceptatio ista: parùm enim refert, quod scripta sit vel non sit scripta: multa enim ad fidem & euangeliũ spectant, quæ non exprimuntur in diuinis literis, vt suprà sępè sępius dictum est. Refert enim Paulus Christum dixisse, *Beatiùs est dare quàm accipere*, & tamen à nullo euangelistarum ponitur aut scribitur. Sufficiat ergo authoritas B. Iudæ apostoli, quæ per ecclesiam confirmatur, vt istam altercationem accidisse pro constituto habeamus: nam Christus dominus per Matthæum dixit, *nō estis vos qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis spiritu enim sancto inspirati locuti sunt sancti homines*: quare mihi credibile sit B. Thaddæum nō accepisse hanc altercationem ex aliqua alia scriptura sed ex immediata Spūs sancti reuelatione, vt ex hac historia demōstraret grauitatem blasphemię: quandoquidem nec diabolo ipsi nō audet male-

monium B. Iud. ã alterca- tione Archangeli Michaelis cum Dracone Rupert9 ibidem.

Concil. Tri. sess. 4. decre. 1. & 2.

Non omnia scripta sunt.

Acto. 20

matt. 10. 2. Pet. 1.

dicere, ne redundet in blaſphemiam creatoris, quandoquidem in angelo imago etiam Dei eſt vt docet S. Thomas.

S. Tho. 1.p.q. 93 artic. 3.

Inquiritur ꝙ hac diſputatione cur & quãdo ſup corpus Moyſi fuerit.

Iam ergo enitendum nobis erit, ſi quomodo reperire poſsimus, quando & qua ratione hæc cõcertatio & clamoſa contentio acciderit, quo hęc noſtra particula illuſtrior & clarior relinquatur: non enim vnus eſt, ſed varius dicẽdi modus. Supponitur enim ęgregium illud Archangeli Michaelis facinus in exemplum reuerentiæ & religionis erga Deum & homines, vt ab omni linguæ diſſolutione, & præcipitatione abſtineamus, præ oculis habentes, quod quæuis maledictio, contumelia, & detractio proximi legẽ offendit, & Deum ipſum blaſphemat eius imagini detrahens.

Prima expoſitio de corpore Chriſti quod eſt eccleſia. Hug. car in hunc locum.

Hugo Cardinalis inter multas expoſitiones ponit, altercationem iſtam intelligi poſſe de Chriſto & de eccleſia eius corpore, vt per Michaelẽ Chriſtum intelligamus, idem enim eſt Michael, quod quis ſicut Deus, per quem intelligitur Chriſtus, quis enim eſt ſicut Chriſtus: qui etiam Archangelus dicitur, hoc eſt, princeps angelorũ ſiue paſtorum eccleſiæ, & ipſius fundator, atq; protector, verum & primarium caput: & diſputat continuò cũ diabolo de corpore Moyſi, hoc eſt, de corpore eius myſtico, quod eſt eccleſia, & olim in vita mortali degens cum diabolo, hoc eſt, Pilato eius mẽbro in Paraſceue, à quo Pilato iudicatus à diabolo liberauit eccleſiam ſuam, & ſuo ſanguine lauit,

& Chri

& Christus non ausus est Pilato iudicium inferre blasphemiæ, quia coram eo, vt prædixit Isaias, *obmutuit sicut ouis coram tondente*, & regius vates. Isai. 53.
Ego tanquàm surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum, Et factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones. Psal. 37.
Sed prærterquàm quod hæc intelligentia cõtextui & proposito apostoli nõ quadrat, mystica est, quam non absque aliqua illata vi sensus ipse literæ admittat, & B. Thaddæus rem gestam narrat & disputationem dicit fuisse, & quidem cum altercatione, & clamosa contentione.
De hoc igitur est controuersia, quando & quomodo contigerit: modò enim curandum non est de hac nominum interpretatione, & accommodatione, cùm de re ipsa locus presens exponẽdus sit, potiusquàm de mystica expositione.
Secũda eiusdem expositio est, & aliorum, intelligentium locum istum de populo captiuato in Babilone, & de ea captiuitate, quã refert Zacharias, *Et ostendit mihi Iesum sacerdotem magnum stantem corã angelo domini & Satan stabat à dextris eius, vt aduersaretur ei, & dixit dominus ad Satan increpet dominus in te Satan.* De qua pugna & contentione, vel alia persimili meminit Daniel, dum refert reuelatum sibi, exauditã esse eius orationem, & Michaël apparuit renuntians principum Persarum & Græcorum discrimina, modò illa resistentia facta fuerit per angelos bonos, vt dicit Hieronymus, vel per
Secunda de populo fideli captiuo in Babilone. Zacha. 3. Dan. 10. Hieron.

Gregor. angelos malos, vt dicit Gregorius, vbi per corpus Moysis populum Iudaicum intelligere possumus: eo quod ipse Moyses illius populi portio fuerat, non qualiscunque, sed caput & princeps: quare dicit Beda, quod de populo Israëlitico factum legerat B. Iud. rectè de Moysis corpore dicere potuit, quia ille populus erat velut eius corpus mysticũ. Sed B. Iudas de vero potiùs quàm mystico Moysis corpore loqui videtur.

Beda in hunc locum.

Tertia à corpore Moysis mystico captiuo in Aegypto.

Tertia expositio huic affinis, & à prima non omnino dissimilis est, sermonem esse de Moyse liberante populum Israëliticum, tãquàm eius corpus, siue populum, de diabolo, hoc est, de Pharaone repugnante & impediente.

Ista expositio sicut & præcedens veritati propinquior est quàm prima: quia sensum & intelligentiam non trahit ex mystico sensu & allegoria, sed ex historia: tamen non quadrat: siquidem B. Iudas non de corpore Moysi mystico, sed de ipso corpore vero loqui videtur: & cùm de diabolo meminit, non de Pharaone aut rege Babylonis, iuxta septimam clauem Ticonij, sed de ipso etiam diabolo in se sermo habetur. Quare si litera ista potest intelligi planè & simpliciter, vt iacet, non sumendo totum pro partibus, neque partes pro toto vsurpando, iuxta nostram primam regulam de permista ecclesia, toto & partibus, ita profectò verbis censendum, & tenendum est: locus ergo iste vt iacet, explanandus venit, vt sermo sit de ipso

ipso proprio corpore *Moysis*, super quo altercabantur duo angeli, ex vna parte Michael Archangelus erat, ex altera vero diabolus ipse in sua persona ei aduersabatur.

Sed hoc vt expeditiùs aperiamus remouenda est quorundam existimatio circa corpus Moysi tenentium, vel Moysen non esse mortuum, vel certo modo mortuum esse: Diuus enim Ambrosius dicit quod Moyses mortuus est per Verbum Dei, cuius occasione dicit eius corpus translatum esse in paradisum cum Elia & Enoch: quia scriptura dicit per *verbum Dei mortuum*, non secundum Verbum, quia Verbum, inquit, Dei nō lapsus operis, sed firmamentum est: vide exactiùs rationem apud ipsum.

Moyse mortuū non esse quidam existimant. Ambro. libr. de Cain & Abel. ca. 2. Deuter. 34. Ambro. epistola ad Tit. cap. 3.

Alibi vero dum explicat illa verba Pauli, stultas autē quæstiones, tanquā quid fabulosū reputat & refert: ideò Moysis sepulturā abscōditā esse ne à magis Moyses excitaretur: quod si verum, inquit, esset, cœterorum quoque sanctorum abscondenda esset sepultura?

Hilarius Pictauiensis in eandem videtur venire sententiam, in illa verba Matthæi, *Assumptis Petro Iacobo & Iohanne*, Nostra tempestate tenuit hāc sententiam Ambrosius, Compsæ episcopus in illa verba *Plantauerat dominus paradisum*, in Edē subscripsit Iohannes Arboreus.

Hilarius in Matt. 17. cano. 20. Ambro. Compſ. commēt. in Gene. cap. 2. Iohan. Arbor. li. Theosophias. 11.

Reclamat tamen doctorum sacrorum communis sensus, & scriptura ipsa, quæ expressè asserit,

Moses verè mortuus est.

Deut.34 *Mortuusque est ibi Moyses seruus domini in terra Moab iubente domino & sepeliuit eum in valle terræ Moab contra Phogor, et non cognouit homo sepulchrum eius vsque in præsentem diem*: mortuus ergo est, & à Deo sepultus, ministerio tamen angelorum, vt explicat Epiphanius. Eiusdem Moysi mors à domino recensetur ad Iosue in hæc verba, *Moyses seruus meus mortuus est, surge et trāsi Iordanem istum tu et omnis populus tecum*, super quæ verba Rupertus dicit, quod Iudæi in hodiernum vsque diem putant & desiderant Moysen viuum, quia literam mortuam legis Moysi non dicũt suscitare, sed celebrare conãtur: vt intelligas non tantũ non viuere sed mortuum esse Moysen.

Epipha. li.1. cōtra her. tom. 1. secta. 9 contra Samaritas. Iosuæ. 1. Rupert. super Iosue. ca. 6.

Obserua cuius sit typus mors Moysis.

Sed & rationem consideres, quoniam eius mors typus fuit futuræ mortis ipsius synagogę, & quod post ipsum surrexerit Iosue, qui pertransito Iordane populum introduxit in terram repromissionis, vt cessante lege, & extinctis cœremonijs veteris testamenti, ipsius synagogæ sepulturæ, euangeliũ succederet per Iesum Christum dominum, latum & per Apostolos promulgatum, ꝗ nos in patriam cœlestẽ introduceret: quia vt diximus, *gratia est et veritas per Iesum Christum facta*. Subscripsit Chrysostomus docens prohibitum fuisse Moysen ab ingressu terræ promissionis: quod non esset Iudæis vtile beneficium, sed occasio ruinæ futurum. Nã si quia Moyses illum populum de AEgypto liberauerat, relicto Deo, Hebręi tantum modo Moysen re-

Iohan. 1. Chryso. hom. 5. in cap. 1. Matth.

sen requirebât, & quicquid beneficij à Deo erat Hebręi, soli Moysi acceptũ referre videbãtur: quid ergo facerent, si Moysen introductorem habuissent? profectò ipsum tanquàm Deum colerent: vt igitur omnis huius modi errandi amputaretur occasio, *iubente domino*, vt habet vulgata, aut *iuxta verbum domini*, aut *per verbum domini*, vt legit D. Ambrosius, mortuus est, hoc est, domino sic disponẽte, vt mors synagogę præfiguraretur: & sepulchrũ eius occultatum est, vt scandalum populi repelleretur.

In eandem sententiam descendit D. Augustinus, *duabus*, inquit, *de causis sepulchrum Moysi occultatum est*, vna *quatenus illam faciem, quæ cõsortio sermonis domini rutilauerat, mortis mœrore repressam nullus videret*: altera est, *ne sepulchrum eius populus Israel si cognouisset, vbi esset adoraret*: addit simile Augustinus, *vnde & virgam, in qua signa fecerat, vt plurimi putant, ne adoraretur, secum abstulerat, quoniam et serpẽtem, quem fecerat, filij Israel postmodùm adorabant*. Aug. li. 1 de mirabilib. scripturæ c. 35.

Abulensis idem sentit, & dicit quod si Deuteronomium vniuersum scripsit Moyses, ab illo loco, *Et mortuus est Moyses*, nõ scripsit ipsum, vt historicus, & gestorũ ennarrator, sed potiùs vt propheta prædicens quæ domino reuelante acceperat. Deinde ex scripturis, deducit mortuum esse Moysen ex dictis libro Numerorum & in libro Deuteronomij. Etsi Iosue sit scriptor illius loci, *Mortuus est Moyses etc.* ennarrans ꝙ nemo cognouit sepulchrũ Abul. in Exod. c. 16. q. 15. f. 89 col. 4. & in c. 23 q. 38. f. 175 co. 4. & sup Deut c. 34. q. 3. f. 119. co. 2.

Ttt eius,

Num. 27 Deut. 3. 4. 31. 32. Abulen. super Iosue ca. 1. q. 11. 12. & 13. 14. & 15.

eius: quoniam nemo de inquirentibus potuit ad-inuenire: occultauerat enim Deus, ne eo reperto ad idololatriam mouerentur. Idem docet super Iosue, *Moyses seruus meus mortuus est*: quo loco latiùs rem hanc persequitur, & mortuum esse Moysen, ex diuinis literis, meo iudicio, euidenter colligit, vt dubitare nulla ratione posſit de eius morte, quæ pluries & pluribus modis enuntiatur. Noluit tamē Deus aliquē præsentem esse morti Moysis, aut sepulchro, ne cognito sepulchro causam idololatrādi Israelitæ haberent: sed Satanas, qui & sepulchrum, vbi esset, cognouerat, & gentem Israeliticā ad idololatriam pronam perspexerat, reuelari cupiebat sepulchrū & corpus Moysis, vt in idololatriā eos pertraheret, atque à Deo auerteret: sed efficere non potuit repugnante & impediente Archangelo Michaele.

D. Hug. Eterian9 lib. de regressu animarū ab inferis ca. 19. Abulen. in c. 34. Deut. in calce. q. 2.

D. Hugo Eterianus hanc contentionem inter diabolum & Michaelem Archangelum explicat, cū Abulense concordans, quod Michael de mādato Dei sæpeliuit, & occultauit corpus Moysis, & diabolo enitenti, vt reuelaretur, nō maledixit, sed increpauit, vt eius malæ voluntatis effectum impediret. Eterianus ergo cum Ruperto, Chrysostomo, Augustino, Abulensi sentit, quod attinet ad rixā, & mortem Moysis, & tempus quo habita fuit, ab ijs tamen differt quòd non de corpore, sed de anima fuerit altercatum.

Quarta sententia contētio nē habitam de Moysis anima.

Et hæc sit quarta expositio, quam subijcio non solùm

lùm sensu sed etiam verbis Eteriani seruatis, sic enim ait, *Malignorum instantia spirituum vehementissima est, qui non solùm peccatorem, verum etiam iustum enituntur, vt præcipitent in inferni profundum: quod Iudas testatur Apostolus cùm Michael, inquit, Archangelus cum diabolo disputans de Moysi corpore altercaretur, nõ est etiam ausus iudicium inferre blasphemiæ, sed dixit, increpet te Dominus: volens Deus diaboli tyrannidem in genus humanum manifestam facere, permisit inter sepeliendum Moysi corpus, diabolum obuiare: vt disceremus, quoniam Satanas cum suo comitatu & Apostatico exercitu, cohibet transire spiritus ad loca quietis & beatitudinis: nullo certè modo ambiguum debet esse christiano, quin egredientes de carceribus corporum animas angeli suscipient: etenim cùm molem corporum desinunt: boni protinùs angeli, & inuida dæmonum acies occurrunt inuestigatione subtili, qualitates operum discutiunt & cuius partis de iure censeatur adinuicem contendunt: hoc tibi Michael demonstrat de Moysi corpore cum diabolo rixatus: at contra hunc bonus angelus nullũ tulit conuitium, dans omnium dominatori litis illius iudicium.* Hactenus Eterianus, qui sentit cũ prædictis patribus, primòq; B. Iudas inspiratus Spiritu sancto voluit tyrannidem diaboli notam fieri: hac enim ratione hãc altercationẽ scripsit. Deinde cõuenit cũ illis in hoc, ꝙ verè mortuus fuit Moy. atq; sepultus. Differt autẽ ab illis intẽtione cõtẽtiosę altercationis, quia Eterianus dicit bonorũ & malorũ acies incurrisse & cõtẽdisse pro discusione operũ Moysi,

 vt ex-

vt expéderet ad vtram partem de iure pertineret

Genes. 3 vt impleatur illud, *Tu insidiaberis calcaneo eius*, vbi prædictum fuit, qualis futurus esset dæmon humano generi, nimirū insidiosus, peruersus, qui homines semper á tergo insidiatur, cui cõ sentit & subscribit Andreas Episcopus Cesareæ dicens, Archangelum Michaelem præfuisse sepulturę *Moy*si, quod cùm diabolus non pateretur, sed crimen obiecisset, quod Aegyptium interfecisset, quasi ad se pertineret, eaque ratione honorandam nõ esse eius sepulturã. Idcirco inducitur altercatio ista: cũ vt intelligamus reddendam esse rationem vitæ & operum: tùm, eundem esse Deum & veteris & noui testamenti: atq; adeò Deum curam habere nostri, vt tueatur animas nostras á dæmonibus post discessum vitæ. Tùnc ergo *M*ichael diabolum expulit, non tamen insolẽter, aut superbè, sed domino omne iudicium permisit, dicens *increpet te Deus*, ò diabole, vt videas *M*ichaelem non intulisse maledictum, nec in creaturam: cùm tamen isti de dogmatibus fidei quæ non nouerunt maledicos sermones congerant.

Areta in hunc locum.

Exod. 2.

Quinta expositio contentionẽ accidisse de moyse ratione proprij & veri eius corporis

Sed prædicti sancti, Augustinus nempè & Chrysostomus & Rupertus meliùs dicunt, & consonantiùs ad literam, nõ de anima, sed de corpore *M*oysi altercationem fuisse. Certus iam dęmon erat de sentẽtia & salute *M*oysi, nõ dubitabat de eius statu: curabat tamẽ enixè, vt reuelato corpore *M*oysi, Israeliticum populum in idololatriã pelliceret sic di-

sic dicit B. Iudas *de Moysi corpore fuisse altercationem*,& in Deuteronomio, quod mortuo Moyse sepultum eius corpus & occultatum est: & hæc sit quinta & vltima expositio. Quæ mihi summopere placet: cùm quia scripturis ipsis videtur conformior,& in hoc loco & in Deuteronomio: tũ quia apud prædictos sanctos Patres habetur: tùm etiã quia proposito B. Iudæ Thaddei magis consonat: dum enim intendit quamcunque maledictionem aggrauare, eo quod blasphæmiæ notam induat & includat, ea parte qua in Deum creaturæ authorẽ redundat, (benedictio aut maledictio creaturæ in Deum eius authorem teste, S. Thoma, refertur) S. Tho. 2.2.q.76 articu.4. ad.1. proponit in exemplum insignem & memoriæ cõmendabilem reuerentiam Archangeli Michaelis, qui non obstãte arduitate, & momẽto tanti negotij, non præsumpsit etiam diabolo maledicere, qui sepulchrum Moysi occultatum à domino reuelare, & Moysis corpus manifestare enitebatur, vt Iudaicum populum ad idololatriã, quã inter gẽtes didicerat, & ad quam pronus erat, pertraheret. Propositum enim & reuelatũ Moysis corpus, præ nimio amore & affectu, quo in illum ferebantur, facilè adorassent: meritò ergo Archãgelus econtrariò disputat, hoc est, rationabiliter agit, modestè compescendo, ne diabolus electos à suo domicilio & ecclesiæ vnitate disturbet, dũ corpus Moysis in occasionem idololatrandi populo manifestũ esse cupit, vt insidias etiam hæreticorum ex hac

parte dignoſcamus, & exploremus ab ingenio dia boli eorũ capite: qui occaſiones ſemper quærit, offendicula ſupponit, ſcandala ſeminat: nimirum quoniam continuò inſidiatur calcaneo noſtro.

Vnã ex vtilitatibus huius epiſt. Ex quo ſenſu habes primò, Apoſtolum Iudam, vel ex hoc ſolùm neceſſe habuiſſe hanc epiſtolam ſcribere, vt & hæc contentio & contendendi cauſa conſtaret, quæ nullibi in diuinis literis videbatur expreſſa. Inſuper vt in contendendo ſuper re adeò graui maledictionis malitiam dignoſceremus, vt deinceps cautiùs ab ea maledictione abſtineamus, à qua in blaſphemiam ſenſim dilabimur: quia maledictio ipſam inuoluit blaſphemiam & mutuò ſe ſe commitantur.

Altera eſt cognoſcere peruerſũ ingeniũ diaboli Habes etiam vnde explorare poſsis deprauatum & tortuoſum diaboli ingenium, qui ſua malitia quicquid religionis eſt, torquet, & nullum non mouet lapidem, excogitando, vt in ſcandalum Num. 21 fideles conuertat, laqueum & muſcipulam per inſidias præparet. Erexerat Moyſes ſerpentem æneum, & pro ſigno ſuper ſtipitem ſiue perticam poſuerat, quem cùm percuſsi à ſerpẽtibus aſpicerent, ſanarentur: quòd figura eſſet, atque imago Iohan. 3. Chriſti crucifixi, vt dominus ipſe proprio ore apud Iohannem expoſuit: & tamen aſtutia dæmonis, & deſidia, ſiue vanitate hominum factum eſt, vt filij Iſrael ſerpenti æneo adolerent incenſum tanquàm idolo, & vocarent nomen eius *Nehuſtan*, hoc eſt, rem æneam ſiue metallum, quod

pro

pro Deo colerent, vt opus fuerit Ezechiæ regi pietate & religione sublimi, dum dissipat excelsa, conterit idolorum statuas, succidit lucos, cõfringere quoq; serpentem, non quẽcunque sedillum æneum, quem fecerat Moyses: iam enim ei diuinos reddebant honores, non quidem in Christum referentes, sed in ipso ęneũ serpente sistentes. 4.Re.18.

(.?.)

DECIMVS SEXTVS LOCVS ex sexta particula. De origine idololatriæ ibi cum Michael Archangelus cum diabolo disputans altercaretur de Moysi corpore.

Diabolꝰ tenax suæ malitiæ. INSVPER habes tertiò, diabolum adhuc persistere in sua illa inuidia, & riuali ęmulatione inuestigãdi& concupiscendi diuinos honores antiqua illa superbia, qua præsumptuosè & nimiũ aroganter dixit, *Ascendam super altitudinẽ nubiũ, & similis ero altissimo*: vt dixit regius va-
Isai.14. Psal.73. tes, *superbia eorũ qui te oderunt ascendit semper*, & in sublime eleuatur: quasi os suum in cœlum ponens, in finem vsque sæculi ab hac pertinaci contentione nũquàm desistet, vt quoquo modo possit, perpetuò tentet diuinum nomen imminuere, fideles cunctos à vera latria auocat, & in idololatriã eniti titur prouocare, vt homines à Deo apostatare faciat. Nec patitur tantam è manibus elabi occasio-
Isfraelitæ proni erant ad idololatriam. nem tã accommodatã idololatrandi, in gẽte ad id genus vitij nimiũ prona, & in Moysen nimiũ affecta, oportunè importunè tẽtat, Moysis corpus illis manifestare, vt in illo sistant, & Dei obliuiscantur.
Intentio Christi & dæmonis multum est diuersa. Nouerat benè tortuosus iste serpens, quod dominus apud Iohannem explicuit, *quod pater tales quærit qui adorent eum spiritus est Deus, & eos qui adorant eum in spiritu & veritate oportet adorare*, ꝙ axioma
Iohan.4 Chrus simul protulit, & cõtra Iudæos, & cõtra Samaritanos:

maritanos: vtrosque veritatē docet Christus, quia vtrosque deceperat dæmon: nā Iudæi veram *Dei* adorationem in externis ponebant, vt templo, certoq; sacrificiorū loco, vmbris, & figuris. *S*amaritani similiter in externis ponebant, vt in monte Garizin in quo desigebantur, & cum vero Deo simul commiscebāt vanum & falsum idolorum cultum. At contra illum Iudæorum externi cultus apparatū apponit Chrūs spiritū, quē potiùs Deus ipse exposcit: *spiritus*, inquit, *Deus est & in spiritu debet adorari*. Idem Christus dn̄s ibidem contra Samaritanos, sed specialiùs veritatem contra falsitatem suorum idolorum opponit, *Deus veritas est & qui adorant in veritate oportet adorare*: non ergo solum externo apparatu, sed etiam in cordis spiritu, & in rei veritate.

Origo ergo idololatriæ à falsa imaginatione de Deo procedit, à qua omnis error promanat, vt Lactantius latissimè prosequitur. Nemo igitur poterit verè Deum vllo pacto adorare, nisi mens adorationi prçeat, in spiritu ergo & veritate adorādus est: atq; adeò simulatio, & hypocrisis, & vbicunq; vox sine mēte, & operatio sine affectu est, non potest non subesse falsitas: quia non est adoratio in spiritu & veritate. Hoc improperabat Christus dominus phariseis, *Hypocritæ, bene prophetauit de vobis Isaias dicēs*. *Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me*, verè ergo adorare est, Deo se simillimū efficere in spiritu, & veritate, & omni iusti

Vna idololatriæ radix. Lactant. libr. 1. de falsa religione & libr. 2. de origine erroris.

Matt. 15.

tia: vt sic autem adoretur, necesse est animum nostrum nulli falsitati aut errori subdi: operæpretiũ itaque fuerit in omnibus Deo, eiusque fidei primas dare, & quod adoratio à spiritu inchoata, nõ intra limites spiritus cohérceatur, & includatur: quia si Deus non solum animam, sed etiam corpus nostrum creauit, & corpori atque spiritui dominatur nostro, in omnibus, quę condidit, vult & debet plenè adorari.

Sapiẽ. 13 Dæmon exoptat. & persuadet superstitionem & vanitatem. S. Tho. 2.2. q. 92 &. 93.

Contrà diabolus sciens, *quod vani sunt homines in quibus non est scientia Dei*, notitiam & cognitionem Dei vanã reddere molitur: vanum enim est quod ad finem ad quem instituitur non peruenit, vanã medicinam dicimus, quæ sanitatem non confert: ita omnis superstitio vana quoque est: immo ratio malitiæ in superstitione, est ipsa vanitas: idem enim est superstitio quod vana religio, & superstitiosus dicitur quicunque adhibet rem non habẽtem virtutem naturalem, neque supernaturalẽ ad illum effectum, & necessariò implicitam & virtualem habet societatẽ cum dæmone: ideò idolatria species est superstitionis. Quamobrem cùm vera hominis salus in vera quoque Dei cognitione consistat (quod ait veritas. *Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Iesum Christum,*) antiquus ille generis humani hostis sciens homines, qui ad Dei notitiam non pertingunt, vanos censeri, & haberi, homines ergo dementat, vt euanescant, vel sola Dei cognitione

Iohã. 17.

tione naturali: vt philosophi fide carentes, *qui cùm Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum, dicentes se esse sapientes: stulti facti sunt, et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis et volucrum et quadrupedum et Serpentum.* Rom. 1.

Et quando videt homines supernaturalem cognitionem Dei habere, eos excerebrat, cùm facit eos gloriari, & contentos sola speculatione, vt de operatione non sint soliciti: habent isti theologiam, quæ studio acquiri potest, tamen non habent Dei & sanctorum scientiam, quæ donum Spiritus sancti est, & cum cognitione diuinitatis fructum bonæ operationis addit, vt dicit Ambrosius. Vani sunt isti, quia extra charitatem Dei sunt: vbi ergo vanitas est, non est veritas, atque adeò non erit perfecta, & consummata, atque fructuosa illa adoratio, quam à nobis Deus exposcit, vt in spiritu & veritate adoremus. Ambro. l. 2. offic. cap. 2.

Integrum erat Sanctum Moysis corpus in suo ordine & gradu venerari, sed diuinos impendere honores nullatenus licebat: callidus tamen generis humani hostis obliquè animos distorquere Israelitarum, & hac thecna deprauare moliebatur, vt à Dei cultu eos fallaciter auerteret. ¶Hinc habes etiam quartò vnã & verã idololatriæ causam: nã quãuis multa sint, quę ad idololatriã dispônãt, vt ex Sa- Quartu or idolatriæ causæ.

Sap. 14. S. Tho. 2.2.q.94 artic. 4. ex Sapiente colligit S. Thomas, omnes tamen in dæmonis peruersa instigatione consumantur.
Oritur enim primò ex inordinato amore proprio, *initium enim formationis est exquisitio idolorum &c.* etenim propria voluntas & affectus facit, vt nos metipsos tanquã Deũ colamus, & in nobisq; metipsis finem statuamus: *ocium ergo hominum & superuacuitas, idololatriam adinuenit*, inquit Sapiens: Obserua quia per ambitionem & arrogantiam in mundum introducta est, *quod pater acerbo luctu doleat raptum filium*, quod Fulgentius explicat ad literam de Syrophane primo rege apud Aegyptios mortuo filio suo: & Gregorius intelligit de Nino primo rege Niniue apud Assirios, mortuo Belo patre suo: etenim in solatium doloris imagines, ille filio, & hic patri statuasq; erexerunt, quibus tantũ reuerẽtiæ & honoris atq; tutelę exhibuerũt, vt cõfugientiũ ad ipsas delicta remitterẽtur: habebãtur sanè vt miserorum sacrum asylum: inde paulatim diuinos impenderunt honores. Fulg. l. 1. Mutologiarũ Greg. super illud Lucæ. 11 In Beelzebub principe dæmoniorum. Holcot. Sap. 14. lect. 163.

Sapi. 14. Secunda causa fuit auaritia artificum, *aut si quis artifex faber de silua rectum lignum securi &c.* quia sua diligentia doctè elaborabant idola, *cupiditas enim acquirendi excogitauit, & artifex sapientia fabricauit sua.* Vna causa formationis, & cultura idolorũ, fuit auaritia artificum, qui vt lucrarẽtur, fecerunt imagines multum formosas, & quasi vitales, hoc est, vitam spirantes: ob id Demetrius quidam nomine Argentarius cõcitans collegas aduersus Paulum, inquit,

inquit, *viri scitis quia de hoc artificio est nobis acquisitio, et videtis et audietis ect.* dicente Paulo: *quia non sunt Dij, qui manibus fiunt*, & hæc est vna causa ob quam Paulus vocat, *auaritiam idolorum seruitutem.* Act. 19: Galat. 5. idolorū seruitus primo.

Tertia causa est ignorantia Dei veri, de qua dudum dicebamus, dum explicaremus originem idololatriæ.

Sed quarta & potissima, causa quę, nostro proposito, & intentioni B. Iudæ magis quadrat est, ipse dæmon, qui se colendum hominibus præbet, & mirabilia facit, modò Deus habeatur, & pro Deo colatur, & hoc excogitat, & procurat, vt anima quæ sponsa erat Dei adultera sit diaboli: quia omne peccatū mortale est fornicatio spiritualis: cùm sit recessus à sponso cœlesti, & construpratio mētis cum diabolo. Vt meritò altera ratione auaritiam Paulus appellet idolorum seruitutem: quia idololatria specialissimè est fornicatio spiritualis: quoniam creaturam pro creatore assumit in Deū. Insipiēter & infœliciter se seruos creaturæ: immo & vani idola faciunt, cui idolo, & Deum ipsum Opt. Maxim. quantū in se est, seruire cogant, vnde ipsi in seruitutem diaboli rediguntur. Causa quarta idololat. in hac particula declaratur intenditur que. Galat. 5. secundò idolorū seruitus

Hanc quartam causam intendit B. Iudas in pręsenti demonstrare, & eius malignam astutiam & callidam inuentionem in medium prodere: vt intelligamus diabolum potissimū ad idololatriam anhelare, vt ei aliquod sacrificium offeratur.: *Semper manet alta mēte repostū iudicium Paridis spretæque iniu* Idololatria grauissimū peccatorum. S. Thom. 2.2.q.85.

Virgilio *ria forma*, vt inquit ille, ita Dæmon in toto corde desiderat diuinam sedem occupare & possidere: ob id ad idololatriam solicitat, quòd grauissimũ sit omnium peccatorum, vt docet Sanctus Thomas: ex parte enim idolatrantis infidelitatem supponit: quia fornicatio est spiritualis, obliuio Dei, & recessus ab ipso, & alterius Dei professio. Etenim blasphemia atque odium Dei, quę grauissima sunt peccata, idololatriam comitãtur, quas ob causas ad idololatriam summopere nos trahere nititur, quod vt dixit Sapiens, *infandorum idolorum cultura omnis mali causa est, & initium & finis.*

S. Tho. 2.2.q.93. art.3.

Sap. 14.

Idolatria initiũ omnis peccati sufficienti enumeratione luculenter probatur

Etenim omnia vitia ex idololatria oriuntur, quæ in genere quatuor sunt potissima: quoad Deum sanè vere Dei notitia priuantur idolatræ: quantùm ad se ipsos decipiuntur, & corruptione vitæ inficiuntur: quantùm ad dæmones serui efficiuntur: quantùm ad proximos iniurijs conuersationis humanæ maculantur: tanta est amoris proprij violentia, vt Paulus doceat, omne malum à deordinato amore proprio nostri oriri. Cùm ergo idololatria dicitur initium omnis peccati, si tempore intelligatur initium fuit ratione suæ radicis, quæ est amor proprius inordinatus & peruersus: nam ratione sui idololatria, *non erat ab initio*, vt dicit Sapiens, siquidem in prima mundi ætate propter recentem memoriam creationis mundi cunctis patebat, vnum solum Deum adorandum

2. Tim.3

Sap. 14.

randum esse, cœpit tamen temporibus Syrophanis &Nini regum occasione iã dicta: Dicitur autẽ initium, quia grauitate primas videtur obtinere partes: hac igitur ratione dicitur initiũ, quòd finis sit omnium peccatorum, hoc est, omnium vitiorum consummatio: per alia enim vitia merentur homines in hoc corruere. De qua re Lactantuis & Beatus Clemens diffusè & eleganter tractant, vt alios non paucos prætercam. Hæc dicta sufficiãt in quibus cœtera omnia quę dici possunt intelligentibus peruia, & facilia erunt.

Lactant. li. aduersus gẽtes Clemens initenerario.

(.?.)

DECIMVS SEPTIMVS LOCVS ex sexta particula. De inuocatione sancto rum ibidem, cùm altercaretur de Moysi corpore.

Sancti inuocandi & reliquiæ eorum venerandę.

HABES insuper quintò ex hoc loco non posse hæreticos sibi subsidiũ prætexere, sanctos non esse inuocandos, & in debita veneratione habendos: siquidem Archangelus Michael nõ impedit, ne Moyses inuocetur, aut colatur, sed ne nimij sint Israelitę in eius cultu: in hac parte cõpescit diabolum, ne debitum eius cultum peruertat & deprauet. Dignus enim est Moyses, qui inuocetur: siquidem apud Ieremiam inquit Dominus, *Si steterit Moyses et Samuel coram me, etc.* per exagerationem dicit: vt etiam per intercessionẽ amicorum tantorum adeòq;, coniunctorũ nõ sit exauditurus populum, neque eorum peccata condonaturus, vti aliquando propter ipsos fecit.

Iere. 15. Exod. 32 & 1. Re. 12.

Nec minus prophetauit eius corpus mortem legis veteris, vt dictum est, quàm corpus Elisei prophetauit resurrectionem mortuorum: nam sicut tactis ossibus Elisei reuixit homo, & stetit super pedes suos, ita, *dilectus Deo & hominibus Moyses cuius memoria in benedictione est, et magnificauit eum in timore inimicorum, et glorificauit in conspectu regum miraculis, signis, & ostendit illi gloriam suam.*

Eccl. 48. & 4. Re. 13. Eccl. 45.

Etsi sanguis Abel clamat post mortẽ ad dominũ, spem

Gen. 4.

spem resurrectionis corporum confirmans (notat Epiphanius, quod non dixit, anima clamat, sed sanguis, quia anima in sanguine est, vt resurrectio corporum notaretur) ita Moyses clamat & intercedit pro nobis, similem illum fecit in gloria sanctorũ: & non minus quàm Enos, inuocauit nomen domini: ipsi enim dixit Deus, *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac & Deus Iacob*, & Deum Pharaonis Moysen constituit. honorandus ergo est, & suum corpus, vt promptuarium & habitaculum Dei, magna veneratione habendum. Epipha. li. 1. tom. 1. secta. 9 Gen. 4. Exod. 3. 4. & 5.

Post multa enim Cõcilia, & rationes, de quibus aliàs latiùs retulimus, aut Deo dante typis mandabimus, nouissimè Tridẽ. concil. decreuit *Sanctos æterna felicitate in cœlo fruentes inuocandos esse, eorumque Corpora quæ viua Christi membra fuerunt, & templũ Spiritus sancti ab ipso ad æternam vitam suscitanda & glorificanda venerãda esse, & illorum etiam monumenta honoranda*, quod & Iob in statu legis naturæ intellexit, cùm ad eum dicitur, *Voca si est qui tibi respõdeat, & ad aliquem sanctorum conuertere*, vbi trãslatio Septuaginta *Angelos legit*, qui etiam pro nobis inuocant & intercedũt: Theodoretus super illa verba ad Colosenses, *Nemo vos seducat volens in humilitate & religione angelorum, ect.* refert synodũ Laodicensem, quæ prohibuit, ne precaremur angelos: vbi videtur corrigere Concilium, quod non angelos, sed angulos idololatriæ habet: si *Angelos* Concilium legat, prohibetur adoratio illorum quia Concil. Tri. sess. 25. decr. 1. §. 2. & 3. Iob. 5. Theod: super Colos. 2. Cõci. Laodi. can. 35.

illi errabant existimantes illos adorandos, tanquàm authores legis, & hanc vocat Paulus religionem angelorum nimiam, sed non condemnat sobriam & debitam. Ideò ille locus Iob intelligitur indistinctè de omnibus sanctis iuxta aliam versionem, *ad quemlibet sanctorum conuertere*, sed Paulus illo loco non videtur huius rei meminisse sed dumtaxat, vt nemo nos seducat, si per hypocresim nobiscum conuersari tanquàm angelus velit, miram quandam humilitatem ostentans, & nouam religionem simulando, cuius virtutes in rei veritate, neque nouit, neque cupit, neque ex corde amat: sed dumtaxat ad fallendum ostentat.

Meritò igitur sanctorum reliquię venerandę sunt, neque abs re custodiuntur, aut in pretio habentur, vt honorificè colantur: Dei enim honorem promouent, tantum abest, vt minuant. Etenim Deus, Christus dominus, & sancti eius, vnũ quoddam ordine sunt, atque adeò honor sanctorum sub honore Dei continetur, & ad Dei gloriam ordinatur: vt enim dæmon vult creaturam adorari tanquàm Deum, vt in ipso idolo creato, dæmon ipse colatur adoreturque, ita Deus mirabilis & laudabilis est, in sanctis suis, in quibus glorificatur: cùm omnis sanctorum laus & veneratio, Dei sit adoratio & glorificatio. Discant ergo fideles Deum non solum in se sed in sanctis suis glorificare, vt aspicientes in ipsorum egregia facinora animentur ad obedientiam Dei, & ad obseruantiam

præceptorum: nõ audiant diabolum, qui nos omnibus modis ad idololatriã pellicit, & sub introeuntes impostores hæreticos eius ministros fugiant, dùm nos à sanctorũ, & reliquiarum veneratione subducere tentant.

Quæ ex omni antiquitate, continua ecclesiæ catholicæ traditione religiosissimè obseruata est. Quodque cœptum esse ab Enos diuinę testantur literæ, non sanè quòd antea nomen domini inuocatum non fuerit: quando multò antè, *Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui & de adipibus eorum* sacrificium quidem acceptum, ad quod dominus ipse respexit. Gen. 4.

Verumtamen non secus ac ab Abel, & non ab Adam computari ecclesia solet: quia *à sanguine Abel iusti*, numerat Dominus: non quòd Adam & Eua non fuerint salui, quod Sapiens nos docere videtur: sed quod in Adam & Eua non erat strictè ecclesia, quæ est congregatio multorum: cùm Aristoteles dicat, *duos ambos dicimus sed de tribus primum proferimus omne*: in Abel ergo iam erat perfectus numerus, vt congregatio & ecclesia non solũ fieri & dici, sed posset iam de facto esse: eadem quoq; ratione etsi ante nos inuocari cœperat nomẽ dñi, integrè tamen & plenè ab Enos inuocatũ est: quia nõ in solo nomine Dei, ꝙ fecerat Abel, sed etiam in nomine sanctorũ ecclesiæ: Seth enim & Abel iam pręcesserant, in quibus sanctum domini nomen in auxilium vocari posset. Verùm iam Matt. 23 Sap. 10. Arist. 1. de cœlo cap. 1.

illud erat, cuius postea regius vates nos admonuit *mirabilis Deus in sanctis suis*: hoc est, Deum integrè inuocare, non solùm per sacrificia, & oblationes, ex opimis terræ à Deo presidium petere, cũ Abele, verùm adhuc preces, per interuentum, & interpellationem sanctorum ad Deum ipsum fundere cum Enos: qui hoc fecit initium, vt sacrificijs Deo oblatis preces ad sanctos adderet: antiquisima ergo est ista traditio: nisi velis aduc antiquiorem

Iob. 5 esse, si testimonium Iob dudùm citatum, *ad aliquẽ sanctorum conuertere*, de angelis intelligamus, quod libenter admittam.

Damasc. li. 4. c. 16 Dionys. celest. hierar. c. 4. 7. Primùm ecclesiæ catholicæ studium fuit verus Dei cultus, suorumque sanctorum inuocatio: quæ deinceps continua succesione obseruata est: sunt sanè sancti Dei amici, familiares, à secretis, promptuaria, & animata quædam habitacula Spiritus sancti, adiutores nostri, quorum manuductione nobis ad Deum patet accesus: siquidem eorũ pro curatione conscientiæ nostræ expurgantur, eorũ reuerentia ad debitum Dei cultum ascendimus. Quam ob causam in litanijs siue christianorum supplicationibus coaceruatim in omnes sanctos sua serie, & dignitate, cõuenimus, & interpellamus. Et in antiphona, *Salue regina*, mira encomia virginis sacratisimę per insignia epitheta cõmemoramus.

Gen. 31. Hoc patrocinium expertus est Iacob cum confi-

Exso. 32 dẽter ad Laban dixit: *Nisi Deus Patris mei Abraham et timor Isaac affuißet mihi forsitã modo nudũ me dimisisses*, hoc etiã

hoc etiam est quod Moyses nos docebat dicens, *recordare Abraham et Isaac et Israel seruorum tuorum.* Luc. 6.
Quam veritatem, nec damnati apud inferos inficiantur: cùm diues ille epulo subsidium ab Abraham & Lazaro petebat: qua etiam de causa sancta mater ecclesia dies festos sanctorũ statuit, vt Bonifacius octauus succedentibus temporibus, postea suo decreto sanxit. Inuocatio ista sanctorum in articulo de sanctorum communione reuocatur, in quo non solum socij ipsorũ efficimur, sed etiam fructum capimus de eorum erga Deum timore: quoniam in eodẽ mystico Christi corpore sumus, in quo omnia membra mutuò se se iuuant & tuentur. Quia si teste Paulo *charitas nunquàm excidit*, meritò dixit vates regius, *particeps ego sum omnium timentium te*, sancti enim, qui in patria sunt, recordantur nostri, & memores sunt, quòd etiam ipsi peregrini fuere in hac terra Aegypti. Hoc sancti doctores, ecclesiæ lumina, vnanimiter cõfitẽtur: hoc charissima Christi sponsa ecclesia Romana à primęua sua origine profitetur: hoc ipsum vsu continuo exequitur & complet: hoc ipsum cum magna vtilitate fideles religiosissimè obseruant: hoc etiam ipsum insinuasse, & leui sus-pensaq; manu atigisse, sat sit: namsi hęc fidei aduersarij, *non audiunt nec si quis ex mortuis resurrexerit credent.*

C. Gloriosus. li. 6. de reliquijs & venerat. sanctorũ. Inuocatio sãctorum in articulo de ipsorũ cõmunione. 1. Cor. 3. Psal. 118

Luc. 16.

(?)

DECIMVS OCTAVVS LOCVS

exsexta particula. De imaginum cultu ibidem cùm Michael Archangelus cum diabolo disputans altercaretur de Moysi corpore.

Fideles vsu imaginū idolatriā nō incurrunt.

NE TAMEN subinde inferas, integrum esse sanctorum imagines, quæ ipsorum sunt cœlestes vmbræ, & vestigia quædā sacra, propter idololatrandi periculū è medio tollendas: & quemadmodum Archangelus Michaël substulit *Moysis* corpus, ne Hebræi ex ipso idololatrādi occasionem arriperent, ita & nos eas occultare & tollere debere: aduerte nihil esse tam sanctum iustum & bonum, ex quo nobis culpa & vitio nostro, pericula & damna multa creari non possint: maximè apud imperitam multitudinem. Et si hac ratione sanctorū abolendæ essent imagines (quæ vulgi & idiotarū libri sunt) eadem ratione & scripturas sacras combureres, aut saltem occultandas esse censeres, quòd eis hæretici à dæmone, instigati abutantur: ab ipsa enim scriptura Satanæ suggestione omnem armaturam sumunt, ac proinde nil boni in ecclesia relinqueres: quòd inde isti scandalizentur. *Distinguenda* ergo sunt scandala cum S. Tho. diuersa siquidem ratio est, eius quod actiuum est, ab eo quod est passiuum: & vocatur scandalū pharisæorū ex malitia subortū: & si hac ratione relinqueretur, noceremus bono cōmuni fidei,

S. Tho. 2.2.q.43 de scandalo.

& de-

&deficeremꝰ in eis, quę sũt de necessitate salutis. Fateor equidem ingenuè Archãg. Michael. occultasse corpus Moysis, ad vitãdum scãdalũ in idololatriæ, ad quam gens illa erat maximè propensa, & ad Moysen nimium affecta: paruulus sanè erat ille populus, qui nondum exuerat morẽ gentiliũ, & Cananæorum apud quos natus, & Aegyptiorũ apud quos educatus fuerat, vt vitulus ille conflatilis manifestauit, ad quem procidentes & adorantes dixerunt, *Hi sunt Dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti.* Nec iterum diffiteor serpentem illum ęneum, quẽ erexerat Moyses, tanquàm Christi crucifixi imaginem, in quem percusi à serpentibus respicientes sanarentur, damnasse postea pijssimum & religiosissimũ regem Ezechiam, quòd illi thus adoleretur, & stulta quadam superstitione latria impenderetur: ideò imposuit nomẽ *Nohestã*, vt Deus nequaquã crederetur, sed merum metallũ. Gens illa sub pedagogio legis circũferebatur adhuc infirma, de qua Sapiens dixit, *Soror nostra paruula est & vbera nõ habet*, vox dñi est ad suã sponsam primitiuo illo tẽpore Synagogæ, in quo paruula erat: cũ ob cõuersorũ paucitatẽ: tũ ob ipsorũ infirmitatẽ nõ habebat vbera ad lactandum sufficientia, vt Paul. dicit. *Tanquam paruulis lac potum vobis dedi, non escam.* Sed iam aliud tempus est, populus enim fidelis creuit, & adultus est, & postquã lex euãgelica illuxit nobis, nõ est hoc periculum, q Sapiẽs prophe-

Ratio quæ Michaëlem Archãg. mouit vt occultũ maneret sepulchrum & corpus Moysis.

Exod. 32.
Num. 21.

Quæ ratio mouit Ezechiã ad imaginem crucifixi tũc tollendã.
4. Re. 18
1. Co. 3.

Qua ratione in Eccl. Roma. & lege euãgelica non occultentur sed potiùs manifestetur reliquiæ, nempe, quia idolatriæ nõ est timor.

Sap. 14. rauerat dicens. *Idola neque erant ab initio, neque erunt in perpetuum*: quia ſicut in prima mundi ætate, vt dudum dicebamus, propter recētem memoriam creationis mundi, cunctis patebat, vnum Deum ſolum eſſe, eique ſoli latriam deberi, impendendamque eſſe, ita *non erunt idola in perpetuum*, nā per Christi prędicationem, & apoſtolorum doctrinā, & continuam diſcipulorum prædicationem, idololatria maxima ex parte extincta eſt: nimirum lege euangelica corruſcante & veritatem declarante, ceſſerunt omnes cœcitatis, & ignorantiæ tenebræ. Et ita videmus idololatriam etiam apud Indorum barbaras nationes, quotidie magis aboleri & extingui: vt tandem omnino ſit deſtruenda in fine ſęculi: nam & Antichriſtus ipſe ſimulans ſe Moyſis legem ſeruare, idololatriam reprobabit,
1. Thes. 5. quod prædixit Apoſtolus. *Cùm enim dixerint pax et ſecuritas, tunc repentinus ei ſuperuenit interitus*, ſic ergo non erat idololatria á principio, neque erit in
Sap. 14. perpetuum. Redditrationē Sapiens, quia *ſuperuacuitas hominum hæc inuenit in orbem terrarum*, hoc eſt vana ocioſitas, iam autem, & habemus ſacrificium altaris, & exercitium ſacramētorum, in quibus verè & fructuoſè occupemur, & Deum legitimé & cognoſcamus & colamus, prædicatione quippe apoſtolorum, definitione conciliorum, doctorumque eccleſiæ explicatione, omnia ſunt ad vnguem exactiſsimè declarata: ideo prædixit Sapiens, *Breuis idolorum finis eſt inuentus*, opera enim

Dei perseuerant in æternum, opera hominum habebunt finem, sicut dixit Gamaliel, *si ex hominibus consilium hoc aut opus dissoluetur, si verò ex Deo est non poteritis dissoluere ne fortè & Deo repugnare videamini.* Act. 5.

At dices, Epiphanius Salaminæ episcopus in Cypro vir in diuinis literis exercitatissimus, qui miraculis claruit sub Theodosio religiosissimo principe circa annum domini. 390. interdixit cultum imaginum, & in quoddam velo pendentem imaginē scidit: & Elibertino Concilio circa tempora Syluestri definitur canon quidam in hæc verba, *Placuit picturas in ecclesia esse non debere, quòd colitur & adoratur in parietibus non depingatur.* obiectio, quod in ecclesia deletæ fuit imagines suspitione idololatriæ, diluitur. Conc. Elibertin. can. 36.

Dico, factum illud fortasse secundùm zelum, nō tamen secundùm scientiam, vt Ionas episcopus Aurielensis notauit, & Gregorius magnus indiscretionis redarguit Syrænum episcopum Masiliensem: nam si obedienter Gregorij dictis paruisset, & eius officium negligenter non administrasset, in eas non veniret angustias. Potiùs enim illi fuit imitandus Paulus, qui cum Athenas venisset, reperissetque plateas idolis plenas, non destruxit aras ab illis honoratas, sed rationem ignorātiæ redarguit, & veritatis iura commonstrat, *Viri, inquit, Athenienses, per omnia quasi superstitiosos vos video: præteriens & videns simulachra vestra, inueni aram in qua scriptum erat, ignoto Deo, quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis,* vbi Paulus eos argutè capit, astutè, mirè, atque sapienter eos ad suum insti- Ionas. li. 1. de cultu imag. Greg. refertur do consecr. dist. 3. ca. Prælatū. Act. 17.

Cyril in Genes. lib. 11.
Angelomus. 4. Re. 18
Cuius consiliũ nũc temporis non est sequendum.
2. Petr. 1.
Damasc. li. 1. & 2. de imag.
Concilij Eliberti. explicatio.

tutum reuocat & perducit, & quem, illi ignorãdo venerabantur, ipse Christum esse affirmat, vt dixit Cyrillus.

Non enim possum probare quod Angelomus vir doctissimus dicit, licere imagines tollere, aut occultare quotiescũ que periculũ accideret: quoniã habẽda est ratio tẽporum: magnũ enim discrimen est inter cognitionem noui & veteris testamenti. Et Damasc. docet, marginariã illã doctrinã hæreticam esse, & à falsarijs iconomachis assutam, & insertam, vt sub nomine Epiphanij authoritatem compararet, à margine in textum introductam. Similiter quando dicamus Concilium Elibertinum nõ errasse, quod potuit fieri: quia prouinciale erat, &, quod sciam, à sede apostolica nõ sit cõfirmatum, tamẽ bonum habet sensum, & interpretationem ex ipsis verbis collectam: nempe imagines, quas colere debemus, non esse depingẽdas in parietibus, quæ facilè decrustantur, vnde amittũt formã vel partem, & subinde venustatem atque decorem perdunt, & ob fœditatem reddũtur ridiculæ, & fœditas illa ipsarum imaginum inducit ad vilipendium. Semper enim in synodorum, scripturarum, & legum interpretatione, & traditionũ apostolicarũ declaratione, vtẽdum est nobis illa Gregoriana regula, vt intelligantur cũcta pro tẽpore, loco, persona, negotio, fine, & ratione &c. & sic circumfertur, *Distingue tempora & concordabis iura.*

Documentum ad explicandas scripturas.
Conci. Cõstãti nop. can. 100. in Trullo:

Etsi Concilium Constantinopolitanum prohibet ima-

imagines, non absolutè & omninò, sed sub conditione, vt turpes sunt, & ad voluptates incitāt, quod nouissimè in Concilio Tridentino renouatur, *nihil inhonestum nihil prophanum appareat, cùm demum Dei deceat sanctitudo*, quę enim ad cultum Dei pertinent, & ab omni mendacio immunia, & ab omni lasciuia pura debent esse: quia deus, qui in eis colitur, purus est, summaque veritas, atque immēsa bonitas. Procul ergo abeat omnis superstitionis vanitas ab imaginibus.

Concil. Tri. sess. 25. decr. 1. §. 5. & Constā. 8. can. 7.

Exemplum huius rei petere possumus ex Concilio Nicæno secundo, vbi ad viuū res hæc agitata fuit, & mirificè disputata, & ex proposito atque ex professo, nihil aliud videtur pręcipuè controuersum, nisi negotium imaginum, & ea animi intentione totum Concilium congregatum legitimè determinat, non obstante quod iconomachi nobis crimen idololatriæ opponerent, nihilominus retinē das esse imagines, & in maximo honore habendas definit: illius temporis conditio, & status negotij erat, quod ex vna parte iconomachi imagines, vt inutiles, & idololatriam necessariò inducētes traducebāt, quòd latria soli Deo debita, imagini impenderetur: at ex altera, sancta Dei ecclesia in Spiritu sancto Niceæ legitimè congregata prouidè & direcťé respondet. ¶ Ad primū, nō cēset reijciēdas imagines, sed retinendas & honorādas, & piū earum esse vsum: non ergo consentit impio iconomachorū facinori, sed dānat potiꝰ in hęc verba

Non obstāte instātia iconomach. Conc. Nicæn. secūdum nō substulit imagines sed aprobauit & commendauit.

Definimus cum omni diligentia & cura venerandas sanctas imagines ad modum & formam venerandæ & viuificantis crucis & coloribus & thesellis aut alia quauis materia commodè paratas dedicandas, et in templis sanctis Dei collocandas habendasque, tùm in sacris vasis et vestibus, tū in parietibus et tabulis, et in ædibus priuatis, et in vijs publicis: maximè autem imaginem domini et Dei seruatoris Iesu Christi, deinde intemeratæ dominæ nostræ deiparæ, venerandorum angelorum, et omnium deinde sanctorum virorum. Quibus vt vides minutatim, & singulatim, nō tantùm publicè, sed priuatim, & omnibus alijs modis, & materijs vsum imaginum approbari, dummodo cōmodè id fiat, vt tangit cōcilium Nicęnum, explicat tamen concilium Tridentinum *vt nihil sit inordinatum, præposterè aut tumultuariè accōmodatum, nihil profanum, nihil inhonestū appareat, cùm domum Dei deceat sanctitudo.*

Concil. Tri. sess. 25. decr. 1. §. 6

Ad secundum, ꝙ ex falsa ratiocinatione illorū pendebat, respondet docens, nos in imaginum adoratione non committere idololatriam, *quoniam* inquit, *imaginibus salutationem et honorariam adorationem fideles exhibent, et non secundum fidem nostram veram latriam, quæ soli diuinæ naturæ competit.*

Ex proposito ergo, & non perfunctoriè determinat vtrumque, & hæreticorum petulantiam de imaginibus abijciendis confundit, & argumentū, quo de nobis triumphare videbantur, propositis illis verbis, diluebat.

Rationem autem vtriusque reddit, cùm subdit *imaginis*

imaginis honor in prototypum resultat, et qui adorat imaginem, in ea quoque adorat descriptum argumētum: quoniam argumentum ex Quintiliano, ratio quę dam est probationem præstans, qua vnum colligitur per aliud: ergo adorationem imaginis resultare in prototypum, est, imaginem rationem nobis exhibere adorandi ipsum primum exemplar, descriptū tamen in imagine. Huc tendunt aut potiùs hinc desumpta sunt verba illa Caietani, *Adoramus imaginem secundum aliud ab ipsa, quod tamen est in ipsa.* Vnde dictum illud Basilij: *Imaginis honor in prototypum resultat*, his verbis Concilij, aut Caietani commodè interpretatur: nam hęc tria dicta, vnum Concilij Nycæni, & alterum Caietani, & tertium Tridētinę synodi, mutua illata luce se se illustrāt, & eandem veritatem de recta imaginum adoratione ante oculos proponunt.

Quintil.

Obseruа diligēter

Cai. 3. p. q. 25. ar. 3.

Basilij.

Hinc habes dilutum hæreticorum argumentum traducentium imagines propter crimen & periculum idololatrandi: & respōsionem catholicorum, quod adoramus imagines per latriam: non tamen sumus idolatræ, quia earum latria pendet à Deo, & propter Deum est, nec tamen in ipsis imaginibus vltimatè reprimitur, sed ipsas tangit, ita vt ad prototypum deferat, in quo nos sistat.

Summa respōsionis.

Nō ergo, ob illam iconomachorum calumniam, recedit sancta Dei ecclesia ab adoratione imaginum, sed potiùs probat, & laudat earum vsum etiā si aliqui sua culpa idolatrassent, & iconoclastę nos

idololatras in earum vſu putarent, improbèque obijcerent: ſed nihilominus perſiſtit & perſeuerat in doctrina à Chriſto tradita, & continua traditione per Apoſtolos ſeruata, ſtat ergo, & conſtanter tenet, iuxta doctrinam, Pauli traditiones, quas dicit per ſermonem Chriſti, & prædicationẽ Apoſtolorum, vt latiſsima hiſtoria Concilium ſecundum Nicænum tradit.

2. Theſ. 2

Explicatur reſpõſio Côc. ad iconomachos, quomodo vera latria ſoli diuinę naturæ exhibeatur, non autẽ imagini, & cum S. Tho. cõciliatur.

Sed ne quiſpiã iniquus rerum exiſtimator putet, propter Conci. Nicęn. (dum dicit imaginibus veram latriam non eſſe impendendam) me velle dãnare ſententiam S. Tho. tenentis eãdem reuerẽtię adorationem exhibẽdam imagini Chriſti, quæ & ipſi Chriſto impenditur, atq; adeò cùm Chriſtus adoretur adoratione latrię, cõſequẽs eſſe, vt eius imago eadẽ adoratione latrię nõ ſit adoranda, aut quod iſtud genus adorationis ſit idolatrare?

S. Tho. 3. p. q. 25 art. 3.

Diſtinctio pro arg. de adoratione imaginum annotanda.

Arist. li. 3. Phyſ. ca. 3. tex. 22.

Hunc ſcrupulum facilè remouebimus, ſi aduertamus, quòd de adoratione dupliciter poſſumus loqui (idq; pręſtemus more ſcholaſtico, vt punctim cæſim feriamus, quod importunitas hæreticorum expoſcit & cõpellit): vno modo phyſicè realiter, & vt dici ſolet, moraliter: alio modo, metaphyſice ſecundum rationes formales & conſiderationem abſtractam & intelligibilẽ. Explicemus diſtinctionem in motu ex Ariſtotel. vt clarius ſit id, de quo agimus: actio & paſsio, ſi rem ipſam ſpectes, vna & eadem res ſunt, nec re ipſa ſubiecto ſeparantur: at ſi ſeorſum ſingulorum rationes formales penitiùs

tiùs inſpicias, reperies differre vſqueadeò, vt actio & paſſio ſecundùm ſuas formales rationes ad diuerſa pertineant prædicamenta.

Recte itaq; S. Thomas adorationem ipſam imaginum ſecundum rem conſiderans, vt à fidelibus, & catholicis ipſo conſuetudinis vſu exercetur, dicit, quod eodem honore, & reuerentia imago ipſa colitur, qua res cuius eſt imago. Vera intelligentia. San. Thomę.

Nam imago, quatenus imago eſt, quoddam modo eſt ipſa res ſignificata, et obiectum ſpecificans adorationē, pro vt munere et officio imaginis fungitur, quia vt dicit Concilium Nicænum, *argumētum prototypi in ipſa imagine deſcriptum reperitur*, & *qui adorat imaginem in ea quoque adorat deſcriptum argumentum*. Idem ſane eſt imago quod cuius generatio per imitationem eſt, vt dixit Ariſtoteles: nā imago ad viuū dicitur rem ipſam referre, atq; exprimere. Hoc patet ex ethimologia et interpretatione nominis, tradita per Sacroſanctum Concil. Nicænum ex Epiphanio dicente, *imago idem ſonat quod imitago*, id eſt, *imitationē primi exēplaris ago*: et hinc cū ſuo prototypo vnū eſſe videtur, et ad imaginē, et rem cuius eſt imago vnus motus adorationis, et abſolutè loquēdo vnus terminus ſpecificās: nam vnius formę eſt vnio in imagine et exēplari. Obſeruāda doctrina de vnitate adorationis imaginis & prototypi. Ariſt. li. 6. Topi. loco. 3. & li. 3. Rhetor. ad Theod. cap. 4. Actio. 6. tom. 6. Athana. lib. 3. cōtra Arrianos.

Sanè licet imago et exemplar materialiter res ſint diſtinctæ, participatione tamen vnius formæ vnū formaliter ſunt: vnde D. Athana. dictum à D. Damaſceno Concilio Niceno ritè approbatur, ſicut Damaſc. libr. 3. de imaginibus. Conc. Nicęn. Act. 4. ex Baſilio.

rex & eius imago vnum sunt, & imago in rege: qui igitur regis imaginem adorat, adorat etiam ipsum regem: illius enim forma & figura est imago, *nec tamen*, inquit, Basilius, *ob id duo reges sunt, nõ enim scinditur potentia, neque honor distribuitur: imaginem Petri Petrum appellamus, imaginem Christi Christum.* Vnde concluditur ibi per Concilium, *quod sicut Christus & imago Christi non sunt duo Christi, ita neque sunt duæ adorationes, sed necesse est vnam et eandem esse adoratione m imaginis et primi exemplaris cuius est imago.* Hanc enim adunationem rei & imaginis docet ipsa rerum natura, quę, honorem ipsi imagini exhibitum, ad ipsum prototypum propter ipsorum communionem, & conuenientiam, refert: nam quæ prototypo conueniunt, imagini, quæ est eius imitatio, attribuuntur. Rectè ergo colligit S. Thom. fideles instruens, imagines capaces esse adorationis verè & propriè, & nõ, vt quidam ex nostris dicunt, impropriè, per accidens, aut abusiuè, aut solùm motiuè, quod ad recordationem moueant sed ampliùs cum S. Thoma dicimus, ipsas in se nõ per accidens, sed propriè & terminatiuè adorari, quamuis in ipsis adorationis motus non sistat, sed inde resiliens in prototypum feratur, vbi vltimatè terminatur: quia imagines sunt quoddam argumẽtum prototypi. Vos obtestor auditores optimi vt authores hos attentiùs legatis, quo vobis constet me eis nil imponere, aut detrahere: casta sanè, propria, & exacta debet esse catholicorum locutio.

Iohann: Pic. Mirandu. in apol. cõclusione 3. ãf. 155. ad. 159. Gerson notatur 4 p. fer. de natiu. domini alphabe. 47. litera A. Durand. 3. d. 9. q. 2. num. 8 9. 10. Martin9 Ayala de traditionibus. Holcoth super Sapien. ca. 13. lecti. 157. Theod. epistola quę à Damascen. ad hanc rem li. 1. de imaginibus circunfertur.

Alter

Alter modus metaphysicus erat formalis, & abstractiuus secundum intellectum: quo modo loquitur Cōcilium Nicænum, rationes & conditiones adorandi insinuans, vt ecclesiam catholicam à crimine idololatriæ immunē seruet, distinguēs cum sanctis Patribus, qui nominãt latriam veram & non veram, hoc est, absolutam & respectiuam, atque adeò, vt licet imago Christi adoretur eadē adoratione latrię cum Christo, vti dictum est, ratio tamen latrię vera in ipso prototypo Christo domino consistit, in imagine autem eius non est vera ratio latriæ, hoc est, non est vltimata, & absoluta, vt in Christo, sed dependens à prototypo, in quod resultat, & ipsum primum exemplar respicit: quoniam secundum axioma D. Basilij, *omnis imaginis honos in prototypum resultat:* & Tridentinum Concilium, quod honos qui imaginibus exhibetur, *refertur ad prototypum*, quod illę imagines representant: & Nicænum Concilium, *& qui adorat imaginem in ea adorat quoque descriptum argumentum.* Idē dixit, licet alijs verbis, Concilium Constantinopolitanum, *Dignum est vt secundum congruentiam rationis & antiquissimam traditionem, propter honorem qui ad principalia ipsa refertur, etiam deriuatiuè imagines ipsę adorentur*, vbi pōderandū est vnum verbum, *secundum congruentiam rationis*, item alterū, *deriuatiuè*, adorari.

Non ergo est, quod nos impij isti ex adoratione imaginum idololatras arguãt, idololatriæ insimu

Vera Con. Niceni secū di intelligentia actione. 7 Cyrillus ad Imperatorem Theodosium. & in Thesauro. Item operre de cognitione Christo per omnē Moysis scripturā. c. 6. Dam. li. 3. de imagin. ex Chryso.

Act. 10. can. 3. est que quartū Cōstātinop. & 8. generale.

lent:quando imagines ita propriè adoramus, vt cultus omnis,qui ipſas tangit, ibi non ſiſtat vltimatè,ſed inde in prototypum reſultet, atque reſiliat:obid adoratio imaginis adorationi prototypi nihil detrahit:cùm quia imago vice illius rei ſufficitur:tùm quia eius honos reſpectiuus eſt ad prototypum, vnde ad imaginem deriuatur, tùm tertiò quia ratio formalis ſpecificans adorationē imaginis,eſt ipſum prototypum in imagine & per imaginem expreſſum,vt eſt adorationis argumentum.

Ratio analogiæ vnit imaginē cū re imàginata.

Quod vt diſtinctiùs proſequamur, attendendū imaginem & ſuum imaginatum (vt adhuc petulantiam hæreticorum omnibus modis expungentes cōtundamus)non eſſe prorſus æquiuoca, quę nec nomine, nec ratione cōueniant: nec omnino vniuoca,in quibus idē nomen,& omnino ſit eadē nominis ratio.Sed ſunt analoga, quæ ſub eodem nomine,neque prorſus eandem, aut diuerſam rationem habent:ſed ſecundum quid eādem, & ſecundum quid diuerſam:quatenus eſt vna & eadē, ſecundum proportionem & habitudinem cauſæ formalis.

Conueniunt enim in quadam ſimilitudine formę, & in quadam atributione rei ad rem, quia imago cùm imaginato conuenit ſecundum vnius formæ, & figuræ commercium,ſecundum quam ſimilitudinem imago & eius prototypum,vt ita dicam, analogantur,hoc eſt,proportionantur,ideſt,vnum habēt

habent conceptum, non absolutè, & omnino vnũ, vt vniuoca, sed vnum secundum proportionalem rationem in illa conuenientia, & communione formæ.
Nõ quod sit vnus conceptus communis superior & præcisus, vti est cõceptus animalis ad suas species & partes subiectiuas, sed vt proportionalis vnius ad alterum secundum fundamenta illius similitudinis, vt cõceptus substantiæ, & qualitatis, & cęterorũ generum, qui significat ipsas decẽ generum quidditates, non quia significet rem quãdam eis communem, sed illas decem quidditates absolutè vt similes secundum proportionem ad suum ipsorum esse, id est, ad easdem vt proportionabiliter in suo esse fundamẽtaliter conueniẽtes. Nõ disputo modo tã exactè, vt Caie. de analogia, nec si ens communem habeat, cõceptum & præcisum á decem generibus: quia sat scio illũ tractatum prolixum esse, difficilem, & morosum, in quo expungenda essent omnia capita à duobus primis vsq; ad vndecimum, in quibus se se vanè discrutiat Caietanus: omnia enim analoga talia sunt, ob attributionem vnius ad aliud in aliquo genere causæ. Pæterea etiamsi vnus sit conceptus entis præcisus, perfectus, aut imperfectus, adequatus, aut inadequatus, si mediaté aut immediatè decendat, non vacat in præsentiarum dicere, nec condu cit, proposito cui sat fuerit scire, quod ille conceptus communis est proportionalis vnius ad alte-

Caie. tractatũ de analogia claritatis gratia in analogiã attributionis, & proportionis distinguens mirabiliter tenebris obduxit, nõ enim sunt variæ species, cum omnis analogia proportionis sit attributionis.

alterum ſecundum fundaméta illius ſimilitudinis: quia in conceptu quo concipio primum analogatum, virtualiter concipio cætera, verbi gratia, ſicut ſe habet conceptus rei ex imagine in ſpeculo formatus, qui repræſentat, & rem & imaginem, non communi aut ſuperiori aliquo cõceptu, quãdoquidem nullus talis eſt, neque adhuc ſignificat ſimilitudinem conſiſtentem inter rem & imaginem nudè, ſed ipſa ſimilitudinis fundaméta: qua ratione cognoſco imaginẽ, & rem cuius eſt, proportionabilia eſſe, & vnũ eſſe ad alterum formaliter ſecundum cõmunionẽ illius ſimilitudinis & formę, ſub qua vnum extremum ad alterũ intelligitur conuenientiam habere.

Obſeruãdum ſimile ex Caietano tract. de analogia c. 4. & in reſpõſione ſuper eandem rem ad Franciſ. Ferrari.

Hinc intelliges, imagines adorari non abuſiuè, & impropriè & per accidens, aut largè, per ſolã redũdantiam, & denominationem ab extrinſeco, vel ꝙ ſolùm ſint motiua in recordationẽ prototyporum, quod plęriq; ex catholicis aſſerunt, fortaſſe (vt ipſi intelligunt) in bono ſenſu: quod tamẽ non ſufficit theologiam profitentibus: cum in rebus fidei verba etiã debeant eſſe caſta, & exacta, & quæ rem ipſam propriè exprimant, & hæreticis non præſtent occaſionem calumniandi. Propriè ergo imagines adorantur, ita vt etiam ex propria cõditione qua imagines ſunt, ex natura rei ab intrinſeco habeant aliquid, vnde adorabiles ſint, nẽpe, prototypi ſimilitudinẽ: *quia intrinſecè in illa expreſſa rei ſimilitudine argumentũ primi exemplaris habẽt, in ſe de-*

Proprietas ſermonis ſeruãda in rebus fidei enunciãdis. vt notẽtur Authores ſuprà f. 272 p. 2.

in se descriptum. Etenim imago non refertur ad suum primitiuum exemplar nuda relatione alterius exemplaris, scilicet, ad ipsam (vt columnam solemus sic appellare nunc dextram nunc verò sinistram) sed potiùs refertur relatione, quę formaliter est in ipsa imagine, in qua etiam habet fundamēta delineationis & figuræ: vnde no ab extrinseco præcise, sed etiam ab intrinsico refertur, & secundùm certam attributionem vnius ad alterū determinatur & ordinatur ad definitum exemplar, per q̃, & intelligitur, & definitur. Si quæras quid est animal pictū: rectè dicetur imago animalis viui, Chr̃us ergo pictus imago est viui, eiusque imitatio, talis ergo imago non erit vacua ab omni intrinseco & formali ad indicandū illud primitiuū in genere causæ formalis nō minus quàm vrina & pomum ad efficiendam sanitatem indicandam siue conseruandam.

Ex hoc ergo, quod adorentur propter aliud respectiue, scilicet, prototypi causa, non licet asserere, quod adorentur largè & non propriè, nam proprietas, vnde adorantur, in illis est ab intrinseco: & quamuis per dependentiam ab extrinseco prototypo, nō tamen tutum est asserere quod sola & pręcisa dominatione sit ab exrinseco: siquidē imago intrinsicè in se habet expressum argumētū exēplaris, & descriptā similitudinem, vnde adoretur & capax sit adorationis.

Colūna est & dicitur dextra vel sinistra totaliter

ab extrinſeco: quòd in ſe nil formæ habeat, at verò imago, licet ab extrinſeco prototypo dependeat, in ſemetipſa habet adorationis fundamentum & argumentum, in ipſaque imagine intrinſecè reperitur ratio prototypi & communionis, vnde ipſa non ſolùm moueat ad adorandum, ſed etiam recipiat adorationem, quam tamen nõ ſiſtat in ſe, ſed ad primitiuum exẽplar referat. Quo fit, vt quamuis per aliud & propter aliud adoretur imago, non tamen per accidens, quòd ratione prototypi, ꝙ eſt alterũ ab ipſa, quod tamẽ à primæua imaginis formatione in ipſa fundamentaliter eſt. Itaque propriè adoratur, nam ſi improprietatem & abuſionem adorationis poneremus, vel ex vna parte, leuiter & verbotenus imaginum adorationem fateremur, vel ex altera, & ex vi verborum ipſam imaginum adorationẽ relegare cogeremur: ex vnione ergo, & adunatione imaginis, & exẽplaris in vnũ eſſe, & in vnũ conceptũ, modo ſuperiùs dicto adorãtur ſimul imago & eius prototypum. Vnde licet diuerſa ratione, tamen vno eodemque motu adorationis adorantur: imagines ergo hanc habẽt rationem, vt adorentur, quia quoddammodo tranſeunt in naturam prototypi, cui conformã-
Obſeruã tur, quatenus primitiui quoddamtenus rationem participant: vnde pro ſuo modo ad exemplaris & rei ipſius cuius ſunt ſpeciẽ & naturã nos reuocant: & honor imaginis honori ipſius exemplaris debet proportionari: quia ſecundùm analogiam eiuſdẽ,

& no-

& nominis & rationis habent communionem. Et ſicut in hac habitudine conformãtur, ita quoq; in adoratione:& ex conſequẽti Chriſtus & eius imagines, quæ Dei ſapiunt & redolent naturam, latria colendæ ſunt: & quæ ſanctorum ſunt imagines, cum ipſis ſanctis dulia venerabuntur:& imagines Virginis deiparæ cum ipſa Virgine hyperdulia colentur.

Si dicas, imago propter imaginatum prototypum adoratur, non niſi vt vnum totale obiectum conflatur: tunc ſanè imago erit partiale obiectum, quod eſt creatura, ergo iam creatura latria adorabitur. Reſpondebo dictionem, *propter*, bifariam ſumi, primò vt dicit circunſtantiam cauſæ finalis, ibi, diligo proximum propter Deum, quæ eſt de numero cauſarum extrinſecarum: ſecundò dicit circunſtantiam cauſæ formalis, quæ eſt intrinſeca, vt in propoſito adoro imaginẽ propter prototypum, circũſtantiam dicit obiecti & cauſę formalis: quia ipſum exemplar concipitur intra imaginẽ, quæ adoratur, ideò in ipſa eſt prototypum conceptum, quod eſt imagini ratio adorandi: idcirco vtrumque imago, ſcilicet, & prototypum ſimul ſpecificant actum adorationis.

Itaque Chriſtus in imagine eſt ratio, ob quam imago adoratur, non ſolùm mouendo ſed etiam adorationem propriè terminando, quare creatori datur latria: quia adoratio non exhibetur ſeorſim, & præciſè conditioni rei adoratæ,

quod est imago ipsa, sed vt rationi adorandi in ipsa: hæc autem est ipse Christus in imagine expressus. Non ergo resultat vnum obiectum totale ex partialibus, sed est vnum, sicut ex ratione formali obiecti & conditione sine qua non adoratur: Christus adoratur non in se sed in imagine, quæ ad adorãdum mouet, & adorationem terminat: lux ratio est videndi & aliquãdo sola visionẽ vltimatè terminat, sed imago nõ est ratio sed conditio quę determinat & trahit exemplaria, ideò exemplar vltimatè adorationem terminat.

Author lib. 3. de ani. ca. 5. tex. 38. f. 415. q. 2. de vi motiua. fol. 466.

Meritò ergo concilium Nicænum infert, naturã negare, qui imagines tollũt: quia ex ipsa rei natura procedit imaginis adoratio, et imago cũ re imaginata in natura conformatur, et quodam modo eadem est vtriusque ratio, vnus honor, vnusque motus in imaginem et rem cuius est.

quod ipsa rei perfectio sit ipsius intelligentis.

Meditare attẽte.

Conc. Nicæn. act. 6.

Maximè quando actuali consideratione intellectus noster imaginem per actualem contemplationem meditatur, cuius vis mira est in adunãdis rebus, et per affectum amoris vnit, et mirum in modum complacet, et delectatur in mutua illa et analoga proportione et comparatione. Vnde imago, vt imago est, prototypum ad se trahit, ita vt imbibat, et ita contineat, vt et nomen idem, et definitionem eandẽ pro suo modo participet, scilicet, vt actu exercet rationem imaginis quoddammodo habet. Profectò intellectu actualiter considerante atque prouidè contrahente atq;

Arist. li. 2. de memor. & reminiscẽ. cap. 2

congre-

cõgregante ad vnam rationem cõcipiuntur imagines proportionabiliter ad exemplaria, & propter correſpondentiam, & vnionem ad ipſa, ipſis quoq; exemplaribus eædem ipſæ imagines quaſi veſtiuntur, & viuificantur.

Nõ ineſt ergo imaginibus ratio ab exemplaribus diſtincta, propter quam colãtur, ſed eadẽ prototypi ratio formalis ipſarum eſt , velut actus & forma, qua adorantur. Vnde imago interuentu & congreſſu exemplaris, quod in ipſa repręſentatur, & veluti intuendum proponitur, terminat adorationis motũ, non materialiter, vt res, ſed formaliter, vt imago eſt, videtur enim mens prototypum ipſum cogitatione, & meditatione quadã ad imaginẽ trahere, & in imagine collocare, & ibidem intueri, vbi anima noſtra conquieſcit, & delectatur: vbi colit, & veneratur, vtrumq;, licet modo ratione q; differenti, quando exemplar propter ſe, imaginem autem propter repreſentatum in ea, illud exemplar adorat: ſimul tamen re vtrumq; adorat. Nam veritas ipſius rei in imagine includitur, & cõtinetur: cum ſigna, teſte Auguſti. neceſſariò, cohērent ijs: quorum ſunt ſigna, ipſum ergo repręſentatum eſſe, in imagine, imitatio eſt eſſe veri & naturalis, & ab illo dependent ſecundum analogiam: quoniam eſſe repręſentatum quædam imitatio eſt eſſe realis. Hoc eſt, quod D. Baſilius dicebat approbante Tridentino Concilio, *imaginis honos in prototypum reſultat*: & Nicænum Concilium,

Obſerua vt intelligas, idololatriã abeſſe in imaginũ vſu.

Aug. lib. de Magiſtro ca. 2 .3.4.&.5 & lib. 2. de doct. chriſtia. ab initio.

Cō. Cō-stan. 4. can. 3. *quod in ea adoramus descriptum argumentum*. At Constantinopolitanum adductum clariùs autem ad rem nostram decreuit, *quod secundum congruentiam rationis deriuatiuè adorari*, vel secundum analogiæ proportionem ad prototypa à quibus adorandi ratio ad imagines deriuatur.

Resolu-ad tollendam collisionem Conc. in se & ad S. Tho. Ex his ergo, ex vna parte habemus, vnde inuitis hæreticis imagines retineamus, earumque in ecclesia catholica vsum pium & necessariū & adhuc naturæ consonum esse. Et ex altera parte habemus vnde hæreticos exibilemus, quoties in imaginum cultu idololatriæ nos insimulant: quoniam totus ille vnius adorationis motus, vnus etiam & idem est, qui, vt sapienter dicit S. Thomas, imagini exhibitus in prototypum resiliat. Demùm habemus etiam vnde Cōciliū Nicænū legitimè explicemus, cum docet, verā latriæ adorationē nō imagini sed diuinæ naturæ reseruari: quandoquidē rationes formales distinguebat: siquidem cum vnitate adorationis realis, nō nil est distinctionis & diuersitatis in formali ratione cultus, vnicæ illius realis adorationis. Siquidem ergo diuersitas ista analogię, & proportionis est, nō in adoratione, quā fideles exhibent, sed in ratione & conditione adorandi, per quam, veritatem exponentes, os hæreticorū cū patribus in Nycena synodo obstruimus. Itaq; nec est distinctio nec analogia in reali adoratione, vt est in ipso exercicio fideliū sed vt in ratione adorationis, vti est in abstractione dis-

Obserua cautè.

ne disputantium,& ad hostes fidei respondentiū: sic loquebatur Nicænum Concilium cùm dicebat, *non veram latriam*. Rursum ad id alludebat, cū nùnc vnam, nùnc duas adorationes docebat: etenim imaginis & prototypi adoratio eadem est sicut imperfecti & perfecti, in eadem tamē specie. Ad populum tamen dùm habere sermonem contigerit, his distinctionibus, ad quas in scholis proponendas nos compellunt hæretici, non est vtendum, sed amplectendū illud Aug. documentū: ꝙ ipse de prędestinatione apponit, nos autē ad adorationem imaginum applicamus: *Dolosi*, inquit, *aut imperiti medici est, etiā vtile medicamentū sic applicare, vt aut nō prosit, aut obsit, sed vt fidelibus dicendum, sic currite vt cōpręhendatis, & per bona opera satagite certā facere vestrā electionem, ne respicientes ad præscientiam pereatis*: ita in proposito pronuntiandū, & pro nostra virili persuadendum, vt omnes vnà simul imaginem & rem cuius est imago eodem motu adorationeq; adorent, sine his distinctionibus, quę tamē pro scholis & contentionibus cū hæreticis obseruari debent, ne vnde fidē apud sapientes stabilimus, eandē apud simplices euertamus. Qui res in scholis versant, ad vnguē illas expendere tenentur: & sicut, quæ populo rudi in suggesto proponuntur clara & rudi mineruа, planè sunt explicanda, ita in cathreda, & in scholis minutissimè & singulatim sunt examinanda vt rectè & ad amussim magisterij nr̄i ministerio, prudēter fungamur.

Optimū & prudēs documētum.

Aug. to. 7. li. 2. de bono per seu. c. 21.

Aug. tra ɑ.36.& 37.secun dū Iohā.

Testante non semel Augustino, *ista non esse discutienda nisi hæreticorum commenta compellerent, gubernet catholicus inter hæreticorum scopulos fidei nauigium: quoniam cauēdum est in vtroque naufragium: multi enim hæreti i abundant, & ad hoc Deus abundare permisit, vt non semper in lacte nutriamur & in bruta infantia remaneamus: illi non rectè sapiendo fidelibus molestissimas quæstiones intulerunt, vnde cœperunt exagitari & fluctuare corda fidelium: inde ergo spiritalibus viris necessitas facta est, vt non solùm legant, sed intelligant dogmata fidei, vt contra arma diaboli, Christi arma proferant, ne ipsis tacentibus alios perire contingat*, hæc quæ Augustinus (partim verbis expræsis, partim in sententia) dixit, animum nostrum permouent, hæc cogunt subtiliús, & indagare, & distinguere, quæ ab antiquo sancta mater ecclesia Romana & syncerè tenet & planè docet: nam, vt dicunt duo Apostoli, & paratos nos esse opportet, *ad reddendam rationem de ea, quæ in nobis est fides*, & Alter *sapientibus & insipientibus debitores sumus*.

1.Pet. 3. Roma. 1. Cōsectariū quo adoratio latriæ pro suo ordine extenditur per res ipsas sic adorabiles.

Quo fit eadem latria adorare nos diuinitatem, humanitatem Christi, eucharistiæ sacramētum, crucem etiam & imaginem, suo tamen ordine perfectionis: nam latria diuinitatem per se primò respicit, in qua est vera, & fontalis adorationis ratio, vnde ad reliqua adorabilia deriuatur latria, propter participationem eiusdem diuinitatis, cui primariò cōpetit: Christi autē humanitatē per aliud respicit, ideò nō per se primò, nec per accidēs, per se tamen

Prima ratio latriæ per se primò in diuinitate. Secundo ordo adorationis, latriæ per se secundò in humanitate Christi.

tamẽ secundò, nempè, quia ad esse diuinum assumitur: animæ enim Christi & corpori vnicũ existere personę diuinę datur, vt in Ephesina synodo decernitur, quod assumptus homo nõ solum coadorandus & conglorificandus sit: vbi propositio *Con*, id dicit intelligi, vt cum alio adoretur & tãquàm cum altero, ob id, *vna supplicatione veneratur Emanuel*, veluti diadema & purpura simul cum rege teste Augustino. Concil. Ephesin. cap. 8. Castr. de hęresib. ver. Adoratio hęres. 2. S. Tho. 3. p. q. 17. art. 2. Aug. ser. 58. de verbis domini in fine

Speciebus autem sacramentalibus latria etiã exhibetur tertio ordinis loco: quia species sacramentales sunt velut indumentum regis gloriæ, & ibi est caro Christi adoranda, propter Christum Eucharistiæ latriæ cultum exhibemus, vt Concilium Tridentinum definit, & sacro sancta mater ecclesia obseruat: quamuis species sacramentales diuersum existere habeant ab existentia corporis & sanguinis domini: neque enim accidentia panis & vini subiectãtur in humanitate Christi personali vnione vnita, neque reali inhęrentia: quia his non afficitur corpus ipsum Christi: sustentantur tamẽ à persona Christi & corporis eius reali præsentia, ac virtute eius diuina, ita vt in sacramento persona Verbi sua existẽtia per vnionẽ hypostaticam sustentet humanitatem suam, & propria accidentia: & sua præsentia sacramentali panis & vini accidentia sacramentali vnione sustentat. Diuersus licet sit sustentandi modus, semper vnica est adoratio, humanitatis quidem propter esse existẽ- Tertius ordo adorationis latrięp secundò in eucharistia. Concil. Tri. sess. 13. cap. 5. & can. 6.

 tiæ diui-

tiæ diuinæ, quæ à Verbo in humanitatem assumptam redundat: specierum autem non propter hypostaticam & personalem vnionem, sed propter singularem illam & ineffabilem præsentiam, quā præsentialem & sacramentalem vnionem possumus appellare, quæ post hypostaticam arctissima est, ita vt arctior sit quàm purpuræ aut vestis cū rege, quę tamē si imponatur regi, & ipsum ambiat, etiamsi prorsus non sustentetur à regis existentia, cum rege tamen ipso adoratur, tametsi diuelli & separari posit: at species panis & vini, facta trans substantiatione panis, neque diuelli, neq; separari possunt, neq; aliò transferri, nec diuidi, nec vspiam possunt, secundum legem à Christo domino latam, in natura consistere sine corpore & sanguine domini post sacramentum cōfectum: ideò meritò ex vnica corporis & sanguinis domini existētia, vnica probatur, & conuincitur adoratio eucharistiæ: ob habitudinem illā eximiæ singularitatis.

Profectò D. Augustinus, Cyprianus, Damascenus, Eusebius Emissenus, Chrysostomus, Gregorius Magnus, atque Nazianzenus, cæteriq; sancti Patres trāsubstantiationem illam fieri dicūt propter adorationem, & panis & vini naturam substrahi, vt circa sacramentum visibile religionis adoratio & deuotio insumatur, vnica adoratione colitur in eucharistia, quod videtur, & quod non videtur, sicut Christus in homine, vbi humanitas adoratur,

Vniō Christi ad species sacramētales arctissima & proxima post vnionē hypostaticā

Aug. li. 3 de Trin. cap. 10. Cypr. de cæna domini. Dam. li. 4. ca. 14. Euse. ho. 5. pasio. Chris. ho. 5. in Matt. & 45. in Iohā. & 24 in. 1. ad Corint. Gre. ho. 22. in euāgel. Gre. Nazianz. in funere sororis Gregor. Cō. Vercelēs. sub Leon. 9. contra

ratur, quò diu ea diuinitas habitet & per eam operetur: sic in sacramento isto eucharistiæ quia ibi diuinitas habitat pariter & humanitas, quę per visibile ipsum sacramentum mirabilia in anima operantur. Quam ob causam Patres concilio Romano 114. episcoporum (D. Iuo. 120. scribit) contra Berengarium definientes, ei abiurationem indixerunt, nolentes sacramentum altaris vocari per synedochem corpus Christi, sed propriè, *ac sensibiliter sacramentum esse corporis Christi, atque corpus Christi sensibiliter videri, tangi atque inuehi in manibus sacerdotum tractari*, in isto statu sacramentali: sicut enim in statu naturali videbatur corpus idem, & Deus in ipso sub alijs accidentibus operientibus naturam humanam, & personam filij Dei in Christo: quoniam vt in illo statu naturali propter vnitam existentiam Dei et hominis, atque accidentium, etiam sensibiliter dicebatur videri, adorari, crucifigi quod existebat Deus et homo, et in se atque in apparentibus suis accidentibus, verè et propriè affligi: ad eundem penè modum in statu isto sacramentali, vbi (testante Sancto Thoma) humanitas est secundum se inuisibiliter, videri tamē dicitur per species propter ineffabiliter vnitam pręsentiā Christi, quæ accidentia panis et vini sustētat: eadem quippe lege, facta cōsecratione, corpus Chri sucedit accidētibus panis, qua adfuisset si durasset substantia panis, similiter de sanguine sub speciebus vini: et nō solū quo ad naturę opera

Berēga: & ipse retractauit Cōc. Roma. sub Nicol. 2. refertur de cōsec. d. 2. capi. Ego Berengar. D. Iuo. li. 1. part. 2. cap. 10

S. Thō. 3. p. q. 75. artic. 1.

vt denutritione,generatione,&compositione,sed etiam quo ad nomina & appellationes, cõsimilia omnia sunt,supposito tamen miraculo,reliqua ad
S. Tho. 3.p.q.77 pluribus articu. modum naturæ sucedunt:quod S.Thom.pluribus & eleganter atque verè docet.

Verè quidem asseritur & non per solam synedochem:sed totum quod existit cum accidentibus proprijs ipsius Christi,&alijs panis speciebus adiacentibus in ipso sacramento,etiam sensibiliter, ipsumChristum,& corpus eius,ac sanguinẽ in accidẽtibus panis& vini apparẽtia,videri,tractariq;
1 Co.10. manibus sacerdotum atque adorari, hinc Paulus *panis quem frangimus,communicatio corporis domini est.* Licet enim extrinseca illa accidentia panis & vini non afficiant Christi diuinam naturam,vel humanam,neque formaliter existant existentia Christi,
Loco. 11. vbi de ipsa persona Iesu. de quo suprà dictum est, sed propria creata existẽtia,illa tamen accidentia sic sacramentaliter vnita Christi præsentiam quodam modo afficiunt, vel potiùs Christo lege inuiolabili assistunt,& quandiu in rerum natura sunt,circunstãt Verbi & humanitatis Christi præsentiam,à qua sustentantur : vt ab vna existẽtia diuinę & humanæ naturæ in Christo sacramentalique præsentia , qua accidentia panis & vini continentur,et fulciuntur : ipsa accidentia eadem,et propria atque,vnica adoratione cum filio Dei adorantur:ob id nõ est locutio per
Ex San. Thom. opus:57. synedochem,sed propriè et absolutè dicimus cũ ecclesia,*Tantũ ergo sacramentũ veneremur cernui,&c.*

Quare

Quare cùm inuocamus sacramentum, oratio sicut & adoratio in totum id, quod existit, tendit: nam species separatim, neque adoramus, neque inuocamus, sed vnà totū ipsū sacramentū. Qua doctrina, ita asserimus eucharistię sacramento absolutè latriam impendendam, vt nostræ tempestatis lutheranos relegemus, qui contendunt tantùm per synedochem adorari sacramentum: quia res contenta in eo collocatur, cùm totum illud, quod videtur, tangitur, & percipitur, & corpus Christi dicatur, & ideò ꝓpriè inuocatur, & adoratur, quia ipsâ præsentia corporis & sanguinis Christi illæ species panis & vini, adiacent sustētanturq; & ob id species dicuntur, quia substantiā ipsam referūt, reprę sentātq; isthęc omnia, vt alia concilia omittam, nouissimè in Tridentino definita & declarata sunt, & de reali præsentia, & excellentia, atque de cultu etiam, & veneratione tanti sacramenti, singulariq; celebritate & solēnitate eius, &c. De cruce illa vera & viuifica, in qua Christus passus est, patet: quia Christi sanguine fuit rubricata, & tactu sanctissimæ humanitatis consecrata, atq; adeò adoratione latriæ veneranda ob hanc vnam rationem est.

In eucharistia ad quem inuocatio & adoratio dirigatur exactiùs quā Alf. à Castro ver. adoratio hęres. 2.

Cō. Tri. sess. 13. c. 1. 5. & 5. & can. 1. & 6.

Quartus ordo adorationis latriæ.

De cruce autem in quacumque alia materia, patet ex ecclesiæ cantu, *O Crux aue spes vnica, hoc passionis tempore, auge pijs iustitiam, reisque dona veniam:* quia sunt imagines Christi crucifixi.

Quintus ordo latriæ.

Hymn. ex Theodulpho.

Necessarius itaque est imaginum vsus, quòd natura

Origo imag. ab ipsa natura luculẽter declaratur. tura inclinemur ad Dei dilectionẽ & amicitiam, vsus autem imaginum quidam est quasi naturalis exitus amicitiæ: hęc sanè vis omnibus rebus insita est, ex similibus similia procreare: & quę nostris amicis similia sunt diligere, & in eis alacri complacentia gaudere. Quapropter cultus imaginũ Christi cum cultu Dei connumerandus venit, & ad eãdem virtutem latrię, & religionis speciem reuocatur, & sub primo præcepto decalogi cõcluditur, siquidem honos, qui eis exibetur prototypi gratia impẽditur: per imagines enim cũ rebus ipsis copulamur, & per eas cum ipsis exemplaribus quasi cõgredimur, coniungimurq́;. Id regius vates subindicabat dum dicebat, *apprehendite disciplinam ne quando irascatur dominus & pereatis de via iusta*, hoc est, iuxta veritatem Hebraicam exosculamini & (Psalm. 2.) reueremini filium eiusque doctrinam: illum vestrum regem & dominum agnoscite, illum summa pietate colite. Solemus quidem in osculandis principum manibus, & vrbanitatem nostram, & obseruantiam testificari: in nihilo autem magis hæc reuerentia relucet quàm in fidei religione: adorare ergo actus est iustitiæ. Vnde Alexander ille de Ales docet, quod primo præcepto, (Alexan. de Ales 3. p. q. 30) quo latria continetur, idololatria prohibetur.

Naturalis itaque ratio dictat, propter Deum latria esse colendas, ita vt qui hanc doctrinam reijceret, naturæ repugnaret, & vt asserit Nicænum Concilium, naturali inclinationi contradiceret,

secundũ

secundùm analogiam ad sua prototypa, & seruata debita proportione venerantur, vt ex Cõcilijs Nicæno & Tridentino dictum est, & in Constantinopolitano dicitur, *Dignum est, vt secundùm congruentiam rationis & antiquissimam traditionem propter honorem, qui ad principalia ipsa refertur, etiam deriuatiuè imagines adorari*: dicitur ergo in Concilio rationis congruentia, illa quam nos analogiam dicimus, & cum addit adorari deriuatiuè, illam adorandi rationem respectiuam significat. Semper enim, vt dicit Cyrill. imagines cum suo exẽplari eodem honoris loco habendas, quoniam, inquit, *affinem retinent & cognatam similitudinem ad suum exemplar*: habent enim imagines in se intrinsecè vnde adorabiles sint, per respectum tamen ad extrinseca exemplaria: quoniam in se habent fundamentum similitudinis, & descriptum exemplaris argumentum expræssum: vnde quãdam cognitionem & affinitatẽ cũ prototypo contrahunt. Malignè ergo & callidè antiquus ille generis humani hostis, sub pretextu religionis in medios fluctus cupit fidelem Israëliticum populum prorumpere, vt in tam acerbum idololatriæ facinus perducat: vndique enim, vt nostram corrumpat vitam, fidem contaminet, constantiam subuertat, insidias instruit: & videns, Christi aduẽtu, sibi arripiendum imperium, fraudem insignem excogitat vt sanctũ *Moysis* corpus reueletur, & sub religionis specie atque titulo incautos Hebręos falleret.

Con. Ni. 2. act. 6. tom. 4. Cõ. Cõstant. act. 10. can. 3

Cyrill. in allocuto rio ad Imperato-rem The od. & ex Thesauro.

Totius istius locus vsus & collocatio.

Attente cõſidera.

Sed occultãdum eo tẽpore fuit, quoniã paruulus erat ille populus,&idolatriȩ cupidus:ſeneſcente iam mũdo,quamuis ipſe diabolus per ſe,& per ſuos miniſtros non ceſſat ſchiſmata adinuenire,vt eccleſiæ vnitatem funditùs tollat,tectis atque diſſimulatis erroribus tentat nos ſeducere, in reliquiarum contemptum, vel imaginum traductionem,vel ſcripturarum corruptionem.Sed iam ſpõſa Chriſti paruula non eſt,vbera habet, detecta ſunt omnia pericula,diſceſſerunt tenebræ,& omnes iam ſapientes,& inſipientes ſine idololatriæ detrimẽto debitè ſacras reliquias veneramur. Ita per concilia & ſanctos Patres ſancta docet Dei eccleſia,ſpem reſurrectionis confirmans, auxiliũ & ſuppetias pro iſta peregrinatione quærẽs,& petens viæ conſolationem,& ſocietatem ſibi aſciſcens.Sileant hæretici,taceant hoſtes fidei,obmuteſcant aduerſarij,diabolum eorum principem in præſenti vident conuictum, eis non maledicimus ne blaſphemia inficiamur,ſed vindictam & iudicium Deo optimo maximo cum Michaele Archãgelo reſeruamus.

Fructus reliquiarum.

Commoda maxima ex imaginũ vſu,perfunctoriè per capita inſinuãtur.

Per hãc fidei catholicæ doctrinam relegatum eſt noſtræ ſalutis diſcrimen,quod ſub imaginum ſpecie dæmon inducere intendebat,& apud omnes, natura etiam teſtante & declarante:apertum eſt, imaginum vſum multas habere ſenſuum diuitias, quæ partim natura,partim relatione conſtantiſsima ſunt : imaginis enim ipſo earum vſu inſtruunt

noſtrum

nostrum intellectum, dum doctinæ causæ subser uiunt, memoriam iuuãt, voluntatem piẽ afficiunt: imagines quoque ad fidei protestationem condu cunt, ad solatium etiam, vt habeamus descript um aliquod sanctorum argumentum, cui signum be- neuolentiæ, & honoris impẽdamus, & ipso opere vsu atque exercitio aduersariorũ petulantẽ repri- mamus audaciã: & eo ipso quo nos & se ab hac re ligione hęretici isti dimouere nituntur, eo magis catholici religiosiores nos ostentare debemus, vt illi confundantur, qui imagines impiè veluti ido- la audaciùs confringunt. Coherceamus igitur eo- rum temeritatem, & absque maledictione & blas- phemiæ contumelia per libertatem christianam os eorum in domino, & dominatore Christo Iesu syncerè obstruamus, & verã imaginum adoratio- nem ab idololatrarum superstitione vendicemus. Nam sicut hęreticorum corypheus dæmon, nihil magis cupit, quàm apud nos eodem gradu ima- gines haberi, in quo sua idola apud Christi sequa- ces habẽtur: ita & nos ècontrariò occurrẽtes, ima gines in maximo debemus habere pretio: mirè enim iuuant, & non solùm chtistianam pietatem promouent, sed fidei catholicæ cõfundũt hostes: quos proprio epitheto Beat. Thaddæus, impios vocat: arroganter & malignè cupiunt isti, omnem occasionem, Deum ritè & legitimè colẽdi, fundi- tùs èmedio tolli: nimirùm quòd illos pręsumptio, quæ verę sapientiæ nouerca est, transuersos agit,

Egregiũ exẽplar. nobis præstitit Nicæn. 2 ad finem Acto. 5. statuit in crastinũ imaginẽ ab omni bus vene randã & salutãdã quod & fecit.

& medios rapit. Nos contra ecclesiæ Romanæ obedientiā contineat, ducat & reducat, cuius, *vbera quæ meliora sunt vino*, auidè sugere debemus, vocem eius audire, eiusque imperio & traditioni stare, conducibilius enim nobis hoc erit, quàm nudas rationis nostræ euidentiolas (si ita dicere liceat) superbè & ambitiosè sequi, sancta ecclesia apostolica ducente, vt dicit Sapiens, *in viam ruinæ non ibis, neque offendes ad lapidem*: tutissimum sanè consilium: ob id mentem atque pedem constantissimè figentes, ad sequentia progrediamur. Hæc, (quæ dixisse & particulæ opportunitas, & hereticorum atq; æmulorū importunitas compulerunt) dicta sufficiant.

Cant. 1.

Eccle. 32

LOCVS XIX

DECIMVS NONVS LOCVS ex ſeptima particula de notis hęreticorum in particulari, *ibidem in tota ſeptima particula ex exemplis ſcripturæ & ſimilitudinibus naturalibus.*

Væ illis, qui in via Cain.&c.

COMMONET ergo B.Iudas Thaddæus, vt hæreticos fugiamus, & eorum veſtigia ob inſignem impietatẽ caueamus: ſiquidem omni ſe peccato maculant, & ſpirituali, & corporali, quia non ſiſtunt in ambitione, ſuperbia, & arrogantia: ſed hęc vlteriùs in delectatione carnali abſoluũt. Quod ſicut S.Tho.ex Greg. elegãter admodũ bimembri hac diuiſione omne genus peccati cõpręhẽdit: ſic B.Iud. tria docet eſſe hæreticorũ genera, quæ in hæreſim veniunt: quia mouentur, vel ex inuidia, & iſti ſunt de Cain familia, vel ex auaritia, vt ſequaces Balaã contra propriam conſcientiam militant, vel tãdem propter ambitionem, vt qui imitantur Core, omnem ordinem turbantes ſuperioribus reſiſtũt: Væ ergo illis, quia eos ęterna expectet damnatio.

Hæretici omni peccato & ſpirituali & corporali contaminãtur

S. Tho. 1.2.q. 72 articu.2. Greg. li. 31.mora. cap. 31.

Occaſionem præſtabat locus iſte, vt de inuidia verba faceremus, ſed apud Sanctum Thomã ſatis dictum reperies: mea tamen intererit oſtẽdere eam eſſe viã Cain, & eorum qui odio & inuidia fraternæ charitatis eum imitãtur, & vſque ad rixã, contentionem & homicidium progrediuntur.

Cur author non agat de inuidia. S. Tho. i.2.q.36. art.8. & 2.2.q.36.

Via Cai. Viā ob id Cain ingrediūtur, apud quem in eiusq; schola inuidiā & fratricidiū didicerunt, sicut Cain, fratris Abel puram inuidit vitā, quē ob id occidit, ita impij, blasphemi, furciferi, purioris vitæ viros & religionis christianæ studiosos, ex inuidia nunquàm non persecuntur. Viā vocat quoniā hāc vitā ingrediētes eligūt, & meliori fideliū viæ inuidēt insidianturq;: & quia sicut Cain gladio spiritali, et corporali fratrem occidit, qui ob id á Deo maledicitur, et relegatur, ita et isti ipsius Cain imitatores pessimè dogmatizant, quamobrem à Deo maledicuntur, et sicut vagi et profugi sunt super terram.

Gene. 4. Ad istos etiam in persona Cain extenditur, quod dixit dn̄s. *Maledictus eris super terram, qui cùm operatus fueris eam non dabit tibi fructus suos, vagus & profugus eris super terrā*, et si Cain dixit, *maior est iniquitas mea quàm vt veniam merear*, isti profugi, et desperabundi de diuina misericordia diffidunt.

Error Balaā proprius quā uis omni peccanti cōmunis. Num. 23. S. Thō. 1.2.q.77. artic. 2. Arist. 7. Ethicor. cap. 2. Prou. 14. Errorem vocat Balaam, vt diuina traditur scriptura: quoniam Balaam ex deceptione, sub cupiditatis specie, amore terrestrium, cœlestia, neque dubitauit, neq; veritus est impugnare: vt intelligas, hoc nouum scœleris et auaritiæ genus, quod isti impij cum Balaam addunt, ex errore, et deceptione procedere. Nam quamuis omne peccatum ab ignorantia prodeat, et ex inconsideratione, vt S. Thomas ex Aristotele docet, *omnis peccans est ignorans*, et Sapiens, *erant qui operātur malum*, tamen per auaritiam

auaritiam peculiariter dicũtur decipi, illaqueari, & vitio sui præceptoris Balaam obcœcari donis, quæstu, atq; mercede ita effusi sunt, vt mereantur in aliud genus sceleris incidere, & in tam immane facinus prolabi, vt quod malum & scelus est grande, pro virtute ducant. Sicut enim Balaam mercede ab Ammonitis & Moabitis corrumpitur, vt populo, quem Deus benedixerat, malediceret, ita hi antichristi præambulones præ auaritia & quæstu errant, maledictis impetentes, & conuitijs lacessentes viros in Christi & ecclesiæ obedientia ambulantes, quibus Iesus Christus dominus benedixit.

Effusi dicũtur mercede, quia nihil sibi temperãt, & euacuati gratia Dei in omne scelus parati effunduntur, & prolabuntur: effusi ergo sunt mercede, hoc est, propter mercedem, siue mercedis gratia effunduntur, hoc est, corrumpuntur, & omni vitio prosternuntur. Effusi-gratia.

Contradictionem Core nobis sacra pagina demonstrat, eosque significat, qui increpatione sanctæ Romanæ ecclesiæ emendari contemnũt, sed appetitu excellentiæ, & honoris & indebitæ dignitatis ambitione, ab vnitate ecclesiæ catholicæ, se scindunt & segregant. Core imitatores fuere Iohannes Ecolampadius, & *Martinus* Lutherus, & reliqui omnes impij veritatis impugnatores, qui viuẽtes & quasi eligẽtes in infernũ descẽdunt. Tribus his exemplis, ex sacris historijs desumptis, Contra dictio Core. Num. 16 & 26.

Recapitulatio trium notarum ex tribus exẽplis spiritualiũ peccatorum

tria,& in vniuersum omnia hæreticorum peccata comprehendit,quæ spiritualia nũcupamus,vt scilicet, ex inuidia ecclesiasticę dignitatis per Cain, secundò ex auaritia effrennis cupiditatis per Balaam,demùm per ambitionem honoris & inobedientiam Core,subintrantium nostra tempestate hæreticorum notas, luculẽtiùs dignoscamus & distinguamus,& quasi à longè,vt dicitur, salutantes subolfaciamus , vt minori periculo eos fugiamus: sunt enim ista cognitu difficiliora,& non facilè eradicantur.

Quatuor notis carnalium peccatorum hæreticos distinguit.

Descriptis notis spiritalibus, signa hæreticorum carnalia & ideò manifestiora nobis proponit statim ex quadruplici hęreticorum effectu,dũ dicit, hi sunt in epulis suis maculæ,conuiuantes,sine timore, semetipsos pascentes,primum signum, maculas esse,quoniam sua impudicitia nõ solùm alios maculãt,sed ipsissima sunt macula,siquidem in epulis suis non cõtenti sunt semetipsos maculare,sed alios etiam sua fœditate contaminant,& sordescere faciunt: quandoquidem adhuc in epulis quas sub dilectionis prætextu parant ad confirmandam, vt ipsi putant,charitatem,&munusculis, quæ charitati inniti dicunt, ad pauperes releuandos &refocillandos,ad insigniorem fœditatem,& luxum intra honesta charitatis,& frugalitatis exempla, crapulas libidinis,impudicitias suas multiplicant. Adhuc enim illo tempore in ecclesijs mensæ fiebant, vt notauit Paulus, quas charitates appellabant.

Insignis est impudicitia, quæ ex charitate deriuata palliatur.

1.Co.11.

Per

Per epulas ergo charitatẽ possumus intelligere, vt Erasmus vertit, & in margine aliquorum bibliorum notatur, quoniam epulæ ad charitatem conciliandam parabãtur, quod in hodiernum vsque diem durat, vt amici se se inuitent, ne desuetudine amicitia pereat.

Vtrouis modo legas, idem sensus habetur, videlicet, vt hi non solùm in conuiuijs tam immoderatè delicientur, vt alios fœdent, & sordefaciant, sed etiam sint ipsa macula. Vbi primum signum sit impudicitiæ, quam miscebant etiam inter conuiuia, quæ ad pauperum leuandam inediam instituerentur, charitates & dilectiones vocabant, vt sensus sit, ipsi inter suas charitates conseruorum maculæ sunt, & crapulæ, atque ventri indulgent: quoniam non ad pauperum vtilitatem sed vt occasionem captent illiciendi & fallendi, vt etiam Diuus Petrus notauit. 2. Pet. 2.

Areta legit, hi sunt in charitatibus vestris scopuli: quoniam scopuli nauigantibus sunt infesti ac perniciosi, quandoquidem inopinatò occurrunt: sic isti epulantibus insperatam perniciem inferunt, neque abs re: quoniam velut, *spilades*, cauernosas maris rupes signat, quæ non præuissę naufragium adferunt nauigantibus, ita impostores isti sua amicitiæ simulatione intrepidè Christianorum conuiuia adeunt, & nisi præuideantur & obseruentur, periclitari, & naufragari faciunt conuescentium animas, *spilades*, subinsinuat hic Areta in hac epistola.

Plin. in præfatione libr.5. B. Iudas quas Plinius *tenias* vocat, quibus allidentes fluctus candicareque visi nautas territãt: quod argumento est, intùs latere scopulos: sic sub hypocritica istorum simulatione latet venenũ, sed de hoc sat sit.

Crapula. Notat statim signum alterum, de crapula, scilicet, dum dicit, conuiuantes, propter commesationem ebrietatis.

Contẽptus quia sine timore. Tertium subdit, sine timore, quo ad ineptam lętitiã, vt vbi exultãt cum malefecerint, & omni pospo- Prou.28 sito timore, nec Deum timentes, nec homines re- Eccl. 25. uerentes temeraria securitate intrepidè & securè Eccl.1. prolibito carnis carnaliter viuunt. Multò aliter cõ Locus d timore relinquitur. sulit Sapiens dicens, *Beatus vir qui semper est pauidus*, & alibi, *de propitiato peccato noli esse sine metu, neque addijcias peccatum super peccatum. Timor enim domi*- S. Tho. 1.2.ã. q. 41. ad. 45.&2.2 q.19. & &.q.135. *ni expellit peccatum, nam qui sine timore est non potest iustificari & corona esse iustitiæ.*

De timore habes apud S. Thomam multa egregia, & vt est passio, & vt est donum Spiritus sancti, Gula varia peccata inducit quem etiam locum præ tereo. etiam vt est vitium oppositum fortitudini, frequẽ tissimè autem accipitur in sacra pagina, & apud sacros doctores pro mundano, aut filiali, aut initiali, aut seruili: quę inde sũt petẽda, vbi multa nostris commentarijs ad San. Thomam: hic non sunt cuncta inculcanda, in immensum enim cresceret S. Tho. 1.2.q.72. commentatio.

ar. 9. & 2. 2. q. 148. arti. 4. ad. 1. Cur autem in commesatione, & conuiuijs opus sit timore, idem S. Thomas latè docet, contingunt enim

enim ibi plures corruptiones: quia motiuis diuersarum circunstantiarum species peccatorum variantur facilè multiplicanturque, Caietanus eleganter multa dicit, docens quòd ex parte intẽtionis ipsius peccantis diuersæ circunstãtiarum corruptiones oriuntur, quòd præproperè comedat, aut immoderatè, aut lautè & dilitiosè, & per similes circunstantiarum variationes, variæ inducuntur species. Sed horum gula ad aliam & nefandam transfertur speciem: quoniam ad maculandos proximosque inficiendos vitium est capitale, quod isti pro primo motore & conciliatore vsurpant. Notent gulosi.

Quartum signũ est quo ad mensam, seipsos pascentes idest, suam cutem egregiè, Epicureorũ more, curantes pro suo arbitratu luxuriosè viuentes, qui cùm inter hõnesta charitatis & frugalitatis exempla temperantiam suo conuictu docere deberẽt, insigniorem feritatem ostendunt, dum omnia nõ ad pauperes alendos, sed ad se ipsos refocillãdos conuertunt: charitate, munusculis, ad luxuriam inuitantes, abutuntur, peiores & fœdiores sunt isti quàm illi, quibus Sapiens Væ dicit, *Væ tibi terra cuius rex est puer & cuius principes manè comedũt, beata terra cuius rex nobilis est, & cuius principes comedũt, in tempore suo & ad reficiendum & non ad luxuriam.* Hos denotat B. Iudas in præsenti, hos deplorat Ezechiel. *Væ pastoribus Israël, qui pascunt semetipsos,* & Iob condemnat suo exemplo, *si comedi bucellam panis solus, & non comedit pupillus ex ea.* Mensa istorum Eccl. 10. Ezec. 32. Iob. 31.

Summa dictorũ de notis carnali-bus.

His ergo peccatis, carnalibus tanquàm euidentissimis signis, notandos hæreticos, docet esse ex macula quo ad impudicitiam, ex cõuiuijs, quo ad crapulam, ex contemptu, quòd sint sine timore, quo ad ineptam lætitiam, quòd se ipsos pascãt, quoad victum mensæ.

Similitudinibus naturalibus intùs & incute exprimũtur hæretici.

Insuper tertiò impios hos fidei hostes parabolis & similitudinibus naturalibus prodit, & quasi propriarum figurarum lineamentis describit: & quo ad priuationem & carentiam boni demonstrat.

Nubes prædicatorum apostolicorum symbolũ Aug. super Psal. 96. Isai. 60.

Principiò assimilans eos nubibus sine aqua, quæ á ventis circunferũtur: *nubes*, enim in diuinis literis prædicatores significant, ita Augustinus super illa verba, *Apparuerunt fulgura orbi terræ*: & Isaias eos significat illis verbis. *Qui sunt isti, qui vt nubes volãt, & quasi colũbæ ad fenestras suas*, nam apostoli & prędicatores altè debent volare, conuersationem in cœlis habentes, tenues spiritu humilitatis, pluentes doctrinam sapientiæ, splendentes virtutum exẽplis, corruscãtes miraculis: tonitrua doctrinæ & veritatis emittẽtes cõtra fidei inimicos, contra prauos autem, pœnas æternas fulminantes, vt saltem timore pœnarum resipiscant. Ob concessos tales apostolicos viros regius vates quasi gratias Deo agens, inquit, *Domine in cœlo misericordia tua, & veritas tua vsq; ad nubes*, nubes à vapore terræ eleuantur, sed à Deo humectantur & rore cœli replentur, coagulantur, vt effundant sapientiam, pluant iustitiam. Magna quidem & formidanda

Psal. 35.

est illa

est illa commiratio, quam dominus per Isaiam vineæ suę facit, *Et nubibus meis mandabo ne pluant super eam imbrē*, si inde enim Christus Dominus suæ misericordiæ rorem subtraheret, non potuit non prouenire miserabilis sterilitas: quoniā ipse enim Christus Dominus vera nubes & prædicator est, quod pręuidens regius vates magnificabat eum dicens, *quoniam quis in nubibus æquabitur domino similis erit Deo in filijs Dei*: ipse enim vera est nubes, quę legitimā verè doctrinæ pluuiam effundit, cui in potētia, neque prophetæ, neque apostoli ęquantur, quia nemo similis est ei in essentia, cùm Deus sit, neque in filijs Dei, quia solus ipse filius est naturalis, neque in virtute, quia solus ipse mare bonitatis est, & salutare Dei, de cuius plenitudine omnes nubes aqua cœlestis doctrinæ replentur. Nubes sunt isti, sed ab exhalatione terræ potiùsquàm à vapore eleuati, spiritu arrogātiæ, & superbiæ, tronare quidem videntur, dum magna pollicentur: sed impostores sunt, & nubes inaquosæ, quæ, quo minus de aqua habent, & doctrina veræ sapientiæ, tantò leuiores sunt, & faciliùs à ventis circumagitantur: quoniam leues & steriles nubes sunt, hoc tamen agentes, vt cœlum obnubilent, & terram tenebris obducant, & obscurent, caligineque repleant. Minimè tamen refrigerant, aut irrigant, sed dæmone ducente, ventis tentationum, velut à ventis omni motu cōcupiscentię circūducūtur, sinistrorsūm, retrorsūm vè quo cœcus

Isaiæ. 5. Christus vera nubes.

Psal. 88.

Iohā. 1.

Heretici quales nubes sint.

ducit appetitus peruersis opinionibus deprauati,
Psal. 9. Eph. 4. *In circuit u impij ambulant & omni vento doctrinæ circũ feruntur*, propter instabilitatem non permittunt doctrinę veritatem, sed vanis falsæ doctrinæ persuasionibus à veritate abducti in cœlum os suum ponentes, peruersè, & superbè diaboli suggestionẽ dogmatizãt, detestabilibus documẽtis obtenebrãtur, prauis dæmonũ studijs & furijs agitati.
Mox arbores autumni. Mòx arbores autumnales, hoc est, infructuosos & inutiles, vt notet pigritiam ad bonum, de quibus
Matth. 7 benè Christus dixerat. *Non potest arbor mala bonos fructus facere.* Sed isti vltra malitiam autumnales sunt arbores, quòd illo tempore (pręsertim in terra repromissionis, quæ calida est) non solum iam sine fructu sint, & folijs spolientur, sed marcescãt quoque: & si quandoque extremo autumno flores emittant ipsis agricolis, signũ est euidẽs mòx emorituras. Ad viuum igitur exprimuntur isti, qui tardè aut nunquàm fructum tulerunt, apparentiã virtutum si quam habent, perdunt, sine virore & vigore veræ doctrinæ sunt: et si quando florescere videantur, est, quòd se in angelum lucis transmutent, vt à Deo breuiùs confusi in exitium mittantur æternum.

Arbores, si autumno plantentur, frũctus non ferũt primitiuos nec suaues, sed insipidos inutiles atq; acres isti tales sunt, qui falsas doctrinas seminare moliuntur. Insuper si ex arbore autumnali aliquis supercrescat fructus, adulterinus est, nullam prorsus

ſus habens vtilitatem, niſi vt abſcindatur, & porcis traddatur, qui vitiorũ turpitudinib9 paſcũtur, vt in parabola filij prodigi, Lucas inſinuat, iuxta expoſitionem Hieronymi, & Bernardi: & meritò quidem, quia in luto incredulitatis verſantur, vitã enim habent in omnibus parùm euangelicæ doctrinæ reſpondentem, non viuunt, ſed marceſcũt, & nihil non rediculum habent.

Lucæ. 15 Hier. in epiſt. ad Titum. Bernar. ſerm. de S. Bene.

Hæretici arbores bis mortuæ.

Bis mortua mortua eſt arbor, quæ non facit fructum bonum, quæ vltrà malum facit, bis mortua, appellabitur, & quæ ſine fronde, & inſuper ſine fructu: bis mortua, etiam dicitur: ita iſti mortui ſemel corpore, iterùm mortui anima: iam poſt ſuſceptam baptiſmi gratiam ad priſtinos reuertuntur errores: bis mortui, ſemel radice originalis, iterum in radice actualis peccati, peſsimam & abominabilem ferentes apoſtaſiam: vt intelligamus priuari hos omni diſpoſitione ad bonum, folijs etiam propter varietatem, & incertitudinem verborum, & fructu boni operis, cùm bona omnia omittant, mala omnia committant.

Heretici erradicatæ arbores.

Fides & charitas diuerſi modè ſũ damẽtũ ſalutis

Erradicatæ arbores, quia non ſolum à charitate, ſed à fide etiam, *quia licet à nobis prodierint non erant, ex nobis*, ſed vt dicit dominus, *ſi quis in me nõ manſerit, mittetur foras ſicut palmes & areſcet & colligent eum, & in ignem mittent & ardet*, ſic ſcriptum eſt, *præuaricatores autem ſicut ſpinæ euellentur vniuerſi*. Hæretici præuaricatores ſunt, qui velut ſpinæ de eccleſia, quæ eſt terra viuentium, auulſi incendio æterno com-

1. Ioh. 2. Iohã. 15. 2. Re. 25.

Eucherius ibi. busti peribunt, vt exponit Eucherius: ita & isti & à fide defecerunt, & à veritate exciderunt, in schifmatis & apostasiæ baratrum se se præcipites dede runt. Deprecatur ergo B. Thaddæ. in præsenti, ꝙ Ephes. 3. Paulus optat nobis, *Christum habitare per fidē in cordibus nostris in charitate radicati & fundati*, fides enim Cō. Tri. sess. 6. c. 8 & can. 9. licet principiū sit nostræ iustificationis, & salutis fundamentum atque initium, vt dicitur in Concilio Tridentino, frustra tamen est fides, quæ non habuerit in charitate defixas radices. Dicimur tamen in charitate radicari & fundari: quia et si via executionis & ordine causæ materialis videatur esse, & re vera sit initium & radix, tamen ordine intentionis & perfectionis, siue in genere causæ, formalis, charitas radix dicitur, quatenus est forma omnium virtutū: ergo si fides radix est nostræ salutis, eandem dicitur charitas radicare & fundare, quatenus eam per opera fidei catholicæ con- Piè ad modum remouetur collisio inter Paulum & Conc. Triden. sona cōplet & perficit. Et non est inter Paul. & Cōcil. collisio, quoniā ex ipso modo loquendi differentia nobis insinuatur, quia Conci. dicit, fidē esse radicē, per nomē substātiuum, ꝙ sonat substantiā & radicē, sed charitas dicitur radicare aut fundare, S. Tho. 1. 2. q. 65 ar. 2. ad. 2. 2. 2. q. 23. ar. 8. ad. 2. per verbum, aut participium, quod sonat actionē: *& ita fides firmitas est charitatis, charitas autē robur est fides*, quia fides ex charitate alitur, & sustentatur, & charitas forma est & perfectio fidei: sic habes apud S. Thomam, & suprà latiùs à nobis dictum.

Fluctus feri maris, positiuā istorum in ecclesia impugnatio-

nationem describit, vndarum in more, modo in altũ se se efferunt, modo in infima impetu recidunt, rursum se se erecturi: *feri* nominatiui casus cùm sit, accõmodatiorem facit sensum, vt sit adiectiuũ fluctuum quàm si sit singularis numeri concordans cum mare: id ipsum indicat textus Grecus, dicit enim cymata argia thalassis: vbi vox *feri*, respõdet, in nominatiuo plurali ad vocẽ fluctus sed vtroque modo proposito præsenti quadrat: quoniã sunt veluti feri fluctus in hoc feroci & turbido mari mũdi, quã ęstuare & sęuire faciunt, crudeliter omnia inquietantes: q̃ prædixerat Isaias, *Impij autem quasi mare feruens, quod quiescere non potest, & redundant fluctus eius inconculcationem & lutum*, pij in tranquilitate viuũt, sed impij aptissima ratione similes sunt feruenti & inquieto mari, sunt enim amari contẽtiõibus, tumidi superbia spumabili liuidine: mutabiles incõstantia, turbulenti, fluctuosi, fœtorẽ pessimũ spirantes, quę omnia inficiunt, aliarumq; maris conditionum sunt imitatores, (quia subdit,) despumantes suas confusiones: vt enim mare propellit in litus limũ spumas & alias spurcitias, vt se purget: litus tamẽ coinquinat, sic impij isti dum se laudant, blasphemias & maledicta euomũt, vt se defendãt, alijs vitiorũ notas inurũt, sacrilegaq; excogitãtes ex suis cordibus effundunt, fideliũque splendorẽ maculare contendunt, & feris fluctibus arrogantia, litibus, & rixis, veluti feruens mare, terram commouent, ita isti fideles perterrent: quantò tamen

Loco de necessita te fidei. Heretici fluctus feri maris.

Isai. 57.

Despumantes suas confusiones

men altiùs se se superbientes extollunt, tantò amplius cõfusi, vel quasi in spumas leuissimas dissoluuntur, euanescunt, & pereunt. Nam cùm terram attingunt: franguntur, & in litore in lutum cõuersi pedibus transeuntium conculcantur: terribiles sunt & formidabiles mũdo, sed cùm ad sepulchrũ, quod litus est huius maris, perueniunt, contemnuntur, conculcantur & pro nihilo habentur, vt rectè Isaias dixit, *Impij non quasi mare*, quia hoc aliquando quietum est, sed *quasi mare feruens*, quod nunquàm quiescit, & cuius fluctus in conculcatione & lutum redundãt, despumãt confusiones suas falsam doctrinam garriẽtes, indebitè, vanè infusè, inhonestè scripturas exponẽtes furiosè, & impetuosè omnia turbantes: teterrimũ, & malę doctrinæ, & pessimæ vitæ odorem spargentes.

Obserua

Ob id subdit, *sydera errantia*, quòd in impugnanda ecclesia, veluti volantia sydera sine certo & cõstãti itinere per errores fluctuãt, proprioq́; ductu reguntur, ab vniformi veritatis regula disformes Erratici planetæ à fixis stellis hoc distãt, quod pręter motũ superiorũ orbiũ, proprios habẽt motus, & quidẽ ab occidẽti in oriẽs, ob id nũquã in eodẽ loco, vbi pridiè oriuntur, aut occidunt, sed modo ad plagã aquilonarẽ, nũc vero ad meridionalem nunc verò sub ecclyptica, nũc directi, iterũ retrogradi, nunc stationarij, nunc in auxe, deinde in opposito auxis, ita sanè isti nullo certo loco cõsistũt, nunquàm eandem doctrinã disseminant, instabilẽ habent

Heretici sydera errantia

Differẽtia inter erraticas & fixas stellas.

habēt docendi viuendi: neque in ecclesia catholica, tanquàm in octauo orbe, figuntur, sed in alijs orbibus proprios suos & exorbitantes motus habēt, intellectu errantes, voluntate deprauati, sensualitate effrenes & corrupti, vani, præsumptuosi, cupientes suam ostentare scientiam: sydera quidē sunt, vt ipsi putant, lucentia & prædicantia, & ipsi iactitant veram doctrinam, tamen sunt errantia à solido veritatis fundamēto, minimè fixa in soliditate semel traditę fidei nec sub firmamento ecclesiæ catholicę, vbi resplendet sol iustitiæ, consistunt.

Nautę naues non dirigunt secundùm stellas errātes, sed, fixas: ideo isti apostatę de numero sunt errantium stellarum, quas *draco ille magnus & rufus habens capita septem et cornua decē, et in capitibus eius septem diademata, et cauda eius trahebat tertiam partem stellarum cœli, et misit eas in terra*, à cœlo turbauit & inmundum misit & ita eius spiritu aguntur, iuxta illud, *Deus Deus meus pone illos vt rotam* (figuli) *et sicut stipulam ante faciem venti*, Deus cui ego credo, & in quo spero, agātur obsecro isti inimici tui veluti rota à dęmone istorum figulo, agantur, inquā, spiritu vertiginis, pręcipites, instabiles, & fragiles sicut stipula, & mobiles quocunque vento, & non subsistant in malitia sua, ne possint pijs fidelibus præualere instar rotæ impij isti agitentur.

Venerabilis Beda de planetis quædam ponit vt ex sacra pagina demonstret , in malam partem

Obserua Apo. 12.

Psal. 82.

Bed. quędam de planetis. Beda in hunc locum.

Lucæ.8. vſurpari, vt apud Lucam, *Sol*, qui pro Chriſto ſolet accipi, *Sol iuſtitiæ*, & pro perſecutione, *ſole autem orto ſtatim apparuerunt, quoniam non habebant humorẽ*, De luna quæ pro eccleſia ſumitur, dicitur tamen, Eccl.27. *ſtultus vt luna mutatur*. De Lucifero, qui pro Bapti- Iſaiæ.14 ſta ſumi ſolet, Iſaias pro diabolo accipit. *Quo modo cœcidiſti Lucifer qui mane oriebaris, vulnerabas gentes*: & ſic de alijs: qua ratione erraticæ ſunt ſtellæ, in malum ſonant.

Væ duplicẽ pœnã æternã dicit, vnã dam ni alterã ſenſus.

Quibus procella tenebrarum ſeruata eſt in æternum. Væ prædicit, nimirum quia in caliginem & ſpecum tenebrarũ q; ergaſtulum mittẽdi ſunt, qui locus in ęternũ manebit, nimirũ paratus eſt diabolo & angelis eius, & illã procellã tẽpeſtatis tenebrarum exteriorum cum diabolo ſunt experturi, meritò in procellas, ſupplicij æterni emittentur & compellentur à ſocietate bonorum diſcedere, qui pacem eorum turbabant. Quo circa B. Tha. væ duplicis pœnæ prænuntiat, pœnã ſenſus ſignificat per procellã, pœnã dãni per tenebras, & hæ quidem horribi- Matt 22 &.25. liores ſunt & magis palpabiles illis, quæ viſæ ſunt apud A Ehyptũ, ideò dñs dixit mittendos in tenebras exteriores, quoniã nõ ſolùm excœcati interno & naturali lumine cordis, ſed etiã externo, ꝙ ex Dei gratia pẽdet: in exteriores tenebras, ideſt, extremas, quia extra mundũ, vt indigni lumine, relegantur, ibique nec cordis, nec Dei prorſus eſt illuminatio, ſed vltima & extrema Dei deſpectio, extrà mittuntur & relegantur.

Cur tenebræ inferni exteriores dicantur.

Quamob-

Quamobrem cum signis præcedentibus, quadruplex est à posteriori carentia boni per has similitudines naturales. In primis fidei ariditas in sterilitate nubium, quæ est carentia doctrinæ: deinde operum infructuositas in arboribus autumnalibus pigritia etiam eorum denotatur: vitæ autem turbatio & inquietudo in fluctibus maris, quia impugnant ecclesiam: demum doctrinæ falsitas in syderibus errantibus, varietatem & inconstantiæ instabilitatem designat: et clauditur particula per væ, damnationis æternæ, qua prædicitur vis illa procellosæ tempestatis, qua dominus in hos impios, quasi furore correptus irruet.

Hæretici propria est quadruplex carentia, quod est præcedētiū similitudinū summa,

(.?.)

Dddd 4 LOCVS.XX

LOCVS XX. EX SEPTIMA particula de sancta consuetudine de non corrigendis, sed priùs denunciandis hęreticis ibi, Vę illis qui in via Cain abierunt, errore Balaam, mercede effusi sunt, & in contradictione Core perierunt. &c.

Inseparabilis hæreticorū nota ob cōtumaciā Primo ex nuda historia sacræ scripturę describitur.

HIS PECCATIS tanquàm quibusdam delineamentis subintrantes impios, & in genere iam ante exploratos hæreticos distinximus: nunc & discernémus præsśius in particulari, quantumuis astutè, & fallaciter, sub specie recti incedant. Quoniam nō absre dominus eos in via Cain ingredi dicit, quia ex inuidia meliorum nomē sibi assumunt doctorum, quo honorificentur, & propter auaritiam in errore Balaam, veritatem quam probè norunt, impugnāt: & in contradictione Core appetitu indebiti primatus sciētes & pręuidentes ab ecclesię vnitate se segregant: vt intelligamus pecculiarē notam esse, & communē impiorum conditionem ꝗ correcti non resipiscant: nam & hos tres dominus ad meliorem mētem reducere curabat, sed ad mentis sanitatem non rediere. *Iratus est Cain vehementer et concidit vultus eius* ad quem dominus quasi commonefaciens. *Quare iratus es, et cur concidit facies tua? non ne si bene egeris recipies? sin autem malè statim in foribus peccatum tuum aderit, sub te erit appetitus tuus, et tu dominaberis illius,* vides vt admonetur à Deo & curatur, & tamen audire

Gene. 4.

audire noluit quia sequitur Cain persuasisse Abelē fratrē suū, vt egrederentur foras, *cūq; essent in agro consurrexit Cain aduersus fratrem suum Abel & interfecit eum*, vides quantum malum sit inuidia, quæ nec fratribus parcit, quia vt dicit Iohānes, *quia Cain ex maligno erat, occidit fratrem suum: et propter quid occidit eū? quoniā opera eius maligna erant, fratris autem eius iusta*: nec sistit hic malitia Cain, quod fratrem malignè occiderit, sed consummatur in pertinaci illa inobedientia Dei, qui cùm summè misericors & miserator sit, peccatorem ad se vt reducat, nil intētatum relinquit, nō vtique vi illata, sed suauiter & piētissima admonitione illum ad bonum inuitat, ille tamē negligit & contēnit: quāuis enim Deus semel & iterum interrogando vrget, non corrigitur neque corripitur, tanta est vis pertinaciæ in impijs hæreticis. Gen. 4. 1. Ioh. 3. Cain admonitioni Dei nō paruit

Balaam ad maledicendum vocatus, à Deo admonetur, in hæc verba, *Noli ire cum eis neque maledicas populo quia benedictus est*: & subdit in textu, *quod manè cōsurgens dixit ad principes Balac, ite in terrā vestrā, quia prohibuit me Deus ire vobiscum*: & iterum vocatus audit à domino: *si vocare te venerint homines isti, surge & vade cum eis, ita dumtaxat, vt quod præceptum est tibi facies*: nihilominus surrexit manè & profectus est, vnde iratus Deus, misit angelum, qui iter impediret, & asina concidit, quousque percussa loqueretur ad Balaam, & ipse videret angelum in via stantem gladio euaginato, & nihilominus Deus miriscor rectioni bus vrget, Balaam & tamen ille nō resipiscit. Num. 22

pertinaciter persistit in suo itinere. Tandem dum in ritu sacrificiorum regi impio contra præceptũ domini obsequitur pro mercede iniquitatis, Israẽlem execrari tentat, misericors tamen dominus eius sermonem vertit in bona & sancta præcepta, ipse tamen obturatis auribus, & obstinatus in malo, dat consilium pessimum, vt dicit scriptura, *Nonne isti sunt, qui deceperunt filios Israel ad suggestionẽ Balaam, & prævaricari vos fecerunt in domino?* malignũ autem illud fuit consilium, vt cæsis Madianitis virgines reseruentur, vt ad illecebras fœminas supponerent, per quas non solùm corporaliter, sed etiã spiritualiter in adorandis idolis fornicarentur, vt dicit Augustinus. Vides valde magnam solicitudinem domini erga suos, nouit ipse nobisq; manifestare cupit impiorum ingeniũ, quos toties ad peccatum euntes reuocat, redditum admonet, sed superba eorum mens surda est circa Dei admonitiones, etiam frequenter admonita non resipiscit.

Num. 23

Num. 31

Deprauatũ est malignũ Balaam consiliũ.

Aug. sup Num. q. 61.

Cauendum ergo his est, ne sua pertinacia in gladium incidant. Non corripitur Balaam, qui maledicere molitur, sed vanæ & cassæ sunt impiorum preces & maledictiones, non quidem nocent pijs sed potiùs in benedictiones conuertuntur, sic regius vates prædixerat, *Maledicent illi & tu benedices, qui insurgunt in me confundantur, seruus autem tuus lætabitur:* apud Deum ergo maledictiones impiorum benedictiones sunt piorum: sed iste Balaam Deum patronum suæ turpitudinis facere tentat

Maledictiones impiorũ pijs non nocent. Psa. 108.

Malignitas Balaã & Deum peruertere molitur.

tentat, & mira pertinacia Deum, quem non semel aduersum se fuerat expertus, iterum atque iterum ad malas suas preces inclinare contendit: & tandem ab ipso Deo impeditus ne malediceret, pessimè tamen consuluit, videlicet, vt fœminas pulchras Balac offerret iudęis, quæ eos ad sacrificium idolorum adducerent, vnde Deus iratus eos percuteret.

Sæditio Core in scriptura describitur, & ibi à Moyse, & Aaron in hæc verba admonetur, *Manè*, inquit, *notum faciet dominus, qui ad se pertineant, & sanctos applicabit sibi, & quos eligerit, appropinquabunt ei:* prædixerat enim Core, omnes sanctos esse, & sacerdotio dignos, & tam sanctos sicut Aaron: Moyses autem prænuntiat, & reuelat, non esse hoc discernendum, & diffiniendum humano, sed diuino, iudicio, & quod crastina die ostēderet Deus quis sit sanctus, & quem vellet sibi tanquàm sacerdotē ministrare: & insuper dixit Moyses, *Multū erigimini filij Leui, num parùm vobis est, quod separauit vos Deus Iraël ab omni populo, &c. quid est enim Aarō, vt murmuretis contra eum.* Vides vt corriguntur & admonētur à Dño per eius ministrum Mosen, & tamen nō desistunt à sęditiosa ambitione, causam suā peculiarē, cōmunem faciunt, ne de vitio singularitatis notētur. *Audiuit Moyses et cæcidit pronus in faciē*, prudēter quidē se deiecit, quia nouit, superbos nōnisi humilitate vinci, sed ipsi vt erant arrogantissimi nec tāti viri prudētia, nec eximię eius virtutis cōstātia

Core bonis Moy. & Aaron consilijs repugnauit, & sanctis Dei inspirationibus restitit.

Num.16

Num.16

Num.16

reſipiſcunt, quo minus Core viuens in infernum cum ſotijs ſuis deſcendat: conſtat ergo hæreticos non leniri illa admonitione, ſed elationis cupiditas magis feruet & inſanabilis permanet & perſeuerat.

Secunda pars loci vigeſsimi de lege qua caue-tur admonendos eſſe hæreticos ante-quàm denuntientur.

Secundò ex hiſtoria colligitur quod hæretici nō ſunt prius ad monēdi quam denuntiādi. Natiuū malū genus hæreticorū depingitur.

TAles ſunt iſti impij hæretici, quos in ſuis patribus Deus, ita depingit, quod nulla priuata medicina curentur, correpti non reſipiſcunt: admoniti enim nō audiūt: cū nec correctioni & caſtigationi eccleſiæ obediant: incorrigibiles enim ſunt, inſaniunt deſpicientes emendari, pertinaciter & obſtinatè obſiſtunt, & repugnant: ſi gladio non occidūt, mucrone malę doctrinæ malignè interficiunt, vt Cain: ſi maledicere non poſſunt, malo tamen conſilio tandem nocent cum Balaam: ſe ſe contra catholicos doctores erigunt vt Core: ſic ſemper ad ſuam internitionē temerariè contēnunt correctores: ideò cauendi quia maculę ſunt: (inquit B. Iudas) fugiēdi, quia eorum ſalus deplorata, & deſperata eſt, vt fructus autumnalium arborum, qui nulli ſunt, aut iam decidentes, autumno non abs re comparātur: quoniam fidei fructus ferre negligunt, & ea bona, quæ fideles fideliter facere cōſpiciunt, extirpare atque in caduca ſtudent conuertere. O magnum & verè formidabile

inobe-

inobedientiæ vitium, q angelos cœlo priuauit, hominē à paradiso eiecit, Saulē à regno cœlesti & terrestri deturbauit, & tamen eo multi inficiuntur: *multi inobediētes, vaniloqui seductores, maximè qui de circuncisione sunt*: quod est multum quidem dolēdum: non solùm ob neophitos, & conuersos ad fidē, sed propter nos etiam quod religiosiores, hoc est, fideles, qui deberēt esse circuncisi secundum spiritum, sint inuidiosiores, & rumorum inuentores, nouitatum amatores, Væ væ, illis quibus procella tenebrarum seruata est in æternum. Titum. 1

Ex quibus omnibus planè consequitur, hęreticos qui doctrinæ veritatis resistunt, quia doceri parati non sunt, vitādos potiùs & priùs denuntiandos quàm fraternè admonendos: omissa ergo correptione fraterna ad fidei æquissimos cēsores & hęreticæ prauitatis Inquisitores sunt deferendi. Consuetudo & practica de statim denūciādis hære ticis ante fraternā correctionem

Vt inspicias etiam, quod hæc inquisitorum recepta consuetudo de denuntiādis potius quàm corrigendis hæreticis, consultissimè tradita est, et meritò vigilantissimè obseruatur: cùm quia diuinitus in prædicta historia Cain, Balaam, Core, nobis significata est, et proposita singulariter: vt ex Deuteronomio palàm ostendemus: tùm etiam quia apostolica est, et à B. Iuda in hac epistola expressè promulgatur et declaratur, qui horum exēpla ex scripturis diuinis induxit, qui neque admoniti à Deo, neque ab hominibus, iudicibus et Dei ministris correpti resipuere, neq; ad mentis sani- Diuina. Apostolica.

Aug. de verb. do mini ser. 11. de poenitẽtia tractans. Quatenus hæresis peccatum sit desperatum. 1. Co. 10.

tatẽ rediere: nõ ꝙ omnino sit desperandũ de salute istorũ quãdiu sunt in via, vt enucleatissimé B. Aug. docet, *De nullo desperandũ est quandiu patiẽtia Dei ad pænitentiã adducit, ect. qui non mortẽ vult impio, quantũ quod cõuertatur et viuat: Paganus est hodie, vnde scis, vtrũ sit futurus in crastino christianus? Iudæus in fide lis est hodie, quid si cras credit in Christo? Hæreticus est hodie, quid si cras sequatur catholicã veritatẽ? quia qui schismaticus est hodie*, inquit, *quid si cras amplectatur catholicã pacẽ?* proinde Apostolus nos admonet, *nolite ante tẽpus iudicare*, insignis licet sit blasphemia, cuius nunquã sit futura vlla remissio: tamẽ nõ omnẽ, sed quãdam intelligimus, eamq; perseuerãtẽ duritiã cordis impœnitẽtis, quę licet absolutè, & simpliciter nõ sit, dũ in hac vita deprẽhẽdimur: tamẽ innatũ ingeniũ, & hæresis natiuã describimus cõditionẽ: vt periculũ cõmune rei publicę vitetur, & fideliũ discrimẽ fidei caueatur. ¶ Adde etiã quia practica illa de statim denũtiãdis hęreticis, plena est prudẽtię, ad quã impudẽtes hęreticorũ aures sunt clausę, neq; amicorũ etiã sapiẽtissimorũ monitis acquiescũt: penè nulla est de ipsorũ reductiõe fiducia, desperata est eorũ salus, si quando, maximè hac nostra periculosissima ętate: in qua hæretici in suis scęnosis, fœdis, & carnalibus erroribus nimiũ sunt obstinati & obfirmati, ꝙ experientia ipsa testatur & docuit, plęrosq; eorũ fraterna correptiõe abusos fuisse. Rursum quia pio alioquin correptori periculũ crearetur, cùm non sit firma existima

Prudentissima consuetudo. Expenduntur rationes & causæ illius cõsuetudinis, de denũtiandis statim hæreticis.

stima

ſtimatio, hæreticũ ex animo conuertẽdũ eſſe, & cõiecturę probabiles & veroſimiles nõ debẽt tãti momenti eſſe, vt ipſi, qui hęreticos vt fratres, corrigunt, ſe ſe diſcrimini exponãt: malè enim cæſit noſtra hac tempeſtate viris etiam ſapientiſsimis atq; grauiſsimis & dignitate etiã ornatiſsimis in caſũ, & vanè intẽtata correptio in crimine hęreſis. Adnotat reuerendiſsimus Cano opportere meminiſſe Paul. cõſuluiſſe, vt mulier fidelis cũ viro in fideli maneat, quoniã inter gentes, ad quas ſcribebat, ſpes erat de cõuerſione: at vbi eccleſia catholica experientia didicit, pręſertim inter Iudęos potiùs corripi à viris, prudẽtiſsimè ſanxit, ne vxor ad fidem conuerſa, cum viro infideli maneat: quę lex non euertit Pauli conſilium, ſed confirmat, quoniam omnia iſta fauorẽ fidei inſpiciunt & fulciũt, Vide F. Alfonſum de la vera Cruz.

Eccleſia pro temporũ varietate ſãctiſsimè mutat, quæ ipſa vel apoſt. approbarũt aliquãdo Cano. li. 12. de locis. ca. 9. 1. Cor. 7. Cap. quãto ext. de diu or. F. Alfonſus de la Vera Crux in ſpeculo cõiugiorum partic. 2. art. 28.

Hoc iudiciũ inquiſitores hęreticę prauitatis obſeruant & multis acceptis experimentis ſanctiſsimè tulerunt, vt quiuis hęreticus, quãtumuis occultus, denuntietur, priuſquàm corrigatur.

Quod autẽ hęc traditio pręſcriptũ á Chr̃o apud *Matt.* pręceptũ de correptione nõ violet, ſed ſtabiliat, potiùs probari videtur, ex eo ꝙ dñs dixit, & pręcepit, *ſi tibi voluerit perſuadere frater tuus, filius matris tuæ, aut filius tuus, vel filia, ſiue vxor, quę eſt in ſinu tuo, aut amicus, quẽ diligis, vt animã tuam, clam dicens, eamus & ſeruiamus Dijs alienis, quos ignoras tu & patres tui cũctarũ in circuitu gẽtiũ, quæ iuxtà vel procul ſũt ab initio*

Statim denũtiare hæreticos nõ violat pręceptũ Chr̃i apud Matthæũ de ordine charitat.

Ratio ex præcepto Dei deſumpta eſt. Matthæ. 18. Deuter. 13.

ab initio vsque ad finem terræ, non acquiescas ei neque audias, neque pareat ei oculus tuus, vt miserearis & occultes eum, sed statim interficies: sit primum manus tua super eũ & post te omnis populus mittet manum.

Vides quàm districtè Deus vellit, non solum simplici voluntate, sed præcipiat etiam ne propitius sis hæretico quantumuis coniuncto, nec quouis modo occultes, vt hanc legem in crimine hęresis serues diligenter, nedum fallacem correctionis misericordiam proximo indulges, in Christi republicam crudelis sis, & bonum commune peruertas: *misereamur impio*, dixit propheta, *et non discet facere iustitiam.*

Esa. 26.

Optima ratio quę ex genuina hæreticorum pertinatia vim trahit.

Etenim omnes isti impij cum sint pertinaces, à semel contumaciter concepto errore adeò propositi tenaces sunt, vt nullis admonitionibus ad veritatem reuocentur. Quid mirum? quando scientes contra ecclesiæ definitionem agant, quæ non tamē pro duabus, aut tribus admonitionibus valeat sed pro centum: si ergo ecclesiam contumaciter contemnunt, & ipsam negligunt, quomodo te audiēt? in hoc præsertim scelere quod per se perpetratur: quia ecclesiam audire nolunt, legitimè ergo iam sunt admoniti per ecclesiam, atque adeo correpti: non est ergo cur nos ipsos corrigamus, nè actum agere videamur: quoniam quod ecclesia non potuit consequi, pręsumimus prestare nos posse: etenim in more istorum positum est vt se se metu pœnæ fingant correctos, cùm tamen rarò ita fiat

ita fiat&rariùs vnus hęreticus sine alio reperiatur.
De pertinacia lege S. Thomam,& Alfonsum à Castro & inspice, quod hæreses in pertinacia cōsummantur, quia fides, licet sit in intellectu, à pia affectione voluntatis pendet: ita hæresis, quę est vitium fidei oppositum, licet sit error intellectus, ab impia affectione voluntatis pendet, vt tunc demùm sit hæreticus, cùm sententiam in fide falsam pertinaciter tueatur,& contra fidem assentit cum ipsius inobedientia ecclesiæ, à cuius doctrina recedit, ac proinde nō erit paratus à me corrigi, qui ecclesię, studio nouitatis pertinaciter resistit.

S. Tho. 2.2. q. 2. ar.6. ad 2.&.3.& q.5.ar.3. &.q. 11. ar.1.&.2 Cast.li.1 de iusta hæreticorū punit. c.9.&.25

Cur ergo admonebimus? an propter Pauli pręceptum, *hæreticum hominem per vnam & secundam correptionem deuita sciens, quia subuersus est, quia huiusmodi est*, non sanè: quia Pau. ad prelatos & iudices loquitur, qualis Titus erat, *deuita*, id est, iuridicè fac ab alijs deuitari. Vel docet fraternè admonendos cùm spes esset de eorum salute: sed quia isti incurabiles sunt, vt experimentis exploratum est, frustra cum illis priuati homines agēt, cùm funditùs, ac desperatè subuersi sint,& proprio iudicio condemnati. Vel meliùs fortasse adhuc, vt dudùm dicebam, quod pro temporum ratione ecclesiastica præcepta, etiā ab apostolis tradita, mutari cōtingit: tunc ergo, sine præuia admonitione nō erant vitandi, modo autem vitantur absque fraterna admonitione hominis particularis, sunt enim iā ipso iure excōmunicati, vt ex titulo de hæreticis patet.

Titum.3 multipliciter exponitur. Prima expositio ad literam. Secunda ad hominem.

Tertia pro tēporū variatione & conditione.

Quocirca id nùnc facit ecclesia & Inquisitores eius ministri, quod Paulus si nunc inter mortales degeret, fecisset. Etenim antiquis temporibus cùm misteria pandi cœperunt, facilè erat ex ignorantia errori consentire: quapropter ecclesia non iudicabat quempiam scientem errare in fide, nisi semel & iterùm admonitus & in veritate fidei instructus fuisset: ac subinde noluit tùnc Apostolus errantem illicò abijci, sed optabat, vt illum frater aliquis per fraternam monitionem lucrifaceret, ideò legem tulit illi sœculo accommodatam, *post vnam aut alteram, &c.* Modò autem cùm vbique mysteria publicè, & frequenter explicatissimè prædicantur, nullus est locus præsumptioni antiquæ. Quòd si autem sermo sit de eo qui sciens delinquit, innixus suo iudicio, relicto ecclesię magisterio, citra omnem admonitionem factam ab homine semper fuit suo iudicio condemnatus, & ab ecclesia diuisus, sed (vt dixi) nullus talis in primitiua ecclesia præsumebatur antiquis illis temporibus, in quibus euangelium diuulgari cœpit, nisi fuisset secundò admonitus: nunc autem nemo forsan erit, de quo legitima esset huiusmodi præsumptio quòd siquis sit, prudentiori consilio adhibebunt examinationem Inquisitores, quàm priuatus quiuis, licet expertus sit & peritissimus.

Profectò ordo correctionis & præceptum charitatis hac in lege obseruatur, tantum abest, vt violetur:

letur: nam cùm finis correptionis charitas sit, & vt docet Dominus per Matthæum, eò tendat correptio fraterna, vt fratrem lucremur, & eum à peccato liberemus: sed inter peccata, quædam sunt, quæ non tantum militant contra bonum priuatum, sed etiam bonum publicum impugnant, qualia sunt hæreses, seditiones, proditiones, & id genus alia, in quibus periculum est, si correptionem expectemus: quoniam vt dicit Paulus, *sermo eorum vt cancer serpit.* Vanissimum est horum hominum genus, latiùs spargens suum venenum, quod etiam sanos in fide inficiat, si debitæ redargutionis & efficax, atque præsentaneum remedium extemplò non adhibeatur: & Diuus Iohannes, *qui enim dicit illis Aue, communicat operibus eorum malignis*, dixerat enim, *si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domo, neque haberi dixeritis*, his videtur accommodari posse quod prædixit Isaias, *descenderunt vsque ad profunda laci, quasi cadauer putridum non habebis consortium, neque cum eis sepultura*, adeò vitandi, vt etiam memoriam sepulturæ auferamus, & Diuus Iohannes hos nobis proponebat, *foris autem canes, & venefici, & impudici & homicidæ, et idolis seruientes, et omnis qui amat, et facit mendacium.* In quem locum Areta, et si videatur loqui de veneficis, scortatoribus, &c. tamē eius mēs, & spūs insinuat apertos infideles, propter eorū & impuritatē, & incorrigibilitatem,

Statim denuntiare hæreticos nō aduersatur ordini charitatis.

Matt. 18.

2. Tim. 2

2. Ioh. 1.

Isai. 14.

Apoc. vltim.

Areta Cæsariē. episc. ib.

Ffff 2 & con-

& contumacem arrogantiam ſeparandos atque ideò denuntiandos.

Vides quomodo cum huiuſmodi hominibus prohibemur, cõmercium vllum habere, aut beneuolentiæ ſignum, vel minimum obſequium illis exhibere, aut demonſtrare: benigna conuerſatio cũ iſtis potiùs fouet malitiam eorum, qui per abſtractionem & ſeparationẽ forſitam ſi reſipiſcant alios tamen haud inficient. Igitur hæreticus denuntiãdus eſt, potiuſquàm admonẽdus, quia regulę morales, quæ plenæ prudentiæ ſunt, debent dari de eis, quæ vt impluſimùm contingunt, at raró ad priuatam admonitionem hæreticus cõuertitur, quãdoquidẽm ſciens & prudens proprioque iudicio à totius eccleſiæ ſenſu, & communi omnium doctorum ſententia diſcedit: præſumptio ergo erit, priuatum hominem exiſtimare, quod peculiari cuius vis etiam grauiſsimi & ſapientiſsimi admonitione corrigetur. Ita habet vſus & practica Inquiſitorum, qui iuſtè atq; ſanctè publicis edictis pręcipiunt, vt reuelentur hæretici quantumuis ſecreti: nullus profectò priuatus homo huic malo ſufficienter occurrere poteſt: ſunt enim omnes hęretici dogmatizantes, & malum hoc peſtilentiſsimũ eſt, cui, tanquàm veneno pręſentiſsimo, cauſtico medicamento opus eſt.

Præſumptio erit exiſtimare nos poſſe priuatim præualere cõtra hæreticos qui eccleſiã contemnunt.

Qui ſic immedicabilem corrigit, iniuriam ſibi facit, ſicut qui arguit deriſorem: *expedit magis vrſæ occurrere raptis fœtibus quàm fatuo confidenti in ſtultitia ſua*

Prou. 17

sua, tale est hæreticorum genus, incorrigibile, fallax, ad mentiendum procliue, fidem negauit Deo, quomodo putas eam homini obseruabit? At dices reuelat secretò religionẽ, trãsgrediturque denuntiator iste charitatis metas? Respõdebo semper lucro fratris cum minori famę læsione intendendum est, illique pro nostra virili consulẽdum, tamen communis theologorum schola censuit, in his criminibus, adeò tenacibus, & cõtagiosis priuatum hominem non valere commodè & sufficienter occurrere: nullus enim quantùm grauis, tantæ est authoritatis, vt possit penitùs extinguere id genus flagitia, non ergo accuset, deferat tamẽ, & denuntiet, in causa publica: vt enim euitetur damnum, nõ opus est accusare, vt sumatur vindictã, aliàs non posset bono communi prouidere. Ex visceribus ergo Christianæ philosophiæ elicitur, hoc boni & prudentis viri officium esse, crimẽ fratris detegere, quando si celetur maius aliquod alterius, maximè communis boni, detrimentum timetur, alioquin lege naturę occulta crimina celare tenentur. Hanc legem Christus dominus in euangelio confirmauit dicẽs, *omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines, ita & vos facite illis hæc enim est lex & prophetæ* sed pro bono communi seruãdo, scelus non est sic prudenter hæreticorum crimina propalare, cognitio & examinatio huius criminis, iudicum non est priuatorum hominum, vt dicit Hostien.

S. Tho. 2.2.q.33. articu.7. Soto de Sigillo secreti mẽbr. 2. q. 4. concl. 2. & q. 5. concl. 1. & de iustitia & iure. li. 5. q. 5. Io. Gen. Sepulue. li. de ratione dicendi testimon. cap. 1. Alexan. Ales. 3. p. q. 41. memb. 1. Theolo. omnes. 4 d. 19. Pighius l. 1. de eccl. hie rarc. c. 4. Simanchas lib. de catholicis institutionibus t. d denunti. & tit. de occultis. Matt. 7.

Hostiē. in ſũma tit. de hæreticis §. qualiter deuitetur. Alia ratio ex naturali. leg ũ & præceptorũ interpretatione deducta nempe ex fine. 1. Tim. 1. S. Tho. 2. 2. q. 33. art. 6. Ratio iſta ex visceribus charitatis eruitur.

In omni ergo præceptorum obſeruãtia, ratio mediorum ex fine ſumenda eſt, quoniã denuntiationis finis ſalus eſt ſpiritualis, *finis præcepti charitas* dixit Paulus, ipſa ergo charitas regula debet eſſe denuntiationis & correctionis: quare quoties ſalus fratris non ſperatur, non eſt ampliùs in correctione immorandum, vt dicit S. Thomas, quia non eſt ſpes emendę, cum ergo opus charitatis nõ debeat eſſe inutile & vanum: in ijs criminibus adeò tenacibus deſiſtendum eſt à correptione, & extemplò denuntiationi vacandum.

Adhæc præceptum correptionis fraternæ, explicatio eſt iuris naturalis, quo diligere proximum iubemur: ex fonte dilectionis proficiſcuntur, cætera quæcunq́; quæ proximi vtilitatẽ cõcernunt, & ordinatè reſpiciunt: ordo ergo euangelicę correptionis iuris naturalis eſt, nam euangelium non traddit nouum ius naturæ, ſed tradditum explicat & eius vim exponit: quare quod ius naturæ dictat faciendum, aut omittendum ſecundum dictamen rectę rationis, illud putemus faciendum, aut omittendum ſecundùm euãgelium, etſi aliquid in hac parte eſt contra rationem, militat etiã contra euãgelium: etſi aliquid conuincitur præceptum ſecundùm certã rationẽ, quia debitum eſt ad correptionẽ fraternã, illud eſt debitum atq; præceptum ſecũdùm euangeliũ & è contra: ratio eſt, quoniã Chriſtus dñs veritatis magiſter, ius naturale de præcepto correptionis, & ordine corrigendi in euangelio ex-

lio explicat: quę si aduertisset F. Bern. de Areualo & diligentiùs attendisset, non esset delapsus in extremam illam sententiam nouam & inauditam, quę non est sensus literalis de ordine correptionis. Sed hac disputatione omissa, cùm corrigere & corripere fratrē, opus esse charitatis, ratio naturalis dictet, & charitatem in bonum publicum præponderare & anteponendam esse charitati priuati, & dilectioni pręsumptę circa aliquem particularē: charitatis ergo ordo non inuertitur, neq; pręceptū naturale violatur, nec fraternę correctionis legē trāsgredimur, cùm hęreticū, hoc est, pertinacē & in errore cōtumaciter obfirmatū hominē proprijs iudicibus, denūtiamus, & quasi egrotū despe ratū pręstātissimis & sapiētissimis medicis curādū aut à corpore ecclesię abscindendū exponimus. Palàm ergo iam est vniuersam hanc doctrinam, & ab origine mundi ex ipsius totiùs antiquitatis penetralibus, & ex medijs sacrę historiæ visceribus, Deo inspirante, & B. Iud. Thad. promulgante, deduci: vt meritò ab hæreticę prauitatis Inquisitoribus, & cōsuetudo ista cōtinuata fuerit, & religiosissimè obseruetur hodie, & ad vnguem obseruata in futurū, ppetuò in bonū publicū redundabit. Sanè intelligenda est de dogmatizāte, omnis autem hęreticus dogmatizator esse cupit, testāte dño apud Iob, *conceptū sermonē tenere quis poterit?* statim ergo iudicibus detegendi nulla expectata correptione aut monitione quoniā alios inficit. Paulus

F. Bern. de Areu. de correctione fraterna, maxime in prepos. 3. & 4.

Recapitulatio notanda.

Iob. 4.

Titum. 3 rationem reddit, *sciens quoniam iam subuersus est, qui eius modi est & delinquit, cùm sit proprio iudicio condemnatus*, hæreticus errare existimat corrigentem, vt

Hieron. ibid. docet D. Hieronym. desperatè enim obstinatissimè suo errori mordicùs adhæret.

Differẽtia inter hæreticã tes & alio genere peccati delinquẽtes. Alij peccatores in alio genere delicti, quoduis illud sit, & quantumuis contumaces (quantum attinet ad genus & conditionẽ delicti) monẽdi priùs sunt: nondùm enim ab ecclesiæ gremio exierunt, nondùm cathredam ecclesiæ excutiunt, eiusq; regimen non negãt, quamobrem habenas habemus quibus illos retrahere & refrenare possimus: secus esset, si edicto Inquisitorum generaliter aut particulariter prohiberetur monitio, tunc sanè ex illa occasione denuntiandi priùs forẽt, sed in præsenti sermo habetur de natiua cõditione delicti hęresis, & hęreticorũ qui formaliter sunt hęretici, quia isti pertinaces sunt & reipublicæ christianæ, perniciosissima pestis, serpunt, incorrigibiles reperiũtur nõ solùm laxis, sed & resolutis habenis împreceps pro libito cursitant enitentes semper iugum Romanæ ecclesiæ excutere.

Cur ergo sine præuia monitione non denuntiabũtur? qui lethale boni cõmunis venenum sunt, quod fidelibus propinare satagunt, non est spes correctionis, non speratur lucrum emendæ, cessat ergo præcepti correctionis, finalis & potissima ratio, quam dominus apud Matthæum proposuit, vt lu-

Matt. 18 craremur fratrem: magnam esse hanc pietatem

docet

docet non semel Leo ille magnus, & huius nominis primus, impiorum latebras detegere, & prodere præcipit, vt euitétur isti: nō enim solùm in nos, sed in Deum, & rem publicam peccant, non sunt iam fratres, de quibus Christus loquitur in euangelio, sed publici hostes, & acerrimi impugnatores, aduersarij veritatis: quoniam inimici sunt crucis, ab eorum cōsortio cauendū est, ne sanctitas fidelium poluatur, lux separetur à tenebris, secus Christi religio non manebit incontaminata, nec eius puritas inuiolata. D. Ambrosius grauem tulit sententiam *in causa*, inquit, *Dei vbi communionis periculum est, etiam dissimulare peccatum est non leue*, sunt hæ vulpeculæ quas capere iussit Sapiens, vt D. Bernardus interpretatur ad nostram cautelam, quod eas prodamus in medium campum: quippè quibus apparere, perire est: nā calliditate sua foueas habent, capi igitur iubentur, ne demoliantur domini vineam: nunquàm enim corriguntur hæretici ꝙ proprium illis sit, semper captare gloriā de singularitate scientiæ: *gloria horum in confusione est: quia terrena sapiunt*: ideò solum istud peccatū malignius est, & maiori contagione serpit, quàm cancer, cui eu estigio præsentaneo remedio obuiam exire opportet.

Serm. 4. de collectis idem Serm. 4. de Ieiunio in quadrag. Philip. 3

Amb. l. 2 officiorū capi. 24. Ber. ser. 63. & 64 in cātica & serm. 65.

Phil. 3.

Præponderat semper bonum commune, & priuato cuique est anteferendum, maius est periculum quod Christianæ religioni imminet, quod ex hoc vel solo scelere quàm maximè instat.

Quod vtinam quotidianis experimentis nō didicissemus, periculosa monitio, vana correctio, cō-
Deut. 13 mercium detrimenti plenum est, vt ex Deuteronomio induximus, vbi per ydola testantibus Augustino, Hieronymo, & ferè omnibus doctoribus sacris, hæreses intelliguntur: secùs enim nisi ipsos denunties & deferas, ex regula prudentiæ, & precautione prouida, vt receptatores, patroni, & defensores hæreticorum existimabuntur, vt ex praxi atque ex directorio Inquisitorum deducitur, at-
Directoriū. â. q. 50. ad. 56 maximè casu. 8. que adeò iudicabuntur præsumptuosi, & de heresi suspecti: quòd hæreticos excommunicatos receptent, alloquantur associent, &c.

Vltima ratio colligitur ex cōtextu & vi verb. B. Iud. in quo hæreticorū tradit hanc esse germanā notam.

Hoc esse hæreticorum ingenium, in presenti prodit, B. Thaddeus, hanc esse eorum simulatam calliditatem, qui cùm omnia ementiantur, & fingant magnum est, & laboriosum, eos priuatim corrigere, cum viam Cain profugi, & vagi inflexibiliter ingrediantur, in errorem Balaam obstinatè effundantur: non mirum est, vt correptio fraterna per priuatos locum nō habeat, neq; hæretice prauitatis Inquisitores eā permittant: quia cum Core eos cōtradicentes & seditiosè rebellātes experti sunt, sine timore viuentes, omnibus doctrine ventis infructuosè circūferētur: arbores enim sunt bis mortue, atq; à corpore Christi erradicate, ferociores fluctibus maris, terrores & minas continuò spirātes, inuij, erratici. Graue crimē hoc esse, ostendit B. Iud. q̄ ob simulationē & pertinaciam incorrigibile

bile docet, in quo nulla refulget spes emendę, nec relucet officium fraternũ charitatis priuatę: ad publicam igitur accusationem, aut saltem ad simplicem denuntiationem descendẽdum, exire de medio eorum iubet Paulus, & iubente domino, ab eis separari, vt execremur omnem infidelitatem eorum, & ab eorum malicia elongemur: quod explicat dum subdit *immundum ne tetigeritis*, volẽs ne communicemus, aut consentiamus eorum immũdicijs: immundum enim est, quod confusionem spirat, vel hæreticas stultitias, vel schisma perfidum: istiusmodi homines nunquàm corriguntur: ob id sani homines ab ijs, sicut à pestiferis, infici solẽt, temerè ergo accedemus ad cõtagiosos: quando integrę pecudes ab scabiosis contaminantur, si in eodem grege & ouili permanere sinãtur, & medicus dùm egrotum tangit, aliquoties & ipse eadem egrotatione laborat, affectusque decumbit: ita cum hæreticis, atque schismaticis cõtingere videtur, qui integros & incolumes potiùs saucient, quàm ipsi curentur & resipiscant. Vitandi ergo sunt, quia horum impia nequitia, vt cancer serpit, & mentes piorum sensim pellicit. & tandem labefactat.

2. Co. 6. Leuit. 5.

Obserua obsecro rationẽ ex contagio hære sis sumptã: ideò catholici cis nõ debent consociari.

Hi enim qui sub sole in torrida Zona degunt, & si ipsi non sentiãt, solis ardore offuscantur, & nigrescunt. similiter qui, cũ his maledicis & impijs veracis doctrinę impugnatoribus, familiariter conuersantur, si libenter eos audiant & amicè auscultẽt,

relanguescunt, atque eam, quam priùs tenuerunt, fidei constātiam, & vigorem adeò relaxant, vt tādem amittant: *corrumpunt enim bonos mores colloquia praua*, facilè enim modico fermento *tota massa corrumpitur*, periculum ergò est, ne eàdem peste corripiamur, nisi ab his maturè secedamus. In mentem nobis venire debet, quod dominus Moysen in illo seditioso Core schismate, instituit, vt separarentur homines à tabernaculis seditiosorum, *recedite*, inquit, *à tabernaculis impiorum & nolite tangere, quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini in peccatis eorum*, quod fideles ita fecerunt, inobedientes autem & contumaces, qui Core communicarunt, & ab eo recedere noluerunt, ob id cum eo simul flagellati fuere, nā ignis à domino eggressus (postquàm terra absoluit Datam, Core & Abiron) interfecit etiā ducentos quadraginta viros: fraterné ergo corripere, Deo dictante, & manifestante, experimēto cōperimus, infructuosum esse, pariter & periculosum, vt Cypria. Martyr ostēdit, & sapiens, *qui tetigerit picem inquinabitur ab eo & qui communicauerit superbo induet superbiam*, & Paulus in domino hortatur vt obseruemus eos qui dissensiones & offendicula propter doctrinā, quam ab apostolis didicimus, faciunt, & quod declinemus ab illis: at isti sepultas hæreses ab orco reuocant, ideò ab horum contubernio fugere debemus, ne vel illorum blāditijs deliniti, vel consuetudine seducti, simul & ipsorū peccatū, & supplicijs obnoxij efficiamur, in trā

1. Co. 15.

Num. 16. Attentè cōsidera Dei cōsilium, & iudiciū: quòd nō solū authores schisma. sed & socij corū paniat

Cypr. li. de simpl. prelator. Eccl. 13. Roma. 6.

in tranquilum ergo ecclesię portum nos recipiamus: mutabiles enim sunt, & inconstãtes in horas singulas, opiniones suas mutãt, fingunt, refingunt, statuunt, probantque hodie, cras tolunt & reprobant, eadem rursus posteà probaturi, *inclinata est enim in mortem domus eorum & ad inferos semitæ ipsorum*, qui hæresis poculo fascinati sunt, & fascino oculos habent perscriptos, exoculati, laqueoque diaboli irretiti: multo igitur labore & diligentia penè diuina ad sanitatem reducentur: citiùs profectò paganum & ethnicum ad rectam fidem con uertes, & lucrifacies, quàm hos ad veritatem redu cas, nõ ꝙ impossibile esse iudicẽ, sed quòd dificile esse certò sciam, quòd egrè & rarò ad mentem nõ nisi summa cum difficultate reuocentur, Dei specialissima gratia opus est. Quapropter periculũ imminet his qui ad cœnosam hanc sortem accedunt, nunquã loquuntur nisi sui cordis sensa, scripturas sacras à genuino sensu ad priuata dogmata torquent, & quamuis eorum iudicio subtiliter, ta menimpiè & adulterinè, *quoniam propria interpretatione prophetia non fit*, quæ ab ea enim prodeunt caliginosa sunt, vaga, & incerta, errabunda: quia aliena ab spiritu Dei, & ecclesiæ interpretatione. Quam ob causam cùm corriguntur cõtra virtutẽ, contra agnitam veritatem dogmatizant, conuitia intorquent contra christianos, testamentum Dei, (in quo benedicendæ sunt omnes gentes, quòd semen Dei sint) violant, Christi euãgelium extin-

Prou. 2.

2. Pet. 2.

ctum esse clamitant, ecclesiam catholicam particulari loco, vel astringunt, vel eleuant, vt & suspēdant tanquàm abstractam platonicam ydæam, & idgenus multa venena blasphemè & mendaciter euomunt: conuitijs nos impetunt, contumelijs lacessunt, cachinis & sannijs prosequuntur, seggregātes se se, animales enim sunt semetipsos pascentes.

Ab his itaque fugiēdum erit, cum his neque obolum (vt quidam doctor piè scripsit) ad pietatem etiam cōferendum, obolum enim contulisse, perinde est, ac si omnia conferas. Et si plura de hac re desideratis, August. Cyprian. martyrem, & Optatum Mileuitanum consulite, vera est ergo sententia S. Thomæ. quod tenemur hæreticos diligere in ordine ad vitam æternā, & cum eis conuersari, si commodè & legitimè: conuertantur, tamen quia hoc posset in præiudicum aliorum vergere, nec est consonum, nec legitimum, nec tutū: cùm quia alios inficerent, tùm quia sine pœna euaderēt, securiùs alij in hæresim laberentur, & in omne flagitium sine timore se se effunderent, ob id propter inconstātiam aut cōburendi, aut recludendi sunt. In lege enim dicebatur, *Omni tempore quo leprosus est & immundus solus habitabit, habitabit extrà castra*, per leprā & leprosos heresés & hereticos. Preter hec exēpla, que ex diuinis literis B. Thad. induxit, possemus & nos, nec pauca, cōtemnēda, ex primitiue ecclesie catholice consuetudine, in medium

Theod. li.3.capi. 11.&.23.
August. contra Donatū. Cypr. de simplici. prelatorum.
Optat. lib.11.
Euseb. li. 6. histor. ecclesiast. cap.3.
S. Tho. 2.2.q.11. art.4.
Leuit.13

in mediũ proferre:à quibustamẽ consultò supersedeo:quoniã sacri & rerum ecclesiasticarum historiographi latiùs& diligentiùs id præstiterunt. Notum omnibus est,Iohãn.Euangelistam viso apud Ephesum Cerintho,à balneis, ad quę lauãdi gratia fuerat ingressus,protinùs exilijsse.Et Polycarpum eius discipulum Martioni dicenti, *agnosce nos*,tergavertisse respondendo,*agnosco primogenitũ Satanæ*.Tanta erat apostolorum cautela in euitan dis hæreticis:quandò nec verbis volebãt cum eis cõsuetudinem cõmunionis habere. Hoc Clemẽs apostolicis suis constitutionibus confirmauit. Memorabile est,quod Paphnutius cõtra Maximinũ fecit,quem non est passus sedere in Concilio. Memorabilior est hystoria Edessenorũ,qui, modò cum hæreticis non communicarent,iussa contempserunt Imperatoris.

Eușe.lib. histor. ecclesia. 3.c.28.li. 4.ca. 11. 14. Nycep. libr.3. & lib,5.

lib.2. ca. 65. & li. 6.ca. 18. Ruffino authore. Eușl. 10 hyst. eccl.ca.17. L.11.c.5.6

Tempus profectò me deficeret enarrantem omnia,quæ nec percurrere opus est,ne in re constantissima testibus redundemus,minimè tamẽ necessarijs.

Pro palàm iam est,formidandam istorum esse cõmunionẽ,cassam&vanã,omnẽ priuatã admonitionem:eorũ sanè vęsania ferro inscindẽte & cautherio vrente potiùs quàm suauibus &leuibus medicamentis curatur:*Melior est obedientia quàm victimæ, & auscultare magis quàm offerre adipes arietũ:quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere*: non abijciamus sanctas

1.Re.15.

traditiones, & consuetudines apostolicas, ne nos Dominus proijciat, acquiescamus huic consuetudini, quam longa rerum experientia prouidentissimam atque prudentissimam esse declarauit: pro qua etiam Apostolus ille, ex Cristi persecutore iā

2.The.3 vas electionis effectus, clamans militat. *Denuntiamus autē vobis fratres in nomini dñi nostri Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non secundum traditionem, quam acceperunt à nobis,* ennitens ne cōsortium habeamus cū istis, qui vix solo nomine christiani sunt, quique inquietè vagabundè circumuagantur contra præscriptas à Domino traditiones. Proinde vigilāter & studiosè, nos custodire debemus ab ijs, quos Apostoli cauebant, circunspicientes, *quod qui amat periculū peribit in illo*, aurem, nedum animum auertere debemus, á magistris ijs mendacibus & illusoribus.

Eccl. 13.

Præter exempla ex.7.parti.coacervantur plura capita, quæ in mētē adducit B. Tha. vt hæreticis, pertinacibus, illusoribus, mendacibus, non fidamus sine publico iudicio.

Rectè itaque admodum B.Iud. Deprecatur supercertari semel traditæ sanctis fidei: quia impij isti præscripti in hoc iudicium: gratiam transferentes in luxuriam: Dominum nostrū Iesum Christum negantes: carnem quidem maculant, dominationem spernunt, maiestatem blasphemant: quæcunque quidem ignorant blasphemant, semetipsos pascētes, nubes sine aqua, quæ à ventis circunferuntur: arbores autumnales, infructuosæ, eradicatæ, fluctus feri maris, despumantes suas confusiones, sydera errantia, quibus procella tenebrarum seruata est in æternum: tamē sunt murmuratores, querulosi, secundum desideria sua ambulantes, & os eorum loquitur superbiam, mirantes personas quæstus causa.

Hæc sunt signa, ista sunt Epitheta, siue symbola, quibus impij à nostro apostolo describuntur, vt eorū notētur peruersi mores, & natiua morositas,

sed vt

ſed vt cautiùs eorum peſtem euitare poſsimus inter alia multa ad rem pręſentem prophetice ſubdit etiã B. Iud.

In nouiſsimo tempore venient illuſſores ſecundum deſideria ſua ambulantes in impietatibus, hi ſunt, qui ſeggregant ſemetipſos animales, Spiritum non habentes.

Quamobrem nos alloquitur & hortatur docens, quid nobis ſit agendum, vt ab iſtorũ contagio præſeruemur, & tranquilli degamus, atque impiorum quieti: in medij procellis conuiuamus.

Chariſsimi ſuperædificantes vos metipſos, ſanctiſsimæ noſtræ fidei in Spiritu ſancto orantes, vos metipſos in dilectione Dei ſeruate expectantes miſericordiam Domini noſtri Ieſu Chriſti in vitam æternam, & hos arguite iudicatos, alios vero ſaluate de igne rapientes.

Meritò ergo B. Thad. hanc legem, de ſtatim denũtiandis hæreticis, pronuntiat: quia arguendi ſunt iam iudicati, vt alios ab igne eripiamus: illiſque in ſpiritu dñi procellã ęterni ſupplicij pręnuntiat, quòd in præſenti vita inſtar tẽpeſtatum marinarum omnia turbent, moueant & concutiant: ergo à priuatis perſonis, nec admonendi priùs ſunt, neque ferendi, ſed mòx iudicibus hæreticæ prauitatis tradendi, vt in exemplum ignis æterni, ignominioſam, infamem, & ſeueram pœnam in præſenti ſuſtineãt, ſeueriùs tractãdi in futuro ille & finali ęterni iudicis iudicio. Qua de re adhuc plura habes in textu octauę particulæ, ex qua viuos etiã hæreticorum colores depræhendere licebit, vt eorum incorrigibilis contumacia planior ſit atq; magis manifeſta.

Idcircò locum hunc consultò ab hac litera inchoauimus, vt ab eiusdem aspiratione, atq; illuminatione, illustrata herculeo labore de Hydra, quã iam adultus Hercules, colubris & capitibus pullulãtẽ in Lerna palude oppreßit: catholicorũ animos, quasi signo dato, permoueremus, vt intelligãt hæreticos, velut anguẽ elabi, eorumq; ingenium non reprimi nisi extingatur: secùs nil ampliùs correptionis clementia promoueris, quàm vt vbi vnum, aut alterum caput resecueris, septena subpullulent: pereant ergo hęretici qui nos perturbant: quandò priuatis monitis parere non assueuere.

(.?.)

LOCVS. *XXI*

LOCVS VIGESIMVS PRIMVS ex octaua particula, De prophetia Enohc. ibi. prophetauit autem de his septimus ab Adam Enoch.

PROPHETAVIT Enoch. Consultò in finē ennarrationis huius particulæ remisi, & distuli huius loci difficultatem, communem quidem & ab omnibus satis proclamatam. Disceptatur inter omnes, ex quo loco ducatur ista prophetia Enoch: quoniam liber Enoch, referente Erasmo apocriphus est, ideò testimoniū hoc ex apocriphis deductum est, sicut illud de Michaêle.

Prophetiā Enoc. ex qua origine trahat B. Iudas.

Eras. hic

Quod, mea sententia, vafrè dictum puto, vt vulgatę authoritas suspendatur, & eleuetur: ac si testimonium istud occultum esset, & sine origine aut à veritate alienum? sat ipsi sufficere deberet quod in græcis exemplaribus, quæ ipse veneratur, eodem prorsus modo inducitur testimonium ex prophetia Enoch: sed nobis sat sit, quod in canonica collocetur scriptura, nempè, in hac epistola Beati Iudæ, quæ per ecclesiam catholicam Romanam approbata est. Hoc enim argumento quod non constaret ex quo libro duceretur testimonium, aliquando hęc epistola inter canonicas nō cōputabatur, referēte Bed. atq; S. Th. (qui verba Bedę transtulisse videtur) multa habebat liber ille Enoch, non solùm apocripha, verùm etiam

Beda & S. Tho. hic.

 fidei

fidei catholicæ contraria & incredibilia, vt de gigantibus, quòd non haberent patres, sed angelos malos & dæmones incubos & succubos, &c.
Sed fortassè dices, temporibus veneralis Bedæ, res hæc nō erat determinata, nec epistola B. Iudę inter canonicas relata. Sed hoc locum non habet, si quidem eadē B. Iudæ epistola, quæ inter sacras & canonicas scripturas refertur, Concilio Tridentino, & sub vulgata ędition e in latina lingua, anteà in Florentino etiam in Cathalogo Bibliorum absolutè constituitur: sed multò ante in Concilio Laodiceno sub tempora Liberij, circa annū domini. 364. sub Papa Liberio recipitur, & approbatur, & quamuis illud Concilium fuerit prouintiale, tamen in sexta synodo generali, quæ in Trullo celebrata est, præsente Constantino, approbatur, & confirmatur.

Concil. Tri. sess. 4.

Cōc. Laodic. can. 59.

Non potuit ergo iam latere venerabilem Bedam, qui vixit circa annum domini. 730. Magis miror q S. Thomas, (si ipse author sit commentariorum in hanc epistolam, quod mihi certum non habeo, maximè, postquàm Pius. V. inter opera S. Thomę non retulit, qui multò post tempore vixit, videlicet, circa annum domini. 1270.) non fuerit certiùs locutus, vt ille solet in omnibus: tria tamen dicit, Primū, quod liber ille Enoch est apocriphus. Secundum, quod hæc epistola, licet de apocripho libro adducat testimonium, non statim est ob id reijcienda, quoniam, nō abs re iam authoritate &

S. Tho.

vetustate,& vsu meruit,vt inter sacras scripturas computaretur:& in his duobus verbis, & sensu cũ Beda conuenit.Et quisquis author sit commentariorum istorum, quæ sub nomine S. Thomæ circunferuntur,verba videntur sumpta ex D.Hieronymo in Cathalogo scriptorum ecclesiasticorum vbi de hac epistola sic scribit. *Quia de libro Enoch, qui apocriphus est,in ea assumit testimonium à plerisque reijcitur,tamen authoritatem iam vetustate meruit, vt inter sanctas scripturas computetur.* Tertium tamen quod ipse S.Thomas vlterius addit,est,licere de apocripho libro testimonium sumere : quod non est dubium,sed clara luce perspicuum:licet itaq; de apocripho sumere veritatis testimonium: D.Hier.

Vera quidem sunt ista,& sanctè dicta, desiderarẽ tamẽ,vt commentator iste certius nobis proponeret,an ex libro illo apocripho Enoch, sumeretur hoc testimonium,an aliũde ? nã ipse vixit ante Concilium Florentinum,quod celebratum est circa annum domini.1415.Nam vt quod sentio,&mihi probabile videtur, ingenuè fatear,B.Iud. prophetiam Enoch, non libri illius Enoch testimonium adducit: nimirum impostores istos iudiciũ Dei non euasfuros:in cuius testimonij veritate nihil est indignũ in prophetia Enoch:quòd nõ reperiatur de verbo ad verbum in sacra & canonica scriptura,argumento nõ est , falsam esse quòd passim reperiatur in alijs scripturis diuinis. Auctor.

Pleni sunt prophetarum libri, atque in testamẽto

nouo certissimus, & apertissimus est articulus iste de iuditio futuro, vsqueadeò, vt opus non sit in re clara redūdare. Insuper suprà in prefationibus huius epistolæ obiter insinuatum est, ex alienis,& extraneis testimonia induci, testis est Paulus, qui semel & iterū Poætarum inducit placita, tùm quia vera erant in re, quam versabat: tū quia ab ipsis recepta, qua de re latiùs paulò inferiùs.

Acto:17
1.Cor.15

Sub silentio non est prætereundum Caietani dictum, quod cauere opportet: infert ex dicto Diu. Hier. *ex quibus patet*, inquit, *hanc epistolā minoris esse authoritatis, quàm alias, quæ certò sunt ipsius sacræ scripturæ*, erat autem iam res hæc in Laodiceno, & Florentino Concilijs decreta: vnde quamuis epistolæ authoritatem non neget: tamen parum abest ne eleuet, & prophanet: periculosa est sententia, vt a maiori censuræ nota me temperem.

Caie. initio huius epistolę.

Istius libri Enoch meminit Tertulianus, author quidem in primis doctus, & vetustatis obseruandæ studiosus, dicit, librum Enoch prophetæ ab ipso scriptum, & Mathusale filio suo datum, vt ad posterorum notititiam traderet, & à Noê in arca seruatum, & vsque ad tempora apostolorum peruenisse: Hebręos autem post apostolorum per totum orbem peregrinationem, occultasse, aut flāmis tradidisse: ꝙ vehementior esset ad perhibēdū testimonium de Iesu vero Messia, per impios iudęos iniquè condēnando. Tertul. subscribit Claudius Guillialdus, ꝙ mihi (saluo iudicio ecclesiæ

Tert. li. de habitu mulie bri.

Claud. Guillialdus hic.

catholicę

catholicæ Romanæ,& cuiusuis meliùs sentiētis, cui me omniaque mea semper submitto) credide rim ita accidisse propter rationem Tert. nō quòd reijciam omnem scripturam ædificationi habilē diuinitùs per naturale, aut supernaturale lumen inspiratam, sed quod hoc Enoch testimoniū per Iudam apostolum tantæ authoritatis locum possi deat, vt sciamus, aliquas scripturas Hebręos nō re cepisse: quòd de Christi diuinitate tam apertè loquerentur : quem ipsi posteà non erant recepturi.

Obiter vna ratio ob quā istud testimoniū.

Ideò B. Iud. hoc testimonio vtitur, nō solū, vt eos conuincat, schismaticosque ostendat, à fidei vnitate recedentes, sed etiam vt confundat, illisque constet, Deum in natura assumptā, dicta, & facta nostra iudicaturum, & quod sicut ipsum Christū negarunt, ita scripturas negant, & prophanant.

B. Iudas ex libro Enoch sumpserit ob argumentū epistolę.

Sed rogabis? quid propriè sonet liber apocriphus respōdebo q̄ ab scriptore aliquo mendaci cōscriptus sit, & èmentito titulo euulgatus: qualis erat liber euāgelij Bartholomei. Alij autem dicūt quod ab inimicis fidei vitiatus sit, & erroribꝰ habet admistam ueram scriptoris doctrinā. Sic liber cōstitutionum apostolicarum, quas scripsit Beat. Clemens, tanquàm sacræ sacris libris annumerantur in vltimo canone apostolorum, & tamē postmodū apocriphę habitę sunt ꝑpter adiūctos errores ab inimicis fidei, quorū malitia deprauatę sūt, sic cre dimus verè Enoch ꝓphetasse aliqua quę in libris

Apochr. liber vnde.

Enoch temporibus D. Hieronymi habebantur, librum tamen illum inter apochriphas scripturas relatum, propter fabulas admistas, quod ante apostolorum tempora factum puto: cùm à nullo scriptorum ecclesiasticorũ iste liber Enoch inter canonicas scripturas referatur.

Ex apocriphis integrũ est testimonia veritatis colligere.

Demus ergo gratis, B. Iudam ex apocripho illo libro Enoch sumere testimonium, & librum aliquo modo apochriphum esse: propterea huius epistolæ authoritas non minuitur, vt Gelasius Papa primus cum .70. episcopis determinat, quid apocriphum dici debeat, & numerat multos libros inter quos nec epistolam hanc B. Iud. nec librũ Enoch, connumerat: inconcussa ergo veritate tenendum est quicquid in hac epistola B. Iudas pronũtiauit.

Gelasij decretũ refertur d. 15. ca. sancta ecclesia Romana.

Quid? quod vt diximus quamuis ex apocripho libro sumat argumentum vetitum non est, ex apocriphis veritatem citare: nam in sacris libris quædam inueniuntur è gentilium libris scripta, ꝙ D. Hieronymus non semel sic scribit, *qui putant totum librum debere sequi eum, qui libri parte vsus sit, videntur mihi & apocriphum librum Enoch, de quo apostolus Iudas in epistola sua testimonium posuit, inter scripturas ecclesiæ recipere:* & multa aliá quæ apostolus Paulus de reconditis locutus est: quis ignorat Moysen ex gentilibus multa sumpsisse, & vt alia taceam, consilia Iethro gentilis secutus est in constituendis iudiciorum magistratibus, & de ipso scriptum est, *Et eruditus est Moyses in omni sapientia AEgyptiorum,* *& erat*

Hier. epistola ad magnũ oratorẽ & epi. ad Titum.

Peritia hyst. & sapientiæ humanæ interpreti sacrarũ literarũ nõ est inutilis Moyses. Exod. 18 Act. 7.

& erat potens in verbis, & operibus suis, externa ergo philosophia non est omninò abijcienda: & de tribus pueris scribit Daniel, *eruditos omni sapientia, cautos scientia, & doctos disciplina*: non tamen in illis est senescẽdum, sed ad superiores sacras scientias aspirandum: quod & fecit Moyses, vbi siquid noxiũ didicerimus, damnatur, si vtile, approbatur. Dani. 1.

Sapientissimus Salomon multa proposuit philosophis Tyri, & respondit etiam aliqua: ad quod allusit, cùm suarum paræmiarum initio dixit, *Ad intelligenda verba prudentiæ & suscipiẽdam eruditionem doctrinæ verba sapientium enigmata eorum*, parabolas, & versutias quæ propriè philosophorum sunt, vt has ancillas vocemus, *ad arcem & ad mænia ciuitatis*, vt sapientiæ subseruiant. 2. & 3. Reg. 5. 2. paralip. 2 Prou. 1. Prou. 9.

Non enim vitio vertitur B. Paulo, quòd Menãdri testimoniũ induxerit, *Corrumpunt bonos mores colloquia praua*, & quod Epimenidis etiam vsus est authoritate, *Cretenses semper mendaces malæ bestiæ ventres pigri*, & Arati Phinomenis etiam Poætæ, *sicut quidam vestrorum poætarum dixerũt, ipsius enim genus sumus.* 1. Cor. 15 Titum, 1 Act. 17.

Non est ergo quod impij isti vitio vertãt B. Iudæ: quòd testimonium induxerit etiam ex apochripho. Fortassè etiam ad quos, vel apud quos scribebat, iste apochriphus liber in pretio habebatur: voluit ergo illis aliqua ex parte inseruire, vt ex hac parte, factus omnia omnibus, illos Christo lucraretur, instar Pauli, qui vt Atheniẽsium supersti- Perfunctorie altera ratio cur hoc testimonium B. Iudas inducat ex libro Enoch; vt istorũ vanitatẽ dãnet.

tionem idololatriç, in veri Dei cultum conuerteret, vt orator inclytus pro Christo causam agens, etiam inscriptionem fortuitam illius aræ, in qua scriptum erat, *Ignoto Deo*, mira arte in argumentum fidei conuertit, *Quod ergo ignorantes colitis ego anuntio vobis*: didicerat enim Sapiētiam ab eo, qui Dauidem docuit dexteram illam fortitudinem extorquendi gladium superbissimi Goliæ, vt ita proprio mucrone, & gladio ferocissimi iugulentur hostes. Docet Diuus Augustinus, vt quisque bonus verusque christianus est, vbicunque inueniat veritatem, eam amplectatur: nam si prophani aliquid benè dixerunt, non est statim aspernādum, sed in nostrum vsum conuertendum.

Act. 17.

1. Re. 17.

Aug. li. 2 de doct. Christia. ca. 18. 39. & 40. & lib. 4. de doctrin. Christi. c. 4. & 5.

Fugit populus Israël de AEgypto, idola tamen vasa, atque ornamenta de auro, & argento, non authoritate propria, sed de præcepto Dei secùm defert: gratia quidem non destruit naturam, sed potius perficit: quæ ergo commoda, & necessaria sunt in doctrinis ad vsum veritatis habēda sunt, vt politica hominum rectè instituta, physica commodè intellecta, liberales artes legitimè traditæ: profectò sicut omne bonum est à Deo: ita & omne verum: siquidem formidanda non sunt, quæ apud philosophos tanquàm iniustos possessores reperimus, sed in fidei vsum vendicanda, & in meliorem sortem commutanda: nam diuinarum scripturarum doctor defensor rectæ fidei, & debellator erroris esse debet, bona docere, mala dedo-

Per transennā tertia ratio cur ex illo libro Enoch, apocrip. sumat, vt omne verum à Deo esse ostēdat.

dedocere, ita tamen vt nemo arbitretur ſcientias inutiles eſſe: niſi velit naturam malam dicere: in ſingulis enim,ſiquis ſciat, vel in altum fodere ſapiat,vel ſapienter accommodare, ſatis multa reperiet, quæ poſsint ornari, *monilibus vermiculatis argento.*

Cant. 1.

In eam tamen ſententiam videor mihi inclinare, vt exiſtimem cum reuerendiſsimo Cano,teſtimonium prophetiæ Enoch adduci, quòd vel traditione ipſa ad apoſtolum ipſum Iudam peruenit, vel Spiritu ſancto reuelante, certum erat, vt ex antiquitate tantæ, & tam vetuſtæ authoritatis magis impios iſtos conuinceret: nam vbiubi liber hic apocriphus eſſet, prophetia tamen ipſius vera erat, & ſacra: quare ſi non inducit ſcripturam Enoch, verba tamen citat, & ſententiam, ſicut Moyſes multa Abrahæ verba adducit, quæ non potuit ipſe ſcire, niſi Deo reuelante, ab Abraham fuiſſe prolata, & pronuntiata: ſicut & Moyſes Deo inſpirante prophetauit de præteritis, vt de mundi creatione: ſimiliter in propoſito apoſtolus Iudas, quamuis non citaſſet librum apochriphum Enoch, neque aliquam ſcripturam ipſius Enoch, minime fallax eſt hoc teſtimonium, ſiue ſcriptum, ſiue dictum, ſiue quauis alia ratione manifeſtatum ab Enoch.

Quarta ratio ob quam ſu matur hoc teſtimoniũ, vt aucto ritate antiquitatis minime ſuſpectę admitteretur.

Cano·li. 11. de locis ad finẽ. ca. 6.

Attende

Nam etſi ex alio loco nõ haberemus eam eſſe prophetiam (vt diximus dudum de loco Michaëlis) ſat eſt auctoritas B. Iudæ, ſicut & credimus illa

Iiii 2 verba.

verba. *Beatius est dare quàm accipere*, Christi Iesu esse, quia Paulus dixit. Si autem fuerit propheta Enoch, non est locus ad disputãdum, sat est, quod prophetauerit, propheta autem non dicit actum, sed habitum, vt dicit S. Thomas, non enim sequitur, quod si quis prophetat, proinde sit propheta, de qua re S. Thomas latiùs. Exemplo nobis sit Caiphas, qui dùm mortem Christi dicit expedire, subiungit euangelista, *hoc à semetipso non dixit sed prophetauit cùm esset pontifex anni illius*.

Act. 20.

S. Tho. 2.2.q.171

Iohã.11.

Quinta ratio, quod hoc testimonium solùm inducat, vt & à precursore iudicij cõfundãtur & à ratione naturali conuincantur.

Si roges, cur non adducat testimonium ex prophetis sub lege, aut ex nouo testamento? in promptu est responsio, quoniam voluit eligere testimoniũ Enoch, qui adhuc viuit, vsque in diẽ judicij, & antequàm transferretur in paradisum, prophetauit in lege naturæ, vt magis confundat istos, docens naturali etiam ratione constare, Deum omnibus cõsulere, atque prouidere, & omnium remuneratorem esse: quod testatur Paulus, *Credere enim opportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se, remunerator est*: & Paulus hoc testimonium peculiariter de Enoch inducit, fide translatum esse, & placuisse Deo, quia credit, quod vnus esset Deus, qui respectum haberet humanorum. Iste enim articulus vna ratione creditus est, quemadmodũ à Christo traditur in particulari, & perfectè: alio modo scitus est, vt à philosophis demonstratur in genere & in communi, quod & S. Thomas dicit, vno loco & altero probat, articulos fidei ineuidentes esse, & obscu-

Hebr. 11

Artic. de remuneratione omnium partim creditus partim scitus.

S. Tho. ad Hebr. 11. lect. 2

22. q. 1. ar. 4. & Cai. ibi.

& obſcuros in ſe,tamen eſſe de viſis,atq; ideò habere aliquam euidentiam, ſaltem credibilitatis. Quomodo autem futurum ſit iudicium, non curo modo:ſat eſt,quod miniſterio angelorum cōgregabuntur diuina virtute, & diſponētur etiamſi in modico loco. Cur autem futurus ſit ille dies iudicij vniuerſalis,plures ſunt rationes & quidem notæ,quas ſi in præſenti retulerimus, aliud agere, quàm huius epiſtolæ ennarrationem videremur: ad alia ergo currēdum eſſet teſtimonia, quæ propinquiùs horum impietatem relegare videntur: ſed modo tātum,de Enoch iſta teſtificationis depoſitione, controuerſia ſuſcepta eſt.

Loco, 9. 18.&.19. EX octaua præterea, & ex nona particula locũ de notis hæreticorũ sumpsimus, quem in genere & in specie latissimè, pro virili nostra, versauimus.

IN decima particula, charitatis officia percurrũtur, quæ si pro dignitate tractarentur, maiorem, atque exactiorem exposcerent tractationem : & in dilectionem, qua vos prosequor, impingere viderer.

Loco vndecimo. IN vndecima particula locus insignis tangitur, qui erat huius epistolæ minimè alienus, de Christi maiestate per suas partes: tu lector optimè, ex traditis illis principijs, vbi de nomine & persona Iesu egimus, facilè poteris amplificare.

Pro epilogo huius opusculi. *LOCVS ergo vigesimus secundus & vltimus vice epilogi, & pro scopo totius epistolæ, sit de vnitate fidelium, quem in duas partes distribuimus, vt prior de vnitate fidelium agat in corpore mystico ecclesiæ generatim & communiter, posterior verò de eadem illa vnitate in particulari, quam consummatiorem & exactiorem nobis Christus dominus communicat per realem, & dignam eucharistiæ sumptionem: vtramque autem claudimus ea consideratione, cur Deus Optim. Maxim. mala euenire permittat: quibus super addemus remedia & solatia, vt ex tribulatione fortiores euadamus.*

LOCVS.XXII.

PRIOR PARS SIVE LOCVS vigesimus secundus de vnitate generaliter ex tota epistola, præsertim ex illis verbis decimæ particulæ, vos autem charissimi super ædifficantes vos metipsos. &c.

HACTENVS auditores optimi, quotidianis his nostris prælectionibus in B. Iudæ epistolam quales potui cōmentarios exhibui, non quales & vellē & debeo, quoniā pro mei ingenij tenuitate in tā præpropera lectura excidisse multa necesse est, quę ꝑ vestri animi benignitate boni cōsulenda sunt. Etenim siquid est tā christianis, & diligentibus auditoribus dignum, id totum patri luminū, à quo omne bonum procedit, referamus opportet: siquid autē per indiligentiā erratū atq; peccatum fuerit, ignorātię, & inscitię meę ad scribendum esse iudico: quòd perfunctoriè, parūque acuratè tā grauē epistolā ꝑtractauerim. Quapropter & vos vigilātiores, & cautiores in hac lectione esse cupio: ꝙ ad me attinet apostolicæ, & Romanæ sedis iudicio, limę etiā, atq; censurę meliùs sentientiū subijcio: quorum calculis vbi si quę nostra sunt, nō probātur, ibi nec nostra esse velim nil enim nostrum esse, aut haberi feram, quod catholicæ, apostolicæ, & Romanæ ecclesiæ doctrinam non redoleat: siquid igitur obrepserit, quod ei repugnet, id ego pariter verè damno,

Trāsitus à cōmmētarijs locis ad ep. epilogū ꝑ catholicā protestationem.

Iacob. 1.

atque ex animo respuo: sicut ille disertus gentilis philosophus scripsit, *nulla pernicies vitæ maior inueniri potest, quàm in malitia simulatio intelligentiæ.* Deum ergo natura sua simplicem, atque rectum, quoad à nobis fieri potest, imitari debemus, qui odio habuit simulatam hæreticorum hypocrisim. Cuius nos admonet in præsenti epistola B. Iudas, quòd sub pietatis prætextu callidè, & impiè subintrent, excitatque, vt memores simus doctrinæ ab apostolis domini nostri Iesu Christi semel traditæ, vt nos metipsos superædificemus sanctæ fidei, siquidem ad salutem non sat est in fide nudè perstare, sed etiã fidei superædificare indilectione, vt ipsa fides viua sit, & per dilectionem, tanquàm per viuificantẽ formã operetur: atque adeò non sat est in vnitate ecclesiæ catholicæ perseuerare, sed etiam opus ad salutem est, vt viua eius membra simus, mirificosq; charitatis fructus fructificemus, vt pariter omnes Deũ pacis, & dilectionis, lachrymis, vigilijs, ieiunijs, ardẽtibusque votis implore mus, vt ille, qui est patientiæ Deus, det nobis omnibus idipsum sapere.

Cicer. li. 3. offic.

Huc ferè tendunt omnia quæ B. Iudas in præsenti epistola tradit, vt cum fidei & doctrinæ catholicę vnitate etiam charitatis vnitatem obseruemus, ne ecclesiam catholicam, & Christi tunicam alioquin inconsutilem diuidamus, schismata, seditiones, æmulationes rixas, & contentiones detestemur. Hoc enim persuadet, exoptat atq; enixè deprecatur,

Scopus B. Iudæ est ad pfectã vnitatem sollicitare fideles.

precatur, vt vnitas nostra in fide, & dilectione radicata, in exercitio virtutum, & imitatione apostolorum confirmetur: damnatq; pessimam doctrinā eorum, qui fidem promiscuam, & indifferentem esse docebant. B. Iud. (si Eusebio, Eggesipum citanti, credimus) adhuc Domiciani temporibus aliquot annis post sublatos domini apostolos inter viuos degebat, cùmque videret se in tēpora corruptissima incidisse, & nostra etiā calamitosa sæcula, in spiritu prçuidens quid futurum esset, hanc epistolam scripsit, in qua multa ex secunda D. Petri mutuans, ad fidem, fideiq; vnitatem hortatur, quam vult operibus exprimamus, & proximis nō scandalo, sed adiumento simus, & ab impijs impostoribus, atq; schismaticis caueamus: hos enim exitium certum manere, idemque çternum interminatur, denique totus est in hoc, vt doceat, & ostēdat magnum esse debere studium in fidei vnitate, atque dilectione exibendum.

Non igitur abs re erit, si dum colophonem, & vltimam manum huic epistolæ apponimus, de hac vnitate pauca dixerimus, vbi si epistolæ huius mēsuram, & ennarrationis modum excedere visi fuerimus, molestum esse non debet: quoniam tædij labor (vt spero) vtilitatis emolumento compensabitur. Etenim cùm inter disputandum veritas limatur, præsertim quando fidem Christianam, & salutem tāgit, nil dissimulare conuenit, morbi vis ipsa aperienda, medicina tempestiué proponi, & Cur de hac vnitatē agatur.

commodè adhiberi debet, vt vel in sanitate perstemus, aut ad pristinam valetudinẽ reddeamus. Quod in causa fuit, vt B. Iudas ita solicitè nos inuitet ad fidem semel traditã, hoc est, ad eius vnitatem in dilectione conseruandam: vocat quidẽ nos ad harmoniam quandam chordarum, quarũ hæ quidem remissiores, illę autem ad certam rationem contractiores, laxioresuè, vt sic omnibus neruis compositis concinnus edatur sonus.

Apud sensatos non minùs facta, quàm verba locuntur, indè eggregiam temperamenti rationem, fidelia ecclesiæ catholicæ membra ad se inuicem obseruant: quoniam in hac vnitate, atque ad Christi corpus mysticum adunatione, salutis nostræ præsidium situm est: extra ipsum autem mors nostra est.

Schisma tis damna. Sanè schisma ipsum à Christi corpore præscindit, diaboli laqueis implicat, gratia Dei, & cęlestibus donis spoliat, à societate fidelium seggregat, communione sanctorum priuat, pacem tollit, tranquillitatem relegat, omnia perturbat, singula quæque euertit, regni cœlorum extorres, gehennę incendio obnoxios efficit: quoniam impij & schismatici, (vt de angelis in præsenti dicit B. Iudas,) principatum suum non seruauerunt, à domicilio fidelium seggregantur, nùnc viam Cain ingressi, pòst errore Balaam decepti, aut demùm in contradictione Core adducti, cuncta quatiunt, contemnunt, atque dissipant, lites, & seditiones suscitant,

tant,

tant, res nouas moliuntur, vt spōsa Christi, scissionibus atteratur, & pax, vnitasq; fidelium proscindatur.

Contra verò Christus dominus ad hanc collectionem faciendam, in mundum venit, *vt eos, qui dispersi erant, in vnum colligeret*, vt scriptum est, *Et pastor vnus erit omnium eorum, vnus populus*, quod Christus dominus orans à patre petebat, *Pater sancte serua eos in nomine tuo quos dedisti mihi, vt sint vnum sicut et nos vnum sumus*, Et alibi, *alias oues habeo, et illas oportet me adducere, vt sint vnū ouile, et vnus pastor*, quod & Paulus doctor gentium docet, *omnes vos vnum estis in Christo Iesu, vos estis corpus Christi, et membra de membro*, ad quam vnitatem inuicem in charitate seruādam, præclaris verbis excitat, *Soliciti*, inquit, *seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Vnum corpus, et vnus spiritus, sicut et vocati estis in vna spe vocationis vestræ. Vnus dominus, vna fides, vnum baptisma Vnus Deus, et Pater omnium, qui super omnes, et per omnia in omnibus nobis est.*

Christi aduentus vnitatē desiderat & facit.
Iohā. 11.
Ezec. 37.
Iohā. 17.
Iohā. 10.
1. Cor. 12
Eph. 4.

Sic passim doctor gentium precatur, & in præsenti Beatus Iudas commonefacit: quoniam tota nostra salus ab hac adunatione pendet: quod Beatus Dionysius dissertissimè explicat, & Leo huius nominis primus confirmat: quod & propheta prædixerat, *quia tunc reddam populis labium electum, et inuocent omnes vocem domini, et seruient ei humero vno*: hoc est vnanimi consensu, vt faciūt remiges, baiuli, aut boues ipsi quidpiam

Dion. li. de cele: hierar. p. 1. ca. 4. & ca. 11. de di. nom.
Leo ser. quodā.
Sophoniæ. 3.
Attende cômoda ex hac vnitate.

portantes, nō enim facilè vulnerari poteſt miles, qui ſe ſe ſcuto fidei protegit, quòd ipſum non ſua tantùm, ſed aliena etiam fortitudo defendat, vbi enim vna eſt, & communis omnium cauſa, ibi & vna victoria. In caſtris militiæ chriſtianæ ſimilis eſt ex omni parte præparatio, quicquid vigoris hinc abſcedit, id in ſupplementū, ex alijs ſocijs capit: quia omnes vnum corpus ſumus, vna vox omniū, vnus etiam debet eſſe ſpiritus.

Palmes adhæreſcens viti, viuificatur, & fructificare valet: quia membrum in corpore non ſola ſua virtute, ſed influxu corporis totius, & cæterorum

1.Cō.12. membrorum valetudine fouetur, & incolumitate confirmatur: *ſi glorietur vnum membrum*, dicit Paulus, *congaudent omnia membra*, fruuntur ſanè, & reſficiuntur à vi totius: ita & nos in vnitate Chri & eccleſiæ manentes, donis Chriſti & ſanctorum meritis fruimur, quorum ſumus participes, & quiſque pro ſuo modulò communicat.

Magna quippè mea conſolatio in domino eſt, quòd licet peccator ſim indigniſsimus, & grauiſſimis ſceleribus inquinatus, atq; inuolutus, & minimè idoneus, qui meis precibus aliquid à domino deprecari poſsim, indignus qui ab eo exaudiri, ad pietatis exercitia imparatus, impeditus, atque ineptus: tamen quia in eccleſiæ vnitate Chriſti beneficio, & miſericordia Dei ſum conſtitutus, & fidem ortodoxam & corde credo, & ore confiteor & opere profiteor, & quia credo communionem

ſancto

sanctorum,& catholicæ ecclesiæ Romanæ,filius sum morigerus,confidenter spero , ardentissimis sanctorum precibus,tandem subleuãdum:& propter arcanum illud spiritus sancti nexum ad meliorem vitam reuersurum iri.

Indignæ sunt fateor vanæ meę preces ,quæ purissimas Dei aures pulsent:tamen quia pro me orant quicunque in orbe terrarum in hac fide ecclesiæ orant,ad cor aliquando ipsorum merito redibo:licet ipse non ieiunem,vel infrugiferè ieiunem , ieiunant tamen sancti,quorum ieiunia propter hãc in corpore Christi mystico communionem mihi prossunt. Etsi mea opera mortua & ingrata sint, aridæ lachrimæ,steriles eleemosynæ , apud electos tamen,& Dei amicos hæc omnia grata sunt, & proficua atque proinde mihi vtilia. Christus etiam dominus dum viuebat pro nobis orabat ad patrem,& nunc etiam pro nobis interpellat,ut distribuat singulis ꝓut expedit. Videte quãti nobis intersit in ecclesiæ fide degere, & sub eius vmbra cubare,& permanere,& in corpore,& Christi cõpagine coniungi: quia inde tanquàm à fonte tot dona haurimus,suo rore perfundimur , & tantorũ beneficiorum participes efficiamur,si delabi à nostro principatu contingat,aut hoc Christi domicilium relinquimus:proinde mox bonis omnibus priuari incipimus, & vt membra abscissa exsiccamur,morimur,& vt palmites à vite excisi,ad ignẽ tantum apti sumus,arescimus in ignem æternum

mittendi, quoniam nemo extra Christi corpus viuificatur.

Aug. lib. de vera relig. c. 5

Scitè & subtiliter dixit Augustinus, *religio nec in cõfusione paganorum, neque in purgamentis hæreticorum, neque in langore schismaticorum neque in cæcitate iudæorum quærenda, sed apud eos solum qui christiani catholici orthodoxi, et nominãtur et sunt, hi enim sunt integritatis custodes, et veritatis sectatores, et recta sectantes.*

Quantus sit ecclesiastici & christianæ vnitatis splendor. Rom. 12. 1. Co. 12.

Hinc licet colligere quantus, & qualis sit vnitatis ecclesiæ Romanæ splendor, quam schisma disrũpere molitur, & discerpere tentat: ad quam pacem secundùm vnanimem consensum nos reuocat, & solicitat Beatus Iudas, & vt in ea permaneamus commonefacit. Eandemque doctor ille gentium similitudine, & analogia inter corpus naturale & mysticum, exactè illustrat, & singulorum membrorum consensum mutuum, & concinnam conuenientiam in corpore mystico Christi, ducta similitudine ex corporis naturalis membris, probare videtur.

Augu. li. de patiẽtia cap. 2. Gen. 21.

Nec tantùm externa est, vt seditiosorum, & gentilium male animata vnitas, sed intima quidem, & intrinseca quędã concordia eximiè, & benè per spiritum Dei viuificata: quod notauit D. Augustinus docens alia dona esse hæredum, alia exheredatorum, sicut alia dona dedit Abraham filio vxoris suæ Sarę Isaac, qui domi mansit, & alia filio cõcubinę Ismaêli, qui extrà eijcitur: sic alia cõcordia illa, quæ est extra ecclesiam ab ea, singulari, & eximi-

mia, quæ in ecclesia Dei conspicitur. Impiorum siquidem concordia, cùm sit seditio, externa potiùs vocabitur, piorum autem, & fidelium interna est spiritus, & mentis vnitas: quæ non solam nudam, et externam, siue conciliationem, siue con sotiationem, sed internum mentium consensum amat, et retinet. Illa pax dicitur, nostra re vera pax est, illa carnalis est, nostra spiritualis, illa improbos vt cunque nectit, hæc autem pios, et fideles fouet: illa quibusdam mali compactis vinculis, ista nexu Spiritus sancti afflatu coagulatur: illa solerti, et astuta hominum prudētia, ista Dei nutu, et pro uidentia constabilitur, illa videtur ad tempus trā quilla reddere corpora, sed nō securè, nec pacificè, vt ista, quæ corpora liberat, mentes serenat, & ab omni affectus prauitate purgat: siquidem nō solùm inter homines humano more, sed inter homines et Deum admirando nexu in corpus Christi, qui caput est, nos mirabiliter, et mirificè coniungit. Differētia vnitatis inter bonos, ab ea quæ est inter malos & impios. Attende

Idcircò illa nec perfecta est, nec verā intùs pacem generat, vt nostra, quę (vt dicit Paul.) nos iustificat: *iustificati ex fide pacē habeamus ad Deū perdnm nostrū Iesum Christū, per quē habemus accessum per fidem in gratiam istā, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei.* Non patiamur ergo, vt sint in nobis schismata, et seditiones, vt maxima verborum grauitate persuadet Paulus, *siqua ergo consolatio in Christo. Si quod solatium charitatis, siqua societas* Roma. 5. Philip. 2

spiritus, si qua viscera miserationis impleta gaudium meū vt idem sapiatis, eandem charitatem habentes, vnanimes idipsum sentientes: maximis profectò charitatis stimulis, & ardentissimis istis verbis nos excitat, impellitque ad hanc vnitatem amandam, & inuestigandam, à Deoque petendā: quia hęc pax, & vnitas donum Dei est, quod Paulus ostendit dicens,

Fidei vnitas & pax spiritus donū Dei est.

Deus autem patientiæ, & solatij det vobis idipsum sapere in alterutrum secundum Iesum Christum, vt vnanimes sic honorificetis Deum, & patrem domini nostri Iesu Christi. Quomodo, rogo, totius orbis tam differentes, & distantes, tamquàm potentes homines, & amplissimorum regnorum monarchæ, vnam hanc Christianam religionem inuenire potuissent, nisi ab illo fuissent tracti, *qui inhabitare facit vnius moris in domo?* vt in vna ecclesia, & in vnius religionis, & doctrinæ comprobatione tot sæculis, continerentur per illum, qui solus dat cor vnum, & cor lapideum carneum facit, & tractabile, & molle atque cereū, vt Christus in eo imprimatur, in quo vnum simus. *Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraque vnum, et medium parietem maceriæ soluens, inimicitias in carne sua legem mandatorum decretis euacuans, vt duos condat in se metipso in vnum nouum hominem faciens pacem.* Iudęos enim, & gentes in vnum populum compaginauit, & vtriusque factus lapis angularis, vtrumque per baptismum renouat dissoluens medium parietem quo præputiati, & circuncisi disiungebantur. Ad Christum ergo vt coput nostrum vnitas ecclesię, & fide-

Rom. 15. Psal. 67. Ezec. 36. Iere. 31. Isai. 64. Iōhan. 6 Galat. 3. Eph. 2.

& fidelium reducitur, ad ipsum, vt authorem, & donatorem resoluitur pax. Sic B. Iud. in præsenti, soli Deo, inquit, saluatori nostro per Iesum Christum dominum nostrum, omnia ascribit, & accepta refert, nam per ipsum nobis omnia donata sunt: *Sic enim Deus mundum dilexit, vt filium suum vnigenitum daret.* Iohā. 3.
Quia & proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illū, Pater ergo author est vnitatis per Christum, Spiritu sancto conciliante, vt intelligatur, quanti sit facienda hæc vnitas, quæ Patrem habet authorem, Filium consummatorem, Spiritum sanctum conciliatorem, & constabilitorem. Pro hac igitur vnitate, & cōcordia animorum, & vnanimi consolatione conandum à nobis est: quoniā nos quibusdam quasi neruis nectit, roboratque vinculis, glutino etiam diuini, & suauissimi amoris constringit. Roma. 8. Obserua

Has autem ecclesiæ catholicæ compagines illustrat Paulus non semel, similitudine ab vnitate corporis naturalis ducta, in quo omnia illius mēbra eàdem anima animantur, eodem humore radicali consistunt, atque eodem alimento nutriuntur, per eundem naturalem calorem tepescunt, fouēturque, & vegetantur: insuper ab eodem vitali spiritu, vnde partes viuificatæ crescunt, & debitam augmenti, pro cuiusque membri cōditione, magnitudinem participant. Sic quoq; in corpore isto Christi mystico, recta seruata proportione, vita per Spiritum sanctum diffunditur in corda nostra (Vnitas corporis mystici ex simili tudine corporis naturalis per partes dedu citur. Rom. 12. 1. Co. 12.)

Heb. 11. per fidem, vt vitæ radicem, non quidem nouã sed que per centenos, & millenos annos vixerit, & in sua proprietate, & possessione contra impios om Concil. Tri. sess. 6. cap. 8. nes præscripta perseuerat: sine qua nemo viuere potest, aut Deo placere. Per spem autem, tanquã anchora in cœlis fixa, fidelium corda firmantur, & præsentia omnia parui pendunt, & tanquàm ciues & domestici Dei, sub eodem capite Christo eiusque vexillo ęterna merentur. Per charitatem insuper, vt calorem natiuum, & amicitiam Dei, in 1. Co. 15. gratia Christi viuificantur, *factus enim est nouissimus Adam in spiritum viuificantem, vt primus Adam in animam viuentem factus erat, primus homo de terra terrenus, tales & terreni, qualis & cœlestis, vt sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cœlestis,* hoc est, sicut natura in primo partu, naturalem cõditionem, proprietates, nexum, & id genus multa, influit singulis membris: sic proportionabiliter Perpende mediatareq3. Deus in partu secundo operatur: quoniam sicut in corpore naturali, membra natiua facultate ex suo fonte connectuntur, viuuntque, & se se agunt, atque augent, sic quoque ecclesiæ caput Christus dominus singulis membris suam stillat, & infundit functionem debitam, suppeditans & augmentum, vti pro singulis membris opportunum est, perficit: vnde membra de se inuicem solicita sunt, & vnumquodque eorum alterius commodo, & saluti libentissimè inseruit, vt inferius, & abiectius superiori, & digniori non inuideat,

neque

neque superius in inferius fastum exerceat, & cõtemptum despiciat.

Ad eundem modum Christus dominus talenta distribuit secundum vnius cuiusque virtutem diuidens singulis secundum mensuram fidei, hoc est, pro capacitate membrorumque vigore, pro cognitione, & statu impiorum maiora, aut minora prodeunt, vt Christus sit omnia in omnibus, coalescat & coagmẽtetur in ipsis. Ratio enim capitis in Christo omnibus membris prouidé consulit. *Vnicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi, vt crescamus in illo per omnia, ex quo totum corpus compactum, & connexum per omnem iuncturam subministrationis secundum operationem in mẽsuram vnius cuiusque membri,* quod fit per operationem Spiritus sancti, & vim eiusdem intùs agentis per commissuras, & mutuos singulorum membrorum contactus. Matt. 25 Rom. 12. Ephes. 4

Non enim est silentio prætereundum, ꝙ subdit, *augmentum corporis facit in ædificationẽ sui in charitate,* quia charitas est veluti vitalis actio intùs agens & propendens membra singula, vt tam amicè degãt & coniuuant, & fideles huiusmodi, hi piè diligentes instar oculorum functiones suas alijs illustrandis inferant: isti tanquã aures auscultent salutaria monita: illi tãquã linguę alios doceant, instruãtq; oẽs autẽ, vt humeri alios ferãt, aliorũq; onera portẽt, & tanquã manus sint adiumẽtum ad tuẽdum, & defendendum: nec enim sunt ociosa membra Vnitas ecclesiæ ab vno capite Christo D.

ad nudũ ornatum excogitata, sed ad vsum aliquẽ instituta, ad quem mutua conspiratione per propriam functionem contendunt: ab hac ergo vnitate capitis tota salus fidelium, tanquàm à fonte perenni, promanat, ibi nostra salus, inde nostra incolumitas. Nam si oues, aut armenta, quæ vno pastore reguntur, vnus dicitur grex: serui, atq; filij eiusdem domi sunt, quia sub eodem patrefamilias, domestici appellantur: exercitus vnus est, quia sub vnico militat imperatore: plures ciues vna est ciuitas, quia eidem præfecto subditur: plures ciuitates vnum sunt regnum, quia ab vno rege regũtur: ergo vna erit ecclesia catholica, per vnum Christũ vnus rex, & cõgregatio fidelium, per vnum pastorẽ: ciues, & domestici Dei, in hoc domicilio Christi, quia sub vno præfecto nempè vicario Christi ecclesiæ Romanæ episcopo: & in hoc præsenti Christi regno, eodem illo fidei regimine antiquo semel per apostolos tradito, & in eadem spe vitæ æternæ, & charitatis vinculo, & vnione pacis viuimus, atque respiramus.

Fructus ex vnitate. Hæc est illa Dauidis suauissima harmonia, quæ Saulem maligno spiritu vexatum recreabat: hæc
1.Re.16. est farina veri Elisei, quæ amaricantes, & mortife-
4.Re. 4. ras ollæ herbas dulcorat: in hac maneamus, vt in castris Dei sub Christi vexillis militemus, & veluti in præsidio maneamus, vt eggrediamur omnes fideles, pariter congregati, quasi vir vnus de Dam
Iudicum 20. vsque Bersabe, cũ Ieremia proclamantes, *nunquid*

dominus

dominus non est in Syon, et nunquid resina non est in Galaad, aut medicus non est ibi, vt eamus ad quærẽdos Deos Acheron? & olla illa quam succensam, & ardentem vidit Ieremias, hæc eadem ista nostra ætas est, quæ nouitatibus nouorum dogmatum feruet. Temerarium ergo est ab antiqua fide, vel latum cumulum discedere, & diuerticula impiorum quærere, & Christiani gregis consortium spernere periculosum: in hanc fidei, & ecclesiæ vnitatem per baptismum, tanquàm per iannuam, Dei beneficio ingressi sumus: hanc ergo fidei catholicæ integritatem vnitatis per cæterorum sacramentorum vsum, & exercitium conseruare, & promouere debemus. Ierem. 8 Ieiem. 1

Sed cur hęc dicis, quæ trita, & communia sunt, atque ab omnibus scita? quia B. Iudas nouã doctrinam non docet, sed bis, & iterùm inculcat, vt in semel tradita fide, & doctrina per apostolos domini nostri prædicta perstemus, ad eam inuitat, et vt eius memores simus, commonefacit nos expergefaciẽs, ne aut dormitemus, aut media luce hallucinemur: sic et ego apostolico vestigio inhærens facere cupio. Antiquitas fidei catholicæ cõmẽdatur nõ vt nouũ aliquid.

Sępe enim vsu venire videmus, vt quæ, ob oculos versantur, minimè qualia sint cõspiciamus, nisi excitati, et commoniti fuerimus: hebetatum est nostri sensus iudicium, et oculos mentis perstringit, et ad splendorem huius dignitatis catholicæ ecclesiæ caligare videtur, et ad funestam schismatis Obserua

diuisionem,& rupturam ecclesiæ conuertimur,& eius dissidium magis placet, quàm integritas cor poris: quoniam voluntaria separatio,& segregatio Core, Dathan,& Abiron plausibilis, & delectabilis esse videtur: quia tranquilitatem, & pacem ex animo non amamus: quomodo enim tãta hæc animæ bona possidebimus? qui fraterna inuidia,& maligno odio cum Cain afficimur: mercede effundimur cum Balaam:& qui superiorum regimen non ferimus cum Core: charitatem contemnimus, *quæ non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa*: impij autem omnia dissipant, inuidia dilacerant, cupiditate & procacitate
1.Co.13. fastidiosæ ambitionis omnia disrumpunt. Vnde
Aug.li.1 cõtra do natist. cap.6. Optatus libr.1. non malè Diuus Augustinus inferat, grauiora esse peccata schismaticorum, quàm idololatrarum cui subscribit Optatus ille Milleuitanus dicens, schisma summum malum esse: in capite enim mandatorum, vbi dicitur, non habebis Deos alienos, prohibetur ne faciamus schismata, quod quodãmodo Deo bellum indicit: ideò Core schismaticum terra absorbuit, vt schismatis grauitatẽ intelligeremus.

Prima enim peccata Deus pœna extemplò, atque
Obserua rigidè compræssit, vt perspiceremus, quanto, & quàm aspero iudicio, secunda hæc, & posteriora nostra crimina referuentur, quid non erit nefarium, scelestum schismatis vitium, & sacrilegium teterrimum? quo & virtutis nerui eliduntur, & pietatis

pietatis fructus perditur, baptismique vis enerua- tur? quod Diuus Paulus amplificans docet sine nexu, & charitatis vi, inutilis, & irrita redditur prophetia, & scripturarum interpretatio obscuratur eleemosynarum profusio vsui non est, & quod attinet ad salutem æternam, inutiliter exer cetur, & mortis ipsa perpessio vana & nullius valoris est, quoniam per schismatis diuisionem, & scissuram perfectam illam vnitatem, quam Christus induxit in mundum, & per eucharistiæ sacramentum confirmauit, impiè dissoluunt. 1.Cor.13 Vide. 1. 2.q.100. art. 9. & Soto.l.2. de iust. & iure. q.3.art.9

(.?.)

PARS POSTERIOR SIVE LOCVS vigeſsimus tertius de eadem vnitate in particulari, quæ per euchariſtię ſumptionem perficitur, et conſummatur ex illis verbis, decimę particulæ, vos metipſos in dilectione Dei, ſeruate expectantes, &c.

De vnitate quã facit eucharistiæ ſacramentalis ſumptio.

QVANDO Deo ſic diſponente curſum noſtræ lectionis hunc in locum appulimus, non erit abs re, animum noſtrum etiam accommodare, vt de hac ipſa vnitate, quam euchariſtiæ mãducatio ſacramẽtalis in nobis perfectè operatur, attentiùs præſiùſque conſideremus, vt pro noſtra virili apud fideles commendetur, et feruẽtiùs, atq; digniùs ſumatur: quam tantopere Chriſtus dominus excoluit, adamauit, atque expreſsit, vt non antea à preſentia fidelium ex hoc mundo ad patrem diſceſſerit, quàm ſacramentum euchariſtiæ inſtituerit, in quo diuitias, *diuini ſui, erga homines, amoris velut effuderit*, vt eccleſia catholica tridenti legitimè congregata confitetur, hanc ipſam adunationem ad ſeipſum, et in ſeipſo promouit, atque euexit, et in ſeipſo perfecit.

Seſſ. 13. cap. 2.

Argu. & diſtributio huius loci.

Idcircò opportunè, quæ de hac vnitatis conſũmatione à ſanctis patribus accepimus, proponemus, ſcripturę loca, vnde ipſi ſumpſerunt, perfunctoriè ſaltem quaſi excurrentes percurremus: vt cuius rei gratia euchariſtię ſacramentalis manducatio inducta

inducta sit, atque à Christo domino instituta inspiciamus diligẽtiùs atq; fideliùs meditemur: si quo modo fieri á nobis posit, vt veluti canes tardi velocißimè fugientem hunc pulcherrimum vnitatis, & pacis leporem, quem prosequimur, capiamus.

Quod si non præstiterimus in re adeò ardua, & difficili, eggregius conatus noster vituperandus non erit. Profectò ipsam pacis vnitatem intimis visceribus desiderare, proculdubio est ipsam tenere, atque possidere: eximia sanè sunt ista, & quæ ꝑ calamitosa ista vita mortali, si plenè, & prorsùs pacificè non habentur in futura, & æterna vita opere complebuntur, in præsenti ergo pleno affectu à domino petantur, & tanquàm donum diuinæ largitatis expectentur. Comparatione ostenditur huius epilogi scopus.

In hac re alioquin difficilima, & maximè implexa, atque à doctoribus sacris satis obscurè dicta, in diuinisque literis nimiùm inuolutè relata, vtendum mihi erit D. Augustini documento quo instruit, qualis debeat esse doctoris euangelici sermo, *non quidẽ, vt expositione egeat, ac si esset diuinarũ literarũ reconditus textus & arcanus, qui obscurè proponatur ad exercendos fideles, & ad rũpenda fastidia, exacuendaq; studia, vt varij sensus eruantur, ijs & alijs de causis vtiliter, & salubri obscuritate dixerunt scriptores canonici, sic illi loquuti sunt, ita tamen vt posteriores sancti Doctores exponerent, & declararent, & alteram subsequentẽ gratiam in Dei ecclesia declamarent.* Qualem sermo. stilũ in presenti author exoptet. Aug. lib. 4. de doctr. Chr. c. 8. partim in sẽtẽtia, partim expresis verbis.

Nos autem, qui infirmi expositores sumus, non debemus ita concisè loqui: quia non sumus tãta, aut simili authoritate præditi, vt nos exponendos in medium proponamus: elaborare ergo debemus, vt in omnibus sermonibus nostris, ob perspicuitatem dicendi, à quocunque, si multum tardus non sit, intelligamur. Cęterũ vehementer timeo, ne rei huius difficultas eximia, ac ingẽs subtilitas à nemine quod viderim satis exactè & tractata, & digesta, obscuritatis causa sit: quoniam & in ipsa dictione, & in re ipsa perplexitatem non paruam inuoluit: & etiam quia à nostro humili loquutionis stilo, & inculta oratione, nihil luculentum, nihil perspicuum prodire potest. Pręsertim cùm non semper audeam à modo dicendi doctorum sacrorum, antiquorumq; patrum sermone, nec minimis in verbis discedere: libẽter itaque abstinuissem ab hac tractatione, rei arduitate perterritus, sed hæreticorum insolentia, quæ ad hos commentarios edendos prouocauit, nos etiam transuersos trahit, vt velimus, nolimus, de hac eximia vnitate dicamus, teste namque Augustino, *hæretici molestissimas quæstiones intulerunt, vnde cœperunt & ipsi corda fideliũ exagitare.* Impij itaq; hęretici sacramentarij, qui omnẽ huius sancti sacramenti excellentiã ad tropum nudum, signum, & figuram sistunt, & contrahunt, in sola manducatione per fidem consistere volunt, atque obstinatè contẽdunt non maiorẽ vnionẽ sacramentali manducatione fieri, quàm per volun-

Aug. super. Ioh. tract. 36. & 37.

Hæret. sacramẽtariorũ væsania.

per voluntatum conformitatẽ,& affectũ. Catholici ècõtrariò, cùm corpus Christi, verè, realiter, & substantialiter existire in eucharistia fateantur, vlteriorẽ agnoscunt, & recipiunt vnionẽ, quę in aliqua actione consistat, cuius sit ille effectus, vt per dignã illã sacramentalẽ manducationẽ Christo D. adunemur, & copulemur, & secundùm aliquẽ legitimũ modũ, vnũ cum Christo, D. efficiamur: vsq; adeò vt sint sancti Patres, & ecclesię catholicę doctores, qui nõ dubitẽt corporalẽ vocare istã vnitatẽ, insuper & realẽ, adhuc & substantialẽ, & ꝙ magis miror, naturalẽ. Patebit hoc legẽti, *D.* Hilariũ, nã & Christus ipse à patre rogabat, apud Iohã. *vt sint vnũ quẽadmodũ et nos vnũ sumus*, vt sic sint consũmati in vnũ: quinimo & ipse Christus, D. expręsit dũ dicebat *qui mãducat meã carnẽ, et bibit meũ sanguinẽ in me manet, et ego in eo*, & subdit, *sicut misit me viuens pater, et ego viuo propter patrẽ, qui manducat me et ipse viuet propter me*, si voluntatũ tamen esset ista vnitas, cur gradũ quẽdã, atq; ordinẽ cõsũmãdę vnitatis exposuit, nisi vt per hãc sacramẽtalem sumptionẽ carnis Christi, realiter viuamus, & vnũ cũ Chrõ simus, sicut Christus viuit vnũ cũ patre? Innoc. III. explicat, dicẽs, *per id quod Chrũs suscepit de nostro, accipimus ipsi de suo, et tã insolubili nexu coniũgimur, vt qui est vnus cum patre per ineffabilem vnitatẽ, fiat nobiscum vnum per admirabilem communionem.* Pius V. Pontifex Maximus in cathechismo ex decreto Cõc. Trid. edito, et publicato, vbi de fructu

Catholicorũ cõclusio, quæ ex sanctis Patribus colligi videtur.

Hil. 8. de Trin. ad medium fol. 134.

Iohã. 17

Iohã. 6.

Innocẽt. iij. li. 4. de sacrif. missę ca. vltim.

Vbi de fructu euchari. fol. 268.

Cyril.li. 4.ca. 12. 13.&. 14 & epist. 1.ad Nestoriũ ca non. 11. tom.4.

eucharistiæ tangit, ex B. Cyrillo Alexandrino docemur Verbum vniens se ipsum carni, fecit ipsam viuificatiuam: *Eũ ergo decebat miro quodã modo vniri corporibus per sacrã eius carnẽ, preciosumq; sanguinem,* quæ accepimus in benedictione viuificatiua in pane, & vino.

Tert. li. de orat.

Tertulianus inter explicandam quartam petitionem dominicam, de pane nostro quotidiano, docet, nos petere panem hunc *supersubstantialẽ, atque adeo perpetuitatem quamdã in Christo et indiuiduitatẽ à corpore eius.*

Theod. ad Ephe. 5.&cãt.1

Theodoretus in Paulum, *vnã carnẽ*, dicit, *nos fieri cum Christo*, & alibi, *eximiã animæ piæ cum Christo coniunctionẽ*, vocat. Etenim postea quã apostolus indiuiduam cõmunionẽ, & vitę cõsuetudinem coniugum induxit, vt viros ad dilectionem vxorum alliceret, pertraheretque, quòd sint vna caro, os de osse, & membrum de membro: quo rẽ istam pro dignitate amplificaret à re significata, subdit, *sacramentũ hoc quidẽ magnũ est, ego autẽ dico in Christo, et ecclesia*, acsi dicat, matrimoniũ licet sit modica res, aut in se sit sacramentorum infimum, in sua autem significatione, omnium maximum est: quoniam significat spirituale illud matrimonium Christi & ecclesiæ: symbolum ergo est tã eximiæ cõiunctionis, quã Verbum in assumpta natura inchoauit, & in traditione suæ carnis & sanguinis in cibum verum & potum, perficit, vt suam sponsam prorsùs immaculatam sine ruga exhiberet.

Qua via, quam ab origine mundi desponsauit in fide, &

fide,& per internúcios,factis iam omnibus admo nitionibus,non folùm ratum,fed confumatũ exhi beret matrimonium per mutuam immanentiam, &cohabitationem,ipfo teftante,*qui manducat meã carnẽ,et bibit meũ ſanguinẽ in me manet,et ego in illo.* Ioh. 6.
Quamobrem ficut matrimonium carnale,aliqua carnis confũmatione abfoluitur, & cõfummatur, ita hoc connubium diuinum,&fpiritale coniugiũ vltra illam vnionem,quæ eft per voluntatem cõ-fenfuum media fide,copulationem aliquam realẽ exigit,&fubftantialẽ coniunctionẽ carnis Chrifti ad carnẽ noftrã. Hac fanè de caufa apoftolus ma trimonij vinculum, eiufque natiuam conditionẽ proponit.& tot verbis oftendit, atque commen-dat:vt præfcriptum fit in exẽplar , quod arcanum iftud myfterium: quodamtenus nobis manifeftet Poteftas ergo , quæ viget in defponfatis de præ-fenti, vt ex ipfo fœdere connubij rati, & firmi in habitu,vt fcilicet,per confummationẽ, actu fiant vna caro,cur non erit in Chrifto & ecclefia?confi milis ergo eft & proportionalis facultas, ad con-fummationẽ iftam adunationis & vnionis fideliũ cum corpore Chrifti.
Nifi velis in Chrifto, *D.*impotentiam arguere cõ fumandi,& perficiendi connubij: & quod matri-monium materiale, quod in fymbolum affumitur fpiritale anteuerteret,&longè poft fe relinque-ret:quare&vnio ifta,fpecialis cõiunctio in eucha riftiæ fumptione facramẽtali abfoluitur,vbi caro

Christi nostræ copulatur: vt enim sponsæ Christi
Cant. 1. non sat erat coniunctio nuda per fidē in veteri lege, sed exoptabat osculum sibi dari, et intima adhæsione vniri: neque sat fuit eximio Verbi diuini, erga homines amore, sibi naturam humanam ab origine mundi fide data despondisse, et assumpta natura humana in eius nuptias consensisse, sed placuit ad eius manifestationem, et commendationem revera, et actu vnicuique nostrum, per sacramentalem manducationem coniungi, et nos metipsos suæmet carni in cibum traditæ copulasse.

Aug. li. 2 in aduersariū legis & prophetarū. c. 9. 1. Co. 10. & 15. Cyril. li. 3. in Io. ca. 37. & lib. 4. ca. 14. Ephe. 4.

Idem confirmatur testimonio *Diui* Augustini, Christum, et ecclesiam duo esse in carne vna affirmat, *arctior est iste contractus, strictius istud vinculum, quàm illud matrimonij, licet ad similitudinem matrimonij sancti Patres explicuerint,* cum Paulo: quoniam de vno corpore participamus, et de vno calice bibimus, idem Cyrillus, *quod corporis & sanguinis Christi communicatione ad incorruptionem reducimur: viuificat enim corpus Christi, & ad incorruptionem sua participatione reducit,* alibi, *qui carnem suam gustamus reformamur ad immortalitatem suam sui participes effecti, ex quo,* (inquit Diuus Paulus) *totum corpus compactum est & connexum*, inde cohæredes, et concorporales cum Christo efficiamur, et per ipsum cum patre viuamus in æternum.

Dion. de eccl. Hierarc. 3. p. c. 7. & alibi sæpè.

Beatus Dionysius altissimæ philosophiæ fons, vt eruditus in apostoli disciplina communionem et sinaxim,

et synaxim, et collationem nominat, et docet hoc sacramentum, *diuinas participationes fidelibus elargiri, non animæ tantum piæ, sed corpori etiam, ac proinde totum hominem augustissimo hoc cibo sanctificari, quòd integram hominis salutem operetur.*

Diuus et inclytus Martyr Cyprianus prægnantibus verbis mansionem appellat, et incorporationem, per quam nobis charitatis dulcedo eliquatur, ita vt panis iste substantialis, et calix ad totius hominis vitam, salutemq; proficiat. Cypria. serm. de cena domini.

Cyrillus Hierosolymitanus in hac manducatione fieri nos *corporis, & sanguinis Christi participes: ita vt dicamur Christiferi*, hoc est, Christum, in corporibus nostris ferentes: cùm corpus eius et sanguinem in membra nostra recepimus, vt sic plenè cum Diuo Petro, efficiamur diuinæ naturæ consortes: & post pauca, *panis est cœlelestis, calix est salutaris, qui & animam, & corpus sanctificant.* Cyril. cathechis. 4. ca. 17.

Vnde cõcorporales, cõsanguineos Christi, docet nos fieri sacramentali sumptione.

Chrysostomus eleganter, admodùmque luculenter rem hanc prosequi videtur ex eodem loco Pauli, *vnum corpus sumus, & membra, & ex carne eius, & ex ossibus eius. Propterea semetipsum nobis immiscuit, & corpus suum in nos contemperauit, vt vnum quid efficiamur, tanquàm corpus capiti coaptatum: ardenter enim amantium hoc est*, adducit eleganter Iob id ipsum insinuantem cùm quæstionem Chriso. hom. 61. ad pop. antioch. Eph. 5.

Iob. 31. sui desiderij proponit, *quis dederit nobis ex carnibus impleri?* cui respondet dominus ecce volui frater vester esse, carnem propter vos, & sanguinem assumpsi: *vobis vicissim ipsam carnē, & sanguinē, per quæ cognatus vester factus sum, trado,* &c. aperta sunt ista.

(Alibi) *desideras* (inquit) *figurā aspicere vestimenta, et calceamenta: ecce tu vides ipsum tangis, et manducas, et intra te suscipis. Nec enim satis fuit hominē fieri, colaphis cædi, verùm et semetipsum nobis cōmiscet, et non fide tantum, sed et re ipsa nos suū efficit corpus:* (& paucis interiectis) *huic nos vnimur, et facti sumus vnum Christi corpus, et vna caro* (& infra) *audiamus, et horreamus sanctis suis carnibus nos dedit impleri, semetipsum apposuit immolatum.*

Chryso. hom. 60. ad pop. antioch.

Chryso. hom. 45. Iohann. Et iterùm, cùm sermo incideret de vtilitate huius admirandi mysterij, vtilitatem eius docet, quod vnum corpus sumus, & membra ex carne, & ossibus eius: quare initiati eius præceptis parere debent, *vt autē non solū per dilectionē, sed re ipsa in illā carnē conuertamur, per cibū id efficitur, quē nobis largitus est. Cùm enim suū amorē indicare vellet per corpus suū se nobis cōmiscuit, et in vnū nobiscū redegit vt corpus cū capite vniretur. Hoc amantiū maximè propriū est,* vbi iterū testimonium, quo Iob his carnibus impleri desiderabat, inducit: & quod per hanc carnem, & hūc sanguinem, cùm ea manducamus, & bibimus ei coniungimur, copulamur, et commiscemur, et nō solū arma regis induimur, sed ipsum etiā regē.

Rursum repetit, quod qui mãducat hunc panem, in Christo manet, & Christus in eo, quod idcircò dixit Christus, Dom. *vt ostendat nos cum ipso admisceri*, eandem ob causam ibi frequenter eadem repetit: vt auditorum animis imprimantur, & per hanc Christi carnem, & sanguinem non solùm æternæ vitæ promissionem nobis concedi, sed etiam carnis resurrectionem. Chriso. hom. 46 in Iohã.

Vehementiùs, & exactiùs idem inculcat, dum verba Pauli ponderat, cur potiùs dixerit, *panẽ quem frangimus, non ne cõmunicatio corporis Christi est?* quod non dixit participatio, *sed amplius*, videlicet, *communicatio*: quoniam non participatione *tantum*, *& acceptione, sed vnitate cõmunicamus*. Quemadmodũ Verbo corpus illud vnitum est, ita & nos Christo per hunc panem vnione coniungimur: quoniam inquit Paulus, *vnus panis, & vnũ corpus multi sumus*, ideò communicatio dicitur, quia idem ipsum corpus Christi sumus: non multa sed vnũ corpus, nõ altaris tantùm participes, sed Christi etiam participes, & communicantes effecti sumus. Chrisof. hom. 24 in. 1. ad cor. c. 10.

Theophilatus exponens illa verba Iohannis, *qui edit meã carnem, et bibit meum sanguinem in me manet, et ego in illo etc.* vocat, *sacramentum cõmunionis*, propter hanc immanentiam, & subdit, *contẽperatio enim fit noua, et super rationem*, ita vt sit Deus in nobis, & nos in Deo, & post pauca, *domini caro viuifica est*, *sicut Dei caro*, igitur quemadmodũ, inquit ego viuo propter patrem, hoc est, *sicut natus sum ex patre*, Theop. Iohan 6

Nnnn *qui est*

qui est in vita, ita qui manducat me, viuet propter me, dū quodā modo miscetur mihi & transelementatur in me, qui viuificare possum.

Bernar. serm. de verbis psal. 23. fol. 96. D. Bernardus de verbis regij David *quis ascendet in montem Domini*: Christum dicit montem esse istum, & pinguem, & coagulatum: *quoniam omnia ei vniuntur vnitate substantiali, personali, spirituali, sacramentali, quando patrem habet, cum quo vnum est in sua substantia, habet assumptum hominem, cum quo vnū est in persona, habet cohærentem animam fidelem, cum qua vnus est spiritus, habet sponsam ecclesiam vnam omniū electorum, cum qua vna est caro: & fortè hæc vnio carnalis dicenda fuisse videbitur, sed sacramentalem dicere malui, digniùs hoc vocabulum arbitratus.*

Ephes. 5. Præsertim occasionem dante apostolo *sacramentum hoc quidem magnū, ego dico in Christo, & ecclesia*, vt

1. Corin. cap. 15. Colo. 2. sic verificeretur, & impleatur illud Paul. *vt sit Deus omnia in omnibus*, vt plenè in omnibus inhabitet, *ex quo totū corpus per nexus, & coniunctiones subministratū et constructū crescit in augmentū Dei*, à Christo enim administratur, & cōpingitur & in augmento spiritali verè, & realiter proficit, atq; debitū augmentū

Irenæus l. 3. aduersus hæreses valentini & similiū ca. 20. suscipit: corporaliter inhabitat: hoc est, re vera nō solū spiritu aut vmbra, sed per semetipsum: quoniā efficimur vera eius mēbra.

Idē Irenæus li. 5 statim sub initia Ad quod alludit, quod Iren. dicit causam reddēs, cur Verbum Dei fieret caro, *nēpe vt impleret omnia, quæ in Adā perdideramus, et à patre descendens dispensationē sacramēti cōsumaret, et hāc cōmunicationē sanguinis*

Christi: quam rationẽ posteà latiùs prosequitur, & vtrũq; Adã confert, ꝙ ad reparandã veteris Adę vetustatẽ suo sanguine nos redemit, carnẽ etiã suã pro nostris carnibus dãdo, & effundendo spiritũ patris in adunationẽ, & cõmunionẽ Dei, & hominũ, & ita antiquã plasmationẽ Adę in semetipso recapitulauit, proinde indigemus eius cõmunionis quę est ad eum, quia semetipsum effudit in nos, vt nos suo sanguine in sinũ patris colligeret: etenim sanguis à venis est, vnde mẽbra sumus de mẽbris, & caro de carne eius, & os de ossibus eius, & sic gratuitò suã immortalitatẽ, & incorruptionẽ nobis donat: *ex eijdem enim sumus, & nutrimur*, dixit Aristot. si ergo carne, & sanguine Christi alimur, quid mirũ quod eiusdẽ substantiæ simus, & easdẽ cõditiones induamus, eiusq; proprietates cõmunicemus, & à Christo, à quo habemus originẽ, reficiamur & augeamur, vt tandẽ & Deiformes simus substãtia, & in cõplexionis cõditione cõformes? Alibi, verus nõ imaginarius est ille panis: nõ fict9 ab aliquo mago AEgyptio, sed ab omnipotenti Deo excogitatus est, *cuius virtus superat facti intelligẽtiã, et nobis sola relinquitur admiratio: potest Deus supra naturã cũcta exaltare: si enim omnia de Deo inuestigãda essẽt, quid amplius haberet Deus quàm homo? nõ sanè Deus est in faciẽdo tã pauper, ac homo in cogitãdo*, ergo substãtialis ista vnio, cũ supernaturalis sit, carnẽ sensum, & intellectũ, à fide destitutũ trãscẽdit: stultissimũ ergo est ob hãc causã de operibus Dei ambigere

Arist. l. 2 de Gen. c. 8. text. 50.

Ireneus li. 4. c. 34 in calce & lib. 5.

bigere, quòd minimè intelligamus. Ob id intrepidus ipse Irenęus, apostolorum temporibus proximus, non dubitat corpora nostra tanto alimento in vnitatem cum corpore Christi venire, & in vnionem ineffabilis communicationis copulari, quòd sanguine, & carne Christi alãtur: qua ratione, & nostra corpora pretiosiora efficiuntur, quæ tanta ad Christi sanguinẽ nobilitate donata sunt, vt in resurrectionem eternæ vitæ venire valeant: qua homo Deo patri pretiosior, & nobilior, & generosior apparebit.

1.Co. 15. Sic enim Paulus dicit, *sicut in Adã omnes moriũtur, ita et in Christo omnes viuificabuntur*, sed ab Adam caro nostra realem cõtraxit infirmitatem, quod nouissi

Sesio.5. mè explanauit Tridentinum concilium, ergo si ab illo corruptionem nostræ carnis participamus,

Rom. 5. cum eodem Paulo testante, *vbi ambulauit delictum superabundauit et donum*: cur à secũdo Adam Christo domino verè Deo, & redemptore nostro, realem sanitatem, & corporalem etiam incorruptionem non participabimus? etenim contrarijs contraria curantur: quare sicut Adam nos infecit, ita Christus meliori modo nos redemit à captiuitate & potestate diaboli eximendo. Philosophia sanè Christi non in verbis sola speculatione, sed in effi

D. Ber. caci operatiõe cõsistit, hæc est Chrĩ œconomia, hæc est eius laus, & præstantia, vt qua via successit morbus, et pellatur, cibo defecimus, cibo quoque reparemur, & ad immortalitatẽ præparemur, & re-

& reformemur, *qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitā æternā, et ego resuscitabo eū in nouissimo die*, non tantū secundum animam, quę est immortalis, sed etiam secundum corpus, nam carnis resurrectionē in symbolo generaliter profitemur: vt sic totus homo, qui perijt, speciali quadam via ad gloriam per cibum carnis Christi in ęternam vitam reuiuiscat: quia realiter, & substantialiter vniuntur in modum communis alimenti: sublimiori ergo modo nutrit, & ineffabiliori incorporatione adunatur, & reficit. Iohan. 6

Quod Pius. V. in cathechismo ex decreto Tridēni concilij nos his verbis docet, *quod verbum assumpsit carnem viuificatiuam, quam nos in pane, & vino in benedictione viuificatiua accipimus*, & addit, *opportuisse, & decuisse miro quodā modo vniri corporibus per sacram eius carnem.* Vbi de fructu euchari. fol. 268.

Sanctus doctor non semel hanc conclusionem insinuare videtur, affirmans quòd ista vnio redūdat, & se extendit ad corpus. Iterum, quod per istum cibum ascribimur immortales, & incorruptibiles in societate sanctorum. Rursum, ponens discrimē inter baptismum, & euchariſtiam docet per baptismum Christo cōmori, eucharistia autem nutriri, & perfici, quod ex D. Iohanne Damasceno cōprobare videtur: quod antea prædixerat inter nomina eucharistiæ, vnum esse *metalepsim*, hoc est, transumptionem: quando in hoc sacramento deitatem ipsam quodam modo assumere videmur, 3.p.q.79 ar.1.ad.3 & arti.2. & 5. ad 1. Damasc. li.4.c.14 3.p.q.73. art.4. & art.1.

quod dixerat ideò contingere, quoniam traditur per modum cibi, & potus, *& omnem effectum operatur in anima, quem cibus materialis in corpore*, vt Florentinum concilium in explicando effectum huius sacramenti explanat, idemque B. Thomas exactiùs prosequitur, rationem reddens, quòd Christi caro nobis coniũgatur per gustum, & tactum, atque adeò per veram conuersionem sui, scilicet, cibi ad cibatum, vnde in alijs locis infert, summã esse vnionem, & coniunctionem.

Episcopus, & Martyr doctissimus Rofensis nõ semel prędictã vnionẽ contra OEcolãpadium affirmat, dum eucharistiæ effectum proponit, & cur communio vocetur: quoniam efficit cõmunionẽ sanctorum: nam qui seipsum inquit, dedit corporaliter participãdum, quomodo vnà secũ bonorum cõmunionẽ suis participibus nõ elargiretur? incorporamur ergo Christo per dignã huius sacramenti sumptionẽ, quã sola fides nõ explet, nec cõplet. Alludere videtur ad hanc veritatem Iustinus Martyr & philosophus:

Euthim. etiam insinuat eundẽ eucharistię effectũ. Sed quid morosus sũ in citãdis patribus: quia omnes videntur in hanc veritatem vnanimi consensu conuenire: missos facit Greg. doctissimos & sanctissimos magnum illum, & Nyzenũ atq; Naziã. et D. Hier. qui ex Orig. sententia ita pronuntiat, *dicamus quòd illã carnẽ, quæ visura est salutare Dei, animã diligat, foueat, et nutriat, eã disciplinis erudiẽs cœlesti saginans*

Florent. sess. de sacrament. Et S. Th. 1. Co. 10 lect. 5. & super Iohã ca. 6. lect 6. & 4. d. 8. q. 1. ar. 3. & d. 12. ar. 1 q. 1. claricis opus. 58. cap. 5. & cap. 14. lib. 3. c 4 & libr. 4. ca. 22. & prologo ad. 2. lib.

Apol. 2. ad Antopium impe. fo. 42. Euthi. in Matt. ca. 64. & in sua panopl. c. 21. Hier li. 1 aduersus Rufinũ.

saginans pane, et Christi sanguine irrigās: vt refecta et nitida possit virū suū sequi, nullo grauitatis pōdere pregrauari

Et inter Iuniores pretereo etiā quā plurimos qui licet tāti nominis nō sint, vt cū prędictis sint cōferendi, tamen hāc sententiā ex sanctis patribus mirifica, et solida doctrina colligere videtur, quorū vnus est Aymarus, alter. Card. stanislaus Osius sic ait, *tāta est huius cibi vis vt si quis eū dignè mādūcauerit nō spirituali modo cōiunctione, verùm etiā naturali, eaq; arctissima, Christo copuletur, particeps effectus verè viuificatricis, quæ Verbi propria, facta est carnis, & pretiosi sanguinis Christi: quæ sumpta faciūt, vt Christus in nobis sit, & nos in Christo non animam tantum reformantia, sed carnē etiam nostram integram ad vitam, et immortalitatem, & incorruptionem præparantia.* Cardinalis de Lorena idē dicere videtur. Claud. A saint. epis. Ebroicensis latissimè prosequitur elegāter atque distincte omnia, et scripturę sacrę testimonia, et sanctorum patrum sententias in hanc rem diligētissimè accumulat, et luculenter distribuit: vt hāc vnitatē carnis Christi ad nostrā realem, corporalēque esse probet, et differentiā inter spirituale, et sacramētalē sumptionē pponit, vt catholici ab hęreticis separentur, qui maiorē fructū, et excellentiorem ex sacramētali, quā ex sola spiritali sumptione expectandā esse docent. Nā si per fidem et votū huius sacramēti spiritali vnione copulamur, ita vt cum Chr ovnū efficiamur in spū: ergo in sumptiōe sacramētali maiori adunationis nexu incorporamur, vnde

Aymarus falconeus colloctione. 9.

Osius in explicatiōe symboli vbi de effectu eucha. c. 42 fo. 183.

Card. de Lorena oratione de hac re serm. galo, quā vidi nondùm tamen typis mādatam.

Saintes repetitione. 5. de euchari.

vnde ipse in nobis, & nos vicissim in ipso manere dicamur.

Cyril. in Iohã. li. 4. ca. 17. Hinc est quod Cyrillus Alexandrinus fermento non dubitet assimilare, quod massę mistum ipsam fermẽtat ex hoc quod in totam massam pertrãsit. Alij sancti compaginationem persimilem esse dicunt ei, quæ, ex vite, & palmitibus, substantialis est, & naturalis.

Cypria. serm. de cena domini. Sess. 13. cap. 2. Hinc Cyprianus malagmati conferre non abhorret: et concilium Tridentinum antidotum vocat contra nostræ naturæ venenum, *in quo diuini erga hominimes amoris diuitias velut effudit.*

Ephes. 5. Paulus cũ vinculo matrimonij confert, vt ex vnione materiali illius, couiunctionem hanc ineffabilem eruamus, aut adumbremus.

Colos. 2. Verbum enim diuinum non tantum est factum caro nostra spiritaliter, sed et corporaliter, et realiter, teste Paulo, *in quo habitat plenitudo diuinitatis corporaliter*, nos ergo vicissim cum ipso corporaliter, et substantialiter per aliquem modum cum Christo vna caro efficimur.

Recapitulatio. Stultissimum ergo videtur hanc vnitatem negare, quæ tanta scripturarum diuinarum consonantia, & vnanimi ferè omnium sanctorum patrum consensu deducitur: quam Christus dominus in magnũ, & honorabile hominum authoramẽtum, adinuenisse videtur, vt perfectiore glutino nos secũ compingeret, et suam carnem, et proprium sanguinem, in cibum, et potum cõmunicans, vt vitas

noſtras, in quandam pluralitatis multitudinem, diuiſas, in vnitatem colligat: fiatque inſitio quędam noſtra, & concorporatio in *Dei* filium, per participationem corporis & ſanguinis eius, vnde nobilior proderet noſtra conditio, & naturæ noſtræ proprietas multò quàm antea generoſior, ad quã-dam gloriã, & claritatem corporis & animæ euaderet. Subinde ſtultiſsima eſt, & vaniſsima illorũ opinio quæ humana ratione diuinam huius ſacramenti inſtitutionem admetiri volunt: cùm excogitatio ſit diuina benignaq́; , eius in homines adinuẽtio, vt communicatione ſui corporis, germaniſsimam conſanguinitatem contrahęremus, & eam, quam cum Tertuliano *indiuidutatem*, poſſimus pleno ore appellare: vt illud verificetur Chriſti verbum, *volo pater vt vbi ego ſum, ibi ſit & miniſter meus*: quoniam Chriſtus in nobis, & nos in Chriſto ſumus. Tert. lib. de orat. Iohã. 12.

Quicquid ergo humani ſenſus molitur ſubtilitas, parũ aut nil proderit, deſinant ergo impij hęretici, qui quæcumq; ignorant blaſphemant, teſte B. Iuda, deſinant inquam, quicquid à ſuis rationibus deuium eſt ad dementiam defferre, aut á veritate alienũ reputare: ſed veritas catholica à ſciolis capitoſis, & arrogantibus hominibus nuſquàm capitur, aut comprænhenditur.

Sed iam vſque ad tædium moroſus eſſe videbor, & in citandis ſacris doctoribus nimium diligens: idcircò ab hac cura ſuperſedebo: licet mihi nec in

audiendis nec refferendis tœdium comparari, aut innasci Dei benignitate vsquam potuit. Nunquam enim pijs hominibus hæc odiosa esse possunt, quę tam amabilia, suauia, illustriaq; sunt, vt que possint piorum mentes consolari.

Obiectionis dilutio cur hoc sacramẽto ad prędictam vnionẽ specialissime dominus vtatur.

Veruntamen antequàm nostram dicamus sentẽtiam, placet obiectionem quæ sanctis opponitur diluere. Obijcitur enim, quod Dei potentiam arctare videantur, & ad hunc peculiarem modum determinare, & limitare, quæ pro sua immensa vi pluribus aliis vijs, quæ nobis nondum sunt exploratæ, potuit istam vnitatis incorporationem perficere.

Respõdent sancti Patres huic obiectioni, ita & opportuisse, & decuisse, vt diuitias amoris diuini & bonitatis suæ largitatem nobis propalaret, cui nõ sat fuit nobis per causas cõmunes, & generales atque remotas, siue vniuersales, prospexisse & prouidisse. Idcircò voluit adinuentionem istam diuinam excogitare, & adinuenire, per proprias causas, atq; singulariter, & propinquè accõmodatas: cùm enim effectus fiunt per causas illas, quas ethereogeneas philosophi vocant, non sunt effectus adeò proprij, vt causę producenti in propria specie assimilentur: at quando per causas homogeneas in lucem eduntur, non sunt alterius speciei nec naturæ, sed eiusdem, inde virtus causæ producentis magis emicat, & conspicitur.

Iohã. 1. Quamobrem cum Christo dño testamur, *venisse vt gra-*

vt gratiam habeant, & abundantius habeant, hoc est, non solùm secundùm gratiam, & vnionem spiritus, sed etiam secũdum aliquem modum vnitatis naturæ, vt habeamus in nobis non solùm gratiam quę secundum sua m vim, & in genere qualitatis nos consortes reddat diuinæ naturæ, sed adhuc in proprio genere substantiæ, & in eadem specifica forma vnionis carnis Christi ad carnem nostram. Etenim benignissimus, & liberalissimus Iesus contentus non fuit resurrectionem nostræ carnis fieri, aut præparari per inadequatas, communes, & vniuersales causas, sed voluit per proprias, & propinquè in sua specifica ratione accommodatas, non generali, sed speciali modo intimè deputatas: nempè vt caro Christi per modũ veri cibi substantialiter applicaretur: vt ad fœliciorem statum quàm fuit ille innocentię, copiosiùs, & fœliciùs præparemur, & per medium proprium in eodem ordine ad illum finem promoueamur, vt sic semper suauiter cuncta disponãt, & per mediũ nõ inanimatũ, sed animatũ, scilicet, carnẽ, & viuificam, non per naturale medium, sed liberum, idque vitale, & quod vitaliter per modum sumpti cibi operetur, vt & ad resurrectionẽ carnis reformemur. Aliter calefacit ignis, quia cõburẽdo, aliter calor naturalis: quoniã cõuertendo in nostrã naturam: si ergo cætera sacramenta per rationes communes operantur, & per virtutem à Christo deriuatam, istud quod est omnium sacramento-

Obseruanda doctrina

rum finis,& consummatio,perseipsum debuit operari:hoc est, per Christum ibidem realiter, & corporaliter,& substantialiter existentem, tanquàm per agens principale, & authorem ipsum, fontemque omnis gratiæ,& virtutis: hac itaque ratione institutum est hoc sacramentum in alimẽtum,& animæ,& corporis,vt medium proportionatum,& naturali vnitate coniunctum ab intrinseco, per principium substantiale, principaleque fructus omnes eucharistiæ edat, per carnem ipsam Christi,quæ seminarium est omnis vitæ, & bonitatis, qua ab intrinseco intimé & homogeneè saginemur.

Obseruа Etenim non satis videbatur, quod humanam carnem assumens Deus,similis nobis fieret,quòd remotior esset ista cognatio,proinde mirabiliter,et diuinè excogitato hoc sancto sacramento,proximiorem voluit consanguinitatem contrahere,vt eo prouecti medio apud patrem,iure consanguinitatis viueremus,nec ab hæreditatis portione tanquã extranei expelleremur,ipse dixit *qui manducat me viuet propter me.*

Iohã. 6.

Sancto - rũ sermo qualis de hac vnitate.

Quatuor art. fidei ex hac vnione probãtur

Qui huic opinandi modo fauent, sanctorum testimonijs corroborant,& stabiliunt, contendentes quod propriè,& non per tropum, aut hyperbolem ipsi loquantur,argumẽto est,inquiunt, quod istam realem vnitatem carnis Christi ad carnẽ nostram inducant,vt principium,ad inducendos, & probandos articulos fidei, & ad conuincendos hæreti-

hæreticos, signum ergo efficax est sanctos omnes in proprietate, & simplicitate sermonis fuisse locutos.

D. Hilarius ab hac vnitate quasi gradu facto contra Arrium consubstantialem filij ad patrem vnitatem colligit. Primus articulus de cõsub stantiali tate Patris & filij. lib. 8. de Trin.

Idem argumentum format Innocentius. III. et vterq; inducit testimonium Christi domini, apud Iohannem, vbi tam enixè rogat patrem, vt sint vnum, *quemadmodum nos vnum sumus*, et sic sint consummati in vnum, vbi si de sola vnione per adoptionis gratiam, et fidem, sermo esset, Christus dominus nos benè concluderet vnitatem naturalẽ, quæ est filij ad patrem, ergo per dignam sacramẽtalem sumptionem, hanc naturalem, realẽ, et substantialem vnitatem fieri est necesse: et idẽ Christus dominus confirmasse videtur, dum dicit, *sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrẽ qui man ducat me, & ipse viuet propter me*, illa ergo eadem caro Christi viuifica, quæ verbo est vnita, nobis quoque adunatur, et incorporatur intimè per modum cibi, vt nos quoque à carne Christi viuificemur: impares esse has vnitates non diffitentur catholici doctores, tamẽ reales opportet esse, vt habeant conuenientiam, vt aptè ex vna ad aliam valeat argumentum, per id itaque quod Christus suscepit de nostro, accipimus nos ipsi de suo, vt tam insolubili nexu copulemur. Innoc. 3. de sacrifi cio missę cap. vlt. Iohã. 17 Iohã. 6.

Alter articulus fidei de resurrectione carnis con- Secũdus art. de resurrectio ne carnis

tra impios Valentinos,& Marchioniſtas, ex eadē vnitate colligitur iuxta verbum Chriſti, *qui manducat meam carnem,et bibit meum ſanguinem habet vitam æternam,et ego reſuſcitabo eum in nouiſsimo die*, ac ſi clariùs dixiſſet,qui dignè ſacramentaliter manducat euchariſtiam,nō ſolum in anima incipit habere gratiam pignus vitæ æternæ, ſed etiam iam hinc ſecundum corpus eam participat, iam hinc præparatur,& reformatur ad ſtolam illam immortalitatis induendā.Idcircò omnes ſancti & omnia concilia,ſymbolū,& pignus vitę æternę vocitāt.

Tertius art.de re ali præſētia in euchariſtia

Tertium articulum inducunt, & demonſtrāt de præſentia reali,& ſubſtantiali Chriſti in euchariſtia,quòd facturus ſit hanc realem, corporalem, & ſubſtantialem adunationem, & incorporationem,neceſſum eſt etiam realiter, & corporaliter eſſe præſentem, nō in vſu tantum,& fieri,ſed etiā in facto eſſe ſecundum permanentiam.

Quartus artic. de communione ſā ctorum.

Quartum articulum fidei de cōmunione ſanctorū probant:quia iſtud eſt ſacramentum vnionis, dicitur ſynaxis ſiue cōmunio:ergo opportet non ſolā fieri vnionē ſecundū affectū,iuxta illud, *particeps ego ſum omnium timentium te*,ſed etiā realiter,&corporaliter adunari in vnā realē coiunctionem,quoniam participes ſumus corporis,& ſanguinis dñi cui cōmunicamus,& alibi idē Paul. *quia ergo pueri cōmunicauerunt carni,et ſanguini,ita et ipſe ſimiliter participabit eiſdē*: quia nos carni Chriſti realiter copulamur,ipſe viciſim vices rependēs tāquam caput in mem-

Pſal. 118

1.Co.10. Hebr. 2.

in membra, mirabiles effectus influit. Etenim ipse carnis & sanguinis nostri communicauit, & nos carne eius, & sanguine acceptis, eius efficimur participes. Hanc sanè sanctorum cõmunionẽ eucharistia in nobis efficit, quare ad subleuandam inopiam indigentium, debemus esse parati: quoniam vnum corpus cum illis efficimur, cuius Christus caput est: ac proinde bonorum omnium communio est mutua, omnes vnũ sumus: quia de vno pane participamus, vsq; adeò vt caro de carne Chri, os de ossibus Chri, mẽbra de eiusdẽ mẽbris dicamur Phil. 3.
Reformauit corpus humilitatis nostræ cõfiguratũ corpori claritatis suæ, nõ dubitant sancti cõcorporeos nos Acto. 20
vocare, & cõsanguineos, quia *genus sumus deorum*, ergo baculo arundineo inniterẽtur sancti Patres, nisi ex plano fidei sensu, & simplici intelligẽtia nõ procederent, quapropter sola vnio per fidẽ hereticis fauorabilis, & plausibilis semper fuit: vt duntaxat Christũ esse in sacramẽto secundũ signũ, & figurã, nõ secundũ verã, & realẽ existẽtiã colligãt. Nõ offendebat olim phariseos spiritalis sumptio, tãquã in signo, nec impij heretici, qui postea veritatẽ huius sacramẽti negarũt, eã abominabãtur: ergo si sacramentalẽ istã veritatẽ, & vnionẽ negauerimus, in torrentem scripturarũ, & sanctorũ patrũ, legitimã intelligẽtiã impingeremus: fidei enim ꝓbatiões ipsius simplicitati debẽt respõdere: ergo S. Pres verè, & ex veris, atq; ꝓprijs eã deducebãt, hereticos plano, & apto sermõe cõuincebãt, oẽs

Obserua diligẽter hunc discursum.

1.Co.10. enim paſcit dominus vno pane, et potat eodem calice, teſtatur Paulus, vt perſuadeat, omnes nos in vnum conflari corpus Chriſti, quia eadē menſa participamus propter vnitatem corporis, et ſanguinis Chriſti cum Chriſto in vnum compaginamur.

Sed Pauli verba ſunt illuſtria *Calix*, inquit, *benedictionis cui benedicimus, nonne cõmunicatio ſanguinis Chriſti eſt & panis, quem frangimus, non ne participatio corporis domini eſt: quoniam vnus panis, & vnũ corpus multi ſumus omnes, qui de vno pane, & de vno calice participamus*, ſic in pane, et in vino cõficitur, quia ex multis granis adunãtur, vt vnitatis et cõmunionis ſint ſymbola.

Con. Colon. vbi de ſacr. eucha. & eius preſtan, a. f. 49. ad 68 Vvaldē. de ſacra. ca. ſinum 15. & de ſacramē. c. 38. nu. 4. Notãda obiectionis dilutio.

Quam ob cauſam patres in concilio Colonienſi congregati vnà in hanc ſententiam deſcēderunt, quia ex ſacris literis, et ſanctis Patribus deducũt: ſapientiſsimuſq; Vvaldenſis in eadem videtur eſſe ſententia.

Etſi dicas quomodo fiat iſtud? non abſonè reſpondet cum Gabriele Archangelo, quod Spiritu ſancto ſuperueniente, virtus eius obumbrat, ipſius ope, et fauore tantum fidei myſterum peragitur, et myſtica iſta ſacramentalis vnio conſummatur: arcana profectò res iſta eſt: ideò opportuit diuina Sapientia de ea nos inſtitui, vt non quocunque modo hæredes Dei, et cohæredes Chriſti efficeremur, ſed per cõſanguinitatē eius, atq; vnitatem. Etenim ſi ſola eſſet vnitas in genere, aut in ſpecie: non

non sanè magis vnus esset panis eucharisticus, quàm vsualis, & communis, quod si sic foret, quid opus fuisset apostolo tanta verborum apparentia & vehementi apparatu, & pondere sermonis, atq; rationum vi, & energia, persuadere aliquam nobis vnitatē cum Christo domino, per eucharistiæ dignam sumptionem accedere?

Quorsum etiam Christo domino opus fuerit, tam rigidè, & seuerè cum phariseis agere tanta verborum præcisione, & veritate, vt conuersus ad discipulos dixerit, *nunquid & vos vultis abire?* hanc veri cibi realem sumptionem, & immanentiam mutuam vt persuaderet? Iohã. 6.

Legitimè ergo excusis rationibus, & scripturis omnibus expensis, & sanctorum patrum testimonijs collatis, affirmandum videtur, Christi aduentum ad hanc singularem, & eximiam vnitatem conspirasse, vt in vnum Christi corpus realiter, & corporaliter adunemur, & associemur: vt super vitā gratiæ, quam cætera præstant sacramenta, vitam & animæ, & corporis addat istud sacramentum, quod est finis reliquorum, eorundemque consummatio: de tam eximio ergo fructu non est per leues causas dubitandum, nec propter difficultatem de potentia Dei ambigendum, & scriptura ad peregrinum sensum non est trahēda. Voluit Christus, qui potuit nos sua viuifica carne nutrire, suo cruore irrigare, & gloriosis dotibus irradiare, atque omni ex parte reficere, & reparare, vt ad Christi Dictorũ collectio

effigiem,& conformemur, & adhuc ex hac vita mortali in ipsum transformari incipiamus, licet ille sit cibus,non conuertitur in nos, sed quia verus,& viuus cibus nos in seipsum cõuertit, vim,& aptitudinem immortalitatis,per coniunctionem istam admirabilem ad carnem Christi, nobis donans:quoniam in corpus Christi coalescimus testante Cypriano: caro nostra transiuit in carnem Christi,per cohærentiam,& mansionem, per quã manet Christus in nobis realiter cõiunctus,& nos in Christo,cuius carni adhæremus.

Accingit se author ad veritatem exponendã 1.li. top. cap.8.

Sed hæc admodum sunt generalia,& quę in commune dicta videntur verisimilitudinem inducere: sed mihi vehementer timeo,ne in re præsenti contingat illud Arist. *sunt quædam falsa, quæ quibusdam veris probabiliora sunt*,decipimur sanè sub specie veri,secundum externum verborum apparatum delusi. Operæprecium ergo fuerit hæc exactiùs distinguere,& ad vnguem expendere: vt nec in fidem impingamus,nec nouũ aliquod com miniscamur:nouitas enim teste D.Bernardo quãtumuis pia,si est sine ecclesiæ catholicæ Romanæ approbatione,*mater est temeritatis,soror superstitionis,filia leuitatis*,igitur nec nos in re tam arcana, & graui debemus ecclesię catholicæ authoritatẽ, & decretum anteuertere,quando nouitas est hæreticorum propria,eorumq; amica:quoniam sunt singularitatis amatores vt notauit Paulus, *depositũ custodi deuitans profanas rerũm nouitates, & oppositiones*

Bernar. epi.174. ad canonicos lugdunens.

tiones falsi nominis scientiæ: quam quidam promittentes circa fidem naufragauerũt, opportet ergo ex his, quæ à doctrina fidei recepimus, & constantissima sunt aptè distinguere, & compendiosé examinare, quę & qualis sit ista vnio, in quo labore meo, concipiatis obsecro auditores optimi, quandiu plena intelligentia assequi non possum, malle me diuina mysteria pietate prosequi, quàm quidpiam extra rationem, & doctrinã fidei, dicere vel excogitare. 1. Tim. 6

Principiò tamen, pro tenuitate nostri ingenij in partes luculenter distribuam, nunquàm potui probare, nec in animũ inducere meum, quod quidam illustrissimus sapientissimusque Cardinalis ex hispanis nostris sibi ex prædictis scripturarum, & sanctorum testimonijs deducere videbatur: nẽpè, quod Christus. D. in eucharistia sacramentaliter, dignè perceptus, adhuc corruptis speciebus, maneat in nostra carne cõmistus, & in nostra mẽbra copulatus, vt sic & peragatur, & permaneat prædicta vnio: & non solùm in fieri, sed in facto esse perseueret, cætera non refero.

Quãdiu species sacramẽtales durant ibi est Christus presens. Card. de Mendoça episc. Burg. li. de hac re ad Pium 4. nõdũ tamẽ typis dedicatũ dato.

Noua res, & inauditus modùs apud communem, & vnanimem sensum scholasticorum omnium asserentium, Christum ibi non manere corruptis speciebus panis: & vini: quia erat ibi ad legem & cõditionem panis, qui non maneret, nec duraret abeuntibus acidẽtibus: ergo nec manebit corpus Christi. Ista sententia scholasticorum ex communi, & vnanimi sanctorum patrum consensu

habetur,& probatur:quomodo ergo manebit ibi caro Christi, si euanescant species sacramentales: nam iam sacramentum desinit esse,& Christus dominus amittit esse sacramentale,quod ibidem habebat.

Christus D.in eucharistia sacramentaliter est presẽs sine aliquo motu, sed sola conuersione Lege. S. Th.3.p. q.75.art.2.

Mox indubitatum est apud omnes rectè philosophantes,atque receptum vnanimi cõsensu vtriusque scholæ catholicorum, Christum D. non esse in sacramento eucharistiæ per aliquẽ ex motibus, aut locali, aut alterationis, augmentationis &c. sed sola conuersione substantiæ panis in corpus Christi,& substãtiæ vini in sanguinem: nam alioquin opporteret, vel Christum ipsum cœlum deserere, si per motum localem descenderet, vel alibi quàm in cœlo esse commẽsuratiuè: aut sanè augeri, mutari, aut alterari, alioué modo immutari, quæ, nec philosophandi exactior modus admittit, nec catholicorum doctrina permittere videtur: sat est capita rerum attigisse, pergamus.

Caro Christi non est immediata&proxima ratio vnionis.

Claudius repet. 5. de eucharistia.

Adhæc non credo probabile quod Claudius à Payntes efficacissimè demonstrare se putat, videlicet, quod caro Christi sit medium,& ratio tangẽdi: siquidem, vt est in sacramento, nec tangit, nec tangitur secundum se, sed solùm ratione signi, & sacramenti, scilicet, secundùm ipsas species sacramentales, secundum quas dicitur manducari, atteri, frangi, non tamen ratione sui. Sicut Verbum non secundum se, vt sic patiebatur, sed secundum assumptam humanitatem, quæ erat medium, & ratio, vt

tio, vt suppositum illud diuinum pateretur, & in patiendo mereretur.

Ita quoque corpus Christi iam gloriosum non est passibile, non est tangibile secundum se, & ratione sui, sed ratione specierum sacramentalium, excogitauit diuina bonitas hanc adinuentionem ob multas causas, vna earum est, ad fidei exercitium: hîc enim epitome est, & summa omnium articulorum fidei. Vnde sacramẽtum istud est institutum in memoriam mirabilium Dei, & vt non defatigemur in laboribus pro Christo quotidie suscipiendis in vita mortali: quandoquidem, & ipse nec secum dispensauit in passionibus pro nobis admittẽdis, non modo in ista mortali vita, sed etiam in vita immortali. Gloriosus Deus ab omnibus meritò glorificandus maximè impassibilis erit, quoniã ibi est præsens per modum substantiæ indiuisibiliter, & quantitas ꝑpria Christi non habet in sacramẽto suã operationẽ in ordine ad locũ, nec exercitium ocupandi in habitudine ad situm, & partes loci: ergo caro Christi Domini non eggreditur species sacramentales: quinnimo quandiu illę nõ resoluuntur, ibidem manet, sicut maneret substantia panis, quæ ab illis accidentibus conseruaretur ob id, vt postea latiùs, adinuenit modum quo pati pro nobis diceretur, atque offerri.

Quid? quod, non paruã in philosophia adduceret dubitationẽ, si rogaremus, quæ, & qualis sit ista vnitas (non enim sat est asserere, sed opportet

Obserua pie christiane & meditare attentè S. Th. 3. p. q. 75. articu. 1. Psal. 110

Nota.

Inductiuè probatur nõ esse vnitatem iuxta istum modum opinãdi.

etiam diſtinguere, illuſtrare, & declarare, vt, quæ dicimus, diſtinctè percipiantur, quoniam nec eſt ſubſtantialis, nec accidentalis: nec videtur mediū dari inter ſubſtantiā, & accidens, nec habet aliquem certū vnitatis modū, ex his quæ ex natura didiſcimus, aut eis perſimilem & proportionalē.

Non eſt vnio ſubſtantialis

Sed iſta non eſt eſſentialis vnio carnis Chriſti ad carnem noſtram: quoniam ex vtraque carne non fit vna caro ſecundum eſſentiam: nec ex duabus illis naturis reſultat vna tertia natura, impoſsibile enim eſt ex duabus ſpeciebus fieri, & conflari tertiam, quia ex duobus exiſtētibus in actu repugnat ſecundum philoſophiam fieri vnum tertiū per ſe ſubſtātiale. Nec valet ſi dicas quod eſt vnio ſubſtantialis ſecundum hypoſtaſim, ad eundem modū quo humana noſtra natura vnitur Verbo diuino: hoc profectò multò eſt impoſsibilius: nam hoc vel fieret verbo diuino aſſumente noſtram indiuiduam carnem, & hoc non: quia eſt determinata in actu, & per propriam perſonalitatem creatā cōtracta, & Verbū diuinū, vt docet S. Th. licet potuit aſſumere naturā, quia dependet & cōmunicabilis eſt, nō tamen ſuppoſitū: quia iā eſt vltimatè terminatū vltimo actu & omnino incōmunicabili. *Si* dicas corrūpi ꝓpriū noſtrū ſuppoſitū: tunc aduertas obſecro, abſurdū, quo implicaris: nēpe, ꝙ quoties dignè ſacramētaliter cōmunicamus, perſonalitas noſtra, & hoc noſtrum ſuppoſitū, deberet deſinere eſſe, poſtea verò redire, quod eſt gratis, & ſi ne fun-

S. Tho. 3.p.q. 2. ar. 1. & 2 & 3.

ne fundamento dictum. Aut fieret nostrę carnis substantia assumente ipsummet Verbū diuinū, & ipsam carnē Christi: q etiā est quā falsissimū, cùm ex parte ipsius viuificę carnis Christi, quę est assūpta á Verbo: quia q semel assumpsit nusquā dimisit: opporteret autē naturā illā carnis Chri dimitti, & abstrahi à proprio supposito, vt esset assumptibilis: tū etiā ex parte nostræ carnis, quę in supposito est creato, finito, & limitato, at vt suppositum aliquod terminet alterius naturæ dependentiam, opportet, vt ibidē idem sanctus doctor dicit, infinitū esse, vt pote quod contineat alias personalitates in virtute, vt ipsas valeat suplere, & terminare : superest vnionem illam non esse essentialem, nec adhuc substantialem aliquo ex his modis, qui probabiles reperti sunt apud classicos, & probatos authores: nisi admodum mistionis finge re velis, quod multò absurdius est: quando refrāgi miscibilia deberent, et in mediā naturā attemperari opporteret, iuxta ea, quæ libris de generatione diximus. libr. 1. de generat. ca. 10. ad finem.

Sed quod illa nō possit esse accidētalis patet: quo niam non est secundum iuxtapositionem, vt in aceruo, vbi lapides se contingunt secundum totum aut partem: cùm caro ipsa Christi non tangat secundum se, nec secundum penetrationem, et infusionem carnis Christi in carnē nostram: nam impossibile est, vt sic misceatur, vt cera liquæfacta, aut vt fermentum massæ, nam sic euenire Non est vnio accidentalis.

absurda non parua fateamur est necesse, vel Christi carnem species sacramentales egredi, & deserere ipsis manentibus, vel quod non ratione specierum, sed ratione sui tangeret: atque adeò per se, & secundum se esset passibilis, vel quod maneret in mea carne, & membris corruptis speciebus, & non commensuratiuè, sic enim solùm est in cœlo, nec sacramentaliter, quia sic solùm est sub speciebus per modum substantiæ indiuisibiliter, impassibiliter. Qua, rogo ratione asseres carnẽ Christi in nostra manere? quo modo ibi residebit? non video sanè viam quampiam, quæ non sit philosophiæ dissona ad prædictam vnionem saluandam, vt ab istis asseritur: quin in fidem catholicam, aut scholasticorum vnanimem consensum impingamus.

Modus vnionis ab autore explanatur.

Reliquum ergo est, quod cùm aliqua vnio sit effectus primus, & huius sacraméti proprius, qua nos in Christo & Christus in nobis manet, & per quam promouemur ad cõmunionem aliquam ydiomatum, & proprietatum diuinarum: (quatenus conditio, & complexio carnis Christi sensim in nostrã carnem deriuatur,) à nemine catholicorum consonè dubitari posse, quin ista vnio sit vnus præcipuus finis institutionis istius sacramenti, ad quem aspicientes fideles communicant, vt in ipsis fiat communicatio, & conuenientia in vnum per illã mansionem, eadémque fieri per cõtactum mathematicum carnis Christi nõ in ratione ipsius carnis Christi,

Christi immediatè, sed ratione specierum ad carnem nostram. Insuper resolutis illis speciebus per actionem caloris naturalis, quãuis ibi caro Christi iam nõ maneat (certis enim finibus coërcetur nec latiùs extenditur, quám species panis & vini in sua proprietate & natura maneãt) quàmprimùm fuerint consumptæ, & panis ac vini formã, & apparẽtiam amisserint, mox cessat ratio sacramenti atque vnio sacramẽtalis corporis & sanguinis, & immutato sacramento desinit præsentia carnis Dominicæ, tamen si adhuc in sua gratia perduramus, Christus in nobis, & nos in Christo adhuc manemus, nõ quidẽ secũdũ cõmunicationẽ realiter applicatã per præsentiã veram, realẽ, & corporalem suæ carnis, nec secundum præsentiam specierum, quæ abierunt & resolutę iam sunt, sed per realem actionem, & impresionem suę vnitatis, & per quandam communicationem corporalẽ perfectionum, dotium, & qualitatum ipsius Christi: quæ perfectio in nobis est vitæ puritas, conscientiæ suauitas, carnis nostræ reformatio, & reparatio incorruptionis. Semper enim adhuc alimento corrupto vestigia propriæ suæ naturæ relinquit: at alimur carne Christi, potamurque eius sanguine, ergo tanto, & tam efficaci alimento, quod vitæ æternæ seminarium est, ad immotalitatẽ præparamur, & suscepto immortalitatis pignore ad futuram gloriã, quæ in nobis seminatur assimilamur, confortamur, & dirigimur vsque adeò cum Meditare.

Qqqq apostolo

Galat. 2. apostolo proclamare possimus, *viuo ergo iam non ego viuit in me Christus*, hęc est dignitas, hęc est aptitudo illa, siue conformitas, quæ etiã in nostra carne, vt proprius huius sacramenti effectus, residet. Ciborum proprium est communicare alito suas vires, & imprimere proprietates: tales enim ingenerantur humores, qualia fuerint alimẽta: ita caro Christi: quia viuifica ęst carni nostræ vitam mortalitatis confert, quæ nõ est ab anima, sed scriptura acceptam refert spiritui & carni Christi viuificatrici: si ferrum admotum igni calorem contrahit, et nos putrida non fuerimus Christi membra, ex coadunatione ad caput, vigorem sensuum à Christo mutuabimur, & corporis Christi qualitates induemus, vitã, & spiritum, & immortalitatis puritatem & spiritalitatem.

Vnde nemo decipiatur, vt existimet me retrocere, & solam amoris & gratiæ vnionem secundùm effectum voluntatũ velle statuere, quando ista in alijs omnibus sacramẽtis reperitur, & insuper etiã in hoc sacramento (quando solùm spiritaliter, & in voto sumitur) acquiritur, & comparatur.

Maiorem statuo, & quidem realẽ, & substantialẽ, non carnis Christi ad carnẽ nostrã proximè, & immediatè, sed per vnionẽ illã, & cõtactũ mathematicũ specierũ, ratione quarũ, & per quas, & ipsis mediantibus caro Christi nostrã formaliter tangit à principio, mox vero ipsis speciebus resolutis, non manet ibi caro Christi, nec vnimur ad ipsam infor

ma se-

ma secundùm se, nisi vnione virtuali, quę est secũdum actionẽ, quomodo mouens, & mobile vniũtur, & per virtutẽ illã ibidẽ derelictã, qua mentem irradiat, voluntatẽ corroborat, & naturali quadam necessitudine in corpus redundat, quod reformat influẽdo vitę incorruptionem, & immortalitatis participationẽ: quia caro ipsa Christi seminarium est vitæ ęternæ. Ob id Christus ipse est qui ab initio, vt principale agens, per species autẽ tanquam per instrumẽtale agens, & quasi per quandã rationẽ, & medium agendi, & tangendi: deinceps cùm species sacramentales euanescunt per vim suam: ibidẽ derelictã, & impressam, carnẽ nostrã fouet, recreat, nobilitat, quo magis nos in bonis proficimus operibus.

Hanc Paul: vocat, *reformationem Christi corporis*, & conformationem corporis claritatis suę, hanc cõc. Trident. *antidothum, pignus vitæ æternæ, simbolũ* gloriæ, non tamen quod fiat realis, corporalis vnio immediatè, & proximè à principio nisi ratione specierum: postea verò ratione virtutis ad hunc finem derelictæ, & diuinitùs impressæ: manet enim virtus generantis ipso generãte absente, aut abeunte, vt cum philosophis concedimus per quam tandem passum assimilat, & in proprio loco collocat, virtus ista Christi vis est efficacissima viuificæ carnis Christi, que nos sibi assimilare studet, vt secum in gloriam consedere faciat, non modo secundum animam, sed etiam

Phil. 3. Ses. 13. c. 2.

Summa sentẽtię. Caro Christi dicitur nos tãgere formaliter mediantibus tamẽ speciebus.

lib. 4. de cęlo. ca. 3. & lib. de gene. pluribus locis.

ſecundùm carnem, cuius reſurrectionem in vitam æternam profitemur.

Præſsiùs & particulariùs declaratur prædicta vnio mouentis ad mobile ex duplici genere mouentium.

Sed quia vniri dixi, vt mouẽs & mobile, diſtinguas eſt neceſſe, mouens eſſe in duplici genere, primũ eſt rerum corporalium, & ſic agens tangit paſſum ſecundum virtutem, ſi ſit intra ſphæram actiuitatis, & ſic tangit ſua quantitate mathematicè: ſanè ibi eſt, vbi per ſuam quantitatem, locum commẽſuratiuè occupat.

1.p.q.52

Alterum agens, & mouens eſt ſpiritale, quod ibi eſt, vbi operatur: nam eſt in loco per ſuam operationem, vt de angelis ſchola theologorum cum S. Thom. fatetur, ſed corpus Chriſti eſt in euchariſtia, vt agens, nõ quidem corporale: quia non eſt ibidem quantitatiuè, & dimenſiuè, ſed ſolùm ſacramentaliter: erit ergo vbi operatur, & dicetur eſſe, vbi eſt ſua operatio: quoniã illa operatio eſt illi ratio exiſtendi in loco, non ergo abs re dicitur quod eſt commiſtus in nobis, adhuc reſolutis ſpeciebus, non tamen realiter, ſubſtantialiter ſecundum ſe, ſed ſecundum ſuam virtutem, & operationem.

Nota.

Cibus duplex qui differenter vniuntur.

Quo fit Chriſti carnem noſtræ vniri mediantibus ſpeciebus in ratione veri & viui cibi, multò excellẽtiùs, quàm cibus iſte noſter communis et materialis, qui ſe nobis vnit, et coniungit in genere cauſæ materialis præbendo, & ſubminiſtrando materiã nutritioni: at cibus iſte ſuperſubſtãtiàlis, et eucharisticus, nobis vnitur in genere cauſæ efficientis pro-

tis producendo diuinos, et admirabiles effectus: nam cùm in peccatoribus, qui ratione peccati in quo sunt, impedimentum præstant huic actioni, et influentiæ diuinæ: solùm sit per nudam præsentiam in eucharistia, in iustis autem, et sanctificatis hominibus vltra presentiam veram, et realem corporalem, quam Christus dominus habet in eucharistiæ manducatione, mirabilia influit. *Actus enim actiuorũ sunt in patiẽte bene dispoſito.* Ergo per species illas sacramẽtales, sub quibus realiter, et verè presens est, tanquàm per instrumentum agit, etiam in corpus ipsum: quod reformat, et ipsumChristum transformat. Hoc est quod Florentinum cõciliũ, dixit omnem effectum quem cibus materialis facit in corpore ad vitam corporalem, iste eucharisticus facit in anima ad vitam spiritualem, vnitur ergo nobis Christus per eucharistiam tanquàm agens passo, & mouens mobili, agens autem, et mouens nõ quidem, vt corporale, quod extrinsecùs dũtaxat agat, et tãgat, aut per nudũ contactũ mathematicũ quantitatis, sed vt spiritale est: siquidẽ Christus D. in sacramento nõ est, vt in loco cõ mensuratiuo, sed tantum est ibi sacramentaliter, et per modum substantiæ, quare esse dicetur, vt agens spiritale, quod dicitur esse vbi operatur, vt angelus, et intelligentia est in orbe cœlesti quod circumagit.

2. de ani. tex. 24

Bonũ simile de intelligẽtia orbis motrice.

Sic Christus se dicitur commiscere à D. Chrysostomo vt fermentum massæ, sic dicitur infundi à Cyrillo,

Candida sanctorũ interpretatio.

Cyrillo,& eliquari ad modum ceræ liquæfactæ: quoniam non poterant commodiore similitudine recōditam sanctissimi huius sacramēti actionē explicare, quę principaliter, originaliter prouenit à Christo domino, eiusque carne viuifica, vt à fonte,& ab eius præsentia in nobis, qua nos tangit instrumentaliter per contactum specierum.

Atque adeò, non est vnio solùm spiritualis, per nũdam apræhensionem in ratione voti, & desiderij, sed etiam per realem, & corporalem præsentiam, qua agit in nos medio illo contactu specierũ: itaque non est dumtaxat vnio voluntatũ, & nuda cōformitas secũdũ effectũ, sed vnio realis, corporalis & substantialis, per veram realem & substantialem Christi pręsentiam. Vnde rectè quadrat illud, *non est alia natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquātes sibi, sic vt Deus noster adest cũctis obsecrationibus nostris*, implet Iob expectationem, q̃ carnibus eius saturamur, quod nos filios suos non alijs tradat alendos, vt in more hominum positum est, sed ipse nos alit proprijs carnibus: & proprio sanguine potat: nimirum nos generosos esse cupiēs, & bonas nobis de futuris expectationes, vt author est Chrysostomus inferit.

Deut. 4. Iob. 31. Chryso. hom. 61: ad populũ Antiochi.

Ratio no minũre ditur, cur realis & naturalis vnitas appelletur & vnio ista colligitur.

Quamobrem à D. Hilario dicitur naturalis & realis vnitas, non quod sit à natura, sed quatenus naturale opponitur voluntario per solum affectum desiderij, reale opponitur ei quod per solā est apræhensionē intellectus: vnde vnitur caro nostra cũ carne

carne Christi, per realem sui pręsentiā ratione tamē specierū. Deinde speciebus resolutis, vnione virtuali, & physica quæ est secundum actionem & influxum, originaliter prouenientē propter species instrumētaliter, principaliter autem ratione præsentiæ ipsiusmet Christi domini, qui intra nos hospitatur, & tanquàm in domicilio residet, & habitat, tādē manet virtualiter ex impressione & virtute ipsius, quæ etiā in nr̃a carne manet & residet. Sed quia nō sat est veritatē dixisse, nec sufficit verisimilē redidisse, nisi etiā eādē ab aduersarijs defēdamus tueamurq;, operæptiū iā fuerit, & cōtraria omnia diluere, et sanctorū patrum testimonia explanare, vt sic et veritas constet, et scripturę sacrę legitima intelligētia omnibus innumerato sit, et eā quā inquirimus veritatē iā tādē reperiamus. Principiò hostes fidei reijciamus, et sacramentarios, vt anathematizatos relegemus, et longe à nobis faciamus, qui enixè conāturChristū esse in euchar. tātum vt in signo et figura, sed sub illo signo et sub illis panis & vini figuris, est verè substātialiter & realiter. Et catholicos corrigamus dicētes solā esse vnionē spiritualē secundum fidei affectū, et voluntatis desideriū, vt nulla sit in hoc sacramēto specialior vis maiorue, quàm in reliquis, sed ꝙ cōmune ei sit cū reliquis omnibus, per solā virtutē Christi operari, nō secundū ipsam realē et veram pręsentiā, ꝙ fides catholica nos docet Christum dominū in eucharistia verè, realiter, corporaliter substā-

Dilutio cōtrariorum.

De sacramētarijs censura.

substantialiter esse præsentem, & per semetipsum, vt fontem gratiæ medijs tamen speciebus.

Docum. pro intelligentia sanctorũ tripartitum.

Nec nos conturbent tot, & tam vehementia sanctorum patrum testimonia: nam secus interpretãda sunt, quàm hæretici recipiunt, non quidẽ sinistrè exponendo, vt illi, qui ad peregrinum suum sensũ ipsos sanctos trahũt, sed quæ ab ipsis simpliciter dicta sunt planè syncerè, & benignè sũt recipienda: multùm nocet improbra & callida atque extorta intelligentia.

Quamobrem ad ipsorum sobriam intelligentiam expẽdas obsecro, trimembre documentum, maximè nobis obseruandum, quia à concilio Tridẽtino præceptum habemus de sequenda intelligentia sacrarum scripturarum iuxta vnanimẽ sanctorum patrum interpretationem: hãc enim sequitur ecclesia catholica, quę Spiritum sanctum habet assessorem & gubernatorem.

Cõc. Tr: sess. 4. decret. 2. canon. 2.

Prima pars.

Igitur primùm omnium ex parte materiæ subiectæ considerandum, quod cùm sancti Patres hæreticos contendant conuincere, vt ab eo errore, quem mordicùs tenent, ipsos diuellant, & ad veritatem fidei catholicæ pertrahant: certè id dũ conantur in oppositum extremum inclinare videbũtur, quod oculis ipsis conspicimus in colluctantibus qui vltrò citrò se iactitãt, atque experimento etiam didicimus quoties virgam curuã volumus à curuitate in rectitudinem reducere, eam in oppositã curuamus & inflectimus partẽ, vt sit excusa

deuia-

deuiatione ad perpendiculum sistat.
Cùm Augustinus cõtra Arriũ filij consubstãtialitatem probat, Sabellius videtur, qui filium vnum cum patre in persona dicebat: & cùm contra Pelagium, qui naturam nostram nimis extollebat, disputat, in Manichæi væsaniam incidere videtur, qui naturã malam & à pessimo Deo esse volebat: sic semper vna hæresis ortum ex alia capere solet.
Mòx verò ex parte ipsius sancti doctoris scribẽtis, qui quantũuis sanctus esset, tamen homo erat, qui non scribebat, vt scriptor canonicus dictante, & in singulis manutenẽte Spiritu sctõ: at hominis captũ excedit omnia semper considerare, & in numerato ad manum sibi habere præsentia & in prõptu, ita vt nullius obliuiscatur, omnium reminiscatur, & actualiter recolat: & expendat: loqui ergo solent patres ad præsentia aspicientes, sine actuali consideratione aliorum, omnia enim verba nõ poterant tunc simul contemplari, & minutatim expẽdere & cõsiderare. Ergo hoc aut illud nunc asserebant sine præiudicio alterius quod in mentem nõ veniebat, quare interpretanda omñia eorum testimonia iuxta sensum ab ipsis intẽtum, & sanam intelligentiam præsentem, quæ ex contextura præcedentium & sequentium, & animo ipsorum conijcienda sunt. Secunda pars.
Tandem ex parte dictionis & sermonis sanctorũ patrum, qui simplex & planus est absque vllo vel dolo, vel versutia, vel calumnia, quapropter semper in Tertia pars.

per in sensu vero & plano est accipiendus, & non sinistrè retorquendus contra fidem & veritatem ipsam.

Documentum applicatur.

Sed vt tripartitum hoc documentum ad rem præsentem admoueamus, vt eius fructum & vsum capiamus, & ad alia interpretanda ad manum paratū habeamus: sanctis Patribus in animo erat veritatem existentiæ Christi in eucharistia exponere & declarare, quare cùm hanc vnitatem, realem, naturalem fatentur, ea mente & fine dicunt, vt cōuincant hæreticos impios & pertinaces sacramentarios, qui Christi præsentiam & realem existentiam in eucharistia pernegant: ad comprobandum igitur huiusmodi præsentiam, & ꝙ illis constaret, ꝙ non sit Christus. D. in eucharistia nuda figura, aut solo signo, sed etiam verè, realiter, corporaliter, substantialiter ipsos, vt ab illo errore dimouerent sermonem augebāt, & magna energia amplificabant, quasi in oppositum extremum se se per excessum quendā conuertebant, quod caro Christi vniatur realiter naturaliter substantialiter nostræ carni, intelligenda tamen sunt modo à nobis exposito vt quæ tā rigidè & seuerè inculcant, simpliciter & candidè, modo exposito, accipiantur.

De probatione articulorū fidei

Nec te moueat quod sancti doctores ex hac vnione articulos fidei probent, vt sic existimes semper in proprio sensu, & non tropico, siue methaphorico, eos procedere: quoniam & scripturæ sacræ morem sequuntur, quæ veritatem fidei

&per

& per metaphoras nobis declarat, & per similitudines explicat, vt percipere valeamus: Assimilat Christus dominus regnum cœlorum, & thesauro, & fermento, & sagennæ, & multis alijs, non tantum, vt intelligamus, & dociles efficiamur, sed etiã quia exempla adferunt tacitum quēdam dissentiendi pudorem: at eucharistia symbolum quoddam est & signum, quod nobis indicat, per sensibilia, quid intelligibiliter in anima realiter operatur. Matt. 13.

Locuti ergo sunt per methaphoras sensibiles & palpabiles, vt rem credibilem, & maximè arcanam, vtcumque nobis proponant: animus tamen eorum semper erat, eam veritatem fidei stabilire, scilicet, quod verè realiter, corporaliter, et substantialiter corpus Christi sit in eucharistia. Concil. Tri. sess. 13. can. 1.
Errant tamen isti cùm in prædictis similitudinibus omnimodam quærunt conuenientiam: nã vt rectè docuit Damascenus impossibile est exemplum reperire *quod omni ex parte quadret, in similibus ergo quærendum est & quid simile & quid dissimile sit, nam si omnino simile, iam nõ simile sed idem esset*, et Diuus Hilarius, *omnis comparatio*, inquit, *ad intelligentiæ formam præsumitur, vt id de quo agitur secundũ propositum exemplum assequamur.* Damasc. li. 3 c. 26 Hil. li. 8. de Trin.
Benè quadrat quod D. August. de incarnato verbo dixit, *si enim haberet rationẽ, non esset admirabile, si exemplum, non esset singulare*, ad rem ergo tam sublimem et misterij plenam explicandam, non Aug. ep. 23

poſſumus ratione naturali agere, vt demõſtremus quæ captiuanda eſt in obſequium fidei. Nec debemus exẽplum quærere, quod quadret omnino, ſed ſat eſt quod manuducat ex ſenſibilibus, & ad intelligibilia vtcumque introducat.

Cùm ergo audis *cõmiſtionem, infuſionem, liquefactione m*, piè ſenſus intelligentiam adhibe, vt *in commiſtione*, vnionem intelligas realem carnis Chriſti ad carnem noſtram medijs tamen ſpeciebus: *in conſummatione*, coniunctionis effectum eſſe corporales, qui ab anima etiam in corpus deriuetur & redundet, *in fermentatione verò*, actionẽ conſidera: qua noſtra natura ad immortalitatem reformatur, reparatur, & aſsimilatur, *cùm carnalem audis*, attende ſecundum quod carnis Chriſti ad carnem noſtram fiat: non tamen ſine medijs ſpeciebus: cùm *tranſelementatio appellatur*, concipe, ꝙ vt fit ſubſtantiæ panis in corpus Chriſti tranſſubſtantiatio, ita noſtræ carnis in Chriſtum fit immutatio & cõuerſio, at mos eſt hæreticorum callidè torquere verba aliorſùm, quàm à ſanctis Patribus ſyncerè pronuntiata fuerint.

Obſeruãda nominũ ratio. vt ſctõs Thom. Auguſt. Chryſo. Ambro. Hilar. Cyrillũ vtrumq; intelligamus, quorũ Breuiarium Romanũ meminit in lectionibus, quæ per octauam corporis Chriſti recitantur.

Apponamus vnum exemplum, vt & D. Paulũ exponamus & ſanctorum patrum mentem explanemus, inſtar cuius reliqua ſunt à nobis accipiẽda: ex vinculo matrimonij, huius vnitatis vim exponere tentat Paulus, non ſolùm cõferendo iſta duo matrimonia in ratione vinculi, quatenus vtrumque habet inſolubilem nexum, & quandam indiuiduã vitæ

Epheſ. 5. Extenditur documentum de expoſitione ſanctorũ ad diuinarũ litterarũ expoſitionem.

vitæ consuetudinem & communionem: sicut viuunt & côuiuunt coniuges simul, ita Christus nobiscum est vsque ad consummationem sæculi.
Sed maximè confert Paulus ista duo matrimonia in ratione actionis, & ita significatio matrimonij carnalis hinc sumitur, videlicet, quod sicut viri est vxorem diligere, honorare, fouere, & fœcundare, ita Christi D. est, suam charissimam sponsam ecclesiam diligere, honorare, immaculatam & sine ruga facere: eam fœcundat, & prolificam reddit, cùm vim confert ad bonorum operum exercitiũ: atque adeò per prædictam coniunctionem & adunationem agentis ad passum, mouentis ad mobile vniuntur, & incorporantur, quatenus agens & mouens spirituale ibi est, & esse dicitur vbi operatur, plana est ista consideratio, & fidei doctrinæ conformis, propter quorundam nouitates non debemus à communi intelligentia recedere.
Vnde habemus primò sanctorum Patrum sanam mentem, non solum in genere & communi, quatenus ex iam dictis colligitur, sed etiam in particulari: quoniam D. Hilarius in illo Trinitatis libro cõtra Arrium vnitatem naturalẽ filij cum patre ostẽdere cupiens, deducit ex hac vnione: non quod existimet vnitatem naturalem esse ad sensum istorum, cùm ibidem adducat ex actis apostolorum quod erat *credentium anima vna & cor vnum*, vt nõ natura inquit, *sed voluntas vnũ efficiat*. Rursum ait, *quod per naturam vnius fidei vnum sint fideles*, insuper subdit,

In particulari explicãtur doctores sancti. Hil. 8. de Trinit. Hilar. 5. de Trin. Act. ca. 4

subdit, apostolum docere ex natura sacramentorum esse, hanc fidelium et Dei vnitatem, quando
Galat. 3. dicit, *quot quot baptizati estis Christum induistis.*
Iohā. 17. Et inferiùs, quòd Christus Dominus apud Iohānē exemplum adducat vnitatis, *vt per huius vnitatis formam inexplicabilē quoddamtenus exponamus*, et cum vlteriùs ad vnitatem realem, et adhuc naturalem accedit in eucharistiæ sacramento, inquit, *quomodo naturalis vnitas asseritur cùm naturalis per sacramentum proprietas, perfectē sit sacramentum vnitatis*, ista ergo vnio per sacramentū est, atq; adeò per species nō per carnem, vt medium, et rationem tangendi: quam vnitatem persequitur, explicans, nonquā isti fingunt, et sibi somniant, sed quam nos facimus per species, illas quas illic sacramentum appellat: vt sic gradum quendam consumandæ vnitatis exponeret, his sané gradibus ascendit D. Hilarius vt ipsum suspendat Arrium. Ob id tandem concludens ait, *hæc à nobis idcircò commemorata sunt: quia voluntatis tantum inter patrem & filium vnitatem impij hæretici mentientes, vnitatis nostræ ad Deum vtebantur exemplo, tanquàm nobis ad filium & per filium ad patrem obsequio tantum hac voluntate religionis vnitis, nulla per sacramentum carnis & sanguinis naturalis communionis proprietas indulgeretur: cùm & per honorem nobis datum Dei filij, & permanētē in nobis carnaliter filium, & in eo nobis corporaliter & inseparabiliter vnitis, mysterium veræ ac naturalis proprietatis sit prædicandum*, hactenus Diuus Hilarius.

Ergo

Ergo & D. ipse Hilarius apertissimis docet verbis, quod ista vnio fiat per sacramentum, siue mysterium (quod idem est) vnitatis, atque adeò per species ipsas, et vnionem mouentis ad mobile, quare sicut Paulus arguit, *si proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo cum illo, non nobis omnia donauit?* ita et nos consimiliter arguamus, si semetipsum nobis in nostrum vsum et potestatẽ tradidit, verè, et realiter, et substãtialiter existentem sub speciebus panis et vini, vt verè sit cibus noster, quomodo secum nobis non contulit donorum omnium affluentiam, qui nascens, se dedit in socium, conuescens, in edulium, se moriens in pretium, se regnans, dat in prœmium, et qui semel in carnis assumptione se tradidit in seruum? Cùm dicat Paul. *exinaniuit semetipsum formã serui accipiens*, iterum in hoc sacramẽto iam non vitã mortalem, sed gloriosam agẽs excogitauit hunc sacramentalẽ modum, vt nobis seruire etiã possit, et pa ti quodammodo, saltem propter vnionem sacramentalem ad species: nam sicut Aristot. docuit, subiecta sunt sensibilia, et passibilia, quorum acci dentia sentiuntur et patiuntur: at corpus Christi subiecti vices supplet, et eius leges subit (citra informationem tamẽ) nõ est ergo cur ampliùs ex D. Hil. isti nos cõtundãt. Pau. sanè huic veritati attestatur, dicens, *qui enim manducat et bibit, non dĳ iudicans corpus domini, quod reus erit corporis & sanguinis domini*, hoc est per simile peccatum peccabit, ac si

D.Hila.

Roma.8 Attende

Phil. 2.

2. de ani. capite. 6.

1.Cor.11

Christum occidisset, quia quemadmodum illum prodidit Iudas, & Iudæi conuitijs eũ & iniurijs affecerũt, sic illum ignominia afficiũt, qui sacratissimũ eius corpus in sacramẽto eucharistiæ indignè attrectant, orique admouẽt execrabili, persimile peccatum proditoris & crucifigentium est istud. Pateretur panis si in ignem mitteretur, indignè tractaretur, si conculcaretur & in cloacã conijceretur, ergo cum Christi corpus et sanguis succedat pani per conuersionem et transsubstantiationem, eandem aut per similem legem sub illis accidentibus subeat, dicetur ergo pati, sicut et offerri in memoriã pasśionis, quia hostia est, & licet incruenta, sustinet illa accidentia: omnes eas effectiones quæ in suo naturali sustinerentur subiecto, nõ impropriè nõ figuratè, nõ hyperbolicè sed propriè, licet miraculosè: vnde & Christi corpus sensibiliter dicitur videri, tãgi, manducari ob intimam coniunctionem corporis et specierum sacramentalium, quæ vt diximus proximè accedit ad
Tertul. hypostaticam, Tertulian. lib. de idololatria dicit semel Iudęi Christo manus intulerunt, isti quoti-
Optatus diè corpus Christi lacessunt. Optatus inuehitur in Donatistas, Iudæi Christum percuserunt in cruce, à vobis percusus est in altari: sic loquũtur Athanasius, Grego. Nazianz. Chrisost. & cęteri sancti. Innocentius causas institutionis enumerans, ad finem illius capitis, suam mentem exposuit dicens, vt vnus sint spiritus, & vnum in gloria, quid ad rẽ præsen-

presentẽ clariùs desiderari potest? Tert. & Cyril. contendunt præsentiam Christi realẽ esse & substantialem in eucharistia, quod vt probent, inferunt, facere indiuiduitatẽ nostri ad ipsum per carnem viuificatiuam, per quam in cibũ sumpta quasi indiuiduus comes nos viuificat, non est ergo cur sensum & intelligentiam isti torqueant.

Innocẽ. Tertu.& Cyril.& Theod. explicatur.

Theodoretus non recedit ab hac sententia qui ex mente Pauli vinculum matrimonij colligens, & osculum illud sponsæ declarans, quod cupit, nil aliud est, quàm vnionem mouentis ad mobile explicare.

Planè etiam est legitima & sana scripturarum intelligẽtia, huc enim tendit rigor ille, & verborum seueritas Christi domini, *nisi manducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis eius sanguinem, &c.* vt suam præsentiam verè realem & substantialem in hoc sacramentum probet.

Pro sacræ scripturæ intelligentia. Iohan.6

Et benignitas illa Christi, qua patrem rogat apud eundem Iohannem, *vt sint vnum quemadmodum & nos vnum sumus*, solùm cõuincit quod superiùs dictum est, vnionem illam eucharistiæ in qua realiter & corporaliter Christus presens est.

Iohã.17.

Quid? quod Innocentius explicat non opportere de vnitate reali intelligi locum Iohãnis, sicut nec illud *estote perfecti sicut pater vester perfectus est*, non est plena & integra similitudo, sed vt diximus ex D. Hilario gradatim ascẽdit, vt vnitatem semper in suo quisque gradu & ordine obseruet.

C.Damnamus extra de summa Trini.& fide catholica. Matth.6

SſſſEt cùm

Iohan.6 Et cùm dicitur, *qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem in me manet, & ego in eo*, vnionē prędictam intelligit, non immediatam carnis Christi ad nostram, sed medijs & sequæstribus speciebus sacramentalibus, quibus decedentibus & corruptis (quæ medium erāt coniūgendi & vniēdi) Christus nec eius caro non manet ibi, sed virtus eius vt ipse se se exposuit, *verba quæ locutus sum vobis spiritus & vita sunt*, vitam tamē tribuunt, non carnaliter intellectā, sed spiritualiter, secūdū prędictā intelligētiā, quę sumitur ex ipso signo & sacramēto.

Iohan.6

Euchari stiæ primus & prima-rius atq; proprius effectus.

Hæc est ergo vnitas illa, quam Christus. D. desiderio desiderauit, hæc vnio est ꝑprius & primarius effectus ex opere operato huius sacramēti prouenien, per quam ad augmentum gratiæ promouemur, & cęteri dimanāt effectus de suauitate sumptionis, dulcedine spiritus, immutatione mētis & corporis. Hęc est illa adunatio, quam docet Florētinum concilium, & vita, quam proponit Tridentinum, & incorporatio, quam sancti Patres intellexerunt: hæ sunt adinuentiones domini quas debemus notas facere in populis, hanc vnitatem Christus introduxit in mundū, istammet B. Iud. cupit in nobis semel traditam perpetuò conseruari, debemus ergo laudes institutori, & redēptori nostro domino, qui tanto amore nos est prosecutus.

Isaiæ.12

Euch. duplex ratio & vis sacramēti & sacrificij.

Admonēdi deniq; sunt fideles, sacramētū istud instituti, nō solū vt sacramentū est, sed etiā vt sacrificiū: qua sacramentū, nostrū alimentum est ex sua institu-

institutione directè vim habet nutriendi & vniendi nos cũ Christo:per cõcomitantiã autẽ,& ex cõsequẽti multa alia pręstat. Vt sacrificiũ autẽ (omissis multis quæ secundariò facit) ex sua institutione directè vim habet satisfactiuã, qua peccata nostra expiantur & pro illis satisfit: & ita quæmadmodũ agnus ille paschalis vt edebatur, sacramentum erat,& vt offerebatur, sacrificium erat: ita sacra eucharistia duas prædictas rationes habet, & præfatas duas vires cõtinet, quia vt sacramentum, editur,& meriti rationem habet, vimq; vnitiuã & nutritiuã exercet: vt sacrificiũ verò, hoc est, vt offertur, vim satisfaciẽdi ab illo participamus. Quia vt peccatum, duas habet partes, vnã culpæ, alterã pœnę ita duplicẽ habet efficientiã eucharistia,& ex opposito contra peccatũ duas exerit vires, vnã vnitiuã & nutritiuã contra culpã, alterã satisfactiuã contra pœnam, vt hac ratione perfectè nos trãsformet in Christum, eique adunet, sublatoq; omni impedimento peccati, tam ex parte animæ, quàm ex parte corporis, preparemur ad cõformitatem claritatis Christi, Exod. 12 Obserua

Ex istis tãti mysterij maiestas & splẽdore emincr, vt excitẽtur fideles, vt pluries & duotiùs ad eucharistię sumptionẽ accedãt, vt vim tãti sacramẽti cũ D. Bern. experiãtur, vt cõcupiscentia & fomes minuantur. *Duo enim istud sacramentũ operatur in nobis, videlicet, vt sensum in leuioribus culpis minuat, et in grauioribus peccatis tollat etiã cõsensum: nõ enim tã cõtinuo,* Bernar. serm. de cena domini. Attende

non tam accerbos carnis sentimus motus, postquàm sacramento dominico inuestimur & eius inuestituram portamus.

Authoris mens Participationem huius eximiæ, & singularis vnitatis, quæ ineffabiliter per eucharistiæ sacramentũ consummatur, per potiora capita iuuante Domino exposuimus, eo animo vt fideles perspiciant huius sacraměti incomparabiles effectus, vt posthac, & sanctiùs tractetur, & ab ipsis frequentiùs sumatur, formidantes ne in nos cudatur illa senten-
1.Cor.11 tia, vt rei corporis & sanguinis reputemur, *vnde multi infirmi imbecilles & dormiunt multi*, atque vnde pignus futuræ glorię cõparandũ nobis esset, æternæ damnationis iudicium nobis conciliemus, idcirco vt ostendat Deus, quàm grauiter in futuro examine indignè sumentes vlturus sit, nos nunc sic sumentes varijs langoribus atque laboribus in pręsenti affligit.

Collectio dictorum. Vidimus tetrã & funestam schismatis nequitiam, quæ etiam fructui vnitatis eucharistiæ contumeliam inferat, & innumerabilia animæ dona, corporisque incomparabiles dotes releget, vt sic vnitas, quam manifestare conamur, ex sui contrarij iuxtapositione perluceat, splendor atque maiestas eius refulgeat, nam schisma vnitati ecclesiæ repugnat, fidei insidias molitur, in falsa impiorum hæreticorum dogmata pellicit, quæ à Christo domino diuellunt, & quæ in apostasiam inducunt, quę est vitiũ tã odibile & insuaue, quàm dulcis & amabi-

amabilis amænitas ipſa vnitatis , pacis atque concordiæ, quæ nos Chriſto inſerit,iungit ac glutinat,eiuſque votum complet: ea enim ratione in hunc mundum venit, vt nos cum ipſo & patre vnum faceret,quod & ipſe apud Iohannem proprio ore teſtatur.Omnia ergo,quæ ad huius-queſtionis intelligentiã faciũt,explanata eſſe arbitror,ſupereſt, vt epiſtolę B. Thaddæi vltimam apponamus manum:pergamus. Iohã. 17

(.?.)

LOCVS VIGESSIMVS QVARTVS ex eo quod multis particulis intendit contra hos impios subintrantes, Dominum nostrum Iesum Christum negantes, ideo supercertari semel traditæ sanctis fidei iubet: hi enim carnem suam maculant, dominationem spernunt, maiestatem blasphemant, fluctus feri maris despumantes suas confusiones: hi sunt, qui seggregant se metipsos spiritum non habentes.

Quibus B. Thaddæus significat catholicos miris modis affligi.

Dubitatio optima cur mala prouenire permitatur Deus

QVO CIRCA (ad hunc modum iã rebus compositis, scpitisq; desidijs, & concertationibus relegatis, atque pace redintegrata mutuoque fidelium consensu reparato) quæret pius Christianæ religionis amator, cur Deus, qui natura sua optimus maximus est, saluator noster Iesus, qui solus dñs est, & dominator, tantaque solicitudine fidem nobis commendauit, & pacem dilectionis laudauit, qui tot pignoribus pacem euangelicam consecrauit, & vnitatem proprij sanguinis glutino compaginauit, sinat tamen hæreses nasci, schismata & diuisiones esse permittat? an sua bonitas omnem malitiam non superat? aut infirma & imbecilla eius virtus est? an nescit quid boni nobis conueniat? an forsam lætatur in perditione viuentium? Non sanè, sat optimus est & omnipotens, idemque ipse sapientissimus, qui

1. Tim. 2 benè cupit omnibus, *vult enim omnes homines saluos fieri*

fieri & ad agnitionem veritatis venire, neminem excludit à veritatis cognitione,omnes illuminat, & vt ad eum veniant adiuuat. Iohan.1.

Accommodata sanè dubitatio quæ huius epistolę scopo maximè quradrat,cuius solutione orsam tandiu absoluemus telam:nam rei modus nos admonet,vt huic labori finem apponamus. Solutio

Principiò falsa quorundam causatio repellenda est,qui omnium malorũ causam in tempus ipsum torquẽt:falsa quidem philosophia, teste Aristotele,nam tempus remotiua causa est, quam vocant generalẽ & per accidens,non autem proxima per se propria,nisi qua via per motum agere dicitur. Vana præterea est ista existimatio: non sunt sanè tempora culpanda,quoniam non temporum sed hominum est ista malignitas:nostræ igitur malitię adscribenda est calamitas,quam patimur,à nobis ipsis oritur:quicquid mali accidit,moribus,quippe hominum referendũ, vnde illustrãtur aut obscurantur, aut si mauis infamantur tempora. Remouẽtur causę peracci-dens. Arist.4. Phys. tex.117. &.128. Inspice.

Nec dæmonis astutia, aut versutia in causa est: quoniam quicquid ipse machinetur, nihil potest vi sua si non ipsi consentiamus : non est ergo cur in tempora,vel in dæmonẽ referamus nostra peccata,quæ nos ipsi perpetramus,quibus vltrò dæmoni subdimur,& tempora conturbamus. Prima causa generalis& communis ex permissione necesaria.

Dicamus ergo generatim priùs,vt expeditiùs ad specialiora descẽdamus:grauis enim est locus iste vt incõprehẽsibilẽ altitudinẽ bonitatis& sapiẽtię

 diuinæ

Sapiē. 8. diuinæ quodamtenus illustremus. Generalis ergo causa est, suauissima Dei opt. Max. prouidētia quæ sapientissimè omnibus prouidet, à fine vsq; ad finem suauissimè attingens ad modum ipsarū rerum creatarum, citra vllam violentiam, aut vim, res omnes suos motus agere sinit: hominem maximè, non modo absque violentia suæ naturæ, sed salua quoque eius libertate, & voluntatis cōditione ad finem ordinat promouet, atque si per ipsum non steterit, perducit quoque. Quòd si tanto dei munere abusus fuerit homo, & immensæ Dei gratiæ obstiterit, non facit quidem ille impunè, neq; casus illius electis erit infructuosus, quoniam naturę author Deus, qui cuncta propter se suamq; gloriam condidit: quicquid enim beneficij ecclesiæ communicat, & quicquid detrimenti permittit, id totum in suorum gratiam & commodum cōuertit, vsq; adeò vt etiam impiorum hominum insultus in ecclesiæ catholicæ ędificationem & fidelium incrementum conuertat, omnia in salutem cedunt electorum: *nam diligētibus Deum omnia cooperantur in bonum*, siue prospera, siue aduersa, siue

Roma. 8. læta, siue tristia, omnia ad fructum crescunt meri-

Esai. 3. torum, idem prophetauit Esaias, *dicite iusto quoniam bene: quoniam fructum adinuentionum suarum comedet* si in singulari legas *comedet*, de iusto Christo, si in plurali *comedent* de quouis iusto. idem est sensus, scilicet, iustus ex iniustitia, & afflictione malorum fructus bonos recipiet, vbi Esaias comedere pro recipere,

recipere, vbi *adinuentiones* in bonam partem vsurpat. Proculdubiò ex turbulẽto hæresum incursu, sanctorum constantia eminet, virtus fulget, magnanimitas magis radicatur, inuicta & preclarior summa Dei benignitas incomprehensibiliorque emicat, vnde immensa Dei misericordia splẽdeat: dum afflictis subuenit, prostratos subleuat, & humano præsidio destitutos adiuuat, elisos erigit, Dei opem implorantes exaudit, & aduersariorum intentata mala in lucrum pietatis commutat.

An non vides diaboli inuidiam in genus humanum, quam in primo nostro parente explicuit, cũ ad inobedientiã diuini mãdati, internuntia Eua, pellexit Deum Optim. Max. in ipsius insidiatoris & grassatoris condemnationem conuertisse, idq; totum in ipsius hominis vberiorem gratiam cessisse? statim enim decreuit venire ad nos sanandum, & vt gratiam haberemus abundantiùs, non solùm ex gratiosa Dei & liberali misericordia, vt in statu iustitiæ originalis, sed etiam ex rigore iustitiæ de condigno merito ipsius vnigeniti filij Dei Iesu Christi saluatoris nostri, qui ex proprijs pro nobis satisfecit, & soluit pretium: *quòd & deleuit chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, illumq; affixit cruci*, exoluẽs delicta vniuersa, ad quæ nos obligabamur. Habes ergo, & diuina bonitate mala conuerti in bonum, & diabolum victum nobis tradi, nosque in tantam gratiam adoptatos, *vt filij Dei nominemur et simus, quod si filij hæredes, heredes quidem*

Causa generalis iam explicatur exẽplo.

Ioan. 10.

Collos. 2

Summa.

1. Iohã. 3

Rom. 8.

Dei, coheredes autem Christi, cōciuesq; sanctorum, qui iure posſimus regnum cœlorum petere. Tanta fuit secundi Adam obedientia, quæ & nostras cōsciētias á peccato purgauit, vitæ author fuit & gratię, qua nos in Spiritu sancto regenerauit, vt inobediē
Psal. 90. tiam primi Adæ deleret, mortem in vitam permu
Iob. 40. tauerit, & diabolum à se victum, quasi catenis &
Psal. 103 vinculis constrictum, nobis conculcandum tradiderit, & dæmonem ad illudendum proposuerit: ne cuiquam nocere posſit, nisi ei, qui se vltrò in illius miseram seruitutem, & captiuitatem præcipitauerit: reliquis autem, qui strenuè belligerantur, opitulatur, & vbi in certamine & lucta periclitatur: conatus, labores, angustias ipse protegit, prouehit, & debitis præmijs & coronis remunerare non cessat.

Secunda ratio ex omnipotētia Dei quæ etiā ex malis potest bona facere

Ex his conspicitur Dei bonitas, manifestaque fit, abditum & arcanum eius consilium notificatur, quo etiam impiorum malis ad profectum piorum benè vtitur, vt hinc suæ omnipotentiæ mirificētia conspecta sit.

Aug. ep. 59. & ibi. Matt. 9.

Quod non semel ponderat Augustinus: maximè dum considerat illud Matthęi, *qui oriri facit solem suum super iustos & iniustos*, quos per eximiam suā patientiam ad pœnitentiam vocat: quando ipsi thesaurizant sibi iram in die reuelationis & iusti iudicij, plurimi faciendo mirificam Dei benignitatem & patientiam: quia ad impiorum malitiam, si non corrigantur ipsi: omnipotens est Deus, qui

tantis malis, non solùm ad sumendam de ipsis vindictam, vtatur, sed etiam vt ex piorum exercitatione sanctorum profectus crescat, boni & iusti proficiant, in se, & apud Deum probentur, & hominibus manifestentur.

Ad hæc Diuus Bernardus aliam accumulat rationem non dissimilem præcedenti, quod cùm in hac vita mortali & pro eius fragili conditione necesse sit nos in scandala impingere, quibusdam Deus manum suam, ne lædantur, supponit, quos vult dominus ab hædis segregari, & ad dexteram collocari, manifestosque fieri: *nam cū septies in die cadat iustus*, ex hoc quod resurgit fortior, glorificatur Deus, honoratur homo: ex eo verò quod iniustus si ceciderit, non adijcit, vt resurgat, sed excusat se præ malitia, aut pudore, aut pessimo alio affectu: vnde diuinam iustitiam reformidemus, & misericordiam amplectamur: quoniam boni ex casu cautiores & humiliores resurgunt: vt iuxta Esaiam dicebamus, *fructum ad inuentionū suarū comedat*: nam qui laudabiliter peregerit in vtroq; sæculo benè habebit. Igitur non ex solis Sathanæ insidijs, sed etiam ex nostris defectibus, scit & potest Deus bonum facere, & in nostram vtilitatem permutare, *omnia*, inquit Paulus, *cooperantur in bonum*: omnia dicit, nihil excludit: ergo hæreses schismata si à Deo permittuntur, eo est, quia bonis proficua sunt, & vtilia, atq; ex tātis malis cōmoda elicit, vt

Tertia ratio vt honorētur boni. Ber. ser. 2. in Psa. Qui habitat.

Prou. 14

Isaiæ. 3.

Rom. 8.

maiestas Dei clarificetur, honorificentur homines, atque in pretio habeantur.

Quarta ratio ex natura & necessitate permissionis. Quo fit, ad diuinam prouidentiam pertinere multa vt tollerētur, & permittantur: quoniam permittere actus est legis naturalis: vt S. Thom. scitè docuit, atque adeò ex lege æterna deriuatur, aliàs licita nō essent, quę lege permittuntur, rationi ergo naturali cōsonum est, ne omnia prohibeātur, prę-cipianturuè: in multis conniuendum est, & prudens est iudex & legislator sapientissimus, qui ita facit, quomodo lex, præsertim humana, in omnibus se intromittet? relinquant opportet multa superiori, alioquin bonū cōmune, nec prospiceret, nec promoueret. O Economus circūspectè sisamiliam suam administret, non præmet filios, seruos nimijs & exactioribus iussionibus non grauabit, secùs si nimium fuerit morosus, domū ipsam euertet potiusquàm ædificabit. Rigidus legum assertor, & inexorabilis punitor transgressionum ipsarum, qui vsq; ad minima excutiat, expendat dissecans vsq3 ad cogitationes animæ, impinget illud Sapientis præceptum *qui nimis premit vbera elicit butirū, fortiter emungēs elicit sanguinem*, nociuus ergo est, & summopere vitādus punctualis iste rigor. Quo circa dominus ipse dissimulat peccata hominum ob pœnitentiam, dissimulant leges, quæ in vniuersali feruntur, dissimulent & legum custodes, qui non in omnia & singula debēt animaduertere, & hoc quidem quasi ex accidēti, ne respublica desi-

S. Tho. 1.2.q.93. artic. 3.

Prou. 30 Rom. 2. Attēdas obsecro

ca dissipetur, ne ciues turbentur, & vt tantillùm laxatis habenis, respirent boni, resipiscãt mali, ami citia & pax conciliẽtur. Christus Dominus nascitu rus tributum reddit Cæsari, insuper cẽsum soluit pro se & Petro: ne scandalum pariat, quomodo ergo leges feres in omnibus quantumuis minimis obligantes? cùm nec Deus ipse circa singula prospiciat, ita vt singula, vel præcipiat, vel prohibeat, aut statim puniat. Lucæ.2. Matt.17

Permittere ergo mala actus legis est, ac proinde actus rationis, non quidem approbantis, sed dissi mulantis & coniuiuẽtis, ne leges ex ipsa sua seue ra legislatione odiosæ fiant. Cur consimiliter & ipse Deus mala iustè & sanctè non permittet? mul tasunt diuino iudicio reseruanda, iudicium autem Dei Abyssus multa attemperãtur, sanè leges im perfectiorum imbecillæ & fragili hominum con ditioni, accommodari etiam debent, & patriæ, & consuetudini: non enim vult Deus homines in circo concludere, aut scandalum apponere. 2.2.q.10. art.11. 1.2.q.96 art.2.3.

Benè nouit id Aristoteles qui dixit mensuræ ratio nem diuersam esse pro naturarum diuersitate, alia mensura metimur cõtinua, alia discreta, alia quæ solida sunt, aliaq; fluida reperiuntur: vnde in exẽ plum aducit regulã Lesbiã quę rebus ipsis appli cata, ad ipsarum naturã attemparabatur, sic quoque ob hominum conditionem liberam, & dispo sitionem fragilem multa impunè permittenda, aliàs vinum nouum in vtres veteres immitteremus Arist.10 meth. tex.4. ibi. San. Tho.lectio.2.d. 5. Ethic. c.10. Lesbiæ ædificationis regu la plũbea

1.2.q 96. artic 3. contra domini consilium.
Matt. 9. Vide. Et lex ciuilis,quæ permittit in ciuilibus contractibus,deceptionem intra medietatem iusti prætij, non esset rationabilis, sic ergo non expedit præcipere omnia,& ipsa repugnante leges,quæ vniuersaliter præcipit, atque ob imbecillitatem humani ingenij, quod omnia ferre non potest: insuper ad euitandum scandalum ciuium, reipublicæ subuersionem: ergo ex tam minutis & præcisis legibus nullum regimen certum aut stabile esse potest:quia imperium blandū est imperiosum.
Attende. Cur Deus Optimus Maximus idemque sapientissimus non dissimulabit multa?& vt summus artifex quandoque,non vtetur regula *Lesbia* ad imbecillitatem hominum accommodata, & quæ pro ipsorum inequalitate inflectatur? hoc exigit ipsa rerum humanarum inconstantia, exposcit necessitas nostræ fragilis,& miseræ conditionis, hoc dictat ratio, hoc ipse *Deus* facit,hoc execuntur reges,qui per ipsum regnant, & legum conditores qui iusta decernunt,vt ad varietatem nostræ naturæ circunspicientes, & collimantes,singula meditentur componantque·priùs purganda sunt singula,non statim eradicanda,aut ligone euellenda, omnia modum habent , aliud est parietem ad perpendiculum reducere, aliud est euertere, alius sæpē ponere,aliud cōculcare sata. Permitte breuem semitā,nesi impedias irrumpant viatores & intùs fundum conculcent, & segetes perdant:
parua

parua ergo tollerāda,&maxima quādoq; dissimulanda, vel in cōmodius tempus differenda. Hinc ergo constat multa permittere, non esse omnino inexpediens aut incommodum: nam & Hipocrates quadam aphoristica sententia dixit, *qui sana habēt corpora per medicamenta purgati citò exoluuntur*, admonens nos, teste præstantissimo Vega, quoniam medicamenta expurgantia humores à sua proprietate abducunt, adijciens causam: quòd per purgationes prædicta corpora exoluuntur. Si enim praui succi non euacuātur, carnes ipsas liquescere, ac proinde vires dissolui est necesse. Intelligitur etiam sententia de corporibus non admodū sanis: conniuere ergo opportet, & paulatim per epicrasim, hoc est, temperātiam est moderatè curandum: nam extremum remedium est medicamenta expurgantia adhibere.

Hipocr. l.2.aphorismo.36 Christophorus à Vega in eius commetario.

Paulus simili occurens obiectioni, *fidelis*, inquit, *Deus est, qui nō patietur vos tētari supra id quod potestis, sed facit etiā cū tētatione prouentū, vt possitis sustinerere:* permittit ergo nos cōcuti, & tētari, quia vtilē dat tētationi exitū, vt sic nec frāgamur, nec succumbamus, dñs monuerat, *si dixerit propheta, Eamus post deos alienos quos ignoras, et seruiamus eis, nō audies verba prophetæ illius, aut somniatoris, quia tentat vos dominus Deus noster, vt palā fiat, an diligatis eū, an ex toto corde et in tota anima vestra.* Grauissimus est locus, & ob id paulatim digerēdus. Primò de homine loquitur, etiāsi *propheta* sit, qui ꝓphetice loqui videat, &

1.Cor.10 Quinta ratio ex prouētu tentationis.

Deut.13.

vt talis existimetur, cui totò te credas, & in oraculis diuinis fidem habeas.

Deinde *si somniator sit*, qui licet viderit magnum aliquod & mirabile portentum, quale Ieremias de olla succensa, Ezechiel de gressu regis, & similia multa, quæ paradigmata futurorum erant: tale denique vaticinium, aut somnium, quod vtique non videatur contemnendum, sed fidei momenta cõtinere, & magnum authoritatis pondus præse habere.

Hiere. 1
Ezec. 12.

Addit, si dixerit, *eamus post deos alienos*, hoc est, ydola, quæ in proposito pernitiosa dogmata sunt quæ ipsorum architecti tanquàm deos habêt & colũt: sic Aug. Hieron. Vincent. Lirinensis: rectissimè ergo per deos intelligimus extraneos errores, qui extra religionem perducunt, quos catholici maiores nostri qui ante nos fuerunt ignorauerunt.

Aug. li. de vera. relig. ca. 38.
Hier. super Zac. 11. & Isa. 2.

Non audies, inquit, *verba prophetæ*: quod nõ absolutè dixit: sed ne audiendus sit, addit, *illius* qui scilicet iam pseudopropheta esse cognoscatur: quia nouos deos, nouaque dogmata disseminet, quæ à semel tradita fide nos seiungat.

Nõ audiens, inquit, *quia tentat nos dominus*, hoc est explorat, vt experiatur nostrum erga illum obsequium, & in ipsius fide inconstantiam.

Sed cur Deus ita facit? quia commodum nostrum est, sicut tentatio Abrahæ de sacrificio Isaac vtilis ipsi fuit, vt eius obedientia probaretur. *Beatus vir, qui suffert tentationem, quoniã, cùm probatus fuerit,*

Iacob. 1.

accipiet

accipe coronam vitę, quam promisit Deus diligētibus se: omne ergo gaudium debemus existimare, cùm in varias tētationes inciderimus, scientes quod probatio fidei nostræ patientiam operatur, patientia autem opus perfectum habet. Tentatio ergo exercitat nos ad patientiam, quam nemo debet parui facere: quoniam ipsa habet perfectum virtutis opus, & totam virtutis structuram perficit, atque conseruat: gaudendum igitur nobis est de huiusmodi tentationibus, ex quibus singulares vtilitates expectātur: ibi situ est nostrum commercium, ibi latet nostrum lucrum, vt commutationem temporalium pro æternis faciamus.

Hæresibus ergo atq; schismatibus fides nostra tentatur, vt probetur, & palàm toti orbi fiat, an propter charitatem velimus persistere in vnitate fidelium, & doctrina ecclesię, & an propter leuitatem nostræ inconstantiæ, & mutabilem animi instabilitatem, velimus à fide deficere, aut ad errores omni vento doctrinæ circūacti deflectere: Sic Abraham, Isaac, Iacob, Moyses & cæteri omnes sancti electi Dei in vtroque testamento, per multas tentationes amici Dei probantur & declarantur: magna quippe tentatio eius, quem prophetę loco habes, propter authoritatis dignitatem, loci sublimitatem, ingenij perspicacitatem & acumen: quem in multis veracem sis expertus: tamen superāda & vincenda tentatio est, *vt probatio nostræ fidei multò pretiosior sit auro, quod per ignem probatur, inueniatur in* 1. Pet. 1.

Causæ peculiares. *laudem & gloriam & honorē in reuelatione Iesu Christi.* Sed rogabis: quæ sunt ista commoda ad quę Deus

Prima ex parte intellectus. respiciat cùm nos affligi permittit: & quæ nos ex aduersitatibus, quæ nos pulsant, & tentāt, expectare debemus? Plurima sanè quæ si pro dignitate à me tractarentur, vita præsens me deficeret priùs quàm finem dicendi facerem: percurram tamen breuiter: sat enim est sapientes in via posuisse.

Hilarius Principiò intellectus illustratur, doctrina enim ecclesię clarescit, cùm arguitur: purificatur, cum probatur: nam veritas, teste Hilario, velut palma est, quæ quo magis deorsùm deprimitur, eò vehemētiùs sursùm erigitur.

Secunda ex parte voluntatis. Mòx affectus ipse voluntatis nostræ excutitur, rectus ne sit, an firmus in sequela fidei propter Christi amorem, vt intelligamus experiamurq;, quid in penetralibus cordis inclusum sit, & quàm altas radices iecerit fides, quæ incurrēte vēto nullo violento impetu erradicatur: inexpugnabiles athletę in ipso certamine commōstrātur: qui synceri, qui simplices, qui fucati, qui fortes, & qui prudētes, & validi sint, inquirit Deus, vt enim nulla victoria sine pugna est, sic nulla virtus sine hoste dici potest: tētatiōe ergo grana à paleis separātur, vt qui in fide & charitate radicati, & fūdati sint, cōspiciātur.

Tertia ex parte euentus. Ad hęc non mediocris cautela futurorum est, cùm fideles ex his quæ præcesserunt cōmonentur, vt sibimet in posterum cautiùs caueant, & attentiùs consulant, ne incauti schismaticis, & peregrinis inuoluā-

uoluantur doctrinis: longa enim pace fideles negligentiores redduntur, & ex diuturno ocio cōtra aduersarios inermes & minus instructi: at cùm aduersarij infestare nos cœperint, à quietioribus studijs surgere cogimur, arma sumere, aciem ingredi, & cum veritatis hostibus dimicare compellimur, vnde socordia excussa, calcar & stimulus additur, vt audatiores insultus deprimamus, & exinde veritas ecclesiæ solidetur, & sanam ecclesiæ doctrinam tenaciùs amplectamur, atque adeò sicut detrimenta ista quæ patimur, vnitatem corroborant fidelium, doctrinam ecclesiæ illustrant: ita etiam intestina bella, ciuiles rixas, domesticas seditiones fidelium relegant, & vt sibi fideles cōsulant & mutuò interse se adhærescant cōpellunt. Quod & catholici non solùm clamoribus faciunt more canum contra lupos, vt oues defendant latrando, sed etiā bono exēplo in exercitio virtutū, scribendo etiā ad posteros & distātes, vndiq; omni studio disputando, arguēdo, in omne tēpus cōsulentes, falsitatem editis cōmentarijs confutādo. Cuius rei typum historia Iudicum proponit, vbi quoties populus pace fruebatur, sedebat ociosus, ad luxū & ad idolorum cultum conuertebatur: suscitato tamē aduersario excutientes cōscientiā ad dn̄m cōuertebātur, qui prouidebat eis de saluatore, vt ex ipsorū cōgressiōibus certare discerēt, qui nō erāt assueti: *Hcuæū Chananæū, Hætheū*, inquit dn̄s *nō eijciam à facie tua vno anno ne terra in solitudinem* Liber Iudicum. Exod. 23

redigatur, & crescant contra te bestiæ. Permittit ergo Deus aduersa ad exercitium virtutis: firmiori præ-
Augu.li. 6.de ciu. cap.2. sidio muniri solēt, qui hostili incursu maximè impetuntur teste Augustino, diligentiùs & instantiùs acuratiùsq; tunc singula expēduntur: socordia excutitur, pigritia regulatur, veritas eminet, & discordia ipsa hæreticorum, non solùm ecclesiæ vnitatem monstrat, sed amobiliorem & speciosiorem reddit: non aliter ad expugnandam & funditùs de-
Pluth. in vita ipsius. lēdam Cartaginem commonuit Scypio ille Africanus, quàm ostensa recenti ficu, nimirum, vigilandum esse: quia erant in foribus hostes.

Commoda ex aduersis. Neque contemnenda est alia commoditas, quod tentatio reprobos ab electis separat: exponit Au-
Aug.l.7. conf. ca. 19.& de vera religione. c. 8. gustinus illud Pauli, *oportet hæreses esse vt & qui probati sunt, manifesti fiant in vobis*, opportere esse schismata, Deo disponente, vt qui latebant secundum spem Christianitatis, quales re vera sint, declarentur, nam hi qui hæretici fiūt, etiam si essent
1.Co.10. in ecclesia, errarent, & nihil fidelibus prodessent, sed potiùs obessent: at cum foris sunt, multum nobis prosunt, nam ad verum & credendum & intelligendum, atque ad bonum exercendum, fideles excitant: non enim proderant inter nos sub tenebris ambulantes: cùm autem veniunt ad arguendam lucem, produntur, & proficui fiunt. Gaudendum nobis est, quòd ipsorum certamen nos excitet & commoueat, vt ipsis vtamur ad solicitudinē ecclesiarum, ad quam quisque pro suo munere & ministe-

& ministerio tenetur, vt arguantur, purgentur, sarriantur: zizania, & mala semina erradicentur: *opposita iuxta se posita magis elucescunt*, dixit Aristoteles, & sicut atra nigredo fulgentissimam albedinem magis facit emicare, sic & fides nostra cùm exercetur magis splendet, & atritu eius rubigo defricatur, & scoria, hoc tribulationis igne, excoquitur, & tali flagello palea excutitur.

Arist. li. 2. de cælo.

August. serm. 98. de tempore.

Rursum opportet hæc cõtigere, vt singularis Dei prouidentia nota fiat, & quomodo perpetuam & vigilantem curam gerat charissimæ suæ sponsæ: priùs enim oculum conijcit ad bonum, quod ex malo facturus est, quàm malum permittat. Proinde prospiciens suborituram procellam errorum: tunc viros hæroas, ingenio, & virtute præstantes exinde instruit, qui huius nauiculæ ecclesiæ nauclerí vices gerant. Prouidit dominus de Aggripa Castore, Basilidis figmenta, vt superaret, & validissimè reprimeret: sic enim Musanus elegantissimo libello Encratitarum deliria detegit: Apollonius Montani hæresim refellit, Arianam pestem, Athanasius & Basilius profligarunt, Donatistas & Pelagianos, Augustinus & Hieronym. & ne prolixior singulos repetendo fiam, legẽdus Eusebius nulla enim hæresis ante nos nata fuit, quæ per catholicos non fuerit confutata. Hoc et nostra tempestate experimento comperimus: nisi enim in fidẽ catholicam non desseuisset aper de sylua Lutherus, non habuisset ecclesia Romana Sotos, Vegas,

Prouidẽtia Dei.

Euseb. l. 4. histo. eccl. c. 8. 24. 28 30 & li. 5. c. 15. 16. 17 18.

Castros, Roffēses, Victorias, Canos, alios nō paucos viros doctrina & religione præstantissimos, quæ vnà in Tridentino Concilio, non semel conuenerunt & adfuere, & nos verbo, & exemplo suis scriptis docuere, & pessimam Lutheri sectam cōfutarunt, amputarunt, atque retunderunt: vnde bonam spem cōcipimus, vt has omnes hæreses, quibus vnitas catholicæ ecclesiæ scinditur & decerpitur, breuiter ad tartara, vnde exierūt, iterū detrudēdas: si modo tales nos perstiterimus, quales debemus & Deus cupit: scit enim Deus malis benè
Attende vti, & inimicorum exercitatione vitia nostra amputare, patientiam nostram probare, illustrare sapientiā, ingeniū acuere, beneuolētiam augere, beneficentiā declarare, *ante exortas hæreses*, nunquàm perfectè & exactè de catholica fide pertractatum est: dum autem suboriuntur hæreses, fidei veritas definitur ad amusim atque ad vnguē, punctim cesimque feriendo exprimitur, illustre exemplum sit Concilium Tridentinum, vbi omnia, de quibus hac tempestate dubitari possint, definita recipimus, & Lutherana hæresis fidelissimos & inuictos experta est propugnatores.

Recapitulatio vtilitatū. Hoc vnum vltimum & præstantissimum commodum sit, & velut præcedentium summa atq; compēdium, quod hæresum atque schismatum tempore, vt tanto malo occurrere possimus, fortiores & validiores duces proinde Deus mittat, qui doctrina & virtute possint cum hostibus congredi, &

magna-

magnanimiter dimicare. Facile enim est in ordine consistere, quando nulla est dimicatio, & quãdo hostilis incursio non timetur: at cùm arma ecõtrario assumuntur, vibrantur tella, sonãt bombardæ, sagittæ in ora intorquentur, tormenta bellica disploduntur: tunc tempus est, vt eluceat animi magnitudo, ea occasione cernitur quanta sit, & quàm inuicta pectoris fortitudo, tunc declaratur, quantum quisque animi, & roboris habeat: hoc in corporum bello, & pugna. Simile quidem concipiamus, et animo nostro depingamus in spiritali pugna ecclesiæ, quæ splendidior et illustrior redditur continuis victorijs, et triumphis: insignes habet duces, milites et cẽturiones, vsq; adeò eximios et singulares, vt neminem reformident, nisi eum solũ, *qui postquàm occiderit corpus, animã quoq; potest in gehennã mittere*: idcirco liberè euangeliũ prædicãt, opportunè et importunè instãt, intrepidè arguũt, cõstanter respondẽt, cõuincuntq;, atque ouanter triũphant: quoniã cũ arguũtur fortiores sunt, & virtus in infirmitate perfectior esse declaratur: nõ ergo temerè accidũt, quę Deo permittẽte eueniũt: nimirũ vt immẽsas bonitatis suæ diuitias in accriorẽ malorũ vindictã, & copiosiorẽ bonorũ fructuũ ostẽdat & manifestet. Cyprianus martyr testatur, *traditam nobis diuinitùs disciplinam pax longa corruperat iacentem fidem, &* (*penè dixerim*) *dormientem censura cœlestis erexit*, sic cuncta moderatur dñs, vt exploratio potiùs quàm persecutio esse videatur.

Matt. 10

Cyp. ser. 5. de lapsis.

Augustinus plurimis in locis in hanc rem elegantissimè multa accumulat: *ecclesia*, inquit, *catholica per totum orbem validè lateq; diffusa, omnibus errantibus, vtitur, ad profectus suos si euigilare voluerint, Vtitur gentibus ad materiam operationis suæ, hæreticis ad probationem doctrinæ suæ, schismaticis ad documentū stabilitatis suæ, Iudæis ad cōparationē pulchritudinis suæ, &c.* sic omnibus potestatem dat gratiæ suæ participādæ: sic opportet, *hæreses esse vt qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.*

De vera relig. c 6 7. & 8. & li. 7. cōf. ca. 19. & alibi sæpè.

1. Cor. 11

Origo malorū ex tripli ci capite 1. Iohā. 2

Si velis pestiferam hanc schismatis plantam erradicare, disseca vsq; ad fibras, & resolue cū D. Ioh. in suas primas causas, quas tres esse docet dicens, *omne quod est in mundo concupiscentia carnis est, & concupiscētia occulorum, & superbia vitæ.* Tribus istis, quibus D. Iohannes dicit charitatem Dei propelli, pacem fidelium turbari, B. Iudas tria ex diuinis litteris exempla apponit, & locum Diui Iohannis amplificat, & illustrat.

Prima Origo Cainistarum. Niceph. Eusebius Theod. lib. 2. 27.

Prima origo *concupiscentia cārnis est*, quam in Cain exprimunt quem sequuntur *inimici crucis quorum Deus venter est*: quique ad ventrem affectu planè terreno omnia referunt, gratiā transferentes in luxuriam, de quibus satis amplam historiam texūt ecclesiastici scriptores: Martinus Lutherus dolens indulgentiarum predicationē ab ordine suo ad Dominicanum transferri, furore arreptus contra eas latrauit: de quo intelligi potest illud Isaiæ. *Sacerdos & propheta nescierunt præ ebrietate absorti sunt ab illo,*

Isa. 28.

quam

quam viam ingressus Henrricus octauus ille angliæ rex, qui totum suum regnum corrupit, & ab obedientia sedis apostolicæ distraxit &c.

Altera origo *concupiscentia est occulorum*: quæ in Balaam ex cupiditate exprimitur, quam auaritiæ semitam Henrricus Imperator amplexus est, & cōtra Gregorium huius nominis septimum ecclesiā compilauit, ecclesiasticas præfecturas diuendit, & perniciosum schisma disseminauit, fouitq;. Vnde sic nostra tempestate cœnobia violantur, & Christi patrimoniū conculcatur, & ecclesiasticæ possessiones occupantur, & cum Balthasare, & Heliodoro vasa sacra prophanantur.

Secunda Origo Balaanistarum.

Dani. 5. 2. Mac. 3

Tertia erat *superbia vitæ*, quam nobis Beatus Thaddæus in vana opinione, & arrogantia Core exponit. Diuus Hieronymus in Vigilātio contra reliquias latrante. Augustinus in Arrio, &c. Caluinum vanus impullit singularitatis appettitus, vt non solùm à religione vera, sed etiam à sectis Lutheri, dissideret, vt nomē sibi compararet, eò amētiæ prouectus, vt paganissimum, aut potiùs turcissimum quendam cominisci videatur: & in peruersis dogmatibus Arrium, in carnis spurcitijs Nicoalitas referat: ideo rectè Sapiens, *semper iurgia quærit malus, qui dimittit aquam caput est iurgiorum*, per aquam nunc intelligamus obedientiam, quam qui in minimo violauerit impetum malorum in se prouocat. Ex quibus præcipijs capitibus, atque exemplis quisque poterit innumeras scaturietiū

Tertia Origo Core. Hie. cōt. Vigil. Aug. ad quod- uultdeū hæres. 54.

Pou. 17.

Xxxx hære-

Gerson p. 1. ser. de eccle. ruinis, in deindiui duales causæ hę resum cō siderādæ sunt. Ephes. 4 Collo. 2. 2. Thessalon. 2. 1. ad Timoth. 6. Hebr. 13 Prou. 22 Prou. 5. Traditiones eccl. nouitates dānāt Seneca ad lucil.

hæresum singulares causas prosequi, præscrutarique: longum enim esset eas recensere: de quibus Gerson multa in OEcumenico Concilio Constātiensi tēpore schismatis dixit, vt cum Beato Thaddęo in pręsenti persuaderet, vt perseueraremus supercertantes constantissimè & fideliter semel traditæ sanctis fidei, ne cum nouis opinionibus quotidie colluctemur, nec circumferamur omni vento doctrinæ, sed sicut accepimus à Christo ambulemus, & teneamus traditiones, quas didicimus, depositum seruantes, vanas vocum nouitates deuitantes, ne peregrinis doctrinis abducamur, sic admonet Sapiens, *ne citò transgrediaris terminos antiquos quos posuerunt patres tui*, nouitas enim & hæreticorum amica est, & eosdem prodit quia *stultus irridet disciplinam patris sui*, vt ad placentem nouitatem conuertatur: non enim potest habere Christum patrem, qui recusat Romanam ecclesiam habere matrem, Seneca scitè *non conturbabit Sapiens publicos mores, nec populum nouitate vitæ conuertet*, sed istis magis noua & vana placent, quæ vulgò carnaliter sapienti magis placitura existimant.

Carnalis libertatis assertores sunt humanarum constitutionum abrogatores, publicam authoritem sugillant, ieiunium quadragesimale infamant, exhomologesim siue auricularem confessionem exibilant, monastica vota eneruant: quibus nihil populariùs & carnaliùs excogitari potest:

teſt: caro autem ſemper ſupecta eſſe debet: quoniam virtus circa dura verſatur.

Deſperatæ ſalutis eſt ęger, quem medicus ad intemperantiam cohortatur: vulgaris quippe perſuaſio dura relaxare, blandientia excogitare, procliues animorum ſenſus atrahere: inſidiæ ſunt iſtæ religionis & artificioſa vitiorum impoſtura: Nota·
Deus Pitagoræ diuinam illam ſententiam impreſsit, *oneratis ſuperponendum onus, deponentibus non communicandum*, quoniam ad virtutem animoſè gradientibus, præcepta augmentanda quoque ſunt, tradentes ſe voluptati & otio tanquàm ignaui relinquendi. Obſeruã da doctrina & pitagoræ ſententia

Pro quare legendus eſt Lactantius Firmianus qui appoſsitiſsimè & eleganter in Epicuri perſona in noſtræ tempeſtatis hæreticos mirabiliter inuehitur. Lactan. l.3.diui. inſt.c.17

Quod Diuus Hilarius etiam confirmat, ſicut prę dixerat Apoſtolus. *Erit tempus cum ſanam doctrinam non ſubſtinebunt, ſed ad ſua deſideria coacerbabunt ſibi magiſtros prurientes auribus*, hoc eſt, doctrinam animas ſanantem repudiabunt, & detrectabunt, à peſsimo & ſenſuali affectu deluſi, & commoti deſiderio audiendi nouitates: ſic iſti impij æſtuantibus deſiderijs carnis lactant homines in prurigine incitatos, placentia loquentes, vt prędixit Iſaias: ſed impij iſti veritatis aduerſarij contendere malunt, quàm cedere, animales enim ſunt Spiritum Dei non habentes quæcumque quidem D.Hila. lib.10.de Tri. ſub initia. 2.ad. Timoth.4. Iſai. 30.

 ignorant

ignorant blasphemant, adeò pessimus, & nepharius est in impijs contradicendi affectus, nouandi studiū, quibus altè insidet singularitatis animus, vnde scisiones & schismatum diuisiones moliuntur.

Quæ varietas vnitatem ecclesiæ nō scindat.

Obijciunt veritatis aduersarij, varias quoque esse apud nos, & opiniones, & in moribus seditiones, & in dogmatibus varias sententias, & factiones, etiam in viris religiosis reperiri. Fatemur ingenuè varietates quasdam esse in congregatione fideliū scimus Christum Dominum, & eius præcursorem Baptistam in desertum abijsse hominumque consortia fugisse, quam vitam, & heremi culturā multi Antonij, Hylariones, Macharij secuti sunt: sed sciant isti Christianam vnitatem non tàm corporum, & locorum esse, quàm animorum in spiritu fidei & charitatis: fideles sint, *soliciti seruare vnitatē spiritus in vinculo pacis.* Sint in ecclesia dignitates magistratus, & diuersi status, & eorū munia quoq; diuersa, vnitatē tamē fidei & doctrinæ in ecclesia Romana obseruant. Non secus ac ex pluribus, & differētibus chordis, simul ad rectam proportionem attemperatis, vnus harmonicus editur sonus: corpus etiam naturale ex varijs constat partibus, quæ licet ad propria, & priuata commoda trahūt: vnumquodque tamē mēbrorum de altero solicitū est, & se inuicem iuuant: sic in corpore mystico differētium singularium ecclesiarum vnitas, & cōformitas cum Romana ecclesia conspicitur: etiāsi in accidentalibus, & proprijs, vna quæq; suo sensu abundet

Ephe. 4.

Rom. 12. 1. ad Corinth. 12.

abundet: testatur Augustin. licet ecclesiarum cõsuetudines varient in fide & doctrina mirificè cõueniunt, *& terrena societas cum cœlesti pacem habet in fide ex qua viuit, dum peregrinatur ad illam adipiscendam*. Ex his ergo indifferentibus atque priuatis nullum ecclesiastici vnitati ingeneratur pręiudicium, sicut nec diuersitas opinionum amicitiã nõ disrumpit: quia amicitia, vt testatur Aristot. nõ est opinionis consensio, sed animorum vnitas. Dubitare sanè licet in his quæ ambigua sunt & nondum ab ecclesia definita: quinimo tollerantur, vt probabilia, si circumferantur sine præiudicio obedientiæ & censuræ, quæ ecclesiæ Romanæ Magisterio debetur.

Aug. ad Iannuar. epist. 118 & 119. & lib. 19. de ciuit. ca. 17.

Arist. 9. Ethicor. cap. 6.

Scotus, Durandus, S. Thomas, & cæteri scholastici suis disputationibus veritatem inquirunt, sine contentione tamen animorũ, sine fidei periculo, sine charitatis ruptura, sine pacis scisura: quoniam ad ecclesiam catholicam, tanquam ad palum, colligantur, & ad eius iudicium, tanquam ad lydiũ lapidem, examinari cupiunt.

Adhibent tamẽ catholici isti viri diligenter, et in veritate variarũ opinionum defendẽda, duplicẽ cautelã vigilantissimèq;, obseruant. Prior est ne quid ob animositatem singularitatis quasi per cõtentionem et ęmulationem defendant, *Deus enim noster*, inquit Paulus, *nõ est Deus confusionis sed Deus pacis*, et alibi sæpe nos admonet Paulus quod D. Hilarius elegantissimè prosequitur, *periculosum*, inquit,

Duę Cautelæ.

Prior cautela.

1. ad Corinth. 14

Philip 2

1. ad. Corint. 11.

inquit, *nobis admodum, atq; etiam miſerabile eſt, tot nunc fides exiſtere, quot voluntates: & tot nobis doctrinas eſſe, quot mores, &c.* animoſitate ergo ſingularitatis veritas periclitatur, vnitas fideliũ ſcinditur, eccleſię ſplendor offuſcatur, tãtò periculoſiùs, quãtò quiſq; eorũ in his ſuis opinionibus magis putãt ſe diuino ſpiritu exagitari: de quibus multa MartyrCypr. intẽdẽs, vt in veritatis inquiſitiõe debitũ ſeruemus modũ: quia veritas ipſa, vel elabitur, vel corrũpitur, cùm cõtendimus plus cœteris ſapere. Poſterior cautela vt abſq; ſcandalò, hoc eſt, proximorum offendiculo veritatis tutelã agrediamur: à multis etiã licitis abſtinẽdũ eſſe docet Pau. ne imbecilliores offẽdamus: quapropter multa opus eſt circunſpectione, vt laqueos diaboli fugiamus, qui cùm incautiùs inlicitis verſamur, nos diligentiùs ſatagit circumuenire, vt ibi nr̃a gloriã quæramus, & nobis metipſis nimirùm placeamus, vt nec ſchiſmata reformidemꝰ, modò glorioſiores habeamur. Animaduertẽdum tamenꝗ ſicut prior fidei ſynceritatẽ proſpicit & veneratur, ita poſterior charitatis ſimplicitatẽ exoptat: quia ſicut fides intellectum captiuat in obſequium Chriſti, ita charitas, quæ non ęmulatur, neq; agit petperã, neque cogitat malum, nunquã ſcandeſcit, vt impotentiùs efferueſcat, rectè Seneca conſuluit, *expedire potius ſapere cum ſimplicioribus: quia magis probandi ſunt, qui recto, quàm qui acutò ſunt ingenio*, vtilius namque eſt idiotas eſſe, & parùm ſcientes, & per charitatem & ſynceram

Eph.5.

Hil. li. ad Conſtantiũ Augustum, quẽ Cõſtantio ipſi tradidit.

Statim ſubinitia fol. 277.

Cypr. de ſimplicitate pręlatorum.

Poſterior cautela.

Rom. 14 & 15.

1. ad Co. 6. 8. 10.

Diſcrimen cautelarum.

2. ad Corinth. 10

1. Co. 13.

ſynceram fidẽ proximos Deo fieri, quàm multa in quirendo & tractando blaſphemos inueniri.
Quo fit ſcholaſticas fidelium diſputationes: atq; etiam ſanctorum patrum diſcrepantes diuinarum literarum expoſitiones tolerari, quandiu à ſubſtantiali fidei fundamento non diſſentiunt. Eſt autẽ fidei ſubſtãtiale fundamẽtum fides quę in quatuordecim articulos diſtribuitur, ad quos accedunt apoſtolicæ traditiones, neceſſarius imaginũ vſus, quæ vnà cum ſuis prototypis, eodemque honore, & cultu adorandæ ſunt: de legitimo ritu & obſeruantia ſacramentorũ, de vnitate eccleſię viſibilis. Accedunt etiã eccleſiæ catholicæ diffinitiones, ſummorũ Pontificum decreta, hæc & id genus ſimilia quę negãt, vnitatẽ eccleſię diſrrumpunt, vna nimitatẽ eius dilacerãt, *cuius participatio eius in idipſum*, de quo illud *ecce quàm bonũ & quàm iocundũ eſt habitare fratres in vnum*, intelligunt ſancti, vt ſimus vnum, in vno timore, eodem conſenſu, ſub eadem fide & religione, vnum corpus eccleſiæ conſentanea membrorum confeſsione faciamus: ad hoc enim Chriſtus in mundum venit, vt diſperſos per orbem in vnum colligeret ouile, cuius ipſe vnus eſt paſtor: & nos ad abſoluẽdam noſtram hanc huius ennarrationis vnitatem pergamus.

Pſa: 121.

Pſa. 132

Iohan, 10

(.?.)

LOCVS VIGESSIMVS QVINTVS de prouida Dei Opti. Maxi. cura, vt nos á tribulatione eripiat: ex illis verbis vltimæ particulæ,

ei autem qui potens est vos conseruare sine peccato, & constituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in exultatione, &c.

Præsentis loci maximę vsus.

PLVRIMVM conducit præsentis istius particulæ contextus ad diuinæ prouidentiæ bonitatem declarandā, & nostrum omnium vtilitatem, & solarium, quorum nos B. Iudas admonere videtur. Multis siquidem tribulationibus varijsq; calamitatibus Christianus populus conflictatur, Deus autem noster: quasi dissimulat ac dormit, vt sic tandem multas illas, atq; innumeras alias, quas recensere cœpimus commoditates, ex ipsis tribulationibus, & nos percipere, & ipse populus expiscare valeat.

Superest modò, vt ostendamus eiusdē diuinę prouidentię fuisse, semper pręsentaneum remedium, ac salutarem medicinam nobis, non tantùm pollicitari, sed etiam adhibere: de quo è medijs ipsis tribulationum fluctibus Deo duce, incolumes, & sospites nos ipsi euadamus: atque vt quisq; fidelium firmissimè credat Christū Iesum pręsto esse vt de tribulatione nos eruat & de faucibus draconis nos liberet, atq; quasi ex somno excitatus in

Dani. 6. lacu leonum custodiat, et in medio fornacis ignis

Dani. 3. ardentis refrigeret, increpet vētis, et mari, et obe

diant

diant ei, vt fiat tranquillitas magna. Fecimus huius rei manifestum periculi experimentum, *dum ascendente Iesu in naviculam secuti sunt eum discipuli eius & ecce motus magnus factus est in mari, ita vt navicula penè mergeretur, & operiretur fluctibus: ipse vero dormiebat.* Matt. 8.
Conflictationem ex diuina prouidētia, ac permissione vidimus: (id enim indicat somnus seu dormitio Domini) videamus modò præsens remedium, *& accesserunt ad eum*, (inquit euangelista) *& suscitauerunt eum dicentes domine salua nos perimus*, nedum verba compleuerant, & petitionis suæ vocē protulerāt, cùm domini benignitatem adiuuantē experiuntur: exprobata tamen eorum infidelitate & timiditate, dicit eis: *quid timidi estis modicæ fidei? tunc surgens imperauit ventis, & mari & facta est tranquillitas magna.*
Id ipsum in protomartyre Stephano liceat contēplari: qui cū lapidibus obrueretur, oculos in cœlum leuans ait, *ecce video cælos apertos & Iesum*, non quidē dormientem, non, inquam, sedentem, sed *stantem à dextris Dei*, & quasi ad patrocinandum paratum accinctumque. Acto. 7.
Cùm Christus dominus in agonia pro nobis positus, angelum habuit confortātem: non tàm pro se, quàm pro fidelibus tribulatis dictū esse sciamus, neque ipse angelica indigebat confortatione: aut solatio: idem enim est dicere, *apparuit angelus de cælo confortans eum*, quod ostendens nobis esse confortatum, vt ab eo robur & in tribulatione confor- Luc. 22.

tationẽ, vt ab eo robur, & in tribulatione confortationem habeamus. Phrasis nanque scripturæ est, vt cùm angeli, aut homines dicimur benedicere Deum, intelligamus, homines & angelos ab ipso benedici: explicatio est Diui Epiphanij, quam cõprobat ex cantico Moysis, sic legens, *& confortent eum omnes angeli Dei*, vbi in translatione Septuaginta interpretum habetur, *& roborentur in eo omnes filij Dei.* Quę sanè verba optimè nostram sententiã cõfirmãt, omnes tribulatos à Deo suscipere præsidium: nam & angelus Christum Dominum confortat, hoc est, adorabat, & venerabatur, confitendo, eius esse virtutem nostram, & proprium robur ei attribuendo, ob idque ab angelo eo temporis articulo meritò fuit confortatus, hoc est, adoratus, & glorificatus: quòd sua illa infirmitate nos confortaret.

Epipha. li. 2. cont. heres. to. 2. in panario f. 353. Deut. 32.

Quod ne quis falsò sibi persuaderet, aut angelorũ, aut apostolorũ, siue etiã protomartyris Stephani peculiare priuilegiũ fuisse Deũ, scilicet, in tribulatione habere pręsentẽ: hanc falsam suspitionem à nostris mentibus funditùs euellit, cùm omnibus fidelibus, eãdem opẽ se præstaturum polliceatur, si dum labore aliquo concutiuntur, in eũ oculos conijcere, & cõuertere nitãtur, immensamque eius bonitatẽ inuocent, & imprecentur. Regius vates in persona Dei literis cõtestatur dicens, *clamauit ad me, et ego exaudiã eũ, cũ ipso sum in tribulatiõe, eripiã eũ et glorificabo eũ.* Nõ enim fuerat cõtẽtus neque sua

Tribulatio, adorãda est, quia Deus in ea est presens.

Psal. 90.

immensæ

immensæ bonitati satisfecisse videbatur, quod paulò antè seruis suis, tētatione aliqua præsis, angelorū patrociniū pollicitus fuerat, aiēs, *angelis suis mādauit de te, vt custodiant te, in omnibus vijs tuis, in manibus portabunt te, ne fortè offendas ad lapidē pedem tuū:* Idcirò proprium subdit præsidium, vbi suam præsentiā pollicetur, *cum ipso,* inquit, *sum in tribulatione.* Quare si ex tribulatione nihil aliud commoditatis ad animam fidelem proueniret, nisi quod Deū in ipsa tribulatione præsentem habeamus, sat superque esse deberet ad tribulationes patiēter tollerandas, ad cōsolationem nostram: ac propterea æquum erit angelum Michaëlem immitari, qui in horto tribulationē Christi adorabat, & eā quoq; Christus dominus procidens in terrā honorabat: quoniam in ipsa tribulatione Deus est, & Iob corruens in terra ipsam colebat tribulationem, in qua Deū adesse experiebatur. Cūq; perdificile homini sit, quando ad cor nostrū Deus dignetur descēdere, presentire, vbi enim vult *spirat nescimus vnde veniat aut quo vadat,* voluit benignissimus dominus suę presentię certissimum nobis signū pręstare, vt tribulationem patienter & æquanimiter tolleremus. D. Bernardus graui tribulatione cōflictatus ad Deum quadam quasi expostulatione conquerebatur: quòd eum à diuina ope destitutum extremè afflictum reliquisset, sic eum Dominus alloquutus est, *satis tibi esse debet quod ego tecum sim.* In quo Domine agnoscam ait Bernar-

Obserua

Iob. 1.

Iohan. 3.

Berna. in exposit. psal. 90. ser. 16. & 17.

Bernardus quòd mecum sis? cui Dominus, *quia es in tribulatione*, & ad Diuum Antonium tentationũ fluctibus nimis præssum & penè obrutum: *quid timebas Antoni nam & ego tecum eram.*

Tribulationis vsus.

O igitur tribulatio felix, peccatorũ expultrix, humilitatis conseruatrix, probatio fidei nostræ in Deum ac ipsius diuinæ præsentiæ clarissimũ specimen & iudicium: fœlices igitur, qui ex tribulatione hoc fructus percipere patienter procurant.

Scopus huius loci.

Quando ergo in tribulatione Deum præsentem habemus opportet modo præscribere rationem, quo eius clementiam expostulemus, vt à tribulatione eius diuina ope erui & & liberari possimus: quod Bea. Iudas in proposita hac vltima particula exhortari videtur.

Duo tractanda in genere.

Duo sunt, quę in tribulatiõe positi, pro obtinẽdo remedio, statim curare debemus. Vnum est, legitimam de peccatis commissis in Deum pœnitentiã agere. Alterum autem, ad ipsum Deum misericordię fontem preces humiles atque continuam orationem fundere.

Et quoniã mẽs nostra, vt ex animo semel proficiamus, & omnibus fidelibus tribulatione aliqua afflictis, vtiles simus: adhibito solerti studio atq; indefessa diligentia neque labori, neque vigilijs parcẽs, placuit, è diuinarum literarum abundantissimo penu, locos plures seligere: è quibus fideles, si in tribulationem incidãt, possint aduersus hostes visibiles & inuisibiles intrepidè se communire, & pro re-

pro remedio accipiendo Deum obnixè precari. Qui sanè meus labor quasi quoddam Enchiridon esse poterit afflictorum, & quædam Christiana panoplia, vnde arma consolationis & firmissimæ fiduciæ accipere possint. Attende

Sed illa omnia quecunque sunt, quo faciliùs inueniri & innumerato haberi possint, ad sex capita referre volui. Sex quæ tractãtur in particulari.

Primò, ex Dauidicis Psalmis, quidã quasi ex hortulo flosculi excipientur: ad inuadendos & reuincendos hostes valde accommodi.

Secundò preces quasdas sanctorum patrum veteris testamenti, quibus in tribulatione positi vsi sunt, referam.

Tertiò, idipsumfacio in noui testamenti patribus.

Quartò, ecclesiæ ipsius preces & postulationes, quibus pro diuina bonitate inclinanda tẽpore tribulationis vti solet, breuiter percurram.

Quintò, diuinarum literarum loca quædam, quibus afflictorum mens multipliciter consolationẽ accipere potest, facili verborum seriè enumero.

Sextò & vltimò gratiarum actiones constituẽtur, quibus sancti Patres post præstitum in tribulatione diuinum præsidium, & Deum ipsum adorarũt, & laudibus mirificè extullerunt, ac eximiè cum Michaêle archangelo in horto, glorificarunt.

Antequám ad sex hæc capita prosequenda accedamus, hoc est, ad orationẽ (quæ medium nostræ liberationis est) agendum erit de illo primo prin-

cipio priùs, etsi breuiter, tamẽ dicere opportebit de ipsa peccatorum indulgentia.

Primum generale. Indulgẽtia peccatorum & reconciliatio à Deo solicitè in præcãda.

Pœnitentiam enim de peccatis ante omnia prę-mittendam esse meritò diximus, cuius documenti rationem placet apertè subijcere.

Etenim Deus Optimus Maximus cũ hominibus, quos ad suam amicitiam conuocat, & adsciscit, tale percussit pactum, & inuiolabile fœdus, vt quęcunque bona siue spiritualia, siue temporalia, illi se daturum polliceatur, siue à malis liberationem, siue contra inimicos victoriam, siue quodcunque aliud datum optimum, ea promittat conditione, vt debeat pręstare, si tamen nos ei morem geramus, præcepta seruemus, & mãdatis eius per omnia nos præstemus, obsequentes, vt sic tandem ille sit nobis in Deum, nos illi in populum electum. Quod si eius mandata negligamus, transgrediamur præcepta, siue per idololatriam, siue prauos mores, ab eo tanquám ingratissimi recedamus: tunc sanè ab eo omnis facta pollicitatio de bonis conferendis, absoluta porsus erit, ac ius nostrum exigendi ab eo omnino peribit: nam vulgò circunfertur regula vt *frangenti fidem, fides frangatur eidem*, & meritò habetur in prouerbio, vt intelligamus prorsus necesse esse, vt erratorum condonationem per fructus dignos pœnitentiæ obnixé deprecemur, ideoque ab immensa illius clementia, & bonitate, iure statutum illud promulgatur quo nostræ libertatis admonemur, *conuertimi ad* Zacha. 1.

me et

me et ego couertar ad vos.

At dices, vbi nam ipsum fœdus & pactum quod cũ hominibus percusit, habemus literis conteſtatũ? facile reſpõdere poſſum, tàm patens eſſe, vt vbiq; in canonicis libris primo intuitu conſpici poſsit. Sed vnum aut alterũ locũ quaſi digito oſtẽdamus hæc verba in Leuitico habentur, *ſi in præceptis meis ambulaueritis, et mãdata mea cuſtodieritis, et feceritis ea, dabo vobis pluuias temporibus ſuis, et terra gignet germẽ ſuũm, et pomis arbores replebuntur. Apprehendet meſsiũ tritura vindemiam, et vindemia occupabit ſementem: et comedetis panẽ veſtrum in ſaturitate, et abſq; pauore habitabitis in terra veſtra. Dabo pacem in finibus veſtris: dormietis, et nõ erit qui exterreat. Auferam malas beſtias et gladius non tranſibit terminos veſtros.* *Perſequemini inimicos veſtros, et corruẽt corã vobis: per ſequentur quinque de veſtris et centum alienos, et centũ de vobis decem millia:* & cum innumera alia beneficia retuliſſet, quæ ſibi obedientibus eſſet pręſtaturus: ſtatim infert pacti ſui cum hominibus alterã partẽ: *Quod ſi nõ audieritis me, nec feceritis omnia mãdata mea, ſi ſpreueritis leges meas, et iudicia mea contẽpſeritis, vt non faciatis ea quæ à me cõſtituta ſunt, et ad irritum perducatis pactum meum,* (expende verba, *et ad irritum perducatis pactum meum,*) *ego quoq; faciam vobis. Viſitabo vos velociter in egeſtate et ardore, qui conficiat oculos veſtros, et conſumat animas veſtras. Fruſtrà ſeretis ſementem, quæ ab hoſtibus deuorabitur. Ponam faciem meam contra vos, et corruetis coram*

Pactum quod Deus cũ hominibus pepigit.

Leuit. 26

hoſtibus veſtris & ſubijciemini his qui oderunt vos, fugietis nemine perſequente. Si autem nec ſic obedieritis mihi, addam correptiones veſtras ſeptuplum propter peccata veſtra, & contra ſuperbiam duritiæ veſtræ. Daboq; vobis cœlum deſuper ſicut ferrum, & terram æneam. Conſumetur in caſſum labor veſter, non proferet terra germẽ, nec arbores poma præbebunt &c. Et cum innumera mala recẽſeat, quibus ob peccata & inobedientiam velit plectere populum, vt planè oſtẽdat, illa immittere in correptionem & pœnam ſcelerum & peccatorum, ſæpiùs repetit illam conditionalẽ, *ſi ambulaueritis ex aduerſo mihi, nec volueritis audire me, addam plagas veſtras vſq; in ſeptuplũ etc.* & rurſus. *Quod ſi nec ſic volueritis recipere diſciplinam, ſed et ambulaueritis ex aduerſo mihi: ego quoq; contra vos aduerſus incedã et percutiam vos ſepties propter peccata veſtra*, & iterum *ſi autem nec per hæc audieritis me, ſed ambulaueritis contra me: et ego incedam aduerſus vos in furore contrario, et corripiam vos ſeptem plagis propter peccata veſtra, ita et vt comedatis carnes filiorum veſtrorum et filiarũ veſtrarum*, nihil clariùs dici potuit vt intelligamus, pactum cõſtituiſſe Deum nobiſcum, daturum ſe nobis cuncta bona, ſi eius mandata ſeruemus, vindicaturum ſe peccata noſtra immiſsis tribulationibus: quod ſi de commiſsis peccatis pœnitentiam condignam agamus, reſtituet nobis gratiam ſuam, cunctaq; bona, quæ ob peccata abſtulerat.
Deu. 28. Per ſimilis locus eſt in Deutero. vbi plures benedictiones, & itẽ maledictiones recenſentur, verba quæ

quæ initio referuntur, sunt hęc. *Si autem audieris vocem Domini Dei tui, vt facias atq; custodias omnia mādata eius quæ ego præcipio tibi hodie, faciet te Dominus Deus tuus excelsiorē cunctis gentibus quæ versantur in terra. Venientq; super te vniuersæ benedictiones istæ, et apprehendent te: si tamē præcepta eius audieris, benedictus tu in ciuitate ect.* Deinceps vero adscriptis benedictionibus, sic infert, *Quod si audire nolueris vocē Domini Dei tui, vt custodias et facias omnia mandata eius et cæremonias quas ego præcipio tibi hodie, venient super te omnes maledictiones istæ, et apprehēdent te. Maledictus eris in ciuitate ect.*

Hæc sententia habetur etiam apud Iob in hęc verba: *si iniquitatem, quæ est in manu tua, abstuleris à te, et non manserit in tabernaculo tuo iniustitia tunc leuare poteris faciem tuam absq; macula.* Iob.c.11

Et Isaias propheta idem pactū explicat nobis his quidem verbis, *si volueritis et audieritis me, bona terræ comedetis, quod si nolueritis, et me ad iracundiā prouocaueritis, gladius deuorabit vos.* Isaic.1.

Hæc verba habentur apud Sapientem, *cùm placuerint Domino viæ hominis, inimicos quoque eius conuertet ad pacem.* Prou.16

At verò quid magis perspicuum esse potest, Deū per pœnitentiam hominis placari, ne inducat malum, quod in eum fuerat comminatus? quàm in facto Ezechiæ Regis Iuda, sic ait textus. *Hæc dicit Dominus Deus dispone domui tuæ morieris enim tu et nō viues. Qui conuertit faciem suam ad parietē et orauit Dñm,* Isai. 38. 4.Re. 2. 2. Paral. 32.

 dicens,

dicens, *Obsecro Domine memento quæso quomodo ambulauerim corã te in veritate & corde perfecto, & quod placitum est coram te fecerim. fleuit itaq; Ezechias fletu magno*: & statim subinfert textus, *& antequàm egrederetur Isaias mediam partem atri, factum est verbũ Domini ad eum dicens, vade & dic Ezechiæ duci populi mei. Hæc dicit Dominus Deus Dauid patris tui, audiui orationem tuam & vidi lachrimam tuam, & ecce sanaui te die tertio ascendes templum Domini, & addam diebus tuis quindecim annos, sed & de manu regis Assyriorum liberabo te.* O infinitam Dei bonitatem patientiam & longanimitatem, in remittendo peccatoribus noxam, quámprimùm egerint pœnitentiam.

Ionas. 3. Inde est quod cùm Ionas ex persona Dei cõminaretur Niniuitis, dicens, *adhuc quadraginta dies & Niniue subuertetur*, statim vt indixerunt ieiunium & in cinere, & cilicio egerunt pœnitentiam, placatus est Dominus illis tam igitur constans est hęc veritas & doctrina ob peccata Deum immittere tribulationes & ob pœnitentiam placari, comminationesq; intelligendas sub conditione nisi egerint pœnitentiam.

Vnde euenit, vt Diuus Hieronymus eximius ecclesiæ doctor duas de hac re constituerit regulas sacris litteris intelligendis accomodas. Prima est, *quicquid igitur mali super nos adducitur nostra peccata fecerunt.* Quæ magis deducit verbis sequentibus, *omnesq; gẽtes, vt tunc adductæ sunt contra Hierusalem, sic hodie adducuntur, contra ecclesiam negligentem, vt interficiat*

Prima regula ex cõmentarijs in Ier. c. 25.

terficiat eos ponat in stuporem et sibilum.etc.
Altera regula est, dum loquitur de rege Iuda, *simulque animaduertamus diuinam sapientiam, quod per nuntios iubet tristia nuntiari mistis et prosperis si age re voluerint pœnitentiam.* Ex qua Diui Hieronymi regula documentum catholicis maximè consolato rum eruere posſimus. Secunda regula ex cōmē tarijs in Ier.c. 22
Quod si Deus alicui reuelaret se esse condemnationi obnoxium, illud sanè credere debemus, quo niam Deus dicit, attamen explicari opportebit sub hac conditione futurum, nisi reprobus ille egerit pœnitentiam. Si Deus reuelat damnationem. S. Tho. 2.2.q. 22 arti.vlti.
Quamobrem certò nobis persuademus nūquàm Deum Optimum & maximum vera & determinata voluntate finalem cuiuspiam damnationem reuelare, vt obligationem conformandi nos tali voluntati inducat, aut vim præcepti, quo in ipsum sperare tenemur, auferat: frequentissimæ se se nobis offerunt tribulationum tentationes, quas nostris viribus inixi sine spei diuini auxilio nusquam superabimus. In ipso enim stamus qui opus bonum incipit & perficit pro bona sua voluntate: dono igitur perseuerantiæ nos pręuenit, continet atque promouet. Orandus enim Deus semper est quia oratiōes media quędā sunt & velut instrumē ta cōsequendę nostrę salutis dicebat regius vates. Philip.2
In te Domine speraui non confundar in æternum in iustitia tua libera me, fugiamus igitur illas & præstas & valde spinosas nostras scholasticorum per- Psal. 30.

perplexas diſputationes de reuelatione Dei erga aliquem viatorem certa, abſoluta, & determinata voluntate damnādum abſque vlla, & conditione, & comminatione: quoniam tales reuelationes bonitatem diuinam dedecent, nunquàm igitur contingent, neque de facto euenient, ſiquidem nullā præſeferre videntur vtilitatem, aut aliqua ratione ad fidelium ædificationem conducere.

Facta reuelatione æternæ dānationis nō aufertur præceptum de ſpe. Iohan. 8

Quare is cui talis fieret reuelatio nō magis ab ſperandi præcepto abſolueretur, quàm olim phariſei abſoluti fuerint, quibus Chriſtus dominus proprio ore prænunciauit, *in peccatis veſtris moriemini*, quādoquidem per talem reuelationem, Deus ſuā legem de ſperando in ipſum non abrrogauit, nec vllam intullit neceſsitatem peccandi, neque integrum illis erat deſperare: cùm reprobi etiam omnes, etſi certò ipſis conſtaret reprobos eſſe, ſperare teneantur: minimè ergo expedit methaphyſicis his, tùm præſis, & ſpinoſis, tùm infrugiferis, & inutilibus ſuppoſitionibus ſynceras fidelium mentes fatigare & vrgere: ſat ſuperque ſit nobis ſcire, & ad ſolatium noſtrum abundè ſufficiat reuelationē illam Dei, cauſam non eſſe damnationis huiuſmodi, quàm propriè noſtra demerita operātur, & efficiūt: tollat ergo reprobus proprias iniquitates, & Deus è medio tollet huiuſmodi reuelatiōes: procul ab omni dubitatione & beatitudinem incertā nō eſſe, nec deſperandam ei, qui eam prauis actibus minimè demeretur, ſi igitur pœnitētiam poſt

Nota

delictum

delictum agamus ab eo vtique misericordiam obtinebimus, ipse etiam Deus pœnitentiam aget de comminatione facta contra peccatorem (vt Ieremiæ verbis vti mihi liceat) locum autem Ieremiæ quoniam insignis est, referre nō grauabor. *Si pœnitentiā gerit gens illa à malo suo quod locutus sum aduersus eā: agā et ego pœnitētiā super malo q cogitaui vt facerē ei. Si fecerit malū in oculis meis, vt non audiat vocē meā: pœnitentiā agā super bono quod locutus sum.* Iere.18.

Consentaneum maximè est contemplari annum iubilei quinquagesimum, antecedentem habere diē expiationis pro peccatis, nēpè anno quadragesimo nono, vt intelligamus, tunc anni iubilei priuilegijs gaudere posse nos, si animas nostras à peccatis expiemus, hactenus de pœnitentia, ad orationem noster reddeat sermo. Leuit.23

Virtus & efficacia, quā Deus in oratione reposuerit, integro commentario explicari nō posset: ideò vt in orationibus sanctorum clariùs conspici possit, vbi quid per preces à Deo obtinuerit, latè patet, à longiori sermone supersedendum duxi. Secundū generale ē orationis virtute.

Prima virtus orationis nobis sit, quod statim vt quis ad Deum orat, eius oratio peruenit ad Deum *Ad Dominum cùm tribularer clamaui & exaudiuit me,* & iterum, *Clamauit ad me & ego exaudiam eum,* Rursum, *Confitebor tibi Domine in toto corde meo quia audisti omnia verba oris mei* quem locum maximè expēdit Diuus Augustinus. Prima virtus orationis. Psal. 119 Psal. 90. Psalm.9

Ex hac prima virtute orationis colligitur, altera

Cantic.1. quod per orationem fit nobis Deus pręsens, constat hoc ex Canticis, *osculetur me osculo oris sui*, & cùm de tertia persona & absente orationem inceperit, subiunxit loquens cum præsenti, *quia meliora sunt vbera tua vino ect.* Et iterum, *Indica mihi quem diligit anima mea*, & vix verba compleuerat & dilectum suum præsentem habuit, *vbi paschas? vbi cubes in meridie?* nempe ad auram post meridiem vt
Gene.3. Adam ad pœnitentiam vocet, vt Samaritanam
Ioan. 4. verbo vitæ reficiat, erat autem hora quasi sexta vt
Luc.7. Magdalenam (*quæ vt cognouit quod acubuisset ad meridiē in domo Symonis perrexit ad eum* à peccatis suis asoluetur.

Matt.17 Tertia virtus orationis esse conspicitur, vt trāsfiguratio Domini illi videatur esse tribuēda inquit enim textus, *et dum oraret facta est species vultus eius altera*, ita etiam legimus ꝙ Moysi facies cornuta facta est, idest, fulgoribus resplenduit ex consortio sermonis Domini, nempe ex oratione, per quā
Iudith.9 cum Deo consortium habemus.

&.10. Hester. 4.&.5. Quin & victoria aduersus hostes virtuti orationis tribui solet in sacris litteris, nam & Iudit & Hester, vt aduersus hostes, & imminētia pericula se communirent orationi ad Deum intentissimè, se totas
Exod.17 tradiderunt. Moyses insuper quandiu, dimicante populo contra instructissi hostem Amalec, manus in cœlum habuit eleuatus in oratione, tandiù populus Irael victor erat, cum vero dimitteret manus & cessaret ab oratione ilico ab hostili exercitu su-

tu superabatur.

Denique vt innumeras alias pertranseamus, pientissimus rex Iosaphat totum refugium nostrum in oratione esse repositum aiebat. *Cum ignoremus,* inquit, *quid agere debeamus hoc solū habemus residui vt oculos nostros dirigamus ad te.* Hinc est q̃ B. Hier. innumeris vitæ humanæ procellis & turbinibus agitatus, ad oratione vnicū salutis nostræ asylū, & sacram ancoram confugiendum existimauit. *Itaque omni auxilio destitutus ad Iesu iacebam pedes regabam lachrimis crine tergebam me minime clamantem diem crebrò iunxisse cū nocte nec prius à pectoris cessasse verberibus quā rediret dño increpante tranquillitas.*

2. Parali. c. 20.

Hie. epistola Eustochiū de custodia virginitatis.

Nec mirum cuique esse debet quod homines miseri & fragiles subsidio orationis indigere affirmemus, cum & ipse dominus & redemptor noster Iesus Christus quicquid fieri voluit meritò, ac medio orationis voluit obtinere, ita apud Lucā habetur, *quod exijt in montē orare et erat pernoctans in oratione Dei,* quo loco verba Caietani annectenda censui, *considera,* inquit, *quanta sit necessitas orandi cū etiā ad ipsa opera, quæ Christus sciebat se facturū orationis medium adhiberet, ea ratione quia orationes causæ mediæ sunt ad operanda et consequenda, sine causis autem medijs velle effectus stulti est, sicut velle colligere frumenta sine seminatione, idcirco et Christus dominus à patre petit oratione vehementissima id quod fieri volebat,* absolutis duobus generalibus documentis ad specialiora remedia descendendum.

Oratio medium ad omne bonū cō sequēdū.

Lucæ. 6.

Caiet. 3. p. q. 13. art. 4. in 3.

QVAE DEINCEPS SEQVVNTVR, BREuiori charactere typis mandari curauimus, te vt admoneremus: non tàm ad externam lectionem: quàm ad internam mentis contemplationem pertinere. Quae ob id tua Christiana meditatione: & dilatanda et absoluenda sunt. Fruere in Domino.

Sediam

SED iam discamus à psalmographo, Deũ ipsum orante & deprecante, quomodo et ipsi eum exorare valeamus: quod erat primum eorũ, quæ proposuimus, vt selectos psalmorum flosculos seorsum intercipiamus, vt in afflictione constituti pro varietate tribulationis ad Deum ipsum humiliter clamemus. Magnam virtutem esse psalterij autor est D. Hiero. Quid ni? Spiritus sancti organum est, hortus quidam delitiarum, & omnis bonæ doctrinæ thesaurus, psalmodia consolatio est flentium, cura dolentium, ęgrotantium sanitas, animæ remedium, & miseriarum omnium suffragium. De sex particularibus. 1. pars de selectis flosculis psalmorum. Hie. epi. ad Eustach. de virtute psalmorum.

Si multiplicati sunt inte hostes, dic psalmum. Dñe quid multiplicati sunt qui tribulant me, &c. Titulus est, psalmus Dauid cũ fugeret à facie Absalon filij sui, & agit de Christi passione, & eius gloriosa resurrectione, & de Ecclesiæ, & vnius cuiusq; fidelis tribulatione & impugnatione. Oratio est, peccatoris in grauissimo peccato constituti. Psal. 3.

Hic autem orando, repetatur integer psalmus, quod in sequentibus facies perpetuò, ne tædiosa sit iterata admonitio. Obserua

Si vides parari tibi insidias, dic psalmum: Verba mea auribus percipe Dñe, &c. Titulus, in finem psalmus Dauid, pro ea quæ hæreditatem consequetur, in quo petit Ecclesia orationem suam audiri, prædicans hæreticos & schismaticos à Dei munere excludendos, felicia, insuper commemorans prœmia beatorum, orat vt extorres in patriã restituãtur. Psal. 5

Præcurratur integer psalmus, vt dudum admonebamus, quod in reliquis omnibus etiam obseruandum est.

Si qui machinantur contra te consilium, dic psalmum. Dñe Deus in te speraui, &c. Titulus psalmus Dauid quẽ cãtauit Domino pro verbis Chusi filij Gemini, & pertinet ad humanitatem Christi, & est oratio viri iusti in tribulatione positi, corporali, vel spirituali, à qua petit diuinitùs liberari. Psal. 7

Si quis te metu affecerit, dic psalmũ: In Domino confido, &c. Titulus, in finem psalmus Dauid, & agit de hæreticis, qui nituntur catholicos in suam conuertere prauitatem cõminans illis Domini iudicium, & quid in illa tribulatione debeãt sustinere prædicens, expostulat cum aduersarijs, & fiduciam in Deo prędicat. Psal. 10.

Si perseuerant in te inimicorũ insidiæ, dic psalmũ: Vsquequo Dñe, &c. Titulus, in finẽ psal. Dauid, & agit de multiplici aduersitate & tribulatione fideliũ, à quibus petimus diuinitùs liberari. Psal. 12.

Si fatigatus ab hostibus refrigerium petis, dic psalm. Exaudi
Psal. 16. Domine iustitiam, &c. Titulus, oratio Dauid,& est oratio Christi tempore suæ passionis instante, vel est oratio cuiuslibet fidelis in tribulatione positi, cuius oratio vehemens est, vt à persequentibus eripiatur.

Si meditatione passionis Christi patientiam in aduersis habe-
Psal. 21. re cupis, dic psalmum, Deus Deus meus respice,&c. Titulus, in finem pro suceptione matutina psalmus Dauid,& agit de vehementissima,& amatissima Christi passione, eius fructu, & vtilitate, summa psalmi est, directionem, in Deo exaltationem regni Christi, & ad vniuersi orbis terminos propagationẽ adumbrare.

Psal. 24. Si irritant te inimici, dic psalmum, Ad te Domine leuaui,&c. Titulus in finem psalmus Dauid, in quo est oratio Ecclesiæ, vel personæ deuotæ tribulationibus grauiter afflictæ, & imploratio diuini auxilij pro liberatione: nam orat Dominum, vt à peccatis se liberet, vias suas doceat, hostiumq; furorem eripiat: quod bonitatis diuinæ id præstare proprium est.

Si grassantibus in te inimicis in Domino confidis, dic psalmũ
Psal. 26. Dominus illuminatio mea, &c. Titulus, psalmus Dauid, priusquã liniretur, in quo agit de fortitudine & constantia in aduersis, & de tentationibus vitæ præsentis, ac de profectu & perseuerãtia in virtutibus,& bonis,& spiritu prophetiæ spem sibi futuræ bea-
Psal. 25. titudinis pollicetur, quod in præcedenti psalmo, Iudica me Domine, &c. coram tribunali Dei constitutus precabatur, vt ab inimicis hostibus se vindicaret.

Psal. 27 Si anxietas te tangit,& vitæ tædium, dic psalmum, Ad te Domine clamabo, &c. Titulus, psal. ipse Dauid vel huic Dauid, in quo orat Christus per id quod homo est, vt eius auditur oratio, agitq; gratias, quoniam exauditus est, rogans, vt saluus fiat populus, eius nomine crediturus, orat itaque opem diuinam,& exauditus agit gratias.

Psal 30. Si oppressus malis in Deo cõfidis, dic psalmum, In te Domine speraui, &c. Titulus, psal. Dauid, pro extasi, et est vox Christi in cruce pendentis orantis Patrem, vt à malis imminentibus liberetur: nam Deus Optimus & Maximus à se pendentes nusquã deserit.

Psal. 34 Si aduersarijs tuis resistere nõ potes, dic psalmum, Iudica me Domine nocentes me,&c. Titulus, in finẽ psalmus ipsi Dauid, & agit de Christi passione, et suorum mẽbrorum persecutione, diuinum implorãs auxilium pro eorũ liberatione, implorat enim opem

opem Dei, vti iudicis, qui causam suam agere, & liberare potest.

Si iniuste accusant te sceleris inimici tui, dic psalmū, Dixi cu stodiam, &c. Titulus, in finem pro Idithum, canticum Dauid, & agit de custodia linguæ, ac de vanitate et miseria vitæ humanæ, petens finem vitæ suæ notum sibi fieri, & noxia delicti sibi dimitti, quo Dauid orat, vt tollatur peccatum, & deinde vt tollatur morbus quo ob peccatum fuerat correptus, vt præcedēti psalmo, Dñe ne in furore, &c. Et in vtroque est formula viri pœnitētis. Psal. 38. Psal. 37.

Si lacesseris ab impijs Deum desiderans, dic psalmū, Qui eadmodum desiderat, &c. Titulus, in finem intellectus filijs Core: et est vox fidelium Dominū desiderātium, ne Deo adiutore in hoc seculo turbetur, nam Dauid regno pulsus à filio, restitui à Deo poscit. Psal. 41.

Si falso iudicio humano tractaris, dic psalmū, Iudica me Deus &c. Titulus, in finem psalmus Dauid, & est vox Ecclesiæ orātis, vt in nouissimo examine ab infidelibus diuidatur, cōpositus est in persecutione Saulis, aut Absalonis: ideo idem argumentum cū superiori. Psal. 42

Si confugiens ad Deum, mala quæ præmebant euasisti, dic psalmum, Deus noster refugium & virtus, &c. Titulus, in finem filijs Core pro arcanis psalmus Dauid, & agit de aduentu Christi, et de conuersione, et saluatione gentium, et pro turbatione fidelium Deo protectore nihil timentium: Ecclesiæ catholicæ cōuenit, quæ Deo præside secura est in quibusuis periculis. Psal. 45.

Si pœnitens de peccato reuertaris ad Dominum, dic psalmū, Miserere mei Deus, &c. Titulus, in finem psalmus Dauid, cùm venit ad eum Nathan propheta, quando intrauit ad Bersabeæ, & est oratio veri pœnitentis, Dei magnā misericōrdiam pro venia, & gratia obtinenda humiliter et deuotè implorantis, & vehementer petit spiritum Dei, qui cor nouum creat, & vanas cupiditates refrenat. Psal. 50.

Si quærunt te hostes ad te iniuste perdendum, dic psalmum, Deus in nomine tuo saluum me fac, &c. Titulus, in finem in carminibus, vel hymnis intellectus Dauid, cū venissent Ziphei & dixissent ad Saul: nonne ecce Dauid absconditus est apud nos: et est oratio Christi, vel Ecclesiæ, seu hominis iusti in tribulatione posititi, pro liberatione, ab aduersa persecutione, composuit hunc psalmum, cū in periculum maximum adductus esset Dauid proditione Ziphitarum, vbi diuinum auxilium implorabat. Psal. 53. 1.Re. 26

Si præsus fueris hominum nequitia ad Deum confugias, dic

psalmum, Exaudi Deus orationem, &c. Titulus, in finem in car
Psal. 54 minibus, vel hymnis intellectus Dauid: et est oratio Christi ad patrem ex infirmitate carnis assumptæ, vel Ecclesiæ, seu hominis iusti innocenter patientis, et ad Deum pro sua liberatione humiliter recurrentis, querebatur Dauid de perditissimis hominibus et fallacissimis, quos inter præcipuos amicos habuerat, sed iam
1. Reg. 23 in sum nam angustiam redactus, vltionem ipsis imprecatur.
et. 26.
Si insurgunt in te hostiles cateruæ, dic psalmum: Eripe me de
Psal. 58 inimicis, &c. Titulus, in finem ne disperdas Dauid, in tituli inscreptione, quando misit Saul, et custodierit domum eius, vt interficeret eum, ob id opem cõtra hostes implorat, suam iactat innocentiam, atque mores illorũ describit, et vltionẽ imprecatur.

Si te malignus anxit omnium hominum inimicus, dic psalmũ, Exaudi Deus deprecationem &c. Titulus, in finem in hymnis
Psal. 60 psal. Dauid: et est oratio Ecclesiæ vndique pressæ, vt sub alarum Christi velamine protegatur, et sub nomine cuiuscunque fidelis exorat se à grauitate tot periculorum liberari, et se gratum fore pollicetur.

Si tentationes sentis, trahentes te ad delinquendum, dic psal. Nonne Deo subiecta erit. &c. Titulus, in finem pro Idithum
Psal. 61. psal. Dauid: et est vox conuersi dicentis animam suam Deo esse subiectam, monentisq; peregrinantes, vt magis in Domino, quã in caduca huius mundi fœlicitate cõfidant, in homine magis quã in Deo fidere summa fatuitas est, ob id vltionem, quæ illam manet diuinitùs exponit.

Psal. 63. Si timeas falsò criminantium in linguas, dic psalmum: Exaudi Deus orationem meam cùm deprecor, &c. Titulus, in finẽ psalmus Dauid: et loquitur Christus per totum hunc psalmũ de sua passione, orans ne cedat inimicis, sed vt constantiam habeat libere turque finaliter ab eis: precario est contra delatores et sicophãtas, quorum ingenium describit, et vltionem prædicit.

Psal. 67 Si à malignis spiritibus nocumentum times, dic psalmũ: Exurgat Deus et dissipentur inimici eius. &c. Titulus, in finem psalmus cantici Dauid: in quo propheta Christi aduentũ annuntiat inimicorumque eius superbiam comprimendam: agit etiam de eius passione, resurrectione, Ascensione: spiritus sancti missione. &c. quibus præsidijs contra hostes potentissimos insignes victorias fideles comparamus.

Psal. 68. Si in magnis angustijs es constitututus, die psalmum: Saluum me fac Deus. etc. Titulus, pro ijs qui commutabuntur, psalmus ipsi

ipsi Dauid, & agit de oratione Christi ad patrem in sua passione & pro sua liberatione à luto huius sæculi, ne spes fidelium in eius resurrectione decipiatur, argumentum idem quod possuimus superius. Psal. 34.

Si times insultum animam tuam perdere volentium, dic psalmum, Deus in adiutorium meum intende &c. Titulus in finem Psal. Dauid in rememoratione quod salsum fecit eum Dominus & est vox martyrum & confessorum, & iustorum in tribulatione, vt liberentur, ob id celerem opem sibi conferri orant. Psal. 69.

Si cum Deo seruias, te peruerse iniquum & à Deo derelictum iudicant, dic psalmū. In te Domine speraui &c. Titulus psalmus Dauid, filiorum Ionadab, & priorum captiuorum: & est vox deuotorum qui ab humanis iniquitatibus se petunt liberari & diuina protectione contineri. Psal. 70.

Si falsum ab hominibus iudicium sustines, vt in Deo consolaris, dic psalmum. Deus iudicium tuum Regi da &c. Titulus in Salomonem psalmus in quo propheta aduentū Christi annuncians, ab omnibus regibus eum dicit adorandum: quia humanum genus à diaboli potestate redemit, sub typo ergo Salomo. orat aduenire amplissimum regnum Christi quod nos à cunctis malis liberauit. Psal. 71.

Si populum fidelem vides afflictum, precare Deum, dicendo psal. Vt quid repulisti &c. Titulus intellectus Asaph: & agit de lamentatione miseriæ iudeorum, & desiderio liberationis ipsorum & similiter fidelium in captiuitate peccati detentorū: quapropter querella est populi fidelis apud Deum de contumelia nominis diuini, precatur suæ gloriæ aduentum & hostium excisionem. Psal. 73.

Si certamen aut bellum est impiorum contra pios, dic psalmū Deus quis similis erittibi &c. Titulus canticum psalmi Asaph & est vox fideliū deprecātium, ne à satelletibus antichristi diutius ecclesia torqueatur, precatur ergo vt Deus succurrat populo cōtra potentissimos hostes. Psal. 82.

Si anxiatus es in te spiritus tuus, dic psalm. Domine Deus salutis meæ in die clamaui &c. Titulus, canticum psalmi filijs Core in finem pro Maheleth ad respondendum, intelectus Eman Israelitæ, in quo agit de Christi & suorum membrorum passione, & deuota auxilij imploratione per querimoniam vehementissimā de difficili malo persecutionis. Psal. 87. 1. Reg. 4

Si te aut alios cohortati velis ad fortitudinem contra hostes, die

Psal. 90. psalm. qui habitat in adiutorio altisimi &c. Titulus laus cantici Dauid : in quo agit propheta decerta & ineffabile protectione diuina & pugna iusti hominis, firmiter adiutorium Dei sperantis & de præsentia Dei in ipsa tribulatione, hanc ob causam libẽter suscipienda.

Psal. 101 Si vitæ malis affeceris consolans te in Deo, dic psalm. Domine exaudi orationem meam &c. Titulus, oratio pauperis cũ anxiaretur in conspectu Dei & coram Domino effudit precem suam: & est oratio Christi nostro deffectui compatientis, vel fidelis vere pęnitentis veniam de peccatis & liberationẽ à miserijs deuotè implorantis & vt opem ferat populo ad extremum afflicto.

Psal. 108 Si falsas in te sentis linguarum calumnias, dic psal. Deus laudem meam ne tacueris &c. Titulus in finem psal. Dauid: in quo Christus increpat iudæos qui sibi mala pro bonis reddiderunt & agit de pasione & humilitate Christi, ac de malitia & pęna multiplici Iudæ traditoris & ingrati populi iudaici, orat ergo vt ab imminentibus vndique periculis erripiat.

Psal. 119 Ne te lædant peruersę doctrinæ linguæ, dic psalmum. Ad Dominum cùm tribularer clamaui &c. Titulus canticum graduum, & est clamor petentis ascendere & proficere cupientis qui vehemẽter affligitur quod in hac vita diutiùs, malorum permistio ne prægrauatur.

Psal. 120 Verum auxilium vnde sit contemplans, dic psal. Leuaui oculos meos in montes &c. Titulus canticum graduum, in quo propheta ad sanctorum merita oculos leuans, petit eorum adiuuari precibus, ne mẽs eius hostili impugnationi succumbat, confidit, ac insuper diuinum implorat auxilium : est enim precatio fidelis in magno aliquo periculo constituti vt diuina ope etui possit.

Psal. 122 Si te mundi fastus fatigat, dic psal. Ad te leuaui oculos meos &c. Titulus canticum graduum: vbi propheta ad Dominum lumina cordis erigit, & suum postulat suffragium, quia aduersa patiebatur multa, instanti bello Ammonitarum & Sirorum.

Psal. 124 Si cogitas angelos bonorum esse custodes, dic psal. Qui confidũt in domino sicut mons Syon &c. Titulus canticũ graduũ, in quo clamat propheta nobis in Domino cõfidẽdũ ne laboremus in cassum petens, vt rectis prosperitas, prauis vindicta proueniat: idcirco pronũtiat impios in regno Dei nõ habere sortẽ cũ impijs.

Psal. 126 Cùm cogitas in potestate alicuius nõ esse saluari, dic psalm. Nisi Dominus ędificauerit domũ &c. Titulus canticũ graduũ: in quo agit de spirituali Dei idest ecclesiæ & fideliũ ædificatione in fide & mo-

& moribus: nam & vt bona adipiscamur & vt recte viuamus, atque mala declinemus ex Deo ipso habemus: à quo habemus & velle, & proficere pro bona eius voluntate.
Si sepe tentatus insidias deuitasti, dic psal. Sæpe expugnauerunt me &c. Titulus, canticum graduum: & agit de ecclesiæ persecutione & inter malos patientia ac de malorum persequẽtium Dei actione, docet ergo forti atque infracto animo perferendũ quid Dominus imposuerit. Psal. 128
Si compunctum te corde & animo sentis, dic psal. De profundis clamaui ad te Domine &c. Titulus, canticum graduum: & est oratio & clamor vere penitentis pro liberatione à peccatis & à miserijs, doceris enim spe bona concepta orandum esse vt Deus a tyrani deliberet. Psal. 129.
Si te cogitatus ex spiritualibus ad vana deijcit, dic psal. super flumina Babilonis &c. Titulus psal. Dauid propter Hier. & agit de populi Israelitici captiuitate in Babylone & fidelium in peccatis docet que captiuos captiuitatis suæ rationem debere subducere. Psal. 136.
Si es vbi peruersa sunt doctinæ dogmata, dic psal. Eripe me Domine ab homine malo & c. Titulus in finem psal. Dauid, in quo ecclesia Dominũ deprecatur vt ab inimico diabolo, & malis hominibus eius ministris liberetur. Psal. 139.
Si times ne verbo offẽdas: dic psal. Domine clamaui ad te exaudi me &c. Titulus psal. ipsi Dauid: in quo petit vir fidelis, vt inter mundanos actus a diuersis liberetur erroribus: præcipue à peccatio linguæ ne scilicet in peccatorum retiacula cadat. Psal. 140
Si amici & noti defecerunt te ora, & dic psal. Voce mea ad Dominum clamaui, &c. Titulus intellectus Dauid cum esset in spelunca, oratio in qua Christus ad patrem clamat: dolos iudaicæ persecutionis, vel est vox cuiuslibet fidelis in afflictione posit à qua se petit liberari, docentur pij quid eis agendum sit in periculo. Psal. 141
Si victor euasisti de inimicis tuis, dic psal. Benedictus Dominus Deus meus qui docet manus meas ad prælium &c. Titulus, psal. Dauid ad Goliam: in quo designatur certamen domini salutare, nam sicut Dauid Goliam saxo prostrauit, ita per petram Christum victa est diabolica fortitudo, agitque gratias pro felicissimo statu regni Israelitici, sublato Saule, & deuictis Palestinis. Psal. 143
Si post schismata bella & pressuras sucedit pax, dic psalm. Lauda Hierusalem Dominum & c. Titulus Alleluya Aggei & Zachariæ, in quo propheta celestem ciuitatem alloquitur, vbi pace Ps. 147.

reddita adipe frumenti satiatur iustus:& Dominum iugi exulta-
Psa. 146 tione collaudat, concordat cum psalmo superiori: Laudate Dominum quoniam bonum est &c. in laudem & gratiarum actionem quod è captiuitate fuerunt in patriam restituti Israelitæ, ac commodata sanè oratio spei fulciendæ. Hactenus de primo.

Nunc ad alterum descendamus, nempe, sanctorum patrū veteris testamēti ad Deū preces subijciendo, vt in numerato habere possimus præsidium, ad quod confugere valeamus, in afflictionibus constituti.

Secunda est de precibus sanctorū veteris testamēti.

Orat Iob petens patientiam, nudus egressus sum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc. Dominus dedit, Dominus abstulit &c, & postea orat spei consummationem etsi occiderit me, &c. Orat Thobias reuerendo iudicia Domini, iustus es Domine: & omnia iudicia tua vera sunt &c.

Iob. 1.
Iob. 15.
Thob. 3.
Judith. 9
Iudit. 13
Hest. 13.
Isa. 33.
Isai. 64.
Iere. 17.
Thre. 1.
Thre. 3.
Thre. 5.

Orat Sarra pro consolatione in improperio impetranda Benedictum est nomen tuum Deus patrum &c.

Orat Iudith fortitudinemque exorat, Tu es Deus qui conteris bella ab initio &c. & postea, confirma me Deus Israel &c.

Orat Mardocheus desiderans liberationem ab Aman Domine Domine rex omnipotens &c.

Orat Hester absolutionem à peccatis propter quæ subdicti erant inimicis Domine mi qui rex noster est solus &c.

Orat Isaias in persona populi brachium Domini exposcens, Domine miserere nostri &c. & postea, diuinæ maiestatis altitudinem, & propriā vilitatē cōtēndo, Dn̄e pater noster es tu &c.

Orat Ieremias deplorans multa damna in qua propria peccata populum detruserāt, Sana me Domine & sanabor &c. & infra, Ego plorans, & oculus meus deducens aquas &c. & infra, Ego vir videns paupertatem meam in virga indignationis eius &c. & infra, recordare Domine quid acciderit nobis &c.

1. Parali. 36.

Orat Manasses, quæ licet apud græcos & hebræos non legatur in vulgata est quæ apprimè notanda, Dn̄e Deus omnipotēs &c.

Barue. 2.
Dan. 9.

Orat Baruch iustitia Dn̄i peccata punientis recognoscēdo facti sumus subtus & non supra &c.

2. Mac. 1

Orat Daniel exomologesin dolenter faciēs, obsecro Dn̄e &c. Orat Nehemias in qua vires & conditiones orationis licebit attendere. Domine Deus omnium creator &c. Hæc de secundo.

Tertia pars de orationibus patrum noui testamenti.

Tertius locus quem polliciti sumus, est de orationibus patrum noui testamēti quibus orare docuerūt, nos vt a malis liberemur. Christus Dominus præstitit nobis orationem quam ideò Dominicam

nicam appellamus, quæ summa est omnium orationum, & quæ omnes petitiones continet. Pater noster qui est in cœlis &c. & ita orauit in horto. Mat. 6. & 26.

Quem morem secuti sunt omnes apostoli & discipuli Christi vt nos quoque ipsos imitemur.

Salua nos Domine perimus. Matt. 8.

Pater saluifica me ex hac hora. Iohã. 17.

Abba pater, omnia tibi posibilia sunt, transfer hunc calicem à me: sed non quod ego volo sed quod tu. Mar. 14.

Domine Iesu suscipe spiritum meum. Actor. 7

Orabo spiritu, orabo & mente Dñm: vt digni habeamur stare ante filium hominis & fugere ea quæ prædixit futura pericula. 1. Co. 14 Luc. 21.

Deus propitius esto mihi peccatori. Luc. 18.

In manus tuas commendo spiritum meum. Pater ignosce illis, non enim sciunt quid faciunt. Idem. 23 Idem. 23

Et ne statuas inimicis nostris peccatũ quod contra nos faciũt. Acto. 7.

Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem Domini nostri Iesu Christi. &c. Ephes. 3.

Hæc de tertio.

Quarto loco subijciendæ essent sanctæ ecclesiæ orationes qui bus tum à Deo tum à diuis dum tribulationibus præmitur, auxiliũ postulat, sed video plures esse quàm referre vacet, & sat scio eas viris pijs notissimas esse tales sunt. Quarta pars de orationibus ecclesiæ catholicæ.

Preces populi tui quæsumus Domine Clementer exaudi: vt qui iusti pro peccatis nostris affligimur, pietatis tuæ visitatione consolemur & pro tui nominis gloria misericorditer liberemur Amen.

Deus qui in tantis periculis constitutos pro humana scis fragilitate non posse subsistere: da nobis salutẽ mentis & corporis, vt ea quę pro peccatis nostris patimur, te adiuuãte vincamus Amẽ.

Deus qui culpa offenderis pęnitentia placaris: preces populi tui supplicantis propitius respice: & flagella tuæ iracundiæ quæ pro peccatis nostris mereamur auerte Amen.

Omnipotens sempiterne Deus, qui humano generi ad imitãdum humilitatis exemplum: Saluatorem nostrum carnem sumere, & crucẽ subire fecisti: concede propitius vt & patiẽtię ipsius habere documẽta, & resurrectionis consortia mereamur Amen.

A cunctis nos Domine quæsumus mentis & corporis defende periculis: & intercedente beata ac gloriosa Dei genitrice Maria cũ beatis apostolis tuis Petro & Paulo & omnibus sanctis

¶Ora.i. insab. 4. têporū & 1.ora. do minicæ 4. post Epipha. atque oratio super populū feriæ. 6. cinerū. 1. or. dominicę palmarū & 1.2. hebdomadæ maioris, & super populū feria. 2. post. 4. dominicā quad. 1. orat. 7. dominic. & 19. & 21. & 22. dominicar. post penteco. & 1. ora. & post communionē in missa de pace ora. ad posc[illegible] suffragia sanctorū

N.N. salutem nobis tribue benignus & pacem: vt destructis aduersitatibus & erroribus vniuersis, ecclesia tua secura tibi seruiat libertate. Amen.

Quęsumus omnipotens Deus vt famulus tuus rex noster Philippus qui tua miseratione suscepit regnorum gubernacula, virtutem etiā omnium percipiat incrementa: quibus decenter ornatus, & vitiorum monstra deuitare, & hostes superare: & ad te qui via & veritas & vita es, gratiosus valeat peruenire. Amen.

¶Alias plurimas nō minus deuotas inducere possemus sacro sanctę matris ecclesię preces, quibus nos instruit, vt in afflictionibus ad Deum clamemus sed consultò omittimus: cùm quia perutia sunt: tùm quia viris pijs hæ sufficere videntur, a quibus pro sua deuotiōe ad maiora discurrēt: quibus hęc ad exēplar subiecimus. Ad finē properemus & quod quinto polliciti sumus opere præstemus: nempe, vt ex diuinis literis, testimonia nonnulla annotemus, quibus afflicti non nil respirationis percipere valeamus: hæc autem quoniam innumera ferè sunt, ad quatuor capita sub breui compendio reducere placuit.

Primum sumitur ex conditione Dei misericorditer ad pœnitentes condescendentis: quibus insinuat se cupere ab afflictione desistere dummodo & nos à peccatis cessemus. Pro quo facere videntur ea quæ superiùs diximus de pacto & inuiolabili fędere Dei, quod si nos pœnitentiam egerimus quod Deus quoque ipse & pęnitentiam aget, super malo quod cogitauerat facere. Res est aperta, filij hominum vsque quo graui corde? vt quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium. Vultus autem Domini super facientes mala vt perdat de terra memoriam eorum. Non accedat ad te malū & flagellum nō appropinquabit tabernaculo tuo. Noli facere mala & non te apprehendent, discede ab iniquo & deficient mala abs te. Fili non semines mala in sulcis iniustitię, & non metes ea in septuplum, addit inferius. Fili peccasti: non adijcias iterum sed & de pristinis deprecare vt tibi dimitantur quasi à facie colubri fuge peccata etsi accesseris ad illa, sucipient te.

Si conuerteris conuertam te & ante faciem meam stabis: multa alia subdit elegātia. quibus cum regio vate significat, quod Dominus Deus loquetur pacem in plebem suam & super sanctos suos & in eos qui conuertuntur ad cor: quod & Paulus confirmat dicens, pacem habete & Deus pacis & dilectionis erit vobiscum. Ad instar horum locorum diligenti & fideli christiano passim multa ocurrent similia loca nolumus in præsenti te grauare.

Secundum

quæ plurimus dominic. repetitur & in orationibus ad diuersa. orat. pro inimicis & 1. pro tribula. peccat. & 1. orat. B. Mariæ. Virginis à purificatio.

Secundum caput sumitur ex natura ipsa peccati quod sanè exposcit & iustissimè prouocat diuinam iustitiam vt nos ob peccata puniat: irritauerunt (inquit Dauid) cùm in ad inuentionibus suis & multiplicata est in eis ruina, & subdit, quia exaccibauerunt eloquia Dei & consilium altissimi irritauerunt, similiter, si populus meus audisset me: Israel si in vijs meis ambulasset: pro nihilo forsitam inimicos eorum humiliassem: & super tribulates eos misissem manum meam. Nunquid dicit Ieremias, non istud factum est tibi quia dereliquisti Dominum Deum tuum eo tempore quo ducebat te per uia &c. Et alius propheta, Arastis impietatem, iniquitatem mesuistis, comedistis frugem mēdacij: quia cō fisus est in vijs tuis.

Dereliquisti fontem sapientię, si enim in via Dei ambulasses vti que in pacem super terrā. Vtinā attendisses mandata mea facta fuisset sicut flumen pax tua & iustitia tua sicut gurgites maris. Errant qui operantur mala, misericordia autem & veritas præparāt bona, si ergo miseros facit peccatum virtus beatos eficiet.

Peccatum peccauit Hierusalem propterea instabilis facta est.

Tertium sumatur ex tollerantia & patientia afflictionum, ad quā per peccatum pœnitentiam nos prouocat: in quam rem Paulus multa cogerit ad Hebræos scribens, tùm ex fide patrum veteris testamenti: qui per fidem vicerunt regna operati sunt iustitiam adepti sunt repromissiones: tum proposito patentissimo exemplari passionis Christi vnde infert, recogitate enim eum qui talem sustinuit à peccatoribus aduersum semetipsum contradictionem vt ne fatigemini animis vestris deficientes. &c.

Tandem hanc doctrinam nobis applicans colligit: fili mi noli negligere disciplinam domini neque fatigeris dum ab eo argueris &c. & multa alia subiecit, vt intelligamus nos corripi à Deo tāquā à patre, & quod si filij sumus legitimi æquanimiter feramus ne extra disciplinam simus, quo circa Sapiens monet. Disciplinam Domini fili mi ne abijcias, nec deficias cum ab eo corriperis quem enim diligit Dn̄s corripit, & quasi pater in filio suo cō placet sibi.

Audiamus Iob patientiæ exemplū, Beatus homo qui corripitur à Deo increpationem ergo Domini ne reprobes: quia ipse vulnerat, & medetur, percutit, & manus eius sanabunt.

Expecta igitur Dominum viriliter age confortetur cor tuum & sustine Dominum, & de hac expectatione multa egregia in alio psalmo, docet idem Regius vates, atque Sapiens alia

Bbbbb multa

vsque ad aducentū. tandem primçorationes in missa votiua d̄ Angelis & infesto beato rum Martyrum Dionys. Rustici & Eleutherij & in festo S. Martini episc. & cōfes.

Quintum de locis scripturæ ad consolationē afflictorum Primum Hier. 18. Psal. 4. Psal. 33. Psal, 90. Eccle. 7. Eccl. 21. Hier. 15. Psal. 84. 2 ad Co. 13. Secundū Psal. 105 Psal. 106 Psal 80. Hier. 2 Osæ. 10. Baruch. 3. Isai. 48. Prou. 14. Thre. 2. Tertium. Heb. 11. Heb. 12. Prou. 3. Iob. 5. Psal. 26. Psal. 36.

multa similiter appouit dicens, fili accedens ad seruitutē Dei sta
Ecclef. 2. in iustitia & in timore præpara animam tuam ad tentationē de-
prime cor tuum & sustine inclina aurem tuam & suscipe verba
intellectus & ne festines in tempore obductionis, sustine sustentationes Dei coniūgere Deo & sustine vt crescat in nouissimo
Eccl. 34. via tua. Magnas recognoscit vtilitates ex afflictione patienter
tollerata reportandas, Sapiens dicens. Qui tentatus non est qualia scit qui implanatus est abundabit nequitia, qui tētatus nō est
quid scit. Donum Dei tribulationem esse docet vas electionis
Philip. 1 Paulus, quia vobis, inquit donatum est pro Christo non solū vt
in eum credatis sed vt etiam pro illo patiamini. Ibant apostoli
Actor. 5. gaudentes quoniam digni habiti sunt contumeliam pati pro nomine Iesu. Ergo bene debemus esse animati ad æquanimiter fe-
2. ad Corinth. 4. rendas & alacriter suscipiendas tribulationes vel solo illo Pauli
testimonio. Propter quod non deficimus: sed licet is qui foris est
noster homo corrumpitur: tamen is qui intus est, renouatur de
die in diem. Id enim quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternū gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ
videntur, sed quæ non videntur: quæ enim videntur temporalia
sunt: quæ autem non videntur æterna sunt.

Psal. 49. Quartum documentum sit Dei instruentis nos vt in aduersis
ad eū confugiamus, inuoca me in die tribulationis eruam te & honorificabis me: insuper, in noctibus ex tollite manus vestras in
Psal. 133. sancta & benedicite Dominū: rursum, vacate & videte quoniam
Psal. 45. ego sum Deus exaltabor in gentibus & exaltabor in terra. Insuper, fidelis Dominus in omnibus verbis suis & sanctus in omnibus operibus suis alleuat Dominus omnes qui corruunt & eriget
omnes elisos oculi omnium in te sperant & tu das escā illorū in
Psa. 144 tēpore oportuno aperis tu manum tuā & imples omne animal
benedictione, iustus dn̄s in omnibus vijs suis & sanctus in omnibus operibus suis. Prope est Dominus omnibus inuocantibus eū
omnibus inuocantibus eum in veritate voluntatem timentiū se
faciet & deprecationem eorum exaudiet: è contrario autem, lō-
Prou. 14. gè est Dominus ab impijs & orationes iustorum exaudiet, & a-
Eccl. 34. libi, terribilis Dominus & magnus vehementer & mirabilis po-
Lucæ. 21 tentia ipsius, quapropter monet Christus dn̄s, vigilate itaque om-
Ose. 14 ni tempore orantes vt digni habeamini fugere ista omnia quæ
futura sunt, & propheta, Tollite vobis cum verba & conuertimini ad dn̄m & dicite ei omnem aufer iniquitatem accipe bonum,
& reddemus.

& reddemus vitulos labiorum vestrorum. Fili in tua infirmitate ne despicias te ipsum sed ora Dominum & ipse curabit te. Eccl. 38.
Deficeret me profectò tempus si innumera alia testimonia, quibus Deus afflictis se opem laturum pollicetur, coacervare vellẽ pio & christiano lectori, si hæc pauca attenta & humili mente legerit, spiritus alia multa consolatoria testimonia subministrabit, menti inseret: quia ipse pollicitus fuit, cùm quæsieris Dominũ Deũ tuũ inuenies eum, si tamen toto corde quæsieris & tota tribulatione animę tuę. Hæc de quinto. Deut. 4.

Iamnunc ad vltimum descendamus & sanctorum patrũ veteris testamenti ad Deũ preces subijciamus, quibus immortales gratias Deo pro eductione à periculis & tribulationibus, inclinatis animis retulerunt. Prius & insignius autem est illud canticum Moysi in eductione populi è mari rubro, quod cecinit gratias agens pro diuino auxilio in tribulatione ægiptiæ captiuitatis pręstito. Cantemus domino: gloriose enim magnificatus est, equum & ascensorem deiecit in mare &c. ad finẽ vsque Canticum Annæ pro Samuele sibi in filiũ pręstito: ideò quicquid habuit Deo consecrauit. Exultauit cor meũ in dño, & exaltatũ est cornu meũ in Deo meo: dilatatum est os meum super inimicos meos: quia lætata sum in salutari tuo &c.

Sexta est de preci bus sanctorum veteris testamẽti suis cãticis gratiam agẽtibus de superata tribulatione. Exod. 15. 1. Reg. 2.

Canticum Dauid ob præparationem eorũ quæ ad ædificationẽ tẽpli conducebant ex diuina cõtemplatione de futuro tẽplo & prospero eius proposito & filij Salomonis promotione. 1. Par. 29

Benedictus es domine Deus patris nostri ab ęterno in ęternũ &c. vsque ibi, Dies nostri quasi vmbra super terram, & nulla est mora, & ita pręcepit Dauid fieri apud omnem ecclesiam.

Canticum Esdræ ob separationem ab alienigenis. Surgite benedicete dño Deo vestro &c. vsq; ad eum locum, tu ipse domine Deus qui elegisti Habrahã & eduxisti eum de igne Caldeorũ. 2. Exd. 9

Canticũ Tobiæ cui dñs & visum & filium restituit Benedicimus te domino &c. vsque ibi, quia tu es Deus solus in vniuersa terra, similia verba postea subdit, benedicete domine Deus Israel quia tu castigasti me & tu saluasti me, rursus, magnus es domine, vsq; ad verba, benedic Deum sæculorum. Tob. 8. Cap. 11.

Canticum Iudith ob detruncationem & de captiuitate Holofernis. Laudate Dominum Deũ nostrum qui non deseruit sperantes in se, vsque ibi, quoniam in sæculum misericordia eius, in feriùs, incipite domino in timpanis &c. vsque ibi, curantur & sentiant vsque in sempiternum. Iudith. Cap. 13. Cap. 16.

Eccl. 51. Canticum Ecclesiastici gratiarum actio est pro beneficijs copiosissime collatis. Confitebor tibi domine rex, vsque ibi, benedicā nomini domini.

Canticum Isaiæ gratulatorium carmen pro suscepto beneficio.

Isa. c. 12. Confitebor tibi domine quoniam iratus est mihi. vsque ad finē capitis, gratiarum actio pro confractione potestatis diaboli, do-

Cap. 25. mine Deus meus es tu &c. rursum pro consolatione iusti in afflictionibus, anima mea desiderauit te in nocte sparsim per totum

Capi. 26. caput.

Canticum trium puerorum pro dono refrigerationis in camino

Dani. 3. ignis ardentis, Benedictus es domine Deus patrum nostrorum vsque ibi, laudate & super exaltate eum in sæcula.

Canticum Ionæ gratulatur pro beneficio à Deo exhibito clama-

Ionæ. 2. ui de tribulatione mea ad dominum. &c.

Canticum Micheæ Dei misericordia firmitatem ecclesiæ gratu

Mich. 7. latur æternam. Quis Deus similis tui, vsque ad finem capitis.

Canticum intemeratæ Virginis matris Mariæ ob incarnationis

Luc. 1. mysterium. Magnificat anima mea dominum &c.

Canticum Zachariæ ob præcursoris aduentum. Benedictus

Luc. 1. dominus Deus Israel &c.

Canticum Simeonis ob Christi reuelationem. Nunc dimitis &c.

Luc. 2. Hæc cantica à plurimis sanctis exactissime & deuotissime exposita esse scio: ea tamen in mediū obijcere volui, vt quisq; fidelis intime discat & cōsideret proprium esse sanctorum de beneficijs à Deo acceptis non inaniter erigi sed magis humiliari, et liberalissimo Deo gratias referre. Ita his exultationibus apostoli, quòd demonia sibi subijcerentur, exultauit inquit euangelista in Spiritusancto, et populus Israel post victoria celebrem de capita to Holoferne spiritualem habuit exaltationem verba textus sunt

Iudith. ca. 16. Erat autem populus iucundus secundum faciem sanctorum, et per tres menses gaudium huius victoriæ celebratum est cum Iudith. Expende verbum, iucundus secundum faciem sanctorum, sancti siquidem in spiritu iucundantur, et Deo accepta referunt beneficia et victoriam. Idcirco enim cantica quæ sancti cecinerunt scriptis mandata sunt, vt non solum ipsi in proprijs per-

Ad Roma. c. 15. sonis sed insuper vt posteri corde et ore Deum omnium bonorum fontem laudaremus glorificaremusque, ideo hæc omnia dicta sunt quia quæcunq; enim scripta sunt, ad nostram doctrinā scripta sunt: vt per patientiam et consolationem scripturarum spem habeamus. Quare Pauli Apostoli mens est vt beneuo-

lentiam

lentiam Corinthiorum capte et incipit à gratiarum actione dicens, Benedictus Deus & pater domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum, & Deus totius cõsolationis, qui cõsolatur nos in omni tribulatione nostra vt possimus, & ipsi cõsolari eos qui in omni pressura sunt, per exhortationem qua exhortamur & ipsi à Deo, quoniam sicut abundãt passiones Christi in nobis ita & per Christum abundat consolatio nostra. Deo autẽ gratias qui semper triumphat nos in Christo Iesu, & dedit nobis victoriam per Dominum Iesum Christum. 2.ad Corinth.1. 2.ad Corinth. 2. 1.ad Co. 15.

Ita & B. Thaddæus vt nos adhortetur ad fidei obseruationem & eius atque doctrinæ & charitatis veritatẽ quasi iubilum Deo canens suam obsignans & claudens epistolam dicit ei autem qui potens est vos conseruare sine peccato & constituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in exultatione in aduentu Domini nostri Iesu Christi soli Deo saluatoris nostro per Iesum Christum Dñm nostrum gloria & magnificẽtia imperiũ & potestas ante omne sæculum, & nunc & in omnia sæcula sæculorum Amen. Scopus epistolæ eiusque enarrationis & locorum omnium

Diuinè ergo atque sanctè noster B. Iud. Thaddæus ad continẽ nendam semel traditã fidei vnitatem adhortatur, deprecans vt fidei supercertantes charitatis superædificemus vnitatem quo in baptismo vno regenerati, vnã futuræ beatitudinis spem retineamus: atque vno charitatis vinculo connexi, in vnum corpus Christi induisse copulemur, & ecclesia Romana, doctrinæ puritatẽ seruantes debitam exhibeamus obedientiã. Temeraria enim est vox illa, quæ ad priuatum prouocat iudicium, solidus baculus traditio apostolica, à qua, etiam si angelus de cęlo euangelizauerit pręterquam euangelizauit Paulus, recedere sine anathemate non possunt. Traditiones obseruandę quia nõ omnia sunt scripta. Galat. 1. & 2. Lucę. 3. Dion. de eccl. hierarchia. cap.

Non dicit pręterquam scripsit nam non omnia scripta sunt, multa quidem & alia exhortans euangelizabat populo, quædam enim scripta sunt, quædam autem per imitationem ex animo in animum medio interueniente verbo deriuantur vt Concilium Tridentinum ex Dionysio, Chrysostomo, Irenęo docet, sic Paulus admodum, imitatores mei estote sicut & ego Christi, laudo autem vos fratres, quod per omnia memores estis & sicut tradidi vobis præcepta mea tenetis. Sicut enim Paulus ad obseruantiam apostolicam solicitè nos inuitat, ita isti impij pseudoprophetæ nihil canonicum putant nisi scripturis exprimatur, nullam enim doctrinam sanctæ Romanę matris ecclesiæ Chrisost. 2.ad Timot. 1.ad Heb. 6. & 13. Irenæ. li. 3 ca. 1. 2. 3. & 4.

fugunt eius lacte haud nutriuntur. Idcirco eorum iudicia non
Tri.sess. possum nõ esse fallacia: in modesto enim & satirico stilo & spi
4.decr.1 ritu ad euersionem potiùs, quàm ad ædificationem ecclesiæ om-
1.adCor. nia prosequuntur. Singula insectantur, amarulentius inficiunt
11. abusus, si qui ipsis videntur, impotentiùs & insolentiùs notant.
Non distingunt nec inspiciũt, omnia suum modum habere, aliud
ad correptionem notandum, aliud ad doctrinã distinguendum,
aliud ad imitationem proponendum, non omnia infamanda &
obscurãda diuersum est ad perpendiculum parietẽ reducere, aut
ipsum funditùs demolliri. Sed impij spiritum Dei non habent,
quin potius carnalem: suo enim modo & regula omnia metiun-
tur. Imitari debuissent agricolas, qui pullulantes herbas adulteri
nas inter segetes sarculo purgare consueuere, non ligone euelle-
Prou.16 re, ne simul erradicetur triticum: omnia suum modum habent sed
17.&.1. peruersitas istorum est ad suscitandas lites discordias & rixas me
Cor. 11. ditandas, quarum occasiones amputandæ potius sunt, ne lapides,
&.12.& hoc est, offendicula, in via proijcere videamur. Christianissimus
Hilarius enim non est in diuersum, sed in idipsum participatio, in vnius
Psal.121. sensus sentẽtia permanere, nõ suo cerebro & capiti inniti sed no-
Obserua uas res cauere, serenitatem cordis amare, mentium docibilitatem
sequi, mansuetudinẽ ante oculos habere, cupereque, vt decenter,
& ordinatè omnia fiant, cõplacentiã nouitatis abominari, ne ap-
parenti commendatione pessima pro optimis, auidiùs sumantur
& à cõmuni, & quod tutum est, ad priuatum, & periculosum ac-
cedere. Fieri sanè potest, vt aliquando color sit optimus, tamen
ad eam quã desideramus picturam minimè sit accõmodatus. Tã-
ta enim est & pacis, & vnitatis ratio, vt & ipsum silentium pacis
Isai.32. contemplatione iustitia sit vt dixit Isaias, Erit opus iustitiæ pax,
Iohã. 20 & cultus iustitiæ silentium, & securitas vsque in sempiternũ: iusti
tia enim velut fundamentum est, & radix pacis, si steterimus in
medio cum Christo, & æqualitatem seruauerimus, fructum pacis,
& vnitatis colligimus: terra sola ex omnibus elementis immobi
lis est, quia in medio mundi veluti cẽtrum cõstituitur, ideo quie-
Optimũ ta manet & nos, vt habet tritum prouerbium, iam quiescere op-
simile. portet nam & silentij tutum est premium. Vos valete & boni cõ-
sulite hic enim iam opportunus, & optatus istius epistolæ finis
erit ad laudem & gloriam Christi. Amen.

Alonso de
Vallejo.

SVMMA PRAECIPVARVM QVAESTIONVM VT faciliori opera innumerato habere posis, si quidem seorsim legere cupias.

Cccce Requi-

LOCI ILLVSTRIORES SACRÆ SCRIPTVRÆ QVI obiter, aut etiam ex instituto legitimè explicantur in integro hoc opere quibus adijcere placuit & decreta sacrorum Conciliorum quæ ad rei alicuius grauioris definitionem erudite afferuntur ab authore.

EX GENESI.

EX

EX EXODO.

EX LEVITICO.

NVMERORVM.

EX DEVTERONOMIO.

EX PROVERBIIS.

EX ECCLESIASTE.

EX CANTICIS.

EX SAPIENTE.

EX ECCLESIASTICO.

 nem

EX ISAIA.

Obmu-

EX IEREMIA.

EX EZECHIELE.

EX DANIELE.

EX OSSEA.

EX IOELE.

EX SOPHONIA.

EX MATTHAEO.

Qui

EX EPISTOLA AD Corinthios.

Corrum-

Sine

EX.D. IACOBO.

EX D. PETRO.

EX.D. IOHANNE.

EX APOCALYPSI.

LOCA CONCILIORUM quæ in hoc opere continentur.

Tridēt.

NICAENVM.

CALCEDA.

EPHESINVM.

CONSTANTIE.

TOLETANVM.

ROMANVM.

INDEX

LOCVPLETISSIMVS

insigniorum sententiarum & rerum quæ in his commentarijs super epistolam canonicam beati Iudæ Apostoli annotatione digna visa sunt: in quo prior numerus foliũ, alter paginam designat, seruato vero ordine alphabetico.

A.

Com-

E.

G.

sub

I

Ima-

N.

Sensus

T.

V.

FINEM PRIMÆ PARTIS LOCI vndecimi fol. 227. pollicitus tibi sum tabellam seu schema, vbi ante tuos oculos ponam, quot vicibus vas illud electionis, D. Paulus dulcissimum nomen Iesu, quatuordecim suis Epistolis pronunciauerit verè quidem & exactè subiicimus: ne ad quatercenties cum Ambrosio Taruisino producamus, nedum ad quadringenties sexagies cum Bartholomæo Laurente Neomagiensi: sed hi cum proprio nomine Iesu nomen appellatiuum Christi confundunt: nos autem quando per otium integrum est licet non absque negotio & labore singulari in gratiam pii & studiosi lectoris distinguimus & in nomine Iesu per numeros Plantini loca seponimus & notamus: in nomine autem Christi mihi per multiplices occupationes distrato liberum non fuit, tamen facile tibi fuerit inuentis addere.

Sunt autem nunc omnes numeri ducenties quadragies.

Nomen autem Christi ducenties & vicies.

EX EPISTOLA AD Romanos.

IN.1.cap quinquies A.1.4.6.7.8.
In.2.cap.semel.C.16.
In.3.cap.ter.C.22.D.24.26.
In.4.cap.semel.D.24.
In.5.cap.quinquies.A.1.B.11.C.15.D.17 21.Christum bis
In.6.c.ter.A.3 B 11.D.23.Christũ quater
In.7.cap.semel.D 25.semel Christum.
In.8.c sexies A.1.2.B.11.bis.F 34.G.39 bis Christum.
In.10.cap.semel B 9.
Caput. 11. vacat, in duodecimo semel Christum.
In.13.cap.semel D.14.
In.14 c.semel.C.14.quater Christum.
In.15.cap.quinquies B.5 6.8. D.16.G.30 Christum septies.
In.16.c p.sexies.A 3.B.9.C. 20. D.24. 25.27.bis Christum.

EX EPISTOLA PRIMA AD Corinthios.

IN.1.cap.nouies. A 1.2.3.4.7.8. B 9. 10.D.30 Christum octies.
In.2.cap.semel.A.2. Christum bis.
In.3.cap.semel.C.11. Christum ter.
In.4 c.bis.C.15.D.17. Christum quinquies.
In.5.c.ter B.4.5.bis Christum semel.
In.6.cap.semel.C.11.Christum bis.
Cap.7.Vacat nomine Iesu, Christum semel.
In.8.cap.semel.B.6.etiam semel Christum.
In.9.cap.semel.A.1.Christum bis.
In.11.cap.semel.C.23. Christum ter.
In.12.cap.bis.A.3.bis etiam Christum.
13.& 14.cap vacant.
In.15.cap.bis 31.G.57. Christum tredecies.
In.16.cap.ter.D.22.23.24.

EX EPISTOLA AD Titum.

EX EPISTOLA AD Philemonem.

EX EPISTOLA AD Hebræos.

EX HAC B. IVDÆ CANONICA.

LIcet breuifsima, mirum eft quod Apoftolus Thaddæus fepties Iefum nomine proprio & toties ibidem fimul coniungendo Chrifti nomen appellatiuum innocet: fed femel feorfum & peculiariter Iefum in quinta particula cómemorat, vt mirabiliter & fuauiter Iefus perfonam amplificet & clarificet: idcirco & folum dominum & dominatorem non femel compellat.

Hæc vna eft tantùm nomine certa falus.

PREMITVR, NON OPPRImitur, quæ vulnere virescit,

VIRTVS:

Ideo non quæ super terram, sed quæ

EX ALTO.

Ni foret hæc nauis, sæuis turbata procellis:
In portum tandem tenderet ipsa suum.

Et cuicunq; darent iustissima præmia lances:
Iura dare, humanæ sed vetuere manus.

Ingenijs, sic verus honos, sic palma negatur
In terris: sic, fit cum ratione nihil.

AGERE ET PATI
fortia.

COMPLVTI,

Excudebat Ioannes Iñiguez à Lequerica:

Anno 1582.

IHS